

HAYDAR
HATİPOĞLU

سنة
أبنا جنة

SÜNEN-İ
İBNİ MÂCE
TERCEMESİ VE ŞERHİ

3

Hadis No:
803 - 1247

KAHRAMAN
YAYINLARI

سنة
أبنا جنة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE
TERCEMESİ VE ŞERHİ

Terceme ve Şerheden:
HAYDAR HATİPOĞLU

KAHRAMAN
YAYINLARI

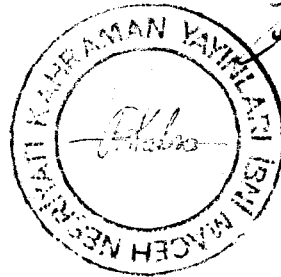
سُنَن
لِحَافِظِ رُؤُوسِ عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الْهَفْزِيِّ
ابْنِ مَاجَةَ

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT-3

Mütercim
Haydar HATİPOĞLU
(Varisleri)

Naşir
Kahraman Yayınları
Fethullah KAHRAMAN
(Varisleri)

KAHRAMAN YAYINLARI

Umumi Neşriyat No: 6
Kur'ân ve Hadis İlimleri Husûsi No: 1

İsteme Adresi:
KAHRAMAN YAYINLARI
Davutpaşa Cad. TİM2 No: 322
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 613 83 05
Fax: 0212 565 25 84

Sertifika No: 16133

İstanbul 2012

Dizgi: Ayyıldız Matbaası
Baskı: Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386
Tookapı-İSTANBUL
Tel: 0212 576 47 15

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE Terceme ve Şerhi'nin telif ve yayın hakkı
KAHRAMAN YAYINLARI'na aittir.
Taklit edenler mes'uldür.

سُنَن
رُحَاوِظِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الْفَرَفَرِيِّ
ابْنِ مَاجَةَ

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE
TERCEMESİ ve ŞERHİ

CILT-3

Terceme ve Şerheden:
Haydar HATİPOĞLU
(Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi)

NEŞREDEN
KAHRAMAN YAYINLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ه - كتاب إقامة الصلاة والسنة فيها

5 — NAMAZI LÂYIKI VEÇHİLE EDÂ ETMEK VE ONDAKİ SÜNNETLER KİTABI

(۱) باب افتتاح الصلاة

1 — NAMAZA BAŞLAMAK BÂBİ

۸۰۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِيسِيُّ. ثنا أَبُو سَامَةَ. حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ.
ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ السَّاعِدِيَّ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ «اللَّهُ أَكْبَرُ».

T E R C E M E S İ

803) "... Ebû Hümejd es-Sâidi (*Radıyallâhü anh*)'den :

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı zaman kıbleye doğru durup ellerini kaldırır ve :
«Allahu ekber.» derdi."

İ Z A H İ

Bu hadisi Buhâri, Tirmizî, Ahmed, Beyhaki, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân ve Tahavî de uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başlarken kıbleye doğru durup mübarek ellerini kaldırdığı ve : «Allahü Ekber.» diyerek namaza başladığı bildiriliyor. Ellerin kaldırılmasıy-

la ilgili açıklamayı, ellerin kaldırılmasıyla ilgili hadislerin rivâyet edildiği bu kitabın onbeşinci bâbında ve kibleye doğru durma ile ilgili izahı, bu kitabın 56. bâbında yapacağız.

S i n d i : 'Hadiste, ellerin tekbirden önce veya sonra kaldırılacağına delâlet yoktur. Başka hadisler, ellerin tekbir alınmadan önce kaldırılacağına delâlet eder. Bu nedenle mutlak olarak geçen hadisleri böyle yorumlamak uygundur. Diğer taraftan hadisin zâhiri-ne göre Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), namaz için niyet ederken dille söylemezdi. Bunun için bir çok âlim : Dille niyet etmek bid'attir, demiştir. Lâkin âlimlerin ekserisi, kalbe getirilen niyet hususunda, dil kalbe muvafakat etsin diye niyeti dille söylemenin müstahablığına hükmetmişlerdir,' demiştir.

Namaza başlarken : 'Allahu Ekber' diyerek namaza girmenin gerekliliğine bu hadis delildir. Cumhurun ve eski ve yeni tüm ilim ehlinin kavli budur.

E b ü H a n i f e : Ta'zime delâlet eden herhangi bir lafızla namaza başlamak câizdir, demiştir. Fakat Müellif, Tirmizi, Şâfii, Ahmed, Bezzâr, el-Hâkim, İbn ü's-Seken, Ebü Dâvûd ve başkalarının Ali (Radiyallahü anh)'den merfû' olarak rivâyet ettikleri; وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ = «Namazın tahrimi tekbirdir.» hadisini, izah etmekte olduğumuz hadisi ve benzeri hadisleri delil göstermişlerdir. Cumhur, tekbir ile namaza girileceğine hükmetmiş olmakla beraber, okunacak tekbir lafzı hususunda kendi aralarında ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — Mâlik, Ahmed ve Selef'in ekserisi : 'Allahu ekber' lafzından başka bir tekbir lafzıyla namaza girilemez demişlerdir.

3 — E b ü Y ü s u f : Tekbir kelimesinden türeme olan lafızlarla da, meselâ 'Allahü'l-Kebir' lafzıyla da namaza girmek câizdir. Tekbir ve ondan türeme lafızlardan başka cümlelerle namaza girilemez, demiştir.

El-Menhel yazarı 'Abdest farzları bâbı'nda yukarıdaki görüşleri naklettikten sonra : 'Allahuekber' lafzından başka hiç bir lafızla namaza girilemez diyen çoğunluktaki âlimlerin kavli sıhhatlidir, diyerek beş tane delil zikretmiştir. Bunların buraya aktarılması uzun süreceği için buraya almaktan feragat ettim.

۸۰۴ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضُّبَيْعِيُّ . حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّفَاعِيِّ ، عَنْ أَبِي التَّوَكُّلِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ صَلَاتَهُ يَقُولُ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ . وَتَبَارَكَ اسْمُكَ . وَتَعَالَى جَدُّكَ . وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ » .

TERCEMESİ

804) "... Ebû Saîd-i Hudrî (*Radıyallâhü anh*)'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Taharrüm tekbirinden sonra) namazındaki kırâata şu dua ile başladı :

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

«Allahım! Senin hamdine bürünerek, Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim. İsmın çok büyüktür. Azametın de çok yücedir. Senden başka ibâdete lâıık hiç bir ma'bud yoktur.»

İ Z A H İ

Bu hadisi Ahmed, Nesâi, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

«Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim.» cümlesinin mânası : Senin bütün noksanlıklardan pâk ve nezih olduğuna kesinlikle inanırım, demektir. Yoksa hâşâ nezih değil de kol Onu tenzih eder, pâklar mânası düşünülemez.

«Senin ismin çok büyüktür.» cümlesinin mânası Allah adının bütün kâinatı kuşatması ve bereketinin göklerde ve yerlerde yaygın halde bol olmasıdır.

Cümledeki «isim» ile Allah'ın adının değil, Onun zâtının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Bu takdirde cümlemin mânası : Senin zâtın çok büyük ve muazzamdır. Ve bereketin boldur, olur.

Hadis, iftitah duâsı olarak hadiste geçen duânın okunmasının meşrûluğuna delâlet eder.

۸۰۵ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ قَالَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَبَّرَ سَكَتَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ. قَالَ فَقُلْتُ: يَا أَبَا أُنْتِ وَأُمِّي. أَرَأَيْتَ سُكُوتَكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ، فَأَخْبِرْنِي مَا تَقُولُ. قَالَ « أَقُولُ: اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ. اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنْ خَطَايَايَ كَالثُّوبِ الْأَبْيَضِ مِنَ الدَّنَسِ. اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالتَّلَجِ وَالْبَرْدِ ».

TERCEMESİ

805) ... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den :

Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (na-mâza başlarken) tekbir aldığı zaman, tekbir ile (açıktan) okuyuşu arasında sükût ederdi. (Açıktan bir şey okumazdı). Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh) demiştir ki: Ben: Babam annem Sana fedâ olsun. Tek-bir ile kırâat arasındaki sükûtundan bana haber verir misin? Ne de-diğini bana söyle, dedim. O da:

«Ben: اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنْ خَطَايَايَ كَالثُّوبِ الْأَبْيَضِ مِنَ الدَّنَسِ اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالتَّلَجِ وَالْبَرْدِ

'Allah'ım! Şark ile garbı birbirinden uzaklaştırdığın gibi beni ile hatalarımı birbirinden uzaklaştır. Allahım! Beyaz elbise kirden temiz-lendiği gibi beni hatalarımdan pâk eyle. Allah'ım! Su, kar ve dolu (ya benzer mağfiretinin çeşitleri) ile beni hatalarımdan yıka.' söy-lerim.» buyurdu."

İ Z A H I

Buhâri, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ah-me d de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taharrüm tekbiri ile açıktan kırâatı arasındaki sükûtundan Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh)'nin maksadı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem)'in susması değil, gizli olarak ne okuduğudur. Çünkü E b ü H ü r e y r e (Radyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sükûtunu sorarken ikinci cümlede : «... Ne dediğini bana söyle. demiştir. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gizli olarak bir şey okuduğunu, E b ü H ü r e y r e (Radyallâhü anh) seziyordu. Eğer sükût, hakiki mânasında kullanılmış olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne dediğini sorması düşünülemezdi.

Duâ edilirken söylenen : «... Beni ile hatalarımı birbirinden uzaklaştır...» fıkrasından maksad; vukubulmuş olan günahları silmek ve gelecekte vukubulması muhtemel vakalardan korumaktır. Bu uzaklaştırmanın mecâzi olduğu malûmdur.

«Şark ile garbı birbirinden uzaklaştırdığın gibi...» terkibindeki teşbihten maksad; şark ile garbın birbirine yaklaşması ve kavuşması mümkün olmadığı gibi, benim işlediğim günahlara veya bundan sonra işlemem muhtemel olan günahlara yaklaşmam ve kavuşmanın imkânsız kılınmasıdır.

Bundan sonraki duâ cümlesinde : «Beyaz elbise kirden temizlendiği gibi...» diye bir teşbih vardır. Beyaz elbiseye benzetmenin hikmeti, beyazlığı nedeniyle temizliğin onda daha açık bir şekilde görülebilmesidir.

Son duâ cümlesinde su, kar ve dolu ile yıkatılmak isteniyor. Mânevi pislik olan günahların bu maddelerle giderilemeyeceği bilinmektedir. Gaye, çeşitli kirler bu maddelerle giderildiği gibi, çeşitli hataların kökünden giderilmesi için ilâhi mağfiretin çeşitlerinin istenmesidir.

H a t t â b i , bu duâ cümlesiyle ilgili olarak şöyle der : Hadiste su, kar ve dolunun kendileri kasdedilmemiştir. Maksad, hataların kökünden silinmesi ve kişinin bunlardan iyice temizlenmesidir. Kar ve dolu ellerin dokunmadığı ve hiç kullanılmamış olan iki su çeşididir. Bunların zikredilmesi, temizlenmenin en iyi şekilde olmasını pekiştirmek içindir.

T ı y b i : Bu cümlede sudan sonra kar ve dolunun zikredilmemesinden maksad, ilâhi afvdan sonra, son derece sıcak olan cehennem hararetini söndürmek için son derece soğuk olan kar ve doluya benzer rahmet ve mağfiret çeşitlerini dilemektir. Nitekim araplar, bazen duâ ederken : Allah; kabrini soğutsun, dərler. Yâni Allah ona rahmet etsin ve ateş azabından korusun. Kezâ M ü s l i m 'in rivâ-

yetinde bu cümlede 'soğuk su' ifâdesi kullanılmıştır. Hatalar, cehennem ateşi mevkiine konmuş, çünkü Cehennem azâbı ondan doğar. Hataların hararetinin söndürülmesi için soğuk maddelerin kullanılması tercih edilmiştir denilebilir, demİştir.

۸۰۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عِمْرَانَ . قَالَا : ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ثنا حَارِثَةُ بْنُ أَبِي الرَّجَالِ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنْ مَالِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ قَالَ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ . تَبَارَكَ اسْمُكَ . وَتَمَالَى جَدُّكَ . وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ » .

TERCEMESİ

806) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başladığı zaman (taharrüm tekbirinden sonra) şunu söylerdi :

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

İ Z A H I

Bu hadisi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Darekutnî ve el-Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, hadisin meşhur olmadığını söylemiştir. Darekutnî de merfu' olarak rivâyet edip, hadisin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Ayrıca bir kaç yoldan Ömer (Radıyallâhü anh) üzerine mevkuf olarak rivâyet etmiş ve : Doğru olanı budur, demiştir. Müellifimiz ve Tirmizî, Hârise bin Ebî Ricâl tarikinden Amre aracılığıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet etmişlerdir. El-Hâfız : Hârise zayıftır, demiştir. İbn-i Huzeyme de : Hârise ilim ehlinin, hadislerini delil gösterdikleri râvilerden değildir. Bu hadisin, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'den olan rivâyeti değil Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyeti sahihtir demiştir.

El-Menhel yazarı; سُبْحَانَكَ duâsının okunmsına âit hadislerin rivâyetleri üzerinde âlimlerin görüşlerini 'Sübhâneke ile başlamak bâbı'nda naklettikten sonra şöyle der :

'Velhasıl 'Sübhâneke' duâsına âit hadis, bir kaç yoldan merfu' olarak rivâyet edilmiştir. Bâzı senedleri hakkında itiraz olmuştur.

Bununla beraber senedleri çok olup, birbirlerini takviye ederler. Ayrıca Ömer (Radiyallâhü anh)'e mevkuf olarak da rivâyet edilmiştir. Lâkin bu mevkuf rivâyet, merfu' hükmündedir. Çünkü bu tür sahabi sözü re'y yoluyla söylenmez. Şu halde, hadîs kuvvetlidir ve bununla amel etmek sahihtir.'

İFTİTAH DUÂSI HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Bu bâbta geçen Ebû Saïd-i Hudri (Radiyallâhü anh) ve Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadîslerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), taharrüm tekbirinden sonra ve kıraattan önce 'Sübhaneke...' okumuştur. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'nin hadîsine göre ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iftitah duâsı olarak : «Allâhümme Bâid...» duâsını okumuştur.

Şâfiî, Ahmed, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Darekutni'nin rivâyet ettikleri Ali bin Ebi Tâlib (Radiyallâhü anh)'in hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iftitah duâsı olarak :

وَجْهَتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ
الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

duâsını okumuştur.

El-Menhel yazarı, 'İftitah zamanındaki sekte bâbı'nda bu konuda şu ma'lûmatı verir :

«Şu üç bâbta mezkûr rivâyetlerin mecmûundan hâsıl olan sonuç şudur ki : İftitah duası hakkında bir kaç rivâyet mevcuttur. Namaz kılan kişinin, mezkûr duâlardan istediğini seçebileceği ve kıldığı namazın farz veyâ nâfile oluşu husûsunda bir fark olmadığı anlaşılr.

Mezheb âlimlerinin iftitah duâsı hakkındaki ihtiyarları şöyledir :

1 — Hanefiler, 'Sübhâneke...' duâsını seçmişlerdir. Ebû Bekir, Ömer, İbn-i Mes'ud, Evzâî, Sevrî, İshak ve Dâvûd (Radiyallâhü anhum)'ün mezhebi budur.

Bunlar : 'Veccehtü...' duâsı okunmaz. Çünkü bu duâ ilkin vardı. Sonra neshedildi, demişlerdir.

İ b n ü ' l - C e v z i : 'Veccehtü...' duâsı ilk zamanlarda vardı. Sonra terk edildi veyâhut yalnız nâfile namazında okunurdu. Çünkü Nesâî'nin Muhammed bin Mesleme'den rivâyet ettiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nâfile namazına kalktığı zaman : «Veccehtü...» duâsını okurdu. Lâkin bu rivâyet, duânın nâfileye mahsus olup farzda okunmamasını gerektirmez. Üstelik İ b n-i H i b b â'nın rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), farz namaza kalktığı zaman bu duâyı okurdu. Kesin delil olmadıkça nesh yoluna gidilmez. Burada ise, neshe delâlet eden hiç bir delil yoktur, demiştir.

2 — Ş â f i i l e r , A l i (Radiyallâhü anh)'nin hadisiyle hükmederek, iftitah duâsı olarak 'Veccehtü' duâsını müstahab görmüşlerdir.

N e v e v i : Delilimiz şudur ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iftitah duâsı olarak 'Sübhâneke...' duâsını okuduğu sübut bulmamış ve 'Veccehtü...' duâsını okuduğu sübut bulmuştur. Bu yüzden, 'Veccehtü...' duâsının okunması belirlenmiş olur. Bununla amel etmek gerekir, demiştir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in 'Sübhâneke...' duâsını okuduğu, sahih bir yoldan varid olmamışsa da birbirini takviye eden müteaddid yollardan varid olmuştur. Dolayısıyla bununla amel etmek sahihtir.

3 — E b ü Y ü s u f , E b ü İ s h a k , E l - M e r u z i ve el-K a d i E b ü H â m i d , 'Veccehtü...' duâsı ile 'Sübhâneke...' duâsını toplamayı seçerek : Okuyucu bunlardan istediği ile başlar, arkasından diğerini okur, demişlerdir. Onların delili de, B e y h a k i'nin C â b i r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken her iki duâyı da okuyormuş' meâlindeki bir hadistir.

4 — H a n b e l i l e r 'Sübhâneke...' duâsını okumayı seçmişler ve : Vârid olan diğer duâları iftitah duâsı olarak okumak câizdir, bunda kerâhet yoktur, demişlerdir.»

(۲) باب الاستعاذة في الصلاة

2 — NAMAZDA İSTİÂZE (EÜZÜ) ÇEKMEK BÂBİ

۸۰۷ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ ابْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ ، قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا . اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا » ثَلَاثًا . « الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا . الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا » ثَلَاثًا . « سُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ، مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ » . قَالَ عَمْرُو : هَمْزُهُ الْمَوْتَةُ . وَنَفْثُهُ الشَّعْرُ . وَنَفْخُهُ الْكِبَرُ .

T E R C E M E S İ

807) "... Cübeyr bin Mut'im (Radıyallahü anh)'den :

Şöyle demiştir : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i namaza girdiği zaman gördüm. Şunu okudu :

«اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا» ثَلَاثًا «الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا» ثَلَاثًا «سُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ».

Üç defa -Allah her şeyden büyüktür. Allah her şeyden büyüktür.- üç defa -Allah'a çokca hamd olsun. Allah'a çokca hamd olsun.- üç defa -Sabah, akşam, Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim.- -Allah'ım! Şüphesiz ben taşlanmış şeytandan, onun hemzinden, onun nefhinden ve onun nefsinden sana sığınırım.-

Râvi Amr demiştir ki : Şeytanın hemzi, mute hastalığıdır. Şeytanın nefsi şiidir. Şeytanın nefhi de kibirdir."

İ Z A H İ

Bu hadisi A h m e d ve E b ü D â v ü d da rivâyet etmişlerdir. İ b n - i H i b b â n da şeytandan istiâze ile ilgili kısmı rivâyet ederek, burada A m r 'ın verdiği açıklamayı O da vermiştir.

Hadiste «Sabah akşam...» buyurulmuştur. Bu iki vaktin anılmasının sebebi, gece melekleriyle gündüz meleklerinin her gün bu zamanlarda toplanmalarıdır. Yâhut gece ile gündüzün değiştiği vakitlerde Allah Teâlâ'nın değişmekten nezih olduğunu anmak içindir.

Tı y b i : En açık yorum şudur ki : «Sabah akşam...» kelimeleleriyle devamlılık kastedilmiştir. Yani : Devamlı olarak Allah'ı tesbih ederim, demek istenmiştir, der.

Râvi A m r : 'Şeytanın hemzi mute hastalığıdır,' demiştir. Bu hastalık, insanda görülen delilik ve sar'a hastalığının bir çeşididir. Hasta ayıldığı zaman, aklı tamamen avdet eder.

'Hemz'in aslı kötölemek, jurnalcılık etmek, halkın kusurlarını anlatmak ve propaganda etmektir.

Râvi : 'Şeytanın nefsi şiidir,' demiştir. 'Nefs' kelimesinin asıl mânası, az bir tükürükle üflemektir. Yani üflemek ile tükürmek arası bir harekettir. Üflemeye benzer, tükürmekten biraz eksiktir. Şeytan, şâirleri bazen yersiz övgü, hiciv, tahkir ve ta'zim mahiyetindeki şiirleri söylemeye sevkettiği için, bu tür şiirleri sanki şeytan şâirin ağzına üfler. Bu nedenle, şeytanın nefsi şiidir, diye yorumlanmıştır.

E l - A y n i : Hadisteki 'Nefs'ten murad, sihir olabilir. Bu takdirde mânası felâk sûresinin;

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ

= «...ve düğümlere üfleyen —büyücü—lerin şerrinden...» âyetindeki 'Neffasât' kelimesinin mânasına uygun olur, demiştir.

Şeytanın nefhi kibirle yorumlanmıştır. Nefh'in aslı üflemektir. Şeytan, verdiği vesvese ile kişiye üfler. Kişi de kendisinin büyüklüğüne ve başkalarının küçüklüğüne inanıp herkesi hakir görür.

٨٠٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ . ثنا ابْنُ فَضِيلٍ . ثنا عطاءُ بْنُ السَّائِبِ ، عَنْ

أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ، وَهَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْسِهِ » .

قَالَ : هَمَزُهُ الْمَوْتَةُ . وَنَفْخُهُ الشَّعْرُ . وَنَفْسُهُ الْكِبَرُ .

فی الزوائد : فی إسناد مقال . فإن عطاء بن السائب اختلط بآخر عمره، وسمع منه محمد بن فضيل بعد الاختلاط .
وفى سماع أبي عبد الرحمن السلمي من ابن مسعود كلام . قال شعبه : لم يسمع . وقال أحمد : أرى قول شعبه وها .
وقال أبو عمرو الداني : أخذ أبو عبد الرحمن القراءة عرضا عن عثمان وعلى وابن مسعود . اه
والحديث قد رواه أبو داود والترمذي والنسائي من حديث أبي سعيد الخدري . . ورواه ابن حبان
في صحيحه من حديث جبير بن مطعم .

TERCEMES I

808) "... Abdullah İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَهَمْزِهِ وَتَفْخِهِ وَتَفْخِهِ

Ravi demiştir ki : Şeytanın hemzi mutedir. Onun nefsi şildir. Onun nefhi de kibirdir."

Not : Zevâid'de : Bu hadisin isnadı hakkında söyleşi vardır. Çünkü râvi Atâ bin es-Sâib, ömrünün sonlarında karıştırmıştır. Onun bu halinden sonra Muhammed bin Fudayl ondan hadîs işitmiştir. Ayrıca Ebû Abdırrahman es-Sülemi'nin İbn-i Mes'ud (R.A.)'den hadîs işitmesi hakkında konuşulmuştur. Şu'be : Ebû Abdırrahman, İbn-i Mes'ud (R.A.)'dan işitmemiştir, demiştir. Ahmed ise : Ben Şu'be'nin sözünü bir vehim olarak görürüm, demiştir. Ebû Amr ed-Dâni de : Ebû Abdırrahman, Osman, Ali ve İbn-i Mes'ud (R.A.)'den arz yoluyla kıraat almış, demiştir, diye bilgi verilmiştir. Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi, Ebû Said-i Hudri (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir. İbn-i Hibbân da Cübeyr bin Mut'im'den rivâyet etmiştir.

Şeytandan istiâze ile ilgili bu hadis, Cübeyr bin Mut'im'den rivâyet olunan bundan önceki hadisin son kısmına benzer. Yalnız orada Hemz, nefis ve nefis kelimelerini râvi Amr yorumlamıştı. Burada ise yorumcunun kim olduğu anlaşılmamıştır. Tabarânî ve Zeylâi de bu hadisi İbn-i Mes'ud (R.A.)'dan rivâyet etmişlerdir.

KIRAATTAN ÖNCE İSTİÂZE

Âlimler, istiâzenin hükmü, yeri, lafzı, açıktan çekilmesi ve namazın bütün rek'atlarında tekrarlanması hususlarında ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarının, bu konularda verdiği ma'lumatın özeti ni buraya aktaralım.

I — İSTİÂZENİN HÜKMÜ

Sahâbiler, tâbiiler ve onlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru, namaz kılanın istiâze etmesini müstahab görmüşlerdir.

Ebû Hüreyre, İbn-i Ömer, Atâ' bin Ebi Rabâh, Hasan-ı Basri, İbn-i Sirin, Nahai, Evzâi, Sevri, Ebû Hanife ile diğer re'y ehli, Ahmed, İshak, Dâvûd, (Radiyallâhü anhüm) ve başkaları bununla hükmedenlerdendirler.

Mâlik ve arkadaşlarına göre istiâze, farz namazda mekruhtur. Nâfile namazda mekruh değildir. Fakat hadisler, onların görüşünü reddeder. Bu ayırım için de bir neden görülmüyor.

Cumhurun delili ise Nahî sûresinin 98. âyeti ve istiâze hakkında vârid olan hadislerdir. Âyet şöyledir :

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ = «Kur'an okumak istediğin zaman, taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.»

II - İSTİÂZE YERİ

Fıkıhçı ve hadisçi âlimlerin ekserisine göre ilk rekatteki kıraatten önce istiâze çekilir.

Ebû Hüreyre, İbn-i Sirin ve Nahai (Radiyallâhü anhüm), âyetin zahirini tutarak : Kıraattan sonra istiâze çekilir, demişlerdir.

III — İSTİÂZENİN LAFZI

Cumhûra göre istiâzanın lafzı: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ dir.

Sevri ve Medine halkına göre lafız şöyledir :

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

El-Hasan bin Sâlih'e göre şöyle istiâze edilir :

أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Başka şekillerde söyleyenler de vardır.

Şâfiî: Şeytan-ı Recim'den Allah'a sığınmayı kap sayan her lafızla istiaza hasıl olur. Lâkin efdalı;

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ'dir demiştir.

IV — İSTİÂZİYİ AÇIKTAN ÇEKMEK

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh) : Cehri namazlarda kıraat gibi istiâza da açıktan çekilir, demiştir.

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh), E b ü H a n i f e ve râcih kavle göre Ş â f i i ' y e göre istiâza gizli çekilir.

İ b n - i E b i L e y l â ' y a göre bunun açıktan veya gizli yapılması arasında bir fark yoktur.

V — İSTİÂZENİN TEKRARLANMASI

Ş â f i i l e r ' e göre İmam, ona uyan ve tek başına kılan herkes için namazın her rek'atında kırâata başlarken istiâza çekmek müstahabtır.

E b ü H a n i f e ve M u h a m m e d ' e göre yalnız birinci rek'atte istiâza sünnettir. Bu da İmam ve münferid içindir.

E b ü Y ü s u f ' a göre imama uyan için de namazın ilk rek'atında istiâze çekmek sünnettir.

(۳) باب وضع اليمين على الشمال في الصلاة

3 — NAMAZDA SAĞ ELİ SOL ELİN ÜZERİNE KOYMAK BÂBİ

۸۰۹ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . نَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ،

عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ هُلْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمُنَا . فَيَأْخُذُ شِمَالَهُ بِيَمِينِهِ .

T E R C E M E S İ

809) "... Hülb (bin Adi) (Radiyallâhü anh)'den (1) :

Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırды. Sağ eliyle sol elini tutardı."

(1) Hülb bin Adi'nin adının Yezid olduğu ve Hülb kelimesinin lâkab olduğu söylenmiştir. Hülb, saç demektir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'in yanına geldiği zaman başı kel idi. Peygamber (S.A.V.) mübarek elini onun başına sürmüş, bunun üzerine saçları bitmiş ve bu olay üzerine Hülb lâkabını almıştır. Kendisi Kûfe'de yerleşmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivâyet etmiştir. Râvisi ise oğlu Kabisa'dır. (El-Menhel : C. 6, Shf. 175)

۸۱۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ . ح وَحَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الضَّرِيرُ . ثنا يَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ ، قَالَ : ثنا عَاصِمُ بْنُ كُلَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي . فَأَخَذَ شِمَالَهُ يَمِينِهِ .

T E R C E M E S İ

810 "... Vâil bin Hücr (Radıyallâhü anh)'den :

Söyle demiştir : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i namaz kılarken gördüm. Sağ eliyle sol elini tutmuştu."

۸۱۱ - حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الهَرَوِيُّ، إِبرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَاتِمٍ . أَنبَأَنَا هُشَيْمٌ . أَنبَأَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَبِي زَيْنَبٍ السَّلَمِيُّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ التَّهْدِي ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : مَرَّ بِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا وَاصِعٌ بِيَدِي الْيُسْرَى عَلَى الْيَمْنَى . فَأَخَذَ يَدِي الْيَمْنَى فَوَضَعَهَا عَلَى الْيُسْرَى .

T E R C E M E S İ

811) "... Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den :

Söyle demiştir : Ben namazda sol elimi sağ elimin üzerine koymuş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve sağ elimi tutup sol elimin üzerine koydu."

İ Z A H İ

Bu bâbta geçen hadisler, namazda sağ elin sol elin üzerine konulacağına delâlet ederler. H ü l b (Radıyallâ anh)'ün hadisi T i r m i z i 'de de rivâyet edilmiş ve hasen olduğu beyan edilmiştir. V â i l b i n H ü c r (Radıyallâhü anh)'ün hadisini M ü s l i m , A h m e d , E b ü D â v ü d , N e s â i , İ b n - i H u z e y m e ve B e y h a k i de uzun metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. Hepsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağ elini sol elinin üzerine koyduğu belirtilmiştir. İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'un hadisini ise E b ü D â v ü d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

H a n e f i , Ş â f i i ve H a n b e l i mezheblerine mensub âlimler, bu bâbtaki hadisleri ve benzeri hadisleri delil göstererek, namazda ayakta durulurken sağ elin sol elin üzerine konulmasının meşrûluğuna hükmetmişlerdir.

Â l i , E b ü H ü r e y r e , Â i ş e , S a i d b i n C ü b e y r , İ b r â h i m e n - N a h a i , S ü f y â n - ı S e v r i , İ ş h a k , E b ü S e v r , D â v ü d (Râdîyallâhü anhüm) ve bunlardan başka bir çok sahâbi ve tâbiinin kavli budur.

El bağlamanın; huşu, huzur, tavâzu ve benzeri kulluğun gereklerine daha uygun olması ve namaza aykırı düşen hareketlerden kaçınmaya vesile olması hikmetine binâen meşrû kılındığı kuvvetle muhtemeldir.

E l - L e y s b i n S a ' d ' a göre namazda sağ eli sol elin üzerine koymak meşrû değildir. Delili de namazını hatalı kılan şahsa Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in namazı târif ederken el bağlamayı zikretmemiş olmasıdır. Lâkin bu hadis delil olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama namazın yalnız farzlarını öğretmekle yetinmiştir. Bu sebeple, sünnet olan el bağlamanın anlatılmaması, bunun meşrû olmadığına delâlet etmez.

M â l i k ' t e n edilen bir rivâyete göre farz ve nâfilede el bağlamakta beis yoktur. Diğer bir rivâyete göre farzda mekruhtur. Nâfilede beis yoktur. M â l i k i mezhebine âit fıkıh kitaplarında bu rivâyetler nakledilmiştir. Bununla beraber İ b n - i A b d i ' l - B e r r : M â l i k vefât edinceye kadar namazlarda dâima el bağlardı, demiştir.

EL BAĞLAMANIN ŞEKLİ

1 — E b ü H a n i f e , S e v r i , İ ş h a k b i n R a h a v e y h ve Ş â f i i ' n i n arkadaşlarından E b ü İ ş h a k e l - M e r u z i ' y e göre eller, göbeğin aşağısında bağlanmalıdır. İ b n ü l - M ü n z i r ' i n anlattığına göre E b ü H ü r e y r e , N a h a i ve E b ü M i c l e z ' i n kavli budur.

2 — Ş â f i i l e r , D â v ü d ve S a i d b i n C ü b e y r ' e göre elleri göğüsün altında ve göbeğin yukarısında bağlamak müstahabtır.

3 — A h m e d b i n H a n b e l ' d e n , göbeğin aşağısında ve yukarısında olmak üzere iki rivâyet vardır. Üçüncü bir rivâyette, ki-

şi iki şekilde bağlamak hususunda muhayyerdır. Ev z â i ve İ b - n ü ' l - M ü n z i r de A h m e d ' in üçüncü kavli gibi söylemişlerdir.

4 — M â l i k ' e göre göğüsün aşağısında ve göbeğin yukarısında el bağlamak müstehaptır.

Sağ el, sol elin üzerine konulurken sol elin bileklerinden mi? bilekle beraber sol el ve kol kemiğinden de birer parça tutulacak mı? sağ elin parmakları açık olarak bileğin üzerinden aşağıya doğru sar-kıtılacak mı? Yoksa kol kemiği doğrultusunda sola doğru uzatılacak mı? diye âlimler arasında değişik görüşler vardır. Geniş ma'lumat isteyenler muhtelif mezheblere âit fıkıh kitaplarına mürâcaat etsinler.

(٤) باب افتتاح القراءة

4 — KIRÂATA BAŞLAMAK BÂBÎ

٨١٢ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ ، عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْتَتِحُ الْقِرَاءَةَ بِ (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) .

T E R C E M E S İ

812) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den :

Söyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazda); الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ile kiraata başladı."

٨١٣ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . ع وَحَدَّثَنَا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا أَبُو عَوَّانَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ يَفْتَتِحُونَ الْقِرَاءَةَ بِ (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) .

T E R C E M E S İ

813) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den :

Söyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) (namazda); الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ile kiraata başlarlardı."

ben namazda; بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ diye kıraata başlarken sesimi işitti. Bunun üzerine : Ey oğulcuğum! (Din de) bir şey ihdas etmekten sakın. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber; Ebû Bekir (Radiyallahü anh) ile beraber; Ömer (Radiyallahü anh) ile beraber ve Osman (Radiyallahü anh) ile beraber namaz kıldım. Bunlardan hiç birisinden, kıraata başlarken besmeleyi çektiğini işitmedim. Bunun için sen kıraata başlarken: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ diyerek başla, dedi."

İ Z A H I

Âişe (Radiyallahü anhâ)'nin hadisini Müslim ve Ebû Dâvûd, uzun metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'in hadisini Ahmed, Müslim, Nesâî, Darekutni, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Taberâni, Tahavi ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'nin hadisini müelliften başka, kimsenin rivâyet edip etmediğini bilemedim. Hattâ belirtil-diği gibi Kütüb-i Sitte sahiblerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği Zevâid'de bildirilmiştir.

Abdullah bin Muğaffel (Radiyallahü anh)'in hadisini Tirmizi ve Nesâî rivâyet etmişler; Tirmizi, bunun hasen olduğunu da söylemiştir. Fakat Nevevi, el-Hulâsa'da : 'Hadis lafızları bu hadisi zayıf saymışlar ve İbn-i Huzeyme, İbn-i Abdî'l-Berr ve el-Hatib gibi âlimler, Tirmizi'nin bunu hasen görmesine itiraz ederek : Senedin dönüm noktası, Abdullah bin Muğaffel (Radiyallahü anh)'in oğlu üzerindedir. Oysa hâli meçhuldür, demişlerdir, der.

Bu bâbta geçen hadislere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve hadiste anılan sahâbiler, namazda Fâtihâ'ya başlarken besmele ile değil, 'Elhamdü...' ile başlamışlardır. Bu husûsta âlimler arasında görüş ayrılığı mevcuttur. Şöyle ki :

1 — Hane'fi âlimlerine göre besmele, müstakil bir âyettir. Sûrelerin arasını ayırmak ve bereket için indirilmiştir. Ne Fâtihâ

h a 'dan ne de başka bir sûreden bir parça değildir. Gizli ve açık namazlarda besmeleyi gizli olarak çekmek sünnettir.

Sahabilerden Ali, İbn-i Mes'ud, Ammar bin Yâsir, Evzâi ve Hanbeli âlimleri de bu görüştedirler.

Bu âlimlerin delilleri, bu bâtta geçen hadislerdir. Bunlara göre cehri namazda kırâata başlarken açıktan besmele çekmek hükmü mensuttur.

2 — Şâfiiler'e göre besmele, Fâtiha'dan ve Neml sûresinden birer âyettir. Kur'an'ın diğer sûrelerinden de birer âyet olup olmadığı hususunda Şâfi mezhebinin üç kavli vardır: En meşhur ve en sahih kavle göre, besmele her sûreden birer âyettir.

Şâfiiler'e göre namazda Fâtiha'ya başlarken, ondan bir âyet olan besmeleyi çekmek farzdır. Fâtiha gibi, gizli namazlarda gizli; açık namazlarda açıktan okunur.

İbn-i Abbâs, İbn-i Zübeyr, İbn-i Ömer, Tâvus, Atâ, Mekhul ve İbnü'l-Münzir (Radiyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.

Bunların delilleri ise İbn-i Huzeyme (Radiyallâhü anh)'nin Ümmü Seleme (Radiyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazda besmeleyi okudu ve onu bir âyet saydı.' İkinci delilleri, İbn-i Huzeyme (Radiyallâhü anh)'nin İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

'İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh): وَلَقَدْ أَتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الثَّانِي (2) âyetindeki 'Seb-i Mesâni', Fâtiha sûresidir, demiştir.' 'Elhamd...'den itibaren Fâtiha sûresi altı âyettir. Yedinci âyet nerededir? diye kendisine soru sorulunca: Yedincisi besmeledir, diye cevap vermiştir.'

Üçüncü delil, Müslim'in Enes (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün aramızda iken vahiy hâletine geçti sonra tebessümle başını kaldırdı. Biz: Yâ Resû-

lallah! Seni gülümseten nedir? diye sorduk. O : «Bana şimdi bir sûre nâzil oldu.» buyurdu. ve: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ Kevser sûresini 'Bismillâh...'tan başlayarak okudu.'

Dördüncü delilleri, D a r e k u t n i 'nin E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

«'Elhamd...' sûresini okurken 'Bismillah...'ı okuyunuz. 'Bismillâh...' Fâtiha'dan bir âyettir.»

Ş â f i i âlimleri, bir de şöyle savunmuşlardır : Sahâbiler, B e r â e t sûresi hâriç, bütün sûrelerin başında besmeleyi âyetlerin yazılış şekline uygun olarak yazmak üzerinde icmâ' etmişlerdir. Halbuki cüzi bölümlerini ve sûrelerin başlığındaki yazıları âyetlere uygun şekilde yazmamışlar, kırmızı ve benzeri renklerle yazmayı itiyad hâline getirmişlerdir. Yâni bunların âyetlerden farklı oluşları besbellidir. Eğer besmele, K u r 'a n'dan olmasaydı, sahâbiler, âyetlerin mushaf hattıyla ve farksız olarak yazılmasına müsâade etmiyeceklerdi. Çünkü bu uygunluk, besmelenin K u r 'a n'dan olduğuna itikad edilmesine halkı sevkedecek. Böylece müslûmanların, K u r 'a n'dan olmayan bir şeyi K u r 'a n'dan saymakla hataya düşmelerine sebep olmuş olurlar. Sahâbiler hakkında böyle bir şey düşünmek câiz değildir.

Sahâbilerden E b ü B e k i r, O s m a n, İ b n - i A b b â s, İ b n - i Ö m e r, Ü b e y y b i n K a ' b, E n e s, E b ü S a i d ve E b ü K a t â d e (Radiyallâhü anhüm); Tâbiillerden de S a i d b i n e l - M ü s e y y e b, M e k h u l, A t â, İ b n - i S i r i n, İ k r i m e, M u h a m m e d b i n e l - M ü n k e d i r, Z ü h r i, E b ü K i l â b e, e l - L e y s b i n S a ' d, İ s h a k b i n R a h e v e y h (Radiyallâhü anhüm) ve bir çok âlim cehri namazlarda besmeleyi açıktan çekmenin müstahablığına hükmetmişlerdir.

Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den üç rivâyet vardır : Bir rivâyete göre cehri namazlarda açıktan çekilir, diğer bir rivâyete göre gizli çekilir, üçüncü bir rivâyete göre besmeleyi çekmez.

El-Menhel yazarı, besmelenin açıktan çekilmesine dâir bir kaç delili daha zikretmiştir. Fakat konu çok uzayacağı endişesiyle buraya almaktan feragat ettim.

3 — M â l i k i âlimlerine göre farz namazlarda besmeleyi çekmek mekruhtur. İmam olsun, cemâat olsun, münferid olsun fark et-

mez. Ne gizli namazda, ne de cehri namazda besmele çekilmez. Nâ-file namazda çekilebilir. Fakat besmelenin çekilmesini vâcib gören âlimlerin görüşlerine aykırı hareket etmekten kaçınmak maksadıyla farz namazda besmeleyi çekmekte kerahet yoktur. Kezâ besmelesiz kıraatla namaz kılınabileceğine itikad etmek kaydıyla farz namazda besmeleyi çekmekte kerahet yoktur.

M â l i k i l e r ' i n delilleri, bu bâbta geçen hadislerdir.

El-Menhel yazarı, yukarıda anlattığım, mezheblerin görüşlerini naklettikten sonra şöyle der :

«Namazda besmelenin açıktan çekilmesini müstahab gören âlimlerin delil olarak gösterdikleri hadisler, kuvvetli değillerse de birbirlerini takviye etmek durumundadırlar. Bu hadislerle, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in besmeleyi gizli çektiğine dâir hadisler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen açıktan besmele çekerdi, bazen de gizli okurdu.

El-Hüdâ yazarı : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen besmeleyi açıktan çekerdi. Ekseriyetle gizli okurdu. Şüphe yok ki eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her gün beş defa hazerde ve seferde açıktan besmele çekmiş olsaydı, bu durumun H u l e f â - i R â ş i d i n tarafından ve sahâbilerin Cumhurunca bilinmemesi mümkün değildir, demiştir.

Yukarıdan beri verilen ma'lumattan bilmiş oldum ki namazda besmele çekmenin mekruhluğuna ve K u r ' a n ' d a n bir âyet olmadığına hükmedenlerin elinde bir mesned yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in ve H u l e f â - i R â ş i d i n ' i n ;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ile kıraata başladıklarına dâir bu bâbtaki hadis-

ler ve benzeri hadislerden maksad, F â t i h a sûresiyle kıraata başlanmasıdır. Hadisler böyle yorumlanınca, namazda besmelenin çekilmediği mânası çıkarılamaz. Bilâkis bu yorum şekli, besmelenin çekildiğine delildir. Çünkü F â t i h a sûresi denilince besmele de sûre içinde düşünülür. D â r e k u t n i ' n i n E n e s (Radyallâhü anh)'den rivâyet edip sahih olduğunu belirttiği şu meâldeki hadis bu yorumu te'yid eder :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Ebû Bekir, Ömer ile Oşman (Radyallâhü anhüm)'ün arkalarında namaz kıldık. Bu zâtların hepsi cehri namazlarda Fâtiha ile kıraata başlardı.'

(e) باب القراءة في صلاة الفجر

5 -- SABAH NAMAZINDAKİ KIRAAT BÂBİ

٨١٦ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَرِيكٌ ، وَسُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ ، عَنْ قُطَيْبَةَ بْنِ مَالِكٍ . سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ (وَالنَّخْلَ بِاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ) .

T E R C E M E S İ

816) "... Kutbe bin Mâlik (3) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, kendisi, Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in sabah namazının (ilk rekatinde) :

وَالنَّخْلَ بِاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ = «Ve tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş (semâye doğru) uzayan hurma ağaçları...» (4) âyeti(nin içinde, bulunduğu sûreyi) okurken işittiğini söylemiştir.»

٨١٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْذِرٍ . ثنا أَبِي . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ أَصْبَغٍ ، مَوْلَى عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ ، كَأَنِّي أَسْمَعُ قِرَاءَتَهُ (فَلَا أَقْسِمُ بِالْخُنُسِ الْجَوَارِ الْكُنُسِ) .

T E R C E M E S İ

817) "... Amr bin Hüreys (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) sabah namazında :

فَلَا أَقْسِمُ بِالْخُنُسِ الْجَوَارِ الْكُنُسِ = «Şimdi yemin ederim (geceleyin ör-

rünüp gündüz) sönen yıldızlara, dolaşıp yuvasına giren gezegenlere.» (5) âyetleri(nin bulunduğu sûreyi) okurken ben Onunla beraber namaz kılışımıdır. Şu anda Onun kırâatını işitiyor gibiyim.»

(3) Sahâbidir. Kufe'ye yerleşmiştir.

(4) Sûre : Kâf, âyet : 10

(5) Sûre : Tekvîr, Âyet : 15-16

۸۱۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي الْيَمْنَالِ ، عَنْ أَبِي بَرزَةَ . ع وَحَدَّثَنَا سُؤَيْدٌ . ثنا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ حَدَّثَهُ أَبُو الْيَمْنَالِ ، عَنْ أَبِي بَرزَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ مَا بَيْنَ السَّتِينَ إِلَى الْمِائَةِ .

T E R C E M E S İ

818) Ebû Berze (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında altmış ile yüz âyet arası okurdu."

۸۱۹ - حَدَّثَنَا أَبُو بَشِيرٍ ، بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ . ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ، عَنْ حَجَّاجِ الصَّوَّافِ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ . وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِنَا ، فَيُطِيلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنَ الظُّهْرِ وَيُقْصِرُ فِي الثَّانِيَةِ . وَكَذَلِكَ فِي الصُّبْحِ .

T E R C E M E S İ

819) Ebû Katâde (*Radıyallâhü anh*)'den :

Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırды. Öğle ve ikinci farzlarının birinci rek'atinde kırâatı uzatırdı. İkinci rek'atte kısaltırdı. Sabah namazı da öyleydi."

۸۲۰ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ ؛ قَالَ : قرأ رسول الله ﷺ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ بِ (الْمُؤْمِنُونَ) . فَلَمَّا أَتَى عَلَى ذِكْرِ عِيسَى ، أَصَابَتْهُ شَرْقَةٌ ، فَرَكَعَ . يَمْنِي سَعْلَةً .

T E R C E M E S İ

820) Abdullah bin es-Sâib (*Radıyallâhü anhümâ*) dan :

Şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında 'Mü'minûn' sûresini okudu. İsa (Aleyhi's-Selâm)'nın zikredildiği yere ge-

lince onu bir şarka (6) tuttu. Bunun üzerine hemen rükû 'etti. Yani öksürük (tuttu.)"

İ Z A H I

Kutbe (Radiyallâhü anh)'nin hadisini Müslim ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir. Tirmizi'nin rivâyetinde hadiste ki âyetin bulunduğu sürenin sabah namazının ilk rek'atında okunduğu bildirilmiştir. Tirmizi, Kutbe (Radiyallâhü anh)'nin hadisinin hasen - sahih olduğunu da söylemiştir. Müslim'in bir rivâyeti Tirmizi'nin rivâyeti gibidir. Diğer bir rivâyetinde; Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in: **قَالَ وَالْقُرْآنُ الْمَجِيدُ** 'i okuduğu tasrih edilmiştir. Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazının ilk rek'atında 'Kâf' sûresini okumuştur.

Amr bin Hureys (Radiyallâhü anh)'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Bütün rivâyetlerden çıkarılan netice, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazında Tekvîr sûresini okumuş olmasıdır.

Ebû Berze (Radiyallâhü anh)'nin hadisini Buhârî, Müslim ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazında okuduğu âyetlerin sayısı, altmış ile yüz arasında dolaşır.

Ebû Katâde (Radiyallâhü anh)'nin hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bazı rivâyetlerin metni daha uzuncadır.

Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), öğle, ikinci ve sabah namazlarının ilk rek'atlerinde kıraatı uzatır. İkinci rek'atlerinde, birinci rek'ate nisbeten kıraatı kısaltırdı.

Buhârî'nin Ebû Katâde (Radiyallâhü anh)'den olan rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle ve ikinci farzının ilk iki rek'atının her birisinde **FÂTİHÂ** sûresini ve başka bir sûreyi okuduğu belirtilmiştir.

(6) Şarka gözden yaş akması nedeniyle boğazın tıkanmasıdır. Tükrüğün nefes borusuna kaçmasıyla görülen boğaz tıkanıklığına denir, diyenler de vardır. Burada ise râvinin de açıkladığı gibi öksürük mânası kastedilmiştir. Müslim'de bu kelime yerine Sa'le (= öksürük) kelimesi bulunur.

E b ü D â v ü d'un rivâyeti de, B u h â r i'nin rivâyetine benzer.

El-Menhel yazarı 'Öğle namazındaki kırâat bâbı'nda rivâyet olunan bu hadisi açıklarken ez cümle şöyle der :

- F â t i h â'dan sonra kısa dahi olsa bir sürenin tamamını okumanın, başka bir sürenin bundan daha uzun bir parçasını okumaktan daha efdal olduğu, B u h â r i ve E b ü D â v ü d'un rivâyetinden anlaşılıyor. Yine bu rivâyetlerden anlaşılıyor ki süre okumak, namazın ilk iki rek'atine mahsustur. Dört rek'atli farzın son iki rek'atinde F â t i h â'ya süre eklenmez. Cumhurun kavli de budur. Ş â f i i âlimlerinin ekserisi böyle fetva vermişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ilk rek'ati ikinci rek'atten fazla uzatmasının sebebi, gecikenlerin ilk rek'ate yetişmelerine yardım etmektir. Çünkü İ b n-i H u z e y m e ve A b d ü r r â z z â k'ın rivâyetlerinde M a'm e r: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ilk rek'ati uzatmasından maksadının, halkın ilk rek'ate yetişmeleri olduğunu zannediyoruz, demiştir.

A t â'dan rivâyet edildiğine göre, kendisi : Gerçekten ben imamı, her namazın ilk rek'atini uzatmasını istiyorum. Tâ ki cemâat çoğalsın, demiştir.

İlk rek'ati uzatmanın hikmeti, ondaki neş'enin çokluğu ve dolayısıyla huşû ve huzûrun çokluğudur, diyenler de vardır.

Birinci rek'ati uzatmak, ya çok âyetleri okumakla, yada okunan âyetleri yavaş yavaş ve tecvid kâidelerine fazlasıyla riâyet etmekle olur.

İLK REK'ATİ İKİNCİ REK'ATTEN FAZLA UZATMAK HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — S e v r i, M â l i k i l e r, M u h a m m e d b i n e l- H a s a n ve Ş â f i i l e r i n çoğu; Bütün namazlarda ilk rek'ati ikinci rek'atten daha fazla uzatmak müstahaptır, demişlerdir. Onların delili E b ü K a t â d e (Radyallâhü anh)'nin mezkûr hadisidir. Bir de M ü s l i m'in E b ü S a i d-i H u d r i (Radyallâhü anh)'den rivâyet ettiği (Müellifin 825 noda rivâyet ettiği) hadistir.

N e v e v î: Birinci rek'atte kırâatı uzatmakla hükmetmek, hadislerin zâhirine uygun olan, r u k u'at ve yegâne sahih olan kavildir.

2 — Âlimlerden bir cemâat; İlk iki rek'atin kırâat bakımından eşit olması müstahabtır, demişlerdir. Bunların delilleri, M ü s l i m ve A h m e d ' i n E b ü S a i d - i H u d r i (Radyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle farzının ilk rek'atinin her birisinde otuz âyet kadar okurdu.' meâlindeki hadistir. Diğer bir delilleri de buna benzeyen S a ' d b i n E b i V a k k â s (Radyallâhü anh)'ın hadisidir. E b ü H a n i f e ve E b ü Y ü s u f , bu görüşte olan âlimlerdendirler. Şu farkla ki : Bu iki zât, sabah vakti gaflet ve uyku zamanı olduğu için, halkın cemâata yetişmesine yardımcı olmak üzere sabah namazında birinci rek'atin ikinciden daha fazla uzatılmasına hükmetmişlerdir.

Bu görüşteki âlimlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, birinci rek'ati ikinci rek'atten fazla uzatmasının sebebi, ilk rek'atte iftitah duâsı ve istiâzenin bulunmasıdır.

B e y h a k i , ilk rek'ati uzatmaya âit hadisler ile, bu rek'atin ikinci rek'ate eşit olduğuna dâir hadislerin arasını şöyle bulmuştur : İmam gelecek bir kimseyi bekliyorsa, ilk rek'ati uzatır, kimsenin geleceğini ummuyorsa birinci rek'ati ikinci rek'ate eşit kılar.

İ b n - i H i b b â n da arasını şöyle bulmuştur : İlk iki rek'atte okunan miktar eşit olmakla beraber ilk rek'atteki kıraatı, imam çok ağır okuduğu için o rek'at uzatılmış olur.'

A b d u l l a h b i n e s - S â i b (Radyallâhü anh)'in hadisini B u h â r i ta'likten rivâyet etmiş, M ü s l i m , E b ü D â v ü d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

M ü s l i m ve E b ü D â v ü d ' u n rivâyeti meâlen şöyledir : 'A b d u l l a h b i n e s - S â i b (Radyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de bize sabah namazını kıldırır ve (Fâtiha'dan sonra) Mü'minün sûresini okumaya başladı. Mûsa ile Hârûn'un yâhut İsâ'nın zikri geçen yere varınca (burada râvi tereddüt etmiştir.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i öksürük tuttu. Bunun üzerine hemen rûkua gitti. Abdullah bin es-Sâib (Radyallâhü anh) de bu namazda hazır bulunuyordu.'

Hadiste anlatılan namaz kıldırılışı, N e s â i ' n i n rivâyetinde belirtildiği gibi M e k k e ' n i n fethi yılında olmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), sabah namazında F â t i h a ' d a n sonra M ü ' m i n ü n sûresini başından itibaren oku-

muştur. M ü s a (Aleyhisselâm)'nın ve H â r u n (Aleyhisselâm)'un zikredildiği: **ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ** âyetine varınca veya İ s â (Aleyhisselâm)'nın zikredildiği: **وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً** âyetine varınca Onu öksürük tutmuş ve bunun üzerine kıraatı keserek rükûa varmıştır.

M ü s l i m 'in ve E b ü D â v ü d 'un rivâyetinde: **شَرْقَةٌ**

kelimesi yerine; **سُعْلَةٌ** kelimesi geçer. 'Sa'le' ve 'Su'le' diye okunabilen bu kelime, öksürük demektir. Müellifin rivâyetinde, yukarıda da anlatıldığı gibi 'Sa'le' kelimesi yerine 'Şarka' kelimesi geçer. Bu da boğaz tıkanıklığı demektir. El-Menhel'in bildirdiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), okuduğu âyetlerdeki kıssayı düşününce ağlayacak hale gelmiş ve bu nedenle boğazı tıkanmış ve Onu öksürük tutmuştur. Artık süreyi tamamlayamadan kıraatı keserek rükûa varmıştır.

BU HADİSLERİN FİKİH YÖNÜ

- 1 — Sabah namazında kıraatı uzatmak müstahabtır.
- 2 — Fâtiha'dan sonra süre okunurken doğacak bir ma'zeret dolayısıyla kıraatı kesip rükûa gitmek câizdir.
- 3 — İhtiyaç olduğu zaman bir sürenin bir kısmını okumak, âlinin ittifakıyla bilâkerahet câizdir. İhtiyaç olmadığı zaman sürenin bir parçasını okumak, cumhura göre evlâyaya muhâlifdir.
- 4 — Sabah öğle ve ikindi namazlarının ilk rek'atlerindeki kıraatı, ikinci rek'atlerindeki kıraattan daha fazla uzatmak meşrûdur.

İki Hâl Tercemesi

819 sayılı hadisin râvisi Amr bin Hüreys bin Amr bin Osman bin Ubeydullah bin Ömer bin Mahzum Ebû Said el-Kufî, sahâbidir. 18 hadisi var. Müslim, iki hadisini rivâyet etmiştir. Râvisi oğlu Ca'fer'dir. Bir de Hasan el-Arnî'dir. Buhârî'nin dediğine göre Hicretin 85. yılı vefat etmiştir. (Hülâsa : 288)

820 nolu hadisin râvisi Abdullah bin es-Sâib bin Ebi's-Sâib Sayfi bin Âiz bin Abdillâh bin Ömer bin Mahzum el-Mahzumî el-Mekki, sahâbidir. Babası da sahâbidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Abdullah bin Amr, amcası oğlu Abdullah bin el-Müseyyeb bin Ebi's-Sâib el-Âizi, Ebû Seleme bin Süfyan, Ubeyd el-Mekki, Atâ' ve bir çok zat rivâyet etmişlerdir. Mekke halkının Kur'an okuyucusuydu. Mücâhid ve başkaları ondan kıraat almışlardır. Mekke'de ikâmet etmiş ve İbn-i Zübeyr'in emirliği sırasında orada vefat etmiştir. İbn-i Abbas (R.A.), onun cenâze namazını kıldırmıştır. Buhârî hariç Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel, C. 5. Sah. 38)

(٦) باب القراءة في صلاة الفجر يوم الجمعة

6 — CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZINDAKİ
KIRAAT BÂBİ

٨٢١ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا وَكِيعٌ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ .
قَالَ : ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛
قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ : أَلَمْ تَنْزِيلُ ، السَّجْدَةُ .
وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ .

I E R C E M E S İ

821) "... İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah
namazın (in ilk rek'atin) de; أَلَمْ تَنْزِيلُ ve (ikinci rek'atinde);

sûrelerini okurdu." هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ

٨٢٢ — حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ مَرْوَانَ . ثنا الْحَرِثُ بْنُ نَهَانَ . ثنا عاصِمُ بْنُ بَهْدَلَةَ ،
عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ ،
يَوْمَ الْجُمُعَةِ : أَلَمْ تَنْزِيلُ ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ .

في الزوائد : إسناده حديث سعد ضعيف ؛ لاتفاقهم على ضعف الحارث بن نهان . والحديث ، من
رواية ابن عباس ، أخرجه مسلم وغيره .

T E R C E M E S İ

822) "... Mus'ab'ın babası Sa'd bin Ebî Vakkas (*Radıyallâhü anhü-
mâ*)'dan; Şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah na-
mazın (in ilk rek'atin) de أَلَمْ تَنْزِيلُ ve (ikinci rek'atinde) :

sûrelerini okurdu." هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ

Not : Zevâid'de : Sa'd (R.A.)'ın hadisinin isnadı zayıftır. Çünkü âlimler el-Hâ-
ris bin Nebhân'ın zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Müslim ve başkaları bu
hadisin metnini, İbn-i Abbas (R.A.)'m rivâyetinden tahrir etmişlerdir, denilmiştir.

۸۲۳ - حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ : أَلَمْ تَنْزِيلُ ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ .

T E R C E M E S İ

823) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah namazın (ın ilk rek'atin) de : أَلَمْ تَنْزِيلُ ve (ikinci rek'atinde) : sûrelerini okurdu."

۸۲۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَنبَأَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ . أَنبَأَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي فَرْوَةَ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ : أَلَمْ تَنْزِيلُ ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ . قَالَ إِسْحَاقُ : هَكَذَا ثَنَا عَمْرُو ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . لَا أَشْكُ فِيهِ .

فی الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

824) "... Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah namazın (ın ilk rek'atin) de : أَلَمْ تَنْزِيلُ ve (ikinci rek'atinde) : surelerini okurdu.

İshak demiştir ki : Amr, bize Abdullah'tan böylece tahdis etti. Bunda şüphem yoktur."

Not : Bu hadisin isnadının sahîh ve ricâlinin sıkalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m , T i r m i z i ve E b ü D â v ü d da rivâyet etmişlerdir.

S a ' d (Radiyallâhü anh)'in hadisini Kütüb-i Sitte yazarlarından yalnız müellifimiz rivâyet etmiştir.

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin hadisini B u h â r i ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

A b d u l l a h b i n M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'un hadisini müelliften başka Kütüb-i Sitte yazarlarından rivâyet eden yoktur. B e y h a k i ve T a b a r â n i de rivâyet etmişlerdir.

Müteaddit senedlerle ve müteaddit sahâbilerden rivâyet olunan bu hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma günü sabah namazının ilk rek'atında S e c d e sûresini ve ikinci rek'atında 'E l - İ n s a n ' sûresini okuduğuna delildirler. E b ü D â v ü d 'un, süneninde buradaki başlığa benzer bir ifâdeyle açtığı bâbta rivâyet ettiği İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in hadisini açıklayan El-Menhel yazarı şu bilgiyi verir :

«Hadis, Cuma günü sabah namazında bu iki sûrenin okunmasının meşrûluğuna delildir. Hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma günü sabah namazında dâima bu iki sûreyi okuyormuş. T a b a r â n i 'nin İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği hadisin sonunda İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'un : يُدِيمُ ذَلِكَ = «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah namazında bu iki sûreyi okumayı devam ettirirdi.» cümlesi bunu te'yid eder.

Yine hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki sûrenin tamamını okurdu. Bâzı adamların, Cuma günü sabah namazında anılan sûrelerin birer parçasını okumaları, hadisin zâhirine ters düşer.

N e v e v i , 'Er-Ravdâ' adlı kitabında : 'Eğer kişi, içinde secde âyetinin bulunduğu bir iki âyeti sırf tilâvet secdesini yapmak maksadıyla okumak isterse, bunun hükmü hakkında arkadaşlarımızın her hangi bir sözüne rastlamadım. Selef âlimleri, bu adamın kiraatı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ş e y h b i n A b d i ' s - S e l â m , bunu yapmanın yasaklığına ve namazın bozulmasına sebep olduğuna fetvâ vermiştir.

İbn-i Ebi Şeybe, Ebü'l-Âliye ile Şa'bî'nin secdeyi ihtisâr etmenin mekruh olduğunu söylediklerini rivâyet etmiştir. Şa'bî şunu da söylemiştir: Âlimler namazda secde âyeti ni okudukları zaman tilâvet secdesini etmeden, o âyeti tâkib eden âyetlere geçmekten hoşlanmazlardı.

İbn-i Sirin ve el-Hasan da secde ihtisârını mekruh görmüşlerdir.

İbrâhim en-Nahai de, âlimlerin, secde ihtisârını mekruh gördüklerini nakletmiştir.

Said bin el-Müseyyeb ve Sehl bin Havşeb'den rivâyet edildiğine göre secde ihtisârı, halkın ihdas ettiği bir şeydir.

Secde ihtisârı şudur: Secde âyetlerini toplayıp onları okumak ve tilâvet secdesini yapmaktır. Bir kavle göre secde ihtisârı, Kur'a n okuyup secde âyetlerini anlamaktır. Her iki hareket de mekruhtur. Çünkü, seleften böyle bir şey vârid olmamıştır, demiştir.

Sahâbilerden Cuma günü sabah namazında hadiste geçen Secde ve El-İnsân sûrelerini okuyan zâtlar, Ömer bin el-Hattab, İbn-i Abbâs, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer ve İbn-i Zübeyr (Radiyallâhü anhüm)'dür. Tabii-lerden de İbrâhim bin Abdirrahman bin Avf'tır. Allah hepsinden râzı olsun.

Mezheblerin görüşlerine gelince :

1 — Hane'fi âlimlerine göre, sünnete uymak maksadı olduğu zaman Cuma sabah namazında bu iki sûreyi okumak müstahabtır. Ama bu maksad olmaksızın, dâima Kur'a n'ın belirli bir yerini okumak mekruhtur. Çünkü böyle bir davranış, Kur'a n'ın diğer yerlerini terketmeye ve Onun bir kısmını diğer bir kısmına tercih etmek zannına yol açar.

2 — Şâfiî'ye ve Ahmed bin Hanbel'e göre mezkûr sûreleri, Cuma'nın sabah namazında okumak sünnettir. Fakat Hanbelîler'e göre bunu devamlı yapmak mekruhtur.

3 — Mâlikîler'e göre içinde secde âyeti bulunan her hangi bir sûreyi kasden farz namazda okumak mekruhtur. İbn-i Kâsım'ın Mâlik'ten rivâyeti böyledir. Eşheb'in Mâlik'ten rivâyetine göre imamın arkasında az bir cemâat bulunup namazı şaşımalarından korkulmadığı zaman, içinde secde âyeti bulu-

nan bir sûreyi farz namazda okumak câizdir. İ b n - i H a b i b ise şöyle bir ayırım yapmıştır : Gizli namazlarda secde âyeti bulunan sûreyi okumak câiz değildir. Çünkü cemâatı şaşırtır. Fakat cehrî namazlarda câizdir. Çünkü cemâatın şaşırmasından emin olunur.

M â l i k i âlimlerinin bahsettikleri şaşırtma şudur : İmam, zammı sûrede secde âyetini okuyunca hemen tilâvet secdesine varıp bir defa secde ettikten sonra tekrar ayağa kalkar ve müteakip âyetlerle kıraatına devam eder. Kıraatını tamamlayınca, normal rûku' ve secdeye varır. Secde âyeti dolayısıyla varılan tilâvet secdesi, durumdan haberdar olmayan kişileri şaşırtabilir.)

El-Fetih yazarı : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, namazda Secde sûresini okurken secde âyetine vardığı zaman hemen tilâvet secdesini yaptığına dâir herhangi bir sarahata, mevcut tariklerde rastlamadım. Yalnız İ b n - i E b i D a v ü d 'un eş-Şeria adlı kitabında İ b n - i A b b â s (Radiyallahü anh)'dan şöyle bir rivâyete rastladım :

«Ben Cuma günü sabah namazında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. İçinde secde âyeti bulunan bir sûre okudu da secde etti.» Bu hadisin isnadında, hâli incelenecek râvi vardır.

Bir de T a b a r â n i 'nin es-Sağîr adlı kitabında A l i (Radiyallahü anh)'den rivâyet edilen şu meâldeki bir hadisi gördüm :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında «Secde» sûresini okuduğunda tilâvet secdesi etti.» Lâkin bu hadisin isnadında zayıflık vardır,' der.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cumanın sabah namazında mezkûr sûreleri okumasının hikmeti şudur : Bu iki sûre, Cuma günü vuku' bulmuş ve vuku' bulacak mühim olaylardan bahseder. Çünkü bu iki sûrede Â d e m (Aleyhisselâm)'in yaratılışı, öldükten sonra diriliş ve kulların mahşere sevkinden bahsedilir. Bu olaylar, Cuma günü vukubulur. Cuma günü bu sûrelerin okunması ile mezkûr olaylar, müslümanlara hatırlatılmış olur. Amaç bu olunca, kıraat esnasında tilâvet secdesi dolaylı olarak yapılır. Yâni sûre, tilâvet secdesi yapmak için okunmuş olmaz.

El-Hüdâ yazarı : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma günü sabah namazında «Secde» ve «El-İnsan» sûrelerini okurdu. Bir çok câhillere zannediyorlar ki, maksad, o günkü sabah namazına fazla bir secde ilâve etmektir. Ve o bilgisizler o secdeye

Cuma secdesi ismini verirler. Onlardan birisi bu sûreyi okumadığı zaman içinde secde âyeti bulunan başka bir sûreyi okumaktan hoşlanır. Ta ki tilâvet secdesi yapabilsin. Bunun içindir ki câhillerin yanlış anlamalarını önlemek maksadıyla bâzı imamlar, Cuma günü sabah namazında S e c d e sûresini devamlı okumayı mekruh görmüşlerdir.

(v) باب القراءة في الظهر والمصر

7 — ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDAKİ
KİRÂAT BÂBİ

٨٢٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ . ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ . ثنا رَيْعَةُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ قَزَعَةَ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : لَيْسَ لَكَ فِي ذَلِكَ خَيْرٌ . قُلْتُ : بَيْنَ . رَحِمَكَ اللَّهُ . قَالَ : كَانَتْ الصَّلَاةُ تَقَامُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ الظُّهْرَ . فَيَخْرُجُ أَحَدُنَا إِلَى الْبَيْعِ ، فَيَقْضِي حَاجَتَهُ ، فَيَجِبُ ، فَيَتَوَضَّأُ ، فَيَجِدُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنَ الظُّهْرِ .

T E R C E M E S İ

825) "... Kaz'a (7) (Radiyallâhü anh)'den :

Şöyle söylemiştir : Ben, Ebû Saîd-i Hudri (Radiyallâhü anh)'ye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazını sordum. Ebû Saîd (Radiyallâhü anh) : Onda senin için bir hayır yoktur, dedi. Ben : Allah sana rahmet eylesin (Onu) açıkla, dedim. Kendisi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için öğle farzının ikâmeti getirildi de birimiz el-Baki'a çıkardı. Kaza-i hâcet ederdi. Sonra (evine) gelerek abdest alır (mescide döner)di. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i öğle farzının ilk rek'atinde bulurdu, demiştir."

(7) Kaz'a bin Yahya'ya İbnü'l-Esved el-Basri de denilmiştir. Bazıları bu kelimeyi Kazaa olarak tesbit etmişlerdir. Kendisi, İbn-i Ömer, İbn-i Amr, Ebû Saîd-i Hudri, Ebû Hüreyre (R.A.) ve bir cemaattan rivâyet etmiştir. Râvileri de Mücâhid, Katâde, Âsım el-Ahvel, Amr bin Dinar ve başkalarıdır. İcâli : O, sıkı bir tabiidir, demiştir. Et-Takrib yazarı da Onun, üçüncü tabakadan sıkı bir tabii olduğunu söylemişlerdir. Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel C : 5. Sah. 288)

٨٢٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ مُمْتَرٍ ، عَنْ أَبِي مُمْتَرٍ ، قَالَ ، قُلْتُ لِحَبَّابٍ : بِأَيِّ شَيْءٍ كُنْتُمْ تَمَرِّفُونَ قِرَاءَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الظُّهْرِ وَالْمَصْرِ ؟ قَالَ : بِاضْطِرَابِ لِحْيَتِهِ .

TERCEMESİ

826) "... Ebû Ma'mer (8) (Radiyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir : Ben, Habbâb (Radiyallâhü anh)'a :

Siz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle ve ikinci namazlarında kırâat ettiğini hangi şeyle biliyordunuz? diye sordum. O dedi ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek sakalının hareketiyle (kırâat ettiğini) biliyorduk."

٨٢٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو بَكْرِ الْحَنْظَلِيُّ . ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّجِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَّارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَبَّ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ فَلَانٍ . قَالَ : وَكَانَ يُطِيلُ الْأَوَّلَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ ، وَيُخَفِّفُ الْآخَرَيْنِ ، وَيُخَفِّفُ الْمَصْرَ .

TERCEMESİ

827) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir :

Namaz kılma şekli bakımından Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e falan adamdan daha ziyade benzeyen hiç bir kimseyi görmedim. (Süleyman bin Yesâr) demiştir ki : O zât, öğle namazının ilk iki rek'atını uzatırdı. Son iki rek'ati de hafifletirdi ve ikinci namazını hafif kılardı."

(8) Ebû Ma'mer Abdullah bin Sahbare el-Ezdi'dir. Ömer, Ali, Ebû Mes'ud, Ukbe bin Amr el-Ensâri, Ebû Mûsa el-Eş'âri ve Mikdad (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Kendisinden de İbrahim en-Nahai, Mücâhid, Temim bin Seleme ve Yezid bin Şerik (R.A.) rivâyet etmişlerdir. İbn-i Muin ve İbn-i Sa'd Onun sıkı olduğunu söylemişlerdir. El-İclî de : O, sıkı bir tâbilî'dir, demiştir. Et-Takrib yazarı da kendisinin ikinci tabakadan sıkı olduğunu söylemiştir. Abdullah bin Ziyâd'ın vâlliliği sırasında vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel : C. 5, Sah. 64)

۸۲۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ . ثنا الْمُسْمُودِيُّ .
 ثنا زَيْدُ الْعَمَى ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : اجْتَمَعَ ثَلَاثُونَ بَدْرِيًّا
 مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا : تَمَالَوْا حَتَّى تَقْبَسَ قِرَاءَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 فِيمَا لَمْ يَخْجُزْ فِيهِ مِنَ الصَّلَاةِ فَمَا اخْتَلَفَ مِنْهُمْ رَجُلَانِ فَقَاسُوا قِرَاءَتَهُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى
 مِنَ الظُّهْرِ بِقَدْرِ ثَلَاثِينَ آيَةً . وَفِي الرَّكْعَةِ الْآخَرَى قَدَّرَ النُّصْفَ مِنْ ذَلِكَ . وَقَاسُوا
 ذَلِكَ فِي الْمَصْرِ عَلَى قَدْرِ النُّصْفِ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ الْآخِرَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ .

فی الزوائد : إسناده ضعيف . زيد العمى ضعيف . والمسمودی اختلط بآخر عمره . وأبو داود سمع منه
 بعد الاختلاط .

T E R C E M E S İ

828) "... Ebû Said-i Hudri (Radiyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in as-hâbından Bedir savaşına katılmış olan otuz zât toplanarak birbirle-rine :

Geliniz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan oku-madığı namazdaki kırâatının tahminen (kaç âyet olduğunu) hesap-layalım, dediler. Onlardan iki kişi bile ihtilâfa düşmeyerek Peygam-ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle namazının birinci rek'atin-deki kırâatını otuz âyet kadar ve son rek'atindeki kırâatını onun ya-rısı kadar olarak tahmin ettiler İkinci namazındaki kırâatını da öğ-le namazına âit son iki rek'atin (kırâatının) yarısı kadar tahmin et-tiler."

Not : Zevâid'de : Bunun isnadı zayıftır. Çünkü râvi Zeyd el-Ammi zayıftır. El-Mesûdî de ömrünün sonlarında rivâyetler karıştırmıştır. Karıştırma ârızası be-lirdikten sonra Ebû Dâvûd ondan hadis işitmiş, diye bilgi verilmiştir.

İ Z A H İ

825 nolu Ebû Said-i Hudri (Radiyallâhü anh)'nin ha-disini Müslim ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

826 nolu Habbâb (Radiyallâhü anh)'in hadisini Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tahavi de az lafız farkıyla ri-vâyet etmişlerdir.

B u h â r i ' n i n r i v â y e t i n d e , s o r u s a h i b i H a b b â b (R a d y a l l â h ü a n h) ' a : R e s ü l u l l a h (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ö ğ l e v e i k i n d i n a m a z l a r ı n d a o k u y o r m u y d u ? d i y e s o r u s o r m u ş t u r . G a l i b a ö ğ l e v e i k i n d i n a m a z l a r ı n d a a ç ı k t a n k ı r â a t o l m a d ı ğ ı i ç i n E b ü M a ' m e r (R a d y a l l â h ü a n h) v e a r k a d a ş l a r ı , b u i k i n a m a z d a k ı r â a t o l m a d ı ğ ı i ç i n E b ü M a ' m e r (R a d y a l l â h ü a n h) v e a r k a d a ş l a r ı , b u i k i n a m a z d a k ı r â a t o l m a d ı ğ ı n ı z a n n e t t i k l e r i i ç i n b u k o n u d a s a ğ l a m b i l g i e d i n m e k ü z e r e H a b b â b (R a d y a l l â h ü a n h) ' a s o r u y ö n e l t m i ş l e r d i r . H a b b â b (R a d y a l l â h ü a n h) d a P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' i n m ü b â r e k s a k a l ı n ı n h a r e k e t e t m e s i n d e n , O n u n , a n ı l a n n a m a z l a r d a k ı r â a t e t t i ğ i n i b i l d i k l e r i n i s ö y l e m i ş t i r . L â k i n m ü b â r e k s a k a l ı n ı n h a r e k e t i , k ı r â a t a d e l â l e t e t m e k i ç i n y e t e r l i d e ğ i l d i r . Ç ü n k ü P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' i n t e s b i h v e z i k i r l e m e ş ğ u l o l m u ş o l m a s ı m u h t e m e l d i r . B u n e d e n l e k ı r â a t ı k e s i n l i k l e i s p a t l a y a n b a ş k a b i r â l â m e t e i h t i y a ç v a r d ı r . H a b b â b (R a d y a l l â h ü a n h) ' i n m e z k ü r n a m a z l a r ı c e h r i n a m a z l a r a k ı y a s l a d ı ğ ı u m u l u r . E b ü K a t â d e (R a d y a l l â h ü a n h) ' n i n 829 n o l u v e B e r â ' b i n Â z i b (R a d y a l l â h ü a n h) ' i n 830 n o l u h a d i s l e r i n d e b u z â t l a r ı n P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' i n , ö ğ l e n a m a z ı n ı k ı l d ı r ı r k e n o k u d u ğ u â y e t l e r i n b i r k ı s ı m ı n ı z a m a n z a m a n i ş i t t i k l e r i n i b i l d i r m e k t e d i r l e r . B u b i l g i H a b b â b (R a d y a l l â h ü a n h) ' i n a ç ı k l a d ı ğ ı â l â m e t e e k l e n i n c e m e s e l e i y i c e a ç ı k l ı k k a z a n ı r . Ş u h a l d e H a b b â b (R a d y a l l â h ü a n h) c e v a b ı k ı s a k e s m i ş o l u r .

HABBÂB (Radyallâhü anh)'İN HADİSİNİN FİKİH YÖNÜ

- 1 — Ö ğ l e v e i k i n d i n a m a z l a r ı n d a k ı r â a t ı n v a r l ı ğ ı s â b i t t i r .
- 2 — B u n a m a z l a r d a k i k ı r â a t g i z l i d i r .
- 3 — İ m a m a u y a n ş a h ı s , i m a m ı n h a r e k e t l e r i n i v e d u r u ş l a r ı n ı g ö r e b i l m e k i ç i n , b a ş ı n ı d ö n d ü r m e d e n g ö z u c u y l a i m a m a b a k a b i l i r .

827 n o l u E b ü H ü r e y r e (R a d y a l l â h ü a n h) ' n i n h a d i s i n i A h m e d v e N e s â i d e r i v â y e t e t m i ş l e r d i r . N e s â i ' n i n r i v â y e t i n d e , E b ü H ü r e y r e (R a d y a l l â h ü a n h) ' n i n , n a m a z k ı l ı ş ı n ı ö v d ü ğ ü z â t ı n , M e d i n e ' d e k i b i r i m a m o l d u ğ u v e E b ü H ü r e y r e (R a d y a l l â h ü a n h) ' n i n r â v i s i S ü l e y m a n b i n Y e s â r ' ı n , b u z â t ı n a r k a s ı n d a n a m a z k ı l d ı ğ ı v e s a b a h n a m a z ı n d a T ı v a l , a k ş a m n a m a z ı n ı n i l k i k i r e k ' a t i n d e K ı s â r v e y a t s ı n a m a z ı n ı n i l k i k i r e k ' a t i n d e E v s â t b ö l ü m l e r i n d e k i s ü r e l e r i o k u d u ğ u b i l d i r i l m i ş t i r . (9)

(9) B u t e r i m l e r i ç i n 833 n o l u h a d i s i n i z a h ı n a b a k .

828 nolu E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'nin hadisine gelince, notta işâret edildiği gibi Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız Müellifimiz tarafından rivâyet edilmiş olup, isnadı zayıftır. Bunun metnine göre E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'nin hazır bulunduğu B e d i r ehlinden otuz kişilik Sahâbiler cemâatı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, öğle ve ikindi namazlarındaki kırâat miktarını tahminen hesaplamak için yaptıkları görüşme neticesinde öğle namazının ilk rek'atındaki kırâat miktarını otuz âyet kadar ve son rek'attaki kırâat miktarını bunun yarısı yani onbeş âyet kadar tahmin etmişlerdir İkinci namazındaki kırâat miktarının da, öğle namazının son iki rek'atındaki kırâat miktarının yarısı kadar olduğunu tahmin etmişlerdir. Öğlenin son rek'atındaki kırâat miktarı onbeş âyet kadar tahmin edildiğine göre ikindi namazındaki kırâat miktarının bunun yarısı kadar, yani her rek'atte yedi sekiz âyet kadar olduğu mânası çıkar. Hadisin zâhirinden bu netice alınır. Halbuki Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Tahavî'nin E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadise göre ikindi namazındaki kırâat miktarı, burada belirtildiği gibi değildir. Şöyle ki: Müslim'in rivâyetinde E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğle namazının ilk iki rek'atının her birisinde otuz âyet kadar ve son rek'atlerde onbeşer âyet okurdu. Yâhut demiştir ki: Bunun yarısı kadar okurdu. İkinci namazının ilk iki rek'atının her birisinde onbeş âyet kadar ve son iki rek'atında bunun yarısı kadar okurdu.»

E b ü D â v û d ve anılan diğer zâtların rivâyeti de Müslim'in rivâyetine benziyor.

Görülüyor ki bu rivâyetlerden anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindi namazının ilk iki rek'atındaki kırâat miktarı, öğle namazının son iki rek'atındaki kırâat kadar imiş. Yani her rek'atteki kırâat miktarı onbeş âyet kadarmış. İkinci namazının son iki rek'atındaki kırâat bunun yarısı kadarmış.

El-Menhel yazarının 'Dört rek'atli namazın son iki rek'atını hafifletmek bâbı'nda rivâyet olunan E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'nin hadisini açıkladıktan sonra, Tahavî'den naklettiği ve baş kısmı Müellifin 828 nolu hadisine benzeyen E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'nin hadis metni yukarıya meâlini aldığımız Müslim'in rivâyetine uygundur. Bu rivâyet şöyledir :

« E b ü S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ahabından otuz zât toplanarak : Geliniz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan okumadığı namazlardaki kırâatını tahminen hesaplıyalım, dediler. Onlardan iki kişi bile ihtilâf etmeyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle namazının ilk iki rek'atindeki kırâatını otuzar âyet kadar ve son iki rek'atındaki kırâatını, bunun yarısı kadar; ikindi namazının ilk iki rek'atındaki kırâat miktarını, öğle namazının ilk iki rek'atındaki kırâatın yarısı kadar ve ikindinin son iki rek'atındaki kırâat miktarını öğlenin son iki rek'atındaki kırâatın yarısı kadar olmak üzere tahminen hesapladılar.»

M ü s l i m 'in 'Öğle ve ikindi namazındaki kırâat bâbı'ndaki hadisler bahsinde N e v e v i özetle şöyle der :

«Bu bâbtaki hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı uzattığına delâlet ederler. B u h â r i ve M ü s l i m 'de bulunan ve başka bâblarda rivâyet edilen diğer bâzı hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı tam kılmakla beraber, herkesten daha hafif kıldırırdı ve :

«Ben namaza girerim, onu uzatmak isterim. Biraz sonra çocuğun ağlama sesini işitirim de çocuğun annesinin, kendi namazını şaşırmakla fitneye düşmesinden korkarak namazımı hafifletirim.» buyurmuştur.

Âlimler : Durumların değişikliğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, namazını uzatması ve kısaltması değişirdi. Cemâat, uzatmayı tercih ettiği ve ne onların ne de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işi olmadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı uzatırdı. Durum böyle olmadığı zaman namazı hafifletirdi. Bâzen uzatmak isterdi fakat çocuğun ağlaması gibi bir durum doğunca, uzatmaktan vazgeçerdi. Bâzen de vaktin başında değil içinde namaza girerdi. O zaman da hafif kıldırırdı.

Bâzıları : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzen uzatırdı. Bu nâdir olurdu. Ekseriyetle hafif kıldırırdı. Çünkü ~~edâ~~ olanı hafif kıldırırmaktı. Uzatmanın câizliğini bildirmek için bâzen de uzatırdı. Nitekim şöyle buyurmuştur :

«Sizden bâzıları kaçırıcıdır. Hanginiz halka namaz kıldırırsa hafifletsin. Çünkü içlerinde hasta, zayıf ve ihtiyaç sâhibi vardır.» demişlerdir.

Bâzıları da Fâtihâ'dan sonra okunan âyetlerin belirli bir miktârının söz konusu olmadığını beyan etmek için: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen kırâatını uzatmış, bâzen de kısa kesmiştir, demişlerdir.

Hulâsa namazı hafif kıldırmak sünnettir.

Âlimlerin beyânına göre sabah namâzı, bütün namazlardan daha ziyâde uzatılmalıdır. Bundan sonra öğle namazı uzatılmalıdır. İkinci ve yatsı namazları öğle namazından kısa kesilmelidir. En hafif namaz akşam namazı olmalıdır.

(۸) باب الجهر بالآية أحيانا في صلاة الظهر والعصر

8 — ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA ZAMAN ZAMAN ÂYETİ AÇIKTAN OKUMA BÂBİ

۸۲۹ — حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . ثنا هِشَامُ الدَّنَسَوَانِيُّ .
عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يَقْرَأُ بِنَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ . وَنُصْنَعُ الْآيَةَ أَحْيَانًا .

T E R C E M E S İ

829) "... Ebû Katâde (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kıldırdığı öğle namazının ilk iki rek'atinde (Fâtihâ'dan sonra) Kur'an okurdu ve (gizli okuduğu âyetlerden) bâzısını zaman zaman bize duyururdu.»

۸۳۰ — حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ . ثنا سَلْمُ بْنُ قَتَيْبَةَ ، عَنْ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ ،
عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِنَا الظُّهْرَ .
فَنُصْنَعُ مِنْهُ الْآيَةَ بَمَدِّ الْآيَاتِ ، مِنْ سُورَةِ لَقْمَانَ وَالذَّارِيَّاتِ .

T E R C E M E S İ

830) "... Berâ' bin Âzib (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğle namazını kıldırırdı. Okuduğu Lokman ve Zâriyat sûresinden olan âyetlerden bâzısını Ondan işitirdik."

İ Z A H I

Ëbû Katâde'nin hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de daha uzun metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd'daki metin, meâlen şöyle başlar :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırırdı. Öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rek'atlerinde Fâtiha'yı ve birer sûreyi okurdu. Bâzen âyeti bize duyururdu...'

Bu rivâyetlerden anlaşılıyor ki, gizli olan öğle ve ikindi namazlarında F â t i h â'dan veya Ondan sonra okunan süreden meselâ bir âyeti açıktan okumak câizdir. İster bunu kasden yapsın, ister sehven yapsın farketmez. Ve bundan dolayı sehiv secdesi gerekmez. Bâzıları : Sehiv secdesi gerekir demişlerse de bu hadis o kavli reddeder. Kezâ bâzıları : Gizli namazlarda kırâatı gizli yapmak, namazın sıhhatının şartıdır. Yâni gizli namazlarda okunan âyetlerden bir tanesini açıktan okumak namazı bozar, demişlerse de bu hadis o görüşü de reddeder.

N e v e v i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gizli namazlarda okuduğu âyetlerden birisini açıktan okumakla, bunun câiz olduğunu ve gizli okumanın namazın sıhhatı için şart olmayıp, ancak sünnet olduğunu beyan etmek istemiştir, diye yorum yapılmıştır. Şöyle bir ihtimal da var. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırırken tam huşû ve huzûra daldığı için, okuduğu âyetlerden birisi zaman zaman sesli olarak mübârek ağzından çıkmış olabilir, demiştir.

T ı y b i : Hadiste anlatılmak istenen mâna şudur ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) F â t i h â'nın ve ondan sonra okuduğu sürenin bâzı kelimelerini cemâata duyuracak şekilde sesli okurdu. Tâ ki ne okuduğu bilinebilsin, demiştir. İ b n ü'l - M e l i k de T ı y b i'nin sözüne şu sözü eklemiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne okuduğu cemâat tarafından bilinsin. Tâ ki müs-lümanlar da benzer namazlarda benzer sûreler okusun.

S i n d i de bu hadisi açıklarken şöyle der : Gizli namazlarda kırâatın az bir kısmının sesli okunmasının zarar vermediği, bu hadiste anlaşılıyor. Bir namazda gizli ve açık kırâatı tatbik etmek maksadı güdülmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şu olabilir : Gizli namazlarda da kırâat vardır. Maksad bu

ise, zarûret olmadıkça gizli namazlarda açıktan okumanın câizliği hadisten çıkarılamaz. Ancak bu yoruma şöyle itiraz edilebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gizli namazlarda kırâatin bir kısmını sesli yapmakla bu hükmü hissettirmesi zarûreti yoktur. Bu sebeple en uygunu şöyle demektir: Gizli namazlarda kırâatin bir parçasını sesli yapmak câizdir.

Berâ' bin Âzib (Radiyallâhü anh)'in hadisini Nesâî de rivâyet etmiştir. Onun hadisi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle namazında Fâtihâ'dan sonra buna sûre eklediğine ve gizli namazda okunan âyetlerden bir tanesinin sesli okumasının câizliğine delâlet eder.

(۹) باب القراءة في صلاة المغرب

9 — AKŞAM NAMAZINDAKİ KIRÂAT BÂBİ

۸۳۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَهَيْشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أُمِّهِ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ: هِيَ لُبَابَةُ) أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا.

T E R C E M E S İ

831) "... İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan, O da annesi Ebû Bekir bin Şeybe demiştir ki: Annesinin adı Lübâbe'dir. (10) (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettiğine göre annesi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazında; **وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا** (sûresini) okuduğunu işitmiştir."

İ Z A H İ

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sāhiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazında 'Mürselât' sûresinin tamamını okumuştur.

B u h â r î ve M ü s l i m 'in rivâyeti, meâlen şöyledir:

(10) Künyesi Ümmü'l-Fadl olan Lübâbe (R.A.)'nin hayatı 522 nolu hadisin izahında geçmiştir.

«İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'in annesi Ümmü'l-Fadl bint-i el-Hâris (Radiyallâhü anhâ), oğlu İbn-i Abbas (Radiyallâhü anh)'in bir akşam namazında 'Mürselât' sûresini okuduğunu işitmiş ve : Yavrucuğum! Vallahi bu sûreyi okumakla bana hatırlattın. Bu sûre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, son defa akşam namazında okuduğunu işittiğim sûredir, demıştır.»

Bu hadisin zâhîrine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son kıldığı namaz akşam namazıdır. Diğer taraftan B u h â r i ' n i n Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği bir hadise göre son kıldığı namaz öğle namazıdır. İki hadis arasında çelişki yoktur. Çünkü Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin haber verdiği son namaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında mescidde kıldığı son namazdır. Ü m m ü ' l - F a d l (Radiyallâhü anh)'in haber verdiği son namaz, N e s â ' i ' n i n rivâyetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evde kıldığı son namazdır.

۸۳۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا سُفْيَانُ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ
ابْنِ مُطَيْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ .
قَالَ جُبَيْرٌ ، فِي غَيْرِ هَذَا الْحَدِيثِ : فَلَمَّا سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ (أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ
اخْتَالِقُونَ ، إِلَى قَوْلِهِ ، فَلَيَاتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ) كَادَ قَلْبِي يَطِيرُ .

T E R C E M E S İ

832) ... Cübeyr bin Mut'im (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

«Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazında : وَالطُّورِ (sûresini) okuduğunu işittim.»

Cübeyr (Radiyallâhü anh), bu hadisten başka bir hadiste şöyle demiştir :

«Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ اخْتَالِقُونَ إِلَى قَوْلِهِ فَلَيَاتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

âyetlerini okuduğunu işittiğim zaman, az kaldı kalbim uçuyordu.»

İ Z A H I

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'Tûr' sûresinin bir kısmını bir rek'atte, kalanını da ikinci rek'atte okumuştur. Muhtemelen, sûrenin tamamını birinci ve ikinci rek'atlerde tekrarlamıştır.

Tahavi ve İbnü'l-Cevzi: Bu hadisten maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazında bu sûrenin bir kısmını okuduğunu bildirmektedir, denilebilir. Nitekim bir adam, Kur'an'dan bir parça okuduğu zaman, Kur'an okudu denilebilir, demişlerdir.

El-Menhel'in dediği gibi Tahavi ve İbnü'l-Cevzi'nin dedikleri ihtimal, hadisin zâhirine muhâlifdir. Çünkü gerek müellifin rivâyeti ve gerekse Buhâri'nin 'Et-Tefsir' bölümündeki rivâyeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sûrenin tamamını okuduğuna delâlet eder. Şöyle ki: Cübeyr bin Mut'im (Radiyallahü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazındaki 'Tûr' sûresini okuduğunu ve sûrenin 35 ilâ 38. âyetlerine varınca işittiği bu âyetlerden etkilenerek neredeyse kalbinin uçacağını ifâde etmiştir.

Ayrıca Buhâri'nin Zühri'den ve Taberâni'nin Üsâme bin Zeyd (Radiyallahü anh)'den rivâyet ettikleri hadisler de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tûr sûresini okuduğuna delâlet ederler.

Cübeyr bin Mut'im (Radiyallahü anh)'in hâl tercesmesini 231 nolu hadisin izahı bahsinde vermiştik. Burada Cübeyr (Radiyallahü anh), Tûr sûresinin hadiste anılan âyetlerden duyulandığını dile getirdiği için bununla ilgili özlü bilgiyi vermek yerinde olur kanâatindeyim.

Cübeyr (Radiyallahü anh), müslümanlığı kabul etmeden önceki yıllarda vuku bulan Bedir savaşında müslümanların eline esir düşen müşrikleri fidye karşılığında kurtarmak üzere Mekke müşrikleri tarafından Medine'ye gönderilmişti. Cübeyr (Radiyallahü anh), bu seferi şöyle anlatır: «Bedir esirlerini fidye karşılığı kurtarmak üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüşmek için Mekke'den Medine'ye gelmiştim. İkindiden sonra Medine'ye vardım. Yorgun olduğumdan dolayı Mescid-i Nebevi'de uzanıp yattım. Akşam namazı

için ikâmet edildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in 'Tûr' sûresini okuduğunu işitince korku ve heyecan içinde kaldım. Mes-cidden çıkıncaya kadar dinledim. İslâm sevgisinin kalbime ilk gir-diği gün, o gündür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sûrenin 35. ile 38. âyetlerini işittiğim zaman Hak ve bâtıl, belirgin olarak birbirinden ayrıldığı için, kalbim neredeyse uçuyordu.» de-miştir.

Bu hadisi şerif'te bahis konusu olan kıssa budur.

C ü b e y r b i n M u t i m (Radıyallâhü anh)'in, etkilendiği-ni bildirdiği T û r sûresinden hadiste anılan 35. ilâ 38. âyetlerin meâli şöyledir :

35 — «Yoksa kendileri hâlık olmaksızın mı yaratıldılar? Yok-sa onlar mıdır yaratıcılar.»

36 — «Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, onlar (hakki gerçek olarak) anlamazlar.»

37 — «Yoksa senin Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yok-sa onlar mı her şeye hâkimdirler?»

38 — «Yoksa onların bir merdiveni var da (göğe yükselip melek-lere vahy edilen sözü) ondan mı diliyorlar? Öyleyse dinleyicileri (din-lediklerini ispat edecek) açık bir delil getirsin.»

۸۳۳ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَدْيَنِلٍ . مَنَا خَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ . مَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ : قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ،
وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ .

قال السندى هذا الحديث ، فيما أراه ، من الزوائد وما تمرّض له . ويدل على ما ذكرت قول الحافظ
في شرح البخارى : ولم أر حديثاً مرفوعاً فيه التنصيص على القراءة فيها ، بشئ من قصار الفصل ، إلا
حديثاً في ابن ماجه عن ابن عمر نصّ فيه على (الكافرون والإخلاص) وظاهر إسناده الصحة . إلا أنه
معلول قال الدارقطنى : أخطأ بمض رواه .

TERCEMESİ

833) ... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazında :
«قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ . قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» (sûrelerini) okurdu."

İ Z A H I

S i n d i : Bu hadis, kanımca Zevâid türündendir. Yâni Kütüb-i Sitte sâhiplerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği hadislerdendir. Bununla beraber Zevâid yazarı, bu duruma değinmemiştir. E l - H â - f ı z ' ın B u h â r i şerhindeki şu sözü, benim kanâatimi te'yid eder : «Akşam namazında 'Kısâr' diye adlandırılan kısa sûrelerden herhangi birisinin okunduğunu apaçık ve kesin olarak bildirilen hiç bir hadis görmedim. Yalnız, İ b n - i M â c e h süneninde İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edilen bir hadiste :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazında 'Kâfirun' ve 'İhlâs' sûrelerini okurdu.» diye nassan bildirmiştir. Bu hadisın isnadı, zâhiren sağlamdır. Fakat D a r e k u t n i 'nin dediğine göre bâzı râvileri hatâ etmiştir. Bu sebeple isnâd ma'luldur,» demiştir.

El-Menhel yazarının bildirdiğine göre İ b n - i H i b b â n , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma gecesi akşam namazında dâima : K â f i r ü n ' ve 'İ h l â s ' sûrelerini okuduğunu rivâyet etmiştir.

Sübülû's-Selâm yazarı : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazında 'S a f f â t , 'D u h â n , 'E l - A ' l â , 'T i n , 'F a l â k , 'N a s , ve 'M ü r s e l â t ' sûrelerini okuduğu rivâyet olunmuştur. Bütün bu rivâyetler sahihtir. Bu nedenle akşam namazında 'Tivâl = uzun', 'Kısâr = kısa' ve diğer sûreleri okumak sünnettir. Bâzı sûreleri devamlı okuyup bunun sünnet olduğuna ve başka sûreleri okumanın sünnet olmadığına itikad etmek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hidâyet yoluna ters düşer, demiştir. 'N â s ' sûresinden itibaren K u r ' a n ' ın tamamının bir bölü yedisine 'Mufasssal' ismi verilmiştir. Çünkü bu bölümde sûreler çoktur. Bu da 'Tivâl = uzunlar', 'Evsât = ortalar' ve 'Kısâr = kı-salar' diye üç kısma ayrılmıştır. Âlimler, bu kısımların başlangıç ve bitiminin sınırları hususunda ihtilâf etmişlerdir :

1 — H a n e f i l e r ' e göre uzun sûreler, 'H u c u r â t ' sûresinden başlar, 'B ü r ü ç ' sûresinin sonunda biter. Orta sûreler 'B ü r ü ç ' sûresinin sonundan başlar, 'B e y y i n e ' sûresinin nihâyetinde biter. Ondan K u r ' a n ' ın sonuna kadar olan kısmı, kısa bölümü teşkil eder.

2 — Şâfiîler'e göre uzun sûreler 'Hucurât'tan 'Amm'e' sûresine kadardır. 'Amm'e'den 'Duhâ' sûresine kadar olan kısım ortadadır. Bundan sonraki sûreler de kısadır.

3 — Mâlikiler'e göre 'Hucurât'tan 'Nâziât' sûresine kadar olan kısım uzundur. 'Abese' sûresinden 'El-Leyl' sûresine kadar olan kısım ortadadır. Bundan sonraki sûreler de kısadır.

4 — Hanbeliler'e göre Kâf sûresinden Amme sûresine kadar uzundur. Oradan Duhâ sûresine kadar ortadır. Ondan sonrakiler kısadır.

Gerek müellifin bu bâtta rivâyet ettiği hadislerden ve gerekse Kütüb-i Sitte sahiblerinin rivâyet ettikleri hadislerden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazında Tivâl, Evsât ve Kısâr bölümlerine dâhil olan sûrelerin bazılarını okuduğu anlaşıyor. El-Hâfiz: «Rivâyet olunan bu hadisleri uzlaştırmamanın yolu şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazını zaman zaman zaman uzatmıştır. Ya uzatmanın câizliğini beyan etmek için, ya da cemâata meşakkat olmadığını bildiği içindir. Cübeyr bin Mut'im'in (832 no'lu) hadisinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tûr sûresini bir defâdan fazla okuduğuna dâir bir delil yoktur. Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin rivâyet ettikleri Zeyd bin Sâbit (Radiyallahü anh)'in hadisinden Mervân bin el-Hakem'in, akşam namazlarında hep Kısâr bölümündeki sûreleri okuması üzerine Zeyd bin Sâbit (Radiyallahü anh) müdâhale ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in Tivâl bölümündeki sûrelerden daha uzun olan A'râf ve En'âm sûrelerini okuduğunu bildirmiştir. Eğer Mervân'ın, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in akşam namazında dâima kısa sûreleri okuduğuna dâir bir bilgisi olmuş olsaydı, Zeyd bin Sâbit (Radiyallahü anh)'in müdâhalesine karşı cevap verecekti. Şunu da belirtelim ki: Zeyd bin Sâbit (Radiyallahü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazında dâima uzun sûreleri okuduğunu kasdetmemiştir.» der.

Hangi namazda, hangi bölümdeki sûreleri okumak evlâdır?

1 — Hanefîler'e göre sabah ve öğle namazlarında Tivâl, ikinci ve yatsı namazlarında Evsât ve akşam namazlarında Kısâr bölümlerinden sûreler okunmalıdır.

2 — Şâfiîler'e göre de durum Hanefîler gibidir. Yalnız Cuma günü sabah namazının ilk rek'atinde Secde sû-

resini ve ikinci rek'atinde El-İnsân sûresini okumak sünnettir. Hanefî ve Şâfiî mezheblerine göre öğle namazında okunacak sûreler, sabah namazında okunacak sûrelerden biraz kısa olmalıdır.

3 — Mâlikîler'e göre sabah ve öğle namazlarında Tivâl; ikindi ve akşam namazlarında Kısâr ve yatsı namazında Evsât bölümlerindeki sûreler okunmalıdır. Bunlara göre bunun hükmü sünnet değil mendubluktur.

4 — Hanbelîler'e göre sabah namazında Tivâl, akşam namazında Kısâr ve öğle, ikindi ile yatsı namazlarında Evsât bölümlerindeki sûreler okunmalıdır.

(۱۰) باب القراءة في صلاة العشاء

10 — YATSI NAMAZINDAKİ KIRÂAT BÂBİ

۸۳۴ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَّارَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ ، جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَدِيِّ ابْنِ ثَابِتٍ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؛ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ . قَالَ : فَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ بِالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ .

T E R C E M E S İ

834) "... Berâ' bin Âzib (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi, Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) ile beraber (bir yolculukta) yatsı namazını kılmıştır ve :

Ben, Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in, (o namazın bir rek'atinde) *وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ* (sûresini) okuduğunu işittim, demiştir."

۸۳۵ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا سُفْيَانُ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَّارَةَ . ثنا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ ، جَمِيعًا ، عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنِ الْبَرَاءِ ، مِثْلَهُ . قَالَ : فَمَا سَمِعْتُ إِنْسَانًا أَحْسَنَ صَوْتًا أَوْ قِرَاءَةً مِنْهُ .

T E R C E M E S İ

835) "... Berâ' bin Âzib (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre yukarıdaki hadisin mislini söylemiş ve bu arada şunu da söylemiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den güzel sesli yahut kırâatlı (11) hiç bir insanı dinlemiş değilim."

۸۳۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ الْمَشَاءَ . فَطَوَّلَ عَلَيْهِمْ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَقْرَأُ بِالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ، وَسَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَاللَّيْلَ إِذَا يَنْشَأُ ، وَأَقْرَأُ بِإِسْمِ رَبِّكَ » .

T E R C E M E S İ

836) "... Câbir (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Muâz bin Cebel (*Radıyallâhü anh*) arkadaşlarına yatısı namazını kıldırda da onlara namazı uzattı. (Durum, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletilince) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Muâz'a) :

«(Halka imamlık ettiğin zaman) Şems, A'lâ, Leyl ve Alâk sûrelerini oku.» buyurmuştur."

İ Z A H İ

Berâ' bin Âzib (*Radıyallâhü anh*)'in hadisini B u h â r i , M ü s l i m ve diğer Kütüb-i Sitte sahipleri de rivâyet etmişlerdir.

Câbir (*Radıyallâhü anh*)'in hadisini ise B u h â r i , M ü s l i m ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

B u h â r i ve M ü s l i m 'in B e r â ' (*Radıyallâhü anh*)'dan olan rivâyetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kıldığı yatısı namazı, bir yolculuk esnasındaymış ve T i n sûresinin bir rek'atte okunduğu belirtilmiştir.

İ s m â i l i 'nin rivâyetinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sefer hâlindeki söz konusu yatısı namazını iki rek'at olarak kıldırdağı bildirilmiştir.

N e s â i 'nin rivâyetinde T i n sûresinin ilk rek'atte okunduğu tasrih edilmiştir.

(11) Bu tereddüd râvidendir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatsı namazında Kı-sâr bölümündeki sûreyi okumasının sebebinin, yolculuk hâli olması kuvvetle muhtemeldir.

C â b i r (Radiyallâhü anh)'in M ü s l i m 'deki rivâyeti meâ-len şöyledir :

"Muâz (Radiyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılar, sonra kavmine vararak onlara namaz kıldırırdı. Bir gece, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yatsıyı kıldıktan sonra kavmine varıp, onlara namaz kıldır-dı ve Bakara sûresini okumaya başladı. Bu arada adamın birisi dönüp selâm verdi. Sonra kendi kendine namaz kılıp gitti. Bilâhere cemâat ona : Ey Falan! Sen, münafık mı oldun? diye takıldılar. Adam : Ha-yır vallahi. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e behemhal gidip onu haberdar edeceğim, dedi. Sonra, adam Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Yâ Resûlallah! Biz su taşıyan de-velere sahibiz. Gündüz çalışırız. Muâz (Radiyallâhü anh), Seninle beraber yatsıyı kılmış. Sonra (yanımıza) gelerek bize yatsıyı kıldır-maya başlayınca Bakara sûresini tutturdu..., dedi. Bunun üzerine Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radiyallâhü anh)'a dö-nerek :

«Yâ Muâz! Sen fitneye sebep olmak mı istiyorsun? Şu sûreyi oku. Falan sûreyi oku.» buyurdu.

Buraya meâlini aldığımız M ü s l i m 'in rivâyetinden çıkarılan Fı-kıh hükümleri ve cemâatla namaz kılan kimsenin, ikinci defa aynı na-mazı cemâatla kılması husûsundaki âlimlerin görüşleri, geniş izahat ister. Müellifin rivâyeti kısadır. M ü s l i m 'in rivâyeti, kitabımı-zın dışında mütâlaa edilebildiği için, bu konudaki izahattan sarf-ı na-zar ettik.

(۱۱) باب القراءة خلف الإمام

11 — İMAMIN ARKASINDA İKEN OKUMAK BÂBİ

۸۳۷ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، وَنَسْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. قَالُوا :

«نَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّيِّعِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ».

T E R C E M E S İ

837) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Namazda Fâtiha (sûresini) okumayanın hiç bir namazı yoktur.»

İ Z A H I

Bu hadis, Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi tarafından rivâyet edilmiştir.

E b ü D â v ü d 'un sünenin «Namazında Fâtiha'yı terkeden bâbı»nda el-Menhel şöyle der :

«Hadisteki «Namaz» kelimesi, lügattaki mânası olan duâda kullanılmamış olup şer'i mânası olan özel ibâdetle kullanılmıştır. Çünkü Ş â r i - i H a k i m , kelimelerin lügat mânalarını anlatmak için değil dini mânalarını tanıtmak için gönderilmiştir. Bu nedenle onun sözleri dâima istilâhi mânâya yorumlanır. Şu halde hadisin anlamı şudur : «Namazda Fâtiha sûresini okumayanın şeriata uygun hiç bir namazı yoktur.» Yâni Fâtiha sûresini okumadan kıldığı namaz, şer'an namaz anlamını taşımaz. Hâl böyle olunca :

Hadiste «Sıhhatlı» veya «Yeterli» yahut «Mükemmel» kelimesini takdir ederek meâli şöyledir, diye bir te'vile hâcet yoktur.

«... okumayanın (sıhhatlı) hiç bir namazı...» veyâ,

«... okumayanın (yeterli) hiç bir...» yâhut,

«... okumayanın (mükemmel) hiç bir...»

Faraza : «Namaz yoktur» denemezse, o zaman cümlelerin hakiki mânâsına en yakın olan mecâzi mânâsı seçilir. Yâni «Sıhhatlı» veya «Yeterli» kelimesi takdir edilir. Ve meâl şöyle olur :

«Namazda Fâtiha (sûresini) okumayanın (sıhhatlı) hiç bir namazı yoktur.» veyâ : «...okumayanın (yeterli) hiç...»

Hadiste «Mükemmel» kelimesi takdir edilmekle hakiki mânâyâ en uzak olan mecâzi mânâ alınamaz. Çünkü daha yakın mânâyı almak mümkündür.

Diğer taraftan «...sıhhatlı (veyâ) yeterli namaz yoktur.» denilince «...mükemmel namaz yoktur» mânâsı da ifâde edilmiş olur. Fakat «...mükemmel namaz yoktur.» denilirse «...sıhhatlı namaz yoktur» mânâsı ifâde edilmiş olamaz. Zira bir namaz mükemmel olmamakla beraber sıhhatlı ve yeterli olabilir.

Hadis; yukarıda anlatıldığı gibi namazda F â t i h a okumayanın namazının şer'i bir namaz sayılamayacağına ve sahih olmadığına delâlet eder.

NAMAZDA FÂTİHA OKUMAK FARZ MI?

1 — İbnü'l-Münzir'in nakline göre Ömer, Osman bin Ebi'l-As, İbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre ve Ebû Saïd-i Hudri (Radiyallâhü anhüm) :

«Namazda Fâtiha okumak farzdır, onun yerine başka sûreler ve âyetler okumak kâfi gelmez. Ancak onu okumaya gücü yetmeyenin, başka âyetler okuması câizdir.» demişlerdir.

Sahâbilerle tabiilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin cumhûrunun kavli budur. Mâlik, Şâfii ve Ahmed bin Hanbel'in mezhepleri de budur.

Şer'i namazın oluşması için F â t i h a sûresinin okunmasının gerekliliğine delâlet eden delillerden birisi de Darekutni'nin Ubâde bin es-Samit (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu hadistir :

لَا تُجْزِي صَلَاةَ لَا يَقْرَأُ الرَّجُلُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

«Namazda Fâtiha okumayan adamın kıldığı namaz yeterli değildir.» Darekutni bunun isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

Başka bir delil de İbn-i Huzeyme'nin, kendi sahihinde Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu hadistir. لَا تُجْزِي صَلَاةَ لَا يَقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ = «İçinde Fâtiha okumayan namaz yeterli değildir.»

2 — Hane'fi âlimlerine göre namazda F â t i h a okumak farz değildir. Kur'an-ı Kerim'in her hangi bir âyetini okumak farzdır. F â t i h a'yı okumak ise vâcibtir. Onlar : F â t i h a'nın okunmasının gerekliliği âhâd hadisi ile sabittir. Âhâd hadisi ile sâbit olan bir şey farz olmaz, vâcib olur. Onsuz namaz sahihtir. Fakat F â t i h a'yı terkeden kişi günah işlemiş olur, demişlerdir. Delilleri ise; فَأَقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ = «Artık Kur'an'dan kolay geleni okuyun» (12) âyetidir.

Hane'fi âlimleri : Âyet, kolay olanın okunmasının istendiğini kesinlikle belirtiyor. Bunda bir muhayyerlik vardır. Yani namaz kılan kişi serbesttir. Kur'an-ı Kerim'in neresini okumak ona

kolay geliyorsa orayı okuyabilir. Eğer F â t i h a'yı okumak farz olsaydı, muhayyerlik hükmünün mensuh olması gerekecekti. Halbuki kat'i delil olan mezkûr âyet zanni delil olan âhâd hadisi ile mensûh olmaz, demişlerdir.

Onların bir delili de B u h â r i ve M ü s l i m'in E b ü H ü - r e y r e (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri ve na-mazı hatalı kılan zâta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in na-maz târifine âit hadisinde şöyle buyurulmuş olan ifâdedir :

ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيْسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ = «...sonra Kur'an belleyip okuyabildiğini oku...»

Bu âyeti delil gösteren H a n e f i âlimleri : Hürmet bakımından K u r ' a n'ın bütün sûreleri eşittir. Nitekim cünüb adam hiç bir âyetini okuyamaz. Abdestsiz kimse mushafın hiç bir yerini elleyemez, demişlerdir. Onlara göre hadisten maksad, F â t i h a okumayanın namazının sahih olmadığı değil, mükemmel olmadığını bildirmektir.

CUMHÜRÜN HANEFİ ÂLİMLERİNE CEVÂBİ

فَاقْرَأْ مَا تَيْسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ âyeti farz namazdaki kıraât miktarı hakkın-da değil, gece namazı hakkındadır. Yâni geceleyin kolayınıza gelen namazı kılınız.

«Kat'i delil, zanni delil ile mensuh olmaz. Halbuki eğer F â t i - h a'yı okumak farzdır, dense, âyetle getirilmiş olan muhayyerlik mensuh olur.» şeklindeki gerekçeye gelince bu da vârid değildir. Çünkü nesih durumu yoktur. İtlak ve takyid vardır. Yâni âyet mut-laktır. Hadis onu takyid etmiş olur. İbham ve tefsir kabilindendir, demek de mümkündür.

Namazını hatalı kılan zâta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in: اقْرَأْ مَا تَيْسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ emri mücmel olup, F â t i h a'nın okunmasını emreden hadislerle açıklanmıştır. Üstelik, E b ü D â - v ü d, A h m e d b i n H a n b e l ve İ b n - i H i b b â n'ın rivâyetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o adama :

ثُمَّ اقْرَأْ بِأَمْرِ الْقُرْآنِ = «Sonra Ümmü'l-Kur'an'ı oku» buyurduğu bildiril-miştir.

K u r ' a n sûrelerinin hürmet bakımından eşit olması namazda okunmalarının yeterliliği yönünden de eşit olmasını gerektirmez. Kaldı ki F â t i h â 'nın okunmasının gerekliliği sahîh hadislerle sâbittir.

Hadîsteki : «...namazı yoktur.» cümlesindeki olumsuzluğun namazın mükemmelliğine âit olmayıp namazın aslına ve sıhhatına âit olduğu hususu yukarıda anlatılmıştır.

El-Menhel yazarı, «Namazında kırâati terkedenin bâbı»nda cumhûrun görüşünü ve H a n e f î âlimlerinin görüşünü yukarıda anlattığım şekilde naklettikten sonra şöyle der :

«Yukarıda verilen malûmattan bilmiş oldun ki F â t i h â sûresini okumanın namazın rûkûnlerinden sayılması ve onsuz kılınan namazın sahîh olmaması kavli kuvvetlidir.

FÂTİHA HER REK'ATTE FARZ MI?

Namazda F â t i h â okumak farzdır, diyen âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir :

I — Ş â f i i , A h m e d b i n H a n b e l , E v z â i , E b ü S e v r , A l i v e C â b i r ' e göre imam ve tek başına namaz kılanın bütün rek'atlerde F â t i h â okumaları farzdır. M â l i k i âlimlerinin sahîh kavil de budur. (İmama uyan kimse hakkındaki ayrıntılı bilgi bundan sonraki bâbta verilecektir.)

Delilleri :

I. Namazını hatâlı kılan zâta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazı târif ederken ilk rek'atte yapılacak şeyleri anlattıktan sonra : **ثُمَّ أَفْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا** = «Sonra namazının her rek'atinde, onları (anlatılanları) yap.» buyurmuştur. Bunu B u h â r i rivâyet etmiştir.

II. B u h â r i ve A h m e d 'in M â l i k b i n e l - H u v e y r i s (Radiyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet ettikleri :

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي = «Benim namaz kılışımı gördüğünüz gibi namaz kılınız» hadisidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her rek'atte F â t i h â okuduğu bilinmektedir.

III. M ü s l i m 'in E b ü K a t â d e (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği,

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ
الْأُولَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ يُسْمِعُنَا آيَةً أحيانًا وَيَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْآخِرَتَيْنِ
بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ve ikindinin ilk iki rek'atlarında Fâtiha'yı okurdu ve (Fâtiha'dan sonra okuduğu) âyeti zaman zaman bize duyururdu. Son iki rek'atte Fâtiha okurdu.»

2 — H a s a n - ı B a s r i , D â v ü d ve İ s h a k 'a göre, namazın her hangi bir rek'atında F â t i h a ve ondan sonra K u r 'a n 'dan bir parça okumak vâcibin yerine getirilmesi için kâfidir. Bir rek'atta F â t i h a , başka bir rek'atta da âyetler okumak yine vâcibin ifâsı için yeterli sayılır.

Bunların delili de U b â d e (Radiyallâhü anh)'ın (837 nolu) hadisidir. Bunlar: 'Hadiste namazda F â t i h a okunması emredilmiştir. Bir defa okununca emir yerine getirilmiş olur. Her rek'atte okunması gerekir, diye başka bir delil varsa ona dönülür, demişlerdir.

Bu görüşe şöyle cevap verilir :

Yukarıda beyan edilen deliller, her rek'atta F â t i h a okumanın gerekliliğine delâlet ederler.

3 — Z e y d b i n A l i ve e n - N a s ır 'a göre ilk iki rek'atta F â t i h a okumak farzdır. Son iki rek'atta F â t i h a yerine başka âyetler okumak veyâ tesbihat yapmak da câizdir.

E b ü H a n i f e 'nin görüşü bu görüşe benzer. Şu farkla ki, E b ü H a n i f e 'ye göre ilk iki rek'atta kırâat farzdır. F â t i h a okumak farz değil vâcibtir. Yâni F â t i h a okunmayıp başka sûre veyâ âyetler okunursa farz yerine getirilmiş olur. Sadece vâcib terk edilmiş olur.

Z e y d b i n A l i ve e n - N a s ır 'ın delili: A l i b i n E b i T â l i b (Radiyallâhü anh)'ın ilk iki rek'atte kırâat ettiğine ve son iki rek'atta tesbihat yaptığına dâir rivâyet olunan hadistir. Halbuki bu hadis zayıftır. Çünkü e l - H â r i s e l - A ' v e r 'in rivâyetinden gelmez. Bu adam hadis hâfızları yanında zayıflıkla meşhur bir kezzabtır.

Bunların ikinci delili de H a n e f i âlimlerinin gösterdikleri فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ âyetidir. Bu âyetin delil olup olmayacağı hakkında yukarıda yeterli bilgi verilmiştir.»

۸۳۸ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ،
عَنِ الْمَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَمْقُوبَ ؛ أَنَّ أَبَا السَّائِبِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأَمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ ، غَيْرُ تَمَامٍ » .
فَقُلْتُ : يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! فَإِنِّي أَكُونُ أَحْيَانًا وَرَاءَ الْإِمَامِ . فَفَمَزَ ذِرَاعِي وَقَالَ : يَا فَارِسِي !
اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ .

TERCEMESİ

838) ... Ebû's-Sâib (13) (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi Ebû Hüreyre (*Radiyallâhü anh*)'den şunu işitmiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kim, içinde Fâtiha okumadığı bir namaz kılarsa o namaz noksandır, tamam değildir.» buyurmuştur. Ben :

«Yâ Ebâ Hüreyre! Şüphesiz ki ben zaman zaman imamın arkasında olurum.» dedim. Bunun üzerine Ebâ Hüreyre (*Radiyallâhü anh*), kolumu tutup bastırdı ve :

«Yâ Fârisli! Fâtiha'yı gizli oku.» diye cevap verdi.

İ Z A H İ

Bu hadisi, Mâlik, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerin çoğunda Fâtiha sûresinin âyetleri ve ifade ettikleri yüce özelliklere de işaret vardır. Ve hadis metni uzuncadır.

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Hadiste 'Salât = Namaz' kelimesi mutlak geçtiği için farz ve nâfile bütün namazlara şumüllüdür. Dârekutnî'nin Abdullâh bin Amr bin el-As (*Radiyallâhü anhüm*)'dan rivâyet

(13) Ebû's-Sâib'in adı Abdullah bin es-Sâib'dir. Hisâm bin Zühre'nin mevlâsıdır. Muğire bin Şu'be (R.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Esnâ' bin Ubeyd, Bükeyr bin Abdillâh bin el-Eşca' ve el-Alâ' bin Abdirrahman rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abdî'l-Berr : Onun sıkı ve makbul olduğuna âlimler ittifak etmişlerdir, demiştir. Et-Takrib'de : O sıkadır. Üçüncü tabakadandır, denmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâcen, onun rivâyetini almışlardır. (El-Menhel, cild 5, Sah. 247)

ettiği : **مَنْ صَلَّى صَلَاةً مَكْتُوبَةً أَوْ تَطَوُّعًا فَلْيَقْرَأْ فِيهَا بِأَمِّ الْكِتَابِ** = «Kim farz veya nâfile namaz kılsa içinde Fâtiha'yı okusun.» Hadis bu şumulü te'yid eder.

Hadiste geçen : **أُمُّ الْكِتَابِ** = «Ümmü'l-Kitab» lafzı F â t i h a ' - nın isimlerinden birisidir. Bu lafzın mânası : «Kur'ân-ı Kerim'in ana-sı» demektir. F â t i h a ' ya bu adın verilmesinin sebebi, K u r ' - a n - ı K e r i m ' in ana maksadlarının F â t i h a ' da toplanmış olmasıdır. Şöyle ki; F â t i h a ' da Allah Teâlâ'ya lâayk vechile hamd ve senâ, ilâhi emir ve yasağa itaat, uhrevî mükâfat ve cezâ, dünya ve âhiret halleri, hidâyet yolundakilere övgü ve sapıkları zem etmek gibi önemli maksatlar yer almıştır.

Hidâc : Noksanlıktır.

غَيْرُ تَامٍ = «tam değildir.» lafzı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğundan olup 'Hidac'ın açıklamasıdır. Râvinin sözü olabilir. Bu takdirde hadise müdrectir.

Bu hadis, imam, münferid ve imamın arkasında namaz kılana şumullüdür.

Hadis, namazda F â t i h a okumak farzdır, diyen cumhür için bir delildir.

Bâzı âlimler : Hadis, içinde F â t i h a okunmayan namazın noksan olduğunu bildirmiş, noksanlık ise namazın bozulmasını gerektirmez, demişlerdir. Eğer bu noksanlığın namazın ifsadını gerektirdiğine delâlet eden bir alâmet ve delil bulunmasaydı, bunların dediği doğru olurdu. Fakat D â r e k u t n i 'nin rivâyet etmiş olduğu ve bir önceki hadisin izahında geçen hadis, bu noksanlıkla kılınan namazın yeterli olmadığını belirtmiştir.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r : 'Namazda F â t i h a okumanın vâcib olmadığını söyleyenler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Noksandır.» ifâdesi F â t i h a ' sız kılınan namazın câizliğine delâlet eder. Ve noksan olan namaz câizdir, demişlerdir. Bu söz hatâlıdır. Çünkü noksan olan bir şey tamamlanmış sayılmaz. Namazını tamamlamadan çıkan bir kimsenin yeniden ve tam olarak kılması gerekir. Bu itibarla noksanlığını itiraf ettiği halde, câiz olduğunu iddiâ edenlerin iddiâlarını ispatlayıcı delil göstermeleri gerekir', demiştir.

(El-Menhel yazarı e l - B â c i 'den de İ b n - i A b d i ' l - B e r r 'in sözüne, benzer bir nakil yapmıştır.)

E b ü ' s - S â i b : « Ben zaman zaman imamın arkasında olurum » sözü ile şunu demek istiyor : ' Ben imama uyduğum zaman F â t i - h a ' y ı okuyacak mıyım ? '

E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh), cevabı dikkatle dinlemesini sağlamak maksadıyla E b ü ' s - S â i b ' in kolunu tutup bastırmıştı. Ve :

« Ey Fârisî! Fâtiha'yı gizli oku » diye cevap vermiştir.

İmama uyan kimse, gizli ve açık bil'umum namazlarda F â t i h a okur, diyen Ş â f i i için bu hadis delildir.

۸۳۹ - حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ . ع وَحَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ، جَمِيعًا عَنْ أَبِي سَفْيَانَ السَّعْدِيِّ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ بِ (الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَسُورَةٍ فِي قَرِيبَةِ أَوْ غَيْرِهَا » .

فی الزوائد : ضعیف . وفی إسناده أبو سفیان السعدی . قال ابن عبد البر : أجمعوا علی ضعفه . لكن تابع إبا سفیان قتادة ، كما رواه ابن حبان فی صحیحہ .

T E R C E M E S İ

839) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yurdu ki :

« Farz veyâ diğer namazların her rek'atinde Fâtiha'yı ve bir sûreyi okumayanın hiç bir namazı yoktur. »

Not : Zevâid'de : Bu, zayıftır. Senedindeki Ebû Süfyân es-Sa'dî'nin zayıflığı üzerinde âlimlerin ittifak ettiklerini İbn-i Abdî'l-Berr söylemiştir. Lâkin Katâde Ebû Süfyân'a mutabaat etmiştir. İbn-i Hibbân, kendi sahihinde öyle rivâyet etmiştir, denmiştir.

İ Z A H İ

Notta belirtildiği gibi Kütüb-i Sitte sahiblerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği bu hadisi İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmiş ve oradaki senedde Ebû Nadra'nın râvisi Ebû Süfyân'ın yerine K a t â d e bulunmaktadır. Şu halde oradaki sened zayıf değildir.

E b ü D â v ü d da «Namazında kırâatı bırakanın bâbı»nda K a t â d e 'nin E b ü N a d r a vasıtasıyla E b ü S a i d - i H u d r i (Radiyallâhü anh) 'den şu hadisi rivâyet etmiştir.

أَمَرْنَا أَنْ نَقْرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَمَا تَيْسَّرُ = (Namazda) Fâtiha'yı ve (ondan sonra Kur'an'dan) kolay gelen bir şeyi okumakla emrolunduk.»

El-Menhel'de şöyle deniliyor :

«Hadisin mânâsı şudur :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda Fâtiha okumamızı emretti.» Şu halde hadis, namazda F â t i h a 'yı okumanın vücûbuna delâlet eder.

' وَمَا تَيْسَّرُ ' nin mânâsı da :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtiha'dan sonra Kur'an'dan, kolay bir şey okumamızı emretti.' demektir. Cumhura göre bu emir sabahın iki rek'atı ile diğer dört vakit namazının ilk iki rek'atlarına mahsustur. Dört rek'atlı namazların son iki rek'atlarında ve akşamın son rek'atında yalnız F â t i h a okunur.

Sûre okumakla ilgili emir cumhura göre sünnete yorumlanır. Delilleri de U b â d e b i n e s - S â m i t (Radiyallâhü anh)'in bu bâbta rivâyet olunan (837 nolu) hadisi ve benzeri hadislerdir. Çünkü bu hadisler namazın sıhhatı için F â t i h a okumayı gerekli kılmışlar, başka âyet veyâ sûre okumayı gerekli kılmamışlardır.

ZAMMI SÛRE GEREKİR Mİ ?

Ömer bin el-Hattab, oğlu Abdullah, Osman bin Ebi'l-As, Hanefiler ve Mâlik'in bazı arkadaşları (Radiyallâhü anhüm), F â t i h a ile beraber Kur'an'dan bir şey okumayı vâcib görmüşlerdir. Bâzıları üç âyet, bâzıları uzunca bir âyet kadar okunmalıdır, diye bir ölçü vermişler ise de bu ölçü için bir delil yoktur. Çünkü hadis, Kur'an'dan bir şey okumayı hükme bağlamıştır. En kısa âyete de Kur'an denir.»

٨٤٠ - حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ الْجَزَرِيُّ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ،

عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبَّادٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُنْ صَلَاةً لَا يُقْرَأُ فِيهَا بِأَمِّ الْكِتَابِ ، فَمَعَى خِدَاجٌ » .

T E R C E M E S İ

840) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den :

Söyle demiştir : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim :

«İçinde Kur'an okunmayan her namaz noksandır.»

İ Z A H I

Bu hadisi Buhâri, Cüz'ül-Kıraa'da, Ahmed, Tahavi ve Beyhaki de rivâyet etmişlerdir.

Tuhfe yazarı; bu hadis de imam, münferid ve imamın arkasında namaz kılanlara şâmilidir. Hepsinin Fâtîha okumasının gerekliliğine delâlet eder, demiştir.

Hadiste : «...Her namaz...» buyurulduğu için bu hükmün farz ve nâfile bil'umum namazları kapsadığı anlaşılır.

۸۴۱ - حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الشَّكَنِ . ثنا يُونُسُ بْنُ بَقُوبَ السَّعْمِيُّ .

ثَنَا حُسَيْنُ الْمَعْلَمُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كُلُّ صَلَاةٍ لَا يُقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ، فَهِيَ خِدَاجٌ ، فَهِيَ خِدَاجٌ » .

فی الزوائد : إسناده حسن .

T E R C E M E S İ

841) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«İçinde Fâtîha okunmayan her namaz noksandır, her namaz noksandır.»

Not : Zevâid'de, isnadının hasen olduğu bildirilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadisin metni bir önceki hadisin metnine benzer. Bu da farz ve nâfile bil'umum namazlarda Fâtîha'nın okunmasının ge-

rekliliğine delâlet eder. Kezâ : «Her namaz...» buyurulduğu için ister imamın arkasında, ister imam veyâ münferid olarak kılınsın hepsinde hüküm aynıdır.

Bu hadisi, Buhârî Kırâat cüz'ünde, Beyhâkî ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir.

٨٤٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ : سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : أَقْرَأُ وَالْإِمَامُ يَقْرَأُ ؟ قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ : أَفِي كُلِّ صَلَاةٍ قِرَاءَةٌ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَعَمْ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : وَجَبَ هَذَا .

فی الزوائد : قال المزني : هو موقوف . ثم قال : هذا إسناد صحيح ، رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

842) "... Ebu'd-Derdâ (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre bir adam ona (namazda okumanın hükmünü) sorarak :

'İmam okuduğu halde ben (de) okuyacağım (mı)?' demiş. Ebü'd-Derdâ demiştir ki : 'Bir adam, her namazda okumak var mı?' diye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (soru) sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de;

«Evet! (Her namazda okumak vardır.)» buyurdu. Bunun üzerine kavimden bir zât : 'Bu, vâcib oldu.' dedi."

İ Z A H I

Zevâid yazarı : İsnaddaki Muâviye bin Yahyâ es-Sadafi zayıf olduğundan isnad zayıftır, demiştir. Fakat Nesâî, başka bir senedle rivâyet etmiştir. Oradaki metin şöyledir : Kesir bin Mürre el-Hadramî'den rivâyet edildiğine göre, kendisi Ebü'd-Derdâ (Radiyallâhü anh)'den şunu işittim, demiştir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Her namazda kıraat var mı? diye soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet!» buyurdu. (Bunun üzerine) Ensâr'dan bir adam : Bu kıraat vâcib oldu dedi.»

Ebü'd-Derdâ (Radiyallâhü anh) bunu söyledikten sonra bana döndü. Ben cemâat içinde ona en yakın bir yerde oturmuştum. Şöyle dedi : «İmam cemâata namaz kıldıracağı zaman, onun kırâatı bence hepsi için yeterdir. Ben böyle bilirim.»

N e s â i 'nin rivâyetinden anlaşıldığına göre imamın arkasında namaz kılındığı zaman E b ü ' d - D e r d â (Radiyallâhü anh)'a göre imamın kırâatı cemâat için de kâfidir. Bu takdire göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulan soru, imamın arkasında kılınan namaza âit değildir, cevabta soruya uygun yorumlanır. Yani imam ve münferid kırâat etmek zorundadır. İmamın arkasındaki cemâat için bu zorunluluk yoktur.

Müellifin rivâyetine göre soru sahibi imamın arkasında iken kırâat edip etmeyeceğini E b ü ' d - D e r d â (Radiyallâhü anh)'a sormuş o da Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e :

«Her namazda kırâat var mı? diye sorulan soruya : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet!» buyurmuştur. Orada bulunan bir zât da : «Kırâat vâcib oldu.» demiştir.

Bu rivâyete göre E b ü ' d - D e r d â (Radiyallâhü anh) imama uyan kişinin kırâat etmesinin gerekliliğine hükmetmiş olur.

Müellifin isnadının zayıflığını yukarda naklettik.

S i n d i : «Bu vâcib oldu.» cümlesinin mânâsı : «Her namazda kırâatın varlığına âit hüküm sabit oldu.» demektir, der.

٨٤٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنْ
يَزِيدَ الْقَعِيرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ : قَالَ : كُنَّا تَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ خَلْفَ الْإِمَامِ
فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ ، بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ . وَفِي الْأَخْرَيْنِ ، بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ .

T E R C E M E S İ

843) "... Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Biz imamın arkasında öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rek'atlerinde Fâtiha ve bir sûre; son iki rek'atlerinde Fâtiha okurduk."

Not : Zevâid'de beyan edildiğine göre : el-Müzzî : Bu hadis mevkuftur, dedikten sonra : İsnadı sahîh, ricâli sıkalardır, demiştir.

İ Z A H I

S i n d i 'den anlaşıldığına göre bu hadis Zevâid'dendir. S i n d i , notta verilen bilgiyi Zevâid'den naklettikten sonra şöyle der :

«Hadis, mevkuft olmakla beraber, merfû hükmündedir, denilebilir. (Çünkü bir sahâbinin 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz şöyle ederdik,' ve benzeri mevkuft hadisler, merfû hükmündedir. Burada ise, sahâbi; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken» ifâdesini kullanmamıştır. Ama : «Biz şöyle ederdik.» ifâdesinin zâhiri, yine Efendimizin devrine işaret gibidir. Bu sebeble, S i n d i , böyle demiştir.)

Şöyle bir ihtimal de vardır : Sahâbiler, bu bâbta vârid olan hadislerin umûmiliğinden mezkûr hükmü almışlardır. Bu takdirde onların uygulaması hadisin merfûluğuna delâlet etmez.

Bir de şu vardır : C â b i r (Radiyallahü anh)'in bu hadisi ile (850 nolu) hadisi arasında bir çelişki vardır. Çünkü orada : 'İmamın kırâatı, kendisine uyanların kırâatıdır.' demiştir. Buradaki hadis, oradaki hadise tercih edilir. Çünkü oradaki hadisin isnadı zayıftır. En az şöyle denilebilir. Bu hadis o hadisten kuvvetlidir.

Hadis, imamın arkasında öğle ve ikindi namazlarını kılan kimsenin bütün rek'atlerinde F â t i h a okuyacağına hükmeder. M â l i k , İ b n ü ' l - M ü b â r e k , İ s h a k ve Z ü h r i için delil sayılır. Kezâ bütün namazların her rek'atında F â t i h a okunur diyen Ş â f i i l e r , E v z â i , M e k h ü l , E b ü S e v r ve N â s ı r için bir bakıma delil sayılabilir.

Hadis, mezkûr namazların ilk iki rek'atlerinde F â t i h a 'dan sonra sûre okumanın meşrûluğuna delâlet eder.

İmamın arkasında iken F â t i h a ve sûre okumak hususundaki âlimlerin görüşlerini, onüçüncü bâbtaki hadislerin izahını yaparken nakledeceğim.

(۱۲) باب فی سکتی الإمام

12 — İMAMIN İKİ SEKTESİ (14) BÂBİ

۸۴۴ — حَدَّثَنَا جَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ جَمِيلِ الْقَتَيْبِيِّ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا سَعِيدٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ ؛ قَالَ : سَكَّتَانِ حَفِظْتُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَنْكَرَ ذَلِكَ إِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ . فَكَتَبْنَا إِلَى أَبِي بِنِ كَنْبٍ بِالْمَدِينَةِ . فَكَتَبَ أَنَّ سَمُرَةَ قَدْ حَفِظَ .

قَالَ سَعِيدٌ : فَقُلْنَا لِقَتَادَةَ : مَا هَاتَانِ السَّكَّتَانِ ؟ قَالَ : إِذَا دَخَلَ فِي صَلَاتِهِ ، وَإِذَا فَرَغَ مِنَ الْقِرَاءَةِ .

ثُمَّ قَالَ بَمَدٍّ : وَإِذَا قَرَأَ غَيْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ . قَالَ : وَكَانَ يُعْجِبُهُمْ ، إِذَا فَرَغَ مِنَ الْقِرَاءَةِ ، أَنْ يَسْكُتَ حَتَّى يَتَرَادَّ إِلَيْهِ نَفْسُهُ .

T E R C E M E S İ

844) "... Semure bin Cündüb (15) (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bellediğim iki sek-te vardır. İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh) bunu kabul etmedi. Bunun üzerine, biz Medine'de bulunan Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'a mektub yazarak durumu sorduk. Übeyy (Radıyallâhü anh), Semure (Radıyallâhü anh)'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alınanı iyice hıfzettğini, yazılı cevabla bildirdi.

Râvi Said demiştir ki: Biz, bu iki sekteyi (yer bakımından) Ka-tâde'ye sorduk. Katâde dedi ki: 'Adam namaza girdiği zaman ve kı-râattan boşaldığı zaman' Katâde daha sonra dedi ki: 'Ve

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ' okuduğu zaman'

Râvi demiştir ki: Onlar imamın kırâattan boşaldığı zaman, ne-fes alıncaya kadar sekte yapmasından hoşlanırlardı."

(14) Sekte, durak demektir. Burada açıktan okumaya ara vermek mânâsın-da kullanılmıştır.

(15) Cündeb de olabilir.

٨٤٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ بْنُ خِدَاشٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَشْكَابَ . قَالَ :
 تَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ الْحَسَنِ ؛ قَالَ : قَالَ سَمُرَةُ : حَفِظْتُ سَكَنَتَيْنِ
 فِي الصَّلَاةِ . سَكَنَةً قَبْلَ الْقِرَاءَةِ ، وَسَكَنَةً عِنْدَ الرَّكْعَةِ . فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهِ عُمَرَانُ
 ابْنُ الْحَصَنِ . فَكَتَبُوا إِلَى الْمَدِينَةِ إِلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ . فَصَدَّقَ سَمُرَةَ .

TERCEMESİ

845) "... Hasan(-i Basrî) (16) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre : Semûre (bin Cündüb) (*Radıyallâhü anh*)'ün şöyle dediğini söylemiştir :

'Ben, kırâattan önce bir sekte ve rûku' zamanı bir sekte olmak üzere namazda iki sekteyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hıfzettim.' İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh), onun bu sözünü kabul etmedi. Bunun üzerine (durumu) Medine'ye, Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'a yazdılar. Übeyy (Radıyallâhü anh), Semûre (Radıyallâhü anh)'ı tasdik etti."

İ Z A H I

Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh)'ün ilk hadis metnini Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Semûre (Radıyallâhü anh)'in hadisinin ikinci metnini Ebû Dâvûd ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir. Bâbın başlığında ve hadiste geçen 'Sekte'den maksad, 'susmak değil, açıktan okumaya ara vermektir. Çünkü vârid olan rivâyetler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sekte yaptığında duâ ile meşgul olduğunu te'yid ederler.

El-Menhel yazarı sektelerle ilgili rivâyet olunan müteaddit metinlerin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir :

(16) Hasan-ı Basrî, âlim, fazıl ve sıkı bir fıkıhçıdır. Bir çok sahâbî'den rivâyette bulunmuştur. Enes (R.A.), Halka : Hasan'a sorun, çünkü biz unuttuk. O, iyi bellemiş, demiştir. Mürsel hadisleri vardır. İbn-i Sa'd'a göre onun mürsel hadisleri hüccet değildir. Fakat İbnü'l-Medini'ye göre sıkı râvilerin Hasan-ı Basrî'den rivâyet ettikleri mürsel hadisler sahihtir. Sahih olmayanı çok azdır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. Hicretin 110. yılı vefat etmiştir. (El-Menhel Cild : 1, Sah. 69)

S e m ü r e (Radyallâhü anh), bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi bu sekteleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hıfzetmiştir. Birinci sekte, Allahu Ekber diyerek namaza girildiğinde henüz kırâata başlanmadan yapıldı. Bu sekte, biraz uzunca idi. Çünkü bu sekte esnasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vârid olan duâ ile meşgul olurdu. İkinci sekte, kırâattan sonra ve rükûa varmak için tekbir alınmadan önce yapıldı. Bu sekte hafifti. Çünkü kırâat ile rükû' tekbiri arasında bir fâsıla verinceye ve nefes almaya kadardı.

Ü m r â n bin **H u s a y n** (Radyallâhü anh), **T i r m i z i'** nin rivâyetinde belirtildiği gibi **S e m ü r e** bin **C ü n d ü b** (Radyallâhü anh)'e, Biz bir sekteyi hıfzettik, diyerek iki sekte oluşunu kabul etmemiş, bunun üzerine **M e d i n e - i M ü n e v v e r e'** de bulunan **Ü b e y y** (Radyallâhü anh)'e yazdıkları mektubta, **S e m ü r e** (Radyallâhü anh)'nin anlattığı husus hakkında bilgi istemişler; **Ü b e y y** (Radyallâhü anh) de **S e m ü r e** (Radyallâhü anh)'yi tasdik etmiştir.

(845 nolu) Hadise göre sektelerin birincisi kırâata başlamadan öncedir. İkincisi de rükû' tekbirinden öncedir.

844 nolu) Hadisin sonunda râvî **S a i d'** in sorusu üzerine **K a t â d e** (Radyallâhü anh)'nin verdiği cevâba göre birinci sekte, diğer rivâyette olduğu gibi kırâattan öncedir. İkincisi de hadisin zâhirine göre yine kırâat bittikten sonra ve rükû' tekbirinden öncedir. Fakat **K a t â d e** (Radyallâhü anh) :

«Bu arada Fâtiha bittiği zaman sekte olur.» demiştir.

Katâde (Radyallâhü anh)'nin sözü iki mânâya muhtemeldir:

1 — **K a t â d e** (Radyallâhü anh), kırâattan önce ve sonra olmak üzere iki sekte mahallini bildirdikten sonra, üçüncü bir sekte mahallinin de bulunduğunu haber vermek istemiş ve bunun yerinin de **F â t i h a** ile sûre arasında olduğunu belirtmiştir.

2 — **K a t â d e** (Radyallâhü anh), ikinci sekte mahallinin, **F â t i h a** kırâatı bitiminde olduğunu kasdetmiş ve bu maksadını;

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ i okuduğu zaman, demekle açıklamıştır.

E b ü D â v ü d, namazdaki sekteler hadisini müteaddit yollar-dan rivâyet etmiştir. Bir rivâyette :

«Sektelerden birisi, taharrüm tekbiri alındığı zaman, diğeri de **Fâtiha** ve sûre kırâatının bittiği zamandır.» denilmiştir. Başka bir ri-

vâyette : «İkinci sektenin yeri, Fâtiha bittiği zamandır» denilmiştir. Üçüncü bir rivâyet, (844 nolu) rivâyetimize benzer. Yukarıda işaret edildiği gibi bu rivâyet, sekte sayısının üçe çıkarıldığına muhtemeldir. Birincisi taharrüm tekbirinden sonradır. İkincisi F â t i h a ile sûre arasındadır. Üçüncüsü de sûre bittikten sonradır.

Bu rivâyetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda üç sekte yaptı. Birincisi taharrüm tekbirinden sonra, ikincisi F â t i h a'dan sonra, üçüncüsü sûreden sonra idi. S e m ü r e (Radıyallâhü anh) bir defasında sektelerin bir kısmını haber vermiş, bir başka zaman diğerlerini bildirmiştir. İ b n - i E b i Ş e y b e (Radıyallâhü anh)'nin kendi kitabında e l - H a s a n (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği şu hadis, bu uzlaşmayı te'yid eder :

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ سَكَنَاتٍ سَكَنَةً إِذَا افْتَتَحَ التَّكْبِيرَ حَتَّى يَقْرَأَ الْحَمْدُ وَإِذَا فَرَّغَ مِنَ الْحَمْدِ حَتَّى يَقْرَأَ السُّورَةَ وَإِذَا فَرَّغَ مِنَ السُّورَةِ حَتَّى يَرْكَعَ

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç sektesi vardı : İftitah tekbirini aldığı zaman, Fâtiha'ya başlayıncaya kadar; Fâtiha'yı bitirdiği zaman, sûreye başlayıncaya kadar ve sûreyi bitirdiği zaman rükû yapıncaya kadar (olan zamanlarda) idi.»

Âlimlerin, bu husustaki görüşleri :

Ş â f i i , A h m e d b i n H a n b e l , E v z â i ve İ s h a k , namazda üç sektenin müstahab olduğuna hükmetmişlerdir :

Birinci sekte, taharrüm tekbirinden sonra yapılır. O esnada iftitah duâsı okunur. Bu sekte, imam, ona uyan ve tek başına namaz kılan için müstehabtır.

İkinci sektenin yeri F â t i h a'dan sonra ve sûreden öncedir. Bu sekte, imam için müstahabtır. Ş â f i i l e r ve H a n b e l i l e r : İmam bu sekteyi yaparken, ona uyanlar o esnada F â t i h a'yı okusunlar ve bu sektenen gaye budur, demişlerdir.

Üçüncü sektenin yeri, kırâat bittiği zaman ve henüz rükûa gidilmeden yapılır. Bundan maksad, rükû' tekbiriyle kırâat arasında bir fâsıla yapmak ve namaz kılanın nefes almasıdır.

(۱۳) باب إذا قرأ الإمام فأنصتوا

13 — İMAM OKUDUĞU ZAMAN SUSUNUZ (17) BÂBİ

۸۴۶ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَعْمَرُ ، عَنْ ابْنِ مَجْلَانَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّمَا جُمِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ . فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا . وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا . وَإِذَا قَالَ : غَيْرِ الْمَنْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ، فَقُولُوا : آمِينَ . وَإِذَا رَكَعَ فَأَرْكَعُوا . وَإِذَا قَالَ : سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، فَقُولُوا : اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا . وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَجُلُوسًا أَجْمَعِينَ » .

قال السندی : هذا الحديث صحيحه مسلم ، ولا عبرة بتضمين من ضعفه .

T E R C E M E S İ

846) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«İmam, kendisine uyulsun diye imam kılınmıştır. Bundan dolayı, İmam tekbir aldığı zaman siz de tekbir alınız, okuduğu zaman susunuz; غَيْرِ الْمَنْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ dediği zaman : Âmin, deyiniz, rûku a gittiği zaman siz de rûku'a gidiniz, سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ dediği zaman : اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ deyiniz. Secde ettiğiniz zaman secde ediniz ve oturarak namaz kıldığı zaman, hepiniz oturarak namaz kılınız.»

Not : Sindi : Müslim, bu hadisi sahîh saymıştır. Bunu zayıf gösterenlerin sözlerine itibar edilmiş, demiştir.

İ Z A H İ

Bu hadisi N e s â i de rivâyet etmiştir. Hadisi bu bâbta rivâyet etmekten maksad, hadisteki : وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا = «Ve imam okuduğu zaman siz susunuz.» cümlesidir. İmamın arkasında namaz kılan kim-

senin Fâtîha okumayacağına hükmeden âlimlerin delillerinden birisi, mezkûr cümledir. Bununla ilgili geniş izahı bundan sonraki hadisin açıklaması bahsinde yapacağız.

Hadisin diğer cümlelerinin izahına gelince :

«İmam taharrüm tekbirini aldığı zaman siz de alınız.» fıkrası hakkında Nevevi şöyle der : Bu fıkrada imama uyanın imamdan sonra tekbir alması emredilmiştir. Fıkra iki meseleyi içine alır. Birincisi, cemâatin imamdan önce veya imamla beraber tekbir almaması ve imam tekbirini aldıktan sonra cemâatin tekbir almaya başlaması meselesidir. Şu halde imam niyet ederken : 'Allahü Ekber' dediğinde henüz tekbirin son harfi olan 'R' harfini okumadan önce ona uymak maksadıyla tekbire başlayan kişilerin namaza girişleri sahih değildir. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü henüz imam sayılmayan ve ancak biraz sonra imam olacak kimseye uymuş olur. Çünkü imam tekbiri tamam almadıkça imam sayılamaz. Fıkradan alınan ikinci mes'ele; İmam tekbirini bitirir bitirmez, cemâatin gecikmeden tekbir alması mes'elesidir. Bu takdirde taharrüm tekbirinin tam faziletine kavuşulmuş olur. Şayet gecikmeyle imama uyulursa, imama uymak sahihtir. Fakat söz konusu fazilet kaçırılmış olur.

Hadisin : «İmam, Fâtîha'nın son âyetini okuduktan hemen sonra : Âmin, deyiniz» meâlindeki fıkrası, cemâatin imamdan sonra değil, imamla beraber 'Âmin' demesini daha efdal olduğunu söyleyen arkadaşlarımızın ve başka âlimlerin kavline açıkca delâlet eder. İmam :

وَلَا الضَّالِّينَ dediği zaman imamla cemâat beraber : 'Âmin' derler.

إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمِّنُوا hadisini bu görüşteki âlimler : «İmam : 'Âmin'

demek istediği zaman sizde : Âmin, deyiniz.» şeklinde yorumlamışlar ve rivâyetleri böylece uzlaştırmışlardır. Bu husûstaki geniş izahat bu kitabın 14. bâbında yapılacaktır.

Hadis, rûku'a ve secdeye gidişte cemâatin imamla beraber değil, imamı izlemelerini emretmiştir.

Hadisin : «İmam 'Semiallâhü...' dediği zaman, siz de : 'Allâhümme Rabbenâ ve leke'l-hamd' duâsını okuyunuz.» fıkrası ile ilgili açıklama da, kitabın 18. bâbında gelecektir.

Hadisin : «İmam oturarak namaz kıldığı zaman, hepiniz de oturarak namaz kılınız.» fıkrasına gelince; âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bir grubu fıkranın zâhiri ile hükmetmiştir. A h m e d b i n H a n b e l ve E v z â i böyle hükmedenlerdendirler.

Bir rivâyete göre İ m a m M â l i k , ayakta namaz kılabilen kimse, oturarak namaz kılan kişiye, ne ayakta ne de oturarak uyabilir.

E b ü H a n i f e , Ş â f i i ve Selefin cumhuruna göre ayakta namaz kılmaya gücü yeten kişi oturarak namaz kılan kimseye, ancak ayakta durarak uyabilir. Delilleri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, son hastalığında oturarak namaz kılması, E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in ve cemâatin ayakta Ona uyması olayıdır. Bazı âlimler söz konusu olayda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'e uyduğunu söylemişlerse de hatâlıdır. Doğrusu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in imamlık etmiş olmasıdır.

٨٤٧ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ . ثنا جَرِيرٌ ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي غَلَابٍ ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا قَرَأَ الْإِمَامُ فَأَنْصِتُوا . فَإِذَا كَانَ عِنْدَ الْقِمْدَةِ فَلْيَكُنْ أَوَّلَ ذِكْرِ أَحَدِكُمُ التَّشَهُُّدُ » .

T E R C E M E S İ

847) "... Ebû Mûsa el-Eş'ârî (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

İmam okuduğu zaman, siz susunuz. İmam oturduğu zaman her hangi birinizin ilk zikri teşehhüd olsun.»"

İ Z A H I

M ü s l i m , bu hadisi uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. Onun rivâyetinde : إِذَا قَرَأَ الْإِمَامُ فَأَنْصِتُوا = «İmam okuduğu zaman susunuz.» cümlesi yoktur. M ü s l i m ; C e r i r 'in, S ü l e y m a n aracılığıyla K a t â d e (Radiyallâhü anh)'den yaptığı rivâyette mezkûr cümlelerin bulunduğunu söylemiştir. M ü s l i m 'in arkadaşı E b ü İ ş h a k demiştir ki: E b u 'n - N a d r 'ın kız kardeşinin oğlu E b ü B e k i r , bu hadis hakkında bir söz söyledi. M ü s l i m , Ona : Sen, hıfzı S ü l e y m a n 'dan daha kuvvetli adam mı istiyorsun? dedi. E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh), bu sefer Ona şunu sordu : E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin hadisine ne dersin? M ü s l i m : E b ü H ü r e y r e (Radiyallâ-

hü anh)'nin hadisi sahihtir, dedi. E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin hadisinden maksad; onun, merfu' olarak rivâyet ettiği :

وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا = «Ve imam okuduğu zaman susunuz.» hadisidir.

M ü s l i m : Bu hadis bence sahihtir, deyince; E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh) Ona : O halde bunu niçin kitabına almadın? diye sordu. M ü s l i m : Ben, kendimce sahih olan her şeyi buraya koymuş değilim. Ben, buraya ancak ulama'nın ittifak ettikleri hadisleri koydum, dedi.

N e v e v i , bu hadisin açıklamasını yaparken şöyle der :

«Bilmiş ol ki; وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا ziyâdesinin sıhhati hakkında hadis

hâfızları ihtilâf etmişlerdir. B e y h a k i 'nin Sünen-i Kebir'de E b ü D â v ü d -i S i c i s t â n i 'den rivâyet ettiğine göre, bu ziyade mahfuz değildir. Kezâ B e y h a k i aynı durumu Y a h y â b i n M u i n , E b ü H â t i m e r - R â z i , D â r e k u t n i ve e l - H â f i z E b ü A l i e n - N i s â b u r i 'den nakletmiştir. B e y h a k i 'nin dediğine göre E b ü A l i e l - H â f i z : Bu lafız mahfuz değildir. S ü l e y m a n e t - T e y m i bu lafzı ilâve etmekle K a t â d e (Radiyallâhü anh)'nin bütün arkadaşlarına muhâlefet etmiştir. Şu lafızların S ü l e y m a n 'ın ilâvesinin zayıflığı üzerinde toplanmış olmaları, M ü s l i m 'in bu ilâveyi sahih görmesine tercih edilir. Kaldı ki, M ü s l i m bu ziyâdeyi senedli olarak sahihinde rivâyet etmemiştir.»

T i r m i z i 'nin şerhi Tuhfe yazarı da bu ziyâde hakkında uzun uzadı konuşmuştur. 'Cehri namazda imamın arkasındayken kırâatı terketmek bâbı'nda verdiği bilgi özetle şöyledir :

H a n e f i âlimlerinin, imamın arkasındayken kırâat yapılmayacağına dâir gösterdikleri delillerden birisi de, E b ü M ü s a e l - E ş ' â r i ve E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edilen :

وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا hadisidir. E b ü H ü r e y r e (Radi-

yallâhü anh)'nin hadisini T i r m i z i hâric, diğer Kütüb-i Sitte sâhibleri rivâyet etmişlerdir. E b ü M ü s a (Radiyallâhü anh)'nin hadisini de A h m e d ve M ü s l i m tahrir etmişlerdir. Anılan iki sahâbi'nin rivâyet ettikleri hadislerde bulunup, H a n e f i âlimlerince delil olarak gösterilen mezkûr cümle, hadis hâfızlarının ekserisi yanında mahfuz değildir. Mahfuz olduğu teslim edilse bile imamın arkasındayken okumanın yasaklığına delil gösterilmesi sıhhatlı değildir. Bunun çok yönden izahı vardır. Bunlardan birisi, mev-

cud hadisleri uzlaştırmak için bu cümlede emredilen susmak ile F â - t i h a 'dan başka bir şey okumamak istenmiştir, şeklinde yapılan yorumdur.

E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r , Fethü'l-Bârî'de : 'Cehri namazlarda imama uyan kişi, F â t i h a okumaz, diyen M â l i - k i l e r ve bu görüşteki âlimler; وَإِذَا قَرَأْتَ فَأَنْصِتُوا hadisini delil göstermişlerdir. Bu hadis sahihtir. M ü s l i m , bu hadisi E b ü M ü s a e l - E ş ' â r i (Radıyallâhü anh)'den tahrir etmiştir. Fakat bu görüşe delâleti yoktur. Çünkü cemâat, imam okurken, susmayı ve F â - t i h a 'yı okumayı beraber yürütebilir. Şöyle ki : İmam F â t i h a 'yı okurken cemâat dinler. İmam sekte yapınca cemâat F â t i h a okur. Ve imam sûre okuyunca cemâat onu dinler, sûreyi okuma, B u h â r i , Cüz'ül-Kırâat'ta : Eğer bu hadis sahih olsaydı şöyle yorumlanabilirdi : Cehri namazlarda cemâat F â t i h a 'dan başka bir şey okumaz, imamı dinler. İmam sekte yaptığında cemâatın F â - t i h a okuması, bu hadise aykırı değildir, demiştir.' der.

E b ü , H ü r e y r e (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra, cehri namazlar olsun, gizli namazlar olsun, bütün namazlarda imamın arkasındayken kişinin F â t i h a okumasına hükmederdi. Üzerinde konuşulan hadisin râvisi de kendisidir. -

٨٤٨ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَهَشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرٍو ، عَنِ ابْنِ أَبِي كَيْمَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِأَصْحَابِهِ صَلَاةً ، نَظَنُّ أَنَّهُا الصَّبْعُ . فَقَالَ « هَلْ قَرَأَ مِنْكُمْ مِنْ أَجْدٍ ؟ » قَالَ رَجُلٌ : أَنَا . قَالَ « إِنِّي أَقُولُ مَا لِي أَنْزَعُ الْقُرْآنَ » .

T E R C E M E S İ

848) İbn-i Ükeyme (el-Leysi) (18) (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

(18) Adı Ümâre Ebü'l-Velid el-Medenî'dir. Ebü Hüreyre (R.A.)'den ve İbn-i Ahi-Ebi-Rahm el-Ğıfârî'den rivâyet etmiş. Râvisi de Zühri'dir. İbn-i Hibbân ve Yahyâ bin Said, onu sıkı saymışlardır. Medine tabillerinin meşhurlarındandır. Fakat el-Hümejdî ve Beyhâkî : O mechuldür, demişlerdir. Takrib'de üçüncü tabakanın sıkı râvilerinden sayılmıştır. Hicretin 101. yılı vefat etmiştir. İbn-i Mâceh, Ebü Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî Onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel Cild 5, Sah, 259)

Ben, Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den şunu söylerken işittim : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına bir namaz kıldırdı. O namazın sabah namazı olduğunu zannediyorum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra :

— «Sizden her hangi bir kimse (benimle beraber) okudu mu?» diye sordu. Bir adam :

— Ben (okudum) dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Ben, (içimde) : Bana ne oluyor ki Kur'an (okumuşum) da benimle münazaa ediliyor, diyorum» buyurdu."

۸۴۹ — حَدَّثَنَا جَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا مَعْمَرٌ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ،
عَنِ ابْنِ أَكِيْمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ .
وَزَادَ فِيهِ : قَالَ فَسَكَتُوا ، بَمَدٍّ ، فِيمَا جَهَرَ فِيهِ الْإِمَامُ .

T E R C E M E S İ

849) "... İbn-i Ükeyme (Radiyallâhü anh)'den : O(nun) da Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı diyerek, yukarıdaki hadisin mislini söyledi ve ona şu ilâveyi yaparak, dedi ki : Bundan sonra sahâbiler, imamın açıktan okuduğu namazlarda sustular."

İ Z A H İ

Müellifin, kısmen ayrı iki senedle ve İbn-i Ükeyme (Radiyallâhü anh)'nin bu hadisini ikinci senedle rivâyet olunan metindeki ziyâdeyle beraber Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizi, hadisin hasen olduğunu da söylemiştir. Ayrıca Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir.

Hadisin mânâsına gelince; Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırdığı namazın sabah namazı olduğunu zannettiklerini söylemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i «Bana ne oluyor...» ifâdesi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der :

«Bana ne oluyor...» ibâresi, arap dilinde çeşitli mânâlara kullanılır. Bunlardan birincisi, kişinin, kendi nefsini kınamakta kullanılmasıdır. Meselâ : Bana ne oluyor ki şöyle yaptım veya böyle ettim... deniliyor. Yâni : Yapmamalıydım, demek isteniyor.

İkincisi : Bir adamın yaptığı bir işten hoşlanmayan bir kimse-nin, fâilini kınamak maksadıyla bu ifâdeyi kullanmasıdır. Meselâ : Bana ne oluyor ki hakkım engelleniyor? Bana ne oluyor ki bana eziyet ediliyor... gibi.

Üçüncüsü : Sebebi meçhul olan bir şeyi tasvib etmemekte kullanılmasıdır. Meselâ, adam : Bana ne oluyor ki falan işi anlayamıyorum? söyler.

Hadiste üçüncü mânânın daha münâsib olduğu umulur.»

«Kur'an'da bana münâzaa ediliyor.» cümlesine gelince : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), açıktan kırâat ettiğinde cemâattan birisi de aynı âyetleri açıktan okuduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i meşgul etmiş ve sanki âyetleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek ağzından çekip çıkarıyor-muş. Bu cümle bu durumu ifâde etmektedir. Münâzaa, karşılıklı çekişme ve iki tarafın birbirini mağlûb etmek için karşılıklı gayret etmeleridir. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan kırâat ettiği âyetleri cemâattan birisi de açıktan okumakla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kırâatına müdâhale etmiş, Onu meşgul etmiş ve âdeta Ona gâlib gelmeye çalışmış sayılmıştır.

İkinci senedle rivâyet olunan hadisin sonundaki : «Bundan sonra sahâbiler...» ziyadesi, tercemede E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'in sözü olarak gösterilmiştir. E b ü D â v ü d ve T i r m i z i'nin rivâyetlerinde bu ziyade :

قَالَ فَانْتَهَى النَّاسُ عَنِ الْقِرَاءَةِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ şeklinde geçer. El-Menhel

yazarı bu ziyadenin E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh) veya hadis râvisi Z ü h r i'ye âit olduğunu söylemiştir. T i r m i z i'nin şerhi Tuhfe yazarı bu ziyadenin Z ü h r i'nin sözü olduğunu söylemiş ve Z ü h r i'nin arkadaşlarının bazıların, bu ziyadeyi Z ü h r i'nin sözü olarak rivâyet ettiklerini bildirmiş ve : Bu cümle Z ü h r i'nin kavlinden olup müdreçtir, demiştir. Ve hadis hâfızlarının, bunun müdreç olduğunu sarâhaten bildirdiklerini beyan etmiştir.

Müellifin rivâyeti de buna muhtemeldir, bu ziyade Z ü h r i'nin sözü kabul edilince terceme şöyle yapılmalıdır :

'E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Resûlulâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı. Z ü h r i , bir önceki hadisin mislini zikretti ve ona şunu ilâve ederek dedi ki : Bundan sonra sahâbiler, imamın açıktan okuduğu namazlarda sus-tular.'

El-Menhel yazarı şöyle der :

-Cehri namazlarda imama uyan kimse kırâat etmez diyen âlimler, bu hadisi delil göstermişlerdir. Kırâat etmesi vâcibtir, diyen âlimler ise bu hadisin delil olamayacağını söyleyerek şöyle cevap vermişlerdir :

Bir defa hadis zayıftır. Çünkü İ b n - i Ü k e y m e (Radiyalâhü anh) hakkında ise söz edilmiştir. Diğer taraftan hadisin sonundaki ziyade müdreç olup kimisine göre E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin sözüdür, kimisine göre de Z ü h r i 'nin sözüdür. E b ü D â v ü d , bu husustaki ihtilâfları da nakletmiştir. B e y h a k i de ziyadenin müdreç olduğunu söyledikten sonra : E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh), gerek cehri namazlarda ve gerekse gizli namazlarda imama uyan kimsenin kırâat etmesini emrettiği halde kırâatı terketmeye delâlet eder. Bu hadisin E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den rivâyeti sahih olur mu? demiştir.

Bir de şu husus vardır : Hadis, ihtilâf noktasının dışında kalır. Çünkü âlimler arasındaki ihtilâf noktası, imama uyan kişinin gizli olarak kırâat edip etmemesidir. Bu hadiste reddedilen nokta ise, imama uyan kişinin açıktan okumasıdır. Çünkü açıktan okuması hâlinde imamı meşgul etmesi, imamla münâzaa durumuna geçmesi söz konusudur."

٨٥٠ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ ،
عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنِ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ ،
فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ » .

في الروايات : في إسناده جابر الجعفي ، كذاب . والحديث مخالف لما رواه الستة من حديث عبادة .

T E R C E M E S İ

850) "... Câbir (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre : Resûlulâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

-Namaz kılan bir kimsenin imamı bulunursa, imamın kırâatı, onun için kırâattır.-"

Not : Zevâid'de : Bu hadisin isnadında Câbir el-Cûfi bulunur ki, O kezzâb-
tır. Bu hadis Kütüb-i Sitte sahiplerinin rivâyet ettikleri Übâde (R.A.)'nin hadisine
muhaliftir, denilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadisi D â r e k u t n i ve T a h a v i de rivâyet etmiş-
lerdir. İmamın arkasında namaz kılan kimse kırâat etmez, diyen
âlimlerin gösterdikleri delillerden birisi de bu hadistir.

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı, 'Cehri namazlarda imama uyanın, kırâa-
tı terketmesi bâbı'nda şöyle der :

'İmama uyan kimse kırâat etmez, diyen âlimlerin delillerinden
birisi de C â b i r (Radiyallâhü anh)'in bu hadisidir. Ben derim
ki : Bu hadisi delil göstermek sahih değildir. Çünkü hadis bütün ta-
rikleriyle zayıftır. E l - H â f ı z da Fethü'l-Bârî'de bu hadisin ha-
dis hâfızları yanında zayıf olduğunu söylemiş, D â r e k u t n i ve
başkalarının da aynı şeyi söylediklerini nakletmiştir.

Hadisin sahih olduğunu teslim etsek bile, bizim birkaç cevabı-
mız vardır. Bunlardan birisi şudur : Bu hadis F â t i h a'nın okun-
mayacağına kesin delil değildir. Buna muhtemel olduğu gibi, süre
kırâatına da muhtemeldir. Öte yandan imama uyanın F â t i h a
okumasının vacibliğine veya müstahsen olduğuna açıkça delâlet eden
Ü b â d e (Radiyallâhü anh)'nin ve başkalarının sahih rivâyetleri
ortadadır. Şu halde bu rivâyetleri takdim etmek gerekir.

ÂLİMLERİN, İMAMA UYANIN FÂTİHA OKUYUP OKUMAMASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

El-Menhel yazarının bu konuda verdiği malûmat özetle şöyledir :

1 — E b û H a n i f e, S e v r i, İ b n - i U y e y n e ve
M â l i k i l e r'den İ b n - i V e h e b ile âlimlerden bir cemâat :
Cehri ve gizli hiç bir namazda me'mum (İmama uyan kişi) bir şey
okumaz. Yâni ne F â t i h a ne de süre.

Delilleri ise :

A) D â r e k u t n i'nin A b d u l l a h b i n Ş e d d â d'dan,
mürsel olarak rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

«Namaz kılan bir kimsenin imamı bulunursa, imamın kırâatı onun için kırâattır.» İbn ü'l-Hüma m : İlim ehlinin çoğunluğu yanında mürsel hadis, hüccet sayılır. Bunun hüccet olduğu kabul edilmese, Ebû Hanîfe sahih bir senedle rivâyet ettiğine göre Abdullah bin Şeddâd, Câbir (Radiyallâhü anh) aracılığıyla merfû olarak rivâyet etmiştir.

B) El-Hâkim'in Câbir (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılarken kırâat etmiş, Ashabtan birisi de namazda kırâat etmemesini kendisine işaret etmiş, adam namazdan çıkınca kendisini uyaran zâta : Sen, beni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında kırâattan men mi ediyorsun ? demiş ve nizâ etmiş, nihâyet konuyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

«Kim imam arkasında namaz kılsa, şüphesiz ki imamın kırâatı onun için kırâattır.» buyurmuştur.

C) Tahavi'nin İbn-i Mes'ûd (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir : «İmamın kırâatı için sus. Çünkü namazda bir meşgûliyet vardır. İmamın kırâatı sana kâfidir. Keşke imamın arkasında okuyanın ağzı toprakla dolsaydı.»

D) Tahavi'nin rivâyet ettiğine göre İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'e : İmamın arkasında bulunan kimse kırâat eder mi? diye sorulduğu zaman İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) : «Biriniz imamın arkasında namaz kıldığı zaman imamın kırâatı ona kâfidir» demiştir.

2 — İmama uyan kişi, gizli ve açık bütün namazların her rek'atında Fâtîha okumak mecbûriyetindedir. Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshak böyle demişlerdir. Evzâî, Mekhûl ve Ebû Sevr'in kavli de budur.

Tirmizî : Sahâbilerin ve tâbiilerin âlimlerinin ekserisinin kavli, imamın arkasındayken kırâat etmektir, demiştir.

Bu görüşteki âlimlerin delilleri (11. bapta geçen 837 ile 843 no.lu) hadisler ve benzeri hadislerdir. Bunlar : Bu hadisler umûmidir. İmama uyan kişiyi bu hükümden müstesnâ kılabacak açık bir delil yoktur. Bu sebeble, imama uyan kimse de hükme tâbidir, demişlerdir.

3 — Mâlik, İbn ü'l-Mübârek, İshak ve Zühri'ye göre imama uyan kişi, gizli namazlarda kırâat eder, cehri na-

mazlarda etmez.

Bunlar: **وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا** = «Kur'an okunduğu zaman onu dinleyiniz ve susunuz.» âyetini delil göstermişlerdir.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r : Âyetin bu mânâda indiği husûsunda ihtilâf yoktur. Bilindiği gibi bu durum, cehri namazda olur. Çünkü gizli namazda imamın kırâatını dinlemek mümkün değildir. Bu nedenle âyet cehri namazlar hakkındadır. Nerede K u r ' a n okunursa, orada dinleyip susmanın kastedilmediği husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir. Âyette kastedilen yer namazdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in imam hakkında; **وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا** hadisi, âyetin böyle yorumlanmasına şahâdet eder, demiştir.

Âyetin namaz hakkında vârid olduğunu, B e y h a k i 'nin Me-zâhib'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadis de te'yid eder: 'Ensardan bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılarken kırâat etmiş, bunun üzerine mezkûr âyet nâzil olmuştur.

Bunların delillerinden birisi E b ü M ü s a e l - E ş ' â r i (Râdiyallâhü anh)'nin (847 nolu) hadisi ve E b ü H ü r e y r e (Râdiyallâhü anh)'nin (848 nolu) hadisidir.

4 — H a n b e l i l e r ' e göre imama uyan kişi, gizli namazlarda ve imamın kırâatını işitmediği açık namazlarda kırâat eder, imamın kırâatını işittiği açık namazlarda kırâat etmez.

Yukarıda anlatılan görüşler gerek gizli ve gerekse açık namazlarda imamın arkasındakilerin F â t i h a okumasının vâcibliğine hükmeder. Âlimlerin görüşü, delil bakımından açık olan görüştür. Çünkü F â t i h a okumasına âit hadisler umûmidir. Bunun, imama ve tek başına namaz kılanı mahsus olduğunu söyleyenlerin elinde kuvvetli bir delil yoktur.

«Kim imamın arkasında namaz kılar, imamın kırâatı onun için de kırâattır.» meâlindeki hadis umûmidir. F â t i h a 'yı ve sûreyi kapsar. F â t i h a 'nın gerekliliğine delâlet eder. Hadislerle hususileştirilmiş olur. Yâni imamın F â t i h a 'dan başka kırâatı, kendisine uyanın kırâatı yerine geçer.

Yukarıdaki âyet de umûmidir. F â t i h a 'yı ve K u r ' a n 'ın diğer sûre ve âyetlerini kapsar. O da F â t i h a okumanın gerek-

liliği hakkındaki hadislerle hususileştirilir. İmama uyan kişi, imamın okuduğu sûreyi dinler. Ayrıca sûre okuması gerekmez. Kaldı ki cehri namazda imam F â t i h a okurken, me'mum (uyan kişi) onu dinler. İmam F â t i h a'dan sonraki sekteyi yapınca, me'mum, bu arada F â t i h a okur. Şu da vardır ki: Âlimlerin bir kısmı âyeti hutbe hakkında yorumlamıştır. Hutbede K u r'a n okunduğu için, ona K u r'a n adı verilmiştir. Bu yoruma göre, âyetin, namazdaki kırâatla ilgisi yoktur.

Bir kısım âlimler de âyeti, namazda iken konuşmanın terkedilmesi mânâsına yorumlamışlardır. Bey h a k i'nin Ebû H ü r e y r e ve M u â v i y e (Radiyallâhü anhüm)'den rivâyet ettiğine göre ilk zamanlarda halk, namaz içinde konuşurlardı. Bunun üzerine mezkûr âyet inmiştir. Bu hadis; âyetin, namaz esnâsında konuşmanın yasaklığı hakkında olduğuna delâlet eder.

İmama uyan kimsenin F â t i h a okumasının vâcib olduğunu söyleyenler, F â t i h a'nın okunacağı yer husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: İmam, âyetler arasında sekte ederken; diğer bir kısım âlimler de: İmam, F â t i h a'dan sonra sekte ederken me'mum (uyan kişi) F â t i h a okur demişlerdir.

En-Ne'yl yazarı: Hadislerin zâhirine göre imam kırâat ettiği zaman me'mum da F â t i h a okur. Mümkün olursa, imam sükût ederken me'mum F â t i h a okumalıdır. Böyle yapması, daha ihtiyatlıdır. Ve bu takdirde icmâi tutmuş olur. Yâni bütün âlimlerin görüşlerine uygun hareket etmiş olur, demiştir.»

DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞLERİ

Yukarıda muhtelif mezheblere mensub âlimlerin görüşlerini ve görüşlerine mesned olan delilleri el-Menhel'den kısaca naklettik. Şimdi ise dört mezhebin görüşlerini çok kısa olarak el-Fıkıh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa'dan naklen bilginize sunalım :

1 — H a n e f i mezhebine göre imamın arkasında namaz kılan kimsenin gizli ve açık namazlarda kırâat etmesi, tahrimen mekruhtur. Büyük sahâbilerden 80 zâttan me'mumun kırâattan men edilmesi nakledilmiştir.

2 — Ş â f i i mezhebine göre imama uyan kimsenin, bütün namazların her rek'atında F â t i h a okuması farzdır. Ancak mesbûk yâni bir F â t i h a okunacak zamandan daha az bir zaman

kaldıktan sonra imama uyan ve taharrüm tekbirinden sonra F â - t i h a okumaya fırsat bulmadan, imam rûku'a varınca mesbuk, F â t i h a'yı bitirmeden veya F â t i h a'dan hiç bir şey okuyamadan imamla rûku'a varır ve o rek'atin F â t i h a'sından muaf tutulur.

3 — M â l i k i l e r ' e göre imama uyan kişinin gizli namazlarda kırâat etmesi mendubtur, cehri namazlarda mekruhtur. Ancak cehri namazlarda da okunmasını gerekli gören âlimlere muhâlefet etmekten sakınmak maksadıyla bu namazlarda da okumak mendubtur.

H a n b e l i mezhebine göre imama uyan kişinin gizli namazlarda kırâat etmesi müstehaptır. Cehri namazlarda, imamın sekte-lerinde okumak, yine müstehaptır ve cehri namazlarda imam kırâat ederken me'munun okuması mekruhtur.

Dört ve üç rek'atli farz namazların ilk iki rek'atlerinde ve sabah namazının her iki rek'atinde F â t i h a'dan sonra K u r ' a n ' - dan bir parça okumak, dört mezhebin ittifakıyla matlubtur. M â l i k i , Ş â f i i ve H a n b e l i mezheblerine göre bunun hükmü sünnettir. H a n e f i âlimleri muhâlefet etmişlerdir. Onlara göre bir sûre veya üç kısa âyet yahut uzunca bir âyet okumak vacibtir. Bu hüküm, İmam ve münferid olarak namaz kılana âittir. Me'mum F â t i h a okumadığı gibi sûre de okumaz.

Ş â f i i mezhebine göre imam, münferid ve me'munun, mezkûr rek'atlerde en kısa bir âyet bile olsun K u r ' a n - ı K e r i m ' - den bir şey okumaları sünnettir.

Bu konu, geniş izahat ister. Ayrıntılı bilgi isteyenlerin Fıkıh Ki-tablarına mürâcaat etmeleri gerekir.

(۱۴) باب الجهر بآمين

14 — 'ÂMİN'İ AÇIK SESLE SÖYLEMEK BÂBİ

۸۵۱ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَهَشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . قَالَ : سَأَلْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ عَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أَمَّنَ الْقَارِئُ فَأَمُّنُوا . فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَوَمَّنُ . فَمَنْ وَافَقَ تَأْمِينَهُ تَأْمِينُ الْمَلَائِكَةِ ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

T E R C E M E S İ

851) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyih ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Okuyucu : Âmin demek istediği zaman siz de âmin deyiniz. Çünkü melekler : Âmin derler. Her kim ki, onun 'Âmin' demesi, meleklerin âmin demesine denk gelir, onun geçmiş günahı bağışlanmış olur.»

۸۵۲ - حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ ، وَجَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ الْأَعْلَى .
سَأَلْتُ مَعْمَرًا . ح . وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ السَّرِّجِ الْمِصْرِيُّ ، وَهَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ الْحَرَّانِيُّ ؛
قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ وَهْبٍ ، عَنْ يُونُسَ ، جَمِيعًا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَمِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ،
وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَمَّنَ الْقَارِئُ
فَأَمَّنُوا . فَمَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ . »

T E R C E M E S İ

852) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Okuyucu, âmin demek istediği zaman siz de âmin deyiniz. Çünkü herkim ki âmin demesi meleklerin âmin demesine denk gelirse, onun geçmiş günahı bağışlanmış olur.»

İ Z A H İ

Müellifin iki senedle rivâyet ettiği E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'de mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkı ile rivâyet edilmiştir. M â l i k de el-Muvatta'da rivâyetinde bulunmuştur. E b ü D â v ü d'un rivâyetindeki hadisin sonunda İ b n - i Ş i h â b: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*); «Âmin» derdi, demiştir. N e s â î'nin E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'den merfu' olarak rivâyet ettiği bir hadisin meâli şöyledir :

«İmam : اَلْأَمِينَ dediği zaman siz de âmin deyiniz. Çünkü melekler : Âmin, derler. İmam da : Âmin der.»

Hadis, me'mum gibi imamın da âmin demesinin meşrû olduğuna delâlet eder.

Hadiste geçen الْقَارِئُ kelimesini 'okuyucu' olarak terceme ettik.

Bunun zâhirine göre imam olsun olmasın herhangi bir kimse Fâtih a'yı okuyup bitirdiğinde âmin dediği zaman, onun sesini işitenlerin âmin demesi emredilmiş olur.

Bu kelimeyle imam kasedilmiş olabilir. Kütüb-i Sitte'nin bir kısmındaki rivâyette, bu kelime yerine: أَمَامُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıda meâlini naklettığımız, Nesâî'nin Ebû Hürayre (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği hadisten ve Bu hârî, Ebû Dâvûd ve Mâlik ile başkalarının rivâyet ettikleri benzer hadislerden anlaşılıyor ki, cemâatın âmin demesi, imamın âmin demesiyle beraber olmalıdır. Bâzı rivâyetlere göre melekler, imamlarla beraber âmin derler. Cemâat, imamlarla beraber âmin deyince, meleklerle beraber âmin demiş olur. Bunun için biz hadisin: إِذَا أَمَّنَ الْقَارِئُ cümlesini «Okuyucu âmin demek istediği zaman...» şeklinde terceme ettik. Tâ ki cemâatın imamlarla beraber âmin demesi mânâsı ifâde edilmiş olsun. Halbuki cümlemin zâhiri mânâsı: «Okuyucu âmin dediği zaman...» demektir. Bundan sonra gelen cümlemin başında, tâkib mânâsını ifâde eden ف harfi bulunduğu için

hadisin zâhirine göre cemâatın âmin demesi, imamın âmin demesini tâkib edecek, onunla beraber olmayacaktır. Bu takdirde bu hadis, diğer hadislerle ters düşer. Bütün rivâyetlerin arasını bulmak için mezkûr cümleyi, yukarıda anlattığımız gibi yorumlamak gerekir. E l - C ü v e y n i: Âmin demekten başka, namazın hiç bir şeyinde imamlarla beraber olmak müstahab değildir, demiştir.

Bâzıları, mezkûr cümleyi zâhirine göre yorumlamışlar ve: Bu hadis ile diğer hadislerden alınan netice cemâatın, imamlarla beraber veya imamdan sonra âmin demesi husûsunda serbest bırakılmış olmasıdır, demişlerdir.

İmamın âmin demek istediği zaman, me'mumun âmin demesine âit, hadisteki emir cumhûra göre mendubluk içindir. İ b n - i B e z i z e'nin anlattığına göre bazı ilim adamları, hadisteki emrin zâhirini tutarak me'mumun âmin demesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir. İmam ve münferidin âmin demeleri de cumhûra göre, mendubtur.

Z â h i r i 'ye mezhebine göre, namaz kılan herkesin âmin demesi vâcibtir.

Bu hadisin, açık sesle âmin demenin meşrûluğuna delil olması mes'elesine gelince; S i n d i bu husûsu şöyle açıklar :

Müellif, hadisin : «Okuyucu âmin dediği zaman...» ifâdesinden, âmin'in açık sesle denmesi hükmünü çıkarmıştır. Şöyle ki : Eğer imam gizli olarak âmin deseydi, cemâat onun ne zaman âmin dediğini bilemezdi. Hâl böyle olunca imam âmin dediği zaman cemâatın âmin demesinin emredilmesi güzel olmazdı. Bu emir verildiğine göre cemâat, imamın âmin dediği zamanı bilirler. Bu bilgi ise, imamın sesli olarak âmin demesinden alınır. Müellif, bu inceliği dikkata alarak açık sesle âmin deme hükmünü bu hadisten çıkarmıştır. Bundan sonra gelecek olan hadisler, çıkarılan bu hükmü serahatan kuvvetlendirir.

Şöyle söylenebilir : Cemâat, imamın F â t i h a'yı bitirip susmasından, onun âmin demesi zamanının geldiğini anlayabilir. Ve onlar da o esnada âmin diyebilirler. Bu kadarlık bilgi, beraberce âmin demek emri için kâfidir.

Yukarıda anlatılan şekilde bir şey söylenebilirse de pek tutarlı değildir. Çünkü imamın susmasından âmin demesi zamanının geldiğini anlatmak, zayıf bir bilgidir. Bilâkis çoğu zaman imam F â t i h a'yı bitirince biraz sükût eder, sonra âmin der. Hattâ kırâat ile âmin arasında fasıla yapması daha uygundur. Cemâat onun susmasına güvenerek âmin dediği zaman, icâbında imam henüz âmin dememişken, cemâat âmin demiş olur. Netice olarak; Hadis, imamın açıklktan âmin dediğine işâret eder, kanâatindeyim.

آمین kelimesi birkaç şekilde okunabilirse de en meşhuru آمین olarak okumaktır. Bu kelime, F â t i h a sûresinden bir parça değildir. Hattâ K u r 'a n'dan da değildir. Bunun için K u r 'a n'dan olmadığını belirlemek maksadıyla F â t i h a ile onun arasında bir fasıla vermenin sünnet olduğunu müfessirler söylemişlerdir.

F â t i h a'dan sonra âmin demek sünnet olduğu gibi duâdan sonra da âmin demek sünnettir. Çünkü rivâyet edildiğine göre A l i (Radıyallâhü anh) : «Âmin, Allah'ın mührüdür. Onunla, kullarının duâlarını mühürler.» demiştir.

‘Âmin’ kelimesi; İsm-i fâildir. Mânâsı; kabul et, demektir. Kâmus sahibinin e l - V â h i d i'den hikâye ettiğine göre e l - V â -

h i d i âmin kelimesinin Allah'ın bir ismi olduğunu söylemiştir. Bu kelime için başka mânâlar da söylenmiştir.

Hadisin : «... Meleklerin âmin demesine denk gelirse...» tâbirine gelince; denk gelişten maksad, zaman bakımından meleklerle beraber âmin demektir. Çünkü B u h â r i ve M ü s l i m 'de E b û H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet edilen bir hadisin meâli şöyledir :

«Sizden birisi âmin dediği, melekler de gökte âmin dediği ve bu iki âmin birbirine rastladığı an, âmin diyen kulun geçmiş günahı bağışlanır.»

İ b n - i H i b b â n ise : Denk gelişten maksad, zaman bakımından âminlerin beraber olması değil, meleklerin âmini gibi riyâsız, gösterişsiz ve böbürlenmeden âmin denmesidir, denmiştir.

Meleklerden maksad, hafaza olan meleklerdir. Bâzıları : Mutlak meleklerdir, demişlerdir.

Bağışlanan günahlar, küçük günahlardır.

DÖRT MEZHEBİN, ÂMİN DENMESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

H a n e f i , Ş â f i i ve H a n b e l i mezheplerine göre imam, me'mum ve münferid için F â t i h a 'dan sonra âmin demek sünnettir. M â l i k i l e r 'e sünnet değil, mendubtur.

Âmin kelimesinin açıktan veya gizli denmesi husûsuna gelince :

1. H a n e f i âlimlerine göre gizli ve açık bütün namazlarda, F â t i h a 'dan sonra imam olsun, münferid olsun, me'mum olsun hepsinin gizli olarak âmin demesi sünnettir. İster kendisi F â t i h a okumuş olsun, ister imamın veya yanındakinin okuduğu F â t i h a 'yı işitmiş olsun farketmez.

2. Ş â f i i mezhebine göre imam, me'mum ve münferidin gizli namazlarda gizli olarak ve cehri namazlarda açık olarak âmin demeleri sünnettir.

3. H a n b e l i l e r de Ş â f i i l e r gibi demişlerdir.

4. M â l i k i l e r 'e göre me'mum ve münferidin bütün namazlarda gizli olarak âmin demeleri mendubtur. İmamın da gizli namazlarda âmin demesi mendubtur. Cehri namazlarda imamın âmin deyip demeyeceği husûsunda M â l i k 'ten muhtelif rivâyetler vardır. M i s ı r l ı 'ların rivâyetlerine göre M â l i k : İmam cehri

namazlarda âmin demiyecektir. Çünkü imam duâ edendir. Duâ edenin değil, duâyı dinleyenin âmin demesi matluptur, demiştir. İ b n ü l - M a c i s ü n ve başkalarının rivâyetine göre, imamın cehri namazlarda gizli olarak âmin demesini M â l i k meşrû görmüştür.

Mezheblerin yukarıda anlatılan görüşlerine mesned olan deliller T i r m i z i 'nin şerhi Tuhfe'de uzun uzun anlatılmıştır.

Müellifin bu bâtta rivâyet ettiği hadisler, açık sesle âmin demenin meşrûluğuna delâlet ederler. T i r m i z i de: Sahâbilerden, tabiilerden ve onlardan sonra gelenlerden bir çok âlim, açık sesle âmin demeyi meşrû görmüşlerdir, der. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı da bütün mezheblerin, görüşlerine mesned gösterdikleri delilleri zikretmekle beraber, açık sesle âmin demeye taraftar görülmüştür. Çünkü özetle şöyle der: 'Sahâbilerin ve tabiilerin E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'nin arkasında namaz kılarlarken açık sesle âmin dedikleri sabittir. B e y h a k i 'nin, H a l i d b i n E b i E y y ü b aracılığıyla A t â 'dan rivâyet ettiğine göre A t â ' şöyle demiştir: Ben ikiyüz sahâbiye yetiştim. Bu mescidde imam F â t i h a 'y'ı bitirince onların âmin sesleriyle mescid dalgalanırdı.

Sahâbilerden hiç birisinin gizli olarak âmin dediği sahih bir senedle sübut bulmamıştır. Kezâ açıktan âmin diyenlere her hangi bir sahâbi 'nin itiraz ettiği de sâbit olmamıştır. İ b n - i Z ü b e y r , mescidde açık sesle âmin demiş, orada bulunan sahâbilerden hiç kimse itirazda bulunmamış, bilâkis ona muvafakat ederek açık sesle âmin demişler. Şu halde sahâbilerin icmaı sübut bulmuştur.'

٨٥٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا صفوانُ بْنُ عيسى . ثنا بشرُ بْنُ رافعٍ ، عَنْ

أبي عَبْدِ اللَّهِ ، ابنِ عَمِّ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : تَرَكَ النَّاسُ التَّأْمِينَ .

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ « غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ » قَالَ « آمِينَ »

حَتَّى يَسْمَعَهَا أَهْلُ الصَّفِّ الْأَوَّلِ . فَيَرْتَجُّ بِهَا الْمَسْجِدَ .

في الزوائد: في إسناده أبو عبد الله ، لا يعرف . وبشر ، ضعفه أحمد . وقال ابن حبان: يروى الموضوعات .
والحديث رواه ابن حبان في صحيحه بسند آخر .

T E R C E M E S İ

853) "... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre. şöyle demiştir :

Halk, âmin demeyi terk etmiştir. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); **غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ** dediği zaman, birinci saftakilerin işiteceği seste âmin derdi ve mescid âmin sesiyle dalgalanırdı."

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadındaki Ebû Abdillâh tanınmıyor. Diğer râvi Bîşr'in zayıf olduğunu Ahmed söylemiş, İbn-i Hibbân da : O mevzu hadisleri rivâyet eder, demiştir. İbn-i Hibbân bu hadisi kendi sahihinde başka bir senedle rivâyet etmiş, denilmiştir.

İ Z A H İ

Nottan anlaşıldığına göre Zevâid yazarı, bu hadisi zevâid kısmından saymıştır. Halbuki E b ü D â v ü d , 'İmamın arkasında âmin demek bâbı'nda bu hadisi biraz kısa olarak ve son râvi müstesna aynı senedle rivâyet etmiştir. Oradaki sened ve metin şöyledir :

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ أَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى عَنْ بِشْرِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عَمْرِو أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَلَا غَيْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ قَالَ آمِينَ حَتَّى يَسْمَعَ مَنْ يَلِيهِ مِنَ الصَّفِّ الْأَوَّلِ

Bu hadisi D â r e k u t n i , H â k i m ve B e y h a k i de başka bir lafızla rivâyet etmişler. Oradaki metinde de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in F â t i h a 'yı bitirince yüksek sesle âmin dediği bildirilmiştir.

H â f ı z , Telhis'te D â r e k u t n i ile H â k i m 'in hadisini zikrettikten sonra D â r e k u t n i 'nin isnadının hasen olduğunu ve H â k i m 'in de isnadının B u h â r i ile M ü s l i m 'in şartlarına uygun olduğunu söylediklerini nakletmiştir. B e y h a k i de hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açık sesle âmin dediğine ve cemaattan da açık sesle âmin dediklerine delâlet eder.

٨٥٤ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . ثنا ابْنُ أَبِي لَيْلَى ،

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ ، عَنْ حُجَيْبِ بْنِ عَدِيٍّ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ « وَلَا الضَّالِّينَ » قَالَ « آمِينَ » .

فی الزوائد : فی سندہ ابن ابی لیلی ، هو محمد بن ابی عبد الرحمن بن ابی لیلی ، شتمہ الجمهور . وقال أبو حاتم : عمله الصدق . وبقى رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

854) "... Ali (bin Ebi Talib) (*Radıyallâhü anh*)'den :

Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'den; وَلَا الضَّالِّينَ dediği zaman آمین dediğini işittim."

Not : Zevâid'de : Bunun senedinde bulunan İbn-i Ebi Leylâ, Muhammed bin Ebi Abdırrahman bin Ebi Leylâ'dır. Ki cumhur onu zayıf saymıştır. Ebû Hâtim doğruluğunu savunmuştur. Diğer ricalı sıklardır, denilmiştir.

Bu hadisi el-Hâkim de rivâyet etmiştir.

٨٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، وَعَمَّارُ بْنُ خَالِدٍ الْوَاسِطِيُّ ؛ قَالَا : سَمِعْنَا أَبَا بَكْرٍ ابْنَ عِيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَبْدِ الْجُبَّارِ بْنِ وَائِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ . فَلَمَّا قَالَ « وَلَا الضَّالِّينَ » قَالَ « آمِينَ » . فَسَمِعْنَاهَا .

T E R C E M E S İ

855) "... Vâil (bin Hücr) (*Radıyallâhü anh*)'den :

Şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kıldım. وَلَا الضَّالِّينَ dediği zaman : آمین dedi. Biz de آمین sesini işittik."

İ Z A H İ

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed, Darekütüni ve İbn-i Hibbân da mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadis, imamın âmin demesinin ve bunu açık sesle söylemesinin meşrûluğuna delâlet eder.

٨٥٦ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . سَمِعْنَا حَمَّادَ ابْنَ سَلَمَةَ . سَمِعْنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ

« مَا حَسَدَتْكُمْ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ ، مَا حَسَدَتْكُمْ عَلَى السَّلَامِ وَالْثَّامِينَ . »

فی الزوائد : هذا إسناد صحيح . ورجاله ثقات . احتج مسلم بجميع رواته .

T E R C E M E S İ

856) ... Âişe (*Radıyallâhü anhâ*)'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Yahudiler, sizin selâmınızdan ve âmin deyişinizden dolayı size hased ettikleri kadar, hiç bir şeyinizden hased etmezler.»

Not : Zevâid'de : Bu isnad sahihtir. Ricâli sıkalardır. Müslim bütün râvile-riyle istidlâl etmiştir, denilmiştir.

٨٥٧ - حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الْحَلَالُ الدَّمَشَقِيُّ . ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَأَبُو مُسْهِرٍ :

قَالَ : ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ صَبِيحٍ الْمُرِّي . ثنا طَلْحَةُ بْنُ عَمْرٍو ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ :

قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا حَسَدَتْكُمْ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ ، مَا حَسَدَتْكُمْ عَلَى آمِينَ .

فَاكْبُرُوا مِنْ قَوْلِ آمِينَ » .

فی الزوائد : إسناده ضعيف . لانهاقهم على ضعف طلحة بن عمرو .

T E R C E M E S İ

857) ... İbn-i Abbâs (*Radıyullâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhive Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Yahudiler, âmin (deyişiniz)den dolayı size hased ettikleri kadar hiç bir şeyden dolayı size hased etmezler. Bunun için çokca âmin deyiniz.»

Not : Zevâid'de : Râvi Talha bin Amr'ın zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için isnadı zayıftır, denilmiştir.

İ Z A H İ

Bu iki hadis, Kütüb-i Sitte'den yalnız müellifin süneninde rivâyet edilen zevâid kısmındandır. Camiu's-Sağir'den anlaşıldığına göre Â i ſ e (*Radıyallâhü anhâ*)'nin hadisini B u h â r i , «el-Edeb» adlı kitabında rivâyet etmiştir.

Hadisteki selâmdan maksad, selâmlaşmaktır. Camiu's-Sağir'in şerhi es-Siracü'l-Münir'de beyan edildiğine göre e t - D e m i r i : 'Âlimler : Âmin kelimesi, bizden önceki ümmetlerden hiç kimseye ve-

rilmemiştir. Yalnız Mûsa (Aleyhisselâm) ve Hârûn (Aleyhisselâm)'a verilmiştir, demişlerdir. Hâkim-i Tirmizî Nevâdirü'l-Usûl adlı kitabında bu bilgiyi vermiştir,' demiştir.

Yine Siracü'l-Münir: Yahudiler, müslümanların gerek namazda ve gerekse duâ sonunda âmin deyişlerinden öfkelenip çekememezlik ederler, demiş ve İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın hadisi-nin hesen ligayrihi olduğunu söylemiştir.

Muhammed el-Hafnî'nin Câmiu's-Sağir'in hâşiyesinde beyân ettiğine göre yahudiler, özellikle cemâatla kılınan namazda imamın Fâtihâ'sı sonunda birlikte getirilen âmin sesinden çok hased ederler.

(۱۰) باب رفع اليدين إذا ركع ، وإذا رفع رأسه من الركوع

15 — KİŞİNİN RÜKÛA GİTTİĞİ VE RÜKÛDAN BAŞINI KALDIRDIĞI ZAMAN ELLERİNİ KALDIRMASI BÂBİ

۸۵۸ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَهَيْشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَأَبُو عُمَرَ الضَّرِيرُ ؛ قَالُوا : سَأَلْنَا

ابْنَ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنِ ابْنِ مُمَرَّ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ ، رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُجَاذِيَ بِمَا مَنِكَبَيْهِ . وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ . وَلَا يَرْفَعُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ .

TERCEMESİ

858) "... (Abdullah) bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i namazda iftitah tekbiri aldığı, rükûa gittiği ve rükûdan mübârek başını kaldırdığı zaman her iki elini omuzlarının hizasına kadar kaldırırken gördüm. İki secde arasında (ellerini) kaldırmazdı."

۸۵۹ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعَدَةَ . سَأَلَ يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . سَأَلْنَا هَيْشَامَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ نَصْرِ

ابْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا كَبَّرَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يَجْعَلَهُمَا قَرِيبًا مِنْ أُذُنَيْهِ . وَإِذَا رَكَعَ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ . وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ، صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ .

T E R C E M E S İ

859) "... Mâlik bin el-Hüveyris (19) (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namaz için) iftitah tekbirini aldığı zaman kulaklarının yakınına kadar ellerini kaldırırdı. Rûku'a gittiği zaman aynı şeyi yapardı. Ve rûku'dan başını kaldırdığı zaman onun gibi yapardı."

İ Z A H I

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, Mâlik, Tahavi, Dârekutnî ve Beyhakî de mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkıyla, müteaddit senedlerle rivâyet etmişlerdir.

Mâlik bin el-Hüveyris (Radiyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Her iki hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başlarken, rûku'a giderken ve rûku'dan kalkarken ellerini kaldırdığına delâlet ederler.

I — İftitah tekbiri alındığı zaman elleri kaldırmak cumhûra göre müstahaptır. Dâvûd-i Zâhîrî, Evzâî, İbn-i Huzeyme, Ahmed bin Seyyâr ve Nisâburî namaza başlarken elleri kaldırmanın vâcib olduğunu söylemişler ise de her hangi bir delil gösterememişlerdir. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâima böyle yapması vâcibliğe delâlet eder, denilebiliyor ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir şeye devam etmesinin o şeyin vâcibliğine delâlet edip etmemesi ihtilâflı bir mes'eledir. Delâlet etmemesi daha kuvvetlidir.

II — Ellerin nasıl kaldırılacağı hususunda ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı şöyle der : Bâzılarına göre eller kaldırılırken açık tutulacak ve el ayası kibleye yöneltilecektir. Delilleri de Taberânî'nin İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

(19) Mâlik bin el-Hüveyris el-Leysi, Ebû Süleyman (R.A.)'ın 15 hadisi vardır. Buhârî ve Müslim iki hadisini müttefikan ve Buhârî bir hadisini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri Nasr bin Âsım el-Leysi ve Ebû Kulâbe el-Cürmî'dir. (Hulâsa : S. 367)

«Sizden birisi namaz için iftitah tekbiri almak istediği zaman ellerini kaldırsın ve ellerinin içini kibleye yöneltsin. Çünkü Allah'ın azamet onun karşısındadır.» Diğer bir delil Tirmizi'nin Ebû Hürreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbir alırken parmaklarını açardı.'

Bâzılarına göre eller dik tutulacak, parmak uçları kibleye doğru hafifçe eğilecektir.

Bir de şöyle denmiştir : Eller açılarak içi göğe ve dışı yere doğru tutulacaktır.

Sahnûn ise : Ellerin ayası yere ve tersi semâya doğru tutulacaktır, demiştir. Gazâlî : de : Eller kendi hâli üzerine bırakılacak, parmakları birbirinden uzaklaştırmak veya birbirine yaşıtırmak için bir külfete girmeye hâcet yoktur, demiştir.

Birinci hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırdığı; ikinci hadiste ise mübârek kulaklarının yanına kadar kaldırdığı bildirilmiştir.

Bu husus âlimler arasında ihtilâf konusu olmuştur :

1) Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshak ellerin omuzların hizasına kadar kaldırılmasının müstahab olduğuna hükmetmişlerdir. Delilleri de İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in mezkûr hadisi ve benzeri hadislerdir.

2) Haneî âlimleri ve âlimlerden bir cemâat ellerin kulakların hizasına kadar kaldırılmasının müstahab olduğunu hükmetmişlerdir. Bunların delili ise; Mâlik el-Hüveyris (Radiyallâhü anh)'in hadisi ve benzeri hadislerdir.

Ellerin omuzların hizasına kadar kaldırılmasına âit rivâyetler ile kulakların hizasına kadar kaldırılmasına âit hadislerin arasını bulmak üzere Şâfiî şöyle demiştir :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini omuzlarının hizasına öyle bir şekilde kaldırıyordu ki parmaklarının uçları kulaklarının üst kısmına, baş parmakları kulaklarının memelerine ve ellerinin ayaları omuzlarına tekabül ediyordu.'

Şöyle de denilebilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gâh böyle gâh şöyle etmiştir. Nitekim İbn-i Abdî'l-Berr :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdığı rivâyet edilmiş; kulaklarının hizasına kadar kaldırdığı da rivâyet edilmiş ve göğsünün hizasına kadar kaldırdığı da rivâyet olunmuştur. Bütün bu rivâyetler meşhur ve mahfuzdur. Böyle de şöyle de yapılabileceğine delâlet ederler, demiştir.

III — Ellerin tekbirle beraber mi yoksa önce mi kaldırılacağı hususunda da âlimler tarafından farklı hükümler beyan edilmiştir :

1 — M â l i k î'nin meşhur kavline, Ş â f i i'lerin en sıhhatlı kavline ve A h m e d t i n H a n b e l'e göre ellerin kaldırılmasına ve tekbir getirilmesine beraber başlanacak ve bunlar beraber bitirilecektir. H a n e f i âlimlerinden yapılan bir rivâyette böyledir.

2 — H a n e f i âlimlerinin ekserisine göre önce eller kaldırılacak, sonra tekbire başlanırken ellerin indirilmesine de başlanacak tekbir bitinceye kadar ellerin indirilmesi de bitmiş olacaktır.

3 — Râvî'ye göre önce eller kaldırılacak ve eller kaldırılmış iken tekbir alınacak, tekbir bittikten sonra eller indirilecektir.

Âlimler arasındaki bu ihtilâf en efdalin yapılması yolundadır. Sünnetin yerine getirilmesi için mezkûr şekillerin hangisi yapılacaktır. El-Menhel'de bildirildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anlatılan şekillerin hepsine göre yaptığı yolunda sahîh rivâyetler vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseriyetle nasıl yaptığı da kesin olarak bilinmemektedir. Âlimler kendilerince kuvvetli görülen delillere göre tercihlerini yapmışlardır.

EL KALDIRMANIN HİKMETİ :

El-Menhel yazarı, bu husûsta şöyle der :

«Namaza başlarken elleri kaldırmanın hikmeti, başladığı ibâdetin kutsallığını ve yüceliğini ifâde etmektir. Bâzılarına göre namaza başlayan kişi, ellerini kaldırmakla, dünyaya sırt çevirdiğine ve bütününü namaz ile ilâhî müracaata yöneldiğine işâret eder. 'Allahü ekber' sözüyle davranışı arasında bir uyumluluğun bulunduğunu ilân etmektir. Bir kısım âlimler de : Ellerin kaldırılması; tevâzu, teslim olmak ve ilâhî azamete karşı eğilmek işâretidir, demişlerdir.

Hüccetü'llah el-Bâliğa'da da : 'Ellerin kaldırılmasındaki sır şudur : Ellerin kaldırılması fiili bir ta'zimdir. Namaza ve ilâhî müracaat ha-

line girmeye ters düşen meşgûliyetleri terketmek için nefsi uyarır. Bu uyarıyı yapmak için meşrû kılınmıştır,' denilmiştir.

El-Bâci de: Namazda bir halden diğer bir hâle intikal etmek için bir vücut hareketi bulunur Namaza başlama hâlinde ve namazdan çıkma hâlinde bir vücut hareketi bulunmadığından dolayı, namaza başlarken ellerin kaldırılması ve namazdan çıkarken, başın döndürülmesi hareketi meşrû kılınmıştır, der.»

RÜKÛA GİDERKEN VE ONDAN KALKARKEN EL KALDIRILMASI HÜKMÜ :

Mezkûr iki hadiste; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rûku'a giderken ve rûku'dan kalkarken ellerin kaldırdığı bildirilmiştir. Bu hususta da âlimler ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı, 'El-leri kaldırma bâbı'nda şöyle der :

1 — Şâfiî, Ahmed bin Hanbel, İshak, Hassan-ı Basrî, İbn-i Sirin, Atâ, Tâvus, Mücâhid, el-Kâsım, Mekhûl, Evzâi ve bunlardan başka bazı tâbii âlimler, rûku'a giderken ve rûku'dan kalkarken ellerin kaldırılmasının müstehablığına hükmetmişlerdir. Delilleri ise mezkûr hadisler (858 ve 859 nolu) ve benzeri hadislerdir.

Sahâbilerden Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Enes, İbn-i Zübeyr, Ebû Hüreyre, Ebû Mûsa el-Eş'âri ve sahâbilerin çoğu (Radiyallahü anhüm)'ün kavli budur.

2 — Ebû Hanîfe, onun arkadaşları ve Kûfe halkından bir cemâat, rûkûa giderken ve rûku'dan kalkarken ellerin kaldırılmamasına hükmetmişlerdir.

Sevri, İbn-i Ebi Leylâ, Nahai ve Şa'bi'nin kavli de budur.

Mâlik'ten muhtelif rivâyetler olmuştur. İbn-i Kâsım'ın kendisinden rivâyeti, bu âlimlerin kavline uygundur. Fakat İbn-i Vehheb, Eşheb, Ebû Mus'ab ve başkalarının rivâyetlerine göre; İmam-ı Mâlik, rûkûa giderken ve ondan kalkarken ellerini kaldırıyormuş .

İbn-i Abdî'l-Hakem: İbn-i Kâsım'dan başka, hiç bir kimse Mâlik'in rûku'a giderken ve ondan kalkarken el-

lerini kaldırmadığını rivâyet etmemiştir. Bizim tuttuğumuz hüküm, el kaldırmaktır. Çünkü İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisi bunu gerektiriyor. İbn-i Vehheb ve başkasının Mâlik'ten rivâyet ettikleri hüküm de budur. Tirmizi de Mâlik'den, el kaldırmaktan başka bir hüküm nakletmemiştir, demiştir.

Hattâbi ve ondan sonra da Kurtubi, Mâlik'in iki kavlinden sonuncusunun ve en sahihinin, rûku'a giderken ve ondan kalkarken el kaldırmak olduğunu nakletmişlerdir.

Yukarıdaki mâ'lûmâtı edindiğin zaman, bilmiş oluyorsun ki : Mâlik'ten sâbit olan hüküm, rûku'a giderken ve ondan kalkarken ellerin kaldırılması hükmüdür.

Buhârî 'Elleri kaldırma cüz'ünde : 'Rûku'a giderken ve rûku'dan kalkarken el kaldırmayı ondokuz sahâbi rivâyet etmiştir. Beyhakî, el kaldırmayı rivâyet eden otuza yakın sahâbinin adlarını zikrederek : 'Ben, el-Hâkim'den işittim. Dedi ki : Cennetle müjdelenmiş olan on sahâbi ve onlardan başka büyük sahâbiler, el kaldırmak sünnetini rivâyet etmek üzerinde ittifak etmişlerdir.' dedikten sonra : 'Cennetle müjdelenmiş olan on sahâbi ile ileri gelen diğer sahâbilerden; birbirinden uzak memleketlerde bulunmalarına rağmen, söz konusu el kaldırmak sünnetinden başka herhangi bir sünnet üzerinde ittifak ettiklerini bilmiyoruz' demiştir, der.

EL KALDIRMANIN DELİLLERİ :

Rûkûa giderken ve ondan kalkarken el kaldırmanın müstehab olmadığını söyleyen âlimlerin delilleri :

1 — Ebû Dâvûd, Dârekutni ve Tahavi'nin el-Berâ (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken ellerini kulaklarının yakınına kadar kaldırırdı. Sonra bir daha kaldırmazdı.

Ebû Dâvûd : Bu hadis sahih değildir, demiştir. Bazı râviler 'Sonra bir daha kaldırmazdı.' cümlesini zikretmemişlerdir.

El-Menhel yazarı da şöyle der :

«Lâkin B e r â (Radiyallâhü anh)'ın hadisi, el kaldırmamaya delâlet etmez. Çünkü B u h â r i , A h m e d b i n H - a n b e l , Ş â f i i , İ b n - i U y e y n e , İ b n - i Z ü b e y r , D â r i m i ve başka imamlar, bu hadisi zayıf görmüşlerdir. Ayrıca hadis hâfız-

ları 'Sonra bir daha kaldırmazdı.' diye terceme ettiğimiz : ثُمَّ لَا يَعُودُ

cümlesinin hadisten olmayıp râvi Yezid bin Ebi Ziyad'ın sözü olduğunda ve haberin müdreç olduğunda ittifak etmişlerdir. Nitekim Ş u ' b e , S e v r i , H a l i d e t - T a h h â n , Z ü h e y r ve başka hafızların rivâyetinde bu cümle yoktur.

E l - H ü m e y d i : 'Bu ilâveyi Yezid yapmıştır. Yezid ilâve yapar, demiştir.

E l - B e z z â r d a : Bu ziyade sahih değildir. D â r e k u t n i , bu ilâve olmaksızın hadisi Yezid bin Ebi Ziyad Yoluy-la e l - B e r â (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet etmiştir. Doğrusu da budur, demiştir.

D â r e k u t n i 'nin Ali bin Âsım yoluyla M u h a m - m e d b i n E b i L e y l â 'dan O'nun da Yezid'in hayatta olduğu söylendi. Bunun üzerine, Ona gittim. Kendisi bu hadisi bana rivâyet etti. Rivâyetinde bu ilâve yoktur. Bunun üzerine ben Ona : İ b n - i E b i L e y l â 'nın bana haber verdiğine göre sen :

ثُمَّ لَمْ يَعِدْ demişsin, dedim. Y e z i d , bana : Ben bunu hatırlayamayacağım, dedi. Ben tekrar Onu ziyaret ettim. Yine : Ben bunu hatırlamıyorum, dedi.'

2 — A h m e d , T i r m i z i ve E b ü D â v ü d 'un İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir : 'İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh) :

'Ben size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırışı gibi namaz kıldıracağım, dedi ve namaz kıldırdı. Ellerini yalnız bir defa kaldırdı.'

Bu hadisin de zayıf olduğu A h m e d , Y a h y a b i n Â d e m , İ b n ü ' l - M ü b â r e k , E b ü H â t i m , İ b n - i H i b b â n , İ b n - i A b d i ' l - B e r r ve e l - B e z z â r tarafından söylenmiştir.

3 — B e y h a k i 'nin e l - H i l â f i y â t 'da İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken el lerini kaldırırdı, sonra bir daha kaldırmazdı.'

E l - H â k i m : Bu hadis bâtil ve mevzu'dur, demiştir.

Bu görüşteki âlimlerin delil olarak gösterdikleri diğer hadis ve eserler hakkında da söz edilmiştir.

Bu âlimlerin bir kısmı el kaldırmanın müstehablığına delâlet eden İ b n - i Ö m e r (Radiyallahü anh)'in (858 nolu) ve M â l i k b i n e l - H ü v e y r i s (Radiyallahü anh)'in (859 nolu) hadisleri ile benzeri hadislerin mensüh olduğunu söylemişlerdir. Fakat buna delâlet eden her hangi bir delil yoktur. Diğer taraftan Kütüb-i Sitte sahiblerinin ve başkalarının, sahâbilerden bir cemâattan rivâyet ettikleri hadisler, el kaldırmanın müstehablığına delâlet ederler. Bu hadisler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el kaldırdığına delâlet ederler. Karşı grubun rivâyet ettiği hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el kaldırmadığına delâlet ederler. Bir işin olduğuna delâlet eden delil, o işin olmadığına delâlet eden delile tercih edilir.

En-Neyl yazarı : Sahâbiler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra, el kaldırmanın meşrûluğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Sahâbiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bulunmayan bir şey üzerinde ittifak etmezler. Kaldı ki B e y h a k i 'nin İ b n - i Ö m e r (Radiyallahü anh)'den olan rivâyetiyle sâbit olmuştur ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefat edinceye kadar, namaza başlarken, rûku'a giderken ve rûku'dan kalkarken ellerini kaldırıyormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el kaldırmadığı sâbit olduğu takdirde, el kaldırmamanın câizliğini beyan etmek içindir, diye yorum yapılacaktır.»

T i r m i z i , rûkûa giderken ve rûku'dan kalkarken el kaldırmanın meşrûluğuna delâlet eden İ b n - i Ö m e r (Radiyallahü anh)'in hadisini rivâyet ederek, hadisin hasen - sahih olduğunu söyledikten ve bu görüşteki bazı sahâbiler ile tâbiilerin ve onlardan sonra gelenlerin isimlerini zikrettikten sonra, İ b n . M e s ' u d (Radiyallahü anh)'un :

'Ben size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırışı gibi namaz kıldırayım...' meâlindeki hadisini nakletmiş ve onun hasen olduğunu söylemiştir. T i r m i z i , daha sonra : Sahâbilerden ve tâbiilerden, İ b n - i M e s ' u d (Radiyallahü anh)'un hadisine uygun olarak hükmeden âlimler bir kişi değildir. S ü f y â n 've K ü f e halkının kavli de budur, demiştir

El kaldırmak sünnetinde erkekler ve kadınlar müsterektir. Arada bir fark bulunduğu delâlet eden bir delil vârid olmamıştır. Kezâ el kaldırma miktarı hususunda da bir şey vârid olmamıştır. Fakat bâzı H a n e f î âlimlerine göre teharrüm tekbiri alındığında erkek, ellerini kulaklarına kadar, kaldırır ise omuzlarına kadar kaldıracaktır. Çünkü kadının örtünmesine daha uygun olanı budur.

El kaldırmak bakımından imam, münferid ve me'mum arasında, kezâ farz ile nâfile namaz arasında bir fark yoktur.

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi iki secde arasında el kaldırılmayacağına delâlet eder. Cumhur'un mezhebi de budur.

İKİ HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1 — Taharrum tekbiri alındığında elleri kaldırmak meşrûdur.

2 — Rükûa giderken ve ondan kalkarken de elleri kaldırmak meşrûdur.

3 — İki secde arasında elleri kaldırmak meşrû değildir.

El-Menhel yazarı, daha sonra konuyla ilgili, aşağıdaki bilgiyi vermiştir.

«Namaz kılan kişinin; ellerini kaldırması mümkün olmadığı ve ya yalnız bir elini kaldırması mümkün olduğu, yahut omuzlara kadar değil de biraz kaldırması mümkün olduğu zaman kişi, mümkün olanı yapacaktır. Çünkü B u h â r î ve M ü s l i m 'in rivâyet ettikleri bir hadise göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Size bir şey emrettiğim zaman, ondan, gücünüzün yettiğini yapınız» buyurmuştur.

Eğer adam ellerini kaldırdığı zaman, bir illet nedeniyle elleri omuzlarını geçiyorsa ellerini kaldırmalıdır. Çünkü emredilmiş olan şeyi yapmış oluyor ve bu arada iradesi dışında fazlasını yapmış oluyor.

El kaldırmayı unutan kişi, henüz tekbiri tamamlamadan hatırlarsa, el kaldırmalıdır. Çünkü henüz yeri bitmemiştir.

N e v e v î : 'Arkadaşlarımız demişler ki : Adamın iki eli veya birisi bilekten kesik ise, kollarını kaldırır. B a ğ a v î demiştir ki : Adamın eli dirsekten kesilmiş ise, en sıhhatli kavle göre kollarını kaldırır. İkinci kavle göre kollarını kaldırmaz. Çünkü elleri sağlam iken de kollarını kaldırmaz. E l - M ü t e v e l l î , kolları kaldırmayı hükmetmiştir.' demiştir.

۸۶۰ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَهَشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَا : ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الصَّلَاةِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ حِينَ يَفْتَتِحُ الصَّلَاةَ، وَحِينَ يَزْكَعُ، وَحِينَ يَسْجُدُ. فِي الزَّوَائِدَ : إسناده ضعيف . وفيه رواية إسماعيل بن عياش عن الحجازيين ، وهي ضعيفة .

T E R C E M E S İ

860) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :

Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazda iftitah tek-biri aldığı zaman, rûkûa gittiği zaman ve secde etmek üzere rûkû'dan kalktığı zaman, ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdığını gördüm."

Not : Zevâid'de : İsnadı zayıftır. Çünkü onda İsmâil bin Ayyaş'ın Hicazlılardan rivâyeti vardır ki, bu tür rivâyeti zayıftır, denmiştir.

İ Z A H İ

Hadisin Zevâid türünden olduğu notta da işaret edilmiştir.

Hadisin : وَحِينَ يَسْجُدُ -ve secde etmek üzere rûkû'dan kalktığı zaman... diye terceme ettim. S i n d i , bu lafzı böyle yorumlamış ve : Bu yorumla hadis, bundan önce geçen hadislerle uygun olur. Zâten bâbın başlığına uygunluğu da bu yorumu gerektirir, demiştir.

E b ü D â v ü d 'Namâzın iftitah bâbı'nda başka bir senedle E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den buna benzer bir hadis rivâyet etmiştir. Oradaki hadisin meâli şöyledir :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz için iftitah tek-biri aldığı zaman ellerini omuzlarının hizasında kılardı. Rûkûa gittiği zaman bunun mislini yapardı ve secde etmek için rûkû'dan kalktığı zaman bunun mislini yapardı. İki rek'atten üçüncüye kalktığı zaman da böyle yapardı.'

Bu hadisteki : وَإِذَا رَفَعَ لِلْسَّجُودِ lafzı, müfellifin rivâyetindeki وَحِينَ يَسْجُدُ lafzının, S i n d i 'den naklen beyan ettiğim şekilde yorumlanmasının isâbetli olacağını te'yid eder.

Gerek müellifin ve gerekse E b ü D â v ü d'un rivâyet ettikleri E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'nin metin bakımından benzer durumdaki hadisleri de rûkûa giderken ve ondan kalkarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini kaldırdığına delâlet ederler.

۸۶۱ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا رِفْدَةُ بْنُ قُضَاعَةَ الْمَسَّانِي . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ ،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُيَيْنٍ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عُمَيْرِ بْنِ حَبِيبٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْفَعُ يَدَيْهِ مَعَ كُلِّ تَكْبِيرَةٍ ، فِي الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ .

فی الزوائد : هذا إسناد فيه رفدة بن قضاة ، وهو ضعيف . وعبدالله لم يسمع من أبيه . حكاه الملائنة عن ابن جريج .

T E R C E M E S İ

861) "... Umeyr bin Habib (20) (Radıyallâhü anh)'den :

Söyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), farz namazda her tekbir ile beraber ellerini kaldırırdı."

Not : Zevâid'de : Bu hadisin isnadında bulunan Rifde bin Kudâa zayıftır. Abdullah da babasından hadis işitmemiştir. El- Alâi, bu bilgiyi İbn-i Cüreyc'den nakletmiştir, denilmiştir.

İ Z A H İ

S i n d i : 'Bu hadisin : «Her tekbir ile beraber...» lafzından maksad, her intikal (bir halden başka bir hâle geçiş)dir. Çünkü rûkû'dan kalkılırken tekbir alınmadığı ma'lumdur. Bu hadisin diğer hadislerle uygunluğunu sağlamak için, bundan maksad; namaza başlarken, rûkûa giderken ve rûkû'dan kalkarken el kaldırmaktır, diye yorum yapmak gerekir,' demiştir.

Hadisin zâhirine göre secde ederken ve secdeden kalkarken, hattâ iki secde arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) el-

(20) El-Hulâsa'nın beyânına göre bu zâtın esas ismi, Umeyr bin Habib değil, Umeyr bin Katâde bin Sa'd el-Leysi el-Kûfi'dir. Sahâbidir. Hasan bin Ali'den rivâyet etmiştir. Râvisi de oğlu Ubeyd'dir. Tehzib'in beyânına göre başka râvisi yoktur. Umeyr bin Habib adıyla yalnız İbn-i Mâceh ondan rivâyet etmiştir. Umeyr bin Katâde ismiyle Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa : 296 - 297)

lerini kaldırmıştır. Hadisin zâhiri, diğer hadislerle uymadığı için S i n d i böyle bir yorum yapma yolunu seçmiştir.

E b ü D â v ü d'un, 'Elleri kaldırma bâbı'nda V â i l b i n H ü c r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secdeden mübârek başını kaldırdığı zaman ellerini kaldırdığı rivâyet edilmiştir. El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der :

«Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rükû'dan kalkarken ellerini kaldırdığı gibi, secdeden kalkarken de ellerini kaldırdığına delâlet eder. E b ü B e k i r b i n e l-M ü n z i r, T a b e r i ve bazı hadis ehli bununla hükmetmişlerdir. Umulur ki secdeden kalkarken el kaldırmak hükmü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secdeden kaldırmadığı hakkında vârid olan çok sayıdaki sahih hadislerle mensuh olmuştur. Kaldı ki bu hadiste rivâyet olunan : «Secdeden kalkarken ellerini kaldırdığı...» lafzı üzerinde râvilerin ittifâkı yoktur. Nitekim E b ü D â v ü d : Râv i İ b n-i C ü h â d e bu lafzı rivâyet etmemiş, demiştir.»

۸۶۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِي حَمْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُهُ ، وَهُوَ فِي عَشْرَةٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَحَدُهُمْ أَبُو قَتَادَةَ بْنُ رِبْعٍ قَالَ : أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . كَانَ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ اعْتَدَلَ فَإِنَّمَا ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَازِيَ بِيَهَا مَنْكِبَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ » وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ ، رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَازِيَ بِيَهَا مَنْكِبَيْهِ . فَإِذَا قَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » رَفَعَ يَدَيْهِ فَأَعْتَدَلَ . فَإِذَا قَامَ مِنَ الثَّانِيَةِ ، كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَازِيَ بِيَهَا مَنْكِبَيْهِ ، كَمَا صَنَعَ حِينَ افْتَتَحَ الصَّلَاةَ .

TERCEMESİ

862) "... Muhammed bin Amr bin Atâ (21) (Radiyallâhü anhüm)'den :

(21) Muhammed bin Amr bin Atâ Ebû Abdillâh el-Âmiri el-Medeni el-Kureşî'dir. İbn-i Abbas, İbn-i Zübeyr, Ebû Hüreyre, Ebû Hümejd, Ebû Katâde, Said bin el-Müseyyeb (R.A.) ve bir cemâattan rivâyet etmiştir. Râvileri de Vehab bin Key-
(Devamı 104.cü sahifede)

Şöyle demiştir : Ben, Ebû Hümejd es-Sâidi (22) (Radiyallâhü anh) 'den işittim. Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashâbından on zâtın arasındaydı. On sahâbiden birisi Ebû Katâde bin Rib'i idi. Ebû Hümejd, orada bulunan on sahâbi'ye :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kılışını hepinizden daha iyi bilirim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durmak istediği zaman dimdik doğrulurdu ve ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdıktan sonra : «Allahü ekber» derdi, rükû'a varmak istediği zaman da ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı,

سمع الله لمن حمده dediği zaman da ellerini kaldırırdı, sonra tam doğrulurdu. İki rek'atten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman tekbir alırdı ve iftitah tekbirini aldığı zaman yaptığı gibi ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı."

İ Z A H I

Râvinin haber verdiği on sahâbi arasında M u h a m m e d b i n M e s l e m e (Radiyallâhü anh), E b ü Ü s e y d (Radiyallâhü anh) ve S e h l e s - S â i d i (Radiyallâhü anh) 'in bulunduğu, bundan sonraki hadisten anlaşılıyor. E b ü D â v ü d 'un 'İftitahü's-Salâ bâbı'nda rivâyet ettiği bu hadisin bir rivâyetinden anlaşılıyor ki, on sahâbiden birisi de E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh) 'dir.

E b ü H ü m e y d (Radiyallâhü anh) 'in : "...hepinizden daha iyi bilirim." sözünden maksadı, sözünün dinleyiciler yanında makbul olmasıdır.

Hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken önce ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı, sonra iftitah tekbiri alırdı. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini, 858 ve 859 nolu hadislerin açıklanması bahsinde nakletmiştik.

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, rükû'a giderken ve rükû'dan kalkarken ellerini kaldırdığına delâlet eder. Âlimlerin, bu husustaki görüşleri de orada anlatıldı.

Muhammed b. Amr. (Baştarafı 103.cü sahifede) sâ'n, Yezid bin el-Hüd, İbn-i Aclân, İbn-i İshak, Velid bin Kesir ve başkalarıdır. Ebû Zur'a, Nesâi ve Ebû Hâtim, onu sıkı saymışlardır. İbn-i Sa'd : O sıkaydı. Hadisleri vardır, demiştir. İbnü'l-Kattân da : O, doğruluk ehliendendir, demiştir. Hicretin 154. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel Cild : 5, Sah. 132)

(22) Ebû Hümejd es-Sâidi için 772 nolu hadisin izahına bak.

Hadis, ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci rek'atten üçüncü rek'ate kalktığı zaman ellerini kaldırdığına delâlet eder. Şâfiiler ve ikinci rek'atten üçüncü rek'ate kalkılırken ellerin kaldırılması müstahaptır, diyen âlimlerin delillerinden birisi bu hadistir.

Bu hadisi rivâyet edenler :

Buhâri, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Beyhaki, İbn-i Hibbân ve Tahavi, bu hadisi uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

۸۶۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو قَامِرٍ . ثنا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا عَبَّاسُ بْنُ سَهْلٍ السَّاعِدِيُّ ؛ قَالَ : اجْتَمَعَ أَبُو حُمَيْدٍ وَأَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ ، وَسَهْلُ بْنُ سَعْدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ . فَدَكَرُوا صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ : أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ فَكَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ . ثُمَّ رَفَعَ حِينَ كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ ، ثُمَّ قَامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَاسْتَوَى حَتَّى رَجَعَ كُلُّ عَظْمٍ إِلَى مَوْضِعِهِ .

TERCEMESİ

863) ... Abbâs bin Sehl-i Sâidi (23) (Radiyallâhü anhumâ)'dan :

Söyle demiştir : (Sahâbilerden) Ebû Hümejd (es-Sâidi), Ebû Üseyd es-Sâidi, Sehl bin Sa'd (es-Sâidi) ve Muhammed bin Mesleme (Radiyallâhü anhum) toplanmıştır. Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazını anlattılar. Ebû Hümejd (Radiyallâhü anh) :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazını hepinizden daha iyi bilirim. Muhakkak ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktı, tekbir alarak ellerini kaldırdı. Sonra rûkû'a varmak için tekbir aldığı zaman ellerini kaldırdı. Sonra rû-

(23) Abbâs bin Sehl bin Sa'd es-Sâidi (R.A.), Ebû Hüreyre (R.A.)'den ve Ebû Üseyd, Ebû Hümejd, İbn-i Zübeyr ve başkalarından rivâyet etmiştir. Kendisinden de el-Alâ' bin Abdîrrahman, Muhammed bin İshak ve bir cemaât rivâyet etmiştir. İbn-i Muin ve Nesâi onu sıkı saymışlardır. El-Takrib'de de dördüncü tabakadan sıkı bir râvi olduğu söylenmiştir. Dâvûd, Tirmizi ve İbn-i Mâceh onun rivâyetini almışlardır. (El-Menhel Cild : 5, Sah. 137)

kü'dan kalktı da ellerini kaldırdı ve her kemik yerine dönünceye kadar tam doğruldu, dedi."

۸۶۴ - حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمَطِيطِ الْعَبْرِيُّ . ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ ، أَبُو أَيُّوبَ الْهَاشِمِيُّ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُفْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يَكُونَا حَذَوَ مَنْكِبَيْهِ . وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ فَعَمَلَ مِثْلَ ذَلِكَ . وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَعَمَلَ مِثْلَ ذَلِكَ . وَإِذَا قَامَ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ فَعَمَلَ مِثْلَ ذَلِكَ .

TERCEMESİ

864) ... Ali bin Ebi Talib (Radıyallahü anhu'den :

Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) farz namaza kalktığı zaman tekbir getirirdi ve ellerini omuzlarının hizasında oluncaya kadar kaldırırdı. Rükû'a gitmek istediği zaman bunun mislini yapardı. Rükû'dan başını kaldırdığı zaman da bunun mislini yapardı. Ve iki rekatten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman bunun mislini yapardı."

İ Z A H I

Bu hadisi Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, sahih olduğunu da söylemiştir. Bazı rivâyetlerde şu meâlde bir ilâve de vardır :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazda otururken ellerini kaldırmazdı,' yâni birinci secdeden kalkarken, ikinci secdeye giderken ve ikinci secdeden kalkarken böyle yapmazdı.

Hadisin : «...ve iki secdeden kalktığı zaman...»

cümlesini : «...iki rek'atten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman...» diye terceme ettik. Secdeden maksad rek'attır. İki secdeden murad da iki rek'at olmuş olur. Nitekim diğer rivâyetlerde «...iki rek'atten kalktığı zaman...» ifâdesi kullanılmıştır. Ebû Dâvûd, bu hadisi

rivâyet ettiğinde, hadisin bitiminde : E b ü H ü m e y d - i S â i d i (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını anlattığı zaman, hadisinde: إِذَا قَامَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'atten kalktığı zaman tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı...» demekle buradaki «...iki secde...»den maksadın «iki rek'at» olduğunu beyan etmek istemiştir.

El-Menhel yazarı da : 'Hadisci ve fıkıhçı âlimler, buradaki iki secde ile iki rek'atin kasdedildiğini söylemişlerdir. Yalnız H a t t â b i secdelerin ma'lum mânâda kullanıldığını zannederek, hadisi müşkül görmüş ve : Ben, fıkıh âlimlerinden, ikinci secdeden kalkılırken elleri kaldırmanın müstahablığına hükmeden her hangi bir âlim bilmiyorum. Eğer bu hadis sahih ise, bununla hükmetmek vâcibtir, demiştir.

İ b n - i R e s l â n : Her halde H a t t â b i , hadisin tariklerini, yâni diğer rivâyetlerini görmemiştir. Eğer buna muttali olmuş olsaydı, imamlar gibi kendisi de iki secdeyi iki rek'at olarak yorumlayacaktı, demiştir.' der.

٨٦٥ - حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَاشِمِيُّ . ثنا عمرُ بْنُ رَبِيعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ عِنْدَ كُلِّ تَكْبِيرَةٍ .
فی الزوائد : إسناده ضعيف . لاتفاقهم على ضعف عمر بن رباح .

T E R C E M E S İ

865) "... Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan :

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her tekbir getirişinde ellerini kaldırırdı."

Not : Râvi Ömer bin Ribâh'ın zayıflığı üzerinde âlimler müttefik oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Hadisin zevâid türünden olduğuna notta işaret edilmiştir.

Hadisin «Her tekbir getirişinde...» ifâdesi, 861 nolu Ü m e y r b i n H a b i b (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki : مَعَ كُلِّ تَكْبِيرَةٍ ifadesine benzer. Orada yapılan izah, burası için de aynen yapılabilir.

lir. Oradaki izaha şunu ilâve edelim : E b ü D â v ü d , 'İftitahü's-Salâ bâbı'nda M e y m ü n e l-M e k k i (Radiyallâhü anh)'den şöyle bir rivâyette bulunmuştur : 'M e y m ü n e l-M e k k i (Radiyallâhü anh); A b d u l l a h b i n Z ü b e y r (Radiyallâhü anh)'in, onlara namaz kıldırıldığında kalktığı, rûkûa gittiği (ikinci), secdeye gittiği ve ayağa kalktığı zamanlarda elleriyle işaret ettiğini görmüş ve şöyle demiştir :

Ben bunun üzerine İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'m yanına gittim ve ona : İbn-i Zübeyr (Radiyallâhü anh) öyle bir namaz kıldı ki, bugüne kadar öyle namaz kılan hiç kimseyi görmedim, dedim. Ve İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'a, İbn-i Zübeyr (Radiyallâhü anh)'in yaptığı el işaretlerini yaptım. Bunun üzerine İbn-i Abbas (Radiyallâhü anh) bana : Eğer sen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışına bakmak istersen, Abdullah bin Zübeyr (Radiyallâhü anh)'in namaz kılışına uy, dedi.'

El-Menhel yazarı, bu hadisle ilgili olarak şöyle der :

«Hadis, ikinci secdeye gidildiği ve ondan kalkıldığı zaman elleri kaldırmanın câizliğine delâlet eder. Lâkin hadis zayıftır. Çünkü râvi İbn-i Lahîa, zayıflıkla meşhurdur. M e y m ü n e l-M e k k i de meçhuldur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gerek ikinci secdeye giderken ve gerekse ikinci secdeden kalkarken ellerini kaldırmadığı sahih hadislerle sâbittir. Bu nedenle, bu hadis sahih olsa bile, diğer sahih hadislerle muâriz sayılmaz. Çünkü hadisteki; حِينَ يَسْجُدُ lafzından murad «secdeye gittiği zaman...» değil «secdeye gitmek üzere rûkû'dan kalktığı zaman...»dır, diye yorum yapılabilir ve; حِينَ يَنْهَضُ لِلْقِيَامِ ifâdesinden maksad : «Birinci teşehhüdden üçüncü rek'ate kalktığı zaman...»dır, denilebilir.»

٨٦٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ثنا حُمَيْدٌ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ إِذَا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ ، وَإِذَا رَكَعَ .

فی الزوائد : إسناده صحيح . رجاله رجال الصحيحين . إلا أن الدارقطني أعلاه بالوقف ، وقال : لم يروه عن حميد مرفوعا ، غير عبد الوهاب . والصواب من فعل أنس . وقد رواه ابن خزيمة وابن حبان في صحيحهما .

TERCEMESİ

866) "... Enes (bin Mâlik) (Radiyallâhü anh)'den :

Söyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), nama-za girdiği zaman ve rükû'a gittiği zaman ellerini kaldırırdı."

Not : Zevâid'de isnadı sahihtir, ricâli Buhâri ve Müslim'in ricâlidir. Fakat Dârekutnî bu hadisi mevkufîa malûl sayarak : Abdü'l-Vehhâb'dan başkası bunu Hümejd'den merfu' olarak rivâyet etmemiştir. Doğrusu şudur ki : Hadiste yapılan el kaldırma işi, Enes (R.A.)'in fiilidir, demiştir. İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân bu hadisi kendi sahihlerinde rivâyet etmişlerdir, denilmiştir.

٨٦٧ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الضَّرِيرُ . ثنا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . ثنا عاصِمُ بْنُ كَلَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ ، قَالَ : قُلْتُ لَأَنْظُرَنَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ يُصَلِّي . فَقَامَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى حَازَا أَذُنَيْهِ . فَلَمَّا رَكَعَ رَفَعَهُمَا مِثْلَ ذَلِكَ . فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا مِثْلَ ذَلِكَ .

T E R C E M E S İ

867) Vâil bin Hücr (*Radıyallâhü anh*)'den :

Söyle demiştir : Ben (kendi kendime) dedim ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhakkak ve iyice bakayım, nasıl namaz kılıyor? Bunun üzerine (baktım) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı, kıbleye doğru durdu. Sonra ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı. Sonra rükû'a gittiği zaman ellerini bu şekilde kaldırdı. Başını rükû'dan kaldırdınca ellerini böylece kaldırdı"

İ Z A H İ

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî daha uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. İbn-i Huzeyme ve Beyhakî de onların metnine benzer bir ifâdeyle rivâyet etmişlerdir. Buradaki rivâyette, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kıbleye doğru durup tekbir aldığı belirtilmişse de diğer rivâyetlerde tekbir aldığı tasrih edilmmiştir.

Bu hadis de rükû'a giderken ve rükû'dan kalkarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini kaldırdığına delâlet eder.

٨٦٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو حُدَيْفَةَ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ ، عَنْ

أَبِي الزُّبَيْرِ : أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ كَانَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ يَدَيْهِ . وَإِذَا رَكَعَ ، وَإِذَا

رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَعَلَّ مِثْلَ ذَلِكَ . وَيَقُولُ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَّ مِثْلَ ذَلِكَ .
وَرَفَعَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ يَدَيْهِ إِلَى أُذُنَيْهِ .
فِي الزَّوَادِ : رَجَالُهُ ثَقَاتٌ .

T E R C E M E S İ

so8) ... Ebü'z-Zübeyr (24) (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre :

Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anhümâ) namaza başlarken ellerini kaldırdı ve rûkû'a gittiği zaman ile rûkû'dan başını kaldırdığı zaman bunun mislini yapardı. Ve : 'Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Böyle yaptı,' derdi.

Ebü Zübeyr (Radiyallâhü anh) 'in râvisi İbrâhim bin Tahmân (25) da ellerini kulaklarına kadar kaldırmıştır."

Not : Zevâid'de bu isnadın ricâlinin sıkı olduğu bildirilmiştir :

(١٦) باب الركوع في الصلاة

16 NAMAZDA RÜKÛ' BÂBİ

٨٦٩ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَسَنِ الْمَعْلَمِ ،
عَنْ بُدَيْلٍ ، عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَكَعَ
لَمْ يَشْخَصْ رَأْسَهُ وَلَمْ يُصَوِّبْهُ . وَلَكِنْ بَيْنَ ذَلِكَ .

(24) Ebü'z-Zübeyr el-Mekki'nin adı, Muhammed bin Müslim bin Tadrüs el-Esedî'dir. Hadis imamlarındandır, sıkıdır. Câbir bin Abdillâh, İbn-i Abbas, Âişe, Abdullah bin İsmâ ve İbn-i Ömer (R.A.)'den tedlis yapar. Râvileri Eyyüb, iki Süfyan, Mâlik ve bir çok zattır. Şeyhlerinden Atâ' da Nesâî de kendisinden rivâyet etmiştir. İbn-i Muin, Nesâî ve İbn-i Adiyy, Onu sıkı saymışlardır. Fakat Ebü Hâtem ve Ebü'z-Zür'a : Onun rivâyetleriyle hüccet getirilmez, demişlerdir. İbnü'l-Medenî'nin dediğine göre hicretin 128. yılı vefat etmiştir. Buhâri ve Müslim, birer hadisini rivâyet etmişlerdir. (El-Hulâsa : Sahife : 358)

(25) İbrâhim bin Tahmân bin Şuayb el-Herevî, önce Nisâbur'da, sonra Mekke'de ikamet etmiş ve hicretin 168. yılı Orada vefat etmiştir. Büyük âlimlerdendi. Adem bin Ali, Semmâk bin Harb, Muhammed bin Ziyad, Ebü'z-Zübeyr, Mansur (R.A.) ve bir cemâattan rivâyet etmiş; kendisinden de Ebü Hanife, Safvan bin Ebi Kesir, Muhammed bin Sâbık, İbnü'l-Mübârek ve bir çok kimse rivâyette bulunmuştur. Ahmed, Ebü Dâvûd, Ebü Hatem ve Sâlih bin Muhammed, Onu sıkı saymışlardır. Ahmed : O, Cehmiye mezhebine şiddetle çatan Mürciye mezhebine mensub bir kimse idi, demiştir. Mürciyelikten döndüğü de söylenmiştir. (Hulâsa : Shf : 18)

T E R C E M E S İ

869) "... Âişe (Radıyallâhü anhá)'den :

Söyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rûkû'a vardığı zaman başını ne yukarıya kaldırır, ne de aşağıya indirir, iki sinin arasında tutardı."

۸۷۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَعَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ؛ قَالَا : سَأَوْنِي عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ : قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُجْزِئُ صَلَاةَ لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ فِي أَمْلَبِهِ، فِي الزُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

T E R C E M E S İ

870) "... Ebû Mes'ud (Ukbe bin Amr el-Ensâri) (Radıyallâhü anhá)'den rivâyet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :

«Rûkû' ve secde de belini düzgün tutmayan adamın kıldığını namaz, kâfi değildir.»

۸۷۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . سَأَمْلَأُ مِنْ عَمْرِو، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَدْرِ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ شَيْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَلِيٍّ بْنِ شَيْبَانَ، وَكَانَ مِنَ الْوَقْدِ؛ قَالَ : خَرَجْنَا حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَبَايَعَنَاهُ وَصَلَّيْنَا خَلْفَهُ . فَلَمَحَ بِمُؤَخَّرِ عَيْنِهِ رَجُلًا لَا يُقِيمُ صَلَاتَهُ، يَعْنِي صَلَاتَهُ، فِي الزُّكُوعِ وَالسُّجُودِ . فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ الصَّلَاةَ، قَالَ : « يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ ! لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا يُقِيمُ صَلَاتَهُ فِي الزُّكُوعِ وَالسُّجُودِ » . فِي الزُّوْثِدِ : إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ . وَرَوَاهُ ابْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِمَا .

T E R C E M E S İ

871) "... Ali bin Şeybân (26) (Radıyallâhü anhá), kavmi tarafından Pey-

(26) Ali bin Şeybân el-Yemâmi sahâbidir. Birkaç hadisi vardır. Râvisi, oğlu Abdurrahman'dır. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâce hadîslerini almışlar. Buhâri de el-Edebü'l-Müfred'de rivâyetlerini almıştır. Oğlu Abdurrahman'dan başka râvisi yoktur. (Hulâsa Shf : 274)

gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e elçi olarak gönderilen heyetten idi. Kendisi şöyle demiştir :

Biz yola çıktık. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardıktan sonra Ona biat ettik. Ve arkasında namaz kıldık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazını düzgün kılmayan, yâni rükû' ve secde de belini düzgün tutmayan bir adama kulaktan yana göz ucuyla baktı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince :

«Ey Müslümanlar cemâatı! Rükû' ve secdede belini düzgün tutmayanın namazı yoktur.» buyurdu."

Not : Zevâid'de : Bu hadisin isnadı sahih olup, ricâli sikâlerdir. İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân, bu hadisi kendi sahihlerinde rivâyet etmişlerdir, denilmiştir.

İ Z A H I

Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini Müslim 'Namazın sıfâtı bâbı'nda, uzunca bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. Bu hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, rükû'da mübârek başını beliyle aynı seviyede tuttuğu, yâni başını belinin seviyesinden ne yüksek tuttuğu, ne de eğdiği bildirilmiştir.

Ebû Mes'ud (Radiyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Ali bin Şeybân (Radiyallâhü anh)'in hadisini de Ahmed, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân rivâyet etmişlerdir.

Gerek Ebû Mes'ud (Radiyallâhü anh)'in hadisinde ve gerekse Ali bin Şeybân (Radiyallâhü anh)'in hadisinde geçen, belin düzgün tutulmasından maksad, rükû' ve secdede belin bir süre hareketsiz tutulmasıdır. Buna fıkıh lisanında 'Tume'nine' denilir. El-Menhel, Tuhfetü'l-Ahvezi ve Sindi, belin düzgün tutulmasını, tume'nine ile yorumlamışlardır. Şu halde rükû' ve secdede tume'nine yapmayan, yâni en az bir sübhanallah denilecek kadar belini hareketsiz tutmayan kimsenin namazının sahih olmadığına bu bâbtaki hadisler delâlet etmiş oluyor. Bu husûsta âlimler arasında görüş ayrılığı vardır. Şöyle ki :

1 — Şâfiiler, Mâlikiler, Hanbeliler, Dâvûdî Zâhiri ve Hanefiler'den Ebû Yûsuf'a göre na-

mazda tume'nine farzdır. Onsuz namaz sahih değildir. Cumhûrun görüşü de budur. Delilleri de, bu bâbta rivâyet olunan Ebû Mes'ud (Radiyallâhü anh)'ın hadisi ile Bu h â r i ve diğerlerinin Ebû H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri; namazı eksik kılan kişiye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın namazı târif ettiğine dâir hadis ve buna benzeyen E n e s , R u f â a ve A l i b i n Ş e y b â n (Radiyallâhü anhüm)'ün hadisleridir.

2 — Ebû Hanife ve Muhammed'e göre tume'nine, namazın farzlarından değildir. Rükû' ve secde vâcibtir. Onsuz namaz, günah olmakla beraber sahihtir. Bu iki âlimin delili;

إِرْكَعُوا وَاسْجُدُوا = «Rükû' edin ve secde edin...» âyetidir. Derler ki :

Arap dilinde rükû' eğilmektir. Sücûd da alçalmaktır. Eğilmek ile alçalmanın asgarisi, farzın yerine getirilmesi için kâfidir. Rükû' ve secde tume'ninenin, yâni duraklamanın farz kılınması, K u r ' a n nassına bir ilâve yapmak demektir. Mütevatir delile âhad hadisi ile yapılan ilâve muteber değildir.

Cumhur, bu iki âlime şöyle cevap verir: Tume'nine K u r ' a n nassına bir ilâve demek değildir. K u r ' a n 'daki rükû' ve secde ile kasedilmiş olan mânâyı açıklamaktır. Çünkü arap diline göre secde, alını yere bırakmaktır. Sünnet (hadis), şer'i olan secdenin, tume'nine ile yapılan secde olduğunu beyan etmiştir. Secde'nin vücûbunu te'kid etmek üzere mezkûr âyetin inişi, bu görüşü te'yid eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve beraberindekiler, âyetin inişinden önce de namaz kılarlardı. Ve tume'ninesiz kılmazlardı.

Cumhûr, bu konuda rivâyet olunmuş olan hadislerin tume'ninesiz olarak kılınan namazın sahih olmadığına delâlet ettiklerini söyleyerek, tume'ninenin farz olduğuna hükmetmişlerdir.

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı, 'Rükû' ve secde belini düzgün tutmayan bâbı'nda rivâyet edilen Ebû Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un hadisini açıkladıktan sonra şöyle der: «Cumhura göre namazın bütün rükünlerinde tume'nine farzdır. Hak olanı da budur. E l - H â f ı z : ' H a n e f i âlimlerinden meşhur olan rivâyet, tume'ninenin sünnet oluşudur. Bir çok müellifleri, bunu belirtmiştir. Fakat T a h a v i 'nin sözü, H a n e f i âlimlerine göre tume'ninenin vâcib olduğuna delâlet eder. Çünkü T a h a v i , rükû' ve secde miktarını söz konusu ettiğinde, rükû'da üç defa 'Sübhâne Rabbiye'l-Azim'

denileceğine dâir E b ü D â v ü d'un ve başkasının rivâyet ettiği hadisi zikrederek : Bu duânın okunacağı sûre, rûku'un en az sûresidir, dedikten sonra şöyle der : Bâzı âlimler : Rûku' ve secdenin miktarı budur. Daha az sûre kâfi değildir, demişlerdir. Bir kısım âlimler, bunlara muhâlefet ederek : Rûku' hâlinde durduğu ve secde hâlinde durakladığı zaman, kâfidir, demişlerdir. E b ü H a n i f e, E b ü Y ü s u f ve M u h a m m e d'in kavli budur! demiştir.

Ben derim ki ta'dili erkân ve bütün rûkûnlerde tûme'nine, E b ü Y ü s u f'a göre farzdır. Ama E b ü H a n i f e ve M u h a m m e d'e göre kimisi vâcibtir, kimisi sünnettir, demiştir. Es-Siâye sâhibi, H a n e f i âlimlerinin kitaplarında konu ile ilgili ibâreleri naklettikten sonra şöyle der : 'Hulâsa rûku' ve secde, âlimlerin ittifakıyla iki rûkündür. İhtilâf, bunlardaki tûme'nine hakkındadır. Ş â f i i ve E b ü Y ü s u f'a göre tûme'nine farzdır. T a h a v i'nin nakline göre E b ü H a n i f e ile M u h a m m e d'e göre de farzdır. E l - C ü r c â n i'nin tahricine göre E b ü H a n i f e ile M u h a m m e d, bunun sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. E l - K e r h i'nin tahricine göre E b ü H a n i f e ile M u h a m m e d, tûme'ninenin vâcibliği görüşündedirler. Büyük bir cemâatin E b ü H a n i f e ile M u h a m m e d'den naklettikleri görüş, bu son görüştür. H a n e f i mezhebine âit metinler de bu görüş üzerinde toplanmışlardır.'

٨٧٢ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يُونُسَ الْفَرِّيَّابِيُّ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ

ابْنِ عَطَاءٍ . ثنا طَلْحَةُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ رَاشِدٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ وَابِصَةَ بْنَ مَعْبُدٍ ؛ يَقُولُ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي . فَكَانَ إِذَا رَكَعَ سَوَّى ظَهْرَهُ ، حَتَّى لَوْ صُبَّ عَلَيْهِ الْمَاءُ لَاسْتَقَرَّ .

في الزوائد : في إسناد . طلحة بن زيد ، قال البخاري وغيره : منكر الحديث . وقال أحمد بن الديني :

يضع الحديث .

TERCEMESİ

872) "... Vâbisa bin Ma'bed (27) (Radıyallâhü anh)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir :

(27) Vâbisa bin Mâ'bed bin Utbe bin el-Hâris bin Mâlik el-Esedi Ebû Sâlim veyâ Ebû Şâ'sa'dır. Peygamber (S.A.V.)'den, İbn-i Mes'ud (R.A.)'dan ve Ümmü Kays'tan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Sâlim ve Ömer adlı iki oğlu ile Şeddâd Mevlâ İyâz, Râşid bin Sa'd, Ziyâd bin Ebî'l-Ca'd ve başkaları rivâyette bulunmuşlardır. (El-Menhel Cild 5, Sahife 73)

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i namaz kılarken gördüm. Rûku' ettiği zaman, belini öyle düzgün tutuyordu ki, eğer üzerine su dökülmüş olsaydı, orada kalacaktı."

Not : Zevâid'de : İsnadında Talha bin Zeyd vardır. Buhâri ve başkaları : O, hadisi münker bir kimsedir, demişlerdir. Ahmed bin el-Medenî de : O, hadis uydurur, demiş, denilmiştir.

(۱۷) باب وضع اليدين على الركبتين

17 (RÜKU'DA) ELLERİ DİZ KAPAKLARI ÜZERİNE KOYMAK BÂBİ

۸۷۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . ثنا إسماعيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيِّ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ ؛ قَالَ : رَكَعْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي . فَطَبَّقْتُ . فَضَرَبَ يَدِي وَقَالَ : قَدْ كُنَّا نَفْعَلُ هَذَا ، ثُمَّ أَمَرْنَا أَنْ نَرْفَعَ إِلَى الرُّكْبِ .

TERCEMESİ

873) "... Mus'ab bin Sa'd (bin Ebi Vakkâs) (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan :

Şöyle demiştir : Ben, babam yanında rûku' ettim de tatbik ettim. (Her iki elimin parmaklarını birleştirerek ellerimi iki diz kapağımın arasına koyup diz kapaklarımı birleştirdim.) Babam elime vurdu ve : Biz böyle yapardık. Sonra ellerimizi diz kapaklarımızın üzerine kaldırmakla emrolunduk, dedi."

۸۷۴ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ أَبِي الرَّجَالِ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْكَعُ فَيَضَعُ يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَيُجَافِي بَعْضُ ذَلِكَ .

فی الزوائد : فی إسناده حارثة بن أبي الرجال ، وقد اتفقوا على ضعفه .

TERCEMESİ

874) "... Aîşe (*Radıyallâhü anhâ*)'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rûku' ederdi de ellerini diz kapakları üzerine koyardı. Pazılarını (yanlarından) uzaklaştırırdı."

Not : İsnadındaki Hârîse bin Ebi'r-Ricâl'in zayıflığı üzerinde âlimlerin ittifak ettikleri Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Mus'a b bin Sa'd (Radiyallâhü anh)'ın hadisini B u - h â r î , M ü s l i m ve N e s â î de az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Hadisteki Sa'd bin Ebî V a k k â s (Radiyallâhü anh)'a âit metin ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

Tatbik : Terceme ederken parentez içi ifâdeyle de belirttiğim gibi, el ayaları üst üste gelecek şekilde elleri birleştirip, parmakları birbirleri arasına geçirmek ve bu şekilde tutulan elleri diz kapakları arasına koymaktır. İlk zamanlarda namaz kılınırken rüku'da tatbik yapılırdı. Sonradan bu rükün neshedilmiş ve rüku'da ellerin diz kapakları üzerine konması emredilmiştir.

E b ü D â v ü d , namazda tatbik yapmanın neshine âit bahiste, Â l k a m a (Radiyallâhü anh)'dan şu meâlde bir hadîs rivâyet etmiştir :

'Abdullah bin Mes'ud (Radiyallâhü anh) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kılmayı öğretti. Tekbir aldı ve ellerini kaldırdı. Rûku' ettiği zaman, ellerini diz kapakları arasında tatbik etti, dedi. Râvî Alkama demiştir ki : İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un bu sözü Sa'd (bin Ebi Vakkâs)'a yetiştı. Bunun üzerine Sa'd (Radiyallâhü anh) dedi ki : Kardeşim (Âbdullah) doğru söylemiştir. Biz öyle yapardık. Sonra böyle yapmakla emredildik. Yâni elleri diz kapakları üzerinde tutmakla...

El-Menhel yazarı şöyle der : Âlimler, tatbik usulünün mensuh olduğuna delil olarak S a ' d (Radiyallâhü anh)'ın hadisini göstermişlerdir. Çünkü emreden de yasaklayan da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. T i r m i z i : İlim ehli yanında tatbik mensuktur. Bu hususta aralarında ihtilâf yoktur. Yalnız İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh) ve arkadaşlarının tatbik usulüne devam ettikleri rivâyet olunmuştur, demiştir. Tatbikin neshedilmiş olduğuna dâir başka hadisler de vardır. «El-Menhel yazarı, bu hadisleri senedleriyle beraber zikretmiştir. Onları buraya geçirmeye gerek görmedim.»

Bütün bu hadisler, merfu' hükmündedir. Çünkü sahâbi : Sünnet böyledir, dediği zaman, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünneti böyledir, mânâsına gelir.

K a s t a l â n i , 'Rûku'da elleri diz kapakları üzerinde bırakmak bâbı'nda rivâyet olunan S a ' d (Radiyallâhü anh)'ın hadisini açıklamak bahsinde anlattığına göre M e s r ü k (Radiyallâhü

anh), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya tatbik meselesini sormuş, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın verdiği cevabın hulâsası şudur : Tatbik, yahudilerin işidir. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tatbiki yasakladı. Hakkında vahy gelmeyen hususlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda ehl-i kitâba muvâfakat etmeyi uygun görürdü. Bilâhere ehl-i kitâba muhâlefet etmekle emrolundu.

İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'un, tatbik usûlünün nes-hedildiğini duymadığı ihtimâli üzerinde durulmuşsa da; İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sıkı temas hâlinde bulunduğu için, bunu duymamış olması ihtimali zayıf görülmüştür. Bununla beraber âlimler, tatbikin men-suh olduğu husûsunda ittifak etmişlerdir.

(۱۸) باب ما يقول إذا رفع رأسه من الركوع

18 — KİŞİNİN, RÜKU'DAN BAŞINI KALDIRDIĞI
ZAMAN SÖYLEYECEĞİ SÖZ BÂBİ

۸۷۵ — حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ، مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْمُثَنِّيُّ، وَيَعْقُوبُ بْنُ حَمِيدٍ بْنِ كَاسِبٍ؛
قَالَا: سَمِعَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعْدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَمِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ
عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا قَالَ «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ»
قَالَ «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ».

T E R C E M E S İ

875) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» dediği zaman : «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» derdi."

۸۷۶ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنْ شَفِيَّانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ».

T E R C E M E S İ

876) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Imam: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ dediği zaman siz de سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمَدَهُ» buyurdu.

۸۷۷ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي بَكْرٍ . ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا قَالَ الْإِمَامُ : سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمَدَهُ ، فَقُولُوا : اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » .

TERCEMESİ

877) ... Ebu Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) den rivâyet edildiğine göre kendisi Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işitmiştir:

«Imam: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ dediği zaman siz de: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمَدَهُ» deyiniz.»

۸۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ عُبيدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ « سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمَدَهُ . اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَوَاتِ وَمِلءَ الْأَرْضِ . وَمِثْلَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ » .

TERCEMESİ

878) ... İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüku'dan başını kaldırdı(maya başla)dığı zaman : سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمَدَهُ (ve tam doğrulduktan sonra اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَوَاتِ وَمِلءَ الْأَرْضِ وَمِثْلَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ) dedi.

۸۷۹ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى السُّدِّيُّ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ أَبِي عَمْرٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَحِيفَةَ يَقُولُ : ذُكِرَتْ الْجُدُودُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ . فَقَالَ رَجُلٌ : جَدُّ فُلَانٍ فِي الْخَيْلِ . وَقَالَ آخَرُ : جَدُّ فُلَانٍ فِي الْإِبِلِ . وَقَالَ آخَرُ : جَدُّ فُلَانٍ فِي النَّعَمِ . وَقَالَ آخَرُ : جَدُّ فُلَانٍ فِي الرِّقِيقِ . فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاتَهُ ، وَرَفَعَ رَأْسَهُ

مِنْ آخِرِ الرُّكُوعِ ، قَالَ : اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ ، مِلءُ السَّمَوَاتِ وَمِلءُ الْأَرْضِ . وَمِلءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ . اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ . وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ . وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ . « وَطَوَّلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَوْتَهُ بِـ (الْجَدِّ) لِيَتَلَمَّعُوا أَنَّهُ لَيْسَ كَمَا يَقُولُونَ .

فی الزوائد : فی إسنادہ ابو عمر ، وهو مجهول لا یعرف حاله .

T E R C E M E S I

879) Ebû Cuhayfe (*Radıyullâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken, Onun yanında nasiblerden bahsedildi. Bir adam : Falanın nasibi atlardadır, dedi. Bir başkası : Falanın nasibi develerdedir, dedi. Diğer birisi : Falanın nasibi koyunlardadır, dedi. Bir başka kişi : Falanın nasibi kölelerdedir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını kılıp, son rek'at'ın rûku'un)dan başını kaldırınca :

اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءُ السَّمَوَاتِ وَمِلءُ الْأَرْضِ وَمِلءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ
اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

dedi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), onların dediklerinin doğru olmadığını bilmeleri için, sesini 'el-Ced = nasib, kelimesi ile uzattı."

Not : İsnadındaki râvî Ebû Ömer'in mechul olup hâlinin bilinmediği Zevâid'de bildirilmiştir.

BU BÂBTAKİ HADİSLERİN İZAHİ

875 nolu E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'nin hadisini

B u h a r i de rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyetinde; رَبَّنَا lafzından önce

اللَّهُمَّ lafzı da vardır. Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem) rûku'dan başını kaldırmaya başladığı zaman «Semiallah...» derdi. Bu cümlelerin mânâsı şöyledir : 'Allah, kendisine hamd edenin hamdini kabuletmiştir.' Veyâhut : 'Allah, kendisine hamdedenin hamdini kabul eylesin.' Tuhfetül'-Ahvezi yazarı cümlelerin bu iki mânâya da muhtemel olduğunu söylemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rûku'dan kalkıp doğrulduktan sonra : رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ B u h â r i 'deki rivâyete göre :

اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ derdi. Bu cümlelerin mânâsı da şöyledir : 'Allah'ım! Ey Rabbimiz! (İbâdetimizi ve dileğimizi) kabul eyle. Hamd sana mahsustur.'

Tesmi : 'Semiallah...' cümlesini okumaktır.

Tahmid : 'Rabbenâ...' veya 'Allâhümme Rabbenâ...' cümlesini okumaktır.

Bu hadise göre imam hem tesmi hem de tahmid cümlelerini okumalıdır.

876 nolu E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisini de B u h â r i ve M ü s l i m de rivâyet etmişlerdir. Bu hadise göre İmam tesmi ettiği zaman, cemâat tahmid eder.

E l - H â f ı z : «Bâzı âlimler, imamin yalnız tesmi edeceğine ve cemâatın da yalnız tahmid edeceğine bu ve buna benzer hadisleri delil göstermişlerse de bunun delil oluşu söz götürür. Bu hadisten çıkarılan netice, cemâatın tahmidinin, imamin tesmiinden sonra olmasıdır. Uygulama da böyledir. Çünkü imam, başını kaldırmaya başlayınca tesmi eder. Cemâat da doğrulduktan sonra tahmid eder. Bu okuyuşlar, âmin meselesine benzer. Çünkü: «İmam; وَلَا الضَّالِّينَ dediği zaman, siz de; آمِينَ deyiniz.» buyurulmuştur. Bu emirden imamin âmin demeyeceği mânâsı çıkarılamaz. Halbuki hadiste imamin âmin diyeceğine değinilmemiştir. Burada da imamin tahmidine değinilmemiştir. Fakat gerek imamin âmin demesi, gerekse imamin tahmidi, başka sahih delillerden sarâheten anlaşılmaktadır. F â t i h a 'nın bitiminde imamin hem duâcı, hem de âmin söyleyici olması, bir mahzur teşkil etmediği gibi, burada da imamin hem isteyici hem cevap verici olmasında bir sakınca yoktur,» denilmiştir.

M ü s l i m , E b ü D â v ü d ve N e s â i de E b ü S â i d - i H u d r i (Radiyallâhü anh)'den 877 nolu hadis metni yerine 879 nolu E b ü C u h a y f e (Radiyallâhü anh)'nin hadisindeki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin kısmına benzer bir metin rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d 'un rivâyetinde E b ü S â i d (Radiyallâhü anh) şöyle demiştir :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -Semiallâhü...» dediği zaman «Allâhümme Rabbenâ...» derdi.

E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in buradaki hadisi, bundan önce geçen E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisine benzer. O hadis hakkındaki izah, bu hadis için de aynen yapılabilir. Bu sebeple tekrarına lüzum görmüyorum.

878 nolu İ b n - i E b i E v f â (Radiyallâhü anh)'nın hadisini E b ü D â v ü d ve M ü s l i m de az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. T i r m i z i de benzerini A l i (Radiyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Bu hadise göre de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başını kaldırmaya başladığı zaman tesmî' ederdi ve tam doğrulduktan sonra da tahmid ederdi. Bu hadisteeki tahmid cümlesi biraz uzunca-
dır. Bunu, meâliyle beraber tekrarlıyalım :

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلَى السَّمَوَاتِ وَمِلَى الْاَرْضِ وَمِلَى مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

«Allah'ım! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu ve onlardan sonra dilediğin şeyler dolusu hamd, ancak Sana lâyıktır, Sana mahsustur.»

379 nolu E b ü C u h a y f e (Radiyallâhü anh) hadisi, zevâid kısmındandır. Bununla beraber, yukarıda belirttiğimiz gibi M ü s l i m 'de ve E b ü D â v ü d 'un süneninde E b ü C u h a y f e (Radiyallâhü anh)'in hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözü olarak geçen metin az bir lafız farkıyla, E b ü S a i d - i H u d r i (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak bulunmaktadır. Buradaki tahmid, meâliyle beraber tekrarlıyalım :

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلَى السَّمَوَاتِ وَمِلَى الْاَرْضِ وَمِلَى مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ
بَعْدُ اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

«Allahım! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunlardan sonra dilediğin şeyler dolusu hamd, ancak Sana lâyıktır. Allahım! Senin verdiğine hiç bir engel yoktur. Senin vermediğini hiç bir verecek yoktur. Senin katında hiç bir zenginlik sâhibine zenginliği yar-
rar sağlayamaz.»

E b ü C u h a y f e (Radiyallâhü anh)'n hadisinde geçen 'Cü-
dud' kelimesi, 'Cedd'in çoğuludur. 'Cedd' kelimesi, zenginlik, varlık, nasib, şans ve benzeri mânâlara gelir. Biz 'Cüdud' kelimesini 'Nasib-
ler' diye terceme ettik. Şanslar, zenginlikler diye de terceme edile-
bilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in okuduğu tahmid-
de geçen ced kelimesi, âlimlerce zenginlik diye mânâlandırılmıştır. Bu-

na göre: **وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ** cümlesinin mânası :

«Senin katında zenginlik sâhibine zenginliği menfaat sağlayamaz.» olur. Bu cümledeki **مِنْكَ** kelimesi de **عِنْدَكَ** «katında» diye yorumlanmış olur.

Cümledeki; **جَدُّ** kelimesi 'Cidd' olarak da okunabilir. Mânası çalışmaktır. Bu takdirde cümlenin mânası :

«Senin katında, çalışmak sâhibine çalışması menfaat sağlayamaz.» olur. Yâni kişiye menfaat sağlayan husus, çalışmasını kabul etmen ve onu muvaffak kılmandır. Senin rızâna uygun olmayan çalışması hiç bir menfaat sağlayamaz.

Doğrusu, birinci mânâdır.

Rûku'dan kalkarken imam ve me'mum ve münferidin tesmi' ve tahmid etmeleri husûsunda âlimlerin görüşleri :

1 — İbn-i Mes'ud, Ebû Hüreyre, Ebû Hanîfe, Mâlik (Radiyallâhü anhüm) ve bâzı âlimlere göre, imam yalnız tesmi' edecek, cemâat da yalnız tahmid edecektir. Bunların delilleri ise :

«İmam tesmi' ettiği zaman siz tahmid edin.» meâlindeki Enes (Radiyallâhü anh)'in 876 nolu hadisi, Ebû Said (Radiyallâhü anh)'in 877 nolu hadisi ve benzeri hadislerdir.

2 — Sevri, Evzâi, Hanefîler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed ve Hanbelî âlimlerine göre imam, tesmi' ve tahmid'in ikisini de yapacak. Cemâat yalnız tahmid edecek. Bunların delilleri de mezkûr hadislerdir. Bir de Buhârî ve Müellifin rivâyet ettikleri 875 nolu Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in hadisi ile Müslim ve Müellifin İbn-i Ebû Evfâ (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri 878 nolu hadisidir. Münferide gelince :

1 — Mâlikiler ve Hanbelîler'e göre münferid, tesmi' ve tahmidin ikisini de yapacaktır.

2 — Hanefî âlimlerinden üç rivâyet vardır :

a) Münferid, yalnız tahmid edecektir. Zeylâi: Meşâyihiin ekserisi bu görüştedirler. El-Mebsût'ta: En sahih olanı budur. Çünkü tesmi' orada bulunanları hamd etmeye teşviktir. Münferidin beraberinde kimse yoktur ki onu teşvik etsin, denilmiştir, demiştir.

b) Zeylâi'nin Ebû Bekir-i Râzî'den naklen beyan ettiğine göre münferid yalnız tesmi' etmelidir. Çünkü münferid, kendi nefsinin imamıdır. Ebû Hanîfe'ye göre imam, yalnız tesmi' eder. Nevâdir'in rivâyeti de böyledir.

c) Yine Zeylâi'nin beyânına göre el-Hasan, münferidin hem tesmi' hem tahmid edeceğini Ebû Hanîfe'den nakletmiş; Hidâye sahibi de: En sahih kavil budur, demiştir. Sebebi de şudur: Münferid kişi, kendi nefsinin imamıdır. Önce tesmi' eder. Yaptığı tesmi' üzerine hamededen kimse bulunmadığı için, kendisi tesmi' dâvetine icâbet etmek üzere tahmid eder.

3 — Şâfiiler'e göre namaz kılan kişi, imam olsun münferid olsun me'mum olsun, hapsi hem tesmi' eder, hem tahmid eder. Atâ', Ebû Bürde, Muhammed bin Sirin, İshak ve Dâvûd'un kavli de budur. Bunların delili Buhâri ve Müslim'in Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri ve 875 nolu hadise benzeyen hadistir. Oradaki hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rûku'dan başını kaldırmaya başlayınca tesmi' ettiği ve tam doğrulunca tahmid ettiği bildirilmiştir. Diğer bir delil yine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rûku'dan kalkarken tesmi' ve tahmid ettiğine dâir Müslim'in Huzeyfe (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadistir.

İbn-i Ebi Evfâ (Radiyallâhü anh)'nin ve Ebû Cuhayfe (Radiyallâhü anh)'in hadisleri de onlar için delil olabilir. El-Menhel yazarı 'Kişinin, rûku'dan başını kaldırdığı zaman söyleyeceği söz bâbında yukarıdaki görüşleri ve en son olarak Şâfiiler'in görüşünü naklettikten sonra şöyle der:

«Şâfiiler'in gösterdikleri deliller, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in imam olarak namaz kıldırışına âittir. Bu sebeple münferid için delil gösterilmesi tam olmamakla beraber şöyle denebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Benim namaz kılışımı gördüğünüz gibi siz de namaz kılın.» buyurmuştur. Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışının imama mahsus olduğuna delâlet etmez.

Şâfiiler'in başka bir delili de Dârekutnî'nin Büreyde (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

«Ey Büreyde! Sen başını rûku'dan kaldırdığın zaman Semiallâhü limen hamideh. Allâhümme rabbenâ leke'l-Hamd... de». Bu hadisin zâhirine göre Büreyre (Radiyallâhü anh)'in imam, münferid

veyâ me'mum olması arasında bir fark yoktur. N e v e v î: '...ve tesmi' ile tahmid bir zikir olup imam için müstahab olduğu gibi başkası için de müstahaptır. Rûku', secde ve diğer hallerdeki tesbihler gibidir. Bir de şu vardır ki: Namazın hiç bir yerinde zikirden boş kalınmamalıdır. Rûku'dan kalkarken ve kalktıktan sonra tesmi ve tahmiden birisi edildiği takdirde, iki halden birisi boş geçecektir. Halbuki kalkarken tesmi ve kalktıktan sonra tahmid edilirse iki halde de zikirle meşgul olunmuş olur,' demiştir.

Tahmidin daha uzun şekli, M ü s l i m , E b û D â v û d ve başka sahih hadis kitaplarında mevcuttur. Ayrıca B u h â r i , M ü s l i m , T i r m i z i , N e s â i ve diğer sahih kitaplarda rivâyet olunan bazı sahih hadislerde, tahmidi, meleklerin tahmidine denk gelen kişinin geçmiş (küçük) günahlarının bağışlanacağı bildirilmektedir. Müellifin rivâyet ettiği hadislerde bu husus bulunmadığı için bunun üzerinde durulmadı.

Tesmi' ve tahmid hakkındaki dört mezhebin görüşlerine âit geniş ma'lumat isteyenler, fıkıh kitaplarına müracaat etsinler.

(۱۹) بَابُ السَّجْدِ

19 — SECDE BÂBİ

۸۸۰ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ عَمِّهِ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ مَيْمُونَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَجَدَ جَافَى يَدَيْهِ . فَلَوْ أَنَّ هِمَّةً أَرَادَتْ أَنْ تَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ لَمَرَّتْ .

T E R C E M E S İ

880) "... Meymüne (*Radıvallâhü anhâ*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman kollarını (yanlarından) uzaklaştırırdı. Öyle ki, bir kuzu, kollarının arasından geçmek isteseydi geçebilirdi.»

۸۸۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَقْرَمَ الْخَزَاعِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ أَبِي بِالْفَاعِ مِنْ نَمِرَةَ . فَمَرَّ بِنَا رَكْبٌ فَأَنَاحُوا بِنَاحِيَةِ الطَّرِيقِ . فَقَالَ لِي أَبِي : كُنْ فِي بَهْمِكَ حَتَّى آتِيَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ

فَأَسْأَلُهُمْ . قَالَ تَخْرَجَ . وَجِئْتُ ، بِمَنِي دَنَوْتُ . فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . تَخَضَّرْتُ الصَّلَاةَ
فَفَصَّلْتُمْ مَعَهُمْ . فَكُنْتُ أَنْظُرُ إِلَى عُفْرَتِي إِنْطَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَمَا سَجَدَ .
قَالَ إِنَّ مَاجَةَ : النَّاسُ يَقُولُونَ : عُيَيْدُ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ :
يَقُولُ النَّاسُ : عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عُيَيْدٍ اللَّهِ .

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ، وَصَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى ، وَأَبُو دَاوُدَ .
قَالُوا : ثنا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ ، عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَقْرَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

T E R C E M E S İ

881) "... Abdullah bin Ubeydillah bin Akram el-Huzâi'nin babası Ubeydullah bin Akram el-Huzâi (*Radıyallâhü anhumâ*)'den; Şöyle demiştir :

Ben, Nemire'nin (28) dağlardan ve tepelerden oldukça uzak bir düzlüğünde babamın beraberindeydim. Yakınımızdan bir süvari kafilesi geçti ve yolun kenarında (develerini) çökterttiler. Bunun üzerine babam (Akram) bana : Sen hayvanların yanında kal. Tâ ki ben şu topluluğun yanına vararak onlarla görüşüp durumlarını sorayım, dedi. Ve çıkıp gitti. Ben de vardım. Yâni yaklaştım. Baktım ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ordadır.

(Namaza durdular.) Ben de namazda hazır bulunarak onlarla beraber namaz kıldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her secde edişinde ben O'nun koltuk altlarının beyazlıklarına bakardım.

İbn-i Mâce'de demiştir ki : Halk, Ubeydillah bin Abdullah der. Râvi Ebû Bekir bin Ebi Şeybe de dedi ki : Halk Abdullah bin Ubeydillah der.

Bize Muhammed bin Beşşâr tahdis etti. (O da dedi ki :) Bize Abdurrahman bin Mehdi, Safvân bin İsâ ve Ebû Dâvûd tahdis ederek dediler ki : Bize, Dâvûd bin Kays, Ubeydillah bin Abdillâh bin Akram'dan; O da babasından, O da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini tahdis etti."

(28) Arefe'ye yakın bir yerin adıdır.

İ Z A H I

Müellif, bu hadisi iki senedle rivâyet etmiştir. Her iki senedin ri-câli, yukarıdaki arapça metinde ismen geçmektedirler. Müellife tah-diste bulunan ilk seneddeki râvi Ebû Bekir bin Ebî Şey-be'dir. Onun zikrettiği senedde, sahâbi Akram el-Huzâi'-nin oğlu ve râvisinin adı Ubeydullah'tır. Ubeydullah'ın râvisi olan oğlunun adı ise Abdullah'tır.

Müellife tahdiste bulunan ikinci seneddeki râvi ise, Muham-med bin Beşşâr'dır. Bu senede göre sahâbi Akram'ın râvisi oğlunun adı Abdullah'tır. Abdullah'ın râvisi ve oğlunun adı ise Ubeydullah'tır.

Müellif demiştir ki: Halk bu zatları Ubeydullah bin Abdullah olarak söyler. Fakat Ebû Bekir bin Ebî Şeybe demiştir ki: Halk bu zatları Abdullah bin Ubeydullah olarak söylerler.

Müellifin, Ubeydullah bin Abdullah deyişinin taraftarı olduğu, ifâde tarzından anlaşılıyor.

Tirmizî'de rivâyet olunan bu hadisin senedinde de mezkûr zatlar Ubeydullah bin Abdullah bin Akram el-Huzâi olarak geçmektedirler. Hulâsa'da da Abdullah, Akram'ın oğlu olarak ve Ubeydullah da Abdulla h'ın oğlu olarak tanıtılmıştır. (29)

İki hadiste geçen bâzı kelimeler :

Behme : Kuzunun erkek ve dışisine denilir.

Behm : Kuzular demektir. İkinci hadiste geçen ve hayvanlar diye terceme ettiğimiz Behm'den maksad, kuzular olabilir.

Kaâ' : Dağlardan ve tepelerden biraz uzak olan ova ve düzlük arâziye denilir. Bunun çoğulu Kıy', Kıy'a, Kıy'an ve Akvâ' gelir.

Ufret : Parlak olmayan beyazlık demektir.

Mezkûr iki hadis, secde hâlinde kolları açmanın meşrûluğuna delâlet eder. Elleri yanlardan uzaklaştırmak, erkeklere mahsustur. Kadınların kollarını yanlarına yapıştırmaları matlubtur. Bu husus-

(29) Abdullah bin Akram el-Huzâi Ebû Ma'bed sahâbidir. Bir hadisi vardır. Râvisi, oğlu Ubeydullah'tır. Tirmizî, hadisinin hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizî, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadisini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa : 191)

Ubeydullah bin Abdillâh bin Akram el-Huzâi el-Hicâzi, babasından rivâyet etmiştir. Kendisinden de Dâvûd bin Kays rivâyet etmiştir. Nesâi Onu sıkı saymıştır. Tirmizî, Nesâi ve İbn-i Mâceh, Onun hadisini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa : 251)

ta Ebû Dâvûd'un el-Merâsil'de Yezid bin Ebi Hâbib'ten rivâyet ettiği hadis vardır.

Meymûne (Radıyallâhü anh)'nin hâdisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, el-Hâkim ve Tabarâni de rivâyet etmişlerdir.

٨٨٢ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنبَأَنَا شَرِيكُ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كَلَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ إِذَا سَجَدَ وَضَعَ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ . وَإِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ رَفَعَ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ .

TERCEMESİ

882) "... Vâil bin Hücr (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secdeye giderken ellerinden önce dizlerini yere koyduğunu ve secdeden kalktığı zaman, dizlerinden önce ellerini (yerden) kaldırdığını gördüm."

İ Z A H I

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâî, Tirmizî, el-Hâkim, Dârekutnî, Dârimî ve Tahavî de rivâyet etmişlerdir.

Hadis, secdeye giderken, önce dizlerin ve ondan sonra ellerin yere konmasının ve secdeden kalkarken önce ellerin, ondan sonra dizlerin yerden kaldırılmasının meşrûlûğuna delâlet eder. Bazı âlimler, Ebû Hûreyre (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan hadislere dayanarak bunun tersine, secdeye gidildiğinde önce ellerin ve ondan sonra dizlerin yere konulmasına ve secdeden kalkılırken önce dizlerin, ondan sonra ellerin kaldırılmasına hükmetmişlerdir. El-Menhel yazarı, özetle şöyle der :

'1 — Cumhur, Vâil bin Hücr (Radıyallâhü anh)'in hadisiyle hükmetmiştir. Ebu't-Tayyib bütün fıkıhçılardan bu görüşü nakletmiştir. İbnü'l-Münzir de Ömer bin el-Hattab, İbrâhim en-Nahâî, Müslim bin Yesâr, Süfyân-ı Sevri, Ahmed, İshak, Ebû Hanîfe ile arkadaşlarının böyle hükmettiklerini anlatmıştır.

2 — Mâlik, İbn-i Hazzam ve Evzâi, secdeye giderken önce elleri yere koymanın ve secdeden kalkarken önce elleri yerden kaldırmanın müstahablığına hükmetmişlerdir. İbn-i Abdî'l-Hakem'in rivâyetine göre Mâlik, iki şekil arasında bir fark olmadığını söylemiştir.

۸۸۳ — حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الضَّرِيرُ . ثنا أَبُو عَوَانَةَ ، وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظَمٍ » .

TERCEMESİ

883) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu demiştir :

«Ben, yedi kemik üzerinde secde etmekle emrolundum.»

۸۸۴ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعٍ . وَلَا أَكُفَّ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا » . قَالَ ابْنُ طَاوُسٍ : فَكَانَ أَبِي يَقُولُ : الْيَدَيْنِ وَالْثَلَاثَتَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ . وَكَانَ يَمُدُّ الْجَنَاحَ وَالْأَنْفَ وَاحِدًا .

TERCEMESİ

884) "... İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Ben, yedi (kemik) üzerinde secde etmekle ve (secdeye giderken) saç ve elbiseyi toplamamakla emrolundum.»

Râvi İbn-i Tâvûs demiştir ki: Babam, (yedi kemiği sayarken) şöyle diyordu: Eller, diz kapakları, ayaklar. Ve babam alın ile burnu bir sayardı."

۸۸۵ — حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمِيدٍ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ

ابْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِذَا سَجَدَ الْمَبْدُ سَجْدَ مَعَهُ سَبْعَةُ آرَابٍ :
وَجْهَهُ وَكَفَّاهُ وَرُكْبَتَاهُ وَقَدَمَاهُ .

T E R C E M E S İ

885) "... Abbâs bin Abdulmuttalib (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi; Resûlullah (*Sallallahu Alevhi ve Sellem*)'den şunu buyururken işitmiştir :

«Kul, secde ettiği zaman onunla beraber yedi uzuv secde eder : (etmelidir.) Yüzü, el avuçları, diz kapakları ve ayakları.»

İ Z A H İ

883 nolu İ b n - i A b b â s (*Radiyallâhü anh*)'in hadisini E b ü D â v ü d , N e s â i , T i r m i z i , B e z z â r ve T a h â v i de az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde; *أُمرت* cümlesi yerine; *أمر نبيكم* cümlesi bulunur.

884 nolu İ b n - i A b b â s (*Radiyallâhü anh*)'in hadisini de yine az lafız farkı ile Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivâyet etmişlerdir.

Bu hadisin sonunda râvi İ b n - i T â v ü s demiştir ki: Babam yedi kemiği saymış, alın ve burnu bir uzuv olarak göstermiştir. El-Menhel'de bildirildiğine göre İ b n - i T â v ü s 'un babası olan T â v u s , alın üzerinde secde etmeyi vâcib görmüş, secdede burnun yere değdirilmesini de sünnet saymıştır.

885 nolu A b b â s bin A b d u l m u t t a l i b (*Radiyallâhü anh*)'in hadisini de A h m e d ve B u h â r i hâric, Kütüb-i Sitte sâhibleri rivâyet etmişlerdir.

Bu hadiste geçen 'A'râb' kelimesi 'İrb'in çoğuludur. 'İrb' uzuv demektir. Hadiste secde uzuvları sayılırken geçen yüzden maksad, alın ve burundur. Çünkü diğer bâzı rivâyetlerde bu durum belirtilmiştir. Alın ve burundan başka, yüzün her hangi bir târafı üzerinde secde etmek usûlü bilinmemektedir. Ta'zim için yapılan secde, alın ve burun üzerinde yapılanıdır.

Hadisteki ayaklardan maksad da, ayakların parmak uçlarıdır. Nitekim Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan olan rivâyetinde bu durum belirtilmiştir.

Hadisler, anılan yedi uzuv üzerinde secde etmenin vâcibliğine delâlet ederler. El-Menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle anlatır :

1 — Şâfiî'nin kuvvetli kavline göre ve Hanbeliler'e göre yedi uzuv üzerinde secde etmek vâcibtir. Bu uzuvların birer parçasını yere koymak kâfidir.

2 — Ebû Hanîfe, bir kavline göre Şâfiî, Mâlikîler ve fıkıhçıların ekserisine göre alın üzerinde secde etmek vâcibtir. Diğer uzuvları yere koymak sünnettir.

Hadislerin zâhirine göre, secde edilirken, bu uzuvların çıplak olmaları vâcib değildir. Çünkü açık olsun örtülü olsun bu uzuvları yere koymak ile secde hâsıl olur.

Diz kapaklarının çıplak olmasının vâcib olmaması hususunda ihtilâf yoktur. Zâten avret yerinin örtülmesi sebebiyle diz kapaklarının açık tutulması sakıncalıdır.

Ayakların çıplak olmasının şart olmaması hakkında da ihtilâf yoktur. Çünkü mestler üzerinde meshedilerek, mestlerle beraber namaz kılmak meşrû kılınmıştır. Eğer ayakların secde hâlinde çıplak olması şart olsaydı, namazda mestleri çıkarmak gerekecekti. Mestler çıkarılınca abdest de bozulmuş olurdu.

Ellerin çıplak tutulması mes'elesine gelince; Bu husûsta ihtilâf vardır :

1 — Cumhura göre ellerin çıplak olması vâcib değildir.

2 — Şâfiî, bir kavlinde ellerin çıplak olmasını vâcib görmüştür. Hanbeliler de elleri örtmenin mekruhluguna hükmetmişlerdir.

Zâhiri olan görüş, cumhûrun mezhebidir.

Alnın çıplak olması meselesine gelince :

1 — Dâvûd-i Zâhiri, Şâfiîler ve bir rivâyetinde Ahmed bin Hanbel, alnın çıplak olmasını vâcib görmüşlerdir. Onlara göre başa konan sarık, takke, bere, sargı ve benzeri her hangi bir şey, çıplak alnın yere değmesine mâni olursa, secde câiz değildir.

Ali bin Ebi Tâlib, İbn-i Ömer, Ubade bin es-Sâmit, İbrâhim en-Nehai, İbn-i Sîrin, Ömer bin Abdülâziz (Radiyallâhü anhüm) ve başka bâzı âlimlerin kavli budur.

Bunların bir delili, Ebû Dâvûd'un Sâlih bin Hayvan es-Sebbâi (Radiyalâhü anhümâ)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alnı üzerinde sarık sarınarak yanı başında secde eden bir adam görmüş ve sarığını yukarı çekerek alnını açmıştır.' Diğer bir delilleri de İbn-i Ebi Şeybe'nin İyaz bin Abdillâh (Radiyallâhü anhüm)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sarığının bir parçası üzerinde secde eden bir adamı görmüş de, mübârek eliyle işaret ederek, sarığını yukarı kaldırmasını istemiştir.'

2 — Said bin el-Müseyyeb, el-Hâsan, Bekir el-Mûzenî, Mekhul ve Zühri: Alnı açmak vâcib değildir, demişlerdir. Mâlik, Hânefi âlimleri, Evzâi, İshak ve bir rivâyete göre Ahmed bin Hanbel ile âlimlerin ekserisinin kavli budur. Bunlara göre secde ederken alnı örtmek mekruhtur.

Bu görüşteki âlimlerin delili, Ebû Nâ'im'in el-Hilye'de İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'den; Taberânî'nin İbn-i Evfâ (Radiyallâhü anh)'den ve İbn-i Ali Câbir (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sarığının bir katı üzerinde secde ederdi.' Fakat bu hadis rivâyet edildiği bütün tarikler zayıftır. Hattâ Ebû Hâtim: Bu hadis bâtıldır, demiştir. Beyhakî de: Bu hadis rivâyetlerinden hiç bir şey sübût bulmamıştır, der. Hadis, sâbit olduğu takdirde bu hadis ile alnın açık tutulmasının gerekliliğine delâlet eden hadisleri uzlaştırmak için şöyle bir yorum yapılabilir: Alnın açık tutulmasını gerekli gören hadisler, ma'zeret olmaması hâline âittir, diğeri de özür hâline âittir.

İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın hadisinde: «... Saç ve elbiseyi toplamamakla emrolundum.» buyurulmuştur. Yâni namaza durulduğunda saç ve elbiseyi, yere değdirmesin diye toplamak yasaklanmış, bunları kendi hâllerine bırakmak ve onların sâhibiyle beraber secde etmelerine imkân vermek istenilmiştir.

Fıkradaki nehiy, cumhûra göre tenzihen kerâhet içindir. Kişi ister namaza duracak diye saçını ve elbisesini toplasın, ister daha

önce ve başka maksadla toplamış olsun ve namaza durduğunda bu hal tesadüfen devam etsin, netice değişmez.

N e v e v i , M ü s l i m ' i n şerhinde: 'Âlimler, şu durumlarda namaz kılmaktan nehiy hususunda ittifak etmişlerdir.

Adam elbisesini yukarı çekmişken; yenlerini katlamışken; kollarını sıvamışken; saçlarını örüp bağlamışken; saçlarını sargının altında toplamışken ve benzeri haller. Bütün bunlar, âlimlerin ittifağıyla yasaktır, tenzihen mekruhtur. Eğer böyle yaparak namaza durursa isâe (kötü) etmiş olur. Bununla beraber namazı sahihtir. D â v ü d i ' y e göre namaz için böyle yapmak mekruhtur. Daha önce böyle yapmışsa ve tesadüfen bu halde namaza durursa mekruh değildir. İ b n ü l - M ü n z i r ' i n anlattığına göre H a s a n - ı B a s r i : Bu halde kılınan namazın iâde edilmesi vâcibtir, demiştir. Sahih ve muhtar kavi, cumhûrun kavidir. Sahâbilerden ve başkalarından nakledilen zâhiri de budur.' demiştir.

Namazda saçları ve elbiseyi toplamanın yasaklanmasının hikmeti şudur: Kişi, yere değmesin diye saçını ve elbisesini toplayınca, kibirli adama benzer. Bir de saç toplamanın yasaklığı hikmeti hakkında E b ü D â v ü d ' u n rivâyet ettiği bir hadîse göre şeytan namaz esnasında toplanan saç içinde oturur. Bu rivâyete göre; E b ü R â f i ' (Radiyallâhü anh), H z . A l i (Radiyallâhü anh)'nin oğlu H a s a n (Radiyallâhü anh)'ı namaz kılarken görmüş, saçlarını başı üstünde örmüş durumdaymış. E b ü R â f i ' (Radiyallâhü anh), Onun örgüsünü çözünce H a s a n (Radiyallâhü anh) öfkeyle dönüp Ona bakmıştır. E b ü R â f i ' (Radiyallâhü anh) de Ona : Sen namazına yönel ve öfkelenme. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki: «Şu örgü, şeytan oturağıdır.»

٨٨٦ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثَنَا وَكِيعٌ . ثَنَا عَبَّادُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ الْحَسَنِ .

ثَنَا أَحْمَرٌ ، صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ قَالَ : إِنْ كُنَّا لَنَأْوِي لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِمَّا يَحَافِي بَيْدَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ ، إِذَا سَجَدَ .

T E R C E M E S İ

886) "... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkadaşı Ahmer (30) (Radiyallâhü anh)'den :

(30) Ahmer bin Şihâb bin Cezi bin Su'lebe bin Zeyd bin Mâlik bin Sinân sahâbidir. Râvisi Hasan-ı Basrî'dir. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh, Onun rivâyetini almışlardır. (El-Menhel Cild : 5, Sahife : 350)

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman ellerini yanlarından çok uzaklaştırdığından dolayı, biz gerçekten Ona çok acıyorduk."

İ Z A H I

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Tahavî de rivâyet etmişlerdir. Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secde ederken mübarek kollarını, yanlarından çok uzak tuttuğuna ve bu nedenle meydana gelen meşakkat dolayısıyla Ona, bakan sahâbilerin fazlasıyla acıdiklarına delâlet eder.

Bu hadis de 880 ve 881 nolu hadislerin hükmünü te'yid eder mâhiyettedir.

(۲۰) باب التسبيح في الركوع والسجود

20 — RÜKU' VE SECDEDEKİ TESBİH BÂBİ

۸۸۷ — حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ رَافِعٍ الْبَجَلِيُّ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي بَ النَّافِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ عُمَى إِيَّاسَ بْنَ عَامِرٍ ، يَقُولُ : سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجَمْعِيَّ يَقُولُ : لَمَّا تَزَلَّتْ (فَسَبَّحَ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اجْعَلُوهَا فِي رُكُوعِكُمْ» فَلَمَّا تَزَلَّتْ : (سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى) قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اجْعَلُوهَا فِي سُجُودِكُمْ» .

TERCEMESİ

887 "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî (*Radıyallâhü anh*)'den, şöyle demiştir :

«Öyleyse sen, Büyük Rabbinin adını tesbih et.» (31) âyeti nâzil olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :

«Bu (âyetin mefhumu)nu rûku'nuzda kılın.» buyurdu. Sonra;

«Sen, Yüce Rabbinin adını tesbih et.» (32) âyeti nâzil olunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :

«Bu (âyetin mefhumu)nu secdenizde kılın.» buyurdu."

(31) El-Hakka 52

(32) El-Alâ 1

İ Z A H I

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, el-Hâkim, İbn-i Hibbân ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyleder :

«Hadisteki birinci âyetin başındaki 'F' harfi, daha önceki âyetlere terfi' içindir. Yani :

'Ey Allah'ın Resûlü! Sen, halkı tevhide ve Allah'a itaat etmeye dâvet et. Geçen âyetleri açıkla. Buna rağmen eğer halk, hidâyet yolunu tutmazsa Sen artık Rabbine dön. Ve Onu bütün noksanlıklardan tenzih et. Tenzih, tesbih lafzıyla olsun, başka zikirlerle olsun farfetmez.'

Âyetteki isim lafzı ile Allah'ın adı kasdedilmemiş olabilir. Yani âyet ile büyük Allah'ın zâtının tenzih edilmesi kasdedilmiş olabilir. İkinci ihtimal, isim kelimesinin zâid olmayıp Allah'ın adı anlamında kullanılmış olabileceğidir. Bu takdirde âyetle büyük Allah'ın adının tenzih edilmesi emredilmiş olur. İkinci ihtimal daha yakındır. Çünkü Allah'ın zâtını, bütün noksanlıklardan tenzih ve ta'zim etmek, vâcib olduğu gibi, onun ismini de tenzih ve ta'zim etmek gerekir.

Bu iki yorum, ikinci âyet için de söz konusudur.

Hadiste : «Bu âyeti rûku'nuzda kılınız.» emrinden maksad; tercedede parentez içi ifâdeyle işâret edildiği gibi âyeti aynen rûku'da okumak değil, âyetten anlaşılan 'Sübhâne Rabbiye'l-Azim' zikrini rûku'da okumaktır.

Hadiste «Bu âyeti secdenizde kılınız.» emrinden maksad; tercedede parentez içi ifâdeyle işâret edildiği gibi âyeti aynen secdede okumak değil, âyetten anlaşılan 'Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ' zikrini secdede okumaktır.

'Azim = Büyük ve azametli' kelimesinin rûku' tesbihine ve 'A'lâ = Yüce ve yüksek' kelimesinin secde tesbihine tahsisinin hikmeti şudur : Secde hâlindeki tevâzû, rûku' hâlindeki tevâzû'dan çok daha derin ve canlıdır. Çünkü insan vücudunun en şerefli uzvu olan alın, ayakların bastığı toprağa sürülüyor. Bu nedenle secde, rûku'dan efdaldır. 'A'lâ' kelimesinin ifâde ettiği yücelik ve azamet, 'Azim' kelimesinin mânâsından daha büyük olduğu için secde tesbihinde 'A'lâ' kelimesi uygun kılınmıştır.

Hadis, rûku' ve secdede tesbih yapmanın vâcibliğine delâlet eder. Âlemlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :

1 — Hanbelîler ve İshak bin Râheveyh, bu hadisin zâhiriyle hükmederek: Rûku' ve secdede tesbih yapmak vâcibtir, demişlerdir. Bunlara göre kişi tesbihi, bilerek terkederse namazı bozulur. Unutursa namazı bozulmaz, sehiv için secde eder.

2 — Dâvûd-i Zâhiri'ye göre tesbih, mutlaka vâcibtir. Unutularak bile terk edilse namaz bozulur. Sehiv secdesi ile tâmir edilemez.

Bu iki gruptaki âlimler, mezkûr hadisi delil gösterdikleri gibi, tesbihi kırâata kıyaslamışlardır.

Hanbelî mezhebine âit el-Muğni adlı kitabda: Ahmed bin Hanbel'den meşhur olan kavil şudur: Eğiliş ve kalkışlardaki tekbir, rûku' ve secdedeki tesbihler, rûku'dan kalkılırken yapılan tesmi' ile tahmid, iki secde arasında okunan 'Rabbiğfirli...' duâsı ve ilk teşehhüd vâcibtir. İshak ve Dâvûd'un kavli de budur.' denilmiştir.

3 — Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, bir kavline göre Ahmed ve âlimlerin cumhûru, rûku' ve secdedeki tesbihin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Bunların delili, namazını hatalı kılan kişiye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz ta'limine âit hadisidir. Çünkü o hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama namazın vâciblerini ta'lim etmiştir. Ona bu zikirleri öğretmiştir. Eğer bu zikir ve tesbihler vâcib olsaydı, taharrüm tekbirini ve kırâatı öğrettiği gibi bunu da öğretecekti. Gerekli açıklamanın ihtiyaç vaktinden te'hiri câiz değildir. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in adama, mezkûr tesbihleri öğretmemiş olması, bunun vâcib olmadığına delildir.

Bu delil, tesbihin vâcibliğine hükmedenlerin delil olarak gösterdikleri hadislere de cevaptır.

Tesbihin vâcibliğine hükmedenlerin, tesbihi kırâata kıyaslamaları da tam değildir. Çünkü ayakta durmak, namazda olduğu gibi namazın dışında da halkın alışkın olduğu bir âdettir. İbâdet duruşunun âdet duruşundan farklı kılınması için, ibâdet duruşunda kırâat vâcib kılınmıştır. Fakat rûku' ve secde hali, ibâdet dışında alışılmış bir duruş değildir. Bu sebeple bu duruşun ibâdet duruşu olduğunu bildirmek için bir alâmete hâcet yoktur.

۸۸۸ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ الْبَصْرِيُّ. أَنبَأَنَا ابْنُ لَوَيْمَةَ، عَنْ عُمَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ،

عَنْ أَبِي الْأَزْهَرِ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا رَكَعَ «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . وَإِذَا سَجَدَ قَالَ «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ .

TERCEMESİ

888) "... Huzeyfe bin el-Yemân (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiği-ne göre kendisi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den; rûku'a gittiği zaman üç defa «Sübhâne Rabbiye'l-Azîm» ve secdeye gittiği zaman üç defa «Sübhâne Rabbiye'l-Alâ» dediğini (kulağıyla) işittiştir."

İ Z A H I

Bu hadisi, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de bunun bir benzerini rivâyet ederek hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Bâzı rivâyetlerde H u z e y f e (*Radıyallâhü anh*)'in, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılarken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu tesbih sesini işittiği bildirilmiştir. Yine bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzuncadır. Ve orada şu ilâve de vardır :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda kırâat ederken rahmet âyeti geçtiğinde durup rahmet dilerdi. Ve azab âyeti geçtiğinde, durup istiâze ederdi.'

Âlimlerin rûku' ve secdedeki tesbih sayısı ile ilgili görüşlerini biraz sonra gelecek 890 sayılı hadisın açıklaması bahsinde beyan edeceğiz.

۸۸۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا جَرِيرٌ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي الضَّحَى ،

عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ

وَسُجُودِهِ «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ . اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي» يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ .

TERCEMESİ

889) "... Âişe (*Radıyallâhü anh*)'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rûku' secdesinde :

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي zikrini çok söyleyerek Kur'an-ı tefsir ederdi."

İ Z A H I

Bu hadisi B u h â r i, M ü s l i m, E b ü D â v ü d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

Hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anılan zikri namazda çok söylerdi. Namazın dışında söylemezdi. M ü s l i m'in bir rivâyetinden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu zikri namazın içinde ve dışında bol bol söylerdi. M ü s l i m'deki rivâyet şöyledir: 'Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);

سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ zikrini çok söylerdi. Ben : Yâ

Resûlallah : Seni görüyorum. Bu zikri çok söylüyorsun, dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki : «Benim Rabbim, ümmetim hakkında bir alâmet göreceğimi bana haber verdi. Ben onu gördüğüm zaman :

سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ sözünü çok söyleyeceğim. İşte

o alâmeti gördüm. (Alâmet şudur :) Allah'ın nusreti ve Fetih — Mekke Fethi — geldiği ve insanların dalgalar hâlinde İslâm dinine girdiklerini gördüğün zaman, Rabbinin hamdine bürünerek tesbih et; Ve ondan mağfiret dile. Çünkü Allah, tevbeleri çok kabul edicidir.»

M ü s l i m'in rivâyetinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anlattığı alâmet, N a s r sûresidir.

N a s r sûresinde Allah Teâlâ : فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَأَسْتَغْفِرْهُ buyur-

muştur. Bu âyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah'ın hamdiyle tesbih etmesi ve istiğfar etmesi emredilmiştir. Hadiste Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin bildirdiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anılan zikri çok söylemekle bu âyeti tefsir etmiş olur. Ve emrine uymuş olur.

Mezkûr âyet, iki şekilde yorumlanabilir :

1 — «Rabbinin hamdine bürünerek tesbih et...» Bu takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, hem hamd etmek hem de tesbih etmek emri verilmiş oluyor. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikisini de yapmadıkça emre uymuş olmaz.

2 — «Rabbine hamdetmek sûretiyle tesbih et...» Çünkü hamd etmek de bir nevi tesbihtir. Onda da Allah'ın eksikliklerden nezih

oluşu ifade ediliyor. Övgüye layık fiiller dolayısıyla hamd edilir. Bu takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hamd etmek emri verilmiş oluyor ve kendisi yalnız hamdetmekle, verilen emri yerine getirmiş oluyor.

Hadisteki zikir lafzı, âyetin birinci şekilde yorumlanmasını te'yid eder. Çünkü 'Sübhâneke'llahümme' ile 'Bihamdik' arasında atıf harfi olan ' و -vav' harfi vardır. Zâhirine göre, bu harf, kendisinden önce geçen tesbih ile kendisinden sonra gelen hamd'in ayrı cümleler olduğuna işaret eder. Ehlinin ma'lumu olduğu üzere, bu harf, kendisinden sonra gelen cümleyi, kendisinden önce geçen cümleye atıf eder. Bu takdirde mezkûr zikrin mânâsı şöyle olur :

«Allah'ım! Seni tesbih ederim ve layık olduğun hamd ile sana hamd ederim.»

Bu harf, hâl için olabilir. Bu takdirde mezkûr ibârenin mânâsı şöyle olur :

«Allah'ım! Senin hamdine bürünerek Seni tesbih ederim...»

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mağfiret dilemesine gelince; Bu dilek, tevâzuun en mükemmel ifâdesidir. Allah Teâlâ'nın emrine uymanın büyük idrâkidir ve ümmeti için rehberlik nişânesidir. Çünkü bilindiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük - büyük bütün günahlardan mâsûmdur. Bâzı âlimlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu nevi mağfiret dilemesi, kendi zâtında ümmeti içindir.

۸۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . سَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَزِيدَ الْهَذَلِيِّ ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ ابْنِ مَسْمُودٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ فِي رُكُوعِهِ : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ، ثَلَاثًا . فَإِذَا قَامَ فَلْيَقُلْ : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ، ثَلَاثًا . فَإِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ فِي سُجُودِهِ : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى ، ثَلَاثًا . فَإِذَا قَامَ فَلْيَقُلْ : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ، وَذَلِكَ أَذْنَاهُ . »

T E R C E M E S İ

890) "... (Abdullah) İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz rûku'a gittiği zaman rûku'unda üç defa 'Sübhone Rabbiye'l-Azim' desin. Çünkü böyle yaptığı zaman rûku'u tamamlanmış olur. Ve biriniz secde ettiği zaman secdesinde üç defa 'Sübhone Rabbiye'l-A'lâ' desin. Çünkü bunu yaptığı zaman secdesini tamamlamış olur. Bu (anılan) zikir, en azıdır.»

İ Z A H I

Bu hadisi Bezzâr, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd: Hadis mürseldir. Çünkü Avn bin Abdillâh bin Utbe bin Mes'ud (33), İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'a yetişmemiş, demiştir. Buhârî de Tarih adlı kitabında Avn'ın İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'a yetişmediğini bildirmiştir. Ebû Dâvûd, mürsel demekle munkatî'i kasdetmiştir. Yâhut, mürselin, meşhur olmayan mânâsını kasdetmiştir. Ona göre mürsel, senedinin herhangi bir yerinde, bir veya birden fazla râvinin düştüğü hadistir.

Hadis, rûku' ve secdede tesbihin vâcibliğine hükmedenler için bir delildir. Sübûlû's-Selâm sâhibinin anlattığı gibi, hadisin zâhirine göre üç defâdan eksik yapılan tesbih kâfi değildir.

Hadisin: «Bu (anılan) zikir, en azıdır.» cümlesinden maksad şu olabilir: 'Mükemmel tesbihin en azı üçtür.' Bir cemâat cümleyi böyle yorumlamıştır. Buna göre üç defâdan eksik tesbih yapan kimse, sünneti yerine getirmiş olmaz. Üç defa olunca, sünnet yapılmış olur.

Birinci yoruma göre mükemmel tesbihin en azı üç defadan fazla yapılan tesbihtir. Üç defa yapılan tesbih, vâcib olan tesbihtir. Üçten eksik olan tesbih, câiz değildir.

Her iki yorumculara göre tesbihin en mükemmel şekli için belirli bir sayı yoktur. Kıraatın uzunluk ve kısalığına göre bu sayı değişir. Çünkü namazdaki rükünlerin, uzunluk ve kısalık bakımından birbirlerine yakın olmaları sünnettir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rûku' ve secdesinin uzunluk bakımından, kıyamına yakın olduğu, hadislerle sabittir.

E l - M â z i r i : En mükemmel tesbih sayısı, onbir veya dokuzdur. Mükemmellik bakımından ortalama sayısı beştir, demiştir.

(33) Avn'ın sıkı olduğu, Ahmed, İbn-i Muin, Nesâî ve İcîl tarafından bildirilmiştir. Buhârî hâriç, Kütüb-i Sitt'e'de rivâyetleri vardır.

Tirmizi'nin, İbn ü'l-Mübârek ile İshak bin Rahaveyh'den rivâyet ettiğine göre, bunlar: İmam için beş defa tesbih etmek müstehaptır, demişlerdir. Sevrî de bununla hükmetmiştir.

En-Neyl yazarı: Mükemmel tesbihin belirli bir sayıya bağlanmasına dâir hiç bir delil yoktur. Uygun olanı, muayyen bir sayıya bağlanmadan namazdaki kırâatın uzunluğuna göre tesbih sayısını çoğaltmaktır, demiştir.

DÖRT MEZHEBİN TESBİH SAYISI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ:

1 — H a n e f i âlimlerine göre rûku'da Sübhâne Rabbiye'l Azîm'i, secdede Sübhâne Rabbiye'l Alâ'yı üçer defa söylemek sünnettir. Bundan az söylemekle sünnet hâsıl olmaz.

2 — Ş â f i i l e r ' e göre tesbih, her hangi bir lafızla söylenirse, sünnetin aslı hâsıl olur. Mezkûr lafızla tekrarlamaktır. İmam üç defa tekrarlamalıdır. Daha fazla tekrarlayamaz. Ancak arkasında namaz kılan cemâat, muayyen kişiler olup, uzatmasma râzı olduklarını söylerlerse, imam da tesbihi onbir defaya kadar tekrarlayabilir.

3 — H a n b e l i l e r ' e göre anılan lafızlarla tesbih etmek vâcibtir. Bunun tekrarlanması sünnettir.

4 — M â l i k i l e r ' e göre rûku' ve secdede tesbih yapmak mendubtur. Bunun için muayyen bir lafız yoktur. Anılan lafızlarla tesbih etmek, daha efdaldır (34)

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

Hadis, rûku' ve secdedeki tume'ninenin en azının üç tesbih miktarı olduğuna ve bu iki yerde tesbih etmenin vâcibliğine delâlet eder.

Daha önce de anlattığım gibi H a n e f i ve Ş â f i i mezheplerine göre tume'ninenin en az süresi, vücûdun bir tesbih kadar hareketsiz kalmasıdır.

(34) Mezheplerin görüşleri el-Fıkh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa'nın 'Namazın sünnetleri bahsi'nden alınmıştır.

(۲۱) باب الاعتدال في السجود

21 — SECDEDE İ'TİDÂL BÂBİ

۸۹۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَعْتَدِلْ . وَلَا يَفْتَرِشْ ذِرَاعِيهِ افْتِرَاشَ الْكَتَابِ » .

T E R C E M E S İ

891) "... Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz secde ettiği zaman i'tidâl etsin. Ve köpeğin yayılması gibi kollarını (yere) yaymasın.»

۸۹۲ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا سَعِيدٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ . وَلَا يَسْجُدُ أَحَدُكُمْ وَهُوَ بَاسِطٌ ذِرَاعِيهِ كَالْكَتَابِ » .

T E R C E M E S İ

892) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Secdede i'tidâl ediniz. Sakın herhangi biriniz köpek gibi kollarını yayarak secde etmesin.» buyurdu."

İ Z A H İ

Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmizî, Ahmed ve İbn-i Huzeyme de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî: Hadis, hasen - sahihtir. İlim ehli bununla amel ederek, secdede i'tidâlî seçer ve canavar gibi yere yayılmaktan kerâhet ederler, demiştir.

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini de Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi mânâyı etkilemiyen az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Secdede i'tidâl: Yere yayılmak ile toplanmak arası bir haldir. Âlimler i'tidâl hâlini şöyle tasvir etmişlerdir: Secdede i'tidâl ellerin

avuçlarını yere koymak, dirsekleri yerden kaldırmak ve yanlardan uzak tutmak, karnı da uyluklardan uzaklaştırmaktır.

Köpeğin yayılması, ellerle beraber dirsekleri yere koymaktır.

Bu konuda rivâyet olunan hadisler, namaz kılan kimsenin; secde ettiğinde el avuçlarını yere koymasının, dirseklerini yerden kaldırmasının ve yanlarından uzak tutmasının gerekliliğine delâlet eder. Dirsekleri yerden kaldırmak ve koltuk altı görülebilecek derecede kolları yanlardan uzak tutmak, bütün âlimlere göre müstahaptır. Bunu yapmayanın namazı, sahîh olmakla beraber, tenzihen kerâhet işlemleri olur.

Hadislerde buyurulan i'tidâl şeklinin; mütevâziliğe daha muvafık, alın ile burnun yere iyice dokunmasına daha elverişli ve tembellik halinden daha uzak olduğu âlimler tarafından ifâde edilmiştir.

(۲۲) باب الجلوس بين السجدين

22 -- İKİ SECDE ARASINDAKİ OTURUŞ BÂBİ

۸۹۳ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ ، عَنْ بُدَيْلٍ ، عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَائِمًا . فَإِذَا سَجَدَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ ، لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ جَالِسًا . وَكَانَ يَفْتَرِشُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى .

TERCEMESİ

893) "... Âişe (Radıyaliûhü anhâ)'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başını rûku'dan kaldırdığı zaman iyice doğrulup, ayakta durmadıkça secdeye gitmezdi ve secde edip başını kaldırdığı zaman, iyice doğrulup oturmadıkça (ikinci) secdeye gitmezdi. Oturduğu zaman sol ayağını iftirâş ederdi. (döşerdi.)"

۸۹۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى ، عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،

عَنِ الْحُرْثِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُقَعِّبْ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ » .

TERCEMESİ

894) "... Ali (Radıyallâhü anh) 'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki :
«İki secde arasında ik'â oturuşuyla oturma.»"

۸۹۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قُوَابٍ . ثنا أَبُو نَعْمَانَ النَّخَعِيُّ ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ ، عَنْ عَلِيمِ بْنِ كَلَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُوسَى وَأَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا عَلِيُّ ! لَا تَقْعُ إِقْمَاءُ الْكَلْبِ » .

T E R C E M E S İ

895 "... Ali (Radıyallâhü anh) 'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Yâ Ali! Köpeğin ik'â (denilen) oturuşu gibi ik'â oturuşuyla oturma.»

۸۹۶ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هُرُونَ . أَنبَأَنَا الْعَلَاءُ : أَبُو مُحَمَّدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا رَقَمْتَ رَأْسَكَ مِنَ السُّجُودِ فَلَا تَقْعُ كَمَا يُقْعِي الْكَلْبُ . صَغَ الْيَدَيْكَ بَيْنَ قَدَمَيْكَ . وَالْزُقَ ظَاهِرَ قَدَمَيْكَ بِالْأَرْضِ » .

في الزوائد : في إسناده العلاء ، قال ابن حبان والحاكم فيه : إنه يروى عن أنس أحاديث موضوعة . وقال فيه البخاري وغيره : منكر الحديث وقال ابن الدبني : كان يضع الحديث .

T E R C E M E S İ

896) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre kendisi; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu. demiştir :

«Sen başını secdeden kaldırdığın zaman köpeğin ik'â ettiği gibi ik'â etme. Sağrılarını ayaklarının arasına al ve ayaklarının üst kısmını yere yapıştır.»

Not : Zevâid'de : Bunun isnadında bulunan el-A-lâ'nın Enes (R.A.)'den mevzû hadisler rivâyet ettiğini İbn-i Hıbbân ve el-Hâkım söylemişlerdir. Buhâri ve başkası : O, münkerül hadistir, demişlerdir. İbnü'l-Medenî de demiştir ki : O, hadis uydurdu, denilmiştir.

İ Z A H İ

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisini M ü s l i m de rivâyet etmiş, müellifin iki senedle rivâyet ettiği A l i (Radıyallâhü

anh)'in hadisini Tirmizi' de rivâyet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise zevâid kısmındandır.

Hadislerde geçen ve konumuzu ilgilendiren bâzı kelimeleri açıklayalım :

İftirâş : Sol ayağı yere döşeyerek onun üzerinde oturmak ve sağ ayağı dikerek parmak uçlarını kibleye çevirmektir.

Tevekkür : Sağ ayağı dikerek parmak uçlarını kibleye çevirmek ve sol ayağı yere döşeyerek sağ ayağın altına yerleştirip sağrılar üzerinde oturmaktır. Bu oturuşta sağ ayağın üst kısmı, sol ayağın alt kısmının üzerine gelmiş olur.

İ b n - i Z ü b e y r (Radıyallâhü anh), teverruk için ikinci bir ta'rif yapmıştır. Ona göre sağ ayağın üst kısmı yere gelecek şekilde ve üzerinde oturmadan yere yatırmak, sol ayağı sağ uyluğu ile baldırı arasına yerleştirmek ve mak'adı üzerine oturmaktır. Bu oturuşta sağ ayağın parmakları kibleye çevrilmeyerek, üst kısımları yere gelecek şekilde yatırılır.

İk'a : Mak'ad üzerinde oturup dizleri dikerek, altları yere gelecek şekilde ayakları yere koymak ve elleriyle yere dayanmaktır. Bu oturuş, köpek oturuşuna benzer.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki secde arasındaki oturuşunun iftirâş şeklinde olduğu bildirilmiştir.

A l i (Radıyallâhü anh) ve **E n e s** (Radıyallâhü anh)'in hadislerinden anlaşıldığına göre köpek oturuşuna benzeyen ik'â oturuşu yasaklanmıştır.

Biz önce namazdaki oturuşlarla ilgili, âlimlerin görüşlerini nakledelim, ondan sonra ik'â meselesi üzerinde duralım :

1 — **H a n e f i** âlimlerine göre namazdaki bütün oturuşlarda iftirâş şekli sünnettir. Kadınlar, ayaklarını sağ taraftan çıkararak sağrıları üzerinde otururlar.

H a n e f i l e r'in delili ise **M ü s l i m** ve müellifin rivâyet ettikleri **Â i ş e** (Radıyallâhü anhâ)'nin 893 nolu hadisidir. Bir de namazını halâli kılan a'râbi'nin meşhur hadisidir. O hadiste :

فَإِذَا جَلَسْتَ فَاجْلِسْ عَلَى رِجْلِكَ الْيُسْرَى

= «Oturduğun zaman sol ayağının üzerinde otur.» buyurulmuştur.

2 — Ş â f i i l e r ' e göre namazda beş oturuş vardır : Birinci si : Secdeler arası oturuş; İkincisi : Her rek'atten sonra ayağa kalkmadan önce yapılan istirahat oturuşu; Üçüncüsü : Üç ve dört rek'atli namazlardaki ilk teşehhüd oturuşu; Dördüncüsü : Arkasında sehv secdesi yapılacak son oturuş; Beşincisi : Arkasında selâm verilecek oturuş. Beşinci oturuşta teverruk, diğerlerinde de iftirâş etmek ef daldır.

Ş â f i i l e r ' i n delili, B u h â r i , E b ü D â v ü d ve başkalarının rivâyet ettikleri E b ü H ü m e y d - i S â i d i (Râdîyallâhü anh) ile burada rivâyet olunan Â i ş e (Râdîyallâhü anh)'nin hadisidir.

El-Menhel yazarı, Ş â f i i l e r ' i n görüşünü anlatırken, ilk teşehhüdde iftirâş ve son teşehhüdde teverruk oturuşunun hikmeti hakkında Ş â f i i l e r ' i n şunu söylediklerini nakleder : Bu oturuşlar, namazı hatırlamaya ve rek'at sayılarını karıştırmamaya daha yakındır. Hem de ilk teşehhüdün hafifletilmesi sünnettir. İftirâş edilerek oturulur ki; Bu oturuş kolayca ayağa kalkmak için daha müsâittir. Son teşehhüdü uzatmak sünnettir. Ondan sonra ayağa kalkmak da yoktur. Teverruk edilerek oturmak daha rahattır. Oturuşların değişik oluşunun şu faydası da vardır : Namaz esnasında cemâata yetişen kişi, imamı ve cemâatı oturuşta gördüğü zaman ilk ve son oturuştan hangisi olduğunu bilmiş olur.

3 — M â l i k i l e r ' e göre iki teşehhüdde de teverruk etmek müstahabtır. İki secde arasındaki oturuş da böyledir.

Bunların delili de M â l i k ' i n el-Muvatta'da A b d u l l a h bin Ö m e r (Râdîyallâhü anh)'in oğlu A b d u l l a h ' t a n rivâyet ettikleri hadistir. Bir de e l - K â s i m bin M u h a m m e d ' i n , teşehhüddeki oturuşu Y a h y a bin S a i d ve arkadaşlarına anlatırken, teverruk şeklini ta'rif ettiğine dâir M â l i k ' i n rivâyetidir.

4 — H a n b e l i l e r ' e göre iki teşehhüdlü namazın ilk teşehhüdünde iftirâş, son teşehhüdünde teverruk etmek ve tek teşehhüdlü namazda iftirâş etmek sünnettir.

H a n b e l i âlimlerinden el-Muğnî yazarı şöyle der : -Bizim delilimiz, V â i l bin H ü c r (Râdîyallâhü anh)'ün şu meâldaki hadisidir :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teşehhüd için oturunca sol ayağını yere döşedi ve sağ ayağını dikti.» Bu hadiste, arkasında selâm verilen teşehhüd ile selâm verilmeyen teşehhüd arasında bir ayırım yapılmamıştır.

İkinci delilimiz, 'M ü s l i m' in Â i ş e (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Her iki rek'atte bir tahiyye vardır.» buyururdu. Sol ayağını yere döşerdi, sağ ayağını da dikerdi.»

Bu iki hadis, her teşehhüdde iftirâş etmekle hükmederler. Son teşehhüd oturuşu, E b ü H ü m e y d (Radiyallâhü anh)'in hadisiyle bundan müstesnadır. Çünkü ikinci teşehhüdde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teverruk ettiği bu hadisle sabittir. Şu da vardır ki : İkinci teşehhüdde teverruk etmenin sebebi, iki teşehhüdün birbirinden farklı kılınmasıdır. İçinde tek teşehhüd bulunan namazda teşehhüdlerin karışması endişesi olmadığına göre, farklı oturuş da söz konusu değildir. Beyan edilen görüşler, en efdal oturuşun tesbitiyle ilgilidir. İk'â oturuşu hâric, nasıl oturulursa oturulsun namaz sahihtir.

İk'â mes'elesine gelince : Bu bâbta geçen hadislerde köpeğin oturuşuna benzetilen ik'â oturuşu yasaklanmıştır.

M ü s l i m, E b ü D â v ü d ve T i r m i z i'nin rivâyet ettikleri bir hadiste T â v ü s (Radiyallâhü anh) demiştir ki :

«Biz, İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'a ayaklar üzerinde ik'â (çömelmek) hakkında söz ettik. İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) : O, sünnettir, dedi. Biz Ona : Ama biz onu adama cefâ görüyoruz, dedik. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) :

Bilâkis o, senin Peygamberinin sünnetidir, dedi.»

Bu hadis, iki secde arasında ökçeler üzerinde çömelmenin sünnet olduğuna delâlet eder.

Şu halde ik'â oturuşu iki türlüdür. Birinci çeşit ik'â, yukarıda anlatıldığı gibi köpek oturuşuna benzeyen ik'âdır. Bu oturuş yasaktır.

İkinci nev'i ik'â : Secdeler arasındaki oturuş da her iki ayağı dikerek, parmaklarını kibleye çevirmek ve topuklar üzerinde oturmaktır. İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in : 'Peygamber'imin sünnetidir.' sözüyle kasdettiği ik'â, budur. B e y h a k i ve

K â d ı İ y a z , İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisin-deki ik'âyı böyle yorumlamışlardır. K â d ı İ y a z 'ın dediğine göre sahâbîlerden ve seleften bir cemâatın secdeler arasında bu şekilde oturduğu rivâyet olunmuştur.

El-Menhel yazarı 'Secdeler arasında ik'â bâbı'nda özetle şöyle der :

« M â l i k , N a h a i , H a n e f i l e r v e H a n b e l i l e r : İ k ' â hangi şekilde ta'rif edilirse edilsin mekruhtur, demişlerdir. Bunların delilleri, T i r m i z i ve İ b n - i M â c e h 'in A l i (Râdıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri (894 ve 395 nolu) hadisler ile İ b n - i M â c e h 'in E n e s (Râdıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği (896 nolu) hadistir. Bunlara göre bu hadislerdeki nehiy kerâhet içindir. Çünkü diğer taraftan ik'anın meşrûluğuna delâlet eden İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisi vardır. Eğer İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisi olmasaydı : Bu hadislerdeki nehiy, kerâhet için değil haramlık içindir, diyeceklerdi.

Bu bâbtaki hadisler ile İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisi arasında görülen zâhiri çelişkinin def edilmesi hususunda ihtilâf edilmiştir :

H a t t â b i ve M â v e r d i : İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisi, bu bâbtaki hadislerle mensuhtur. İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın mensuhluğu duymadığı umulur, demişlerdir.

B e y h a k i , K â d i İ y a z , İ b n - i S a l â h , N e v e v i ve bir cemâat hadisleri uzlaştırmak için şöyle demişlerdir : Bu bâbtaki hadislerle yasaklanan ik'â, köpek oturuşuna benzeyen oturuştur. Yâni mak'âdı, elleri ve ayakların altını yere koyup dizleri dikmektir. İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın sünnet olduğunu söylediği ik'â ise, ayakları dikerek, onlar üzerinde çömelmek ve dizleri yere koymaktır.

En-Neyl yazarı : Anlatıldığı gibi, hadisleri uzlaştırmak gerekir. Zâten hadisler, bu uzlaştırmaya ışık tutar. Çünkü nehiy hadislerinde köpek oturuşuna benzetmek kaydı mevcuttur. İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisinde ise, ayaklar üzerinde ve parmak uçları üzerinde oturmak kaydı mevcuttur. Bu durumda mensuhluğa hükmetmek, bu kayıtlardan bir nevi gaflettir. Diğer taraftan hadis hâfizları : Nehiy hadisleri ile İ b n - i A b b â s (Râdıyallâhü anh)'ın hadisinin târihleri meçhuldür, demişlerdir. Tarihler bilinmeyince mensuhluk yoluna gidilemez. Bir de şu var ki : Hadisleri uzlaştırmak mümkün iken mensuhluk yoluna gitmek yasaktır, demiştir.

Yukarıda verilen ma'lumattan şu netice çıkıyor ki : İki secde arasında topuklar üzerinde çömelmek de iftirâş gibi meşrûdur. Nevevî, el-Mühezzeb şerhinde şöyle demiştir : 'İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in rivâyet ettikleri ik'â oturuşu, Beyhakî'nin yorumladığı şekilde, yani topuklar üzerinde çömelmek oturuşu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yapılmıştır. Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iftirâş ettiği Ebû Hümejd (Radiyallâhü anh)'in ve ona muvafakat edenlerin rivâyetleriyle sâbittir. Şu halde ikisi de sünnettir. Ancak Ebû Hümejd (Radiyallâhü anh)'in rivâyet ettiği iftirâş sünneti daha meşhur ve ekseriyetle yapılandır. Çünkü bunu Ebû Hümejd (Radiyallâhü anh)'e rivâyet ederken o sahâbi onu doğrulamıştır. Vâil bin Hücr (Radiyallâhü anh) ve başkası da rivâyet etmiştir. Bu rivâyetler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki secde arasında iftirâş oturuşuna devam ettiğine ve bu oturuşun sahâbilerce meşhur olduğuna delâlet eder. Bu sebeple iftirâş oturuşu tercihe şâyan olup daha efdaldır. Bununla beraber topuklar üzerinde çömelmek de sünnettir.

Nevevî'nin bahsettiği İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in hadisi, Beyhakî'nin ondan rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

«İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)' başını birinci secdeden kaldırdığı zaman ayak parmak uçlarının üzerinde otururdu ve : Bu oturuş sünnettendir.» derdi.

(۲۳) باب ما يقول بين السجدين

23 — İKİ SECDE ARASINDA (Kİ OTURUŞTA)

KİŞİNİN SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBİ

۸۹۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ . ثنا الْمَلَاءُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ عُمَرَ
ابْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ حُذَيْفَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ،
عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ سَمْعٍ بْنِ عُيَيْدَةَ ، عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ بْنِ الْأَخَنْفِ ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرٍ ،
عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ « رَبِّ اغْفِرْ لِي . رَبِّ اغْفِرْ لِي . »

T E R C E M E S İ

897) "... Huzeyfe (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre;

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki secde arasında (ki oturuşta) :

رَبِّ اغْفِرْ لِي رَبِّ اغْفِرْ لِي = «(Ey) Rabbim! Bana mağfiret eyle. (Ey) Rabbim! Bana mağfiret eyle.» derdi."

٨٩٨ - حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيمٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ صَيْبٍ ، عَنْ كَامِلِ

أَبِي الْمَلَاءِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ حَبِيبَ بْنَ أَبِي ثَابِتٍ يُحَدِّثُ عَنْ سَمِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛

قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ « رَبِّ اغْفِرْ لِي

وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْزُقْنِي وَارْقُمْنِي » .

فی الزوائد : رجاله ثقات . إلا أن حبيب بن أبي ثابت كان يدلس ، وقد عنعنه . وأصله في أبي داود

والترمذی .

T E R C E M E S İ

898) "... İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhumâ)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazında iki secde arasında (ki oturuşta) : رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْزُقْنِي وَارْقُمْنِي

«(Ey) Rabbim! Beni(m günahlarımı) bağışla, bana rahmet eyle. Beni(m kırıklarımı) düzelt. Beni rızıklandır ve beni(m derecelerimi) yükselt.» derdi."

Not : Zevâid'de : Hadisin ricâli sıkalardır. Fakat Habîb bin Ebî Sâbit tedlis ederdi. Ve bu hadîsi an'aneyle rivâyet etmiştir. Hadisin aslı Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de vardır, denmiştir.

İ Z A H İ

Müellifin kısmen iki senedle rivâyet ettiği H u z e y f e (Radiyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m uzunca ve N e s â i de aynen rivâyet etmiştir. Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki secde arasında hadiste mezkûr duâyı okuduğunu bildirmiştir.

İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in hadisini notta işâret edildiği gibi E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmişler-

dir. Müellifin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr rivâyetlerinde gece namazı kaydı yoktur. Bu rivâyetlerin senedlerinde de H a b i b b i n E b i S â b i t an'ane ile rivâyet etmiştir.

T i r m i z i hadisi, rivâyet ettikten sonra : Bu hadis garibtir, A l i (Radiyallahü anh)'den de böylece rivâyet edilmiştir. Ş â f i i , A h m e d ve İ s h a k farz ve nâfile namazlarda bu duâyı okumakla hükmetmişlerdir. Bâzı âlimler bu hadisi K â m i l E b ü ' l - A l â 'dan mürsel olarak rivâyet etmişlerdir, demiştir.

T i r m i z i 'nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezi'de : T i r m i z i hadisin sahihliğine veya zayıflığına hükmetmemiştir. E l - H â k i m , hadisi rivâyet ederek sahih olduğunu söylemiştir. E b ü D â v ü d , da hadisin sıhhat veyâ zayıflığı hakkında bir şey söylememiştir, denmiştir.

T i r m i z i 'deki duâ lafzı şöyledir :

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِيْ وَاجْبُرْنِيْ وَاهْدِنِيْ وَارْزُقْنِيْ

E b ü D â v ü d 'daki duâ da şöyledir :

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِيْ وَعَافِنِيْ وَاهْدِنِيْ وَارْزُقْنِيْ

Hadis iki celse arasındaki oturuşta mezkûr kelimelerle duâ etmenin meşrûluğuna delâlet eder.

Duâdaki kelimelerin mânâları açıktır. Yalnız bunlardan :

Fiili «Cebere, yecburu» fiilinden alınmadır. Bunun asıl mânâsı kırılan bir şeyi düzeltmek ve ıslah etmektir. Kırık kemikler üzerine sarılan cebir şeyi düzeltmek ve ıslah etmektir. Kırık kemikler üzerine sarılan cebire ismi bu mânâdan alınmadır. Burada kastedilen mânâ mânevi kırık mesâbesindeki kusurları, hatâları ve eksikleri ıslâh ve tâmir etmek, düzeltmektir. Bu fiil musibet yaralarının sarılması anlamında da kullanılır. Burada o mânâ da düşünülebilir. Kişi bu duâyı yapmakla mânevi yaralarının sarılmasına geçirdiği musibetlerle kaybettiği nimetlerin yerinin benzer nimetlerle doldurulmasını dilemiş olur.

(۲۴) باب ما جاء في التشهد

24 — TEŞEHHÜD HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۸۹۹ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا أَبِي . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ شَقِيقِ

ابْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا يَحْيَى

ابْنُ سَعْدٍ . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَا : السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ قَبْلَ عِبَادِهِ . السَّلَامُ عَلَى جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَعَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ . يَمْنُونَ الْمَلَائِكَةَ . فَسَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « لَا تَقُولُوا : السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ . فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ . فَإِذَا جَلَسْتُمْ فَقُولُوا : التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ . السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . فَإِنَّهُ إِذَا قَالَ ذَلِكَ أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . »

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنبَأَنَا الثَّوْرِيُّ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، وَالْأَعْمَشِ ، وَحُصَيْنٍ ، وَأَبِي هَاشِمٍ . وَحَدَّثَنَا عَنْ أَبِي وَائِلٍ . وَعَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ وَأَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَمَرٍ . ثنا قَبِيصَةُ . أَنبَأَنَا سُفْيَانُ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، وَمَنْصُورٍ ، وَحُصَيْنٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ . ح قَالَ : وَحَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ وَالْأَسْوَدِ وَأَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُعَلِّمُهُمُ التَّشَهُّدَ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

899) "... Abdullah bin Mes'ud (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kıldığımız zaman (teşehhüd için oturduğumuzda) «Selâm Allah'ın kullarına olsun» demeden önce «Selâm Allah'a olsun, Selâm Ceb-râil'e, Mikâil'e, falan ve falan'a olsun» derdik. İbn-i Mes'ud ve arkadaşları (falan ve falan sözü ile) melekleri kasederler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim böyle dediğimizi işitti bunun üzerine :

«Selâm Allah'a olsun demeyiniz. Çünkü şüphesiz Allah selâmın kendisidir. Bunun için (teşehhüde) oturduğunuz zaman :

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
وَبَرَكَاتُهُ أَلْسَلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ
مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

deyiniz. Çünkü kişi bunu söylediği zaman selâm cümlesi gökte ve yerde bulunan her salih kula isâbet eder.»

... Abdullah bin Mes'ud (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre :
Kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellein) 'den bunun mislini rivâyet etmiştir."

... Abdullah bin Mes'ud (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara teşehhüdü öğretti. Abdullah (Radiyallâhü anh) bu hadisin mislini zikretmiştir."

İ Z A H İ

Müellif bu hadisin metnini, bâzı râvileri aynı olan iki senedle rivâyet etmiştir. Daha sonra zikrettiği müteaddit tariklerle de hadisin kendisine intikal ettiğini beyan etmiştir. Son iki senedde Abdullah İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, onlara teşehhüdü öğrettiğini ifâde eden bir cümle ilâvesi de mevcuttur. Esasen el-Menhel 'de bildirildiğine göre Ebû Bekir bu hadisin yirmi kûsûr tarikten rivâyet edildiğini söylemiştir.

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Nesâî, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

إِذَا صَلَّيْنَا = «Namaz kıldığımız zaman...» cümlesi yerine bâzı rivâyetlerde : إِذَا جَلَسْنَا = «Teşehhüd için oturduğumuz zaman...» cümlesi bulunur. قَبْلَ عِبَادِهِ ifâdesini : «Selâm Allah'ın kullarında olsun demeden önce» diye terceme ettik. Fıkranın mânâsı şöyle olur : 'İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Biz : Es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillah... demeden önce : Es-Selâmü ala'l-Lâh... derdik.'

قَبْلَ عِبَادِهِ ifâdesi : 'Kıbele ibâdihi' de okunabilir. Bu takdirde lafzın mânâsı : «Allah'ın kulları tarafından...» olur. Buna göre fıkranın mânâsı şöyle olur : İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) demiştir ki : 'Biz, kulları tarafından Allah'a selâm olsun derdik.'

B u h â r i 'nin bir rivâyetindeki : **اَلْسَّلَامُ عَلَى اللهِ مِنْ عِبَادِهِ** =

«Selâm kulları tarafından Allah'a olsun.» ifâdesi ikinci ihtimali te'yid eder.

Teşehhüdde böyle söylenen sahâbiler galiba selâmı hamd ve şükür kabilinden saydıkları için 'Allah'a selâm olsun' demeyi câiz görmüşlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem : «Esselâm Alâ'l-Lah = Selâm Allah'a olsun demeyiniz.» buyurarak böyle söylemeyi yasaklamıştır. Çünkü selâmın mânâsı, âfetlerden ve noksanlıklardan selâmette olmaktır. Allah, kullarından dilediğine selâmet verir. Selâmeti veren, ancak Allah'tır. Hâl böyle iken Allah'ın selâmette olması için duâ edilir mi?

Hadisin : «Çünkü şüphesiz Allah, selâmın kendisidir.» cümlesi konan yasağın nedenini bildirmek içindir. Yâni selâm, Allah Teâlâ'nın isimlerinden bir isimdir. Mânâsı da ortaktan sâlim olan demektir. Yâhut mânâsı, Dünya'da Peygamberler ve Cennette mü'min kullarına selâm eden demektir. Veyâhut mânâsı, mü'min kulunu tehlikelerden ve korkunç hallerden emin kılandır.

TEŞEHHÜDÜN MÂNÂSI

«Ettehiyyâtü li'llâhi = Tahiyyeler Allah'a mahsustur.»

Tahiyyât : 'Tahiyye'nin çoğuludur. Tahiyye : Ta'zim ve saygı demektir. Yeryüzündeki krallara, değişik ta'zim ifâdeleriyle saygı yapılırdı. Bâzılarına : 'Hayırlı sabahlar'; bâzılarına : Günaydın; bâzılarına : Çokça selâmette ol; bâzılarına; Bin sene yaşa denilirdi. Yapılan ta'zim ifâdeleri içerisinde Allah Teâlâ'ya senâ etmeye elverişli bir ifâde yoktu. Bunun için, müslümanlara : «Ettehiyyâtü li'llâhi» demeleri emredildi. Yâni her türlü ta'zim, Allah'a mahsustur. O'na lâ-yıktır.

«Ve'ssalevâtü = Salâtlar da Allah'a mahsustur.»

Salâvat : 'Salât'ın çoğuludur. Salât : Namaz demektir. Bundan maksad, beş vakit namazdır. Veyâhut farz olsun, nâfile olsun bütün namazlardır.

Bâzıları : Salavâtın maksad, bütün ibâdetlerdir, demişlerdir.

Bir kısım âlimler de : Salavât ile rahmetler kasedilmiştir, demişlerdir.

«Ve'ttayyibâtü : Tayyibeler de Allah'a mahsustur.»

Tayyibât : 'Tabbiye'nin çoğuludur. **Tayyibe :** Duâ ve zikir gibi, yararlı, güzel söz demektir. **Bâzı âlimler :** Tayyibât, kapsam bakımından sözlerden daha geniştir. Yâni güzel söz olabildiği gibi, güzel amel ve yararlı vasıflar da olabilir. Sözlerin, amellerin ve vasıfların güzelliğinden maksad, bunların mükemmel ve ihlaslı olmasıdır. Her türlü gösteriş ve riyâkârlıktan uzak olmasıdır, demişlerdir.

«**Esselâmü aleyke eyyühennebiyyü = Selâm sana olsun ey Peygamber.**»

Buradaki selâmdan maksad, hoşlanılmayan durumlardan selâmette olmaktır. Yâni : Ey Peygamber! Hoşlanılmayan durumlardan selâmette olasın.

Bâzı âlimlere göre buradaki selâm, Allah'ın adıdır. Cümleinin mânası da : Ey Peygamber! Selâm olan Allah, Seni bütün âfetlerden korusun.

Teşehhüdde Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce burada Nübüvvetle vasıflandırılıyor. Teşehhüdün sonunda okunan şahâdet kelimesinde de Resüllükle vasıflandırılıyor.

«**Verahmetü'llahi ve Berekâtühu = Allah'ın rahmeti de, bereketleri de sana olsun ey Peygamber!**»

Rahmetten maksad, ihsan ve ikrâmdır. Bereketten maksad da bol hayırdır.

«**Esselâmü aleyna = Selâm üzerimize olsun.**»

Üzerimize demekle, orada hazır bulunan imam, cemâat ve melekler kastedilir.

«**Ve alâ ibâdillahi's-Sâlihine = Selâm, Allah'ın sâlih kullarına da olsun.**»

Sâlih kullardan maksad, üzerlerinde vâcib olan kul haklarına riâyet edenlerdir. El-Menhel yazarı böyle yorumlamıştır. Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı : Sâlih'in en meşhur tefsiri : 'Üzerinde vâcib olan Allah'ın kullarına ve kulların haklarına riâyet eden kimsedir.' diye yorumlamaktır. Sâlih'in dereceleri farklıdır, demiştir. Uygun olan tefsir, Tuhfetü'l-Ahvezi'deki tefsirdir. Hattâ el-Menhel'deki tefsirde matbaa hatası olarak Allah hakları anılmamıştır, kanâatindeyim.

E l - F a k i h â n i : Namaz kılan kişi, bu cümleyi okurken, Peygamberlerin, meleklerin ve mü'minlerin hepsini hatırına getirmelidir. Tâ ki sözü ile maksadı birbirine uysun, demiştir.

T i r m i z i : de : Müslümanların namazda okudukları selâm duâsından hisse almak isteyenler, sâlih kul olsunlar. Aksi takdirde bu yüce faziletten mahrum kalırlar, demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere teşehhüdü ta'lim ederken, evvelâ zât-ı Nebevilerine özel olarak selâm etmelerini, bundan sonra sahâbilerin, kendi şahıslarına selâm etmelerini öğretmiştir. Çünkü kendi nefislerine duâ etmeleri önemlidir. Bundan sonra da selâmı, sâlih kullara teşmil etmelerini öğreterek, mü'minlere yapılan duânın umûmi olmasını onlara sezdirmiştir .

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sahâbilere teşehhüdü öğretirken : «Ve alâ ibâdillahi's-Sâlihîn.» ifâdesini öğrettikten sonra ve Kelime-i Şehâdeti öğretmeden önce buyurmuştur ki :

«Biriniz böyle selâm verince, onun selâmı, gökte ve yerde bulunan bütün sâlih kulları kapsar.»

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teşehhüdü öğretmesi esnasında bu durumu bildirmesinin sebebi; bâzı sahâbilerle, hadiste de bildirildiği gibi meleklerin adlarını anmaya girişmeleridir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu bilgiyi vermekle; Melekleri ismen anmaya lüzum yoktur. Öğretilen şekilde verilen selâm, bütün meleklerle, Peygamberlere, sıdıklara rahatlıkla teşmil edilir, demek istemiştir.

«Eşhedü en lâ ilâhe illa'llah = Ben dilimle söyler, kalbimle de tasdik ederim ki; Allah'tan başka, ibâdete müstehak hiç bir şey yoktur ve olması mümkün değildir.»

«Ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü = Ve dilimle söyler kalbimle de tasdik ederim ki; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür.»

M ü s l i m ' i n İ b n - i A b b â s (Râdıyallahü anh)'den olan rivâyetinde şahâdetin ikinci kelimesi : «Ve eşhedü enne Muhammederresulüllah» diye geçer.

İ b n ü l - M e l i k demiştir ki : Rivâyet edildiğine göre M i ' r a c gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ettehiyyâtü...» kelimeleriyle Allah'a senâ etmiş, bunun üzerine Allah Teâlâ da : «Esselâmü aleyke...» diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iltifatta bulunmuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : «Esselâmü aleynâ...» diyerek, bu ilâhi lütfün umumileşmesini dilemiş, C e b r â i l (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : «Eşhedü...» diyerek kelime-i Şehâdeti getirmiştir.

Hadisin zâhirine göre teşehhüd okumak vâcibtir. Birinci teşehhüd ile ikinci teşehhüd arasında bir fark yoktur. El-Ley s, İshâk ve Ebû Sevr böyle demişlerdir.

DÖRT MEZHEBİN ÂLİMLERİNİN TEŞEHHÜD HAKKINDAKİ HÜKÜMLERİ :

1 — H a n e f i âlimlerine göre birinci ve ikinci teşehhüdün ikisi de vâcibtir. Bile bile terkedilmeleriyle de namaz bozulmaz.

2 — Ş â f i i l e r ' e göre çift teşehhüdlü namazların ikinci teşehhüdü ve sabah namazının teşehhüdü farzdır. Okunmaması hâlinde namaz bozulur. Üç ve dört rek'atlı farzların ilk teşehhüdleri önemli sünnetlerdendir. Bilerek veyâ sehven okunmaması hâlinde sehiv secdesi edilmesi sünnettir. Son teşehhüdün vâcibliğine delil, bu bâbtaki hadislerdir. İlk teşehhüdün vâcib olmamasının delili ise, B u h â r i, M ü s l i m ve E b ü D â v ü d ' u n rivâyet ettikleri bir hadistir. Bu hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki rek'at kıldıktan sonra teşehhüd okumadan ayağa kalktığı ve namazı bitirince, selâmdan önce iki secde ettiği bildirilmiştir

3 — M â l i k i l e r ' e göre birinci ve ikinci teşehhüdün her ikisi de sünnettir. Bunlar şöyle demişlerdir : 'Bizim delilimiz şudur ki : Teşehhüd hiç bir sûretle yüksek sesle okunmayan bir zikirdir. Rûku' ve secdedeki tesbih gibidir. Şu halde vâcib değildir. Bu bâbtaki hadislerde teşehhüd okunmasına dâir verilen emir, mendupluk içindir. Çünkü namazını hatalı kılan a'rabiye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı öğretirken teşehhüdü zikretmemiştir.'

M â l i k i l e r ' d e n E b ü M u s ' a b ' ı n rivâyetine göre M â l i k , son teşehhüdün vâcibliğine hükmetmiştir.

4 — H a n b e l i l e r ' e göre son teşehhüd rûkündür. Terk edilmesiyle namaz bozulur. Birinci teşehhüd vâcibtir. Bilmeyerek veyâ unutarak terkedildiği de sehiv secdesiyle tâmir edilir. Delilleri de bu bâbtaki hadislerdir. İlk teşehhüdün vâcibliğine delil olarak da A h m e d ve N e s â i ' n i n İ b n - i M e s ' u d (Radiyallahü anh)'den, merfu' olarak rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

«İki rek'atta bir oturduğunuz zaman : Ettehiyyâtü lillâhi... deyiniz.»

TEŞEHHÜDÜN LÂFIZLARI

Teşehhüd lâfızları husûsundaki rivâyetler muhtelifdir. Hangi rivâyete göre teşehhüd yapılırsa, kâfidir. Âlimler : Efdal olan teşehhüd lâfızları husûsunda ihtilâf etmişlerdir.

Ebû Hanîfe, Onun arkadaşları, Ahmed bin Hanbel ve fıkıhçıların cumhuru, bu hadiste mezkûr olan İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un teşehhüdünü bir kaç nedenle seçmişlerdir. Nedenler şunlardır :

1 — Bu teşehhüd üzerinde Buhârî, Müslim ve diğer sahîh hadis kitapları müttefiktirler. Hattâ Tirmizî, Hattâbî, İbnü'l-Münzir ve İbn-i Abdî'l-Berr: İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un teşehhüdü, teşehhüd hakkında vârid olan hadislerin en sıhhatlisidir, demişlerdir. Ebû Bekir de aynı şeyi söyleyerek yirmi küsur tarikten rivâyet edildiğine beyan etmiştir. Müslim de: Halk, İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un teşehhüdü üzerinde icma' etmişlerdir. Çünkü arkadaşları birbirlerine muhâlefet etmemişlerdir. Başka teşehhüdü rivâyet edenlerin arkadaşları ihtilâf etmişlerdir.

2 — Ebû Bekir-i Sıddîk (Radiyallâhü anh) bu teşehhüdü minber üzerinde halka öğretmiştir.

3 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un elini mübarek elleri arasına alarak Ona bu teşehhüdü öğretmiştir. Demek ki fazla önem verilmiştir.

4 — Bu teşehhüdün râvileri, birbirlerine uygun olarak bunu merfu' bir şekilde nakletmişlerdir. Diğerleri böyle değildirler.

Daha başka nedenler de vardır.

Şâfiîler'in ve Mâlikîler'in seçtikleri teşehhüdü, bundan sonra gelecek olan İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın hadisini açıklarken zikredeceğiz.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

- 1 — Esselâmu ala'llah demek yasaktır.
- 2 — Hadiste mezkûr kelimelerle teşehhüdü okumak meşrûdur.
- 3 — Duâ ederken, kişinin kendi nefsinden başlaması müstehabtır.
- 4 — Duâyı umumileştirmek müstahabtır.

٩٠٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنَّ أَبَا النَّبِثِ بْنَ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ سَمِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَطَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكَلِّمُنَا التَّشَهُدَ كَمَا يُكَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ . فَكَانَ يَقُولُ « التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ .
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

TERCEMESİ

900) ... (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhumâ)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'an'dan sûre öğrettiği gibi teşehhüdü öğretirdi. Ve teşehhüdü şöyle okurdu :

التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ اللَّهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

İ Z A H I

Bu hadisi, B u h â r i hâriç diğer Kütüb-i Sitte sâhibleri, ayrıca Dârekutnî ve T a v a v i de rivâyet etmişlerdir. M ü s - l i m , E b ü D â v ü d ve T i r m i z i 'de Kelime-i Şehâdetin ikinci cümlesi; أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ şeklinde rivâyet olunmuştur.

Bu teşehhüdde : «Elmübârekât» kelimesi, diğer teşehhüdden fazla olarak bulunmaktadır.

Mübârekât : 'Mübâreke'nin çoğuludur. 'Bereket'ten alınmadır. Fazlalık ve bol hayır demektir.

Teşehhüd kelimelerinin mânâsı, bundan önceki hadisin açıklamasında vermiştik. Tekrar etmeye lüzum yoktur. Ancak şunu ilâve edelim :

Bâzı âlimler 'Tahiyyât' kelimesini kavli ve fiili ibâdetlere; 'Tayyibât' kelimesini de mâlî ibâdetlere yorumlamışlardır.

İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünde Tahiyyât kelimesine atıf edilen kelimelerin başında, atıf harfi olan

= Vav' vardır. Bu teşehhüdde atıf harfi yoktur.

Ş â f i i , 'el-Mübârekât' lâfzının İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'un teşehhüdünden fazla olarak bulunduğu için İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünü seçmiştir. N e v e v i , M ü s l i m 'in şerhinde : 'Bizim arkadaşlarımız demişler ki : Ş â -

fii, İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünü İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un teşehhüdünü iki sebeple tercih etmiştir: Birinci sebep; İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünde ilâve olarak 'el-Mübârekât' lâfzının bulunmasıdır. İkinci de; Bu teşehhüdün: **تَحَبُّةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ** (35) âyetine uygunluğudur. Bir de İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın: 'Bize Kur'an'dan sûre öğrettiği gibi...' sözüdür,' demiştir.

Beyhakî de şu gerekçeyle İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünü seçmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) ve yaşıtı olan genç sahâbîlere bu teşehhüdü öğretmiştir. Şu halde bu teşehhüd, İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) ve emsalinin teşehhüdünden sonraki târihe rastlar.

Şâfiî, İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın hadisini tahrîç ettikten sonra: Teşehhüd hakkında muhtelif hadisler, rivâyet edilmiştir. İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdü en mükemmelen olanı olduğu için diğerlerinden fazla hoşuma gitti, demiştir.

El-Fetih'te: Şâfiî'ye İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünü seçmesi sebebi sorulmuş; kendisi şöyle cevap vermiştir: Ben, Onu geniş gördüm ve İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'den, sahîh bir senedle dinledim. Bence daha câmi ve kelimeleri daha çoktur. Ben bununla hükmettim. Ama sahîh olan başka teşehhüdle hükmedeni kınamadım, denilmiştir.

İmam Mâlik ve arkadaşları ise, Ömer bin el-Hattâb (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünü seçmişlerdir. Onun teşehhüdü şöyledir:

اَلْحَيَّاتُ لِلّٰهِ الرَّاٰكِيَّاتُ لِلّٰهِ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ الْخ

Baş kısmı farklı olan Ömer (Radiyallâhü anh)'ın teşehhüdünün kalan kısmı, diğer teşehhüdler gibidir. Onun teşehhüdünde fazla olarak bulunan 'Zâkiyât' kelimesi, sâlih ameller diye yorumlanmıştır.

Bu teşehhüdü Tahavî rivâyet etmiştir.

El-Bâcî: Mâlik'in seçtiği teşehhüdün sıhhatının delili, bu teşehhüdün haber-i mütevâtir gibi olmasıdır. Çünkü Ömer (Radiyallâhü anh), minber üzerinde ve sahâbîlerden bir cemâatin hu-

zurunda halka öğretmiştir. Kimse i'tiraz ve muhâlefette bulunmamıştır. Hattâ kimse Ona : Başka teşehhüd vardır, dememiştir. Böylece sahâbilerin muvafakatı ve kabulü sâbit olmuştur. Eğer başka teşehhüd lâfızları bunun yerine geçseydi sahâbiler Ona : Sen geniş olan bir şeyi daralttın. Halka sıkıntı verdin. Halk bu teşehhüd ile başka teşehhüdler arasında muhayyer iken, onları bir teşehhüd şeklinde zorladın, diyeceklerdi.» demiştir.

Ed - D â v ü d i de : M â l i k 'in bu teşehhüdü seçmesi, istih-sân yolu üzerinedir. Namaz kılan kişi, hangi teşehhüdü okursa, M â l i k 'e göre câizdir. Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in halka bunu öğretmesi, başka teşehhüdü yasaklaması demek değildir, demiştir.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r de : Teşehhüdlerin hepsi güzeldir. Mânâca birbirlerine yakındırlar. Aralarında bir kelime fazlalığı veya noksanlığı vardır ki bu önemli değildir. Sahâbilerin muhtelif rivâyetlerine rağmen Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in öğretimine muvafakat etmeleri, bütün teşehhüd çeşitlerinin mübahlığına ve mes'elenin kolaylığına delildir, demiştir.

٩٠١ - حَدَّثَنَا جَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا سَعِيدٌ ، عَنْ قَتَادَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ . ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ . ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ ، وَهَشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ قَتَادَةَ .

وَهَذَا حَدِيثُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ حِطَّانِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَطَبَنَا وَبَيَّنَ لَنَا سُذُتَنَا . وَعَلَّمَنَا صَلَاتَنَا . فَقَالَ « إِذَا صَلَّيْتُمْ ، فَكَانَ عِنْدَ الْقَمَدَةِ ، فَلْيَكُنْ مِنْ أَوَّلِ قَوْلِ أَحَدِكُمْ : التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . سَبْعُ كَلِمَاتٍ هُنَّ تَحِيَّةُ الصَّلَاةِ » .

قوله (سبع كلمات من تحية الصلاة) هذه القطعة من الروايد ، وبقية الحديث في مسلم وغيره . وإسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

901) "... Ebû Mûsa el-Eş'ârî (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hitâbede bulundu ve bize yolumuzu beyan etti. Bize namazımızı öğretti ve bu arada buyurdu ki :

«Namaz kıldığınız zaman, biriniz (teşehhüd için) oturduğunda ilk sözü şu olsun :

التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ. «سَبْعُ كَلِمَاتٍ هُنَّ تَحِيَّةُ الصَّلَاةِ»

İ Z A H I

Bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd, uzunca bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. Nesâî, Dârekutnî ve Tahavî, buradaki gibi rivâyet etmişlerdir. Teşehhüd bittikten sonraki; سَبْعُ كَلِمَاتٍ هُنَّ تَحِيَّةُ الصَّلَاةِ cümlesi yalnız müellifin rivâyetinde bulunan zevâid türündendir. Bu ilâvenin mânâsı şudur : «Bu teşehhüd yedi kelimedir. Bunlar, namazın tahiyyesidir.»

Sindî yedi kelimeyi şöyle hesaplamıştır : Ettehiyyâtü, Ettayyibâtü, Essalavâtü üç kelimedir. Çünkü 'illâhi' mânâ bakımından bunların hepsine ayrı ayrı bağlıdır. (Yâni üç cümle hükmündedir.) 'Esselâmü aleyke... ve berekâtühü'ye kadar bir kelimedir. 'Esselâmü aleynâ' başka bir kelimedir. 'Ve alâ ibâdillahissâlihîn' bir kelimedir. «Şahâdet» kelimesi de iki kelimedir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

Hadisin; فَلْيَكُنْ مِنْ أَوَّلِ قَوْلٍ cümlesindeki «Min» zâide olabilir.

(Tercemede işaret edildiği gibi) Cümlenin mânâsı : «Teşehhüd için oturduğunda kişinin ilk sözü 'Ettehiyyât...' olsun.» demektir.

'Min' harfi, zâid olmayabilir. Bu takdirde hadis; teşehhüd için oturulduğunda, önce : بِاسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى كُلُّهَا اللَّهُ denilecek, sonra Et tehiyyâtü... denilecek diyen Hadeviyyeler için delil olur.

٩٠٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيَْادٍ . ثنا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ .
 ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ ؛ قَالَ : ثنا أَيْمَنُ بْنُ نَابِلٍ . ثنا أَبُو الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ :
 كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُمَلِّمُنَا التَّشَهُدَ كَمَا يُمَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ « بِاسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ .
 التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .
 السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
 وَرَسُولُهُ . أَسْأَلُ اللَّهَ الْجَنَّةَ ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ » .

I E R C E M E S İ

902) "... Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'an'dan sûre öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi:

بِاسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ أَسْلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا
 النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَسْلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
 إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَسْأَلُ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ

İ Z A H İ

Bu hadisi Nesâî de rivâyet etmiştir. Tirmizî ise el-İlel'-de rivâyet etmiştir. Tirmizî, 'Sünen'inde: Eymen bin Nâbil el-Mekkî, Ebû'z-Zübeyr aracılığıyla Câbir (Radiyallâhü anh) rivâyetinde bulunmuş ise de bu rivâyet mahfuz değildir, demiştir. Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı da şöyle der:

«El-Hâfız, Telhis'te: 'Eymen bin Nâbil'in Ebû'z-Zübeyr'den olan rivâyetinde râvisi hatâ etmiştir. El-Leys'e Eymen muhâlefet etmiş oluyor. Ebû'z-Zübeyr'den rivâyet husûsunda herkesten en sıkı olan zât, el-Leys'tir. El-Leys ise Ebû'z-Zübeyr'den, O da Tuvûs'tan, O da Saîd bin Cübeyr'den, O da İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. (90) nolu sened kasedilmiştir.) Semûre el-Kinânî: 'Ebû'z-Zübeyr'in Câbir (Radiyallâhü anh)'den 'sözü hatâlıdır. Ben, Eymen bin Nâbil'den başka teşehhüdde: «Pismillâhi ve billâhi...» diyen hiç kimseyi bilmiyorum, demiştir. Dârekutnî de: Eymen, herkese muhâlefet etmiştir, demiştir.

Tirmizi: de: Ben, Eymen'in rivâyetini Buhâri'ye sordum. Hatâdır, diye cevap verdi, demiştir.

Nesâî de: Hadis hatâdır, demiştir.' der.»

Yukarıdaki nakillerden anlaşıldığı gibi Eymen bin Nâbil, sıkı olmakla beraber, Onun râvilerinden birisi, bu hadisin rivâyetinde hatâ etmiş olabilir Sahih-i Buhâri'de Eymen bin Nâbil'in rivâyetlerine yer verildiği halde, Buhâri bu hadisi tahric etmemiştir. Çünkü sıhhatli bir tarikle Ebû'z-Zübeyr'den rivâyet olunan ve buna mütâbî olan hiç bir rivâyet yoktur. Fakat Dârekutni, el-İlel'inde Eymen'in Ebû'z-Zübeyr'den olan rivâyetinde Sevri ve İbn-i Cüreyc'in Ona mutâbî olduklarını söylemiştir.

Bu hadisteki teşehhüdün başında bulunan «Bismillâhi ve billâhi» lâfzının mânâsı: «Allah'ın adıyla ve Allah'ın yardımıyla başlarım.» demektir.

Kastalâni, 'Teşehhüd bâbı'nda bu hadisi naklettikten sonra, Nevevi'nin el-Hulâsa adlı kitabından naklen şöyle der: 'Bu hadisi el-Hâkim sahih görmüşse de Buhâri, Tirmizi, Nesâî ve Beyhâki zayıf görmüşlerdir.'

Hadisteki teşehhüdün sonunda geçen duânın mânâsı şudur:

«Allah'tan Cennet dilerim ve Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım.»

(۲۵) باب الصلاة على النبي ﷺ

25 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'E SALÂVAT GETİRME BÂBİ

۹۰۳ -- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا أَبُو عَامِرٍ ؛ قَالَ : أَنَبَانَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبَّابٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَرَفْنَاهُ . فَكَيْفَ الصَّلَاةُ ؟ قَالَ « قُولُوا : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ . وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ » .

TERCEMESİ

903) ... Ebû Said-i Hudri (Radiyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Biz: Yâ Resûlallah! Sana (edilen) bu selâm (lâzıfı)ı bildik. Salât (lâfzı) nasıldır? diye sorduk. O buyurdu ki:

Şöyle deyiniz:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ

۹۰۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا . ثنا شُعْبَةُ ، عَنِ الْحَكَمِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى ، قَالَ : لَقِيَنِي كَتَبُ بْنُ مُجَرَّةَ فَقَالَ : أَلَا أُمَدِي لَكَ هَدِيَّةٌ ؟ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقُلْنَا : قَدْ عَرَفْنَا السَّلَامَ عَلَيْكَ ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ ؟ قَالَ « قُولُوا : اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ . إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ . إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ . »

TERCEMESİ

904) ... (Abdurrahman) İbn-i Ebî Leylâ (36) (Radiyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:

Ka'b bin Ucre (37) (Radiyallâhü anh) bana rastlayarak şöyle dedi: Sana bir hediye vereyim mi? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defasında yanımıza çıkageldi. Biz (kendisine): (Yâ Resûlallah!) Sana selâm etmeyi bilmiş olduk. Sana salât nasıl (getirilir.)? diye sorduk. O, buyurdu ki:

(Şöyle) deyiniz:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ

İ Z A H I

Ebû Saïd-i Hudri (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

(36) Abdurrahman Bin Ebî Leylâ 25 nolu hadiste geçmiştir.

(37) Kâ'b bin Ucre 111 nolu hadiste geçmiştir.

Ka'b bin Ucre (Radıyallâhü anh)'in hadisini ise Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Müslim ve Nesâî'nin rivâyetinde «Kemâ salleyte alâ ibrâhime» yerine: «Kemâ salleyte âli ibrâhime» diye geçer. Kezâ: «Kemâ bârekte alâ ibrâhime» yerine: «Kemâ bârekte alâ âli ibrâhime» ifâdesi bulunur.

Salâvâtın mânâsını ve namazda okunmasının şer'i hükmünü 906 nolu hadisin açıklanması bahsinde anlatacağız. Burada sadece Ka'b (Radıyallâhü anh)'in hadisinin fıkıh yönünü anlatmakla yetinelim:

1 — Bir şey yapmakla emredilen ve fakat nasıl yapılacağını bilmeyen kişinin, âlimlere müracaat etmesi matluptur.

2 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mezkûr lâfızlarla salâvât getirmek meşru'dur.

Sahâbilerin dini hükümleri iyice tutmaya karşı düşkünlükleri hadisten anlaşılıyor.

4 — Hadis, İbrâhim (Aleyhisselâm)'in yüce şerefine delâlet eder.

٩٠٥ — حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ طَالُوتَ . تَنَا عَبْدُ التَّلِكَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمَاجَشُونُ .

تَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرْقِيِّ ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ أَنَّهُمْ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَمَرْنَا بِالصَّلَاةِ عَلَيْكَ . فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ ؟ فَقَالَ « قُولُوا : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ . وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْمَالِكِينَ ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ » .

T E R C E M E S i

905) "... Ebû Hümejd es-Sâidî (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :

Sahâbiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

Yâ Resûlallah! Sana salâvât getirmekle emrolunduk. Sana nasıl salâvât getireceğiz, diye sordular. O da buyurdu ki :

(Şöyle) Deyiniz :

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَاَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلَى
مُحَمَّدٍ وَاَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ اِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مُّبِيْدٌ

İ Z A H I

Bu hadisi, Mâlik, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de: «Kemâ salleyte alâ âli ibrahîme» diye geçer. Müellifin rivâyetinde ise görüldüğü gibi bu lâfız: «Kemâ salleyte alâ ibrahîme» şeklindedir.

Bu hadisteki salâvât lâfzında: وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ilâvesi bulunuyor.

Ezvâcihi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri demektir.

Zürriyyetihi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zürriyeti demektir.

٩٠٦ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ يَإْنٍ . ثنا زِيَادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . ثنا الْمَسْعُودِيُّ ، عَنْ عَوْنِ
ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي فَاخِتَةَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ قَالَ :
إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْسِنُوا الصَّلَاةَ عَلَيْهِ . فَإِنَّكُمْ لَا تَذَرُونَ أَسَلَ ذَلِكَ
يُعْرَضُ عَلَيْهِ . قَالَ فَقَالُوا لَهُ : فَمَلَمْنَا . قَالَ ، قُولُوا : اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَاتَكَ وَرَحْمَتَكَ
وَبَرَكَاتِكَ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ ، مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ ،
إِمَامِ الْخَيْرِ ، وَقَائِدِ الْخَيْرِ ، وَرَسُولِ الرَّحْمَةِ . اللَّهُمَّ ابْنِعْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَنْبَغِي لَهُ بِهِ الْأَوَّلُونَ
وَالْآخِرُونَ . اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مُّبِيدٌ . اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى
آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُّبِيدٌ .

فی الزوائد . رجاله ثقات . إلا أن المسعودی اختلط بآخر عمره ، ولم يتميز حديثه الأول من الآخر ،
فاستحق الترك و كما قاله ابن حبان .

T E R C E M E S İ

906) "... Abdullah bin Mes'ud (Radiyallâhü anh) 'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât getirmek istediğiniz zaman, O'na güzelce salâvât getiriniz. Çünkü şüphesiz siz bilemezsiniz. Umulur ki getirdiğiniz salâvât O'na arz edilir.' Râvi de miştir ki: İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) 'un yanındakiler kendisine: Şu halde (güzel salâvâtı) bize öğret, dediler. İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) (onlara) dedi ki: Şöyle söyleyiniz :

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَاتَكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَاِمَامِ الْمُتَّقِينَ
وَاٰخِرِ النَّبِيِّينَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ اِمَامِ الْخَيْرِ وَقَائِدِ الْخَيْرِ وَرَسُولِ الرَّحْمَةِ اَللّٰهُمَّ
اَبْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُودًا يَغْبِطُهُ بِهِ الْاَوَّلُونَ وَالْاٰخِرُونَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ
مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مُّبِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى
مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مُّبِيْدٌ

Not : Zevâid'de : Bu senedin ricâli sıklardır. Fakat râvi el-Mesûdî ömrünün sonlarında rivâyetleri karıştırmıştır. Bu ârızası olmadan önceki hadisleriyle, birbirinden ayırd edilmemiştir. Bu sebeple hadislerinin terk edilmesi haktır. İbn-i Hibbân da böyle demiştir. diye bilgi verilmiştir.

İ Z A H İ

Bu hadis zevâid türündendir. Yâni müelliften başka diğer Kü-tüb-i Sitte sâhibleri tarafından rivâyet edilmemiştir.

Bu bâbta geçen hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerine getirilecek salâvâtı şerife kelimeleri rivâyet edilmiştir. Rivâyet olunan lâfızlar arasında az bir fark görülmektedir. K a ' b U c r e (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edilen 904 nolu hadisteki salâvât lâfızları, müteaddit senedlerle ve az kelime farkıyla rivâyet edilmiştir. B u h â r i 'deki bir rivâyeti şöyledir :

N e s â i 'deki bir rivâyeti de şöyledir :

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ
اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مُّبِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى
اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مُّبِيْدٌ

Bu salâvât çeşitlerinin hepsi makbuldür.

Hadislerde sahâbilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : 'Sana edilecek selâm lâfzını bildik' demekle teşehhüdde okunacak selâm lâfzını kasdetmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara teşehhüdü öğretirken bu meyanda teşehhüdün bir parçası olan «Esselâmü aleyke...»yi öğretmiştir.

Sahâbiler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmeyi sormuşlardır. E b ü H ü m e y d (Radiyallahü anh)'in hadisinde sahâbiler : 'Biz sana salâvât getirmekle emrolunduk, demişlerdir. Sahâbiler bu emirle :

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا

تَسْلِيمًا

= «Şüphesiz, Allah ve O'nun melekleri Peygamber (Muhammed)'e salât ederler. Ey imân edenler! Siz (de) Ona salât ve selâm ediniz.» (38) âyetini kasdetmişlerdir.

Bâzılarına göre sahâbiler, salâtın mâhiyet ve nev'ini sormuşlardır. Çünkü salât; Duâ, rahmet ve ta'zim gibi çeşitli mânâlara gelir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirilecek salâtın hangi mânâda kullanılacağını öğrenmek istemişlerdir. Fakat bu yorum pek tutarlı değildir. Çünkü sahâbiler : 'Nasıl salât...' demişlerdir. Bu deyiş, getirilecek salâvât kelimelerinin öğrenilmesi isteğine delâlet eder.

K u r t u b i : Sahâbiler, salâvât ile kasdedilen mânânın ne olduğunu bilirlerdi. Ancak bunun hangi kelimelerle ifâde edilmesinin daha lâayık olduğunu bilmedikleri için salâvât kelimelerini sormuşlardır, demiştir.

El-Fetih'te : Sahâbileri, bu soruyu sormaya sevkeden neden şudur : Selâm, teşehhüd meyânında belirli bir lâfızla öğretilmişti. O da : «Esselâmü aleyke...» lâfzıdır. Sahâbiler, selâmın belirli bir lâfzının bulunduğunu öğrenince salâvâtında özel bir lâfızla olacağını anladılar. Sahâbiler, salâvât lâfzını selâm lâfzına kıyaslayarak tesbitine girişmediler. Çünkü sorunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikâl ettirmek sûretiyle nass yoluyla öğrenmek mümkündü. Bu imkân varken kıyas yoluna gitmediler. Özellikle zikirlerle âit lâfızlar genellikle kıyasın dışında kalırlar. Nitekim müracaat neticesinde durum öyle çıktı. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

onlara selâm lâfzına benzer bir lâfız öğretmedi. Yâni onlara : «Esse-lâtü aleyke eyyühennabiyyü...» veya benzeri bir cümle öğretmedi. Selâm lâfzına hiç benzemeyen : «Allahümme salli...»yi öğretti.

SALAVÂTIN MÂNASI :

«Allahümme salli alâ Muhammedin» cümlesi, çeşit'li şekillerde açıklanmıştır. El-Menhel yazarı : 'Teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salât bâbı'nda salâvâtın mânası ile ilgili olarak şöyle der : «Allahümme salli alâ Muhammedin...» (yâni : Allahım Muhammed'in zikrini yüceltmek, dînini yaymak ve şeriatini ibkâ etmekle O'nu dünyâ'da azametli kıl. Âhirette de O'na bol sevab vermek, ümmeti hakkında şefâatçı kılmak ve Makam-ı Mahmud'a yükseltmekle; faziletini te'yid etmekle O'nu yücelt.

E b ü ' l - Â l i y e : Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâtı, meleklerin yanında ondan övgü ile bahsetmesidir, demiştir.

İ b n - i A b b â s ve D a h h â k : Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâtı, O'na rahmet etmesidir, demişlerdir.

«Ve alâ âli Muhammed'in = Ve Muhammed'in âlini yücelt.» Şu halde O'nun âline salât da yüceltmek demektir. Ancak herkesin yüceltilmesi, lâyük olduğu mertebeye göredir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli ile kimlerin kasdedildiği husûsunda ihtilâf vardır :

Bâzıları : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli; sadaka almaları haram kılınan B e n i H â ş i m ve B e n i M u t t a l i b sülâlesine mensub, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınlarıdır, demişlerdir. Ş â f i i de böyle demiştir.

Bir kısım âlimlere göre yalnız B e n i H â ş i m sülâlesine mensub, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınlarıdır.

Bir kısım âlimlere göre 'Al' ile, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mü'min olan bütün yakınları kasdedilmiştir.

K â d i E b ü T a y y i b ile e l - E z h e r i 'nin anlattıkları bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tâbi' olan bütün müslümanlar kasdedilmiştir. Ş ü f y â n - ı S e v r i de böyle demiştir.

Diğer bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli, takvâ sâhibi müslümanlardır.

Yukarıda anlatılan kavilleri uzlaştırmak mümkündür. Şöyle ki: Yerine göre âl ile başka mânâlar kasdedilebilir. Meselâ duâ yapılırken âl ile bütün müslümanlar kasdedilebilir. Zekât bahsinde, âl denilince, zekât alması haram kılınmış olan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mü'min yakınları kasdedilir. Medhü senâ edilirken âl ile takvâ sâhibleri kasdedilir.

•Kemâ salleyte alâ ibrâhime = İbrâhim'e salât ettiğin gibi.»

Salâvât cümlesi, tümüyle ele alındığı zaman, meâli özetle şöyle olur:

Allah'ım! İbrâhim (Aleyhisselâm)'e salât ettiğin gibi Muhammed (Aleyhisselâm)'e ve âline de salât et.»

Bu cümleyle ilgili olarak şöyle bir soru hatıra gelebilir: Benzetme cümlelerinde genel prensip; zayıfın kuvvetliye benzetilmesidir. Meselâ Ali cesârette arslan gibidir, denilir. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)imize ve âline istenen salât, İbrâhim (Aleyhisselâm)'in salâtına benzetilmiştir. Halbuki Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İbrâhim (Aleyhisselâm) dâhil bütün Peygamberlerden efdal olduğu gibi O'nun için istenen salât da, bilumum Peygamberlerin salâtlarından üstündür. Hâl böyle iken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in salâtı nasıl İbrâhim (Aleyhisselâm)'in salâtına benzetilir?

Bu soruya bir çok cevap verilmiştir. Biz, bir kaçına özetle değineceğiz:

1 — Benzetme, salâtın değerine ve miktarına değil, salâtın aslına âittir. Bunda da bir sakınca yoktur. Nitekim Kur'an'da bunun benzerleri vardır. Meselâ:

a) Ramazan orucuna âit âyette

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ = «Sizden öncekile-

re farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı...» (39) buyurulmuştur. Bu âyetteki benzetme orucun aslına âittir. Orucun zamanına ve şekline âit değildir.

b) Başka bir âyette:

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ = «Nüh'a ve ondan

sonraki peygamberlere vahiy ettiğimiz gibi, şüphesiz sana da vahiy ettik.» (40) buyurulmuştur. Bu âyetteki benzetme ve vahiy etme aslına âittir. Vahyin çeşitlerine, değerlerine, mâhiyetine, önemine ve kapsamına âit değildir.

c) وَأَخْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ = «Allah sana ihsan ettiği gibi

Sen de ihsân et.» (41) Bu âyette de benzetme iyiliğin aslına âittir. Değerine ve miktarına âit değildir.

2 — Salâvâtteki benzetme, Peygamberimizin âline âit salâvât ile İbrâhîm (Aleyhisselâm)'e âit salâvât arasındadır. Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit salâvât, benzetmenin dışındadır. Bu cevaba göre salâvâtın meâli şöyle olur :

«Allah'ım! Muhammed (Aleyhisselâm)'e salât et. Ve İbrâhîm (Aleyhisselâm)'e ettiğin gibi Muhammed (Aleyhisselâm)'in âline de salât et.»

3 — Benzetme, salâvât cümlesinde anılanların mecmuuna âittir. Yani : «Şu cemâata salât ettiğin gibi bu cemâata da salât et. Çünkü İbrâhîm (Aleyhisselâm)'in âlinden Peygamberler çoktur. Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de O'nun âlinden olan bir peygamberdir.

El-Hedy yazarı : Peygamberimiz, İbrâhîm (Aleyhisselâm)'in âlindendir.

(42) اِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّآلَ اِبْرٰهِيْمَ وَّآلَ عِمْرٰنَ عَلٰى الْعٰلَمِيْنَ âyetinin tefsirinde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) : Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İbrâhîm (Aleyhisselâm)'in âlindendir, demiştir.

Şu halde biz, İbrâhîm (Aleyhisselâm)'e ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de dâhil olduğu İbrâhîm (Aleyhisselâm)'in âline salât edildiği gibi, özel olarak Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve âline salât edilmesini istemiş oluyoruz.

(40) Nisâ' : 163

(41) Kassas : 77

(42) Âli İmrân : 33

SALÂVATTA İBRÂHİM (ALEYHİSSELÂM)'İN ANILMASININ HİKMETİ

Bütün peygamberler içinde İbrâhîm (Aleyhisselâm)'in seçilerek salâvatta anılmasının sebebi, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra kendisinin, diğer peygamberlerden efdal olmasıdır.

İkinci sebep, Mi'râc gecesi Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün Peygamberleri görmüş, Onlarla selâmlaşmıştır. İbrâhîm (Aleyhisselâm)'den başka hiç bir peygamber, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine selâm göndermemiştir. Onun bu iyiliğine mükâfat olsun diye her namazda Ona senâ edilmesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize emretmiştir.

El-Aynî, üçüncü bir sebep olarak şöyle demiştir: 'Deniliyor ki: İbrâhî (Aleyhisselâm) Kâbe'yi binâ ettikten sonra Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine duâ ederken:

«Allah'ım! Muhammed (Aleyhisselâm)'in ümmetinden bu beyt-i tavâf edene benden selâm hibe et.» demiş. Onun ehli ve evlâdı da bu şekilde duâ etmişler. Biz de onların bu iyi davranışına karşılık olmak üzere, namazda onları anmakla emrolunmuşuzdur.'

«Ve bârik alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed'in = Muhammed (Aleyhisselâm)'e ve âline bereketler fazlasıyla hayırlar ve ikramlar eyle.»

Bâzıları: Bu fıkradan maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve âlinin tezkiye edilmeleri, her türlü kusurdan temizlenmeleri ve korunmalarıdır, demişlerdir. Bir kısım âlimler de: Bundan maksad, hayır üzerinde sebât etmelerini sağlamaktır.

«İnneke hamidün mecîd = Şüphesiz Sen en yüce hamd ve senâya lâyıksın. Azamet ve celâl sâhibisin.»

'Mecîd' kelimesinin asıl mânâsı, şerefli kimse demektir. Burada kasdedilen mânâ, azâmet ve celâl sâhibi demektir.

İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'in hadisindeki salâvâtın baş kısmı, diğer hadislerde bulunmadığı için bu kısmın kısa meâlini okuyucularımıza takdim edeyim:

«Allah'ım salâtım, rahmetini ve bereketlerini, Resullerin büyüğü, muttakilerin imâmı ve Peygamberlerin sonuncusu olan sevgili kulun ve Resûlün Muhammed'e kıl. O Muhammed ki hayrın imâmı, hayrın öncüsü ve rahmet resûlüdür. Allah'ım! O'nu, önce gelen ve sonra gelen (tüm insan)ların gıpta ettikleri Makam-ı Mahmud'a (büyük şefâat makâmına) gönder...»

NAMAZDAKİ SALÂVÂTIN FIKHÎ HÜKMÜ

Her namazın son teşehhüdünden sonra Allahümme salli... ve Bârik... duâsını okumak, H a n e f î ve M â l î k î mezheblerine göre sünnettir. Ş â f î i ve H a n b e l î mezheblerine göre son teşehhüdden sonra Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmek farzdır. Üç dört rek'atli namazların ilk teşehhüdlerinden sonra sünnettir. En azı 'Allahümme salli alâ Muhammed'dir. Son teşehhüd'den sonra 'Allahümme salli... ve Bârik...'in tamamını okumak ise sünnettir.

El-Menhel yazarı, teşehhüdden sonraki salâvâtın şer'i hükmü ile ilgili olarak özetle şöyle der :

«Teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmek vâcibtir, (farzdır) diyenler, bu bâbta rivâyet olunan hadisleri delil gösterirler. Ö m e r b i n e l - H a t t â b, o ğ l u A b d u l l a h, İ b n - i M e s ' u d, Ş â ' b î, M u h a m m e d b i n K a ' b e l - K u r e z î, E b û C a ' f e r e l - B â k ır, e l - H â d î, e l - K â s ım, Ş â f î i, A h m e d, İ s h a k v e İ b n ü ' l - M e v v â z (Radiyallâhü anhüm) bununla hükmetmişlerdir. İ b n ü ' l - A r a b î de bu kavli seçmiştir. Fakat bu bâb-taki hadisler, teşehhüdden sonra salâvâtın vâcibliğine tam delil değildir. Çünkü bu hadislerde namazdan bahis yoktur. Sadece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirilmesi emredilmiştir. Namazın dışında da olsa bir defa salâvât getirmekle bu emir yerine getirilmiş oluyor. Şu var ki; İ b n - i H i b b â n, H â k ım, B e y h a k î, İ b n - i H u z e y m e v e D â r e k u t n î ' n i n t a h r i ç e t t i k l e r i İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'in hadisindeki şu ilâve delil gösterilebilir :

كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ إِذَا نَحْنُ صَلَّيْنَا عَلَيْكَ فِي صَلَاتِنَا = «(Yâ Resûlallah!)

Biz namazımızda sana salâvât getirdiğimiz zaman nasıl getirelim...?»

Bu ziyâde, hadiste anılan salâvâtın yerinin namaz olduğunu tâ-yin etmiş olur. Ama yerinin teşehhüdden sonra olduğunu ifâde et-

mez. Ancak B e y h a k i şöyle demekle salâvâtın yerinin teşehhüdden sonra olduğunu, biraz yakınlaştırmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salât ve selâm getirilmesini emreden; **اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّوْنَ...** âyeti nâzil olduğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teşehhüddeki selâm lâfızlarını sahâbilere öğretmişti. Bu esnâda sahâbiler nasıl salâvât getireceklerini Ona sordular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara öğretti. Mesele böyle cereyân ettiği için, daha önce öğretilmiş olan teşehhüdden sonra nasıl salâvât getirileceğinin kastedildiği söylenebilir.

Bu gruptaki âlimler, başka bir kaç delil göstermişlerse de gösterilen deliller, teşehhüdden sonra salâvât okumanın vâcibliğine tam olarak delâlet etmez.»

N e v e v i : Teşehhüdden sonra salâvâtın vâcib olduğuna hükmedenlerin delillerinden birisi de **E b ü A b d i l l a h** ile **E b ü H â t i m**'in kendi sahihlerinde **F u d â l e b i n Ü b e y d** (Râdiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın namaz kıldığını görmüş, bu şahıs Allah'a hamd ve temcid etmemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e de salâvât getirmemiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : «Bu şahıs acele etti.» buyurarak adamı çağırmış ve : «Sizden birisi namaz kıldığında önce Rabbine hamd ve senâ etsin; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirsin; bundan sonra, istediği duâyı etsin.» buyurmuştur.'

E l - H â k i m : Bu hadis, **M ü s l i m**'in şartı üzere sahihtir, demiştir.» der.

El-Menhel yazarı, daha sonra şöyle der : «Cumhura göre namazda teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmek vâcib değildir. **E b ü H a n i f e**, Onun arkadaşları, **M â l i k**, **S e v r i**, **E v z â i** ve **N â s i r** böyle hükmeden âlimlerdendirler.

Bunların delili, **İ b n - i M e s ' u d** (Râdiyallâhü anh)'in teşehhüd hakkındaki (899 nolu) hadisidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste belirtildiği gibi **İ b n - i M e s ' u d** (Râdiyallâhü anh)'a yalnız teşehhüdü öğretmiştir. Bâzı rivâyetlere göre hadiste şu meâlde bir ilâve de vardır :

«Sen bunu söylediğin zaman veya bunu bitirdiğin zaman namazını bitirmiş olursun. Kalkmak istersen kalkabilirsin. Oturmak istersen oturabilirsin.» Bir rivayette de şöyle bir ilâve vardır :

«Teşehhüdden sonra biriniz beğendiği duâyı seçebilir.»

Eğer teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmek vâcib olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'a onu da öğretecekti. Çünkü öğretim yerinde vâcibin beyânı geciktirilmaz. Teşehhüd rivâyet eden sahâbilerden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara teşehhüdden sonra salâvât getirilmesini öğrettiğine dâir bir şey de rivâyet edilmemiştir.»

H a n e f i mezhebine göre teşehhüdden sonra okunan salâvâtın en faziletli şekli şöyledir :

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا
إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Ş â f i i mezhebine göre de en makbul olan lâfız böyledir. Şu farkla ki ilk إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ lâfzı yoktur. El-Behcetü'l-Kebîr şer-

hinde naklen beyan edildiğine göre bundan da efdal olan salâvât lâfızları vardır. Yukarıda da işaret edildiği gibi salâvât laâfızları hakkında bir çok rivâyet vardır. Hepsi de makbuldur.

٩٠٧ - حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ، أَبُو بَشِيرٍ. ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَامِرٍ بْنَ رَيْعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَلِّيَ عَلَيَّ إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ مَا صَلَّى عَلَيَّ. فَلْيُقِلَّ الْعَبْدُ مِنْ ذَلِكَ أَوْ لِيُكْتَرِ ».

في الروايات : إسناده ضعيف . لأن عاصم بن عبيد الله ، قال فيه البخاري وغيره : منكر الحديث .

T E R C E M E S İ

907) ... Âmir bin Rabîa (43) (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

(43) Âmir bin Rabîa bin Ka'b bin Mâlik el-Anzî Ebû Abdillâh, ilk muhâcirlerdendi. Habeşistan'a da hicret etmişti. Bedir ve diğer savaşlara katılmıştı. Peygamber (A.S.)'den ve Ebû Bekir (R.A.) ile Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Kendisinden de İbn-i Zübeyr, İbn-i Ömer ve başkaları rivâyet etmiştir. Hz. Ömer (R.A.) Onun sancaktarlığını yapmıştır. Hz. Osman (R.A.) da hacca gittiği zaman, Onu Medîne'de vekil bırakmıştı. Hicretin 32. veya 34. yılında vefat etmiştir. (El-Menhel, Cild : 5, Sahife : 186)

«Benim üzerime salâvât getiren hiç bir müslüman yoktur ki üzerine salâvât getirdiği sürece, melekler onun üzerine salâvât getirmesin. (Ona duâ ve istiğfar etmesin.) Artık kul şu salâvâtı az getirsin, veyâ çok getirsin.»

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadı zayıftır. Çünkü râvi Asım bin Ubeydillâh'ın hadislerinin münker olduğunu Buhâri ve başkası söylemiştir, denilmiştir.

٩٠٨ - حَدَّثَنَا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلَّسِ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ جَابِرِ

ابنِ زَيْدٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ نَسِيَ الصَّلَاةَ عَلَى خَطِيءٍ طَرِيقَ الْجَنَّةِ » .

في الروايد : هذا إسناد ضعيف ، لضعف جبارة .

TERCEMESİ

908) "... İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Bana salâvât getirmeyi unutan (terkeden) kişi cennet yolunu terketmiştir.»

Not : Cübâre zayıf olduğu için bu isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

S i n d i şöyle der : Sâlih amellerin her birisi, cennete giden bir yol mesâbesindedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmek, sâlih ameller cümlesindendir. Bu sebeple salâvâtı tamamen terketmek, cennetin yolunu terketmek olur.

(٢٦) باب ما يقال في التشهد والصلاة على النبي ﷺ

26 — TEŞEHHÜD VE PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'E SALÂVÂT GETİRİLDİKTEN SONRA OKUNAN DUÂ BÂBİ

٩٠٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشَقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ .

حَدَّثَنِي حَسَّانُ بْنُ عَظِيمَةَ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَائِشَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا فَرَغَ أَحَدُكُمْ مِنَ التَّشَهُّدِ الْآخِرِ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ : مِنْ عَذَابِ

جَهَنَّمَ ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَخْيَا وَالْمَمَاتِ ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ .

TERCEMESİ

909) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz son teşehhüdü bitirince dört şeyden Allah'a sığınsın : Cehennem azabından, kabir azabından, hayat ile ölüm fitnesinden ve mesih olan Deccâl'in fitnesinden.»

İZAHİ

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Hadis, son teşehhüdden sonra anılan dört şeyden istiâze etmenin vacibliğine delâlet eder. Zâhiriye mezhebi bununla hükmetmiştir. Hattâ İbn-i Hâzım, ilk teşehhüdden sonra da bu istiâzenin vacibliğine hükmederek : 'Çünkü Buhâri ve Müslim'in bir rivâyetlerinde Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*) : Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ الْخ = «Biriniz teşehhüd ettiği zaman dört şeyden Allah'a sığınsın...» Bu rivâyet mutlaklıktır. İlk teşehhüd de kapsar, demiştir.

Cumhûr hadisteki emrin mendupluk için olduğunu söylemiştir.

Hadis, kabir azâbı ve fitnesinin varlığını isbat eder. Ehli-i Sünnet'in mezhebi budur.

«... Hayat ile ölüm fitnesinden...» ifâdesinden maksad, hayat hâlindeki fitne ve ölümden sonraki fitnedir.

«Ölüm fitnesi» ile, ölüm döşegindeki fitne kastedilmiş olabilir. Bu takdirde «Hayat fitnesi»nden maksad, mükelleflik çağından itibaren ömür boyunca karşılaşılan fitnedir.

«Ölüm fitnesi» ile kabir fitnesi murad olabilir.

Fitne, aslında imtihan, tecrübe ve denemek gibi anlamlar taşır. Fakat günah, küfür, katil gibi mânâlarda kullanılması çoğalmıştır.

«... Mesih olan Deccâl'in fitnesinden...» tâbirine gelince

Deccâl; Kelime anlamı itibariyle karıştırıcı, hileci ve aldatici demektir. Âhirette yakın günlerde çıkacağı, hâdislerle haber verilen

ma'lum kâfire bu isim verilmesinin sebebi; kendisinin hakkı bâtıla karıştırmaması ve hakkı, bâtil ile örtbas etmeye çalışmasıdır. Ona mesih denilmesinin sebebi de sağ gözünün kör olmasıdır. Mesih kelimesi, Arap dilinde çeşitli mânâlarda kullanılır. Bu mânâlardan birisi de 'tek gözü olan'dır.

Mesih; Seyâhat eden, çok yol kateden anlamında da kullanılır. Deccâl, yeryüzünde çok dolaşacağı için Ona mesih denildiğini söyleyenler de vardır.

İ s a (Aleyhisselâm)'ya da mesih denilmiştir. Ona bu ismin verilmesinin sebebi hakkında da çeşitli rivâyetler vardır: Annesinden doğarken vücûduna yağ sürülmüş olarak doğduğu için Ona bu isim verilmiştir, diyenler vardır. Bazılarına göre İ s a (Aleyhisselâm), hastaya elini sürdüğü zaman hasta şifâ bulurdu. Bu nedenle Ona mesih denilmiştir. Diğer bir kavle göre İ s a (Aleyhisselâm)'ın ayağının tabanı düzdü, çukuru yoktur. Onun için kendisine bu isim verilmiştir.

٩١٠ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ، ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ «مَا تَقُولُ فِي الصَّلَاةِ؟» قَالَ: أَتَشْهَدُ ثُمَّ أَسْأَلُ اللَّهَ الْجَنَّةَ، وَأَعُوذُ بِهِ مِنَ النَّارِ. أَمَا وَاللَّهِ مَا أَحْسِنُ ذَنْدَتَكَ وَلَا ذَنْدَنَةَ مُعَاذٍ. فَقَالَ «حَوْلَهَا ذَنْدَيْنُ».

فی الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

910) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adama :

«Namazda (oturduğunda) ne diyorsun?» diye sordu. Adam :

Ben teşehhüdü okurum. Sonra Allah'tan cennet isterim ve ateşten O'na sığınırım. Amma, Vallahi ben ne senin dendene (gümül-denme)ni ne de Muâz'ın dendenesini bilirim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Biz onun çevresinde gümülденiriz.» buyurdu."

Not : Bu isnadın sahîh ve râvilerinin sika oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid'in bu hadisi zevâid nevinden saydığı anlaşılıyor. Halbuki Sünen-i Ebû Dâvûd'un «Tahfifu's-Salâ» bâbında bu hadisin metni rivâyet edilmiştir. Ancak oradaki rivâyette sahâbinin ismi açıklanmamış ve «Bâzı sahâbilerden rivâyet edildiğine göre» ifâdesi kullanılmıştır.

El-Menhel yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşan zâtın Selim el-Ensârî (Radyalâhü anh) olduğu söylenmiştir.

Dendene : Duyulabilecek, fakat anlaşılamıyacak ses tonu ile yapılan konuşmadır ki buna gümülденme denir. Burada dendeneden maksat gizlice yapılan duâ ve okunan şeydir.

Sahâbi, teşehhütten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Muâz (Radyallâhü anh)'in ne okuduklarını anlıyamadığını söylemek istemiştir. Soru sâhibi olan bu zât, Hz. Muâz'ın kavminden ve cemâatından olduğu için, Muâz'ın ne okuduğunu anlıyamadığından söz etmiştir.

Hadis'in : حَوْلَهَا = «onun çevresinde» lâfzındaki zamir cümleden anlaşılan «Dâvet = duâ» kelimesine râcidir. Yâni «senin yaptığın duâ çevresinde ...-gümülденiyoruz.»

Ebû Dâvûd'un bazı nushalarında bu lâfız : حَوْلَهَا tesniye zamiri ile geçer. Bu takdirde zamirin mercii cennet ve cehennem olur. Mânâ da şöyle olur : «Cenneti istemek ve cehennemden Allah'a sığınmak çevresinde gümülденiyoruz.»

MEZHEBLERİN GÖRÜŞLERİ

1 -- H a n e f î mezhebine göre son teşehhüd ve salâvattan sonra Kur'an-ı Kerim lâfızlarına benzeyen :

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا = «Ey Rabbimiz! Bizim kalblerimizi saptırma» (44)

gibi cümlelerle veyâ hadislerde vârid olan;

اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَانَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاعْفُرْ لِي
مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

= «Allah'ım! Şüphesiz ben nefsimi çok zulüm ettim ve şüphesiz senden başka hiç kimse günahları bağışlayamaz. O halde katından bir bağışla beni bağışla ve bana rahmet eyle. Şüphesiz, Gafûr ve Rahim ancak sensin.» gibi lâfızlarla duâ etmek sünnettir. İnsanların sözlerine benzer sözlerle duâ etmek câiz değildir. Meselâ : «Allah'ım! Beni falanca kızla evlendir.» veya «Şu kadar altın, gümüş ve dünyevi makamlar ver.» ve benzeri sözlerle veya bunu ifade eden arapça cümlelerle duâ edilemez. Eğer bir teşehhüd miktarı oturulmadan böyle duâ edilirse namaz bozulur. Mezkûr miktar oturulduktan sonra duâ edilirse vâcib terkedilmiş olur.

2 — Şâ f i i mezhebine göre son teşehhüd ve salâvâtta sonra din ve dünya ile ilgili hayır duâsını yapmak sünnettir. Haram, muhal ve şartlı duâ yapmak câiz değildir. Böyle bir şey için duâ edilirse namaz bozulur. En efdal vârid olan duâlardır. Meselâ M ü s - l i m 'in rivâyet ettiği şu duâ gibi :

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ وَمَا اَسْرَرْتُ وَمَا اَعْلَنْتُ وَمَا اَسْرَقْتُ وَمَا
اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنِّيْ اَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَاَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ

İmam, duâyı teşehhüd ve salâvât miktarından fazla uzatmamalıdır.

3 — M â l i k i l e r 'e göre son oturuşta salâvâtta sonra din ve dünya ile ilgili hayırlar için duâ etmek mendubtur. Vârid lâfızlarla duâ etmek daha efdaldır.

4 — H a n b e l i mezhebine göre 909 nolu hadiste geçen dört şeyden Allah'a sığınmak için duâ etmek sünnettir. Vârid olan lâfızlarla veya başka lâfızlarla âhiret için duâ etmek câizdir. Başka kişilerin âhiret saadeti için de duâ etmek câizdir. Fakat dünya ile ilgili işler hakkında ne kendisi için ne de başkası için duâ etmek câiz değildir. Böyle bir duâ namazı bozar. Cemâata zor gelmedikçe istendiği kadar duâ uzatılabilir.

(۲۷) باب الإشارة في التشهد

27 — TEŞEHHÜD'DE (PARMAKLA) İŞÂRET BÂBİ

۹۱۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، ثنا وَرْكَعٌ ، عَنْ عِصَامِ بْنِ قُدَامَةَ ،

عَنْ مَالِكِ بْنِ نُمَيْرٍ الْخَزَاعِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَاضِعًا يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى نَحْوِ الْيُمْنَى فِي الصَّلَاةِ ، وَيُشِيرُ بِإصْبَعِهِ .

T E R C E M E S İ

911) "... Nümejr el-Huzâi (45) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiği-
ne göre şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i namazda (tese-
hüd için oturduğunda) sağ elini sağ uyluğu üzerine koymuş iken ve
şahâdet parmağı ile işaret ederken gördüm."

٩١٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ عَلِيمِ بْنِ كَلَيْبٍ ،
عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ حَلَّقَ الْإِبْهَامَ وَالْوُسْطَى ،
وَرَفَعَ الْيَدَيْنِ تَلِيْمًا ، يَدْعُو بِهَا فِي التَّسْبِيحِ .
في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

912) "... Vâil bin Hucr (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, teşehhüd'de (sağ
elinin) baş ve orta parmaklarını halka etmişken ve bu parmaklardan
sonra gelen şehâdet parmağını kaldırıp onunla duâ ederken gördüm."

Not : Bu hadisin isnadının sahîh ve ricâlinin sıklâk olduğu, Zavâid'de bil-
dirilmiştir.

٩١٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ ، وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . قَالُوا :
ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . ثنا مَعْمَرٌ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ
كَانَ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلَاةِ وَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَرَفَعَ إصْبَعَهُ الْيُمْنَى الَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ ،
فَدَعَا بِهَا . وَابْتَسَرَى عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، بِاسِطِهَا عَلَيْهَا .

T E R C E M E S İ

913) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan : Şöyle de-
miştir :

(45) Nümejr bin Ebi Nümejr el-Huzâi Ebû Mâlik, Ezd kabilesinin Huzâa
koluna mensup olduğu için ona el-Huzâi denmiştir. Sahâbidir. Peygamber (S.A.V.)'-
den bu hadisi rivâyet etmiştir. El-Bağavi'nin dediğine göre bundan başka, rivâyet
olunan hadisi yoktur. Râvisi ise oğlu Mâlik'tir. Et-Takrîb'te beyan edildiğine göre
Mâlik, makbul olup 4'üncü tabakadandır. (El-Menhel, cild : 6, sahife : 106)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda (teşehhüd için) oturduğu zaman ellerini dizlerinin üzerine koyardı ve başpar-maktan sonra gelen sağ (şahâdet) parmağını kaldırıp onunla duâ ederdi. Sol elini de dizi üzerine yayarak koyardı."

İ Z A H İ

N ü m e y r (Radiyallâhü anh)'in hadisini E b ü D â v ü d , Nesâî, Ahmed, Beyhakî ve İbn-i Huzeyme de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işaret ettiği parmağın şehâdet parmağı olduğu tasrih edilmiştir.

V â i l (Radiyallâhü anh)'in hadisi, Zevâid'den sayılmış ise de Miftahü'l-Hâce'de beyan edildiğine göre E b ü D â v ü d , Nesâî, Beyhakî ve İbn-i Huzeyme tarafından da rivâyet edilmiştir.

E b ü D â v ü d 'un -Elleri kaldırmak babı-nda rivâyet olunan V â i l (Radiyallâhü anh)'ın uzunca hadisinde şu parça vardır:

وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخْذِهِ الْيُسْرَى وَحَدَمَرَفَقَهُ الْأَيْمَنَ عَلَى فَخْذِهِ
الْأَيْمَنِ وَقَبَضَ ثِنْتَيْنِ وَحَلَقَ حَلَقَةً وَرَأَيْتُهُ يَقُولُ هَكَذَا وَحَلَقَ يَشْرُ الْأَيْهَامِ
وَالْوُسْطَى وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ

= "... ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sol elini sol uyluğunun üzerine koydu. Sağ dirseğinin de sağ uyluğuna değmesine mâni oldu. (Uzak tuttu.) İki parmağını (serçe parmağı ile ondan sonra gelen parmağı) yumdu. (Beş parmağı ile orta parmağının başlarını birleştirerek) halka yaptı ve ben O'nu şöyle yaparken gördüm. Râvi Bîşr baş parmağı ile orta parmağı halka yaptı şehâdet parmağı ile de işaret etti."

El-Menhel yazarının bildirdiğine göre A h m e d , Nesâî, İbn-i Huzeyme ve Buhârî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m , Ahmed, E b ü D â v ü d ve Nesâî de az lâfız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Nesâî'nin bir rivâyeti ile T a b a r â n î'nin rivâyeti buradaki rivâyete benzer.

El-Menhel yazarı parmakları yummak, halka yapmak ve parmakla işaret etmek hakkında şu ma'lumatı verir :

«Baş parmağın yumulması iki türlü olabilir : Baş parmak şehâdet parmağının yanına konulur. Şehâdet parmağı açık tutulur. Ve diğer parmaklar yumulur. Bu şekil, arabların bir hesap usulüne ö-re 53 sayısını ifade eder.

İkinci türe göre baş parmak orta parmağın yanına konularak yumulur. Diğer parmaklar da yumulur. Yalnız şehâdet parmağı yumulmaz. Bu şekil ise, arabların mezkûr hesap usulüne göre 23 sayısını ifade eder.

Sağ elin parmakları başka şekillerde de yumulabilir. Örneğin : Baş parmak ile şehâdet parmağı salınır, diğer parmaklar yumulur.

(Vâ il bin H u c r (Radiyallâhü anh)'ün hadisinde bildirilen) tahlik de iki şekilde olabilir : Birisine göre başparmak ile orta parmağın uçları birleştirilir. Diğer şekle göre orta parmağın ucu baş parmağın iki boğumu arasına konulur.

Şehâdet parmağı ile kibleye işaret etmek şekli hakkında da ihtilâf vardır : Şöyle ki :

1. M â l i k i âlimlerine göre şehâdet parmağı ile işaret edilir. Ve selâm verilinceye kadar sağa sola oynatılır. Bunun hikmeti ise parmak sinirlerinin kalbe bağlı oluşu ve parmağın hareket ettirilmesi ile kalbin uyarılması ve namaz hallerinin hatırlatılmasının sağlanmasıdır.

2. Ş â f i i l e r'e göre kelime-i şehâdet getirilirken «İlallah» denildiği zaman kaldırılır ve birinci teşehhüdden kalkılıncaya, son teşehhüdde selâm verilinceye kadar indirilmez. Parmak işareti ile tevhid ve ihlâs niyeti edilir.

3. H a n e f i âlimlerine göre parmak «Lâ ilâhe» denilince kaldırılır ve «İlallah» denilince indirilir. (H a n e f i âlimlerinden M u h a m m e d'e göre sağ elin başparmağı ile orta parmağı halka edilir, diğer parmaklar yumulur. Ve şehâdet parmağı kaldırılarak işaret edilir. Bazılarına göre diğer parmaklar yumulmadan şehâdet parmağı ile işaret edilir. Bir kısım âlimlere göre ise başparmak diğer parmaklarına getirilerek şehâdet parmağı kaldırılır.)

4. H a n b e l i l e r'e göre «Allah» lâfzı geçtikçe şehâdet parmağı tevhid'e işaret olmak üzere kaldırılır. Ve hareket ettirilmez.»

N u m e y r (Radiyallâhü anh)'in hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini uylukları üzerine koyduğuna delâ-

let eder. İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisine göre ellerini dizleri üzerine koymuştur. İki şekil yapıldığına dâir başka rivâyetler de vardır. Bu rivâyetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Her iki şeklin câizliğini bildirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) gâh böyle gâh şöyle yapmıştır.

Sağ elin parmaklarının ne zaman yumulacağı husûsuna gelince, Ş â f i i , M â l i k i ve H a n b e l i mezheblerine göre teşehhüd'e oturulduğu zaman parmaklar yumulur. Yalnız şehâdet parmağı salınır. H a n e f i mezhebinin muhtâr kavline göre sağ avuç olarak sağ uyluk üzerine konulur. Şehâdet parmağı ile işaret edildiği zaman parmaklar yukarda anlatıldığı gibi yumulur.

V â i l (Radiyallâhü anh)'in hadisinde :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehâdet parmağı ile duâ ederek...» buyurulmuştur.

S i n d i diyor ki : Şehâdet parmağı ile tevhid'e işaret ediliyor. Tevhid'e işaret ise bir nevi duâ sayılır. Çünkü tevhid sayesinde kazanılan ilâhi nimetler duâ etmekle elde edilen nimetlerden üstündür.

HADİSLERİN FIKIH YÖNÜ :

- 1 — Teşehhüd için oturulurken elleri dizler üzerine koymak müstahabtır.
- 2 — Sol avucun açık olarak konulması müstahabtır.
- 3 — Sağ elin şehâdet parmağı ile işaret etmek müstahabtır.

باب التسليم (۲۸)

28 — (NAMAZ'DAN ÇIKMAK İÇİN) SELÂM VERMEK BÂBİ

۹۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْذِرٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ ابْنِ الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ . حَتَّى يَرَى يَأْضُ خَدَّهُ « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ » .

T E R C E M E S İ

914) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) yanağının beyazlığı görülünceye kadar, sağına ve soluna (başını döndürüp) : «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» (diyerek) selâm verirdi.”

۹۱۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ . ثنا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ ، عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ ثَابِتِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ بَسَارِهِ .

TERCEMESİ

915) "... Sa'd (bin Ebi Vakkâs) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) sağına ve soluna selâm verirdi.”

۹۱۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ بَسَارِهِ . حَتَّى يَرَى بَيَاضَ خَدِّهِ « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . وَرَحْمَةُ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . وَرَحْمَةُ اللَّهِ » .

فی الزوائد : إسناده حسن .

TERCEMESİ

916) "... Ammâr bin Yâsir (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) yanağının beyazlığı görülünceye kadar sağma ve soluna (başını döndürüp) : «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah. Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» (diyerek) selâm verirdi.”

Not : İsnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

۹۱۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنِ زُرَّارَةَ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ؛ قَالَ : صَلَّى بِنَا عَلِيٍّ ، يَوْمَ الْجَمَلِ ، صَلَاةً ذَكَرْنَا

صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَسِينَهَا . وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ تَرَكْنَاهَا . فَسَلِّمْ عَلَى يَمِينِهِ وَعَلَى شِمَالِهِ .

فی الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . إلا أن أبا إسحاق كان يدلس ، واختلط بآخر عمره .

TERCEMESİ

917) "... Ebû Mûsa (el-Eş'ârî) (Radiyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Ali (Radiyallâhü anh), Cemel olayı günü bize öyle bir namaz kıldırdı ki, onunla bize Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını hatırlattı. Artık biz, ya O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'nin namazı unutmuş oluyoruz. Ya da terk etmiş oluyoruz. Çünkü Ali (Radiyallâhü anh), (namazdan çıkarken) sağına da soluna da selâm verirdi."

Not : Zevâid'de : İsnadı sahihtir, ricâlı da sıkıdır. Ancak râvilerinden Ebû İshak, tedlis ederdi ve ömrünün son zamanlarında rivâyetleri karıştırdı, denilmiştir.

İ Z A H I

İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve Tahavî de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» cümlesi iki defâ zikredilmiştir.

Sa'd (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de şu meâlde rivâyet etmiştir :

«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yanağının beyazlığını görünceye kadar sağına ve soluna (başını döndürüp) selâm verirken görürdüm.»

Ammâr bin Yâsir (Radiyallâhü anh)'in hadisini Dârekutnî de rivâyet etmiştir.

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, namazdan çıkarken sağa ve sola başı dönderip iki defa selâm vermenin meşrûluğuna delâlet ederler. Bu hususta imam, cemâat ve tek olarak namaz kılanlar arasında bir fark yoktur. Sahâbîlerin cumhûrunun kavli budur. Ebû Bekir-i Sıddîk, Ali bin Ebi Tâlib, İbn-i Mes'ud, Ammâr bin Yâsir ve Nâfi' bin el-Hâris (Radiyallâhü anhüm) böyle hükmeden sahâbilerdendirler. Tâbiller-

den de Atâ' bin Ebî Rabâh, Alkama, Şa'bî ve başkaları ile re'y ehli, Sevrî, Ahmed, İshak, Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir. Hanefî, Hanbelî ve Şâfiîler'in mezhebi de budur. Delilleri ise bu bâbtaki hadislerdir.

Bir selâmın meşrûluğuna hükmeden âlimler ve görüşleri, bundan sonraki bâbta anlatılacaktır.

El-Menhel yazarı iki selâmın meşrûluğuna hükmedenlerle delillerini ve bir selâmın meşrûluğuna hükmeden âlimlerle delillerini zikrettikten sonra şöyle der :

«İmam olsun, cemâat olsun, tek olsun, namaz kılan herkesin, namazdan çıkarken sağına ve soluna iki defa selâm vermesinin meşrûluğuna hükmeden âlimlerin dayandıkları deliller kuvvetli olduğundan bu görüş kuvvetlidir. Er-Ravdâ sahibi : 'Yalnız bir selâmın verilmesine dâir vârid olan hadisler, iki selâmın meşrûluğuna delâlet eden hadislere ters düşmez. Çünkü bilindiği gibi, çelişki arzetmeyen rivâyetteki fazlalığın kabulü vâcibîtir. İki selâmla hükmetmek, vârid olan bütün hadislerle amel etmek demektir. Fakat bir selâmla hükmetmek böyle değildir. Çünkü bununla hükmetmek gereksiz olarak delillerin çoğunu heder etmek demektir.' demiştir.

El-Hedy sahibi : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkarken sağına ve soluna «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» diyerek selâm verdiğini onbeş sahâbî kendisinden rivâyet etmiştir. El-Hedy sahibi bunları ismen zikrediyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkarken önüne bir defa selâm verdiği de kendisinden rivâyet edilmiştir. Lâkin sahîh bir yolla bu hususta her hangi bir rivâyet sübut bulmamıştır. En iyi delil, Âişe (Radiyallahü anhá)'nin (919 nolu) hadisidir ki O da ma'luldur. Sünenlerde mevcut ise de gece namazı hakkındadır.' demiştir. El-Hedy yazarı bir selâmın meşrûluğuna dâir hadislerin zayıflık sebeplerini uzunca izah etmiş, el-Menhel yazarı da bunu nakletmişse de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

El-Hedy yazarı daha sonra şöyle der : 'Bir selâmın meşrûluğuna hükmeden âlimlerin elinde Medîne halkının uygulamasından başka tutarlı bir delil yoktur. Medîne halkının amelinin delil göstermek sahihtir. Çünkü büyük zâtlar, bu şehrin tatbikâtını bir-birinden miras olarak almışlardır. Fakat bir selâmla ilgili tatbikat hususunda, genellikle fıkıh âlimleri muhâlefet etmişlerdir. Doğrusu da fıkıh âlimlerinin görüşüdür. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sâbit olan sünneti, kim olursa olsun, hiç bir şehir hal-

kının ameliyle reddedilmez. Nitekim M e d i n e'deki ve başka şehirlerdeki bâzı emirler, namazda birtakım şeyler ihdas etmişler, bu yoldaki uygulama süregelmıştır. Fakat fıkıhçılar buna iltifat etmemişlerdir. H u l a f â-i R â ş i d i n devrindeki M e d i n e halkının ameli, delil sayılırdı. Fakat onların vefâtından sonra ve oradaki sahâbiler tükendikten sonra M e d i n e halkının tatbikatı ile başka şehir halkının tatbikatı arasında değer bakımından bir fark yoktur. Halk arasında hakemlik yapan kaynak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sâbit sünnetidir. Onun ve dört halife'nin vefâtından sonra hiç bir kimsenin ameli hüküm kaynağı olamaz.'

M â l i k i mezhebinin meşhur kavline göre namaz kılan şahıs imam ve münferid ise bir selâm verir ve bununla namazdan çıkma-ya niyet eder. Eğer imama uymuş durumda ise, sağ tarafına selâm verir ve bununla namazdan çıkmayı kaseder. Soluna da selâm verir bununla da imamın selâmını cevaplamak ister.

SELÂM'IN ŞER'İ HÜKMÜ :

Fıkıhçılar ilk selâmın vâcibliği hususunda müttefiktirler*. İkinci selâm ise, cumhur'a göre sünnettir. T a h a v î, e l-K â d î ve başkalarının dediğine göre H a s a n b i n S â l i h, vâcibliğine hükmetmiştir. A h m e d b i n H a n b e l'den yapılan bir rivâyet de böyledir. M â l i k'in bâzı arkadaşları da böyle demişlerdir. Z â h i r i y e mezhebine mensub bâzı âlimlerin de böyle dediklerini İ b n-i A b d i'l-B e r r nakletmiştir.

Hadislerin zâhirine göre selâm lâfzı «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah»dır.

H a n e f i mezhebine göre böyle selâm vermek sünnettir. Kişi eğer yalnız «Es-Selâmü aleyküm» veya «Selâmün aleyküm» derse kâfidir. Fakat sünneti terk etmiş olur.

Ş â f i i mezhebine göre de böyle selâm vermek sünnettir. Şâyet «Es-Selâmü aleyküm» veya «Aleykümü's-Selâm» derse en sıhhatli kavle göre farz ifâde edilmiş olur.

M â l i k i l e r'e göre vâcib olan yalnız «Es-Selâmü aleyküm»dır. «Ve rahmetullah» lâfzı ilâve edilmez.

H a n b e l i mezhebine göre «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» lâfzı ile selâm vermek farzdır.

Hadislerin zâhirine göre selâm verilirken sağa ve sola başı iyice döndürmek meşrûdur. Öyle döndürmelidir ki onun arkasında oturan kişi yanağını görebilmelidir. H a n e f î, Ş â f î î, H a n b e l î âlimlerinin kavli budur. M â l î k'ten yapılan bir rivâyete göre imam veyâ tek olarak namaz kılan için hüküm budur. İ b n - i K â s s ı m'ın M â l î k'ten yaptığı rivâyete göre imam veyâ tek olarak namaz kılan kişi önüne selâm verir ve başını hafifce sağa döndürür. İmama uyan kişi ise yine İ b n - i K â s s ı m'ın rivâyetine göre ilk selâmı verirken hafifçe sağa bakar. İkinci selâmı önüne verir ve imama işaret eder. Eğer solunda kimse varsa ona da üçüncü bir selâm verir.

Bu bâbtaki hadisler İ b n - i K â s s ı m'ın rivâyetini reddederler.

(۲۹) باب من يَسَلِّمُ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً

29 — (NAMAZ'DAN ÇIKARKEN) BİR DEFA SELÂM VERMEK BÂPİ

۹۱۸ -- حَدَّثَنَا أَبُو مُصَنِّبٍ الْمَدِينِيُّ، أَخْبَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ. ثنا عَبْدُ الْمُهَيْمِينِ بْنُ عَبَّاسٍ
ابْنُ سَهْلٍ بْنُ سَعْدٍ السَّاعِدِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَلَّمَ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً
تِلْقَاءَ وَجْهِهِ.

في الزوائد : إسناده عبد المهيمن ، قال فيه البخاري : منكر الحديث .

TERCEMESİ

918) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidi (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) önüne bir defa selâm verdi."

Not : Buhârî'nin, seneddeki râvi Abdülmüheymin'in hadisinin münker olduğunu söylediği zevâid'de bildirilmiştir

۹۱۹ -- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّغَانِيُّ. ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ،
عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَلِّمُ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً
تِلْقَاءَ وَجْهِهِ.

TERCEMESİ

919) Aîşe (*Radıyallâhü anhâ*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) önüne bir defa selâm verirdi."

۹۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَارِثِ الْمِصْرِيُّ . ثنا يَحْيَى بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ يَزِيدَ ، مَوْلَى

سَلَمَةَ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى فَسَلَّمَ مَرَّةً وَاحِدَةً .

فی الزوائد : إسناده ضعيف لضعف يحيى بن راشد .

T E R C E M E S İ

920) "... Seleme bin el-Ekvâ" (46) (*Radiyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, namaz kılarken gördüm. (Namazdan çıkarken) bir defa selâm verdi."

Not : Râvi Yahya bin Râşid zayıf olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Se h i (*Radiyallâhü anh*) ve Se l e m e (*Radiyallâhü anh*)'ın hadislerini yalnız müellif rivâyet etmiş olup zayıflığı notta da bildirilmiştir.

Â i ſ e (*Radiyallâhü anhâ*)'nın hadisini T i r m i z i de rivâyet etmiştir. N e v e v i nakil ehli yanında bu hadis sübut bulmamıştır, demiştir. B a ğ a v i de Şerhü's-Sünne'de; Â i ſ e (*Radiyallâhü anhâ*)'nin hadisinin isnadı hakkında söz söylenmiştir, der. Fakat el-H â k i m : Bu hadis B u h â r i ve M ü s l i m 'in şartı üzerine sahihtir, demiştir.

El-Menhel yazarı 'Selâm bâbı'nda ez cümle şöyle der :

«Namazdan çıkarken bir defa selâm vermenin meşrûlûğuna hükmedenler şu zâtlardır: İ b n - i Ö m e r , E n e s , S e l e m e bin el-Ekvâ, Â i ſ e , el-Hasan, İ b n - i S i r i n , Ö m e r bin Abdilaziz, el-Evzâi (*Radiyallâhü anhüm*) ve bir çok kimsedir. Delilleri ise (bu bâbta mezkûr) hadislerdir.

İki selâmın meşrûlûğuna hükmeden âlimler, bunlara şöyle cevap vermişlerdir: Mezkûr hadisler zayıftır. Bunların sahih olduğu farzedilse bile, yalnız bir defa selâm vermenin câizliğini beyan et-

mek içindir, iki selâmın meşrûluğuna delâlet eden hadisler ise en mü-kemmel olanı beyan etmek içindir, denilir. Çünkü bu hadisler daha çok ve daha meşhurdur. Onlarda, sika râvilerin ilâvesi vardır ve mak-bûldür.

El-Hedy yazarı : ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisi mak-buldur. Çünkü Z ü h e y r'den başka hiç kimse onu merfu' cla-rak rivâyet etmemiştir. Z ü b e y r ise bütün âlimlerce zayıf gö-rülmüş, hatâsı çok olan bir kimsedir. Kaldı ki bu hadis gece nama-zı hakkındadır. Nitekim b.r rivâyeti şöyledir :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa «Es-Selâmü aleyküm» diyerek selâm verirdi de bununla sesini o derece yüksel-tirdi ki bizi uykudan uyandırırdı.» İki selâm verdiğini rivâyet eden-ler ise farz ve nâfile namazlardaki müşâhedelerini rivâyet etmişler-dir. Diğer taraftan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinde Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci selâmı vermediğine dâir bir kayıt yoktur. Sadece bir selâmı onları uykudan uyandıran yüksek sesle verdiğini bildirir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ikinci selâmdan söz etmemiştir. Onun söz etmeyişi ikinci selâmı rivâyet edenlerin sözlerine takdim edilmez. Onlar sayıca, çoktur, hadisleri daha sahihtir...» demiştir.

(۳۰) باب رد السلام على الإمام

30 — İMAMIN SELÂMINI ALMAK BÂBİ

۹۲۱ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . نَا أَبُو بَكْرٍ الْهَذَلِيُّ ، عَنْ قَتَادَةَ ،
عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ فَرُدُّوا عَلَيْهِ » .

T E R C E M E S İ

921) "... Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«İmam selâm verdiği zaman onun selâmını alınız.»

۹۲۲ — حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . نَا عَلِيُّ بْنُ الْقَاسِمِ . أَنبَأَنَا هَمَّامٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ،
عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ : قَالَ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُسَلِّمَ عَلَى أَعْمَتِنَا ،
وَأَنْ يُسَلِّمَ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ .

T E R C E M E S İ

922) "... Semûre bin Cündüb (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), imamlarımıza selâm etmemizi ve birbirimizle selâmlaşmamızı bize emretti."

İ Z A H I

S e m û r e (*Radıyallâhü anh*)'nin hadisini E b û D â v û d az lâfız farkı ile rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyet meâlen şöyledir :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imamın selâmını almamızı, birbirimizi sevmemizi ve selâmlaşmamızı bize emretti."

A h m e d , e l - H â k i m ve e l - B e z z â r da S e m û r e (*Radıyallâhü anh*)'nin hadisini rivâyet etmişlerdir.

Hadis, imam selâm verdiği zaman, kendisine uymuş olan cemâatın vereceği selâm ile imamın selâmını almayı yâni cevaplamayı niyet edeceğine delâlet eder. Verilen selâma, selâmla karşılık vermeye, Arap dilinde selâm reddi denir. Dilimizde buna selâm almak denilir. Hadislerde red tâbiri kullanıldığı için biz de aynı tâbiri kullanalım. Bundan maksadımızın selâmı, selâmla cevaplamak olduğunu tekrar hatırlatalım.

İmama uyanın selâm verirken hangi selâmla imamın selâmını red etmeye niyet edeceği husûsundaki dört mezhebin görüşü şöyledir :

1. H a n e f i âlimlerine göre, eğer imam, me'mum (= ona uyan)'un sağ tarafında ise me'mum ilk selâmı ile, sağ tarafında bulunan imama, cemâata ve hafaza denilen meleklerle selâm vermeye niyet edecektir. Şâyet imam onun sol tarafına düşüyorsa, ikinci selâmı ile imama ve o tarafta bulunanlara selâm vermeyi kasededecektir. Eğer imam onun tam önünde ise her iki selâmla onun selâmını red etmeyi kasededecektir.

İmam ise her iki selâmı ile de me'mumları ve hafeze'yi kasededecektir. Sahih kavil budur.

Tek olarak namaz kılan ise yalnız hafeze'ye selâm etmeyi kasedecektir. Çünkü beraberinde başka kimse yoktur.

2. Ş â f i i l e r ' e göre hüküm şöyledir : Eğer imam me'mumun sağ tarafında ise me'mum ilk selâmla; şâyet sol tarafta ise ikinci se-

lâmla imamın selâmını reddedecektir. İmam onun tam önünde ise ilk selâmla onun selâmını reddetmelidir. İkinci selâmla reddetmesi de câizdir. Me'mum sağına ve soluna verdiği selâmla o tarafta bulunan insanlara, cinlere ve meleklerle selâm vermeye niyet edecektir. O tarafta bulunanlar onunla beraber namazda olsunlar, olmasınlar farketmez. Hepsine selâm verecektir.

İmam da sağına ve soluna selâm verirken oralarda bulunan insanları, cinleri ve melekleri kasededecektir. N e v e v i : 'İmam, me'mum ve münferid verdikleri ilk selâm ile namazdan çıkmaya niyet edebilirler. Bu niyetin vücubu hususunda ihtilâf vardır. • Fakat yukarda anlatılan selâmla ilgili niyetlerin hiç birisinin vâcib olmadığı hususunda ihtilâf yoktur,' demiştir. Yâni imam olsun, me'mum olsun, tek olarak namaz kılan olsun bunların kimlere selâm vereceği hususundaki niyetler ve mülâhazaların hiç birisi vâcib değildir. Âlimlerin görüşleri mendubluk hakkındadır.

3. M â l i k i l e r ' e göre, me'mum ilk selâm ile namazdan çıkmaya niyet edecek, önüne doğru verdiği ikinci selâmla imamın selâmını redde niyet edecek, üçüncü selâmla da solunda bulunanları selâmlamayı kasededecektir.

İmam ise verdiği selâm ile hem namazdan çıkmaya hem de meleklerle ve beraberinde namaz kılan cemâata selâm vermeye niyet edecektir. Bilindiği gibi M â l i k i mezhebin meşhur kavline göre imam bir defa selâm verir.

Tek olarak namaz kılan ise verdiği bir selâm ile hem namazdan çıkmaya hem de meleklerle selâm vermeye niyet edecektir.

4. H a n b e l i l e r ' e göre namazdan çıkarken verilen selâm ile namazdan çıkmaya niyet edecektir. Bu niyet müstahabtır. Me'mum bu niyetin yanında imamın selâmını red etmeyi ve cemâate, meleklerle selâm vermeye niyet etmesi câizdir. İmam da mezkûr niyetle beraber, me'mumlara ve meleklerle selâm veremeye niyet edebilir.

Hadisteki : «ve birbirimizi selâmlamamızı...» ifâdesinden maksad namazdan çıkarken verilen selâmlaşmaktır. Nitekim e l - B e z z â r ' ın rivâyetinde bu husus sarâhaten belirtilmiştir. Bu selâmlaşma imamın, me'mumları selâmlamasını me'mumların imamı selâmlamalarını ve cemâatın birbirini selâmlamalarını ihtiva eder.

Hadisteki selâmlaşma maksadına âit emir mendubluk içindir. Cumhurun görüşü budur.

(۳۱) باب ولا يخص الإمام نفسه بالدعاء

31 İMAM (NAMAZDA) YALNIZ KENDİ NEFSİNE
DUÂ ETMESİN, BÂBİ

۹۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْحِمَصِيُّ. ثنا يَحْيَى بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ شَرِيحٍ، عَنْ أَبِي حَتَّى الْمُؤَدَّبِ، عَنْ ثَوْبَانَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا يَوْمُ عَبْدٌ، فَيُخَصَّ نَفْسَهُ بِدَعْوَةٍ دُونَهُمْ. فَإِنْ فَعَلَ فَقَدْ خَانَهُمْ».

T E R C E M E S İ

923) "... Sevbân (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Hiç bir kul imamlık yapıp, cemâatı ortak etmeksizin, yalnız kendi nefsinde duâ etmesin. Şâyet (böyle) yaparsa cemâata hıyânet etmiş olur.»

İ Z A H I

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Hadisin birer benzeri Ebû Ümâme (*Radıyallâhü anh*) ve Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den de rivâyet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği metin uzundur. Ve meâlen şöyledir :

«Üç şey vardır ki bunları yapmak hiç bir kimseye helâl değildir : Hiç bir adam bir kavme imamlık yapıp, onları ortak etmeksizin, yalnız kendi nefsinde duâ edemez. Şâyet (böyle) yaparsa şüphesiz onlara hıyânet etmiş olur. Hiç bir adam, izin istemeden herhangi bir evin içine bakamaz. Eğer (böyle) yaparsa (izinsiz olarak o eve) girmiş sayılır ve abdesti dar iken, bunu gidermeden namaz kılamaz...»

Müellifimiz, Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği uzunca metnin abdest sıkıştığı ile ilgili fıkrayı Tahâret kitâbının 114'üncü bâbındaki 619 nolu hadiste zikretmiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der : «Cumhura göre, izin almadan bir evin içine bakmanın helâl olmayışından maksad haram oluşudur. Fakat sıkışık abdestle namaza durmanın ve imamın yalnız kendi nef-

takdirde cümleye kazandırdığı mânâ : «Etmesin, yapmasın.»dır. Ter-
cemeyi buna göre yaptık. Bu edat nefiy (olumsuzluk) içinde olabilir.
Bu takdirde cümleye kazandırdığı mânâ (etmeyecek, yapmayacak)-
dır. Eğer nefiy için olursa yine nehiy kastedilmiştir ve hadisin mâ-
nâsı şöyle olur :

«Hiç bir kul imamlık yapıp, cemâatı ortak etmeksizin, yalnız ken-
di nefisine duâ etmiyecektir, (= edemiyecektir.) Bu da yasaklamayı
ifâde eder.

Bâzı âlimler hadisin yorumu hakkında şöyle demişlerdir : Hadis-
ten maksad imamın kendi şahsına duâ ederken cemâatın bu duâdan
istifâde etmemesini dilemesini yasaklamaktır. Nasıl ki sâbit olduğu
gibi bir a'rabi duâ ederken :

اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا = «Allah'ım! Bana ve Muham-

med (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rahmet eyle ve ikimizle bera-
ber, hiç kimseye rahmet etme.» demiş ve Peygamber (Sallallahü Aley-
hi ve Sellem) böyle demesinin hatâlı olduğunu bildirmiştir. Böyle
davranmak haramdır.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

- 1 — İmamın namazda yalnız kendi nefisine duâ etmesi ve cemâa-
tı mahrum bırakması yasaktır. Bu husustaki tafsilât yukarda geçti.
- 2 — İmam böyle davranırsa cemâata hiyânet etmiş sayılır.

(۳۲) باب ما يقال بعد التسليم

32 SELÂMDAN SONRA OKUNAN
(ZİKİR VE DUÂ) BÂBİ

۹۲۴ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

عَبْدِ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي الشَّوَّازِ . ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . قَالَ : ثنا عاصِمُ الْأَخْوَلُ ، عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ لَمْ يَقْعُدْ إِلَّا مِقْدَارَ

مَا يَقُولُ : «اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ . تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ .»

TERCEMESİ

(924) «... A'ise (Radıyallâhü ankâ)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazın bitiminde) selâm verince ancak;

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ

diyecek kadar otururdu."

İ Z A H I

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d ve Nesâî de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğu zikrin mânâsı :

«Allah'ım! Sen selâmsın; Selâm (= selâmet) de ancak sendendir. Hayır ve iyiliğin pek çoktur. Ey azamet ve ihsân sâhibi!»

Selâm : Allah Teâlâ'nın yüce isimlerindendir. Mânâsı ise, musibetlerden, âfetlerden ve her çeşit noksanlıklardan pâk ve emin demektir.

El-Menhel yazarının beyânına göre bazıları : 'Selâm : Dünyada peygamberleri, Cennette de mü'minleri selâmlayandır,' demişlerdir.

Hadiste geçen ikinci 'Selâm' kelimesi ise Allah Teâlâ'nın ismi anlamında kullanılmamıştır. Mânâsı dünya ve âhiretteki âfetlerden emin olmaktır.

Hadisteki «Tebârekte» cümlesi çeşitli şekillerde mânâlandırılmıştır.

El-Menhel yazarma göre bu cümlenin mânâsı : 'Hayır ve iyiliğin pek çoktur.' demektir. Tuhfetü'l-Ahvezi'ye göre ise mânâsı şöyledir : 'Çok yücesin, pek azametlisin.'

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı bu hadisin izâhında der ki : 'Hadisten maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selâmdan sonra, bâzen ancak anılan zikri okuyacak kadar oturur olduğunu bildirmektir. Çünkü bâzen bu miktardan fazla oturduğu sâbittir.

S i n d i : de : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selâmdan sonra anılan zikri okuyacak kadar, duruşunu bozmadığı ve bundan sonra kible istikâmetinden döndüğü ifâde edilmek istenmiştir. Açık olan yorum budur. Çünkü O'nun dâima sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar yerinde oturduğu sâbittir, demiştir.

El-Menhel yazarı da bu hadisi açıklarken : «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda selâm verdikten sonra henüz duruşunu bozmayıp kibleye doğru oturmuş iken, bu zikri okurdu.» demiştir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. Namazdan sonra bu zikri okumak meşrûdur.
2. Selâmdan sonra bu zikir okununcaya kadar kişi duruşunu bozmamalıdır.

۹۲۵ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَيْبَةُ . عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَالِشَةَ ، عَنْ مَوْلَى لَأْمٍ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ ، إِذَا صَلَّى الصُّبْحَ حِينَ يُسَلِّمُ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا ، وَرِزْقًا طَيِّبًا ، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا » .
 في الزوائد : رجال إسناده ثقات . خلا مولى أم سلمة فإنه لم يسمع . ولم أر أحداً ممن منصف في البهائم ذكره ، ولا أدرى ما حاله .

T E R C E M E S İ

925) "... Ümmü Seleme (*Radıyallâhü anhá*)'den : Şöyle demiştir :
 Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah farzını kılıp selâm verdiği zaman şu duâyı okurdu :

«Allah'ım! Ben Senden yararlı ilim, güzel (= helâl) rızık ve makbul amel dilerim.»

Not : Zevâid'de : Hadisin senedindeki râvilerden Ümmü Seleme'nin mevlâsı hâriç, diğerleri sıkı zatlardır. Ümmü Seleme'nin mevlâsı hadis dinlememiştir. Mübhem râviler hakkında kitab yazarlardan, ondan bahsedeni göremedim ve onun halini bilemiyeceğim, denmiştir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması ile ilgili olarak S i n - g i l , zarar tevliid eder.

«Yararlı ilimden maksad, kendisi ile amel edilen ilimdir. Çünkü ilim adamı, bilgisi ile amel etmediği takdirde, bilgisi ona yarar ded i şöyle der :

Güzel rızıktan maksad, helâl rızıktır. Bunu, lezzetli rızka yorumlamak uzak bir ihtimaldir. Ancak dünya rızkı değil de âhîret rızkı kasedilmiş olursa lezzetli rızık anlamı kasedilmiş olabilir.

٩٢٦ - حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ ، وَ مُحَمَّدٌ بْنُ فَضِيلٍ ، وَأَبُو يَحْيَى التَّمِيمِيُّ ، وَأَبُو الْأَجْلَحِ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَصَلْتَانِ لَا يُحْصِيهِمَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ . وَهُمَا يَسِيرٌ . وَمَنْ يَمْعَلُ بِهِمَا قَلِيلٌ . يَسْبَحُ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ عَشْرًا . وَيُكَبِّرُ عَشْرًا . وَيَحْمَدُ عَشْرًا » قَرَأْتُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْدُمُهَا يَدِهِ « فَذَلِكَ خَمْسُونَ وَمِائَةٌ بِاللَّسَانِ . وَأَلْفٌ وَخَمْسِمِائَةٌ فِي الْمِيزَانِ . وَإِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ سَبَّحَ وَحَمِدَ وَكَبَّرَ مِائَةً . فَتِلْكَ مِائَةٌ بِاللَّسَانِ ، وَأَلْفٌ فِي الْمِيزَانِ . فَأَيْكُمْ يَمْعَلُ فِي الْيَوْمِ أَلْفَيْنِ وَخَمْسِمِائَةٍ سَبْتَةً » فَأَلَوْا ؛ وَكَيْفَ لَا يُحْصِيهِمَا ؟ قَالَ « يَا بَنِي أَحَدِكُمُ الشَّيْطَانُ ، وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ ، فَيَقُولُ : اذْكُرْ كَذَا وَكَذَا . حَتَّى يَنْفِكَ الْعَبْدُ لَا يَمْعَلُ . وَيَأْتِيهِ وَهُوَ فِي مَضْجَعِهِ ، فَلَا يَزَالُ يُنَوِّمُهُ حَتَّى يَنَامَ » .

TERCEMESİ

926) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (*Radıyallâhü anhümâ*)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«İki şey vardır ki bunlara devam eden her müslüman adam behemehâl Cennet'e girer. Bunlar kolay şeylerdir de bunlarla amel edenler azdır. (Birincisi şudur :) Müslüman kişi her namazdan sonra on defa tesbih eder, on defa tekbir getirir ve on defa hamd eder.»

(Abdullah (Radıyallâhü anh) : 'Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellém)'i bu zikirlerin sayısını mübârek el (parmakları) ile zabtederken (hesaplarken) gördüm,' demiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyruğuna şöyle devam eylemiştir.)

«İşte bunlar dille (söylenmesi) itibariyle yüzelli (cümle)dir. Mi-zân'da (ise) binbeşyüz cümle)dir. (İkincisi de şudur :) Müslüman kişi yatağına girdiği zaman yüz defa tesbih, hamd ve tekbir okur. İşte bunlar da dille söylenmesi bakımından yüz (cümle)dir. Lâkin mi-zân'da bin (cümle)dir. Şu halde hanginiz günde ikibin beşyüz kö-tülük işler?»

Sahâbiler (Radıyallâhü anhüm) :

—(Ya Resûlallah!) Müslüman adam nasıl bunlara devam edemesin? dediler. (Bunlara devam edememezliği garibsediler.)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Her hangi biriniz namazda iken şeytan ona gelerek : Falar şeyi ve şu şeyi hatırla, der. Tâ ki kûl gafletle namazdan çıkıp gitsin ve her hangi biriniz yatağında (uzanmış) iken şeytan onun yanına varır ve kişi uyuyuncaya kadar şeytan durmadan onu uyutmaya çalışır.»

İ Z A H I

Tirmizi ve Nesâî de bu hadisi az lâfız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Nesâî'nin rivâyetinde «Beş vakit namazların dan sonra» kaydı mevcuttur. Anılan üç zikir her farz namazdan sonra onar defa okununca toplam yüz elli eder. Her hasene'nin en az on kat arttırılarak mü'min'in hayır defterine geçirileceği âyet ve hadiste sâbit olduğu gibi burada da okunan yüz elli cümlelerin binbeş yüz cümle olarak terâziye konacağı bildirilmiştir.

Yatağa girildiği zaman tesbih ve hamd cümlelerinin otuz üçer defa ve tekbir cümlesinin otuz dört defa olması durumu da Nesâî'nin rivâyetinde belirtilmiştir. Toplamı yüz cümle olan bu zikir'de on kat arttırılmakla bine ulaşınca günlük zikir toplamı iki yüz elli eder ve on katı da bilindiği gibi, ikibin beşyüzdür.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Hanginiz günde ikibin beşyüz kötülük işler?» ifâdesi ile bir müslümanın normal olarak günde bu kadar hatâ işlemediğine ve ikibin beşyüz hasene'nin icâbında bu kadar hatâyı giderir durumda olduğuna işaret buyurur.

Sindi : 'Eğer kulun hatâları varsa mezkûr hasenelerle giderilir. Şâyet hatâları yoksa veyâ az ise artan haneseleri onun dercelerinin yükselmesine vesile olur.' demiştir.

Sahâbiler, bunca sevâbı bulunup çok kolay olan bu iki şeye devam edilmemesini garibseyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şeytanın bu güzel hasletlere devam etmeyi engellemeye çalıştığına işaret buyurmuştur.

Tesbih : 'Sübhânellah' demektir.

Hamd : 'El-hamdü lillâh' demektir.

Tekbir : 'Allah'ü Ekber' demektir.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1. Farz namazlardan sonra tesbih, hamd ve tekbirin onar defa okunması meşrûdur.

2. Yatağa girerken tesbih ve hamd'i otuzüçer defa ve tekbiri otuz dört defa okumak meşrûdur.

3. Her hasene on kat arttırılarak mizâna konur.

4. Bir hasene bir seyyie'yi (kötülüğü) giderir.

5. Yapılan zikir sayısını elle hesaplamak meşrûdur.

٩٢٧ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ يَشْرِ بْنِ عَاصِمٍ ،

عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ : قَالَ : قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . وَرَبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ !

ذَهَبَ أَهْلُ الْأَمْوَالِ وَالذُّنُورِ بِالْأَجْرِ . يَقُولُونَ كَمَا تَقُولُ وَيُنْفِقُونَ وَلَا تَنْفِقُ . قَالَ لِي

هَٰذَا أَخْبَرَكُمْ بِأَمْرٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ أَذْرَكْتُمْ مَنْ قَبْلَكُمْ وَتَقُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ . تَحْمَدُونَ اللَّهَ فِي دُبُرِ

كُلِّ صَلَاةٍ ، وَتُسَبِّحُونَهُ وَتُكَبِّرُونَهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَأَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ .

قَالَ سُفْيَانُ : لَا أَذْرِي أَيُّهُنَّ أَرْبَعٌ .

T E R C E M E S İ

927) "... Ebû Zerr(-i Gifâri) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e denildi ki :

Süfyân'ın rivâyetine göre ise Ebû Zerr (*Radıyallâhü anh*) şöyle demiştir : Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki :

— Yâ Resûlallah! Servet sâhibleri sevâbı alıp götürdüler. (Şöyle ki :) Bizim dediğimizi derler. Bir de mallarını Allah yolunda harcarlar. Halbuki elimizden infak gelmez.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana :

— «Ben size öyle bir şey bildireyim ki onu yaptığınız zaman (fazilet bakımından) sizi geçenlere yetişirsiniz ve (fazilet yönünden) sizden sonra gelenler size yetişemezler. (O da şudur :) Her namazdan sonra Allah'a otuzüç, otuzüç ve otuzdört defa hamd'e, tesbih ve tekbir getirirsiniz.» buyurdu."

Süfyân demiştir ki : Hamd, tesbih ve tekbir'den hangisinin otuzdört (defa) olduğunu bilemiyeceğim.

İ Z A H İ

E b ü D â v ü d bu hadisi daha uzun bir metin hâlinde yine E b ü Z e r r (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet etmiştir. Bunun

benzerini Buhâri ve Müslim, Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den ve Tirmizi ile Nesâi de İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) ve İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'in rivâyetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru soranların, muhâcirlerin fakirleri oldukları belirtilmiştir. Rivâyetler arasında çelişki söz konusu değildir. Çünkü Ebû Zerr (Radiyallâhü anh)'de muhâcirlerin fakirlerinden idi.

Mezkûr rivâyetlerin bâzılarında; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden muhâcirlerin fakirleri şöyle demişlerdir :

«Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), varlık sâhibleri yüksek dereceleri ve dâimi ni'meti alıp götürdüler. Namaz kıldığımız gibi namaz kılarlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutarlar. Onların ihtiyaçtan fazla malları vardır. Sadaka verirler biz veremeyiz, köle azâd ederler, biz edemeyiz.»

Muhâcirlerin fakirleri, zenginlerin yapmakta oldukları mâli ibâdetlerin ve hayratın benzerlerini yapmak imkânına sâhib olmadıkları için duydukları hasret ve besledikleri hayır yapma ihtirasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmışlerdir. Çünkü onlar sadakanın ancak mal harcamakla mümkün olduğunu zan ediyordı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fakirlerin zenginlere başka tür ibâdetle erişebileceklerini bildirerek onların hasretini gidermiştir.

Bu hadîs de her namazdan sonra elhamdü lillâh, Sübhânellah ve Allahu ekber zikrini yapmanın meşrûluğuna delâlet eder. Bu üç zikir türlerinden ikisinin otuzüçer defa ve birisinin otuz dört defa tekrarlanmasının meşrûluğu hükme bağlanmıştır. Hadisin râvisi Süfyan, zikirlerden hangisinin otuzdört defa olduğunu bilemediğini söylemiştir.

Buhâri ve Müslim, Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den olan rivâyetlerinde her üç zikrin otuzüçer defa tekrarlanmasının meşrû kılındığı bildirilmiştir.

Nesâi'nin Zeyd bin Sâbit (Radiyallâhü anh)'den olan rivâyetinde tesbih ve hamd'ın otuzüçer ve tekbirin otuz dört defa olduğu bildirilmiştir.

El-Menhel yazarı tesbih bâbında uzunca beyan ettiği gibi namazdan sonra okunması meşrû kılınan tesbih, hamd ve tekbir sayısı hususunda muhtelif rivâyetler mevcuttur. Şöyle ki :

1. A b d u l l a h b i n A m r (Radiyallâhü anh)'in 926 no-lu hadisine göre bu üç zikir onar defa okunması meşrû kılınmıştır.

2. T i r m i z i ' n i n İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'tan ve N e s â i ' n i n Z e y d b i n S â b i t (Radiyallâhü anh)'ten olan rivâyetlerine göre tesbîh ve hamd'in otuzüçer ve tekbirin otuz dört defa tekrarlanması meşrû kılınmıştır.

3. M ü s l i m ' i n S ü h e y l tarikiyle E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den olan rivâyetinde bu zikirlerin onbirer defa okunması meşrû kılınmıştır.

4. N e s â i ' n i n E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde her farz namazdan sonra yüzer defa tesbih, tek-bir, hamd ve tevhid kelimesinin tekrarlanmasının üstün fazileti bil-dirilmiştir.

El-Menhel yazarı bu rivâyetleri naklettikten sonra şöyle der : «Bu rivâyetlerden anlaşılıyor ki, namazdan sonra yapılması meşrû kılınan bu zikirlerin sayısı hakkında muhtelif rivâyetler vardır. Ki-şi hangi rivâyeti tutarsa olabilir. Ancak en kuvvetli rivâyet üç zik-rin otuzüçer defa tekrarlanmasına âit olan rivâyettir. Dolayısıyla bu rivâyetle amel etmek daha uygundur. Yine mezkûr rivâyetlerden anlaşılıyor ki namazlardan sonra okunması meşrû kılınan zikirlerin sayısına riâyet etmek esastır. Vârid olan sayıyı geçmemek gerekir. Aksi takdirde bunun sevâbından mahrum kalınır. El-Fetih yazarı : 'Bâzı âlimler derler ki, namazlardan sonra okunması meşrû kılınan zikirlerin belirli sayısına karşılık özel bir sevab verildiğine göre ki-şi bu sayıdan daha fazla bu zikri tekrarlarsa va'd edilen sevabı ka-zanamaz. Çünkü vârid olan sayının bir hikmet ve özelliğinin bulun-ması muhtemeldir. Bu takdirde daha fazla tekrarlanınca hikmet ve özelliği kaçırılmış olur. E l - H â f ı z E b ü ' l - F e t h , T i r m i - z i ' n i n şerhinde âlimlerin mezkûr görüşüne itiraz ederek şöyle de-miştir : Kişi vârid olan sayıca zikir edince bundan dolayı verilecek olan sevabı kazanmış olur. Aynı zikri bir kaç defa daha tekrarla-yınca niçin hâsıl olmuş olan sevab giderilmiş olsun?

Yukarıda gösterilen âlimlerin görüşü ile e l - H â f ı z E b ü ' l - F a d l ' i n görüşü şöyle birleştirilebilir : Durum niyete göre değişir. Kişi, anılan zikri vârid olan sayı kadar tekrarlamakla verilen emri yerine getirmeyi düşünür, bu emir uygulandıktan sonra fazlasını okursa yeni bir niyetle okumuş olabilir. Şüphesiz ki iki ayrı niyet olunca E b ü ' l - F a d l ' i n savunduğu görüş yerindedir. Şâyet ikin-ci bir niyet etmeden vârid olan sayıdan fazla tekrarlamakla vârid olar

sayı karşılığında va'd edilen sevabı almayı düşünürse yukarıda belirtilen âlimlerin görüşü isâbetlidir. Meselâ; Bir zikrin 10 defa okunması bâlinde şu sevab vardır diye bir nass var iken kişi aynı sevabı elde etmek niyetiyle bu zikri on defa yerine yüz defa tekrarlırsa va'd edilen mükâfattan mahrum kalabilir.

E l - K a r a f i , el-Kavâid adlı eserinde : Belirli sayı ile şer'an sınırlandırılmış olan mendub zikirleri bu sınırı aşarak tekrarlamak mekruh bid'atlardandır. Çünkü büyüklerin çizdikleri sınırları aşmak saygısızlıktır, demiştir.

Bâzı âlimler muayyen sayı ile taklid edilmiş olan zikirleri ilâcê benzetmişlerdir. Meselâ, bir ilâcın terekibinde % 5 oranında şeker varken bu orana muhâlefet edilerek % 20 nisbetinde şeker katkısıyla yapılacak o ilâcın faydası yitirilmiş olabilir. Ama ilâctaki şeker oranına müdâhale edilmez de başka zaman şeker alınırsa ilâcın faydası gölgelenmemiş olabilir. Bir kaç zikrin muayyen sayılarla ve ardarda okunması emredilmişken bunlardan birisinin emredilen sayıdan fazla tekrarlanması onu tâkib eden zikir nev'inin gecikmesine yol açar. Halbuki bu zikirlerin bir arada ve geciktirilmeden okunmasında özel hikmetler bulunabilir.'

Tesbih, hamd ve tekbir kelimeleri rivâyetlerde değişik sırayla anılmışlardır. Meselâ sünenimizin E b ü Z e r r (Radiyâllâhü anh)'den olan rivâyetinde mezkûr kelimeler hamd, tesbih ve tekbir diye sıralanmıştır. Bir önceki hadiste ise tesbih, tekbir ve hamd diye geçer. Arap dilinde, atıf harflerinden olan «Vav» edatı ile yekdiğerine atıf edilen kelimeler veya cümleler arasında sıralama ve tertip anlamı söz konusu değildir. Bu nedenle mezkûr kelimelerin hadisler de önce veya sonra geçmesi üç zikirden hangisinin önce veya sonra okunmasının gerekliliğine delâlet etmez. Diğer kitablarda bu üç kelime başka şekillerde de sıralanmıştır.

Âlimler, üç zikrin okunmasında mecburi bir sıralama koymamışlar ise de rivâyetlerin ekserisinde tesbih başta ve tekbir sonda geldiği için uygulama böyledir. Yâni önce tesbih, ondan sonra hamd ve son olarak da tekbir zikri okunur.

٩٢٨ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ حَبِيبٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . ع وَحَدَّثَنَا

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشَقِيُّ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ .

حَدَّثَنِي شَدَّادٌ ، أَبُو عَمَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسْمَاءَ الرَّحِّيُّ . حَدَّثَنِي ثَوْبَانُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

كَانَ إِذَا أَنْصَرَفَ مِنْ صَلَاتِهِ اسْتَغْفَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ يَقُولُ « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ
وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ » .

T E R C E M E S İ

928) "... Sevbân (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazdan çıktığı zaman üç defa istiğfar ederdi ve sonra :

« اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ » derdi."

İ Z A H İ

Bu hadisi M ü s l i m , E b ü D â v ü d , T i r m i z i ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

N e v e v i , hadîste geçen «İnsiraf» kelimesini selâm vermek anlamına yorumlamıştır.

Bu hadisten anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazın bitiminde selâm verirken üç defa istiğfar ederdi ve bunun hemen sonunda, anılan zikri okurdu.

M ü s l i m 'in rivâyetinde, « R â v i el - V e l i d : B e n , e l - E v z â i 'ye : 'Nasıl istiğfar edilir?' diye sordum. Evzâi dedi ki : 'Estağfirullah estağfirullah' dersin.» diye istiğfar şekli bildirilmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günahlardan tertemiz olup her türlü hatâdan mâsum olduğu hâlde istiğfar etmesinin hikmeti hususunda Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı, İ b n - i S e y y i d i 'n - N â s 'in şöyle dediğini nakletmiştir : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiğfar etmesi kul hakkını vermek ve şükür görevini yapmaktır. Nitekim bir hadîste :

« أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا » = « Ben niçin çok şükreden bir kul olmayayım? »

buyurmuştur. İstiğfar etmesinin diğer bir nedeni de duâ ve niyâz hususunda sözle olduğu gibi fiilen de mü'minlere sünnetini beyan etmesidir. Tâ ki onlar da zat-i nebevilerine iktida etsinler.'

El-Menhel yazarı da : 'Namazdan çıkılınca istiğfar etmenin hikmeti kulun yaptığı ibâdetle mağrur olmaması, nefsini kusurlu sayması ve Allah Teâlâ'ya lâyık vechiyle kulluk görevini yapmadığını

itiraf etmesidir. Bu duygunun iyice yerleşmesi için istiğfarın üç defa tekrarlanması meşrû kılınmıştır. Kulun mağrur olmadan ve nefsini kusurlu sayarak yaptığı ibâdet Allah katında daha çok kabûle şâyan olur,' demiştir.

Hadiste geçen zikrin mânâsı 924 nolu hadiste geçmiştir.

Farz namazlardan sonra yukarıda anlatılan zikirlerden başka bir takım sûre, âyet ve zikirlerin okunmasının meşrûluğuna dâir hadisler vardır. Bunları buraya aktarmak uzun sürer. Bu nedenle sadece dört mezhebin kavlini özlü olarak nakletmekle yetiniyorum.

FARZ NAMAZLARDAN SONRA ZİKİRLERE ÂİT DÖRT MEZHEBİN KAVLİ

1 — H a n e f î mezhebine göre farz namazdan çıkılınca 424 nolu hadiste geçen zikir okununcaya kadar bir ara verip hemen sonra farza bağlı sünnet varsa bunu kılmaya kalkılmalıdır. Daha uzun ara vermek tenzihen mekruhtur. Sünnet kılındıktan sonra üç defa istiğfar etmek, Âyet ü'l-Kürsî, İhlâs ve Muavveze teyn sûrelerini okumak ve daha sonra otuzüçer defa tesbih, hamd ve tekbir getirmek, bundan sonra yüzüncü defa olmak üzere;

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

قَدِيرٌ

zikrini okumak ve bunun arkasında;

اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطَى لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

zikrini okumak müstahabtır.

Kişi bunun akabinde arzuladığı duâyı yapar ve sonunu şöyle bağlamalıdır :

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ

2 — Ş â f î i mezhebine göre farz namazdan sonra önce vârid olan zikirler ve duâyı yapmak, bundan sonra kalkıp farza bağlı sünneti kılmaya başlamak efdaldır. Zikirler şöyle yapılır: Önce üç defa istiğfar edilir, sonra 924 nolu hadiste geçen zikir okunur. Sonra Fâtiha, Âyet'l-Kürsî, İhlâs ve Muavveze teyn sûreleri okunur. Sonra otuzüçer defa tesbih, hamd ve tekbir getirilir ve H a n e f î mezhebinde olduğu gibi yukarıdaki «Lâ-

ilâhe illellâh...» zikri okunur. Başka âyetlerin ve zikirlerin okunması da müstahaptır. Biz bu kadarını aktarmakla yetiniyoruz.

3 — M â l i k i mezhebine göre farz namazdan sonra okunması vârid olan Â y e t ' l - K ü r s i , İ h l â s sûresi, otuzüçer defa tesbih, hamd ve tekbir getirildikten sonra yukarıda geçen : «Lâilâhe illa'llah...» zikrini okumak ve bundan sonra kalkıp farza bağlı sünneti kılmak daha efaldır.

4 — H a n b e l i mezhebine göre de farz namazdan sonra önce zikretmek, ondan sonra farza bağlı sünnete kalkmak sünnettir. Bu mezhebe göre zikir, şu sırayla yapılmalıdır : Üç defa istiğfar edilir, sonra «Allâhümme ente's-Selâm...», «Lâilâhe illa'llah...» ve «Al-lâhümme lâ mânia...» zikirleri okunur. Bundan sonra «Sübhânellâh velhamdülillâh vallahü ekber» zikri birlikte otuzüç defa tekrarlanır. Ve yüzüncü defa olmak üzere, diğer mezhebler gibi «Lâilâhe illa'llah...» zikri okunur.

باب الانصراف من الصلاة (۳۳)

33 — NAMAZDAN DÖNMEK BÂBİ

۹۲۹ — حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ ، عَنْ سَمَاقٍ ، عَنْ قَبِيصَةَ ابْنِ مُنَافٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : أَمَّا النَّبِيُّ ﷺ فَكَانَ يَنْصَرِفُ عَنْ جَانِبَيْهِ جَمِيعًا .

T E R C E M E S İ

929) . . . Hülb (bin Adî) (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize imamlık etti. (namaz kıldırdı.) (Namazdan çıkınca) sağ tarafına da sol tarafına da dönüp giderdi."

İ Z A H İ

T i r m i z i , E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de bu hadisi benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. T i r m i z i 'nin rivâyet ettiği metin meâlen şöyledir :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı. Namazdan sonra her iki tarafına da, sağına da soluna da dönüp giderdi.' Tuhfe'de belirtildiği gibi, yani bâzen sağına dönüp giderdi,

bâzen de soluna giderdi. Tirmizi daha sonra şöyle der: 'Hülb (Radiyallâhü anh)'ün hadisi hasendir. İlim ehlinin tatbikatı da onun hadisine uygun. Kişi dilerse sağına dönüp gider, dilerse soluna dönüp gider. Her iki durum da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyeti sâbittir. Ali bin Ebi Talib (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Namazdan çıkan kişinin işi sağ tarafında ise o yöne dönüp gider, sol tarafında ise, oraya yönelip gider, demiştir.'

El-Menhel yazarı, benzer başlık altındaki bâbta rivâyet olunan bu hadis bahsinde naklettiğine göre Şâfiî şöyle demiştir: 'Namazdan çıkan kişinin her hangi bir tarafta işi yoksa ve dilediği yöne yönelip gitmesinde bir fark yoksa sağ tarafına dönüp gitmesini arzularım. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benzer durumlarda sağdan başlamaktan hoşlanırdı.'

Hanefî fıkına âit İbn-i Âbidîn'in kırâat faslından bir sahife önce şöyle denilmiştir: 'Kişi, namaz kıldıktan sonra gitmek istediği zaman ya sağ tarafına veya sol tarafına dönüp gidebilir. Çünkü Tirmizi'nin dediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her iki tarafa dönüp gittiği sâbittir. Nevevî: Sağ ve sol tarafa dönüp gitmek, ihtiyaç bakımından eşit olduğu takdirde sağ tarafa gitmek daha faziletlidir. Çünkü güzel işler ve benzerlerinde sağ tarafın üstünlüğü hadislerle sâbittir, demiştir.'

٩٣٠ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، تَابَرَكَيْعٌ، عَنْ وَحْدَتْنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ خَلَّادٍ، تَابَرَكَيْعٌ، عَنْ سَعِيدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ الْأَعْمَشَ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَا يَحْمَلَنَّ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ فِي نَفْسِهِ جُزْأً. يَرَى أَنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ. قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، أَكْثَرَ انْصِرَافِهِ عَنْ يَسَارِهِ.

TERCEMESİ

930) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Herhangi biriniz (namazdan çıkarken) sağ tarafına dönmek mecbûriyetinde olduğuna itikad ederek (bu yüzden) nefsinde şeytana bir hisse ayırmaya kalkışmasın. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Dönüşlerinin ekserisi sol tarafına idi."

İ Z A H I

Bu hadisi Tirmizi hâriç, Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi ve Ahmed ile Beyhaki de mânâyı değiştirmeyen az lâfız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh), bu hadisiyle, namazdan sonra sağ tarafa dönmenin vâcibliğine itikad etmenin mahzurlu olduğunu, çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseriyetle sol tarafına dönüp gittiğini gördüğünü bildirmiştir. Vâcib olmayan bir şeyin vâcibliğine itikad etmek günah olduğu için, bu inançta olan kişi, nefsinde ve inancında şeytana bir hisse ayırmış olur.

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkınca sol tarafına dönüp gitmesinin, sağ tarafına dönüp gitmesinden daha çok olduğuna delâlet eder. Müslim ve Beyhaki'nin İsmâil bin Abdırrahman es-Südi tarikiyle rivayet ettiklerine göre İsmâil (Radiyallâhü anh) şöyle demiştir :

'Namazdan çıktığım zaman sağ tarafıma mı, sol tarafıma mı döneyim.' diye Enes bin Mâlik (Radiyallâhü anh)'e sordum. Enes (Radiyallâhü anh) şöyle cevap verdi: 'Bana gelince; Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in daha çok sol tarafına döndüğünü gördüm.'

İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un hadisiyle Enes (Radiyallâhü anh)'in hadisi arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen sağ tarafına, bâzen de sol tarafına dönüp giderdi. Her sahâbi daha çok olduğuna itikad ettiğini haber vermiştir.

Ebü Dâvûd'un İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un rivâyetinde râvi Ümâre demiştir ki; 'Ben bu hadisi el-Esve d'den dinledikten sonra Medine'ye vardım, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hânelerinin mescidin sol tarafında bulunduğunu gördüm.'

Sindî de: 'Peygamber'in evi mescidin sol tarafında (doğusunda) bulunduğu için sol tarafa dönüp gitmek ihtiyacı daha çok duyulmuş ve bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sol tarafına dönüp gitmesinin daha çok görülmüş olması muhtemeldir.

۹۳۱ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ ، عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَنْقَلِبُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ فِي الصَّلَاةِ .

فی الزوائد : رجاله ثقات . احتج مسلم بروایة ابن شعیب عن أبيه عن جده ، فالإسناد عنده صحيح .

TERCEMESİ

931) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (*Radıyallâhü anhüm*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i namazdan çıktığında (bâzen) sağ tarafına (bâzen de) sol tarafına dönüp giderken gördüm.."

Not : Zevâid'de bu hadisin senedindeki râviler sıkalardır. Müslim, Amr bin Şuayb'ın babası (Şuayb) aracılığıyla dedesi (Abdullah bin Amr)'den olan rivâyetiyile delil getirmiştir. Bu nedenle bu isnad Müslim'in yanında sahihtir, denmiştir.

۹۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَاقِدٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَرِثِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءَ حِينَ يَقْضَى تَسْلِيمُهُ . ثُمَّ يَلْبَثُ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ .

TERCEMESİ

932) "... (Mü'minlerin annesi) Ümmü Seleme (*Radıyallâhü anhâ*)'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan selâm verdiğiinde selâmını tamamlayınca kadınlar hemen kalkar (evlerine giderler)dı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kalkmazdan önce oturduğu yerde biraz beklerdi."

İ Z A H I

Bu hadisi B u h â r i de rivâyet etmiştir. E b û D â v û d , N e s â i , A h m e d ve B e y h a k i de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. B u h â r i 'nin başka bir rivâyetinde Ü m m ü S e l e m e (*Radıyallâhü anhâ*) şöyle demiştir :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan selâm verirdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz yerinden kalkmamış iken kadınlar selâmdan hemen sonra kalkıp giderek evlerine girerlerdi. Erkekler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile oturdukları yerde beklerlerdi."

T a b a r â n i ve N e s â i 'nin rivâyetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yerinden kalktığı zaman erkek cemâat da kalkardı. Ve sahâbiler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bekleyiş sebebinin erkeklerden önce kadınların çıkıp evlerine gitmeleri olduğunu zannederlerdi. Hattâ A h m e d 'in rivâyetinde, Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anh) cemâat dağılırken erkeklerin kadınlara yetişmemeleri için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beklediğini zannettiklerini söylemiştir.

Yukarıda işaret edilen rivâyetlerde belirtilen bekleyiş sebebine göre, cemâatta kadınlar bulunmadığı zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâmdan sonra pek beklemezdi. 924 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisi bu durumu te'yid eder. Şunu da belirtelim ki, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerinden kalkmadığı sahîh hadislerle sâbittir.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1 — İmamın cemâatın durumunu gözönünde bulundurması müstahabtır.

2 — Sakıncalara, fitne ve töhmetlere sebebiyet veren durumlardan sakınmak hususunda ihtiyatlı bulunmak müstahabtır.

3 — Erkeklerle kadınların karışık olarak ibâdet yerinde veyâ yolunda bulunması mekruhtur.

4 — Zarûret olmadıkça imamın selâm verdikten sonra namaz kıldığı yerde durmaması müstahabtır.

H a n e f i fıkıh kitaplarından el-Hâniye'de beyan edildiği gibi imam farz namazdan selâm verince; farzdan sonraki sünneti kılmak veyâ tesbihat yapmak için kendisinin sol tarafına gitmek süretiyle yer değiştirmesi müstahabtır. Başka türlü yer değiştirmesi de meşrûdur. Tesbihat yapılırken ve duâ edilirken sol kolunu cemâata ve sağ kolunu kibleye doğru vererek oturması veyâ cemâata doğru oturması meşrû olan oturuşlardandır.

Ş â f i i mezhebine göre tesbihat yapılırken imam'ın efdal olan oturuş şekli sağ kolunu cemâata ve sol kolunu kibleye vererek oturmasıdır. Sünnet için yer değiştirmek sünnettir.

Bu hususta geniş izah için fıkıh kitaplarına mürâcaat olunması tavsiye edilir.

(۳۴) باب إذا حضرت الصلاة ووضع العشاء

34 — YEMEK KONUP NAMAZ (İÇİN) İKÂMET EDİLDİĞİ
ZAMAN (HANGİSİNE ÖNCELİK VERİLECEĞİ) BÂBİ

۹۳۳ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَنَسِ
ابْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا وَضِعَ الْعِشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَأَبْدَءُوا
بِالْعِشَاءِ » .

T E R C E M E S İ

933) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Akşam yemeği konduğu ve namaz (için) ikâmet edildiği zaman siz önce yemek yeyiniz.»

۹۳۴ - حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ مَرْوَانَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ ، عَنْ نَافِعٍ ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا وَضِعَ الْعِشَاءُ ، وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَأَبْدَءُوا
بِالْعِشَاءِ » .

قَالَ : فَتَعَشَّى ابْنُ عُمَرَ لَيْلَةً ، وَهُوَ يَسْمَعُ الْإِقَامَةَ .

T E R C E M E S İ

934) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu. demiştir :

«Akşam yemeği konduğu ve namaz (için) ikâmet edildiği zaman siz önce yemek yeyiniz.»

Râvi demiştir ki : Bu emre binâen bir akşam, İbn-i Ömer (*Radıyallâhü anh*) ikâmet sesini işittiği halde (namaza durmayıp önce) akşam yemeğini yedi."

۹۳۵ - حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَرَكِيعٌ ، جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا خَضَرَ الْمَشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَأَبْدَوْا بِالْمَشَاءِ » .

T E R C E M E S İ

935) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir :

«Akşam yemeği hazırlanmış olduğu ve namaz (için) ikâmet edildiği zaman önce yemek yeyiniz.»

İ Z A H İ

Enes (Radiyallâhü anh)'in hadisini B u h â r i , M ü s l i m ve T i r m i z i de benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. B u h â r i 'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

«Akşam yemeğiniz önünüze konduğu vakit akşam namazını kıl-madan yemeğe başlayınız. (Namaza) acele edip de yemeğinizi bırak-mayınız.»

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi N e s â i h â -riç, Kütüb-i Sitte sâhiblerince rivâyet edilmiştir.

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini ise M ü s l i m ve E b ü D â v ü d ile İ b n - i H i b b â n başka lâfızlarla rivâ-yet etmişlerdir. M ü s l i m 'in rivâyeti şöyledir :

.... لا صلاة بحضرة الطعام = «Yemek hazır iken namaza başlamak yoktur.»

Aşâ' : Akşam yemeği demektir.

İşâ' : Yatsı namazı demektir.

Bu bâbta rivâyet edilen ilk hadiste akşam yemeği konduğu za-man namaza ikâmet edilirse namaza durulmayıp önce yemek yen-mesi emredilmiştir.

Üçüncü hadiste, akşam yemeği hazırlanıp namaza ikâmet edil-diği zaman akşam yemeğiyle işe başlanması emredilmiştir.

T i r m i z i 'nin bu bâbta rivâyet ettiği üçüncü hadisin şerhin-de Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı aşağıdaki bilgiyi vermiştir :

« E l - I r á k i : 'Akşam yemeğinin hazırlanmasından maksat yemek yiyenin önüne konmuş durumda olmasıdır. Yemeğin hazırlanmış olması veya kablara konmuş olması kasdedilmemiştir. Çünkü hadisçilerin ittifakla rivâyet ettikleri İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Sizden birisinin akşam yemeği önüne konduğu zaman önce yemek yesin ve yemek yiyinceye kadar acele etmesin.»

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) için yemek konuldu, bu arada namaz (için) ikâmet ediliyordu. Kendisi imamın kıraatını işitiği halde yemeğini yemedikçe namaza kalkmazdı,' demiştir.

B u h â r i ve M ü s l i m 'in rivâyet ettikleri E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisi e l - I r á k i 'nin kavlini teyid eder. Şu halde hadislerdeki hüküm, hazırlanıp henüz adamın önüne konmamış olan yemek hakkında değildir.

Hadislerde namaz kelimesi mutlak olarak geçmiştir. İ b n - i D a k i k i 'l - İ y d : 'Namaz kelimesi akşam namazı ile yorumlanmalıdır. Çünkü bir rivâyette akşam namazı tâbiri kullanılmıştır. Başka bir sahih rivâyette de :

«Biriniz oruçlu iken akşam yemeği konduğu zaman...» buyurulmakla namazdan maksadın akşam namazı olduğu belirtilmiş oluyor,' demiştir.

E l - F â k i h â n i ' ise : 'Hadisteki namaz kelimesi umumi mânâda kabul edilmelidir. Çünkü önce yemek yemenin hikmeti, aç karına namaza durulduğunda zihnin yemekle meşgul olması ve ibâdetle arzulanan huşû'un terkedilmesi endişesidir. Bu endişe akşam namazına münhasır değildir. Bir rivâyette akşam namazının zikredilmesi bu hükmün ona münhasır olduğunu gerektirmez. Zira oruçlu olmadığı halde çok acıkmış olan kişi icabında oruçlu kimseden daha fazla yemeğe iştiaklı olabilir, demiştir.

E l - H â f ız İ b n - i H a c e r i - l ' A s k a l a n i el-Fethü'l-Bârî'de bu iki kavli naklettikten sonra : 'Yemeğin namazdan önceye alınması sebebine bakılarak ve acıkmış kişiyi oruçluya ve öğle yemeğini akşam yemeğine kıyaslamak sûretiyle hadiste geçen namaz kelimesini umumi mânâyâ yorumlanamaz,' demiştir.»

T i r m i z i , E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisini rivâyet ettikten sonra şöyle der :

'E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisi hasen - sahihtir. E b ü B e k i r, Ö m e r, İ b n - i Ö m e r ve diğer bâzı sahâbiler (Radıyallâhü anhüm)'ün ameli bu hadise göredir. A h m e d ve İ s h a k da bununla hükmederek; cemaatı kaçırsa bile kişi önce akşam yemeğini yer, demişlerdir. Ben e l - C â r ü d 'den işittim kendisi V e k i 'den işittiğine göre V e k i ' bu hadis hakkında : Eger yemeğin bozulmasından korkarsa kişi önce yemek yer, demiştir. Fakat sahâbilerin ve başkalarının yukarıda geçen kavli uygulanmaya şâyandır. Bu âlimlerin maksadı, kişinin kalbi bir şey ile meşgul iken namaza durmamasıdır. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :

-İçimizde bir şey var iken namaza durmayız-, demiştir.'

El-Menhel yazarı; 'Abdesti dar iken adam namaza durur mu?' bâbında rivâyet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadisini açıklarken aşağıdaki bilgiyi vermiştir :

"Hadisten maksat konmuş olan yemekle kalbi meşgul olan kişinin önce yemek ihtiyacını gidermeden farz bile olsa namaza durmamasıdır. Bu halde namaza durmak Cumhur'a göre tenzihen mekruhtur. Z â h i r i y e mezhebine mensup âlimler, İ b n - i H a z m , E b ü S e v r ve bir cemâata göre bu halde namaza durmak haramdır. Kılınan namaz da bâtıldır.

Hazırlanmış ve hemen adamın önüne konabilecek durumdaki yemeğin hükmü, konmuş olan yemeğin hükmü gibidir.

Namazdan önce yemeğe oturma hükmü, namaz vaktinin geniş olması kaydına bağlıdır. Eger yemeğe oturulduğu takdirde namaz vaktinin çıkmasından korkulursa, kişinin önce namaz kılması vâcibtir. Cumhurun kavli budur. Çünkü B a ğ â v i 'nin Şerhü's-Sünne' de ve E b ü D â v ü d 'un rivâyet ettikleri C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

... لَا تُؤَخِّرُ الصَّلَاةَ لِطَعَامٍ وَلَا لَعِزَّةٍ ... = «Namaz ne yemek için ne de

başka şey için tehir edilemez.» buyurmuştur.

İ b n ü - M e l e k , C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisini şöyle yorumlamıştır : 'Adam pek acıkmamışsa veyâ vakit daralmış olup namazın kazâya kalması korkusu varsa önce namaz kılınır, namaz tehir edilemez.'

Kalbi meşgul eden ve huşûu gideren engeller yemek hükmündedir. Önce meşgûliyetler giderilmeli, sonra namaza durulmalıdır."

(۳۵) باب الجماعة في الليلة المطيرة

35 — YAĞIŞLI GECEDE CEMÂAT(A GİTMEK) BÂBİ

۹۳۶ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي الْمَلِيجِ ؛ قَالَ : خَرَجْتُ فِي لَيْلَةٍ مَطِيرَةٍ . فَلَمَّا رَجَعْتُ اسْتَفْتَحْتُ . فَقَالَ أَبِي : مَنْ هَذَا ؟ قَالَ : أَبُو الْمَلِيجِ . قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ ، وَأَصَابَتْنا سَمَاءٌ لَمْ تَبُلْ أَصَافِلَ نِعالِنَا ، فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ « صَلُّوا فِي رِحَالِكُمْ » .

T E R C E M E S İ

936) "... Ebü'l-Melih (47) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben yağışlı bir gece (cemâatla namaz kılmak için evden) çıktım. Sonra (namazdan) dönünce evin kapısını açtırmak istedim. Babam (Üsâme bin Ümeyr) :

— Kim O? dedi. Ben :

— Ebü'l-Melih'dir, dedim. Babam :

— Vallahi iyi bilirim ki, Hudeybiye (48) günü biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini «Namazınızı olduğunuz yerlerde kılınız!» diye bağırdı, dedi."

İ Z A H İ

E b ü D â v ü d , e l - H â k i m ve B e y h a k i , bu hadis metninin, Ü s â m e 'ye âit olan parçasının benzerini rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d 'un rivâyeti meâlen şöyledir :

"Ebü'l-Melih'in, babasından rivâyet ettiğine göre babası, Cuma gününe rastlayan Hudeybiye zamanında Resûlullah (Sallallahü Aley-

(47) Adı Âmir bin Üsâme bin Umeyr bin Âmir el-Hüzeli el-Basri'dir. Hz. Aişe, İbn-i Abbas, İbn-i Ömer, Enes, Câbir bin Abdillâh (*Radıyallâhü anhüm*)'den ve başkalarından rivâyet etmiştir. Kendisinden de Hâlid el-Hazzâ', Ebû Kılâbe, Sâlim bin ebî'l-Cad ve çok kimse rivâyet etmiştir. Ebû Zur'a, onu sıkı saymıştır. Kütüb-i Sitte sahibleri onun rivâyetlerini almışlardır. Hicri 112. yılı vefat ettiği söylenmiştir. (El-Menhel clid 1, sahife : 207)

(48) Hudeybiye, Mekke'ye bir ve Medîne'ye dokuz konak mesafede bir köydür. Harem-i Şerif bölgesinden sayılır. Hicretin 6. yılı Peygamber (S.A.V.) ile Mekke müşrikleri arasında akdedilen meşhur Hudeybiye andlaşması burada yapılmıştır. Hadiste geçen «Hudeybiye günü» ifadesi ile o gün kasdedilmiştir.

hi ve Sellem) ile beraber bulunmuş, ayakkabılarının altını ıslatmayan bir yağmur yağmış ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların oldukları yerlerde namaz kılmalarını emretmiştir."

E b ü D â v ü d 'un bu hadisi «Yağışlı günde Cuma namazı» bâbında rivâyet ettiğinden bu hadisi yağışlı günde Cuma namazına gitmemenin câizliğine delil gösterdiği sanılıyor. El-Menhel yazarının dediği gibi, hadis yağışın Cuma namazına gitmemek için bir mâzeret olduğunu belirtmez. Çünkü hadiste söz konusu edilen olay Cuma günü sabah veya ikindi namazında olmuş olabilir. Olayın Cuma günü öğle namazı vaktinde vuku bulduğu kabul edilse bile yine tam delil olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in seferde Cuma namazını kıldırıldığı sıhhatli bir şekilde sâbit değildir. Bu hususta yalnız Onun Batnû'l-Vâdi'de Cuma namazını kıldırıldığına dâir siyer ehlinin ve İ b n - i S a 'd 'ın rivâyeti vardır.

Hadisin : «Ayakkabılarımızın altlarını ıslatmayan yağmur...» ifâdesi yağmurun az yağdığından kinâyedir.

Rihâl : Rahl'ın çoğuludur. Rahl : Konak, mesken ve kalınan yer demektir.

Niâl : Na'l'ın çoğuludur. Na'l : Ayakkabı, nal, çökek ve gevşek olmayan kaba arâzi gibi mânâlara gelir. Tercemede ayakkabı olarak mânâlandırdık. Bâzı âlimler sert arazi diye yorumlamışlardır. Çünkü az yağış sert arâzinin üzerinden akıp aşağılarını ıslatıverir. Fakat gevşek arâzi suyu emerek ileriye doğru akmasını engeller. Ancak bol yağış hâlinde akıntı olabilir. Niâl kelimesi sert arâzi anlamında yorumlandığında yine az yağıştan kinâye olmuş olur.

۹۳۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنَادِي مُنَادِيَهُ ، فِي اللَّيْلَةِ الْمَطِيرَةِ ، أَوِ اللَّيْلَةِ الْبَارِدَةِ
ذَاتِ الرِّيحِ « صَلُّوا فِي رِحَالِكُمْ » .

Bir Hâl Tercemesi

Hadisin râvisi Üsâme bin Ümeyr bin Âmir el-Hüzeli el-Basri'nin sahâbi olduğu Buhârî tarafından ifade edilmiştir. Sünen sahipleri, Ahmed, Ebû Avane, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim kendi sahihlerinde onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. El-İsâbe'de bildirildiğine göre Halife, Üsâme'nin Basra'da ikamet ettiğini ve oğlu Ebû'l-Melih'ten başka râvisinin bulunmadığını söylemiştir. El-Hulâsa'da Üsâme'nin sahâbi olduğu ve 7 hadisinin bulunduğu beyan edilmiştir. (El-Menhel C : 1, Sh. 207)

T E R C E M E S İ

937) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Yağışlı gecede veyâ rüzgârlı soğuk gecede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini : Olduğunuz yerlerde namaz kılınız, diye bağırdı."

İ Z A H I

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd benzer lâfızlarla ve müteaddit senedlerle rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde sefer kaydı mevcuttur. Bâzılarında ise bu kayıt yoktur. Buhârî'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde iken soğuk veyâ yağmurlu gecede müezzine, ezan okumasını ve ardından da : Haberiniz olsun! Namazlarınızı olduğunuz yerlerde kılınız, diye bağırmasını emrederdi."

Ebû Dâvûd'un bir rivâyeti Buhârî'nin yukardaki rivâyetinin aynısıdır, denilebilir. Diğer bir rivâyetinde ise sefer kaydı yoktur.

El-Menhel yazarı : Sefer kaydı bulunmayan rivâyet, sefer kaydı bulunan rivâyet gibi yorumlanır, demiştir.

٩٣٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ . ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَنْصُورٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءَ يُحَدِّثُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ ، يَوْمَ مَطَرٍ « صَلُّوا فِي رِحَالِكُمْ » .

T E R C E M E S İ

938) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) yağışlı bir Cuma günü buyurdu ki :

«Olduğunuz yerlerde namaz kılınız.»"

٩٣٩ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . ثنا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْمُهَلْبِيُّ . ثنا عَلِيُّ بْنُ الْأَخْوَلِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَرِثِ بْنِ نَوْفَلٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَمَرَ الْمُؤَذِّنَ أَنْ يُؤَذِّنَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . وَذَلِكَ يَوْمَ مَطِيرٍ . فَقَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . ثُمَّ قَالَ : نَادِ فِي النَّاسِ فَلْيُصَلُّوا فِي بُيُوتِهِمْ . فَقَالَ لَهُ النَّاسُ : مَا هَذَا الَّذِي صَنَعْتَ ؟ قَالَ : قَدْ فَعَلَ هَذَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي . فَأَمَرُنِي أَنْ أَخْرِجَ النَّاسَ مِنْ بُيُوتِهِمْ . فَيَأْتُونِي يَدُوسُونَ الطِّينَ إِلَى رُكْبَتَيْهِمْ .

T E R C E M E S İ

939) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, yağışlı bir Cuma günü müezzine ezan okumasını emretti. Müezzine de Allahu ekber, Allahu ekber, eşhedü enlâilâhe illâlah, eşhedü enne Muhammede'r-Resûlullah..., diyerek ezan okumaya başladı. Müezzine Eşhedü enne Muhammede'r-Resûlullah dedikten sonra İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*), müezzine :

(Hayye ale's-Salâh yerine) halka çağrıda bulun. Evlerinde namaz kılınlar, dedi. Bunun üzerine halk İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anh*)'a :

Nedir şu senin yaptığın?, dediler. Kendisi :

"Benden (çok) hayırlı olan bir zat şüphesiz bunu yaptı. — Bununla Peygamber Efendimizi kasdetmiştir. — Sen halkı evlerinden çıkartıp dizlerine kadar çamura batmış olarak yanıma gelmelerini bana emrediyorsun" dedi."

İ Z A H İ

Bu hadisi B u h â r i ve E b ü D â v ü d da az lâfız farkıyla rivâyet etmişlerdir. B u h â r i'nin rivâyeti meâlen şöyledir : "İ b n - i A b b â s (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, çamurlu bir günde halka (Cuma) hutbe(sini) okuyacağı sırada müezzine, Hayye ales-Salâh'a gelince : الصلاة في الرجال = "Namaz evlerde (kılınacaktır) diye çağrıda bulunmasını müezzine emretmiş bunun üzerine halk (bu sözden) hoşlanmamış gibi yekdiğerine bakmışlar. İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anh*) demiş ki :

— Galiba siz bunu tasvib etmediniz. Şüphesiz bunu benden (çok) hayırlı olan bir zat yapmıştır. — Bununla Peygamber Efendimizi kasdetmiştir' — Şüphesiz Cuma namazı farz olan bir şeydir. Ben ise sizleri (yerlerinizden) çıkarmak istemedim. —

E b ü D â v ü d'un rivâyetine göre İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh), müezzine 'Hayye ale's-Salâh' cümlesini okumamasını ve onun yerine 'Evlerinizde namaz kılınız' mânâsını ifade eden;

صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ cümlesini okumasını emretmiştir.

Sünenimizde bu hususta bir sarâhat yoktur.

B u h â r i'nin İ b n-i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den olan rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ezan bittikten sonra :

«Bulunduğunuz yerlerde namaz kılınız» çağrısında bulunmayı müezzine emrettiği açıklanmıştır.

S i n d i, Sünenimizdeki İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in rivâyetini E b ü D â v ü d'daki rivâyeti gibi yorumlamıştır. Yâni 'Hayye ale's-Salâh' cümlesi yerine mezkûr cümlelerin okunması emredilmiştir, diye yorumlamıştır.

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Her ezanda 'Hayye ale's-Salâh ve Hayye ale'l-Felâh' cümlelerinin bulunduğu husûsunda âlimler müttefiktirler. B u h â r i ve E b ü D â v ü d'un İ b n-i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadiste ezandan bu cümlelerin okunmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından emredildiği açıkca bildirilmiştir. Kuvvetli olanı da budur. Şu halde İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in 'Hayye ale's-Salâh' yerine mezkûr cümleyi okutması onun bir ictihadı olsa gerektir. Kendisinin :

«Benden (çok) hayırlı olan bir zat bunu yapmıştır.» derken 'Hayye ale's-Salâh' cümlesi yerine mezkûr cümleyi okuma husûsunu kasdetmemiş, yağışlı günde halkın Cuma namazına gitmemeleri ve evlerinde namaz kılmaları için çağrıda bulunmayı kasdetmiştir.

N e v e v i: 'Evlerinizde namaz kılınız.' cümlesi, namazın içinde söylenir. İ b n-i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisine göre namazdan sonra söylenir. Ş â f i i'nin açıkca belirttiği gibi iki şekil de câizdir. Lâkin ezan düzeninin korunması bakımından bu cümlelerin ezandan sonra okunması daha güzeldir, demiştir.'

E l - A y n i, B u h â r i üzerindeki şerhinde N e v e v i'nin sözünü naklettikten sonra : 'Ben derim ki : İ b n-i A b b â s (Ra-

diyallâhü anh)'ın hadisi ezan yoluyla değildir. Görüldüğü gibi İ b n - i A b b â s müezzine : Hayye ale's-Salâh deme; صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ = «Ev-
lerinizde namaz kılınız» söyle, demiştir. İ b n - i A b b â s (Radı-
yallâhü anh)'ın maksadı yağış mâzereti dolayısıyla kolaylık sağlan-
dığının halka bildirilmesidir. Çünkü İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın B u h â r i'deki rivâyeti ve E b ü H ü r e y r e'nin İ b n - i A d i y y el-Kâmil'inde tahrir ettiği hadislerinde müezzi-
nin 'Sallû fi büyutiküm» veya 'Sallû fi rihâliküm' sözünün ezan bit-
tikten sonra söyleneceği belirtilmiştir,' demiştir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadisler soğuk rüzgâr ve yağışın Cuma namazına ve vakit namazının cemâatına gitmemek için meşrû mâzeret olduklarına delâlet ederler. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır :

1 — H a n e f i mezhebine göre çok yağmur, fazla çamur ve şiddetli soğuk Cuma ve cemâata gitmemek için meşrû mâzeretlerdir. Şiddetli karanlık da böyledir. Fakat rüzgâr mâzeret değildir. Ancak şiddetli rüzgâr geceleyin mâzeret sayılır.

2 — Ş â f i i l e r'e göre şiddetli yağmur veya şiddetli soğuk gece olsun, gündüz olsun cemâata gitmemek için meşrû mâzerettir. Sahih kavle göre çamur da böyledir. Elbiseyi ıslatacak durumdaki kar da mâzerettir. Şiddetli sıcaklık da böyledir. Rüzgâr mâzeret değildir. Ancak geceleyin esen soğuk rüzgâr da mâzeret sayılır. Cemâata gitmemek için mâzeret sayılan şeyler Cuma namazı için de mâzeret sayılır.

3 — M â l i k i l e r'e göre şiddetli yağmur ve fazla çamur Cuma ve cemâata gitmemek için mâzerettir.

4 — H a n b e l i l e r'e göre karanlık gecede esen soğuk rüzgâr şiddetli olmasa bile cemâata gitmemek için mâzerettir. Kezâ yağmur veya çamur kişiye eziyet veriyorsa Cuma ve cemâata gitmemek için mâzeret sayılır.»

باب ما يستر المصلي (٣٦)

36 — NAMAZA DURANIN SÜTRESİ BÂBİ

٩٤٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْخَرٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ مِمَّاكِ بْنِ حَرْبٍ ،

عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نَصَلِّي ، وَالذَّوَابُ تَمُرُّ بَيْنَ أَيْدِينَا . فَذَكَرَ ذَلِكَ

لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ «مِثْلُ مُؤَخِرَةِ الرَّحْلِ تَكُونُ بَيْنَ يَدَيَّ أَحَدِكُمْ، فَلَا يَضُرُّهُ
مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ» .

TERCEMESİ

940) "... Müsa bin Talha'nın babası (Talha bin Ubeydillah) (49) (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Piz namaza dururduk. (Bu esnada) hayvanlar da önümüzden geç-
cerdi. Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıl-
dı. Bunun üzerine O :

«Birinizin önünde semerin arka kaşı gibi bir şey olsun. Artık
önünden geçen ona zarar vermez.» buyurdu."

İ Z A H I

M ü s l i m , T i r m i z i ve E b ü D â v ü d da bunu ben-
zer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. T i r m i z i , bunun hasen - sa-
hih olduğunu söylemiştir.

Mu'hiretü'r-Rahl : Semerin arka kaşıdır. Binici ona dayanır. Mu'-
hara ve Muahhara da okunabilir. El-Menhel'de beyan edildiğine gö-
re semerin arka kaşının uzunluğu hususunda ihtilâf vardır. Bir arşın
kadar olduğunu söyleyen vardır. Meşhur kavle göre 2/3 arşın kadar-
dır. Bir arşın veyâ daha uzun olabildiğini söyleyenler de olmuştur.

SÜTRE NE KADAR OLMALIDIR?

El-Menhel yazarı «Süt-re» bâbında şöyle der :

«Fıkıhçılar sütünin kalınlığı ve uzunluğunun ne kadar olması-
nın gerekliliği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — N e v e v i : 'Sütünin uzunluğunun semerin arka kaşı ka-
dar olması esastır. Kalınlığı hakkında bağlayıcı bir hüküm yoktur.
Bize (= Ş â f i i l e r ' e) göre kalını da incesi de kâfidir. Delilimiz
de E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'ın Peygamber (Sallalla-
hü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

(49) Cennetle müjdelenen on sahâbiden birisidir. Fazileti ve hâl tercemesi
mukaddiminin 125-128 nolu hadisler bahsinde geçmiştir. Oğlu Müsa ise sıkı ve
seçkin bir tâbidir. Hadisleri çoktur.

«Kıl kadar ince olsa bile semerin arka kaşı misli olan sûtrec kâfidir.» (N e v e v i başka hadisi de delil göstermiştir. Buraya aktarmaya gerek görmedim.)

2 — H a n b e l i l e r d e Ş â f i i l e r g i b i h ü k m e t m i ş l e r d i r .

3 — H a n e f i l e r ' e g ö r e u z u n l u ğ u b i r a r ş ı n , k a l ı n l ı ğ ı d a e n a z m ı z r a k g i b i o l a c a k t ı r . B u m ı k t a r d a n k ü ç ü k o l a n s ü t r e i l e m e n d u b l u k h â s ı l o l m a z .

Hadisin : «Artık önünden geçen ona zarar vermez.» cümlesinden kastedilen mânâ şudur : 'Anlatılan sûtrec bulununca sûtrecin önünden geçenler namaza duran şahsın namaz sevabından bir şey eksiltmez.' Namaza duran şahs ile sûtreci arasından geçmek ise yasaktır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sûtreye doğru duranın sevabının, sûtrecin ilerisinden geçenlerle eksilmiyeceğini haber vermiştir. Çünkü kişi namazda olduğunu bildiren muteber işareti koymuştur.

Hadisteki zarar ifâdesi ile namazın eksikliği kastedilmiştir. Şu halde sûtrec koymadan kırdâ, çölde ve önü açık olan bir yerde namaza durulduğunda, önünden bir şeyin geçmesi namazın sevabını eksiltir.»

SÛTRENİN HÜKMÜ

Sûtreye doğru namaz kılmak dört mezhebin ittifakıyla mendubtur. İmam ve münferid için hüküm budur. İmamın sûtreci, cemâat için de geçerlidir. Sûtreyi terketmek günah değildir. H a n e f i , M â l i k i ve H a n b e l i mezheblerine göre sûtrec, duvar, direk ve kaya gibi taşınmaz eşyadan olabildiği gibi, taşınır eşyadan da olabilir. Ş â f i i mezhebine göre sûtreceler değerc bakımından dört kısma ayrılır. Bir sıradaki sûtrec'nin ittihaz edilmesi mümkün iken bir sonraki sırada olan sûtreyi ittihaz etmek muteber değildir. Yâni sûtreye doğru durulmamış sayılır. O kısımlar sırayla şöyledir :

1 — Duvarlar ve sütunlar gibi taşınmaz ve temiz şeyler.

2 — Yere dikilen harbe, baston gibi taşınır şeyler.

3 — Üzerinde namaz kılınan seccade ve benzeri şeyler. Sergi mescidin mefrûşatından olursa sûtrec sayılamaz. Yâni mescid içinde serili herhangi bir seccade ve benzeri yaygı üzerinde namaza durmakla sûtrec ittihaz edilmiş sayılamaz.

4 — Yere çizilen çizgi.

Sûtrecin şartları ve bununla ilgili meseleleri öğrenmek için fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi gerekir.

٩٤١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءِ الْمَكِّيُّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُخْرِجُ لَهُ حَرْبَةً فِي السَّفَرِ ، فَيَنْصِبُهَا فَيُصَلِّيُ إِلَيْهَا .

T E R C E M E S İ

941 "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü ankümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için seferde bir harbe çıkarılırdı. O, (namaz kılmak istediği zaman) harbeyi yere dikerek ona doğru namaz kılardı."

İ Z A H İ

B u h â r i , M ü s l i m , N e s â i ve E b ü D â v ü d da bu hadisi rivâyet etmişlerdir. B u h â r i , M ü s l i m ve E b ü D â v ü d ' u n rivâyet ettikleri metin meâlen şöyledir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram günü (nama-za) çıktığı zaman harbenin getirilmesini emrederdi. Harbe Onun önüne dikilirdi. Kendisi ona doğru namaz kılar, halk da arkasında namaza dururlardı. O, seferde de bunu yapardı...»

Harbe : Geniş demirli küçük mızraktır. Geniş hançer ve demir kısmı geniş olan süngüye de denir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta namaza durmak istediği zaman bulunduğu yerde duvar ve benzeri bir şey olmadığı takdirde beraberinde götürülen harbeyi önünde yere dikip ona doğru namaz kılardı. Halk da O'nun arkasında namaza dururlardı.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne diktiği harbe bir rivâyete göre N e c â ş i ' n i n O'na hediye ettiği harbedir. Bir kavle göre müşriklerden U h u d savaşında öldürülen bir şahsa âit idi. Z ü b e y r b i n e l - A v v â m (*Radıyallâhü anh*) savaşta müşriki öldürünce harbesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunmuştur. Birinci rivâyet S a ' d e l - K u r a z i (*Radıyallâhü anh*)'ye âittir. İkincisi e l - L e y s târikiyle rivâyet edilmiştir. İki rivâyetin arasını bulmak mümkündür : İlk harbe U h u d savaşından kalmaz. İkincisi N e c â ş i ' n i n hediyesidir, denilebilir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1 — Namaz için sütre ittihazı meşrûdur.

2 — Zararları defetmek için silâh bulundurmak meşrûdur. Özellikle yolculukta silâh bulundurulmalıdır.

٩٤٢ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ .
حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ :
كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَصِيرٌ يَنْسَطُ بِالنَّهَارِ وَيَحْتَجِرُهُ بِاللَّيْلِ ، يُصَلِّي إِلَيْهِ .

T E R C E M E S İ

942) "... Âişe (Radıyallahü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir hasırı vardı. Gündüz yere serilirdi. Peygamber (Aleyhi's-Selâm) geceleyin de o hasırı hücre gibi yaparak ona doğru namaz kılardı."

٩٤٣ - حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ ، أَبُو بَشِيرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْأَسْوَدِ . ثنا إِسْمَاعِيلُ
ابْنُ أُمَيَّةَ . حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ خَالِدٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ
أَبِي عَمْرِو بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ جَدِّهِ حُرَيْثِ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَجْمَلْ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ شَيْئًا . فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَنْصِبْ عَصًا
فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَخُطْ خَطًّا . ثُمَّ لَا يَضُرَّهُ مَا مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ . »

T E R C E M E S İ

943) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir :

«Biriniz namaza durmak istediği zaman (duvar gibi) bir şeye doğru dursun. Eğer bulamazsa yere bir asâ diksın. Şâyet (bunu da) bulamazsa bir çizgi çizsin. Artık önünden geçen şeyler ona zarar vermez.»

İ Z A H I

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der :

«Yâni kişi namaza durmak istediği zaman duvar, direk, ağaç gibi bir şeye doğru durup namaz kılsın. Sûtre edineceği şeyin, en az semerin arka kaşı kadar olması gerekir. Şâyet böyle bir şey bulamazsa önündeki yere asâyı diksın. Hadisin zâhirine göre asânın incesiyle kalını arasında bir fark yoktur.

Şâyet asâ, baston ve harbe gibi bir şeyi bulamazsa yere bir çizgi çizsin.

Şâfîî'nin kadim kavli ile Ahmed'e göre sûtreye elverişli hiç bir şey bulunmadığı takdirde çizgi çizilmelidir. Hanefîler'in de bir kavli böyledir.

Mâlikîler, Hanefîler'in ekserisi ve cedid kavline göre Şâfîî çizginin sûtreye olamayacağına hükmetmişlerdir. Gerçekçeyi de şöyle belirtmişlerdir : Sûtreye maksat kişinin namazda olduğunu bildirmektir. Çizgi bu bilgiyi vermez. Çizgi çizilmesini emreden bu hadisin muhtarib olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Uyeyne, Bağavî, Şâfîî ve başkaları da hadisi zayıf saymışlardır. Lâkin Nevevî şöyle demiştir :

'Seçkin görüş çizgi çizilmesinin müstahablığıdır. Çünkü bu hususta sâbit bir hadis yok ise de çizgi çizmekle namaza duran kişi için bir sınır hâsıl olmuş olur. Amellerin faziletleri hakkındaki zayıf hadislerle amel edilmesine âlimler ittifak etmişlerdir. Helâl ve haram konusunda zayıf hadislerle amel edilmez. Hat çizmek ise bilindiği gibi amellerin fazileti ile ilgilidir. Çizginin çizilişine gelince; en uygun şekil çizginin namaza duran kişinin yanından kible doğrultusunda çizilmesidir. Çizgi çizmenin müstahablığına hükmeden âlimler arasında Kâdî Ebû Hâmid el-Mervezî, Şeyh Ebû Hâmid, Kâdî Ebû't-Tayyib ve Bendenî de bulunur. Beyhakî ve başkası da buna temâyül göstermişlerdir.»

Hadisin : «Artık onun önünden geçen şeyler ona zarar vermez.» cümlesinin bir benzeri 940 nolu hadiste geçmiş ve gerekli açıklama orada yapılmıştı.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1 — Namaza durulduğunda sütte edinmek meşrûdur.

2 — Sütte elverişli olan çeşitli şeylerden olabilir.

3 — Sütte edinmekte hadisteki sıra takibi gerekir. Yâni öncelikle duvar ve benzeri taşınmaz şeyler sütte edinilir. Böyle bir şey yoksa asâ ve benzeri bir şey sütte edilir. O da yoksa çizgi çizilir.

Bâzı âlimler seccâde sermeyi çizgi çizmeye kıyaslamışlar ve namaza durulduğu belirtisi olarak seccadenin çizgiden üstün olduğunu söylemiştir.

باب المرور بين يدي المصلي (۳۷)

37 — NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMEK BÂBİ

۹۴۴ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ : قَالَ : أُرْسِلُونِي إِلَى زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَسْأَلُهُ عَنِ الْمُرُورِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي . فَأَخْبَرَنِي عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَأَنْ يَقُومَ أَرْبَعِينَ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ » . قَالَ سُفْيَانُ : فَلَا أَذْرَى أَرْبَعِينَ سَنَةً ، أَوْ شَهْرًا ، أَوْ صَبَاحًا ، أَوْ سَاعَةً .

T E R C E M E S İ

944) "... Büsr bin Saîd (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyet edildiğine göre demiştir ki :

Namaz kılanın önünden geçmenin hükmünü sormam için beni Zeyd bin Hâlid (Radiyallâhü anh)'m yanına gönderdiler. (Ben de gidip sordum.) Bunun üzerine Zeyd (Radiyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu bana haber verdi :

«Kişinin kırk (zaman) yerinde beklemesi (zahmeti), namaz kılanın önünden geçmesi (günahın)dan onun için daha hayırlıdır.»

(Râvi) Süfyan demiştir ki : «Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk sabah mı, kırk saat mı? bilmiyorum.»

۹۴۵ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَرْكَعٌ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ ،

عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ الْأَنْصَارِيِّ يَسْأَلُهُ : مَا سَمِعْتَ

مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الرَّجُلِ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيِ الرَّجُلِ وَهُوَ يُصَلِّي؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ
 «لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُكُمْ مَا لَهُ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيِ أَخِيهِ وَهُوَ يُصَلِّي، كَانَ لَأَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ»
 قَالَ: لَا أَدْرِي أَرْبَعِينَ عَامًا، أَوْ أَرْبَعِينَ شَهْرًا، أَوْ أَرْبَعِينَ يَوْمًا «خَيْرٌ لَهُ مِنْ ذَلِكَ».

TERCEMESİ

945) "... Büsr bin Saîd (*Radıyallâhü anhümâ*)'den rivâyet edildiğine göre Zeyd bin Hâlid (*Radıyallâhü anh*) (kendisini) Ebû Cüheyym el-Ensârî (*Radıyallâhü anh*)'ın yanına göndererek :

Namaza duran şahsın önünden geçen adam(ın girdiği günah) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ne işittin? diye sordurmuş. Ebû Cüheyym (*Radıyallâhü anh*) de : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim, demiştir :

«Sizden birisi, din kardeşi namaz kılarken onun önünden geçmesi sebebiyle kendisi için ne (kadar günah) bulunduğunu bilseydi, şüphesiz kırk (zaman) beklemesi (zahmeti), kendisinin geçmesinden (dolayı) yüklendiği gûnahtan) daha hayırlı olurdu.»

Râvi demiştir ki : «Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk gün mü? bilmiyorum.»

İ Z A H I

E b ü C ü h e y m (*Radıyallâhü anh*)'in hadisini Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi, Mâlik ve Beyhâkî rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde bulunan az lâfız farkı, mânâya tesir etmez.

«Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk gün mü? bilmiyorum.» diyerek tereddüd eden râvinin E b ü ' n - N a d r olduğu Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde belirtilmiştir. Şu halde E b ü ' n - N a d r şunu demek istemiştir : Bana bu hadisi rivâyet eden B ü s r bin Saîd'in : «Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk gün mü?» dediğini bilemeyeceğim. Şu halde B ü s r, tereddütsüz ve kesin olarak bekleme süresini bildirmiş, fakat E b ü ' n - N a d r hadisi rivâyet ederken süreki kesin olarak hatırlayamamıştır.

B u h â r i, M ü s l i m ve E b ü D â v û d, bu hadisi, Mâlik bin Enes vâsıtası ile E b ü ' n - N a d r'dan rivâyet etmişlerdir. Bunların şerhlerinde beyân edildiğine göre E b ü ' n -

N a d r'ın mezkûr tereddüdünü M â l i k b i n E n e s nakletmiştir.

Sünenimizin ilk hadisinde ise tereddüt eden râvinin S ü f y â n b i n Ü y e y n e olduğu belirtilmiş, ikinci rivâyette ise mütereddit râvi belirtilmemiştir. Tereddüdün E b ü 'n - N a d r'dan S ü f - y â n'a geçtiği kuvvetle muhtemeldir.

Hadisten kasdedilen mânâ şudur : Namaz kılan kimsenin önünden geçen kişi, bunun ne derece günah olduğunu bilse 40 yıl orada bekleme zahmetine katlanmayı geçme vebâlini yüklenmeye tercih eder.

Geçmenin yasak olduğu yerin tahdidinde ihtilâf vardır. Bir kavle göre bu yer namaza duran kişi ile secde edeceği yer arasındaki mesafedir. Diğer bir kavle göre kişinin durduğu yerden itibaren kıbleye doğru 3 arşınlık mesafedir. Başka kaviller de vardır. Birinci görüş kuvvetlidir.

K i r m â n i'nin beyânına göre 40 sayısının esas alınmasının gerçek hikmetini ancak Allah bilir, denmekle beraber şöyle bir hikmet gösterilebilir; İnsanın nutfeden itibaren ana rahminde geçirdiği tavırların her birisi 40 sayısına bağlıdır. (Yâni 40 gün nutfe, 40 gün kan pıhtısı, 40 gün bir çiğdem et hâlinde gelişmeye devam eder.)

Âlimlerin çoğu 40 sayısının çok zamandan kinâye olduğu ihtimalini kuvvetli gördüğünden bu sayısının anılması yolunda hikmet araştırmamışlardır. Nitekim bundan sonra gelen E b ü H ü r e y r e (Râdiyallâhü anh)'nin hadisinde 40 yıl ifâdesi yerine 100 yıl ifâdesi buyurulmuştur.

Hadis, hamaz kılanın önünden geçmenin çirkin ve haram olduğuna delâlet eder. Hadisin zâhirine göre farz namaz ile nâfile namaz arasında bir fark yoktur. N e v e v i: Hadis, geçmenin haramlığına delâlet eder. Çünkü hadisin anlamında te'kidli yasaklama ve şiddetli azab varlığı ihtâr ediliyor, demiştir.

NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMENİN DÖRT MEZHEBE GÖRE HÜKMÜ

1 — H a n e f i ve M â l i k i mezheplerine göre namaza duran kişi sûtire edinmemiş olsa bile onun önünden geçmek haramdır. Kezâ başkasının geçtiği yerde sûtresiz olarak namaza durmakla halkın namazın önünden geçişine sebebiyet vermek de haramdır. Böyle bir yerde namaza duran kişinin önünden geçen olursa hem geçen

adam hem de namaza duran kişi günah işlemiş olur. Şayet önünden geçen olmazsa orada namaza durmakla günah işlemiş olmaz. Çünkü sütre edinilmesi aslında vâcip değildir. Kişi halkın geçtiği yerde namaza dursa ve önünden geçen kimselerin başka yerden geçmeleri mümkün ise iki taraf da günaha girer. Şayet تنها bir yerde namaza durulsa, fakat onun önünden geçmekten başka bir çâre yoksa, bu takdirde geçilirse, taraflar günaha girmiş olmazlar. Taraflardan birisi kusurlu olursa, o günaha girer. Kusursuz olan için günah yoktur.

2 — Ş â f i i l e r ' e göre; şartlarına uygun olarak sütre edinecek namaza duran kişinin önünden geçmek haramdır. Aksi takdirde geçmek, ne haram ne de mekruhtur. Bununla beraber geçmemek daha uygundur. Şu halde namaza duran kişi, sütre edinmediği zaman, onun önünden geçen olursa, taraflar için günah yoktur. Bununla beraber halkın geçeceği yerde namaza durmak mekruhtur. Önünden geçen olsun olmasın, durmakla kerahet işlemiş olur.

3 — H a n b e l i l e r ' e göre başkasının geçmek ihtiyacını duyduğu yerde kişinin namaza durması mekruhtur. Onun önünden geçen olsun olmasın kerahet vardır. Namaza duranın önünden geçene gelince; Eğer başka bir yoldan geçmek mümkün olduğu halde namaz kılanın önünden geçerse günah işlemiş olur. Aksi halde günah yoktur.

Üç Hâl Tercemesi

1 — Ebû Cüheyym Abdullah bin Hâris bin Simmet el-Ensâri, sahâbidir. Buhârî ve Müslim iki hadisini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Râvileri Bişr bin Said el-Hadremî, Bişr'in kardeşi Müslim bin Said, İbn-i Abbas'ın mevlâsı Ümeyr ve Meymune'nin mevlâsı Abdullah (Radiyallâhü anhüm)'dür. Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cild 3, sahife 169)

2 — Zeyd bin Hâlid el-Cühenî el-Medenî'nin künyesi Ebû Abdurrahman veya Ebû Talha'dır. Sahabilerin meşhurlarından ve büyüklerindendir. Hudeybiye seferinde Peygamber (S.A.V.)'in beraberinde bulunmuş, Mekke fethinde Cüheyne kabilesinin sancaktarlığını yapmıştır. Cüheyne bin Zeyd, o kabilenin babasıdır. Seksenbir hadisi vardır. Buhârî ile Müslim beş hadisini müttefikan rivâyet etmişlerdir. Râvileri Münbais'in mevlâsı Yezid, Abdurrahman bin Ebi Ömre, İbn-i Müseyyeb ve başkalarıdır. Hicretin yetmiş sekizinci yılı Küfe'de vefat etmiştir. Medine'de vefat ettiğini söyliyenerler de vardır. Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn-i Mâceh, onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cild 1, sahife 171)

3 — Büsr bin Said el-Âbid el-Medenî, sıkı bir tâbidir. Ebû Hüreyre, Osman, Ebû Said, Sa'd bin Ebi Vakkâs, Zeyd bin Hâlid ve başka sahâbiler (Radiyallâhü anhüm)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Ebû'n-Nadr Sâlim bin Ümeyye, Muhammed bin İbrâhim, Ya'kub bin el-Eşecc, Ebû Seleme bin Abdurrahman ve başkaları rivâyette bulunmuştur. İbn-i Main, Nesâî, İcîlî ve İbn-i Sa'd, onun sıkı olduğuna şahâdet edenlerdendirler. Hicri 100. yılda vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri, onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel Cild 5, sahife 94)

٩٤٦ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
ابْنِ وَهَبٍ ، عَنْ عَمِّهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَوْ يَمْلِكُ أَحَدُكُمْ مَا لَهُ
فِي أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيَّ أَخِيهِ ، مُعْتَرِضًا فِي الصَّلَاةِ . كَانَ لَأَنْ يُقِيمَ مِائَةَ حَامٍ خَيْرٌ لَهُ
مِنَ الْخَطْوَةِ الَّتِي خَطَاَهَا » .

فی الزوائد : فی إسناده مقال . لأن عم عبید الله بن عبد الرحمن ، اسمه عبید الله بن عبد الله ، قال أحمد
ابن حنبل : أحادیثه مناکیر . ولكن ابن حبان خصّ ضعف أحادیثه بما إذا روى عنه ابنه .

T E R C E M E S İ

946) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Pey-
gamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Her hangi biriniz (din) kardeşi namazdayken önünden aykırı
geçmekte ne kadar günahı yüklediğini bilse, yüz yıl yerinde durma-
sı, attığı adımdan, şüphesiz daha hayırlı olur.»

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü râvî Ubey-
dullah bin Abdirrahman'ın amcasının adı Ubeydullah bin Abdullah'tır. Ahmed bin
Hanbel, Onun hadislerinin münker olduğunu söylemiştir. Fakat İbn-i Hibbân; Onun
hadislerinin zayıflığının, oğının kendisinden rivâyet ettiği hadislere mahsus ol-
duğunu söylemiştir, denilmiştir.

İ Z A H İ

Tirmizi'nin şerhi Tuhfe'de beyân edildiğine göre bu hadisi
İbn-i Hibbân da rivâyet etmiştir.

El-Hâfız İbn-i Hacer, el-Fetih'te bu hadisin İbn-i
Mâceh ve İbn-i Hibbân tarafından rivâyet edildiğini
söyledikten sonra : Bu hadiste 100 yıl beklemenin namaza duranın
önünden geçmekten daha hayırlı olduğunun bildirilmesi, diğer ha-
dislerde beyan edilen 40 yıl bekleme tâbirinin işin önemini ve tehli-
kesini belirtmek için olduğuna delâlet eder, demiştir. Yâni 40 sayısı
bir özelliği taşıdığından dolayı değil, uzun süreyi ifâde için kullanıl-
mıştır.

Hadis namaz kılanın önünden geçmenin büyük bir günah oldu-
ğuna delâlet eder.

'El-Hâfız, Süyutî: Namaza duranın önünden geçmekten maksat kendisiyle kible arasında ve sağ tarafından sol tarafına veya sol tarafından sağ tarafına geçmektir. (Tercemede bu geçişi aykırı kelimesiyle ifâde ettim. Hadiste bu mânâyı 'mutariz' kelimesi ifâde etti.) Adam namaz kılanın önünden kibleye doğru ileriye yürüyecek olursa yasak bir geçiş yapmış sayılmaz, demiştir.

El-Hâfız İbn-i Hacer, el-Fetih'te: Hadisin zâhirine göre yasaklık namaza duranın önünden geçene mahsustur. Kasden onun önünde duran veya oturan yahut uzanan kimse günaha girmiş sayılmaz. Lâkin namaz kılanın önünden geçmenin yasaklanmasının sebebi onu şaşırtmak ise anılan hareketler de aynı sakıncayı taşıdığı için bunların da yasaklığı hükmü çıkarılır, demiştir.

Namaza duranın önünden geçmenin büyük vebal olduğuna delâlet eden başka hadisler de vardır. Bunları buraya aktarmaya lüzum görmedim.

(۳۸) باب ما يقطع الصلاة

38 — (NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMEKLE) NAMAZI KESEN ŞEYLER BÂBİ

٩٤٧ — حَدَّثَنَا مِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي بِمِرْقَةٍ. فَجِئْتُ أَنَا وَالْفَضْلُ عَلَى أَتَانٍ. فَمَرَرْنَا عَلَى بَعْضِ الصَّفِّ. فَتَرَلْنَا عَنْهَا وَتَرَكْنَاهَا. ثُمَّ دَخَلْنَا فِي الصَّفِّ.

T E R C E M E S İ

947) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafe'de (imam olarak) namaz kılıyordu. Bu esnada ben ve el-Fadl (bin Abbâs) (Radıyallâhü anhümâ) bir dişi merkebe binmiş olarak oraya gelerek (birinci) saffın bir kısmının önünden geçtikten hemen sonra (saffın önünde) merkebtten inerek saffa girdik."

İ Z A H İ

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi, Ahmed, Mâlik ve Beyhakî müteaddit senedlerle ve az lâfız farkıyla uzun ve

kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d'un rivâyetinde İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh) o esnada erginlik çağına ermek üzere olduğunu söylemiştir. El-Menhel yazarının naklen açıkladığına göre İ b n-i A b b â s o esnada 13-15 yaşlarında imiş. İ b n-i A b b â s'ın kendi yaşını belirtmesinin sebebi ise; hareketinin meşrû olduğunu belirtmektir. Çünkü henüz erginlik çağına gelmemiş olan mümeyyiz çocukların dinen yasak olan şeylerden men edilmeleri ve gerektiğinde târiz cezâsıyla cezâlandırılmaları emredilmiştir. Örneğin 10 yaşına giren çocuğun namaz kılmaması hâlinde döğülmesi emredilmiştir.

Buradaki rivâyete göre İ b n-i A b b â s'ın anlattığı kıssada söz konusu namaz A r a f â t'ta kılınmıştır. M ü s l i m'in İ b n-i U y e y n e târikinden olan rivâyeti de böyledir. Bâzı rivâyetlerde ise söz konusu namazın M i n â'da kılındığı belirtilmiştir. N e v e v i, olayın 2 defâ vuku bulduğu yorumunda bulunmuştur.

El-Fetih yazarı : Kıssanın tekerrür etmemiş olması esastır. Bilhassa hadisin ilk râvisi aynıdır. Olayın M i n â'da vuku bulmuş olması rivâyeti kuvvetlidir. Diğer şâzdır, demiştir.

El-Menhel yazarının naklen beyân ettiğine göre M ü s l i m, hâdisenin Vedâ haccında veya M e k k e fethinde vuku bulduğunu rivâyet etmiştir. El-Menhel yazarı Vedâ haccında olduğuna taraf-tar çıkmıştır.

B u h â r i'nin bir rivâyetinde İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh) birinci saffın bir kısmının önünde merkez üzerinde gittğini bildirmiştir.

E b ü D â v ü d'un rivâyetinde İ b n-i A b b â s namazdan sonra hiç kimsenin kendisine bu hareketinden dolayı itirazda bulunmadığını bildirmiştir. Onun bu sözü namaza duranın önünden merkebin geçmesinin namazı bozmadığına delildir. Cumhur'un kavli de budur.

B u h â r i'nin rivâyetinde bahis konusu namazda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir duvara doğru durmamış olduğu açıklanmıştır.

Cumhur'un kavline göre namaz kılanın önünden her hangi bir şeyin geçmesi namazı bozmaz. Hz. Ali, Hz. Osman, İ b n-i Müseyyeb, Ubeyde, Şa'bi, Mâlik, Urve, Sevrî, Şâfii ve Hanefî âlimleri (Radiyallâhü anhüm)'ün kavli

budur. Onların en kuvvetli delilleri Ebû Dâvûd, Dârekutnî, Tahavî ve Beyhakî'nin Ebû Saîd-i Hudrî'den merfu' olarak rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

«(Namaz kılanın önünden geçen) hiç bir şey namazı kesmez, (bozmaz.) Siz gücünüz yettikçe geçmek isteyeniyi defedin. Çünkü o şeytan işini yapar.»

Cumhur'u-Ulema; merkez, köpek ve kadın gibi bazı şeylerin geçmesiyle namazın kesildiğine dâir rivâyet edilen hadisleri namazdaki huşû ve huzûrun kesilmesi anlamında yorumlamışlardır. Nevevî: Cevapların en sıhhatlısı ve en güzeli budur. Şâfiî, Hattâbî, Fıkıhçılar ile hadisçilerin muhakkik âlimleri böyle cevap vermişlerdir. Dayandığımız cevab da budur. Bâzı âlimler söz konusu hadislerin mensuh olduğunu söylemişler ise de bu iddiâ makbul değildir. Çünkü mensuh olduğuna dâir her hangi bir delil yoktur. Vedâ haccının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatının sonlarında yapılmış olması ve İbn-i Abbâs'ın bu hadiste anlattığı kisanın bu seferde vuku bulmuş olması bu hadisin nâsîh olduğunu gerektirmez. Çünkü bazı şeylerle namazın kesildiğine delâlet eden hadislerin vedâ haccından sonra buyurulmuş olması mümkündür. Usûl ilminde belirtildiği gibi, böyle durumdaki bir hadis nâsîh olamaz. Ayrıca mensuhluk ihtimali olsa bile hadislerin arasını bulmak mümkün ise, nâsîh yoluna gidilmemesi tercih edilir, demiştir.

٩٤٨ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ أَسَمَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ ، هُوَ قَاصُّ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي حُجْرَةٍ أُمِّ سَلَمَةَ . فَمَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ ، أَوْ عُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ . فَقَالَ يَدِهِ . فَرَجَعَ . فَمَرَّتْ زَيْنَبُ بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ . فَقَالَ يَدِهِ هَكَذَا . فَمَضَتْ . فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « هُنَّ أَغْلَبُ » .

فی الزوائد : فی إسنادہ ضعف . ووقع فی بعض النسخ عن أمه بدل عن أبيه . وكلامها لا يعرف .

T E R C E M E S İ

948) ... Ümmü's-Seleme (Radiyallâhü anhâ)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radiyallâhü anhâ)'nin odasında namaz kılıyordu. Abdullah veyâ Ömer bin Ebi Seleme (Radiyallâhü anhüm), Onun önünden geçmek istedi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle işâret etti. Çocuk da geri döndü. Biraz sonra Zeyneb bint-i Ümmi Seleme (Radıyallâhü an-hümâ), (Onun önünden) geçmek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle şöylece işâret etti. (Buna rağmen) Zeyneb (Radıyallâhü an-hâ) (Onun önünden) geçti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince :

«Kadınlar (muhâlefet etmekte ve isyan husûsunsa) erkeklere galibtirler.» buyurdu.”

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadında zayıflık vardır. Burada râvi Muhammed bin Kays, babasından rivâyet etmiştir. Bazı nüshalarda, annesinden rivâyet etmiştir. Babası da, annesi de tanınmıyor, denilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadis, namaza duranın önünden kadının geçmesiyle namazın bozulmadığına delâlet eder. Ayrıca geçmek isteyene engel olmanın ve gerektiğinde el işâretiyle mâni olmanın meşrûluğuna delâlet eder. Bu hadisi A h m e d de rivâyet etmiştir.

٩٤٩ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ثنا شُعْبَةُ . ثنا قَتَادَةُ .
ثنا جَابِرٌ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْكَلْبُ الْأَسْوَدُ ،
وَالْمَرْأَةُ الْحَائِضُ » .

T E R C E M E S İ

949) "... (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü an-hümâ)'dan rivâyet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :

«(Namaz kılanın önünden geçen) siyah köpek ve hayızlı kadın, namazı keser.»”

İ Z A H I

Bu hadisi E b ü D â v ü d , N e s â î , T a h â v î ve B e y - h a k î de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde «Siyah» kaydı yoktur. «Köpek» kelimesi, mutlak geçmiştir. Fakat burada «Siyah» kaydı bulunduğu için diğer rivâyetler de buna göre yorumlanır.

El-Menhel yazarı : 'Bu hadisin zâhiriyle hükmeden İ b n - i A b - b â s (Radıyallâhü an-h) ve A t â (Radıyallâhü an-h) : Namaz kı-

lanın önünden geçen şeylerden yalnız hayızlı kadın ve siyah köpek namazı bozar, demişlerdir. Kadının namaz bozmasının hayızlı hâline mahsus olmasının hikmeti, namaz kılanın bulunduğu yere necâsetin düşmesi korkusu olabilir. Cumhur'a göre hiç bir şeyin geçmesiyle namazın bozulmayacağı yukarıda anlatılmıştır. Cumhûra göre kadın, hayızlı olsun olmasın, önünden geçtiği şahsın namazını bozmaz. Ancak namazın sevabını noksanlaştırır. Diğer taraftan bu hadisteki «Hayızlı» kelimesi ile âdet görme yaşına ermiş kadın kasdedilmiş olabilir, demiştir.

٩٥٠ - حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، أَبُو طَالِبٍ . ثنا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . ثنا أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ،

عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : قَالَ : « يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْمَرْأَةُ وَالْكَلْبُ وَالْحِمَارُ » .

فی الزوائد : إسناده صحيح . فقد احتج البخاری بجمع رواه .

T E R C E M E S İ

950) ... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

«(Namaz kılanın önünden geçen) kadın, köpek ve merkep, namazı keser.»

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadı sahihtir. Nitekim Buhârî, bunun bütün râvileriyle delil getirmiştir, denilmiştir.

İ Z A H İ

Hadiste anılan şeylerin geçmesiyle namazın bozulduğuna hükmedenlerin delillerinden birisi de bu hadistir. Zevâid'in kaydına göre bu hadis, Kütüb-i Sitte sâhiblerinden yalnız müellifimiz tarafından rivâyet edilen hadislerdendir. Halbuki M ü s l i m de bu hadisi avnı lâfızlarla rivâyet etmiştir. Sonunda da şu cümle bulunur:

وَبَقِيَ ذَلِكَ مِثْلُ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ = «ve bunu semerin arka kaşı kadar

bir şey korur.»

Yukarıda da anlatıldığı gibi Cumhûra göre hadisteki «namazı keser.» ifâdesinden maksad; namazın bozulması değil, namazdaki huşûun kesintiye uğratılmasıdır.

٩٥١ - حَدَّثَنَا جَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا سَعِيدٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْمَرْأَةُ وَالْكَلْبُ وَالْحِمَارُ » .
فی الزوائد : فی إسناده مقال . لأن جميل بن الحسن كذبه بعضهم ووثقه آخرون .

T E R C E M E S İ

951) "... Abdullah bin Muğaffel (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

«(Namaz kılanın önünden geçen) Kadın, köpek ve merkep namazı keser.»

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü bazı âlimler, râvi Cemil bin el-Hasen'i yalanlamışlar, diğer bir kısım âlimler Onu sıkı saymışlardır, denilmiştir.

٩٥٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَقْطَعُ الصَّلَاةَ ، إِذَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَ يَدَيِ الرَّجُلِ مِثْلُ مُؤَخِّرَةِ الرَّحْلِ ، الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ الْأَسْوَدُ » .
قَالَ ، قُلْتُ : مَا بَالُ الْأَسْوَدِ مِنَ الْأَحْمَرِ ؟ فَقَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا سَأَلْتَنِي ، فَقَالَ « الْكَلْبُ الْأَسْوَدُ شَيْطَانٌ » .

T E R C E M E S İ

952) "... Ebû Zerr(-i Gifâri) (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

«(Namaza duran) Adamın önünde semerin arka kaşı kadar bir şey bulunmadığı zaman (onun önünden geçen) kadın, merkep ve siyah köpek namazı keser.»

(Râvi Abdullah bin Sâmit) Demiştir ki: Ben: Yâ Ebû Zerr! Siyah köpeğin kırmızı köpekten farkı nedir? diye sordum. Ebû Zerr: Sen bana sorduğun gibi, ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum da; bunun üzerine O:

«Siyah köpek şeytandır.» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadisi B u h â r i , hâriç Kütüb-i Sitte sâhipleri, T a h â v i ve B e y h a k i de rivâyet etmişlerdir.

Namaza duranın önünde semerin arka kaşı kadar bir şeyin bulunması hâlinde kadın, merkep ve siyah köpeğin onun önünden geçmesiyle namazın kesilmiyeceği hükmü çıkarılır. Semerin arka kaşı miktarından maksat sütredir. Çünkü harbe, asâ ve çizgi çizmekle suture edinilmesinin câizliği 36. bâbta geçti.

Hadiste adam tâbiri kullanılmıştır. Kadın da erkek hükmündedir. Namazın kesilmesi ifâdesinin iki şekilde yorumlandığı bundan önceki hadislerin izahında geçmiştir.

El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der :

«Suture edinmeden namaza duran şahsın önünden hadiste anılan şeylerin geçmesiyle namazının bozulduğuna bu hadis delil gösterilmiştir. Sahâbî ve tabiilerden bir cemâatin mezhebi budur. E b ü H ü r e y r e , E n e s , İ b n - i Ö m e r , H a s a n - ı B a s r i , E b ü ' l - A h v a s ve Z â h i r i y e mezhebine mensup âlimlerin kavli budur. Bunlar : Köpek diri olsun ölü olsun namaz kılanın önünden geçsin veyâ önünde dursun, küçük olsun büyük olsun fark etmez. Kadın da böyledir. Hepsi namazı bozar. Ancak namaz kılanın önünde uzanmış ise namazı bozmaz, demişlerdir.

A h m e d b i n H a n b e l : 'Siyah köpek namaza duran adamın önünden geçmekle namazı bozar. Fakat kadın ve merkebin siyah köpek gibi olması husûsunda içimde bir şüphe vardır. Merkep bozar diyemiyorum. Çünkü İ b n - i A b b â s ' ın (947 nolu) hadisi vardır. Kadın bozar diyemem, çünkü Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin (956 nolu) hadisi vardır,' diyerek mezkûr hadisin metnini naklettikten sonra : 'Eğer kadının geçmesi namazı bozsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünden Â i ş e (Radiyallâhü anh)'nin uzanması da namazı bozardı,' demiştir.

A b d u l l a h b i n S â m i t (Radiyallâhü anh) siyah köpeğin kırmızı köpekten ne farkı bulunduğunu E b ü Z e r r (Radiyallâhü anh)'e sormuş. E b ü Z e r r de buna cevaben aynı şeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in; «Siyah köpek şeytandır.» buyurduğunu söylemiştir.

Bâzı âlimler bu cümleyi zâhirine göre yorumlayarak şeytanın siyah köpekler sûretine girdiğini söylemişlerdir. Diğer bir kısım âlim-

ler; Siyah köpeğe burada şeytan denmiştir. Sebebi ise siyah köpeğin diğerlerinden daha çok zararlı olmasıdır, demişlerdir. Köpeğin namaz bozmasının hikmeti bu cümleden anlaşılır. Kadının namazı bozmasının sebebi ise; fitne korkusudur. Merkebe gelince onun da anırması ve namaz kılanı şaşırtması korkusu vardır.

Hüccetüllah el-Bâliğa'de : Bu hadisten anlaşılıyor ki namazın sıhhatının şartlarından birisi de namaz kılanan sahanın kadın, merkep ve köpekten arındırılmasıdır. Buradaki sır şudur : Namazdan maksat Allah Teâlâ'nın huzûruna çıkmak ve mürâcaatta bulunmaktır. Kadınlarla ihtilat etmek, onlara yaklaşıp sohbet etmek namazın amacına ters düşebilir. Köpek ise şeytandır. Bilhassa siyahı. Merkep de şeytan gibidir. Çünkü bâzen toplumun içinde çiftleşir. Namaz esnasında böyle bir manzaraya şahid olmak çok çirkindir, denmiştir.»

Namaz kılanın önünden hiç bir şeyin geçmesi ile namazın bozulmayacağı hükmü cumhurun görüşüdür. 947 nolu hadisin açıklaması bahsinde cumhurun görüşünü ve bu hadisleri yorumlama şeklini anlattım.

(۳۹) باب ادرأ ما استطعت

39 — GÜCÜN YETTİĞİ KADAR GEÇENİ DEF'ET BÂBİ

۹۵۳ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . أَنبَأَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ثنا يَحْيَى ، أَبُو الْمُعَلَّى ،
عَنِ الْحَسَنِ الرُّمِّيِّ ؛ قَالَ : ذَكَرَ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ ، مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ . فَذَكَرُوا الْكَلْبَ
وَالْحِمَارَ وَالْمَرْأَةَ . فَقَالَ : مَا تَقُولُونَ فِي الْجَدْيِ ؟ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي يَوْمًا .
فَذَهَبَ جَدْيٌ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَبَادَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقِبْلَةَ .
فِي الزَّوَادِ : إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ ، إِلَّا أَنَّهُ مَنْقُوعٌ .

T E R C E M E S İ

953) "... Hasan el-Ureni (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Namaz kılanın önünden geçmekle namazı kesen şeyler Abdullah bin Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'ın yanında anlatıldı. (Konuşmacılar) köpek merkep, ve kadını zikrettiler. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ) : Oğlak hakkında ne dersiniz? Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün (imam olarak) namaz kılıyordu. Bir oğlak giderek O'nun önünden geçmeye çalıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (geçmesine mâni olmak için) ondan önce kible tarafına gitti (geçiş yerini daralttı) dedi."

Not : Zevâid'de : Bu hadîsin isnadı sahihtir. Lâkin munkatıdır, denmiştir.

İ Z A H İ

Zevâid'deki bilgiye göre bu hadis Zevâid türündendir. E b ü D â v ü d İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'tan buna benzer bir hadis rivâyet etmiştir. «İmamın sûtresi cemâat için de sûtredir» bâbında rivâyet ettiği hadîsin meâli şöyledir : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imam olarak namaz kılıyordu. Bir oğlak Onun önünden geçmek için gitti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun geçmesine mâni oldu.» E b ü D â v ü d , A b d u l l a h b i n A m r 'den de buna benzer ikinci bir hadis daha rivâyet etmiştir.

El Menhel yazarı şöyle der :

«Bu hadis imamın sûtresinin cemâat için de sûtre sayıldığına delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanın kendisinin önünden geçmesine mâni olmuş fakat cemâatın önünden geçmesine müdahale etmemiş ve ettirmemiştir. Demek ki imamın sûtresi cemâat için de sûtredir. Ve sûtre edinilmesine âit hadisler imam ve münferide mahsustur, demiştir.»

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1 — Namaz kılanın önünden geçmek isteyen mümkün mertebe def etmek meşrûdur.

2 — Geçeni def etmek için az hareket namazı bozmaz.

3 — İmamın sûtresi cemâat için de sûtredir.

٩٥٤ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ،

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَمِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ

فَلْيُصَلِّ إِلَى سُتْرَةٍ . وَلْيَدْعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يَمُرُّ ،

فَلْيَقَاتِلْهُ . فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ » .

T E R C E M E S İ

954) "... Ebû Saïd-i Hudrî (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu. demiştir :

«Sizden birisi namaza durmak istediğinde bir sûtreye doğru durup namaz kılsın, sûtreye yakın dursun ve önünden hiç bir kimseyi geçirmesin. Eğer bir kimse (buna rağmen) gelerek geçmeye çalışırsa onunla mukatele etsin. (Onu şiddetle def etsin). Çünkü o ancak bir şeytandır.»

İ Z A H I

B u h a r î , M ü s l i m ve E b ü D â v ü d da E b ü S a i d ' i n h âdisini uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Hadis, namaza duran kimsenin sûtreye edinmesini ve sûtreye yakın durmasını emreder. Bu emir mendubluk içindir. Bu husûsta geniş izah 36. bâbta geçmiştir.

Hadis namaza duran kimsenin, önünden geçmek isteyeniyi def etmesini emreder. M ü s l i m ve E b ü D â v ü d ' u n rivâyetinde :

«Gücü yettiği kadar def etsin.» buyurulmuştur. Bu emrin hükmü hakkında el-Menhel yazarı şöyle der :

«Hadisin zâhirine göre bu emir vâcib içindir. Yâni geçmek isteyeniyi def etmek namaz kılanı vâcibtir. Zâhir ehli bununla hükmetmişlerdir.

N e v e v î : Bu emir mendubluk içindir. Def etmenin vâcibliğine herhangi bir âlimin hükmettiğini bilmiyorum. Bilâkis bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler defetmenin vâcib değil, mendubluğuna açıkça hükmetmişlerdir, demiştir.

Eğer namaz kılanın önünden ve ona yakın bir yerden geçmeye çalışırsa eliyle def etmelidir. Şâyet biraz uzaktan geçmeye çalışırsa işaretle veyâ subhânellâh demekle defetmeye çalışmalıdır.

K â d î İ y a z : 'Def etmek için geçmeye çalışanın yanına kadar yürümenin câiz olmadığına âlimler ittifak etmişlerdir. Namaz kılan kişi durduğu yerde geçeni def etmeye çalışır. Çünkü namazda

yürümek hatası bir şeyin geçmesi hatasından daha büyüktür. Namazdaki şahsın elini yetiştirdiği kadar def etmesi mübah kılınmıştır. Bunun içindir ki sütresine yakın durması emredilmiştir. Şayet uzak olursa işaretle veya sübhânellah demekle def edilmesine çalışılır, demiştir.

Geçmek isteyen kişi biraz geçtikten sonra namaz kılan şahıs onu def edebilir durumda ise geri çevirsin mi? Bu hususta ihtilâf vardır. İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh), H a s a n ve S â l i m (Rahimehumullah) geri çevirsin demişlerdir. Fakat Cumhur: Geri çevirmesin. Çünkü geri çevirmek ikinci bir geçiş hükmündedir, demişlerdir.

Hadisin zâhirine göre geçmeye çalışan şahıs çocuk da olsa def edilmelidir. (948 nolu hadis de bunu teyid eder.)

Hadiste : «Eğer geçmek isteyen kişi ikazı dinlemezse şiddetle def edilsin.» buyurulmuştur. Hadisteki ifâde «Mukatele»dir. Mukatele- nin asıl mânâsı döğüşten, savaşmaktır. K u r t u b i ve Ş â f i i buradaki mukateleyi ilk ikazı dinlemeyeni şiddetle def etmek mânâ- sında yorumlamışlardır.

Ş â f i i l e r 'den bir cemâat mukateleyi hakiki mânâda yorumlamışlardır. Ama bu yorum namazdaki huşû ve huzûra uygun olmadığı için uzak bir yorum sayılmıştır.

K â d i İ y a z : 'İsrarla geçmeye çalışanla silâhla veya tehli- keli başka şekilde savaşmaya lüzum olmadığı hususunda âlimler it- tifâk etmişlerdir. Eğer tehlike arzermeyen bir şekilde onu def etme- ye çalışır da adam ölüverirse kısas hükmünün uygulanmayacağı hu- susunda âlimler müttefiklerdir. Ancak diyetin (tazminatın) ödenip ödenmeyeceği hususunda ihtilâf vardır.

Yukarıdaki hükümler namaza sütünleli olarak duran hakkındadır', demiştir.

İ b n - i E b i • C e m r e : «Çünkü o ancak bir şeytandır.» ifâ- desinden, mukatele- nin döğüşmek değil, defetmek anlamında kulla- nıldığı- nın anlaşıldığını savunarak şöyle demiştir :

'Çünkü şeytanla mutakele ancak, istiaza ve besmele gibi şeyleri okumakla yapılır. Namazda az hareket yapmak zarûret dolayısıyla câiz kılınmıştır. Eğer namaz kılan şahıs, önünden geçmeye çalışanla hakikatan döğüşürse, onun hareketi, namazın huşû ve huzûrunu ih- lâl etmek bakımından, önünden birisinin geçmesinden beterdir.

Geçmemeye çalışanın defedilmesi emri, acaba namaza hâlel gelmemesi için mi, yoksa geçmeye çalışanın günaha girmesine engel olunmak için mi?

İ b n - i E b i C e m r e , ikinci şıkka taraftar olmuştur. Fakat diğer âlimler birinci şikkı tutmuşlardır. Bu şık kuvvetlidir. Nitekim İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh) :

«Namaza duranın önünden geçmek namazın faziletinin yarısını giderir.» buyurmuştur. Ö m e r (Radiyallâhü anh).da :

«Namaz kılan kimse, onun önünden geçirilmekle namazının ne kadar noksanlaştığını bilseydi, halkın geçmesine engel olacak sütte olmaksızın hiç namaza durmazdı.» buyurmuştur.

H a n e f i l e r ' e göre geçmek isteyen def etmemek daha ef-daldır. El-Bedâ'î yazarı : 'Bizim delilimiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve sellem)'in : $\text{إِنَّ فِي الصَّلَاةِ لَشُغْلًا}$ = «Şüphesiz namaz amel-lerinde bir meşgûliyet vardır.» hadisidir. Doğuşmek ve geçeni defetmeye çalışmak namaz içindeki amellerden değildir. Dolayısıyla bununla meşgul olmak câiz değildir. E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in (954 nolu) hadisi namazda hareket etmenin mübah olduğu ilk zamanlarda buyrulmuştur. Sonra neshedilmiştir. Bâzı âlimler : Geçmek isteyen def etmek ruhsattır. Efdal olanı def etmemektir. Çünkü def etme hareketi namazda yapılan amellerden değildir. E b ü H a n i f e 'nin de def etmeyi bırakmanın efdal olduğunu ve hadisteki def etme emrinin ruhsatı açıklamak kabilinden sayıldığını söylediği Ş e y h E b ü M a n s ü r tarafından açıklanmıştır, demiştir.»

El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der :

«H a n e f i âlimlerinin : 'Def etmek namazda yapılan amellerden değildir' şeklinde gösterdikleri gerekçe ve illet nassa karşıdır. Yâni tutarsızdır. E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in (954 nolu) hadisinin mensuhluğu iddiası delil bulunmadıkça sâbit sayılmaz. Buna âit bir delil de yoktur. Def etmenin delilleri kuvvetli olduğu için bunun efdaliyetine hükmedenlerin kavli tercihe şâyandır.

Hadisin : «Çünkü o ancak bir şeytandır» cümlesinden maksat onun fiilinin şeytan işi olduğunu bildirmektir. Hakiki şeytan olduğu kasedilmemiştir. Yâhut da cinlerden şeytan olduğu gibi insanlardan da şeytanlar bulunduğu cihetle ona insan türünden olan şeytan denilebilir.

İ b n - i B a t t a l : 'Bu hadis dinde fitne çıkaran kişiye şeytan demenin câizliğine ve hüküm vermede asıl olan isimler olmayıp mânâlar olduğuna delâlet eder. Çünkü geçen adamın sırf geçişi ile hakiki mânâda şeytanlaşması imkânsızdır, demiştir.

İ b n - i B a t t a l şeytanı cinni olan hakiki şeytan mânâsına yorumlamıştır. Kur'an-ı Kerim'de insanlardan da şeytanların bulunduğu bildirildiği için bu tür şeytanların varlığı kabul edilmiştir.

Bu cümle şöyle de yorumlanabilir: 'Çünkü namaz kılanın önünden onu geçmeye sevkeden ancak şeytandır. Bundan sonra gelen İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi bu yorumu teyid eder.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

- 1 — Namaz kılan kimsenin sütre edinmesi mendubtur.
- 2 — Sütreye yakın durması mendubtur. (Bu yakınlık mesafesi normal secde edebileceği bir yer veya 3 arşın ile tesbit edilmiştir.)
- 3 — Namazda iken önünden geçmek isteyen def etmek meşrûdur. Bu hüküm sütre edindiği zamana mahsûstur. Sütre ittihaz etmediği veya halkın gelip geçtiği yol üzerinde namaza durduğu zaman önünden geçenleri def edemez. Ve geçenler için bir sakınca yoktur.

İ b n - i D a k i k ı ' l - İ y d : 'Sütre olmadığı zaman geçenlerin def edilemeyeceği hükmü bu hadis'e dayandırılmıştır. Ş â f i ' i 'nin bâzı arkadaşları: Sütre edinmeyen veya sütreden uzak duranın önünden ve secde mahallinin biraz ilerisinden geçmekte kerâhet yoktur. Secde mahalli ile namaz kılanın arasındaki yerden geçmek mekruhtur, ama namaz kılan kişi geçeni def edemez. Çünkü namaz kılan kusurludur, demişler' diye bilgi vermiştir.

4 — Geçmek isteyen mümkün mertebe uygun şekilde def etmeli. Zarûret olunca daha sert davranılmalıdır.

5 — Namaz kılanın önünden geçen kişi namaz kılanı meşgul etmesi hususunda şeytan gibidir.

6 — Din hususunda bozgunculuk edene şeytan demek câizdir.

۹۵۵ - حَدَّثَنَا هُرُؤُنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَمَّالُ، وَالْحَسَنُ بْنُ دَاوُدَ الْمُنْكَدِرِيُّ؛ قَالَا :

مَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ إِسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو :

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي ، فَلَا يَدْعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ .
فَإِنْ أَبَى فَأَمَّا تَابِعُ فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِينَ » .
وَقَالَ الْمُنْكَدِرِيُّ : فَإِنَّ مَعَهُ الْعُرَى .

T E R C E M E S İ

955) "... Abdullah bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'den rivâyet edildiği-ne göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu demiştir :

«Biriniz namaz kılarken önünden her hangi bir kimseyi geçirmesin. Eğer geçmek isteyen kişi geçmemelikten imtina ederse namazdaki adam onunla mukatele etsin. Çünkü geçmek isteyenin arkadaşı şeytan onun beraberindedir.»

Râvi el-Münkediri : «Çünkü el-Uzzâ (50) onun beraberindedir, demiştir.»

İ Z A H İ

Bu hadisi M ü s l i m de rivâyet etmiştir. Daha önceki hadisler gibi namaz kılanın önünden geçmek isteyeniyi usûlû dâiresinde def etmenin ve geçmekte ısrar edildiği takdirde mukatele etmenin meşrûluğuna delâlet eder. Mukatelenin dögüşten veya şiddetle def etmek anlamında yorumlandığı husûsu bundan önceki hadisin açıklaması bahsinde geçti. Bundan önceki hadiste geçen adamın şeytan olduğu ifâdesi vardı. Bu hadiste ise geçeninin beraberinde şeytanın bulunduğu ifâde edilmiştir. Hadiste geçen 'Karîn' kelimesi, devamlı arkadaşlık eden ve dost anlamında kullanılır.

(٤٠) باب من صلى وبينه وبين القبلة شيء

40 — KENDİSİ İLE KIBLE ARASINDA BİR ŞEY VARKEN NAMAZ KILANIN BÂBİ

٩٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ الزَّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ،
عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ، وَأَنَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ ،
كَاعْتِرَاضِ الْجَنَازَةِ .

(50) El-Uzzâ : Bir nevi put adı olduğu gibi şeytan anlamında da kullanılır. Burada şeytan anlamı kastedilmektedir.

T E R C E M E S İ

956) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kı-lardı. Ben de kendisi ile kible arasında cenaze gibi aykırı uzanmış bulunurdum."

٩٥٧ - حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ ؛ قَالَا : ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ .

ثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّهَا ؛ قَالَتْ : كَانَ فِرَاشَهَا بِحِجَالِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

T E R C E M E S İ

957) "... Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre :

Onun yatağının Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secde ettiği yerin hizâsında olduğunu söylemiştir."

٩٥٨ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ ؛ قَالَ : حَدَّثَنِي مَيْمُونَةُ ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا بِحِذَائِهِ . وَرَبَّمَا أَصَابَنِي ثَوْبُهُ إِذَا سَجَدَ .

T E R C E M E S İ

958) "... Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kı-lardı. Ben de Onun hizâsında bulunurdum. Secde ettiği zaman çok defâ elbisesi bana dokunurdu."

İ Z A H İ

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Tahâvî de müteaddit senedlerle, kısa ve uzun metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namaz kılar-ken Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin cenâze gibi Onunla kible ara-sında yatakta uzanmış olarak uyuduğu müteaddit rivâyetlerden an-laşılıyor. Bâzı rivâyetlerde şu ilâve de vardır: «Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını kılmak isteyince Â i ş e (Ra-dıyallâhü anhâ)'yi uyandırır. Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) de vi-tir namazını kılar.»

M e y m u n e (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini B u h â r î, M ü s l i m ve E b ü D â v ü d da rivâyet etmişlerdir.

Bu üç hadis namaz kılanın önünden kadının geçmesiyle nama-zın bozulmadığına hükmeden âlimler için birer delildir. Çünkü ce-nâze gibi namaz kılanın önünde aykırı olarak uzanmış olarak kadın namazı bozmayınca oradan geçen kadının hiç de bozmaması gerekir. Çünkü fitne korkusu bakımından kadının uzanmış olarak namaz kı-lanın önün de bulunması daha tehlikelidir.

Kadının geçmesiyle namazın bozulduğuna hükmeden âlimler bâ-zı cevaplar vermişler ise de onları burada anlatmaya gerek görmü-yorum.

BU HADİSTEN ÇIKARILAN FIKİH HÜKÜMLERİ

1 — Uyuyan bir kimseye karşı namaz kılmak câizdir. Bâzıları bundan sonra gelen hadisi delil göstererek mekruh olduğunu söyle-miş ise de hadis zayıf olduğu için bunda kerâhet yoktur.

2 — Namaz kılanın önünde kadının uzanmış olması namazı boz-maz.

3 — Namaz kılan erkeğin elbisesinin bir kadına dokunması na-maza zarar vermez. Bu hususta temiz kadın ile hayızlı kadın ara-sında bir fark yoktur.

٩٥٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. تَنَاوَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ. حَدَّثَنِي أَبُو الْقِمْدَامِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُصَلِّيَ خَلْفَ الْمَحْدَثِ وَالنَّائِمِ.

T E R C E M E S İ

959) "... Abdullah bin Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edildi-ğine göre şöyle demiştir :

-Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuşan ve uyuyan kimsenin arkasında namaz kılmayı yasaklamıştır.-"

İ Z A H I

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhâki de rivâyet etmişlerdir. Bunun bir benzerini Bezzâr, İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den, Tabarânî de Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Uyuyan kişinin arkasında durup namaz kılmanın yasaklanması hikmeti uyuyandan dikkat çekici ve namaz kılanı meşgul edici hal-lerin görülmesi korkusudur.

Mâlik, Tâvûs ve Mücâhid uyuyan kişiye karşı namaza durmanın mekruhlığına hükmetmişlerdir. Diğer âlimler daha önce geçen Âişe (Radiyallahü anhâ), Meymune (Radiyallahü anhâ) ve Ümmü Seleme (Radiyallahü anhâ) hadislerine dayanarak bunda kerâhet olmadığına hükmetmişlerdir. Bu âlimler İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'ın bu hadisinin zayıflığına hadis hâfızlarının ittifak ettiklerini söylemekle diğer âlimlere cevap vermişlerdir. Hattâbi, İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'ın hadisinin senedi zayıf olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sâbit değildir, demiştir.

Konuşmakla meşgul olan kimselere karşı namaza durmanın yasaklanmasının hikmeti de namaz kılanın dikkatinin konuşmacılara çekilmesi ve namazını karıştırması tehlikesidir. İbn-i Mes'ud ve Said bin Cübeyr konuşurken kimsenin arkasında namaz kılmanın mekruhlığına hükmetmişlerdir. Bunlara göre, konuşmacılar Allah'ı anmakla meşgul iseler onlara karşı namaza durmakta kerâhet yoktur. Şâfii ve Ahmed de konuşanların arkasında namaza durmanın mekruhlığına hükmetmişlerdir.

Yukarıda işaret ettiğim gibi bu hadisin birer benzeri İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) ve Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Bu rivâyetler zayıf olsa bile birbirini kuvvetlendirirler.

İbn-i Battâl: Kûfe âlimleri, Sevri ve Evzâi konuşanların arkasında namaza durmanın câizliğine hükmetmişlerdir, demiştir.

Konuşanın arkasında namaza durmanın mekruh olup olmadığı hususundaki ihtilâf konuşmanın namaz kılanı meşgul etmediği ve

huşûunu gidermediği zamana âittir. Eğer konuşmak namaz kılını meşgul ederek huşûunu giderirse orada durmak âlimlerin ittifakı ile mekruhtur.

(41) باب النهى أن يسبق الإمام بالركوع والسجود

41 — İMAMDAN ÖNCE RÜKU' VE SECDE
ETMEKTEN NEHİY BÂBİ

٩٦٠ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُيَيْدٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُمَلِّمُنَا أَنْ لَا نُبَادِرَ الْإِمَامَ بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ . وَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا .

T E R C E M E S İ

960) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), imamdans önce rüku' ve secde etmememizi bize öğretirdi ve :

«İmam tekbir aldığı zaman siz de tekbir alınız ve secde ettiği zaman siz de secde ediniz.» buyururdu."

٩٦١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعَدَةَ ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ ؛ قَالَا : ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ ؟ » .

T E R C E M E S İ

961) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :

«Başını imamdans önce kaldıran kişi Allah'ın onun başını eşek başına çevirmesinden korkmaz mı?»

٩٦٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، شُعْبَةُ بْنُ الْوَلِيدِ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ خَيْشَمَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ دَارِمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي قَدْ بَدَنْتُ . فَإِذَا رَكَعْتُ فَأَرْكَعُوا .

وَإِذَا رَفَعْتَ فَارْفَعُوا . وَإِذَا سَجَدْتَ فَاسْجُدُوا . وَلَا أَلْفَيْنَ رَجُلًا يَسْبِقُنِي إِلَى الرُّكُوعِ ،
وَلَا إِلَى السُّجُودِ .

فی الزوائد : فی إسنادہ مقال لأن دارمًا قال فیہ الذہبی : مجهول . وذكرہ ابن حبان فی الثقات .

TERCEMESİ

962) "... Ebû Mûsa (*Radıyallâhü anh*)'dan rivâyet edildiğine göre; Re-sûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben hakikaten yaşlandım. Onun için ben rûku' ettiğim zaman siz de rûku' ediniz ve ben secde ettiğim zaman siz de secde ediniz. Penden önce ne rûku'a ne de secdeye gidene rastlamıyayım.»

Not : Zevâid'de : Bunun isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü râvilerinden Dârim'in meçhul olduğunu Zehebî söylemiş, İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasın-da zikretmiştir, denilmiştir.

٩٦٣ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَشِيرٍ ،
بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانٍ ،
عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَبَادَرُونِي
بِالرُّكُوعِ وَلَا بِالسُّجُودِ . فَمَهْمَا أَسْبَقَكُمْ بِهِ إِذَا رَكَعْتُ ، تُدْرِكُونِي بِهِ إِذَا رَفَعْتُ .
وَمَهْمَا أَسْبَقَكُمْ بِهِ إِذَا سَجَدْتُ ، تُدْرِكُونِي بِهِ إِذَا رَفَعْتُ . إِنِّي قَدْ بَدَأْتُ .

TERCEMESİ

963) "... Muâviye bin Ebî Süfyân (*Radıyallâhü anhumâ*)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Benden önce rûkû' ve secde etmeye kalkışmayınız. (Çünkü, siz-den önce) rûkû ettiğimde sizi geçtiğim süre ne ise, rûkû'dan kalktı-ğım zaman zarfında siz onun (ikmalı) ile bana yetişmiş olursunuz ve (sizden önce) secde ettiğimde sizi geçtiğim süre ne ise secdeden kalktığım zaman zarfında siz onun (ikmalı) ile bana yetişmiş olur-sunuz. Ben hakikaten yaşlandım.»

HADİSLERİN İZAHİ

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'in ilk hadisini M ü s - l i m de rivâyet etmiştir. Hadis, imama uyanların imamdan önce rûku'a gitmelerinin veya secde etmelerinin yasak olduğuna ve cemâatin davranışlarının imamın davranışlarını izlemesinin emredildiğine delâlet eder.

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin ikinci hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ve B e y h a k i rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde az lâfız farkı vardır.

Hadis, imama uyan kişinin, imamdan önce başını kaldırmamasının gerekliliğine ve böyle yapanın başının eşek başına çevrilmesinden korkmasının beklendiğine delâlet eder.

«İmamdan önce başını kaldıranın başının eşek başına çevirilmesi korkusu»na dâir hadisteki tehdit, muhtelif şekillerde yorumlanmıştır.

T i r m i z i , bu hadisi, bâbımıza benzer bir bâbta rivâyet etmiş olup Şerhi Tuhfe yazarı bu tehdidin yorumlarını şöylece anlatmıştır.

«Hadisteki tehdidin yorumu hakkında ihtilâf vardır :

Bir kavle göre tehdit cümlesi, mecazi mânâ taşır. Çünkü eşek ahmaklıkla meşhurdur. İmama uymanın farz olduğunu bilmiyecek veya bildiği halde küçümsiyecek kadar câhil olan kişi için eşek kelimesi mecazi mânâda kullanılmıştır. Bir çok kimse bu suçu işlediğine rağmen bugüne kadar hiç birisinin başının hakikaten eşek başına çevirilmemiş olması bu yorumu teyid eder, denmiştir. Fakat böyle bir olayın bugüne kadar vuku bulmamış olmasının bu yorumu teyid etmesi kesin değildir. Çünkü hadis böyle hareket edenin başının eşek başına çevirileceğine ve bunun behemhal olacağına delâlet etmez. Hadisin delâlet ettiği mânâ, böyle davranan şahsın bu cezâyâ hazırlanmış olmasıdır. Bir şeye hazırlanmak, o işin gerçekleşmesi için yeterli değildir.

İ b n - i D a k i k i ' l - İ y d ' in bildirdiğine göre İ b n - i B ü r e y d e : Hadisteki «Çevirilme» ile gerçekten eşek başına mesholmak veya maddi görünüşün değişmesi yahut mânevî görünüşün değişmesi veya maddi ve mânevî görünüşün değişmesi kastedilmiş olabilir. Bâzı âlimler, bu tehdidi zâhirine göre yorumlamışlardır. Çünkü buna bir engel yoktur. Hattâ E b ü M â l i k e l - E ş ' â r i (Ra-

dıyallâhü anh)'m hadisi bu ümmet içinde mesholmak olayının meydana gelmesinin mümkün olduğuna delâlet eder, demiştir.

İ b n - i H i b b â n ' ın bir rivâyetinde :

أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسُ كَلْبٍ = «Allah'ın onun başını köpek başına

çevirmesinden...» buyurulmuştur. Bu rivâyet mezkûr tehdidin, zâhîrine göre yorumlanması şeklini kuvvetlendirir. Çünkü başını imamdan önce kaldıranın ahmaklık bakımından eşeğe benzemesi münasebeti bu rivâyette yoktur. Diğer taraftan hadiste adamın başının istikbalde eşeğin başına çevirilmesi korkusundan söz edilmiştir. Eğer, adamın ahmakca hareketi bakımından eşeğe benzetilmesi kasdedilmiş olsaydı istikbâl kaydı olmaksızın : «Onun başı eşeğin başına benzer.» gibi bir ifâde kullanılacaktı. Zira adamın ahmakca davranışı bilfiil sâbit olmuş olur. Artık böyle olmasından korkulur tâbiri uygun sayılamaz. Bu malûmat Fethû'l-Bâri'den alınmıştır.

Bence kuvvetli ve açık görüş, hadisin zâhirine göre mânâlandırılmasıdır. Tevile hiç ihtiyaç yoktur. Kaldı ki tevil yorumu hakkında H â f ı z ' ın el-Fetih'te beyan ettiği itirazlar da vardır. Bâzı hadisçilerden nakledilen şu kıssa da hadisin zâhirine göre mânâlandırılmasını teyid eder :

Hadis âlimlerinden birisi, meşhur bir hadis şeyhinden hadis almak için Ş a m ' a giderek ondan bir hayli hadis alıyor. Şeyh bu sürece ders verdiği halde yüzünü göstermiyerek perde arkasında hadis okutuyor. Öğretim süresi uzayınca, şeyh bir gün yüzündeki nikabı açıyor. Yüzünün eşek yüzüne dönüştüğünü gören misafir âlim, dehşete kapılıyor. Bunun üzerine şeyh : Evlâdım! Sakın namaz kılarlarken imamdan önce başını kaldırma. Çünkü ben bu hadisi okuduğumda, imamdan önce başını kaldıranın başının eşek başına çevirilmesine pek ihtimal vermedim. Ve imamdan önce başımı kaldırdım da yüzüme bu felâket geldi, demiştir.»

Hadisin : «İmamdan önce başını kaldıran...» lâfzı umumidir. Gerek rûku'dan ve gerekse secdeden başını imamdan önce kaldıran kimse bu tehdide mâruzdur. E b ü D â v ü d hâric diğer Kütüb-i Sitte sahiblerinin rivâyetleri de böyledir. E b ü D â v ü d ' un rivâyetinde : وَالْإِمَامُ سَاجِدٌ = «ve imam secdede iken...» kaydı vardır.

Onun zâhirine göre tehdit secdeden kalkışa mahsustur. Ancak hadis âlimleri, bu rivâyette secde hâli ile yetinilmiştir. Rûku da böyledir, demişlerdir. Secde daha önemli olduğu için özellikle dikkatların ona çekilmesi istenmiş olabilir.

E b ü M ü s a (Radiyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid türündendir.

Hadisteki : بَدْتُ fi'li şeddeli olarak 'Tef'il' bâbındandır. Mânası da «Yaşlandım.» demektir. بَدْتُ fi'li şeddesiz olamaz. Çünkü şeddesiz olunca bedâret (= şişmanlamak) kökünden türeme olur. Mânası da «Şişmanladım» demektir. Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şişman değildi, diyerek fi'lin şeddeli olmasının zâ-ruri olduğunu söyleyenler vardır.

S i n d i ise mezkûr fi'lin iki şekilde de okunabileceğini söyleyerek şeddesiz okunması hâlinde gösterilen engelin, mahzur teşkil etmediğini savunarak şöyle demiştir :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mutedil bir şişman olduğu rivâyet edilmiştir. Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'den :

فَلَمْ أَسَنْ وَأَخَذَ اللَّحْمَ = «Vaktaki yaşlandı ve şişmanladı...» meâ-

linde rivâyet vardır.'

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiş olur :

Ben artık yaşlandım. Yâni hızlı eğilip kalkmam veyâ artık şişmanladım. Hızlı eğilip kalkmam. Namaz kıldırıldığım acele etmeyiniz. Benden önce rûku' etmeyiniz. Ben rûku' edince siz o zaman rûku' ediniz. Ben rûku'dan başımı kaldırmadıkça siz başınızı kaldırmayın. Kezâ ben secde edince siz de secde ediniz. Sakın benden önce rûku' edene veyâ benden evvel secde edene rastlamıyayım.

Hadis namazdaki eğiliş ve kalkışlarda cemâatın imamdan önce davranmasının yasaklığına ve cemâatın hareketlerinin imamın hareketinden sonra olmasının emredildiğine delâlet eder.

M u â v i y e (Radiyallâhü anh)'ın hadisini E b ü D â v ü d ve İ b n - i H i b b a n da rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiştir : «Benden önce rûkû'a gitmeyiniz. Kezâ benden önce secdeye gitmeyiniz. Bilâkis ben rûkû'a gidince, siz de beni tâkib ediniz. Yâni biraz sonra rûkû'a varınız. Ve benden sonra rûkû'dan kalkınız. Secdede de böyle davranınız. Hareketinizin benim hareketimden biraz sonra oluştundan dolayı; rûkû' ve secdedeki kalışlarınızın, benim kalışından süre bakımından eksik olmasından endişe etmeyiniz. Çünkü rûkû' ve secdeye varışınız, benim varışından sonra olduğu gibi, kalkışınız da

benim kalkışımдан sonradır. Durum böyle olunca sizden biraz önce rûku' ve secdeye varmakla henüz siz varmadan önce kaldığım az miktara karşılık, rûku' ve secdeden kalktığım zaman biraz durmakla o farkı kapatmış olursunuz ve böylece sizin rûku' ve secde miktarı benimki kadar olur.»

Bu bâbta geçen hadisler imamdan önce rûku' veya secdeye varmanın veya onlardan önce kalkmanın yasak olduğuna ve imama uyan kimsenin imamdan biraz sonra davranmasının gerekliliğine delâlet eder.

TAHARRÜM TEKBİRİ, RUKÛ - SECDE VE SELÂMDA İMÂMA UYMANIN HÜKMÜ

Gerek rûku ve gerek secdede gerekse namaza başlarken ve namazdan çıkarken imama uymak husûsundaki 4 mezhebin görüşleri hakkında el-Menhel yazarı «İmam oturarak namaz kıldırır» bâbında şöyle der:

«1 — İmama uyanın imamdan sonra taharrum tekribini alması Mâlikî, Şâfîî, Hanbelî âlimlerine ve Hanefîler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre mecbûridir. Bunlara göre imamla berâber veya imamdan önce taharrum tekbirini alan kimsenin namazı bozulur. İmam taharrum tekbirini alarak namaza başladıktan sonra cemâatın taharrum tekbirini alması gerekir.

Ebû Hanîfe'ye göre cemâat imamla beraber taharrum tekbirini almalıdır. İmamdan önce tekbir alamaz. İmamdan geç kalması da fazileti azaltır.

2 — Rukû ve secdeye varış, bunlardan kalkış ve namazdaki benzeri hareketlere gelince Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre bu hareketleri imamla beraber yapmak mekruhtur. Cemâatın hareketi imamın hareketinden biraz sonra olmalıdır. Meselâ, imam önce rûku'a varmalı ve henüz rûku'dan kalkmamış iken cemâat rûku'a varmalıdır. Beraber rûku'da kalındıktan sonra önce imam kalkmalı cemâat da imamı takip etmelidir.

Bu hareketleri imamdan önce yapmak cumhûrun ittifakiyle haramdır. Ama namazı bozamaz. (Bu husûsta ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına başvurmak gerekir. Çünkü bâzı hallerde bu nevi hareketler namazı bozar.)

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh), bir rivâyete göre A h - med bin H a n b e l ve Z â h i r i y e mezhebine mensub âlimler : İmamdan önce rükû ve secdeye varanların veyâ imamdanda önce bunlardan kalkanların namazı bozulur, demişlerdir. Onlara göre namazdaki diğer hareketler de böyledir. El-Muğni'de A h m e d bin H a n b e l'den naklen şöyle denilmiştir : 'Namazda imamdanda önce davrananın namazı yoktur. Eğer böyle yapan için müteber bir namaz bulunmuş olsaydı, onun azâba müstahak olmasından korkulamayacaktı. Bilâkis sevâba kavuşması umulacaktı.'

3 — Namazda selâm verilmesi konusunda da imama uymak, yâni imamdanda sonra selâm vermek gerekir. Eğer imama uyan şahıs, imamla beraber veyâ imamdanda önce bile bile selâm verirse, M â l i - k i ve H a n b e l i âlimlerine göre namazı bozulur. Bunlara göre sehven imamdanda önce selâm veren kişi, imamın selâmından sonra tekrar selâm vermek zorundadır. Aksi takdirde namazı bozulur.

Ş â f i i l e r'e göre imamdanda önce bile bile selâm verenin namazı bozulur. İmamla beraber selâm verenin hükmü de bir kavle göre böyledir. En sahih olan kavle göre mekruhtur.

Selâm hususunda E b ü H a n i f e'den iki rivâyet vardır :

Bir rivâyete göre imamla beraber selâm verilmelidir.

İkinci rivâyete göre imamdanda sonra selâm verilmelidir. E b ü Y ü s u f ve M u h a m m e d'in kavli, E b ü H a n i f e'den olan ikinci rivâyet gibidir. Kuvvetli sayılan kavil budur.'

(٤٢) باب ما يكره في الصلاة

42 — NAMAZDA (YAPILMASI) MEKRÛH OLAN ŞEYLER BÂBİ

٩٦٤ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِزْرَاهِيمَ الدَّمَشَقِيُّ . ثنا ابْنُ فُذَيْكٍ . ثنا هُرُونُ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهُدَيْرِ النَّيْمِيُّ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ مِنَ الْجَفَاءِ أَنْ يُكْثِرَ الرَّجُلُ مَسَّحَ جَنْبَتَيْهِ ، قَبْلَ الْفَرَاغِ مِنْ صَلَاتِهِ » .
فی الزوائد : اتفقوا على ضعف هرون .

T E R C E M E S İ

964) "... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Henüz namazdan çıkmamış iken kişinin çokca alnını meshetmesi cefânın bir çeşididir.»

Not : Senedin râvilerinden Hârun'un zayıflığına âlimlerin ittifak ettikleri, Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z Â H İ

Cefâ : Arap dilinde ayrılmak, uzaklaşmak, yabanileşmek, kaba ve ağır davranmak ve yerinde olmayan davranış gibi çeşitli mânâlara gelir. Burada kastedilen mânâyâ gelince «Câmiü's-Sağir» şerhinde şöyle deniliyor : 'Cefâ'dan maksat namazdan yüz çevirmektir. Yâhut bunu gerektiren hâl ve harekettir. Cefânın asıl mânâsı toplum içinde yanabilmek. Bilâhare, sevaptan uzaklaştırıcı davranış da mecâzen kullanılmıştır.'

S i n d i : de : 'Cefâ'dan maksat, namaz içinde riâyet edilmesi gerekli sınırı aşmaktır. Çünkü secde ederken alına yapışan toz ve çakılları secdeden kalkınca elle gidermek faydasız bir harekettir. Zira secde edildikçe aynı durum tekerrür eder. Dolayısıyla namazın âdabına aykırı bir durum hâsıl olur.' der.

Câmiü's-Sağir Şârihi el-Azizî : 'Namaz esnasında kişinin elini alnına sürmesi mekruhtur. Çünkü böyle davranmak namazda duyulması gerekli huşû ve huzûra aykırıdır. Ancak secde ederken alına yapışan maddeler bundan sonra yapılacak secdelerde alın cildinin yere dokunmamasına mâni olacak derecede çok ise, o maddeleri gidermek gerekir. Aksi takdirde yapılacak sedceler sahîh olmaz, demiştir.

Câmiü's-Sağir hâşiyesinde el-Hafnî de : 'Hadisin zâhirine göre namaz içinde sık sık alını silmek yasaktır. Ara sıra silmek yasak değildir. Fakat maksat bu değildir. Az olsun çok olsun namaz içinde alını silmek hareketi mekruhtur.' demiştir.

٩٦٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو قَتَيْبَةَ . ثنا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ ،

وإِسْرَآئِيلُ بْنُ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

قَالَ « لَا تُقَقِّعْ أَصَابِعَكَ وَأَنْتَ فِي الصَّلَاةِ » .

فی الزوائد : فی السند الحارث الأعور ، وهو ضعیف .

T E R C E M E S İ

965) "... Ali (bin Ebi Tâlib) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) (kendisine) şöyle buyurdu, demiştir :

«(Yâ Ali!) Sen namazda iken parmaklarını çıtlatma.»

Not : Hadisin senedinde bulunan, râvi el-Hâris el-A'var'ın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

۹۶۶ - حَدَّثَنَا أَبُو سَيْدٍ ، سُفْيَانُ بْنُ زِيَادٍ الْوُذُبِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ ،
عَنِ الْحَسَنِ بْنِ ذَكْوَانَ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
أَنْ يَمْطِيَ الرَّجُلُ فَاَهُ فِي الصَّلَاةِ .

T E R C E M E S İ

966) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), kişinin, namazda ağzını (bir şeyle) örtmesini yasaklamıştır."

İ Z A H I

S i n d i ' n i n beyânına göre sarığın bir ucuyla ağzı örtmek arapların âdetlerinden idi. Namazda böyle yapılması yasaklandı.

Namaza duranın ağzını herhangi bir şeyle örtmesi fıkıh âlimlerince mekruh sayılmıştır. Kezâ bir önceki hadisle yasaklanan parmakları namaz içinde çıtlatmak da fıkıh âlimlerince mekruh sayılmıştır.

۹۶۷ - حَدَّثَنَا عَلْقَمَةُ بْنُ عَمْرِو الدَّارِيُّ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ
جَبَلَانَ ، عَنْ أَبِي سَيْدٍ الْقُمَيْرِيِّ ، عَنْ كَثْبٍ بْنِ حُجْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا
قَدْ شَبَكَ أَصَابِعَهُ فِي الصَّلَاةِ . فَقَرَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَصَابِعِهِ .

T E R C E M E S İ

967) "... Kâ'b bin Ücra (*Radıyallâhü anh*) (51)'den rivâyet edildiğine göre :

(51) Hal tercemesi 111 nolu hadisin izahında geçmiştir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir adamı namazda ellerinin parmaklarını birbirisinin arasına geçirmiş olduğu halde gördü ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun parmaklarını birbirinden ayırdı."

İ Z A H I

Hadiste geçen «Teşbikü'l-Asâbi» ellerin parmaklarını birbirisinin arasına geçirmektir ki bunu kenetlemek ve taraklamak diye de ifâde etmek mümkündür.

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân ve Beyhaki de Kâ'b (Radiyallâhü anh)'ın hadisini değişik lâfızlar ve farklı tariklerle rivâyet etmişlerdir. Bütün rivâyetler namazda Teşbik'in yasaklığma delâlet ederler. Bâzı rivâyetlerde evinde abdesti alıp namaz kılmak için câmiye giderken de teşbik etmenin yasak olduğuna, çünkü namazda imiş gibi sevap kazanmaya başladığına delâlet ederler.

Teşbik hakkında fıkıhçıların hükmü

El-Menhel yazarı «Namaza gitmek» bâbında şöyle der:

«İbn-i Abbâs, Atâ, Nahâî, Mücâhid ve Saîd bin Cübeyr (Radiyallâhü anhümâ)'e göre namaz esnasında Teşbik mekruhtur. Namaza giderken mekrûh değildir. Mâlikîler'in ve Şâfiîler'in kavli de budur.

Hanefî âlimlerine göre gerek namazda ve gerekse namaza giderken veya namaz için beklenen Teşbik tahrimen mekrûhtur.

Hanbelîler'e göre namaza giderken mekrûhtur. Namaz esnasındaki teşbikin kerâhati daha şiddetlidir.»

٩٦٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنَّ أَبَا حَفْصٍ بْنَ غِيَاثٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ

الْمَقْبَرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا تَنَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَضَعْ يَدَهُ عَلَى فِيهِ . وَلَا يَمْوِي . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَضْحَكُ مِنْهُ » .

و الزوائد في إسناد عبد الله بن سعيد ، اتفقوا على ضعفه .

T E R C E M E S İ

968) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz esniyeceği zaman elini ağzının üstüne koysun ve (Haaa diyerek) bağırmasın. Çünkü şeytan, onun bağırmasından dolayı güler.»

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadında Abdullah bin Said bulunur. Âlimler onun zayıflığına ittifak etmişlerdir. denmiştir.

İ Z A H I

Buhâri ve Tirmizi de Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet olunan hadis meâlen şöyledir :

«Namazda esnemek şeytandandır. Bu nedenle birinize esnemek hâli belirince olanca gücü ile onu durdursun.»

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı : 'Esnemenin şeytandan olmasının sebebi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ondan hoşlanmamasıdır. Genellikle vücût ağırlaşır gevşediği ve uyuklayıp tembelleştiği zaman esneme hâli belirir. (Bu durum ise ibâdet esnâsında duyulması gereken neş'e, canlılık ve iştîyak ile uyanıklığa ters düşer.) «Esnemek şeytandandır.» ifâdesi ile esnemeye yol açan tıkabasa yemek gibi davranışlardan sakındırmanın kastedilmiş olması da muhtemeldir.' demiştir.

Tirmizi derki : «Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'nin hadisi sahihtir. İlim ehlinde bir cemâat namaz esnasında esnemeyi mekruh saymışlardır. İbrâhim Nahaî : Ben esnemeyi öksürmekle durdururum, demiştir.»

Hanefi ve Şâfiî âlimleri namazda esnemeyi mekruh saymışlardır. Esneme hâli belirince mümkün mertebe durdurmaya çalışılmalıdır. Durdurmak için ya ağız yumulur ve dişler sıkılır, ya elin tersi dudakların üstüne konularak, haaa diye ses çıkarılması önlenir.

Hanefi ve Şâfiî fıkıh kitaplarında beyan edildiğine göre Peygamberler esnemezlerdi, bundan korunmuşlardı. Bir kimsede esneme belirtisi görülünce, Peygamberler esnemezdi, ben niçin eşniyorum diye düşününce esneme hali durur. Ben bunun doğruluğunu kendi nefsimde müşâhade etmişimdir.

۹۶۹ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . نَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ ، عَنْ شَرِيكِ ،

عَنْ أَبِي الْيَقْطَانِ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْبَرَّاقُ

وَالْمَخَاطُ وَالْحَيْضُ وَالنَّمَسُ فِي الصَّلَاةِ ، مِنَ الشَّيْطَانِ .

فی الزوائد : فی إسناده أبو یقظان ، واسمه عثمان بن عمر ، أجموا علی ضعفه .

TERCEMESİ

969) "... Adıyy bin Sâbit'in dedesi (*Radıyallâhü anhüm*)'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Namazda iken tükürmek, sümkürmek, hayız hâline girmek ve uyuklamak şeytandandır.»"

Not : Zevâid'de bildirildiğine göre seneddeki râvi Ebû'l-Yakzân'ın adı Osman bin Umeyr'dir. Âlimler onun zayıflığı husûsunda ittifak etmişlerdir.

(٤٣) باب من أم قوماً وهم له كارهون

43 — BİR KAVİM, İMAMLIĞINDAN HOŞLANMADIĞI HALDE ONLARA İMAMLIK EDENİN BÂBİ

٩٧٠ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ . وَجَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ ، عَنِ الْإِفْرِيقِيِّ ،

عَنْ عِمْرَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بَلَاءَةٌ لَا تُقْبَلُ لَهُمْ صَلَاةُ : الرَّجُلُ يَوْمَ الْقَوْمِ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ . وَالرَّجُلُ لَا يَأْتِي الصَّلَاةَ إِلَّا دِبَارًا (يَعْنِي بَعْدَ مَا يَفُوتُهُ الْوَقْتُ) وَمَنْ اعْتَبَدَ مُحَرَّرًا » .

TERCEMESİ

970) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Üç kişi vardır ki; hiç bir namazı makbul değildir: Bir kavim, imamlığından hoşlanmadığı halde onlara imamlık eden adam, namaza hep arkasından (yâni vakti kaçırdıktan sonra) gelen adam ve âzat edilmiş olan şahsı köle olarak kullanan adam.»"

İ Z A H İ

E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de bu hadisi mânâyı etkilemeyen az lâfız farkı ile rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d , benzer bir başlık altında açtığı bâbta bunu rivâyet etmiştir. Şerhi el-Menhel'de şu bilgi vardır :

«Hadisteki «Makbûl olmayışı» ifâdesinden maksat şu olabilir : Allah onların namazlarını geçerli saymaz. Dolayısıyla namazları namaz sayılmaz. Yâni onlar namaz borcunu ödemiş olmazlar.

«Makbûl olmayışı» tâbiri ile onların namazlarından hiç bir sevabın hâsıl olmayacağı mânâsı kastedilmiş olabilir. Bu takdirde onların kıldıkları namaz bir sevab kazandırmamış olur. Fakat sahîh olup olmadığı husûsu anlaşılamaz. Çünkü sevap kazandırmayan bir namaz borç yerine geçebilir, geçmeyebilir.

Namazı makbûl olmayan üç kişiden birisi, bir cemâat imamlığından hoşlanmadığına rağmen onlara imamlık eden şahıstır. Hadisteki tehdit, onun imamlık etmesinin haramlığına delâlet eder. Cemâatın hoşlanmayışı dini bir sebepten ileri geldiği takdirde muteberdir. Şer'i sebeplerden başka nedenlerle imamlığından duyulan hoşnutsuzluk muteber değildir. Yâni hadisteki tehdit bu hâle şumûl-lü değildir. Kezâ şer'i bir sebebe dayanan hoşnutsuzluk cemâatın çoğunluğunca duyulduğu takdirde muteberdir. Kalabalık bir cemâat içinden 2-3 kişinin hoşnutsuzluğu dikkate alınmaz. Cemâatın hoşnutsuzluğu husûsunda din sahasında bilgili olanların sözü dikkate alınır. Cemâat içinde bulunan câhillerin sözü tutarsızdır.»

S i n d i de : 'Hoşlanmayışın tutarlılığı, imamlığa ehil olmadığı halde zorla bu göreve geçenlere mahsustur. İmamlığa liyâkatlı olan kimsenin imamlığından hoşlanmayan şahıslar kınanmalıdır. Böyle imamın görevi bırakması söz konusu değildir, diye yorum yapanlar olmuştur. Şöyle de denilebilir : İmamlığa daha liyâkatlı olan kimse varken ondan nisbeten az liyâkatlı olan şahsın imamlığı almasında cemâatın rızası dikkate alınmalıdır.'

Namazı makbul olmayan ikinci kişi ise namazı zamanında kılmayıp vakti çıktıktan sonra kılan kişidir.

Tercemede ve metinde parentez içine alınan açıklayıcı mahiyet-teki ifâde râviye âittir.

Bâzı âlimler : 'Namaz vakti çıktıktan sonra namaza duran adamdan maksat, namazı kazâya bırakan değil, namazı geciktirmeyi ve cemâat namazdan çıktıktan sonra namaz kılmayı alışkanlık hâline getiren kimsedir,' demişlerdir.

Namazı makbul olmayan üçüncü şahıs ise âzat edilmiş olan bir şahsı köleleştiren kimsedir. Bu şahıs, kölesini âzat ettiği halde durumunu gizliyerek veyâ inkâr ederek onu köle imiş gibi kullanır. Yâhut âzat ettiği halde zorla onu köle gibi çalıştırır.

HADİSTEN ÇIKARILAN FİKHİ HÜKÜMLER

1. Kişinin, hoşlanmayan cemâata imamlık etmesi haramdır.
2. Namazı vaktinden çıkarmak haramdır.
3. Hür adamı köleleştirmek haramdır.

٩٧١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ هَيَّاجَ . ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَزْهَرِيُّ .

ثَنَا عُيَيْدَةُ بْنُ الْأَسْوَدِ ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنِ الْبَيْهَقِيِّ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ،
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « ثَلَاثَةٌ لَا تَرْفَعُ صَلَاتَهُمْ فَوْقَ رُءُوسِهِمْ شَيْئًا :
رَجُلٌ أَمَّ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ . وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاحِطٌ . وَأَخَوَانِ
مُتَصَارِمَانِ » .

فی الزوائد : إسناده صحيح ورجاه ثقات .

T E R C E M E S İ

971) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edil-
diğine göre : Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu. demiştir :

«Üç kişi vardır ki namazları başlarından bir karış yükselemez :
Bir kavim, imamlığından hoşlanmadığı halde onlara imamlık eden
adam, kocası kendisine kızgın olduğu halde geceleyen kadın ve bir-
birine kûs duran iki kardeş.»

Not : Hadisin isnadının sahîh ve ricalının sıkalar olduğu, Zevâid de bildi-
rilmıştır.

İ Z A H İ

Namazı bir karış yükselmemesi onun kabul olunmamasından ki-
nâyedir. Çünkü kabule şayan ibâdetler melekler vasıtasıyla gökle-
re yükselir.

Kocası kendisinden kızgın olduğu halde geceleyen kadından mak-
sat kocasına itaatsız veya huysuz olan kadındır. Bir haram veya mek-
rûh teklifi red ettiğinden dolayı veya hiç yere kocası kendisinden
kızmış olan kadın bu hükme dâhil değildir. Karı koca münâsebet-
leri ve cinsel arzular ekseriyetle geceleyin olduğundan hadiste «Gece-
leyen» tâbiri kullanılmıştır. Çünkü gündüz kocasını kızdıran kadı-
nın hükmü aynıdır.

Küs duran kardeşlerden maksat, öz kardeşler olabildiği gibi di-
ni kardeşler de olabilir. Buradaki küskünlükten maksat câiz olma-
yanıdır. Yâni üç günden fazla süren küskünlük veya bâtil uğrun-
da meydana gelen küskünlüktür. Kus kalan iki kardeş hadiste anı-
lan üç çeşit insandan üçüncüsü olarak sayılmıştır. Çünkü gaye üç
fert değil, üç çeşit insandır.

(٤٤) بَابُ الْاِثْنَانِ جَمَاعَةً

44 -- 'İKİ KİŞİ BİR CEMÂATTIR' BÂBİ

٩٧٢ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا الرَّيِّعُ بْنُ بَدْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَمْرِو بْنِ جَرَادٍ،
عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اِثْنَانِ، فَمَا قَوْهَمَا، جَمَاعَةٌ » .
فی الزوائد : الربيع وولده بدر ضميان .

T E R C E M E S İ

972) "... Ebû Müse'l-Eş'ari (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine gö-
re: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«İki kişi ve yukarısı (fazlası) bir cemâattır.»

Not : Râvi er-Rabi ve oğlu Bedr'in zayıf oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Notta belirtildiği gibi bu hadis Zevâid nevindendir. Cemâatla na-
maz kılmanın faziletini kazanmak için iki kişilik cemâatın yeterli
olduğuna bu hadis delil sayılır. Camiü's-Sağir'de rivâyet olunan bu
hadisin şerhinde e l - A z i z i şöyle der :

E l - M ü n a v i 'nin dediğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) bir adamın tek başına namaz kıldığını görünce :

«Bu kişiye yardım ederek beraberinde namaz kılacak kimse yok
mu?» buyurmuş, bunun üzerine bir adam kalkıp onunla beraber na-
maz kılmış ve bu arada Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)
bu hadisi buyurmuştur.'

S i n d i hadisin mânâsı hakkında şöyle der :

'Yâni iki kişi cemâat olup beraber namaz kıldıklarında cemâa-
tın faziletini kazanırlar. Şöyle de yorum yapılabilir : İki kişi bir ara-
da olunca namazlarını ayrı ayrı kılmamalı cemâat olmalıdır.

٩٧٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَّارِبِ . ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ .

ثنا عاصمٌ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : بَيْتٌ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ . فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ . فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ . فَأَخَذَ يَدَيَّ فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ .

T E R C E M E S İ

973) (Abdullah) bin Abbâs (*Radryallâhü anhümâ*)'dan: Şöyle demiştir :

Ben bir gece teyzem Meymüne (Efendimizin hanımı) (Radiyallâhü anhâ)'nın yanında (= odasında) yattım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir süre yattıktan sonra) kalkıp gece namazını kılmaya başladı. Ben de Onun sol tarafında namaza durdum. Bunun üzerine O benim elimden tutup sağ tarafına (çekerek) durdurdu."

İ Z A H İ

Hadis, Kütüb-i Sitte'de uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet edilmiştir. E b ü D â v ü d'un sünenin: «İki adamdan birisi diğere imâm olduğunda namaza nasıl dururlar» bâbında rivâyet olunan metin nisbeten uzundur. Orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest alıp namaza durduğu, daha sonra İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in abdest aldığı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sol tarafına durduğu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisinin elinden tutup arkası istikametinden sağ tarafına geçirdiği ve İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kıldığı belirtilmiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Müslim'in rivâyetinde açıklandığı gibi İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Hz. Meymüne (Radiyallâhü anhâ)'nin odasında gecemişler. Ahmed bin Hanbel'in rivâyetinde: İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anhümâ) :

«Ben o zaman on yaşında idim.» demiştir.

Kılınan namazın gece namazı olduğu, 12 veya 11 rek'at kılındığı, ikişer rek'atten selâm verildiği ve son olarak bir rek'atten selâm verildiği Müslim'in bazı rivâyetlerinde bildirilmiştir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. Henüz erginlik çağından uzakça olan ve mümeyyiz denilen erkek çocuk mahremi olan kadının odasında kadının eşi ile berâber yatabilir.

2. Gece namazına kalkmak müstahabtır.

3. İmamlığa niyet etmeden namaza durmuş olan kimseye uymak câizdir.

4. Namaz içinde az hareket namazı bozmaz.

5. İmama uyan, bir kişi ise imamın sağ tarafında durmalıdır. Âlimlerin ekserisine göre, imamın sağında durması sünnettir.

6. Mümeyyiz bir çocuk ile imamdanda cemâatin oluşması mümkündür. Bu husustaki âlimlerin görüşü şöyledir :

a) Ş â f i 'ye göre farz ve nâfile namazları arasında bu husûsta bir fark yoktur.

b) İ m a m - ı A ' z a m 'dan bir rivâyete ve M â l i k 'e göre bu hüküm nâfile namaza mahsustur.

c) İ m a m - ı A ' z a m 'dan olan ikinci rivâyete ve arkadaşlarının kavline göre imamın bir çocukla cemâat teşkili sahih değildir.

En-Neyl yazarı : 'Bu tür cemâatin teşkili câiz değildir, diyen âlimlerin elinde bir delil yoktur. El-Pahr'de, delil olarak : «Çocukların merfu'ül-Kalem yâni mes'ul olmadıklarına dâir hadisten başka her hangi bir delil zikredilmemiştir. Oysa çocukların mes'ul tutulmaması, onların namazlarının sahih olmayıp bununla cemâatin teşkil edilemeyeceğine delâlet etmez. Delâlet etse bile İ b n - i A b b a s (Râdiyallâhü anh)'ın hadisi ile benzer hadisler, Kalem hadisini hususileştirmiştir, denilir.

7. Nâfile namazı cemâatla kılmak meşrûdur.

٩٧٤ - حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ ، أَبُو بَشِيرٍ . ثنا أَبُو بَكْرِ الْحَنْثِيُّ . ثنا الضَّحَّاكُ

ابْنُ عُثْمَانَ . ثنا شُرَحْبِيلُ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْمَغْرِبَ ، فَخَفْتُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ . فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ .

في الزوائد : في إسناده شُرَحْبِيلُ ، ضعيف . ضعفه غير واحد بل اتهمه بعضهم بالكذب . لكن ذكره

ابن حبان في الثقات . وأخرج هو وابن خزيمة في صحيحهما هذا الحديث من طريق شُرَحْبِيلِ .

T E R C E M E S İ

974) "... Câbir bin Abdillâh (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazını(n farzını) kılıyordu. Ben gelip O'nun solunda namaza durdum. O, beni (çekerek) sağ tarafına durdurdu."

Not : Zevâid'de beyan edildiğine göre, bu hadisin senedindeki râvi Şürahbil zayıftır. Zayıflığını söyleyen bir kişi değildir. Hattâ bazıları onu yalancılıkla itham etmişlerdir. Fakat İbn-i Hibbân onu sika râviler arasında zikretmiş, kendi sahihinde bu hadisi Şürahbil tariki ile rivâyet etmiştir. İbn-i Huzeyme de kendi sahih'inde bunu aynı tarik ile rivâyet etmiştir.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. İki kişi ile cemâat kurulur.
2. Birinci maddedeki hüküm farz namaza şumullüdür.
3. Tek başına namaza duran yâni imamlığa niyet etmemiş olan kimseye uymak câizdir.
4. Namaz içinde namazın gereği olan hareket, namazı bozmaz.
5. İmama uyan bir kişi ise imamın sağ tarafında durmalıdır.
6. İmama uyan tek kişi imamın sol tarafında durduğu takdirde imam onu sağ tarafına usulü dâiresinde geçirmelidir.

٩٧٥ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ . ثنا أَبِي . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُخْتَارِ ،

عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِامْرَأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ ، وَبِي . فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ وَصَلَّتِ الْمَرْأَةُ خَلْفَنَا .

T E R C E M E S İ

975) "... Enes (bin Mâlik) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akrabasından bir kadına ve bana namaz kıldırıldı. (Namaza durulacağı zaman) beni sağ tarafında durdurdu. Kadın da bizim arkamızda namaza durdu."

İ Z A H İ

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Buradaki hadisin zâhirine göre kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akrabasındandır. Halbuki M ü s l i m 'in rivâyetinde kadının E n e s (Radiyallâhü anh)'in anası (Ü m m ü S ü l e y m) veya teyzesi (Ü m m ü H a r â m) olduğu belirtilmiştir. E b ü D â v ü d ve N e s â i 'nin rivâyetlerinden de kadının E n e s (Radiyallâhü anh)'in yakınlarından olduğu anlaşılıyor.

Yukarıda belirtilen durum muvacehesinde buradaki rivâyetle ilgili iki ihtimal vardır: Birinci ihtimal, olayın bir olmasıdır. Kadın E n e s (Radiyalâhü anh)'in yakınıdır. مِنْ أَهْلِهِ lafzındaki zamir, E n e s 'e râcidir. Bundan sonra gelen; وَبِى فَأَقَامَنِى lafızlarındaki zamirlerin de bir öncekine uygunluğu bakımından;

وَبِى فَأَقَامَهُ şeklinde gelmesi beklenirken ehlinin malûmu olduğu üzere burada 'Gâib zamirinde mütekellim zamirine iltifat' var denilir. İkinci ihtimal olay tekerrür etmiştir. Buradaki olayda kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınlarından imiş. Diğer olayda kadın, E n e s (Radiyallâhü anh)'in yakını imiş.

Birinci ihtimal kanımca kuvvetlidir. Allah daha iyi bilir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. İmama uyanlar bir erkek ve bir kadından ibâret olduğu takdirde erkek imamın sağında, kadın ise ikisinin arkasında durmalıdır. Kadın, erkeklerle yanyana duramaz.

2. Kadın, erkeklerin saffında namaza durduğu takdirde cumhûra göre namazı sahihtir. H a n e f i l e r 'e göre kadının namazı sahih ise de erkeklerin namazı bozulur.

(٤٥) باب من يستحب أن يلي الإمام

45 İMAMA YAKIN DURMASI MÜSTAHAB OLANLARI BEYÂN BÂBİ

١٧٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. أَنَّ أَبَا نَافِعٍ سَفِيَّانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ

عَمْرِ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُ مِنَّا كَبْنَا

فِي الصَّلَاةِ وَيَقُولُ « لَا تَخْتَلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ . لِيَلِيَنِّي مِنْكُمْ . أُولُوا الْأَخْلَامِ
وَالنَّعَى . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » .

T E R C E M E S İ

976) "... Ebû Mes'ud el-Ensâri (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :
Namaz(a durduğumuz)da (Saffin düzgünlüğünü bilmek için)
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) omuzlarımızı ellerdi ve :

«(Saflarda) karışık durmayınız ki kalbleriniz de karmakarışık olmasın. Sizden en akıllı olanlar (namazda) bana yakın dursun. Sonra (akıllılık bakımından) onlara yakın olanlar dursunlar. Daha sonra, oldukça onlara yakın olanlar dursun.» buyururdu."

İ Z A H İ

M ü s l i m , E b ü D â v ü d , T i r m i z i , A h m e d ve
N e s â î de bu hadisi az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen «Ahlâm» kelimesi «Hilm»-in çoğuludur. Hilm akıl demektir. «Nühâ» kelimesi de «Nühye»nin çoğuludur. Nühye de akıl demektir. Şu halde Ahlâm ve Nühâ eş anlamlı iki kelimedir.

Tuhfetü'l-Ahvezi'de beyan edildiğine göre, İ b n - i S e y y i -
d i ' n - N â s , bu iki kelime ile aynı mânâ kastedilmiş, demiştir.
Bâzı âlimler de 'Ahlâm' erginlik çağları anlamında kullanılmıştır, de-
mişlerdir.

Hadisten anlaşıldığına göre; Sahâbiler namaz için saf oldukla-
rı zaman düzgün ve doğru durup durmadıklarını anlamak için Pey-
gamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) onların omuzlarını ellerdi, ka-
rışık durmamaları için ikazda bulunarak, safların karışıklığının kalb-
lerin karışıklığına sebep olduğunu bildirirdi ve en akıllı zatların O'na
yakın durmalarını, diğer safların da akıl ve dirâyet derecesine riâ-
yet edilerek dizilmesini emretmiştir.

En akıllı ve dirâyetçe kuvvetli olanların imama yakın durmala-
rı emri ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der :

«İmamın namaz kıldırışını iyice bellemek, yanılğı hâlinde imamı
uyarmak, imamın namazı bozulunca onun yerine geçmek gibi önem-
li noktalar nedeni ile en akıllı ve liyakatlı kimselerin imama yakın

durmaları ve liyakat esasına göre safların düzenlenmesi emredilmiştir.

Hüccetüllah el-Bâliğa'da : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emri vermesinin sebebi, büyüklere saygı duygusunun İslâm toplumunda iyice yerleşmesidir. Kezâ liyakatsız kimselerin, ön safları işgal etmekle liyakatlı olanları tedirgin etmemeleridir, denmiştir.

N e v e v i de : Bu emrin hikmeti şudur : En akıllı ve dirayetli kimseye öncelikle ikram edilmelidir. Gerekliğinde imamın yerine o geçmelidir. İmam yanıldığında herkesten önce o farkına varır ve uyarır, namazın kılınış şeklini daha iyi zabtederek, başkasına öğretir, tam mânâsı ile imam gibi hareket etmekle imamın hareketlerini göremeyen arka saflardaki cemâata rehberlik eder. Akıllı ve dirâyetli kişilere öncelik tanınması hükmü namaza mahsus değildir. Her toplulukta böylelerine mutena yer verilmelidir. Meselâ ilim, fetva, istişâre, zikir, sohbet ve tedrisat meclislerinde en akıllı adamlara ön sıralarda yer verilmelidir.

Hadisin şöyle yorumlanması da mümkündür :

«Erginlik çağına varmış olan erkekler bana yakın dursun. Onların arkasında da erginlik çağına yaklaşmış olanlar ile mümeyyiz olan erkek çocuklar dursun. Onların arkasında da kadınlar dursun.»

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. En dirâyetli kimselerin namazda imama yakın durmaları müstahaptır. Dirayet derâcesine göre saflar düzenlenmelidir.

2. İkinci yoruma göre erginlik çağına ermiş olan erkekler imama yakın durmalıdır. Erginlik çağına yaklaşmış olanlar ve mümeyyiz olan erkek çocuklar bunların arkasında durmalıdır. Kadınlar da bunların arkasında saf olmalıdır.

3. İmam, cemâatın bu şekilde ve düzgün olarak saf olup olmadıklarını incelemeli ve hatalı duruşları düzeltmelidir.

N e s â i'nin B e r â' b i n Â z i b (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saflar arasında bir uçtan diğer uca kadar dolaşırdı. Omuzlarımızı ve göğüslerimizi eller-di ve : Karışık durmayınız ki kalbleriniz karışık olmasın, buyururdu.'

٩٧٧ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْهِيُّ . ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ثنا مُحَمَّدٌ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ أَنْ يَلِيَهُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ ، لِيَأْخُذُوا عَنْهُ .
 في الروائد : رجال إسناده ثقات .

TERCEMESİ

977) Enes (bin Mâlik) (Radiyallahü anh) 'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), muhacirlerin ve Ensârın, (namaz hükümlerini) kendisinden almaları için (namazda) zâtına yakın durmalarından hoşlanırdı."

Not : Râvilerinin sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Tirmizi bu hadisin rivâyet olunduğunu söyleyerek yalnız metnini mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkı ile rivâyet etmiştir.

Camiü's-Sağir de beyân edildiğine göre Ahmed bin Hanbel ve Hâkim de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Sindi der ki : 'Muhacirler ve Ensâr'dan maksat, onların erginlik çağına ulaşmış olan ileri gelenleridir. Bedevileri veya henüz erginlik çağına ermemiş olanları değildir.'

Tirmizi ve Câmiü's-Sağir'deki rivâyette : لِيَأْخُذُوا عَنْهُ = 'O'ndan (bilgi) alsınlar.' ifâdesi yerine : لِيَحْفَظُوا عَنْهُ = 'O'ndan bellesinler.' ifâdesi mevcuttur.

Şârih el-Azizi : 'Namazın farzları, vâcipleri, sünnetleri ve âdabı iyice bellensin diye seçkin zâtların O'na yakın durmaları istenmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşlanması ya bir sahâbiye bizzat haber vermesiyle yahut bir alâmetle bilinebilir.' demiştir.

٩٧٨ - حَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ . ثنا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ ، عَنْ أَبِي الْأَنْثَبِ ، عَنْ أَبِي نَصْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى فِي أَصْحَابِهِ تَأْخُرًا . فَقَالَ « تَقَدَّمُوا فَأَتَمُّوا بِي . وَلْيَأْتِمَ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ . لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتَّى يُؤَخَّرَهُمُ اللَّهُ » .

T E R C E M E S İ

978) "... Ebû Saïd (-i Hudri) (*Radıyullâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ashâbında bir gerileme (= Ön safta durmaktan kaçınma) gördü ve onlara :

«İleri geliniz ve bana uyunuz. Sizden sonrakiler de size uysunlar. (Ön saftan) geri durmaya devam eden bir kavmi nihâyet Allah geriletir.»

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı bu hadisin rivâyet edildiği «Kadınların saffa durması ve birinci saftan gerilemek» bâbında şöyle der :

«Sahâbiler, gâliba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «En akıllı olanlar bana yakın dursunlar...» meâlindeki (876 nolu) hadisini işittikleri ve kendilerini liyakatlı görmedikleri için birinci saffa geçmekten çekinmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ashâbına son hadisi emretmiştir.

«Sizden sonrakiler de size uysunlar.» emrinden maksat, arkalarında bulunanların sahâbileri kendilerine imam edinmeleri değil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdaki hareketlerini göremeyecekleri için önlerindeki saflara bakarak hareketlerini uydurmalarıdır. Çünkü bütün cemâatın bir imama uyması gereklidir.

«Geri durmaya devam eden...» Fıkrasının mânâsı şudur :

Ön saffın faziletini kazanmayı önemsemeyen ve bu fazileti küçümseyen kimseler bu davranışı alışkanlık hâline getirip bunda ısrar ederlerse Cenâb-ı Allah Âhiret günü onları geriletir. Yâni Cehennem'den ilk çıkaracağı mü'minler meyânında onları çıkarmıyacak. Ön saftan geri duruşlarına karşılık ve uygun olarak onları Cehennem'den tehirli çıkaracaktır.

Şöyle de yorum yapmak mümkündür :

Ön saffa geçiş hususunda böyle davrananları Cenâb-ı Hak önce Cehennem'e hapsedecek ve tehirli olarak Cennet'e koyacaktır.

Böylelerin, Cehennem'e giren mü'minlerin en altında olacakları kasedilmiş olabilir.

N e v e v i : Allah, böylelerini rahmetinden, muazzam fazlından, yüksek mertebeden, ilimden ve benzeri meziyetlerden geri bırakır, diyerek yorum yapmıştır.

Hadisin zâhirine göre bu şiddetli tehdit, birinci saffa geçmemeyi itiyat hâline getirenlere âittir. Aslında böyle yapan kimse yani geri saflarda durmayı itiyat hâline getiren veya namazını cemâatla değil tek başına kılan şahıs, bu davranışından dolayı cehenneme müstahak olmaz. Şu halde mezkûr tehdit ön saftan kaçınma yüzünden namazını terkeden veya vaktinden çıkarıp kazâya bırakan kişiye mahsûstur, diye yorum yapmak mümkündür.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. Ön saffın yüce sevabını kaçırmamak için bu saffa geçmeye önem verilmelidir. (Ancak ön saffa geçmek için başkasına eziyet etmemelidir. Aksi takdirde sevap yerine günah olur. Başkasına eziyet edeceği endişesiyle ön saffa geçmekten vaz geçen şahsın sevabı ön safta namaz kılanın sevabından daha fazladır. Çünkü T a b a r â n i'nin İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

مَنْ تَرَكَ الصَّفَّ خِيفَةً أَنْ يُؤْذَى أَحَدًا أَوْ ضَعْفَ اللَّهِ لَهُ أَجْرُ الصَّفِّ الْأَوَّلِ

«Bir kimseye eziyet edeceği endişesi ile ön saftı bırakan adam için Allah ilk saffın sevabının iki katını verir.»

2. İmam, fazilet sâhiblerinin namazda kendisine yakın durmalarını istemeli ve cemâat için en hayırlı olan şeyi tavsiye etmelidir.

3. İmamı görmeyen arka saflardaki cemâat, önlerindeki safların hareketlerine göre imamı tâkip edebilirler.

4. Ön saffın sevabını küçümsiyerek gerilemek hatâdır.

(٤٦) باب من أحق بالإمامة

46 — İMAMLIĞA ÖNCELİKLE HAKKI OLANIN BÂBİ

٩٧٩ — حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . تَابَ يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ ، عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ ،

عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَا وَصَاحِبٌ لِي . فَلَمَّا أَرَدْنَا الْإِنْصِرَافَ قَالَ لَنَا « إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَأَذِّنَا وَأَقِيمَا . وَلْيَوْمُكُمْ كَمَا أَكْبَرُكُمْ » .

T E R C E M E S İ

979) "... Mâlik bin el-Huveyris (52) (*Radiyallâhü anh*)'den: Şöyle söylemiştir :

Ben bir arkadaşımla berâber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardık. Geri dönmek istediğimiz zaman O, bize :

«Namaz vakti olunca ezan okuyunuz, ikâmet ediniz ve (yavaşça) büyük olanınız size namaz kıldırın.» buyurdu."

İ Z A H I

B u h â r i , M ü s l i m , T i r m i z i , E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de bunu uzun ve kısa metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

E b ü D â v ü d 'un aynı başlık altında açtığı bâbta rivâyet ettiği bu hadisin açıklamasını yapan el-Menhel yazarı şu bilgiyi verir :

« M â l i k (*Radiyallâhü anh*)'in arkadaşının ismini bilemiyoruz.

«Ezan okuyunuz, ikâmet ediniz.» emrinden maksat, her ikisinin de ezan okuması ve ikâmet etmesi değil, birisinin bu işi yapmasıdır. Ezan ve ikâmet için yaş durumu tercih sebebi olmadığından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bu hususta serbest bırakmıştır. Fakat imamlık için yaşça büyüklük tercih sebebi kılındığından bu hüküm verilmiştir.

Ezan ve ikâmet emrinde ikisinin muhatap tutulması şöylece de yorumlanabilir : 'Yâni biriniz okuyunuz, diğeriniz de icâbet ediniz.

Şunu da belirtelim : İkâmet etmek ezan okuyanın hakkıdır. Çünkü : مَنْ أَذَّنَ فَهُوَ يُقِيمُ = «Kim ezan okursa, o ikâmet eder.» hadisi bunu âmiridir.

«Büyük olanınız namaz kıldırın.» cümlesindeki büyüklükten maksat, yaşça olan büyüklüktür. Rütbe, makam ve benzeri yünden olan büyüklük kastedilmemiştir. Çünkü bazı rivâyetlerde 'yaşça büyüklük' kaydı vardır. Ayrıca E b ü D â v ü d 'un rivâyetindeki : «Ve biz o günlerde ilim bakımından birbirimize yakın idik.» ilâvesi de bu durumu teyid eder.

(52) Bu zâtın hâl tercemesi 859 nolu hadisin izahında geçmiştir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. İmamlık, müezzinlikten efaldır. Çünkü ezan ve ikâmet etmek için büyüklük aranmadığı halde imamlık için aranmıştır.

2. Vakit namazlarının cemâatla kılınması emredilmiştir. Cemâatın oluşması için imamın berâberinde bir kişinin bulunması kâfidir.

3. Farz namazların vakti girince ezan ve ikâmet etmek meşrûdur.

۹۸۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا شُعْبَةُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَجَاءٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَوْسَ بْنَ صَمَّيْحٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَوْمَ الْقَوْمِ أَقْرَأْتُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ. فَإِنْ كَانَتْ قِرَاءَتُهُمْ سَوَاءً، فَلْيُؤْمِّمْهُمْ أَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً. فَإِنْ كَانَتْ الْهِجْرَةُ سَوَاءً، فَلْيُؤْمِّمْهُمْ أَكْبَرُهُمْ سِنًا. وَلَا يُؤْمِّمُ الرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ وَلَا فِي سُلْطَانِهِ، وَلَا يُحْلَسُ عَلَى تَكْرِيمَتِهِ فِي يَتِيهِ، إِلَّا بِإِذْنٍ، أَوْ بِإِذْنِهِ.»

T E R C E M E S İ

980) "... Ebû Mes'ud (el-Bedrî) (53) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Allah'ın kitabını en çok bilen kişi kavmine imamlık eder. (= etsin) Eğer onların Kur'an bilgisi eşit ise (Mekke'den Medine'ye) önce hicret eden imamlık etsin. Şayet hicretleri berâber ise yaşça büyüğü olanı imamlık etsin. Evinde ve hükmü altındaki yerde adama imamlık edilmesin. Oturması için evinde kendisine tahsis edilmiş olan yerinde de oturulmasın. Ancak onun izni ile (bu işler) olur.»

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve İbn-i Hibbân da bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin: أَقْرَأْتُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ lafzını: «Allah'ın kitabını en çok bi-

len» diye terceme ettim. Bu cümle çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. El-Menhel yazarı bu bâbta rivâyet olunan mezkûr hadisin açıklamasını yaparken şöyle der :

Bu cümleden maksat K u r ' a n ' dan ezberi en çok olanın imamlığa öncelikle geçmesidir. Bâzıları : 'Bu ifâdeden maksat, K u r ' - a n okuyuşu en güzel ve K u r ' a n ahkâmını en iyi bilendir. Böyle olanın ezberi diğerlerinden az bile olsa imamlık onun hakkıdır, demişlerdir.

Bir kısım âlimler de : Bundan maksat fıkıh bilgisi bakımından en âlim olanıdır. Çünkü Ashâb-ı Kiram'ın durumuna bakılırsa onların en kuvvetli fıkıhçılarının aynı zamanda en kuvvetli K u r ' a n okuyucusu oldukları görülür.

Şu halde sahâbilerin en kuvvetli hâfızı en kuvvetli fıkıhçısıdır. Nitekim A b d u l l a h b i n M e s ' u d (Radiyallâhü anh) :

'Birimiz Kur'an'dan bir sûre hıfzettiği zaman onunla ilgili ilmi sağlamlaştırmadıkça ve helâlını, haramını iyice tanımadıkça o sûreden çıkıp başka süreye geçmezdi' demiştir. Abdullah bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ) da : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir sûre inince biz ondaki emri, yasağı, helâli ve harâmı bilmiş olurduk.» demiştir.

Şu halde, Sahâbilerin en kuvvetli hâfızı denilince bununla en kuvvetli Fıkıhçısı kastedilmiş olur.

Hadisin : «Eğer onların Kur'an bilgisi eşit ise...» fıkrasının mâ-nâsı şudur : 'Eğer cemâat fertleri K u r ' a n hıfızı, okuyuşu ve ilmi bakımından eşit iseler, M e k k e Fethinden önceki devirde hangisi daha önce M e k k e 'den M e d i n e 'ye hicret etmiş ise imamlık onun hakkıdır.

Erken hicret etmenin imamlıkta tercih sebebi kılınmasının nedeni şu olabilir : Hicret etmekte kıdemli olmak bir şereftir. Bu şerefi ihrâz eden zât imamlığa öncelikle lâyıktır. Ayrıca erken hicret eden zâtlar, sonradan hicret edenlere nisbeten umûmiyetle daha bilgili olur.

Küfür diyârından İslâm memleketine hicret edenler de bu hükmeye dâhildir. Çünkü âlimlerin cumhûruna göre hicret hükmü kıyâmete kadar devam eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;

لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ = «Mekke fethinden sonra hicret yoktur.» hadi-

sinin mânâsı şudur: «Fetihten sonra M e k k e de İslâm memleketi olduğu için artık oradan M e d i n e'ye gidip yerleşmek hicret sayılmaz. (Veyâhut) Hiç bir hicretin fazileti, M e k k e fethinden önceki devreye rastlayan hicret fazileti gibi olamaz.»

İ b n ü'l-M e l e k: 'Bu gün için imamlığa tercih sebebi yönünden muteber olan hicret, mânevi hicrettir. Bu da günahlardan hicret etmektir. Şu halde günahlardan en çok kaçınan kimse imamlığa daha lâyıktır' demiştir.

Hadisin: «Yaşça büyük olanı...» tâbirinden maksat, müslümanlıkta geçen ömür süresidir. Mutlak yaş uzunluğu değildir. Şu halde yaşlandıktan sonra müslüman olan bir ihtiyar, çocukluğundan beri müslüman olan bir gence veyâ o ihtiyardan yaşça küçük olmakla beraber ondan önce müslümanlığı kabul etmiş olan kişiye takdir edilmez. Meselâ: 60 yaşındaki bir ihtiyar 5 yıl önce müslüman olmuş, 40 yaşındaki bir orta yaşlı da 10 yıl önce müslüman olmuş ise imamlık 40 yaşındakinin hakkıdır.

Hadisin son fıkrasında bir kimsenin evinde veyâ tasarrufu altındaki her hangi bir yerinde, izni olmadan ona imamlık edilmesi yasaklanıyor. M ü s l i m ve E b ü D â v ü d'un rivâyetlerinde;

أَهْلِهِ فِي يَتِيهِ yerine; فِي يَتِيهِ lafzı kullanılmıştır. Netice değişmez. Bu fık-

raya göre imamlık ev veyâ yer sâhibinin hakkıdır. Cemâat arasında kendisinden daha bilgili şahıslar olsa bile hak onundur. Dilerse başkasını imamlığa geçirir. Cemâat içinden birisine izin verirken en faziletli olan kişiyi seçmesi müstahabtır.

Fıkranın son cümlesinde de bir ev sâhibinin oturması için hazırlanmış olan döşek, minder, koltuk, divan ve benzeri yerlere izni olmadan başkasının oturması yasaklanıyor.

Cumhûra göre imamlığa öncelik hakkı şu sıraya göredir:

1. Devlet büyüğü,
2. Ev veyâ o yer sâhibi,
3. Namaza âit fıkıh hükümlerini en iyi bilen kişi,
4. Kırâatı en güzel olan şahıs.

Hicret, takvâ ve yaşlılık gibi özelliklerin sıralanışı bakımından fıkıh âlimlerinin görüşleri farklıdır. Geniş malûmat için fıkıh kitaplarına mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

(۴۷) باب ما يجب على الإمام

47 — İMAMA VÂCİB OLAN (TİTİZLİK) BÂBİ

۹۸۱ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، أَخُو فُلَيْحٍ . ثنا أَبُو حَازِمٍ ؛ قَالَ : كَانَ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ السَّاعِدِيُّ يُقَدِّمُ فِتْيَانَ قَوْمِهِ ، يُصَلُّونَ بِهِمْ . فَقِيلَ لَهُ : تَفْعَلُ ، وَلَكَ مِنَ الْقَدَمِ مَا لَكَ ؟ قَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْإِمَامُ ضَامِنٌ . فَإِنْ أَحْسَنَ ، فَلَهُ وَلَهُمْ . وَإِنْ أَسَاءَ ، يَمْنِي ، فَعَلَيْهِ وَلَا عَلَيْهِمْ » .

فی الزوائد : فی إسنادہ عبد الحمید ، اتفقوا علی ضعفہ .

T E R C E M E S İ

981) "... Ebû Hâzım (54) (*Radıyallâhü anh*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Sehl bin Sa'd-i Sâidi (*Radıyallâhü anh*) (55) kavminin gençlerini namaz kıldırarak için öne geçirirdi. Kendisine :

İslâmiyet'te yüce bir kıdemin bulunduğu halde sen (niçin böyle) yapıyorsun? (Kendin namaz kıldır mıyorsun) denildi. O şöyle dedi :

Ben, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'i şöyle buyururken işittim :

« İmam zâmin (kefil)dir. Eğer namazı iyi kıldırırsa sevap hem onadır hem cemâatadır. Şâyet fenâ kıldırırsa vebâli onadır. Yâni cemâata değildir. »

Not : Zevâid'de : Bunun isnadında bulunan râvi Abdülhamid'in zayıflığına âlimler ittifak etmişlerdir, denmiştir.

İ Z A H İ

İmamın kefil oluşu, cemâata namazı sıhhatlı bir şekilde kıldırarak sorumluluğunu yüklenmiş olmasından dolayıdır. Eğer bilerek

(54) Sika bir tâbiidir. Adı Seleme bin Dînâr'dır. Zühd-ü takvası ile meşhurdur. Sehl (R.A.)'den başka, Atâ bin Ebi Rabâh, Said bin el-Müseyyeb ve başka zatlardan da rivâyet etmiştir. Zühri ve Mâlik dâhil bir çok râvisi vardır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. H. 135'te vefat ettiği söylenmiştir. (El-Menmel cild 1, sah. 147)

(55) Bu zâtın hal tercemesi 164 nolu hadîsin izahında geçmiştir.

namazı ifsad eden kusuru varsa ve cemâat bundan habersiz ise cemâatın namazını imam ifsat etmiş olur. Cemâat bu durumu bilmediği için namazını iade etmez. Bütün vebal da imamın boynunda kalır.

Kezâ imam namazı sıhhatli olarak kılsa bile sünnetlerine ve âdabına riâyet etmezse fazilet bakımından eksik kıldırılmış olur. Halbuki âdab ve sünnetlerine riâyet etmek sûretiyle cemâata namaz kıldırmak görevini yüklenmiş, bu hususta cemâata karşı sorumluluk altına girmiş ve cemâat da onu kefil saymıştır. Bu noktalarda da kusur işlerse iyi kıldırılmış sayılmaz vebâl da ona âittir.

٩٨٢ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ أُمِّ غُرَابٍ ، عَنِ امْرَأَةٍ يُقَالُ لَهَا عَقِيلَةٌ ، عَنْ سَلَامَةَ بِنْتِ الْحُرِّ ، أختِ خَرَشَةَ ؛ قَالَتْ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ : « يَا أَيُّهَا النَّاسُ زَمَانٌ يَقُومُونَ سَاعَةً ، لَا يَحْدِثُونَ إِلَّا مَا بُعِثَ بِهِمْ » .

T E R C E M E S İ

982) "... Haraşa kardeşi Selâmet binti'l-Hür (56) (*Radiyallâhü anhá*)'-den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim :

«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki ayakta bir saat bekliyecekler de onlara namaz kıldıracak bir imam bulamayacaklardır.»

İ Z A H İ

Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de Selâmet (*Radiyallâhü anhá*)'nın bu hadisini şu meâlde rivâyet etmişlerdir :

«Mescid halkının (imamlık hakkında) itişmesi ve namaz kıldıracak bir imamı bulamayışları şüphesiz kıyâmet alâmetlerindendir.»

Cemâatın bir imam bulamayışı ve imamlık hakkında itişmesi iki şekilde yorumlanmıştır :

1. Herkes imamlıktan kaçınır ve arkadaşını öne sürmek ister. Bunun sebebi ise cemâatın imamlık için gerekli bilgiye sahip olma-

(56) Bu hâton Sahâbidir. Bu hadisi Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmiştir. Râvileri de Akile ve Ümmü Dâvûd el-Vâbişiyye'dir. Ebû Dâvûd ve müellifimiz onun rivâyetini almışlardır. (El-Menhel cild 4, Sah. 295)

yışı veyâ imam seçilmesi ve tâyini husûsunda anlaşılamaması, yahut Allah rızası için ve fahri olarak imamlık yapacak kimsenin te'min edilememesi gibi şeylerdir.

2. Herkes; Ben imam olayım, der, bundan dolayı cemâat arasında sürtüşme çıkar ve imamsız kalınır.

İlk yorum, bu bâbta anılan diğer hadislerle daha uygun olur.

۹۸۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَدَنِيُّ. ثنا ابنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ ؛ أَنَّهُ خَرَجَ فِي سَفِينَةٍ ، فِيهَا عُتْبَةُ بْنُ حَامِرٍ الْجَمْعِيُّ . فَخَانَتْ صَلَاةَ مِنْ الصَّلَوَاتِ . فَأَمَرَنَاهُ أَنْ يَوْمِنَا . وَقُلْنَا لَهُ : إِنَّكَ أَحَقُّنَا بِذَلِكَ . أَنْتَ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَبَى ، فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أَمَّ النَّاسَ فَأَصَابَ ، فَالصَّلَاةَ لَهُ وَلَهُمْ . وَمَنْ انْتَقَصَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ، فَعَلَيْهِ ، وَلَا عَلَيْهِمْ » .

T E R C E M E S İ

983) "... Ebû Ali el-Hemedânî (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Bir vapurla yolculuğa çıkmış, vapurda Ukbe bin Âmir el-Cühenî (*Radiyallâhü anh*) da varmış. (Ebû Ali şöyle der) :

Farz namazlardan birisinin vakti oldu. Biz Ukbe (*Radiyallâhü anh*)'den bize namaz kıldırmasını istedik ve : Şüphesiz imamlık hepimizden fazla senin hakkındır, sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sohbeti ile müşerref olmuş bir sahâbisin, dedik. Ama o bundan imtina etti ve şöyle dedi : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim :

«Kim insanlara namaz kıldırır da isâbetli (= eksiksiz) kıldırır-sa namaz(ın sevabı) hem onadır, hem cemâatadır. Ve kim şu namazdan bir şey eksiltirse vebâl onun üzerinedir. Cemâatın üzerinde değildir.»

İ Z A H İ

Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhâkî, İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve el-Hâkim de Ukbe (*Radiyallâhü anh*)'in hadisini az lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir.

Hadisteki isâbet ve eksiltme umumidir. Yâni namazın şartlarını ve rûkûnlerini tam yapmak sûretiyle isâbetli kıldırان imamı sevap vardır. Cemâat da sevap kazanır. Eger imam namazın farzlarından bir şeyi eksik yapmak sûretiyle noksanlaştırır ve cemâat bu eksiği bilmezse cemâatın boynuna bir vebâl geçmez. Bütün vebâl imama âittir.

E b ü D â v'ü d'un rivâyetindeki isâbet ve noksanlık vakte bağlanmıştır. Yâni imam, namaz vakti henüz çıkmamış iken cemâata namaz kıldırırsa... ve imam, vakit çıktıktan sonra namaz kıldırırsa... olur.

(٤٨) باب من أمَّ قومًا فليخفف

48 — BİR KAVME İMAMLIK EDEN KİŞİ (NAMAZI) HAFİF KILDIRSIN BÂBİ

٩٨٤ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْخَرٍ . ثنا أَبِي . ثنا إِسْمَاعِيلُ ، عَنْ قَبَسٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي لَا تَأْخُرُ فِي صَلَاةِ الْقَدَاةِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ ، لِمَا يُطِيلُ بِنَا فِيهَا . قَالَ ، فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَطُّ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ . « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ مِنْكُمْ مُنْفَرِّينَ . فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَجُوزْ . فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحُلَّةِ » .

T E R C E M E S İ

984) ... Ebü Mes'ud (el-Bedri el-Ensâri) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre bir adam (57) Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'e gelerek :

— Ya Resûlallah! Ben falanca (imam) yüzünden sabah namazında bile bile (cemâattan) geri kalıyorum. Çünkü çok uzatıyor, dedi. (Ebü Mes'ud) (*Radıyallâhü anh*) (demıştır ki :

Ben, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'i bir vaazında o günkü kadar hiddetli görmemiştim. O (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) :

— «Ey insanlar! İçinizden bazı kimseler (cemâatı) nefret ettiricidir. Hanginiz cemâata namaz kıldırırsa hafif kıldırınsın. Çünkü onların içinde zayıf olanı, yaşlı olanı ve iş - güç sâhibi olanı vardır.» bu yurdu."

(57) Adı belirtilmemiştir. Bazıları, Hazm b. Ebi Kâ'b'dır, demıştır.

İ Z A H I

Buhâri, Müslim ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir. Aralarında bulunan lâfız farkı mânâyı etkilemez.

«Mâ sallâ» cümlesindeki «Mâ» zâide (= fazla)dır.

Namazı uzattığından dolayı şikâyet edilen imamın ismi geçmemiş olmakla berâber, Muaz bin Cebel ile Ubeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anhümâ)'dan birisidir.

HÂDİSTEN ÇIKARILAN FİKİH HÜKÜMLERİ

1. İmam namazı fazla uzatmayı alışkanlık hâline getirdiği takdirde bunun önlenmesi için durumu üst makama iletmek câizdir.
2. İmam namazı fazla uzatıp cemâatı kaçırmamalıdır.
3. Müslümanları ibâdetten soğutucu davranışlarda bulunmaya karşı hiddetlenmek meşrûdur.
4. İmam cemâat arasında bulunan yaşlıyı, zayıfı ve iş - güç sahibi kimseleri düşünerek namazı hafif kıldırmalıdır.

۹۸۵ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدَةَ، وَحُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ؛ قَالَا: سَأَلْنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. أَنَا عَبْدُ الْقَزِيزِ

ابْنُ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوجِزُ وَيُتِمُّ الصَّلَاةَ.

T E R C E M E S İ

985) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazı kısa ve tam olarak kıldırırdı."

İ Z A H I

Buhâri, Müslim ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâatın hâlini düşünerek namazı kısa tutardı. Ama namazın rûkûnlerinden, sünnetlerinden ve âdabından hiç bir şey eksik bırakmazdı. Bunları tam yapardı.

۹۸۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ. أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛

قَالَ: صَلَّى مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْآنَصَارِيُّ بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْإِشَاءِ. فَطَوَّلَ عَلَيْهِمْ فَأَنْصَرَفَ

رَجُلٌ مِنَّا ، فَصَلَّى . فَأَخْبَرَ مُعَاذٌ عَنْهُ . فَقَالَ : إِنَّهُ مُنَافِقٌ . فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ الرَّجُلَ ، دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَأَخْبَرَهُ مَا قَالَ لَهُ مُعَاذٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَتُرِيدُ أَنْ تَكُونَ قَتَانًا يَا مُعَاذُ ؟ إِذَا صَلَّيْتَ بِالنَّاسِ فَأَقْرَأِ بِالشَّمْسِ وَضَحَاهَا ، وَسَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَاللَّيْلِ إِذَا يَنْشَى ، وَأَقْرَأِ بِاسْمِ رَبِّكَ » .

T E R C E M E S İ

986) "... Câbir (bin Abdillâh el-Ensâri) (*Radıyallâhü anhümâ*)'den ; Şöyle demiştir :

Muaz bin Cebel el-Ensâri (Radıyallâhü anh) arkadaşlarına yat-sı namazını kıldırıldı. Namazı bir hayli uzattı. Bu sebeple cemâatımızdan bir adam ayrıldı ve namazı yalnız kıldı. Muaz (Radıyallâhü anh)'a durum bildirilince, Muâz : O, münâfıktır, dedi. Adama bu söz ulaşınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna girerek, aleyhinde Muâz (Radıyallâhü anh)'m söylediği sözü nakletti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Muâz (Radıyallâhü anh)'a :

«Yâ Muâz! Sen Fettân mı olmak istiyorsun? Halka namaz kıldır-dığın zaman Eş-Şems, El-A'la, El-Leyl ve el-Alak sûreleri ile kıldır.» buyurdu."

İ Z A H İ

Kütüb-i Sitte sahibleri, Ahmed, İbn-i Hibbân, Ta-barâni, Tahavi ve Beyhaki bunu az lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir.

Muâz (Radıyallâhü anh)'dan şikâyetçi olan adamın ismi hakkında ihtilâf vardır. Kimisi Hazm bin Ebî Kâ'b'dır demiş, kimisi Harâm bin Melhân'dır, demiş, kimisi de Selim'dir, demiştir.

Yatsı namazında Muâz (Radıyallâhü anh)'a uyan bu adamın namazdan çıktığını ve kendi kendine yeniden namaza durduğunu buradaki rivâyetten çıkarmak mümkündür.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde;

فَاعْتَزَلَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَصَلَّى ..

= «Cemâattan bir adam ayrılarak yalnız namaz kıldı» ifâdesi kullanılmıştır. El-Menhel yazarı şöyle der :

«Adamın ayrılması iki türlü yorumlanabilir :

1. Adam namazını yarıda kesmiş ve kendi kendine yeniden namaza başlamıştır.

2. Adam imama uymayı bırakarak, kaldığı yerden itibaren kalan rek'atları yalnız kılmıştır.

Ş â f i i l e r ikinci yorumu benimseyerek, böyle yapmanın câiz olduğunu söylemişler ve bu hadisi delil göstermişlerdir. Lâkin N e v e v î, bu hadisi delil göstermenin zayıf olduğunu, çünkü ikinci yorumun kesin olmadığını, bilâkis M ü s l i m 'in rivâyetinin ilk yorumun sıhhatlı olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir.

N e v e v î 'nin yukarıdaki sözü ve B u h â r î 'nin rivâyeti ilk yorumu teyid eder.»

M u â z (Radiyallâhü anh)'ın «O münafıktır.» sözünden maksadı, cemâattan ayrılıp yalnız namaz kılmak münafığın işidir. Müslüman böyle yapmamalıdır. Adamın kasıtlı değil, mâzeretine binâen böyle davrandığını Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiği bâzı rivâyetlerde belirtilmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (M u â z (Radiyallâhü anh)'a : «Fettân olmak...» buyurmuştur.

«Fettân» 'Fâtin'in mübalâğasıdır. Fâtin : eziyet veren, azâp eden, işkence yapan, nefret ettiren, dini sevmeye mâni olan, günaha sokan gibi mânâlara geilir. Cümlelerin mânâsı :

«Yâni Ey Muâz! Sen namazda kırâatı uzatmakla halkı dinden soğutucu ve dini vecibelerini yerine getirmekten men edici olmak ister misin?»

Bu soru, kınamak mâhiyetindedir. Böyle yapmamış olmalıydın, demek isteniyor.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. Tâzir cezasında sözle yetinilebilir. (Burada kınama cezası şifâhen verilmiştir.)

2. Cemâatın dağılmasına yol açan harekette bulunan kişinin böyle yapmasının engellenmesi meşrûdur.

3. İmam, cemâatın durumu göz önünde bulundurmalıdır.

٩٨٧ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ سَمِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ أَبِي الْمَاصِ يَقُولُ : كَانَ آخِرَ مَا عَهَدَ إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ حِينَ أَمَرَنِي عَلَى الطَّائِفِ ، قَالَ لِي « يَا عُثْمَانُ ! تَجَاوَزْ فِي الصَّلَاةِ وَاقْدِرِ النَّاسَ بِأَضْعَفِهِمْ . فَإِنَّ فِيهِمُ الْكَبِيرَ وَالصَّغِيرَ وَالسَّقِيمَ وَالْبَعِيدَ وَذَا الْحَاجَةِ » .

TERCEMESİ

987) "... Osman bin ebi'l-As (58) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Tâif'e vâli olarak görevlendirdiği zaman bana yaptığı son tavsiye ve emir şu idi : Buyurdu ki :

-Yâ Osman! Namazı hafif kıldır ve halkın hepsini, içlerindeki en zayıf adama göre hesapla. Çünkü şüphesiz onların içinde büyük, küçük, hasta, (evi) uzak ve iş - güç sahibi olanlar vardır."

٩٨٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ . ثنا يَحْيَى . ثنا شُعْبَةُ . ثنا عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ ، عَنْ سَمِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ قَالَ : حَدَّثَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْمَاصِ ؛ أَنَّ آخِرَ مَا قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَمَنْتَ قَوْمًا فَأَخِفْ بِهِمْ » .

TERCEMESİ

988) "... Osman bin Ebi'l-Âs (*Radıyallâhü anh*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in bana buyurduğu son sözü budur :

-Sen bir kavme namaz kıldırдыңın zaman hafif kıldır."

İ Z A H I

Osman (*Radıyallâhü anh*)'ın ilk hadisini biraz lafız farkı ile Ebû Dâvûd, Nesâî, el-Hâkim ve Beyhakî de, son hadisini ise Müslim de rivâyet etmişlerdir.

(58) Hal tercemesi 714 nolu hadisin izahında geçmiştir.

Bu hadis de imamın namazı hafif kıldırmasını emreder. Yukarıda da işaret ettiğim gibi imam, namazın farzlarına, vâciplerine, sünnetlerine ve âdabına riâyet etmek sûretiyle bunları tastamam yapacak, fakat kırâatı, tesbihleri ve duâları pek uzatmayacaktır.

(۴۹) باب الإمام يخفف الصلاة إذا حدث أمر

49 — BİR ŞEY OLURSA İMAM NAMAZI
HAFİFLETİR, BÂBİ

۹۸۹ — حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا سَعِيدٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ،
عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنِّي لَأَدْخُلُ فِي الصَّلَاةِ ، وَإِنِّي أُرِيدُ
إِطَاعَتَهَا . فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي ، مِمَّا أَعْلَمُ لَوْ جَدَّ أُمُّهُ يُسْكَائِهِ » .

T E R C E M E S İ

989) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre. Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu. demiştir :

« (Çok defa) ben namaza girerim ve uzatmak isterim de bir çocuğun ağladığını duyunca, ağlaması nedeni ile anasının üzüntüsünü bildiğim için kırâatımı hafifletirim. »

İ Z A H İ

Buhâri, Müslim ve Tirmizî de bunu rivâyet etmişlerdir.

«Vecd» kelimesi hüzün ve muhabbet mânâlarına gelir. Her iki mânâ da burada düşünülebilir. Hüzün mânâsı daha açık olduğu için bunu üzüntü kelimesi ile ifâde ettim. N e v e v i bu malûmatı verdikten sonra şöyle der :

HADİSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. İmama uyanlara şefkat edilmeli, maslahatlarına riâyet edilmelidir.
2. Zarûret olmadıkça onlara zorluk vermemelidir.
3. Kadınlar mescidlerde erkeklerle berâber cemâatla namaz kılabilirler. (Arkada durmaları şarttır.)

4. Küçük çocuğu mescide sokmak câizdir. (Mescidi kirlletmesinden emin olunmayanı sokmamak daha iyidir.)

۹۹۰ - حَدَّثَنَا إِيْمَاعِيْلُ بْنُ أَبِي كَرِيْمَةَ الْحَرَّانِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ

ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلَانَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْمَاصِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَأَنْتَمِعُ بِكَاءِ الصَّبِيِّ فَأَتَجَوَّزُ فِي الصَّلَاةِ » .

فی الزوائد : عثمان بن ابی الماص ، فی إسنادہ مقال . قال المزنی فی التہذیب : قیل لم یسمع الحسن من عثمان اھ . وحمد بن عبد اللہ بن علانہ ، وإن وثقہ ابن معین وابن سعد ، فقد ضعفہ الدارقطنی . والأزدی اکذبه . وابن حبان قال : یروی الموضوعات عن الثقات . لا یحتمل ذکرہ إلا علی وجه القدح فیہ ، وباقی رجالہ ثقات .

T E R C E M E S İ

990) "... Osman bin Ebi'l-Âs (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Ben (namaz kıldırırken) bir çocuğun ağladığını duyarım. Bunun üzerine kırâatımı hafifletirim.»

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : «Osman bin Ebi'l-As (R.A.)'ın bu hadisi-ne âit isnad aleyhinde konuşulmuştur. El-Mizzî et-Tehzib'te : El-Hasan'ın Osman'dan hadis işitmediği söylenmiş, demiştir. İbn-i Main ve İbn-i Sa'd, senedin diğer râvilerinden Muhammed bin Abdillâh bin Ulâsa'nın sıkı olduğunu söylemişler ise de, Dârekutni onu zayıf saymış, el-Ezdi onun yalancı olduğunu söylemiş ve İbn-i Hibbân : O, mevzû hadisleri sıkalardan rivâyet eder. Tenkitten başka bir şey için onu anmak muhtemel değildir, demiştir. Senedin kalan râvileri sıkadır.»

۹۹۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ ، وَبِشْرُ بْنُ بَكْرِ ،

عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَأَقُومُ فِي الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُطَوِّلَ فِيهَا ؛ فَأَنْتَمِعُ بِكَاءِ الصَّبِيِّ . فَأَتَجَوَّزُ ، كَرَاهِيَةً أَنْ يَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » .

T E R C E M E S İ

991) "... Ebû Katâde (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Gerçekten (çok kere) ben namaza (kırâatı) uzatmak niyetiyle dururum da bir çocuğun ağladığını işitince, anasına zahmet olmasın diye (kırâatımı) kısa keserim.»

İ Z A H I

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhâki de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in arkasında namaz kılan kadınlardan çocuğu ağlayan hâtunun kalbi, çocukla meşgul olur, huzurla namaza devam edemez, diye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kırâatını kısalttırdı. Bu hadis, Efendimizin mü'minlere olan büyük şefkatini gösteren delillerdendir.

El-Menhel yazarının bu hadis bahsinde naklettiğine göre İbn-i Sâbit (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa ilk rek'atte 60 âyet kadar uzun olan bir sûreyi okudu. Sonra bir çocuğun ağladığını işitince ikinci rek'atte üç âyet okudu.»

Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in anılan durumda rükû ve secde zikirlerini de hafiflettiği Buhâri'nin Ene's (Radıyallâhü anh)'den rivâyetinden anlaşılıyor.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

Namazda kırâatı uzatmak isteyen kişi, ihtiyaç hâlinde bunu kısaltmalıdır.

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Hattâbî bu hadisi delil göstererek : İmamın rükû'da iken cemâata katılmak isteyen bir kimse için rükû'unu uzatmak sûretiyle kişinin rek'ate ulaşmasına imkân vermesi câizdir. Çünkü bir kimenin dünya ile ilgili ihtiyacı için imamın namazını kısaltması câiz olunca, âhiretle ilgili bir iş için namazını uzatması da câiz olur, demiştir. Fakat bâzı âlimler imamın mezkûr amaçla rükû'unu uzatmasını mekruh sayarak bundan Allah'a ortak koşmak endişesini duyduğunu söylemişlerdir.

Ali el-Kâri şöyle demiştir :

«Hattâbî'nin bu hadisi delil göstermesine itiraz edilebilir. Çünkü bir maksatla ibâdeti hafifletmek ve uzatmayı bırakmak ile bir

şahıs için ibâdeti uzatmak arasında fark vardır. Zira şahıs için ibâdeti uzatmak bilinen riyâdan sayılır. Bizce imamın; Allah'a yaklaşmak için değil de geç kalan bir kişinin rek'ate ulaşması için rükû'u uzatması tahrimen mekruhtur. Böyle yapan imam için, büyük tehlike endişesi vardır. Ama bununla kâfir olmaz. Çünkü bu hareketi ile Allah'tan başkasına ibâdet etmeye niyet etmiş değildir...' demiştir.-

Ş â f i i fıkıh âlimleri : İmamın rükû'dayken yeni gelen bir kimsenin cemâate katılmak istediğini anlayınca rükû'u uzatması câizdir, demişlerdir.

Ş a ' b i , H a s a n - ı B a s r i ve İ b n - i E b i L e y l â da bu görüştedirler. Cemâata sıkıntı vermemek kaydıyla bunun câizliğine Ahmed bin Hanbel, İshak bin Rahaveyh ve Ebû Sevr de hükmetmişlerdir.

E v z â i , E b ü H a n î f e , M â l i k , C e d î d kavlinde Ş â f i i ve E b ü Y ü s u f ise imamın bu bekleyişini mekruh görmüşlerdir.

(۵۰) باب إقامة الصفوف

50 — SAFLARI DOĞRULTMAK BÂBİ

۹۹۲ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ تَعِيمِ بْنِ طَرَفَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ السَّوَامِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا ؟ » قَالَ ، قُلْنَا : وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا ؟ قَالَ « يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُولَى ، وَيَتَرَاصُونَ فِي الصَّفِّ » .

T E R C E M E S İ

992) (âbir bin Semûre es-Süvâi (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir :

«Melekler, Rabb'ları katında saf oldukları gibi niçin sizler de saf oluyorsunuz?»

Câbir (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Biz :

— Melekler, Rabb'ları katında nasıl saf olurlar? dedik.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Melekler ön safları tamamlarlar (doldururlar) ve safta boşluk bırakmıyacak şekilde birbirlerine sımsıkı yapışırlar.» buyurdu."

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Beyhâkî de mânâyı etkilemeyen az lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir.

«Allah katında» ifâdesi ile meleklerin ibâdete kalkışları veya Arş-ı A'lâ yanındaki duruşları kasdedilmiş olabilir. Yâhut Allah'tan başka kimsenin bilemiyeceği bir makamdaki duruştur.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1. İmam cemâatın duruşunu düzenlemeli ve onlar hakkında en hayırlı olan şeye teşvikte bulunmalıdır.

2. Ön safları doldurmak müstahaptır. Bir saf dolmamış iken arkada başka saf yapılmamalıdır.

3. Cemâat saf yaparken birbirine yapışmalıdır, aralarında boşluk bırakmamalıdır.

۹۹۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ شُعْبَةَ . م وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ . ثنا أَبِي ، وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ ؛ قَالَ : ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « سَوُّوا صُفُوفَكُمْ . فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ » .

T E R C E M E S İ

993) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«(Namazda) saflarınızı düzgün tutunuz. Çünkü safları düzeltmek namazın, mükemmelliğinden (güzelliğinden) bir parçadır.»

İ Z A H I

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadis, namaz saffını düzeltmenin, namazın güzel ve mükemmel kılınışından bir parça olduğuna delâlet eder. Şu halde namazın sıh-

hatı için saffı düzgün tutmak şart değildir. B u h â r i ve M ü s - l i m 'in E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadis, bu hükmü te'yid eder : «... Çünkü saffı düzeltmek, namazın güzelliğindendir.» Bir şeyin güzelliği, onun mâhiyeti dışında kalan bir sıfatıdır.

I b n - i H a z m saffı düzeltmeyi namazın farzlarından saymıştır. Ona göre saff düzgün tutulmadan kılınan namaz sahih değildir. Kendisi bu hadisi böyle yorumlamıştır.

Cumhur, saffları düzgün tutmanın sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Hattâ bazı âlimler, bu husûsta icmâın varlığını iddiâ etmişlerdir.

٩٩٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ . ثنا سَمَّاكُ بْنُ حَرْبٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَوِّي الصَّفَّ حَتَّى يَجْعَلَهُ مِثْلَ الرُّمِجِ أَوْ الْقِدْحِ . قَالَ ، فَرَأَى صَدْرَ رَجُلٍ نَاتِيًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « سَوُّوا صُفُوفَكُمْ . أَوْ لِيَخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ » .

T E R C E M E S İ

994) "... Nu'man bin Beşir (Ensâri) (59) (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz saffını mızrak veya ok ağacı gibi kılincaya kadar düzeltirdi. Râvi demiştir ki : (Efendimiz bir defâ) bir adamın göğsünü safftan ileri çıkmış olarak görünce, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Safflarınızı düzeltiniz. Yoksa şüphesiz Allah yüzlerinizi birbirine muhâlif kılacaktır.» buyurdu."

İ Z A H I

B u h â r i , M ü s l i m , E b ü D â v ü d , T i r m i z i , N e - s â i , A h m e d ve B e y h a k i de az lafız farkı ile bunu rivâyet etmişlerdir.

Rumh : Mızraktır.

Kıdîh : Ucuna henüz demir çubuk takılmamış olan ok ağacıdır. Saffın, mızraka mı, ok ağacına mı benzetildiğine âit tereddüt râvidir.

Bâzı rivâyetlerde : **أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وَجْهِكُمْ** cümlesi yerine;

أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ = «Veyâ Allah şüphesiz kalblerinizi birbi-

rine muhâlif kılacaktır.» buyurulmuştur. Kalblerin yek diğerine muhâlefeti, aralarında düşmanlık, buğz ve nefretin meydana gelmesidir. Bu hâl yüzlerin muhâlefetine, ayrı ayrı yönlere çevrilmesine sebep olur. Safflarda cemâatin düzensiz durması, dış görünüşte bir muhâlefettir. Dış muhâlefeti iç muhâlefetine yol açabilir.

K u r t u b i : Cümlelin mânâsı şudur : 'Cemâat fertleri arasında bir dağınıklık olur. Herkes arkadaşından farklı durur, kimisi ilerde durur, kimisi geride kalır, gönül kırıcı olan kibir ve böbürlenme zannı doğabilir, cemâat arasında bir kopukluk meydana gelebilir, demiştir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. İmam cemâatin saffını düzeltmelidir.
2. Eğri duran adam uyarılmalıdır.
3. Saffın düzensiz olması ihtilâflara yol açar.

۹۹۵ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ

أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَصِلُونَ الصُّفُوفَ . وَمَنْ سَدَّ فُرْجَةَ رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً » .

في الزوائد : الحديث من رواية إسماعيل بن عياش ، عن الحجازيين ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

995) ... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz, (namazda) saffları dolduranlara Allah rahmet eyler. Melekler de duâ ederek günahlarının bağışlanmasını dilerler. Kim safftaki bir boşluğu doldurursa, bu davranışından dolayı Allah onu bir derece yükseltir.»

Not : Zevâid'de beyan edildiğine göre bu hadis, İsmâil bin Ayyâş'ın hicazlılardan olan rivâyeti türündendir ki bu tür rivâyeti zayıftır.

(۵۱) باب فضل الصف المقدم

51 — ÖN SAFFIN FAZİLETİ BÂBİ

۹۹۶ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَابَ زَيْدُ بْنُ هَارُونَ . أَنَبَانَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ، عَنْ عِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْتَغْفِرُ لِلصَّفِّ الْمَقْدَمِ ، ثَلَاثًا . وَلِلثَّانِي ، مَرَّةً .

T E R C E M E Ş İ

996) "... İrbâd bin Sâriye (60) (*Radiyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ön saff (tâ ki cemâat) için üç defâ ve ikinci saff (takiler) için bir defâ istiğfar ederdi."

İ Z A H İ

Bu hadâsi N e s â i:

«Resûlullah = كَانَ يُصَلِّي عَلَى الصَّفِّ الْأَوَّلِ ثَلَاثًا وَعَلَى الثَّانِي وَاحِدَةً

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birinci saff (taki cemâat)'a üç defa ve ikinci saff (takiler)e bir defa salevât ederdi» cümlesi ile rivâyet etmiştir.

İstiğfâr : Günahların bağışlanmasını dilemektir.

Salâvat : Salât'ın çoğuludur. Bu kelime çeşitli mânâlara gelir. Alah'ın salât etmesi, rahmet etmesidir. Meleklerin salât etmesi, mağfîret için duâ etmesidir. İnsanların salât etmesi, istiğfar ve rahmet dilemesidir.

Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in salâtından maksat, cemâatın günahlarının bağışlanması ve ilâhî rahmete kavuşması için duâ buyurmasıdır.

Hâl bu olunca iki ifâde tarzının mânâsı aynıdır.

Hadis ilk saffin faziletini beyan eder. İlk saffta duranlar imamın sesini daha iyi duyarlar, iftitah tekbirini imamın hemen akabinde getirirler, imamlarla beraber âmin, derler, imamın hareketlerini rahatça izlerler, imam yanılır veya kırâatında tutulursa yardımcı olurlar, imamın bir özür dolayısıyla namazdan çıkması hâlinde

onun yerine geçebilirler. Diğer safflarda duranlar bu faydaları kolayca elde edemezler.

Ön safftan maksat, imamın hemen arkasındaki ilk safftır. Bâzı âlimlere göre bundan maksat, vakit namazını ilk cemâatla kılanlardır. Bazıları da bazı rivâyetlerdeki; **الْصُّفُوفُ الْأُولُ** = «İlk safflar» tâbirine bakarak, son safftan önceki saffların kast edildiğini söylemişlerdir.

٩٩٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ؛ قَالَ : ثنا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ مُصَرِّفٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْسَجَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الصَّفِّ الْأَوَّلِ » .

فی الزوائد . إسناده حديث البراء صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

997) "... Berâ' bin Âzib (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim :

Not : Bunun isnadının sahîh ve râvilerinin sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

«Şübhesiz Allah ve melekleri ilk saff (takilere) salât ederler.»

٩٩٨ - حَدَّثَنَا أَبُو ثَوْرٍ ، إِبْرَاهِيمُ بْنُ خَالِدٍ . ثنا أَبُو قَطَنٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ قَتَادَةَ ،

عَنْ خِلَاسٍ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ لَكَانَتْ قُرْعَةً » .

TERCEMESİ

998) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Eğer ilk saffta bulunan (hayır ve bereket)'i bilseydiler (bu saffta yer alabilmek için) kur'a atmak tahakkuk edecekti.»

İ Z A H I

B u h â r i ve M ü s l i m de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. B u h â r i'nin rivâyeti daha uzundur. Onda ezan okumanın vakit namazlarını ilk vakitte kılmanın ve sabah ile yatsı namazlarını cemâatla kılmanın faziletinden de bahis edilmektedir.

Hadis ilk safta durmanın ne kadar hayır ve berekete vesile olduğunu işaret buyurur. E b ü 'ş - Ş e y h'in rivâyetinde :

مِنْ الْخَيْرِ وَالْبَرَكَةِ = «Hayır ve bereketten» ilâvesi bulunduğu için tercemede parentez içinde bu ifâdeyi kaydettik.

٩٩٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَنِّىَ الْحَمِصِيُّ . ثنا أَنَسُ بْنُ عِيَّاضٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو

ابْنِ عُلْفَمَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الصَّفِّ الْأَوَّلِ » .

فی الزوائد : إسناده صحيح . رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

999) "... Abdurrahman bin Avf (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Allah ve melekleri ilk saff (ta duranlar) a salât ederler.»

Not : Bunun isnadının sahîh ve ricalının sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

(٥٢) باب صفوف النساء

52 — KADINLARIN (NAMAZDAKİ) SAFFLARI BÂBİ

١٠٠٠ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ،

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَعَنْ مُهَنْبِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا . وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا . وَخَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا . وَشَرُّهَا آخِرُهَا » .

T E R C E M E S İ

1000) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kadınların safflarının en hayırlısı en gerideki saffıdır. Sevabı en az olanı da en öndeki saffıdır. Erkeklerin safflarının en hayırlısı en öndeki saffıdır. Sevabı en az olanı da en gerideki saffıdır.»

۱۰۰۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ

ابْنِ عَقِيلٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ

مُقَدَّمُهَا . وَشَرُّهَا مُؤَخَّرُهَا . وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ مُؤَخَّرُهَا . وَشَرُّهَا مُقَدَّمُهَا . »

قال السندی : هذا الحديث من الزوائد . كما يفهم من الزوائد . لكنه لم يبين حال إسناده .

TERCEMESİ

1001) "... Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anhu mâ)'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Erkeklerin safflarının en hayırlısı öndeki safftır, sevabı en az olanı da en geridekidir. Kadınlarının safflarının en hayırlısı en son saffıdır. Sevabı en az olanı da en öndeki saffıdır.»

Not : Sindi demiştir ki bu hadis Zevâid türündendir. (Yâni Kütüb-i Sitte'den yalnız bu sünende rivâyet olunmuştur.) Zevâid adlı kitaptan da bu durum anlaşılmaktadır. Lâkin Zevâid yazarı bu hadisin senedinin hâlini açıklamamıştır.

İ Z A H İ

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den rivâyet olunan ilk hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Erkeklerin arkasında kadınlar bulunsun, bulunmasın sevabı en çok olan saffı, imamın hemen arkasındakidir. Sevabı en az olanı da en gerideki saffıdır. Bundan önceki bâbta bu durum açıklanmıştır.

Kadınların safflarına gelince, eğer erkeklerle beraber namaz kılarlarsa sevabı en çok olan kadın saffı en geridekidir. Çünkü erkeklerden en uzak olanıdır. Sevabı en az olan kadın saffı ise en öndekidir. Çünkü erkeklerin saffına en yakın olanıdır.

Şayet kadınlar erkeklerle beraber değil de yalnız kendi aralarında cemâat olurlarsa sevabı en çok olanı ilk saff ve sevabı en az olanı da son saffıdır.

Şu halde, kadınların saffları ile ilgili hadisteki hüküm onların erkeklerle beraber cemâat olmaları hâline mahsustur. S i n d i bu kavli naklettikten sonra: 'Hükümün umumi olması da muhtemeldir. Yâni erkekler beraber olsun olmasının kadınların safflarının hükümü budur. Bunun hikmeti ise kadınların örtünmeye çok rivâyet etmeleri gösterilebilir, demiştir.

(۵۳) باب الصلاة بين السواری فی الصف

53 — SÜTUNLAR ARASINDA SAFF (OLUP) DA NAMAZ KILMAK BÂİ

۱۰۰۲ — حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، أَبُو طَالِبٍ . ثنا أَبُو دَاوُدَ ، وَأَبُو قَتَيْبَةَ . قَالَا :

ثَنَا هُرُونُ بْنُ مُسْلِمٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نُنْفِئُ
أَنْ نَصِفَ بَيْنَ السَّوَارِي ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَنُطْرِدُ عَنْهَا طَرْدًا .

فی الزوائد : فی إسناده هرون ، وهو مجهول كما قال أبو حاتم . والحديث رواه أصحاب السنن الأربعة ،
ما خلا ابن ماجه ، من حديث أنس .

T E R C E M E S İ

1002) "... Kurre (bin Eyâs bin Hilâl) (61) (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken sütunlar arasında saff olmaktan menedilirdik ve sütunlardan cidden kovulurduk."

Not : Zevâid'de : Bunun isnadında Hârun bin Müslim bulunur. Ebû Hâtim'in dediği gibi bu zât mechuldür. İbn-i Mâceh hâric üç sünen sahipleri bu hadisi Enes bin Mâlik (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir, denmiştir.

İ Z A H İ

Notta belirtildiği gibi bu hadisin benzerini T i r m i z i , E b ü D â v ü d ve N e s â i rivâyet etmişlerdir. Ayrıca A h m e d , B e y h a k i ve H â k i m de rivâyette bulunmuşlardır.

Tirmizî'nin Abdülhamid bin Mahmud'dan rivâyeti şöyledir: «Ben devlet büyüklerinden birisinin arkasında namaza durdum. Cemâatta büyük izdiham vardı. Biz iki sütun arasında namaza durduk. Namazımız bitince Enes bin Mâlik (Radiyallâhü anh):

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken biz sütunlar arasında namaza durmaktan sakınırdık,' dedi.»

Hadisimizde Kurre (Radiyallâhü anh), «...menedilirdik...» demekle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerini menettiğini kasetmiştir.

Be y h a k i'nin rivâyet ettiğine göre İb n-i M e s'û d (Radiyallâhü anh): «Sütunlar arasında saff olmayınız.» demiştir.

El-Menhel yazarı 'Sütunlar arasındaki safflar bâbı'nda aşağıdaki bilgiyi vermiştir:

«Hadis, sütunlar arasında namaza durmanın mekruhluğuna delâlet eder. Bunu yasaklamanın hikmetine gelince; Bâzıları saffın kesikliğini neden göstermişlerdir. Bâzıları da: Sütunlar arası, ayak-kabıların yeri olduğu için, burada namaz kılınması mekruh kılınmış, demişlerdir.

İb n-i S e y y i d i'n-N â s: Birinci hikmet daha yerindedir. Çünkü sütunlar arasının ayakkabılık olarak kullanılması, sonradan âdet olmuş, demiştir.

K u r t u b i: Mü'min olan Cinler, sütunlar arasında namaz kıldıkları ve bu yer onların namazgâhı olduğu için burada namaza durmanın mekruh kılındığı rivâyeti var, demiştir.

FIKİHÇİLARIN BU KONUDAKİ GÖRÜŞLERİ

1. İbrâhim en-Nehai, İshak ve Mâlikiler, bu hadisi ve benzeri hadisleri delil göstererek, cemâatın ve münferidin sütunlar arasında namaza durmasının mekruhluğuna hükmetmişlerdir.

2. Hanbeliler'e göre cemâatla namaz kılınırken sütunlar arasında durmak, saffın kesilmesine sebep olursa; cemâatın bir kısmının burada namaz kılması mekruhtur. İmama uymayanların sütunlar arasında namaza durmaları mekruh değildir. Delil olarak tâ Hanbeliler, Kurre (Radiyallâhü anh)'in hadisini göstermişlerdir.

3. Hasan-ı Basri, İbn-i Sirin ve Kûfe âlimleri: (Cemâat olsun, münferid olsun sütunlar arasında namaza durmakta kerâhet yoktur, demişlerdir. Said bin Cübeyr, İbrâhim-i Teymi ve Süveyd bin Gufle, kendi kavimleri sütunlar arasında namaza dururken onlara namaz kıldır-mışlardır. Delilleri ise; Beyhakî'nin Abdullah bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kâ'be'nin içinde namaz kıldığında hangi yerde durduğunu Bilâl (Radiyallâhü anh)'a sordum. Bilâl (Radiyallâhü anh): 'Öndeki iki direk arasında.' dedi."

Hanbeliler: Kurre (Radiyallâhü anh)'in hadisi zayıftır. Enes (Radiyallâhü anh)'in hadisi ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiiliyle merduddur, demişlerdir.

4. Şâfii ve İbnü'l-Münzir: Cemâatin sütunlar arasında saff olması mekruhtur. Tek başına namaza duran için mekruh değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kâ'be'de iki direk arasında namaz kıldığı sabittir, demişlerdir.

Yasağın cemâata münhasır olduğuna Kurre (Radiyallâhü anh)'in hadisi delâlet eder. Çünkü Kurre (Radiyallâhü anh): "Sütunlar arasında saff olmaktan menedilirdik." demiştir. Sütunlar arasında namaza durmaktan mendilirdik şeklinde bir ifade kullanmamıştır. Şu halde sütunlar arasında namaz kılınmamasına delâlet eden hadisler, cemâata münhasır Kurre (Radiyallâhü anh)'in hadisi gibi yorumlanarak hadisler arasında birlik sağlanır.

Fıkıhçılar arasındaki mezkûr ihtilâf, namaz kılınan yerin geniş ve müsâit olması şartına bağlıdır. Yer dar olduğu zaman gerek cemâatin ve gerekse münferidin sütunlar arasında namaza durmasında kerâhetin bulunmaması hususunda fıkıhçılar arasında ihtilâf yoktur."

(هـ) باب صلاة الرجل خلف الصف وحده

54 — SAFFIN ARKASINDA YALNIZ BİR KİŞİNİN
NAMAZA DURMASI BÂBİ

۱۰۰۳ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثَنَا مُلَازِمُ بْنُ عَمْرِو ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَدْرِ .

حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ شَيْبَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَلِيٍّ بْنِ شَيْبَانَ ، وَكَانَ مِنَ الْوَفْدِ . قَالَ :

خَرَجْنَا حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَبَايَعْنَاهُ. وَصَلَّيْنَا خَلْفَهُ. ثُمَّ صَلَّيْنَا وَرَاءَهُ صَلَاةً أُخْرَى. فَقَضَى الصَّلَاةَ. فَرَأَى رَجُلًا فَرَدًّا يُصَلِّي خَلْفَ الصَّفِّ. قَالَ، فَوَقَفَ عَلَيْهِ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ. بَيْنَ انْصَرَفَ قَالَ « اسْتَقْبِلْ صَلَاتَكَ. لَا صَلَاةَ لِلَّذِي خَلْفَ الصَّفِّ ».

في الزوائد : إسناده صحيح . رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1003) "... Kavmi tarafından elçi olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderilen hey'etten olan Ali bin Şeybân (Radiyallahü anh)'den : Şöyle demiştir :

Biz (Medine'ye gitmek üzere Yemâme'den yola) çıktık. Nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna vardık. Ve O'na biat ettik. Arkasında namaz kıldık. Sonra arkasında diğer bir namazı kıldık. O, namazı bitirince saffın arkasında tek duran bir adamı gördü. Râvi demiştir ki : O adam dönüp gideceği zaman Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun başına dikilerek ona :

«Namazına yönel. (Çünkü) Saffın arkasında tek duranın namazı yoktur.» buyurdu."

Not : Hadisin isnadının sahîh ve ricâlinin sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٠٠٤ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ ؛ قَالَ : أَخَذَ بِيَدِي زِيَادُ بْنُ أَبِي الْجَعْدِ ، فَأَوْفَقَنِي عَلَى شَيْخٍ بِالرَّقَّةِ ، يُقَالُ لَهُ وَابِصَةُ بْنُ مُمْبِدٍ . فَقَالَ : صَلَّى رَجُلٌ خَلْفَ الصَّفِّ وَخَدَّهُ ، فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُعِيدَ .

T E R C E M E S İ

1004) "... Vâbisa bin Ma'bed (62) (Radiyallahü anh)'den : Şöyle demiştir :

Bir adam, saffın arkasında tek olarak namaza durdu. Namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ona (namazını) iâde etmesini emretti."

İ Z A H I

Tirmizi ve Ebû Dâvûd ile Beyhaki de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbta rivâyet edilen iki hadisin zâhirine göre saffın arkasında yalnız durup imama uyanın namazı sahih değildir ve yeniden namaz kılması gerekir. Bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı, aynı başlık altında açılan bâbta rivâyet edilen Vâbisa (Radiyallâhü anh)'ın hadisini açıklarken şöyle der :

Hadis, saffın arkasında yalnız duran kişinin namazının sahih olmadığına delâlet eder.

1 — Nehai, Veki bin Cerrâh, İbn-i Ebi Leylâ, Hasan bin Sâlih, İbnü'l-Münzir, Ahmed ve İshak saff arkasında yalnız duranın namazı sahih değil demişlerdir.

Nevevi: Ahmed ve İshak'tan meşhur rivâyete göre saffın arkasında yalnız duran şahsın namaza girişi sahihtir. Eger rükû'a varmadan önce saffın içine girerse imama uyması sahihtir. Şayet rükû'dan önce saffa katılmazsa namazı bozulur,' demiştir.

İbn-i Mâceh'in Ali bin Şeybân (Radiyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettiği hadis de bu âlimler için bir delildir.

2 — Cumhûra göre saffın arkasında bir kişinin yalnız durarak imama uyması mekruhtur. Namazı bozulmaz. Cumhûrun delili de Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Tahavi ve Beyhaki'nin rivâyet ettikleri Ebû Bekrete (Radiyallâhü anh)'ın şu meâldeki hadisidir : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükû'dayken Ebû Berkete mescide girmiş ve saffın arkasında durup hemen rükû'a varmış, (rükû'dan sonra) ilerliyerek saffa katılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra Ona :

«Allah senin hayra düşkünlüğünü artırsın. Bir daha böyle yapma (yani arkasında namaza durup rükû'a varma.» buyurdu.

Cumhur: 'Ebû Berkete namazın bir kısmını saffın arkasında kıldığı halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine namazı iade etmesini emretmemiş, sadece «Bir daha böyle yapma» buyurmakla en faziletli olanı göstermiştir. Eğer saffın ar-

kasında yalnız duranın namazı sahih olmasaydı, böyle durup namaza giren kimse namaza başlamış sayılmazdı. E b ü B e r k e t e ' - nin saffın arkasında namaza girişi sıhhatli bir giriş olunca namazının tamamını saffın arkasında kılanın namazı da sahih olur.' demişlerdir. Namazın iâdesine âit hadislerdeki emir cumhûra göre müstahablık içindir.

Cumhûra göre «Saffın arkasında duranın namazı yoktur.» meâlindeki hadîsten maksad, mükemmel namaz yoktur. Yâni bu namaz, olgun ve dolgun sayılmaz. Sevâbı eksik olur. Nitekim A l i b i n Ş e y b â n (Radıyallâhü anhümâ)'ın hadisinde belirtildiği gibi saffın arkasında namaza duran şahsın yanbaşıda duran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun namazını bitirmesini beklemiş ve adamın namazı bitince onu uyarmıştır. Eğer adamın kıldığı namaz bâtil olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın namazını tamamlamasını beklemiyerek müdâhale edecekti.

SAFFTA BOŞ YER BULAMIYAN KİŞİ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN İHTİLÂFI

Cemâat namazdayken gelerek cemâata katılmak isteyen, fakat saffta boş yer bulamıyan kişinin nasıl namaza duracağı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — E b ü H a n i f e 'den rivâyet edildiğine göre; Saffta boş yer bulamıyan kişi, başka bir kimsenin gelişini bekler. Ve gelecek şahısla beraber namaza durur. Şâyet imam rûkû'a gideceği zamana kadar gelen olmazsa safftan bir kişiyi geri çekerek onunla beraber namaza durur. Böylece mekruh olan yalnız durmaktan sakınmış olur.

2 — Ş â f i i 'den rivâyet edildiğine göre kişi yalnız durur ve safftan kimseyi geri çekmez. Çünkü geri çekeceği kişinin, ilk saffın faziletini kaçırmasına sebebiyet vermiş olur. Ayrıca saffta bir boşluk meydana getirmiş olur. E v z â i , A h m e d , İ s h a k ve D â v ü d da safftan adam çekmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Fakat Ş â f i i âlimlerinin çoğuna göre kişi yalnız olarak namaza başladıktan sonra safftan bir adamı yanına çeker ve çekilmek istenen kişinin çekilmesi müstahabtır. A t â ' , İ b r â h i m e n - N e h a i ve başka âlimler de bu görüştedirler. (El-Menhel yazarı bu görüşteki âlimlerin delil olarak gösterdikleri hadisleri nakletmiştir. Konunun uzatılmaması için delilleri buraya aktarmaktan vazgeçtim)

3 — M â l i k'e göre saffın arkasında yalnız olarak duranın namazı sahihtir. Ve yeterlidir. Safftan kimseyi çekmez. Çekilmesi istenen şahıs, çekilmemelidir. Çekmek işi hatâdır. Bâzı M â l i k i âlimleri : Adamı safftan geri çekmek bir çeşit zulümdür, demişlerdir.

(۵۵) باب فضل ميمنة الصف

55 — SAFFIN SAĞ (KISMI)NIN FAZİLETİ BÂBİ

۱۰۰۵ — حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ أَسَامَةَ

ابْنِ زَيْدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى مَيَّامِنِ الصُّفُوفِ » .

T E R C E M E S İ

1005) "... Âişe (Radıyalâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Allah ve melekleri (namazdaki) saffların sağ taraflarına (öncelikle) salât ederler.»

İ Z A H İ

E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Allah ve Meleklerin salât etmesinin mânâsını 996 nolu hadisin izahı bahsinde anlattım. Tekrarlamaya hâcet yoktur.

Allah ve Meleklerinin saffta duranların hepsine salât ettikleri 51. bâbta rivâyet olunan hadislerle sâbittir. Şu halde bu hadisten maksat, Allah ve Meleklerinin önce saffların sağ tarafına ve ondan sonra sol tarafına salât ettiklerini bildirmektir. Yâni Allah, imamın hizâsından itibaren saffın sağ kanadında duranlar üzerine rahmetini indirir. Onlardan sonra saffın sol kısmında duranlara rahmet indirir. Kezâ melekler, önce saffın sağ kısmındakilere, sonra soldakilere istiğfar ederler.

Hadis, saffın sağ tarafında durmanın daha faziletli olduğuna delâlet eder. Bu üstünlük, saffın sol tarafının ihmal edilmemiş olması hâline mahsustur. Aksi takdirde sol tarafın boş bırakılması için orada durmak daha sevaptır. Nitekim 1007 sayılı İ b n - i Ö m e r rRadıyallâhü anh)'in hadisi buna delâlet eder.

۱۰۰۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَرْكَعٌ ، عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُيَيْدٍ ، عَنْ ابْنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ، عَنِ الْبَرَاءِ ؛ قَالَ : كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . (قَالَ مِسْعَرٌ) يَمَّا نَحْبُذُ أَوْ يَمَّا أَحِبُّ أَنْ نَقُومَ عَنْ يَمِينِهِ .

T E R C E M E S İ

1006) Berâ bin Âzib (*Radıyaltâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kıldığımız zaman (Mis'ar'ın dediğine göre) bizi çok sevindiren veyâ beni çok sevindiren şeylerden birisi de O'nun sağ tarafında durmamızdı."

İ Z A H İ

M ü s l i m , E b û D â v û d ve N e s â i de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d'un rivâyeti meâlen şöyledir :

"Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılmak istediğimiz zaman (namazdan sonra) mübârek yüzü ile bize doğru yönelsin diye O'nun sağ tarafında olmayı çok severdik." M ü s l i m'in rivâyetinde de sağ tarafta durmak ihtiyakının bu nedeni zikredilmiştir.

M ü s l i m ve E b û D â v û d'un rivâyetleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan sonra sağ tarafa doğru oturduğuna delil gösterilmiştir. Yönelişten maksat oturmuş olabildiği gibi namazdan sonra mescidden çıkmak isterken kalkıp sağ tarafa doğru gidiş de kastedilmiş olabilir. Her iki ihtimalde de Sahâbiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teveccühüne mazhar olmak için sağ tarafta namaza durmayı tercih etmişlerdir.

M â l i k i l e r , Ş â f i i l e r ve H a n b e l i l e r , imamın sol tarafta işi yoksa namazdan sonra sağ tarafa doğru oturması ve kalkıp giderken de sağ taraftan çıkması müstahaptır, demişlerdir.

H a n e f i l e r ise imamın sol tarafa doğru oturmasını müstahap görmüşler, sağa veyâ cemaâta doğru oturmasını da meşrû saymışlardır.

Bu husûs, 33. bâbta geçen 929 - 932 nolu hadisler bölümünde de açıklanmıştır.

Hadisin metnindeki : «Bizi... veyâ beni...» ifâdesindeki tereddüt râvi M i s ' a r ' a âittir. Yâni Sahâbî B e r â ' (Râdıyallâhü anh) bu hadisi buyururken : «Bizi...» mi demiş, «Beni...» mi demiş? Bu iki ifâdeden hangisini kullandığını râvi M i s ' a r kestirememiştir.

Hadis, namazdan sonra imamın sağa doğru oturmasının müs-tahablığına ve namâza durulurken imamın sağ tarafında durmanın faziletine delalet eder.

١٠٠٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ، أَبُو جَعْفَرٍ . ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ الْكِلَابِيُّ .
ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو الرَّقِّي ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي سَلِيمٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ :
قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنَّ مَبِيسَرَةَ الْمَسْجِدِ تَمَطَّلَتْ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ عَمَرَ مَبِيسَرَةَ الْمَسْجِدِ ،
كُتِبَ لَهُ كِفْلَانِ ، مِنْ الْأَجْرِ » .
فی الزوائد : فی إسنادہ لیث بن ابی سالم ، ضعیف .

T E R C E M E S İ

1007) "... (Abdullah) bin Ömer (Radiyattâhü anhümâ)'den: Şöyle de-mistir :

Mescidin sol kısmının muattal (cemâatsız) kaldığı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söylendi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Mescidin solunu (orada namaza durmak sûretiyle) imar eden kimseye iki kat sevap yazılır.» buyurdu."

Not : Hadisin isnadında, zayıf olan Leys bin Ebî Selim'in bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Zevâid nevinden olan bu hadis, mescidin sol tarafında cemâatın bulunmaması veyâ sağa nazaran az olması hâlinde orada durmanın sağ tarafta durmaktan daha faziletli olduğuna delâlet eder. T a b a - r â n î 'nin İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'den merfû' ola-rak rivâyet ettiği :

مَنْ عَمَرَ جَانِبَ الْمَسْجِدِ الْأَيْسَرَ لِقَلَّةِ أَهْلِهِ فَلَهُ أَجْرَانِ

«Mescidin sol tarafındaki cemâatın azlığı nedeni ile orada namaza durmakla imar eden kimseye iki sevap vardır.» hadisi de bu hadisi takviye eder

(٥٦) باب القبلة

56 — KIBLE BÂBİ

١٠٠٨ - حَدَّثَنَا الْقَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدَّمَشَقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرٍ : أَنَّهُ قَالَ : لَمَّا فَرَّغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ طَوَافِ الْبَيْتِ ، أَتَى مَقَامَ إِبْرَاهِيمَ . فَقَالَ عُمرُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا مَقَامُ أَبِيْنَا إِبْرَاهِيمَ ، الَّذِي قَالَ اللَّهُ - وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًى - .. قَالَ الْوَلِيدُ : فَقُلْتُ لِمَالِكٍ : أَمْ كَذَا قَرَأَ وَاتَّخِذُوا ؟ قَالَ : نَعَمْ .

T E R C E M E S İ

1008) ... (Câbir (bin Abdillâh) (*Radıyallâhü anhümâ*)'den : Şöyle demiştir :

(Vedâ haccında) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kâ'be tavafını tamamlayınca (Hz.) İbrâhim (Aleyhisselâm)'in makamına geldi. Ömer (bin Hattâb) (*Radıyallâhü anh*) :

Yâ Resûlallah! Allah'ın : **وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًى** = «İbrâhim'in makamından bir namazgâh ittihaz ediniz» âyetinde (63) buyurduğu babamız İbrâhim'in makamı burasıdır, dedi.

Râvi el-Velid demiştir ki ben Mâlik (bin Enes)'e :

Ömer (*Radıyallâhü anh*) : **واتخذوا** nazm-ı celilini şöyle mi (yâni 'ittihaz ediniz, anlamını ifâde eden emir fiili olarak mı) okumuştur? diye sordum. Mâlik : Evet, dedi."

İ Z A H İ

B u h â r i 'nin : «Makâm-ı İbrâhim arkasında tavâf sünnetini kılanın bâbı»nda K a s t a l â n i 'nin beyânına göre bu hadis

B u h â r i ve başkası tarafından da rivâyet edilmiştir. Yine K a s - t a l â n i'nin nakline göre B u h â r i'deki hadis şöyledir :

قال عمر يارسول الله هذا مقام ابينا ابراهيم قال نعم = "Ömer (Radiyal-

lâhü anh) : Yâ Resûlallah! Burası babamız İbrâhim (Aleyhisselâm)'in makamıdır? demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) de : «Evet» buyurmuştur."

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vedâ haccını tahric eden B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d ve Müellifimiz C â b i r b i n A b d i l l a h (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyet ettikleri uzun hadiste C â b i r (Radiyallâhü anh), Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tavâftan sonra İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in makamına geldiğini ve yukarda anılan âyeti okuduğunu sonra iki rek'at tavâf namazını kıldığını rivâyet etmiştir. Yâni o rivâyetlere göre mezkûr âyeti okuyan Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in soyunun İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'e dayandığı malûmdur. Ö m e r (Radiyal-lâhü anh)'in soyu 9. babası 'olan K â ' b 'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in soyu ile birleşiyor. Çünkü K â ' b, Efendimiz'in 8. babasıdır. Bu nedenle İ b r â h i m (Aleyhisselâm) ikisinin de babası sayılır.

İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in makamı en sahih kavle göre K â ' b e'nin karşısında bulunan ve bugün de aynı ismi taşıyan mübarek yerdir. İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in ayak izinin bulunduğu taş da oradadır. İ b r â h i m (Aleyhisselâm), K â ' b e duvarını yaparken bu taşın üstünde durmuştur. Kezâ bu taş üstüne çıkarak insanları K â ' b e'yi tavâf etmeye çağırmıştır. Bazılarına göre makam o taşın kendisidir.

Bir kısım âlimlere göre İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in makamından maksat harem mıntıkasının tümüdür. Diğer bir kısım âlimlere göre ise hac ibâdetinin ifâsı için varılan A r a f a t, M ü z d e l i f e ve M i n a gibi yerlerin tümüdür.

Makâmın namazgâh ittihaz edilmesinden maksat ise tavâftan sonra orada iki rek'at namaz kılmaktır. Bu namaz bâzı fıkıhçılara göre vâcip, diğerlerine göre müstahaptır.

Bütün harem İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in makamıdır, diyen İ b n - i A b b â s, M ü c â h i d ve A t â'nın kavline gö-

re 'Musalla' kelimesinden maksat namazgâh değil, duâ ve Allah'a yaklaşma yeri demektir. Hac ibâdetinin ifâ edildiği bütûn mıntika İbrâhîm (Aleyhisselâm)'in makamından sayılır, diyenlere göre de 'Musalla' duâ ve ibâdet yeri demektir.

Âyetteki: **وَاتَّخِذُوا** fiili iki şekilde okunmuştur. Cumhûra göre bu fiil muhâtap emridir. Mânası: 'İttihaz ediniz? demektir. İmam Mâlik'in bu fiili emir şeklinde rivâyet ettiğini, râvisi olan el-Velid bin Mûslim beyan etmiştir.

Nâfi ve İbn-i Âmir ise: **واتخذوا** lâfzını mâzi fiili olarak okumuşlardır. Bu kırâata göre cümlemin mânası şöyle olur:

«...ve insanlar İbrâhim'in makamından namazgâh ittihâz ettiler...»

١٠٠٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا هُشَيْمٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ ، قَالَ عُمَرُ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ لَوْ اتَّخَذْتَ مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ؟ فَتَرَلْتَ - وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى . -

TERCEMESİ

1009) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Ömer (bin el-Hattâb) (*Radıyallâhü anh*) şöyle demiştir :

'Yâ Resûlallah! İbrâhim'in makamından bir namazgâh ittihaz et-sen?' dedim. Arkasında: **وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى** = «İbrâhim'in makamından bir namazgâh ittihaz ediniz» emri nâzil oldu."

İZAHİ

Buhârî ve Mûslim bu hadisi uzun metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

"Ben üç husûsta Rabbime muvafakat ettim : (Önceden açıkladığım görüşüm, sonradan gelen âyetlerin hükümlerine uydu.) 'Yâ Resûlallah! İbrâhim'in makamından bir namazgâh ittihaz etsek' dedim.

وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى Âyeti indi. Bir de 'Hicab = Perde, âyeti: 'Yâ Resûlallah! (Muhterem) eşlerine perdelenmelerini emretsen, çün-

kü sâlih ve fâsık adamlar onlarla konuşabiliyor.' dedim. Arkasından 'Hicab, âyeti nâzil oldu. (64) Kezâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları (bir defa) ona karşı kıskançlık göstermek üzere ittifak ettiler. Ben onlara :

عَسَى رَبُّهُ أَنْ طَلَّقَكُمْ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُمْ ... = dedim. Sonra bu

âyet indi. (65) Meâli : «Eğer O sizi boşarsa umulur ki Rabbi sizin yerinize Ona sizden daha hayırlı eşler verir...»

İnen âyetlere uygun olarak Hz. Ömer (Radiyallâhü anh) tarafından daha önce beyan edilen görüşler yalnız bunlar değildir. Bedir savaşı esirleri, içkilerin yasaklanması ve münafıkların cenaze namazının kılınmaması gibi hususlar da Hz. Ömer (Radiyallâhü anh)'in bu tür görüşlerindendir. Bu görüşlerindendir. Bu görüşleri İmam Celâleddin Suyûtî, Katfü's-Simer fi Muvafakati Ömer (Radiyallâhü anh) adlı kitabında toplamıştır.

١٠١٠ - حَدَّثَنَا عَلْقَمَةُ بْنُ عَمْرِو الدَّارِمِيُّ. ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ ؛ قَالَ : صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَحْوَ يَنْتِ الْمَقْدِسِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَهْرًا . وَصُرِفَتِ الْقِبْلَةُ إِلَى الْكَعْبَةِ بِنَدْوِ دُخُولِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ بِشَهْرَيْنِ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا صَلَّى إِلَى يَنْتِ الْمَقْدِسِ أَكْثَرَ تَقَلُّبَ وَجْهِهِ فِي السَّمَاءِ . وَعَلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِ نَبِيِّهِ ﷺ أَنَّهُ يَهْوَى الْكَعْبَةَ . فَصَعِدَ جِبْرِيلُ . فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبْصِرُهُ بَصَرَهُ وَهُوَ بِصَمَدُ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ . يَنْظُرُ مَا يَأْتِيهِ بِهِ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ - قَدْ تَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ

(64) Kastalâni ve Aynî'nin beyanlarına göre Hicab âyeti şudur :

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيسِهِنَّ..

- «Ey Nebî! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına de ki, üzerlerine fecrelerini sıkı örtünsünler...» (Ahzab : 59)

Bâzi rivâyetlere göre Hicab. âyeti şudur :

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ فَسَلِّتُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ = «ve Peygamber'in hanımlarından

lüzumlu bir şey soracağınız zaman onlardan bir perde ardından sorunuz...» (Ahzab : 53)

(65) Tahrîm, 5

فِي السَّمَاءِ . الْآيَةُ - فَأَتَانَا آتٍ ، فَقَالَ : إِنَّ الْقِبْلَةَ قَدْ صُرِفَتْ إِلَى الْكَعْبَةِ . وَقَدْ صَلَّيْنَا رَكْعَتَيْنِ إِلَى يَنْتِ الْمَقْدِسِ وَنَحْنُ رُكُوعٌ فَتَعَوَّلْنَا . فَبَيْنَمَا عَلَى مَا مَضَى مِنْ صَلَاتِنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا جِبْرِيلُ ! كَيْفَ حَالُنَا فِي صَلَاتِنَا إِلَى يَنْتِ الْمَقْدِسِ ؟ » فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ - .

(عن أبي إسحاق الخ) قال السندی : قال الحافظ في فتح الباری : قد جاء صماع أبي إسحاق عن البراء في غير هذا الحديث ، فلا ضعف فيه من تدليس أبي إسحاق . ذكره في كتاب الإيمان . وفي الزوائد : حديث البراء صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1010) "... Berâ' (bin Âzib) (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber onsekiz ay (Kudüs'teki) Beytül-Makdis'e doğru namaz kıldık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye girişinden iki ay sonra Kible (Beytül-Makdisten) Kâ'be'ye çevirildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beytül-Makdis'e doğru namaz kıldığı sürede yüzünü göğe doğru çok çevirirdi. Allah da Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kâ'be'yi sevdiğini kalbinden bilirdi. Ceb-râil (bir gün göğe doğru) çıktı ve yerle gök arasında yükselirken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözü ile onu takip etmeye başlayarak Ceb-râil'in ne emir getireceğine bakıyordu. Allah :

قَدْ تَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ = «Biz senin yüzünün göğe doğru çevi-

rilip durduğunu muhakkak görüyoruz...» âyetini indirdi. Biz (farzın) iki rek'atını Beytül-Makdis'e doğru kılarak ruku'da iken bize bir adam gelerek Kible'nin Kâ'be'ye çevirildiğini söyledi. Biz de hemen Kâ'be'ye doğru döndük ve evvelce kıldığımız rek'atler üzerine (kalan rek'atleri ekliyerek) namazımızı tamamladık. Kible'nin Kâ'be'ye çevirilmesinden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Ceb-râil (Aleyhisselâm)'a :

«Yâ Cibril! Beytül-Makdis'e doğru (şimdiye kadar kıldığımız) namaz husûsundaki durumumuz nasıldır?» diye sordu. Bunun akabin-

de Allah (Azze ve Celle) : وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ = «ve Allah si-

zin (vaktiyle Beytül-Makdis'e doğru kılmış olduğunuz) namazı zâyî (sevabtan mahrum) kılacak değildir.» (66) âyetini indirdi."

Not : Sindi'nin beyanına göre el-Hâfız İbn-i Hacer, Fethü'l-Bâri'nin İman kitabında : 'Râvi Ebû İshak'ın Berâ (R.A.)'den hadis işittiği vârid olduğu için Ebû İshak'ın burada tedlis yapmasından dolayı senedde bir zayıflık yoktur,' demiştir.

Zevâid'de belirtildiğine göre hadis sahihtir, ricâli de sâkadır.

İ Z A H I

E b ü D â v ü d hâriç, Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi kısmen lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir. Ancak müellifin rivâyeti B e r â (Radiyâlahü anh)'ın hadisine âit meşhur rivâyetlere muhâlifdir. Çünkü yalnız hicretten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kıldığı sâbit olan B e r â (Radiyallahü anh)'ın 18 ay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber B e y t ü ' l - M a k d i s ' e doğru namaz kıldığı burada rivâyet ediliyor. Halbuki hicretten sonra 18 ay değil, 16 - 17 ay B e y t ü ' l - M a k d i s ' e doğru namaz kılınmıştır. Diğer taraftan müellifin rivâyetinde hicretten iki ay sonra kıblenin K â ' b e ' ye çevirildiği kaydedilmiştir. S i n d i müellifin rivâyeti hakkında şöyle der; Burada rivâyet edilen :

"Bîz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Beytül-Makdis'e doğru 18 ay namaz kıldık." sözü ile : "Kible, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medîne'ye girişinden iki ay sonra Kâ'be'ye doğru çevirildiği." sözü arasında bulunan çelişki açıktır. Çünkü birinci söz, kıblenin hicretten 18 ay sonra K â ' b e ' ye çevirildiğine delâlet eder. Zirâ B e r â (Radiyallahü anh)'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e d i n e ' ye dühulünden sonra olmuştur. İkinci söz ise M e d i n e ' ye girişten iki ay sonra Kible'nin tahviline delâlet eder.

El-Hâfız, İbn-i Hacer : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e d i n e - i M ü n e v v e r e ' ye teşrifi R e b i ü ' l - E v v e l ayında olmuştur. Bunda ihtilâf yoktur. Sahih kavle göre Kible'nin K â b e ' ye çevirilmesi de hicretin 2. yılı R e c e b ayının ortasında olmuştur. Cumhur kesinlikle bununla hükmetmiş,' demiştir.

Hulasa müellifin rivâyeti B e r â (Radiyallâhü anh)'in hadisine âit meşhur rivâyetlere muhâlif ve şaz bir rivâyettir. Çünkü meşhur rivâyetlerde buradaki ikinci söz hiç yoktur. Birinci söz de meşhur rivâyetlerin bir kısmında 16 veyâ 17 ay diye tereddütlü olarak geçer, bâzılarında 16 ay olarak kesin ifâde edilir, bir kısmında da 17 ay olarak bildirilmiştir.

E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r , müellifin birinci sözüne âit rivâyetin şazlığına (meşhur rivâyetlere aykırılığına) hükmederek : Bu rivâyet, E b ü B e k i r b i n A y y â ş 'ın tarikindendir. E b ü B e k i r 'in hâfızası zayıftır. Bu rivâyeti muhtaribtir, diyerek ıztırabını açıklamıştır."

T a b e r â n i 'nin İ b n - i C ü r e y c 'den rivâyetine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in ilk kiblesi K â ' b e iken, sonradan kible B e y t ü ' l - M a k d i s 'e çevirilmiş ve üç yıl devam etmiştir. Bu sürenin bitiminde kible tekrar K â ' b e 'ye çevirilmiştir.

A h m e d b i n H a n b e l 'in İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde de efendimiz, M e k k e 'de iken B e y t ü ' l - M a k d i s ile K â ' b e 'nin her ikisine doğru durup namaz kılardı. Bu rivâyet de efendimiz henüz M e k k e 'de iken B e y t ü ' l - M a k d i s 'e doğru namaz kıldığını delâlet eder.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalbi ilk ve son kiblesi olan K â ' b e 'ye bağlı idi. Dedesi İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in kiblesi olduğu için K â ' b e 'ye doğru namaz kılmak istiyakı dinmiyordu. Bu sebeple M e k k e 'de iken K â ' b e 'nin rükn-i Y e m â n i ile rükn-i H i c r - i İ s m â i l (Aleyhisselâm) arasında namaz kılardı. Çünkü orada B e y t ü ' l - M a k d i s 'e doğru durunca K â ' b e 'ye doğru durmuş olurdu. Böylece hem ilâhi emri ifa ederdi, hem de muştak olduğu K â ' b e 'ye de yönelmiş olurdu. Hicretten sonra her iki kibleye doğru namaz kılmasına imkân kalmamıştı. Çünkü M e k k e , M e d i n e 'nin güneyindedir. K u d ü s ise, M e d i n e 'nin kuzey tarafına düşer. Bu sebeple M e d i n e 'de 16 ay B e y t ü ' l - M a k d i s 'e doğru namaz kılan efendimizin gönlü hep K â ' b e 'ye mütemayil idi. Bakara sûresinin 144. âyeti ve B e r â (Radiyallâhü anh)'in hadisi bu istiyakı belirtiyorlar. Nihâyet inen mezkûr âyetle kible K â ' b e 'ye çevirildi.

Kible'nin K â ' b e 'ye çevrilmesine âit vahiy bir öğle veyâ ikinci namazı esnasında inmiştir.

K a s t a l â n i : "Kibleye yönelmek" bâbında şöyle der :

"İ b n - i S a ' d , Tabakat'ta naklettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e d i n e mescidinde müslümanlara öğle farzından iki rek'at kıldırdıktan sonra M e s c i d - i H a r a m ' a (= K â ' b e ' ye) yönelmesi emri inmiş ve hemen K â ' b e ' ye doğru durmuş, cemâat da onunla beraber dönmüştür.

Bir de şöyle denmiştir : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Selime kabilesine giderek Ü m m ü B i ş r e l - B e r â ' bin Ma'rûr (Radiyallahü anhá)'ye uğramış. Ü m m ü B i ş r (Radiyallahü anhá) Ona öğle yemeğini hazırlamış, bu esnada öğle vakti olunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına öğle namazından iki rek'at kıldırdıktan sonra K â ' b e ' ye doğru durması emredilmiş ve bunun üzerine K â ' b e ' ye yönelerek Mizab'a doğru durmuştur. Bu olay dolayısıyla bu kabilenin mescidine ' M e s c i d ü ' l - K i b l e t e y n = iki kible mescidi' adı verilmiştir.

İ b n - i S a ' d ' ın dediğine göre V â k i d i bu ikinci rivâyeti daha isâbetli görmüştür.

Kiblenin K â ' b e ' ye çevirildiğini, B e r â ' ve arkadaşlarına haber veren zâtın ismi burada anılmamıştır. K a s t a l â n i , A y n i ve «Tuhfe» yazarının nakline göre bu zât A b b â d bin B i ş r veya A b b â d bin N e h i k 'dir. Bu zat B e n i H â r i s e kabilesine vardığında Ensar-ı Kirâm'dan B e r â ' ve arkadaşlarını ikindi namazını kılarken görmüş ve hemen kible tahvili emriri tebliğ etmiştir. Bu emri duyan cemâat hemen yer değiştirmek sûretiyle K â ' b e ' ye yönelmişlerdir. İmam önden en arkaya geçmiş ve yüzünü arka duvara (K â ' b e ' yönüne) çevirmiş, erkek cemâat onun arkasında, kadınlar da erkeklerin arkasında saff durmuşlardır.

B u h â r i , M ü s l i m ve N e s â i 'nin rivâyet ettikleri İ b n - i Ö m e r (Radiyallahü anh)'in hadisine göre K û b a halkı da ertesi gün sabah namazı esnasında bu haberi almışlar ve aynı şeyi yapmışlardır.

HADİSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

" N e v â v i şöyle der :

1. Şer'i bir hüküm, şer'i bir delil ile yürürlükten kalkabilir, nitekim burada fiilen kalkmıştır.

2. Bir kişinin verdiği haber makbûldür.

3. Bir namazı iki yöne doğru kılmak câizdir. Bizim arkadaşlarımız böyle hükmetmişlerdir. Bir adam kıblenin şu tarafta olduğuna kanaat getirerek namaza durduktan sonra kanâatı değiştiğinde namaz esnâsında yeni kanâatına göre yön değiştirir. Hattâ dört rek'atlı bir namazın her rek'atını kanâat değişmesi dolayısıyla ayrı ayrı yönlerle doğru edâ ederse en ~~sahih~~ ^{kavle} göre namaz sahihtir. Çünkü hadiste söz konusu mescid halkı namaz esnâsında yön değiştirmişler, buna rağmen namazlarına devam etmişler namazı baştan iâde etmemişlerdir.

4. Mükellefler, bir hükmün neshedildiğini duymadıkça mesûl değillerdir.

Bizim arkadaşlarımız ve diğer mezheblere mensup âlimler Beyt ü'l-Makdis'e doğru durmak hükmünün Kur'an'la mı, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in ichtihadıyla mı sabit olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Kâdî İyâz: Âlimlerin çoğu bu hüküm Kur'an'la değil, Sünnetle sabittir, demişler, diyor. Buna göre Kur'an sünneti nesheder, diyen mütaahhirin olan usul âlimlerinin çoğunluğu için bu hadis delil sayılır. Şâfiî'nin bir kavli de böyledir :

Şâfiî'nin diğer bir kavline ve bir grup âlimlere göre Kur'an, sünneti neshetmez. Çünkü sünnet, Kur'an'ın açıklamasıdır, nasıl Kur'an onu neshetsin.

Bu grup âlimlere göre Beyt ü'l-Makdis'e doğru durmak hükmü sünnetle değil, vahiyle sabittir. Nitekim Allah Teâlâ :

... وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا ...

yönelik olduğun Beytül-Makdis'i ancak...» (67) buyurmuştur.

Sünnetin Kur'an'ı neshedip etmemesi de ihtilâflıdır. Âlimlerin ekserisi bunu câiz görmüşlerdir. Şâfiî ve bir grup âlim câiz görmemişlerdir."

Cemâatin Kâ'b'e'ye doğru durması için yer değiştirmesi amel-i kesirin yasaklanmasından önce vuku bulmuş olabilir, demişlerdir. Nitekim ilk zamanlarda namaz içinde konuşmak da namazı bozmadı.

١٠١١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْأَزْدِيُّ . ثنا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ : قَالَ : ثنا أَبُو مَعْمَرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ قِبْلَةٌ » .

TERCEMESİ

1011) "... Ebû Hüreyre (*Radıyalâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Re-sûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Doğu ile batının arası kıbledir.»

İ Z A H I

Tirmizi, Hâkim ve Dârekutni de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizi müteaddit senedlerle bunu rivâyet ettikten sonra hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizi'nin şerhi Tuhfe'de şu bilgi veriliyor :

"S u y u t i : Bu hüküm bütün memleketlere şumullü değil, ancak, Medine-i Münevvere ve onun istikametinde bulunan yerlere mahsustur, demiştir. Beyhaki ve El-İraki de aynı şeyi söylemişlerdir.

El-Esrem : 'Ben Ahmed bin Hanbel'e bu hadisin mânasını sordum. Dedi ki : Mekke'de Kâ'b'e'nin yanında duran kimse tam Kâ'b'e'ye doğru durmak zorundadır, biraz sağa veya sola saptımı kible'yi terketmiş sayılır. Fakat başka memleketlerde olan bir kimse tam Kâ'b'e'ye doğru durmak için gereken araştırma ve ictihadı ihmal etmiyecek, doğu ve batının arasında ve Mekke'ye karşı dursa kible'ye doğru durmuş olur. Şurası doğrudur, bu taraf da batıdır, dedi ve eli ile işaret etti. Sonra sözüne devamla, işte bu iki yönün arası kıbledir, dedi. Ben Ona : Şu halde doğu ile batı yönleri arasındaki yöne doğru duranın namazı sahih midir? diye sorunca, evet, ancak doğu ile batının arasında kalan yönün tam ortasını bulmaya gayret etmeli, dedi,' diye ma-lûmat vermiştir.

İbn-i Abdi'l-Berr : Ahmed bin Hanbel'in : 'Başka memleketlerde olan' sözünün yorumu şudur, demiştir :

Medine-i Münevvere halkı için kible güney yönüdür. Çünkü Kâ'b'e o yöndedir, onlar batı yönünü sağ taraflarına ve

doğu yönünü sol taraflarına alarak güney istikametinde durdular mı kible'ye doğru durmuş olurlar. M e d i n e gibi M e k k e'nin kuzeyinde bulunan diğer memleketler de böyledir. Y e m e n halkı için de durum aynıdır. Şu farkla ki Y e m e n, M e k k e'nin güneyinde kaldığı için onlar batıyı sollarına ve doğuyu sağlarına alarak kuzeye doğru durduklarında kible'ye doğru durmuş olurlar. I r a k, H o r a s a n halkı için de aynı şeyler söylenebilir. Yani M e k k e'den uzak yerlerde bulunanlar M e k k e içinde oturanlar gibi mutlaka K â'b e'nin tam doğrultusunda durmaya zorlanmazlar. Çünkü K â'b e'nin tam hizasında ve hiç sağa, sola sapmadan durmak uzak memleket halkı için çok güçtür. Mesâfe uzadıkça yön tâyininde beliren güçlüğü göre kolaylık verilmiştir."

Hadisin hükmü umumi değildir. Çünkü M e k k e'nin doğusuna düşen yakın ve uzak memleketlerin kiblesi tam batıya doğrudur. Keza M e k k e'nin batısında kalan ülkelerin kiblesi doğu yönündedir.

(۵۷) باب من دخل المسجد فلا يجلس حتى يركع

57 — KİM MESCİDE GİRERSE NAMAZ
KILMADIKÇA OTURMASIN, BÂBİ

۱۰۱۲ — حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحَزَائِيُّ، وَيَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ كَلِيبٍ؛
قَالَا: ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْنٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ، فَلَا يَجْلِسْ حَتَّى يَرْكُعَ رَكَعَتَيْنِ».
فِي الزَّوَادِ: رَجَاهُ ثَمَات، إِلَّا أَنَّهُ مُنْقَطِعٌ. قَالَ أَبُو حَاتِمٍ: الْمَطْلَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، مَرْسَلٌ.

T E R C E M E S I

1012) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Biriniz mescide gireceği zaman iki rek'at namaz kılmadıkça oturmasın.»

Not : Zevâid'de bildirildiğine göre bu senedin râvileri sıkı olmakla beraber, sened münkatî'dir. Ebû Hâtim : Râvi el-Muttalib bin Abdillâh'ın Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyeti mürseldir, demiştir.

١٠١٣ - حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ،
عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛
أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيُصَلِّ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ » .

TERCEMESİ

1013) ".... Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Piriniz mescide gireceği zaman, oturmadan önce iki rek'at namaz kılın.»

İ Z A H I

E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi zevâid türündendir.

E b ü K a t â d e (Radıyallâhü anh)'nin hadisi ise Kütüb-i Sitte sahibleri, A h m e d , B e y h a k i ve D â r e k u t n i tarafından rivâyet edilmiştir.

Mescide girildiği zaman kılınması emredilen namaza fıkıh dilinde «Tahiyyetü'l-Mescid namazı» denilir. Tahiyye, saygı demektir. Mescid saygısından maksat, mescid sahibi olan Allah'a ta'zim ve saygıda bulunmaktır.

Tahiyyetü'l-Mescid namazı, en az iki rek'at kılmakla gerçekleştirilir. Yani bir rek'at kılmakla olmaz. Fakat dört veya daha çok rek'atle bu namaz kılınmış olabilir. Mescide giren kişi oturmadan başka sünnet veya farz namaza dursa, bununla da Tahiyyetü'l-Mescid sevâbı kazanmış olur.

Cumhûra göre bu namaz sünnettir. Z â h i r i y e mezhebine göre vâcibtir.

Hadisin zâhirine göre her hangi bir vakitte, hattâ hutbe esnâsında bile mescide girildiğinde iki rek'at (Tahiyyetü'l-Mescid sünneti) kılmak meşrûdur. Bu husûsta fıkıhçıların görüşleri şöyledir :

1 — Şâfiiler; İbn-i Uyeyne, Ebû Sevr, Dâvûd, Hasan-ı Basri, Mekhûl ve diğer bazı âlimlere göre ne zaman mescide girilirse girilsin, anılan namazı kılmak sünnettir. Sabah namazından sonra gün doğuncaya ve ikindiden son-

ra gün batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklayan hadislerin, bir sebebe dayalı olmayan nâfile namazlara mahsûs olduğunu söyleyen bu âlimlerin delilleri el-Menhel'de zikredilmiştir.

2 — İbn-i Sirîn, Atâ' bin Ebi Rabah, Ne hâi, Katâde, Re'y ehli, Leys, Şüreyh ve Saïd bin Abdülaziz'e göre namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerde ve Cumâ hutbesi okunurken bu namazı kılmak mekruhtur.

3 — Mâlikiler'e göre yasaklanan vakitlerde bunu kılmak mekruh; gün doğarken, batarken ve hutbe okunurken kılmak ise haramdır.

TAHİYYETÜ'L-MESCİD KILINMADAN OTURULUNCA KAÇIRILMIŞ OLUYOR MU?

1 — Haneî ve Mâlikî âlimlerine göre mescide girildiğinde bu namazı kılmadan oturmak mekruhtur. Bununla beraber kilmadan oturan kişi, uzun süre otursa dahi bunu kaçırmış olmaz. Yani kalkıp kılabilir.

2 — Hanbelîler'e göre uzun oturuşla kaçırılmış olur.

3 — Şâfiîler'e göre bile bile oturan kimse, oturuşu uzun olsun, kısa olsun kaçırmış olur. Kalkıp kılamaz. Fakat mescide girdikten sonra unutarak veya yanılarak oturan kişi, farkına varınca kalkıp kılabilir.

MESCİDE BİR KAÇ DEFA GİRİP ÇIKAN İÇİN, HER GİRİŞTE BU NAMAZI KILMAK MEŞRÛ MUDUR?

Hadisin zâhirine göre meşrûdur. Şâfiîler böyle demişlerdir. Haneîler'e göre sık sık mescide girip çıkan için günde iki rek'at kâfidir. Mâlikîler'e göre sık sık girip çıkarsa bir defa kılmak kâfidir. Aralıklı girerse, her girişte kılmalıdır. Hanbelîler'e göre yasak vakitler dışında mescide abdestli olarak giren kişi, sık sık da olsa her giriş için kılmalıdır. Ancak hutbe okumak için mescide giren hatip, bayram namazı için gelen kimse ve mescidin kayyımı bundan müstesnadır.

Bu namaz her mescid için meşrûdur. Bundan yalnız, Mescid-Harâm müstesnadır. Çünkü Mescid-i Harâm'ın tahiyyesi Kâ'be'yi tavaf etmektir. Fakat tavaftan önce Mescid-i Harâm'da oturmak isteyen bir kimse için bu namazı kılmak meşrûdur.

(۵۸) باب من أكل الثوم فلا يقربن المسجد

58 — SARIMSAK YİYEN KİMSE MESCİDE
YAKLAŞMASIN. BÂBİ

۱۰۱۴ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ النَّطَفَانِيُّ ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْيَمَرِيُّ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ خَطِيبًا . أَوْ خَطَبَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ؛ ثُمَّ قَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّا كُلُّونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَيْبَتَيْنِ . هَذَا الثُّومُ وَهَذَا الْبَصَلُ . وَلَقَدْ كُنْتُ أَرَى الرَّجُلَ ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يُوجَدُ رِيحُهُ مِنْهُ . فَيُؤْخَذُ بِيَدِهِ حَتَّى يُخْرَجَ إِلَى الْبَيْعِ . فَمَنْ كَانَ آكِلَهَا ، لَا بُدَّ ، فَلْيَمْتِنَهَا طَبَخًا .

T E R C E M E S İ

1014) "... Ma'dân bin Ebî Talha el-Ya'merî (Radiyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir :

Ömer bin el-Hattâb (Radiyallâhü anh), Cuma günü hutbe iradetmek üzere ayağa kalktı veya Cuma günü hutbe iradetmek istedi. Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra :

Ey İnsanlar! Benim ancak habis sandığım şu sarımsak ve soğan (denilen) iki yeşilliği gerçekten yiyorsunuz. Halbuki Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken, (mescidde) kendisinden mezkûr yeşillik konusu hâsıl olan adam görürdüm. (Mescidden) uzaklaştırılarak) Bakî tarafına çıkarılıncaya kadar elinden tutuluyor (götürülüyor)du. Şu halde kim bunu behemehal yiyecek (niyetinde) ise bâri pişirmek sûretiyle kokusunu gidersin, dedi."

İ Z A H İ

Bu hadisi M ü s l i m ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m 'in rivâyetindeki Hz. Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hutbesi bir hayli uzundur. Burada rivâyet edilen hutbe parçası orada şu meâlde geçmektedir :

"Ey insanlar! Siz iki yeşillik yiyorsunuz. Ben onların habis olduğunu sanıyorum. O yeşillikler soğan ve sarmısaktır. Ben şüphesiz gördüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) bu yeşilliklerin kokusunu mescidde bir adamda bulduğu zaman emir buyururdu. Adam mescidden çıkarılarak Baki tarafına götürülürdü. Şu halde kim bu yeşillikleri yemek isterse pişirmek sûretiyle kokusunu gider-sin."

N e v v i : Soğan, sarımsak ve benzeri şeylerden dolayı ken-disinden pis koku duyuran şahısların mescidden çıkarılmasına ve imkân elverdiğinde dinen yasak olan şeylere fiilen engel olmanın gerekliliğine bu hadis delildir, demiştir.

۱۰۱۵ - حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ الثَّمَانِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ ، الثُّومِ ، فَلَا يُؤْذِنَا بِهَا فِي مَسْجِدِنَا هَذَا » .
 قَالَ إِبْرَاهِيمُ : وَكَانَ أَبِي يَزِيدُ فِيهِ ، الْكَرَّاتِ وَالْبَصَلِ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . يَمْنِي أَنَّهُ يَزِيدُ عَلَى حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي الثُّومِ .

T E R C E M E S İ

1015) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Sarmısak (denilen) şu yeşillikten yiyen kimse, bu mescidimizde onun (kokusu) ile bize eziyet etmesin.»

Râvi demiştir ki: Babam, sarmısak hakkındaki Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ri-vâyet ettiği bu hadisine pırasa ve soğanı ilâve ederdi."

۱۰۱۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءِ الْمَكِّيُّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابْنِ حُمْرَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ شَيْئًا فَلَا يَأْتِيَنَّ الْمَسْجِدَ » .

T E R C E M E S İ

1016) "... (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den rivâyet edil-diğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim şu yeşillikten (sarımsaktan) bir şey yerse (kokusu gidinceye kadar) sakın mescide gelmesin.»

İ Z A H I

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m ve N e s â î de az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m'in rivâyeti meâlen şöyledir:

«Şu yeşillikten yiyen kişi sakın mescidimize yaklaşmasın ve sarımsak kokusuyla bize eziyet etmesin.»

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisini B u h â r i, M ü s l i m, E b ü D â v ü d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m'in rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu hadisi H a y b e r savaşı sırasında buyurduğu belirtilmiştir. M ü s l i m'in bir rivâyetinde:

حَتَّى يَذْهَبَ رِيحُهَا = «kokusu gidinceye kadar...» kaydı vardır.

N e v e v i, İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi bahsinde şu bilgiyi vermiştir:

«Bu hadis, sarımsak ve benzerini yiyen kimsenin her hangi bir mescide girmesinin yasak olduğuna delâlet eder. K â d î I y â z bazı âlimlerin, bu yasağın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidine mahsus olduğunu söylediklerini nakletmişse de, bu söz tutarsızdır. Âlimlerin cumhûruna göre yasaklama hükmü umumdur. Çünkü bazı rivâyetlerde: «... mescidlere yaklaşmasın.» buyurulmuştur.

Hadis; sarımsak, soğan ve benzeri şeyleri yemeyi yasaklamıştır. Bu yeşillikler, sözü muteber olan âlimlerin icmâi ile helâldir. Hadis, bunları yiyen kimsenin, bu hâliyle mescidlere gitmesini yasaklamıştır.

K â d î I y â z'ın anlattığına göre Z â h i r i y e mezhebine mensup olan âlimler, bunları yemeyi haram saymışlar, gerekçe olarak da: Çünkü bunları yemek cemâata gitmeye engel olur, Farz namazları cemâatla kılmak ise Farz-ı Ayn'dır, demişlerdir.

Âlimler; sarımsak, soğan ve pırasaya pis kokulu yiyecek ve benzeri maddeleri de eklemiştir.

Bâzı âlimler, yarasından pis koku duyulan veya ağzı pis kokan kimselerin de aynı hükme tâbi olduğunu söylemişlerdir.

Yine âlimler bayram ve cenâze namazı kılınan mescid dışı yerleri, eğitim ve öğretim yapılan yerleri, düğün ve benzeri toplantı yerleri mescidlere kıyaslayarak, sarımsak ve benzeri pis kokulu şeyleri alan şahısların, bu çeşit toplantılara katılmasını yasak saymışlardır. Fakat çarşı ve pazar yerlerini bu hükme tâbi tutmamışlardır.

M ü s l i m ' i n C â b i r (Radiyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde sarımsak ve pırasayı yiyen kimsenin mescide yaklaşmasının yasaklanmasına gerekçe olarak şöyle buyurulmuştur :

-Çünkü insanların eziyet duydukları şeylerden melekler de eziyet duyarlar.-

Bu gerekçe, mescidin boş olduğu zamanlarda bile anılan şahısların oraya girmesinin yasaklığına delâlet eder."

(۵۹) باب المصلى يسلم عليه كيف يرد

59 — NAMAZDA İKEN KENDİSİNE SELÂM VERİLEN KİŞİ NASIL SELÂM ALIR BÂBİ

۱۰۱۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِئِيُّ ؛ قَالَ : ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَسْجِدَ قَبَاءَ يُصَلِّي فِيهِ ، فَجَاءَتْ رِجَالٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ . فَسَأَلْتُ صُهَيْبًا ، وَكَانَ مَعَهُ : كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرُدُّ عَلَيْهِمْ ؟ قَالَ : كَانَ يُشِيرُ يَدَهُ .

T E R C E M E S İ

1017) Abdullah bin Ümer (Radiyallâhü anhümâ) den : Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kuba (68) mescidine uğrayarak içinde namaz kılarken Ensar-ı Kiram'dan bir kaç zât gelip O'na selâm vermişler. (Orada) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bulunan Suhayb (69) (Radiyallâhü anh)'a : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların selâmını nasıl alırdı? dedim. Suhayb :

Efendimiz eli ile işâret ederdi, dedi."

(62) Kûba Medine-i Münevvere'ye 2-3 mil mesafede bir köydür. İslâm tarihinde ilk mescid bu köyde inşa edilmiştir. Fazileti özel hadislerle bildirilmiştir.

(69) Suhayb'ın hâl tercemesi 150 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve Ahmed de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh), mezkûr soruyu Bilâl (Radiyallâhü anh)'a sormuştur. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Bilâl (Radiyallâhü anh) :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle şöyle işâret ederdi, demiş ve avucun içi yere, ters yüzü yukarıya bakacak şekilde elini açmıştır."

Bu rivâyette el ile işâret şekli târif edilmiştir.

١٠١٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ الْمِصْرِيُّ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ : قَالَ : بَشَّرَنِي النَّبِيُّ ﷺ بِحَاجَةٍ . ثُمَّ أَدْرَكْتُهُ وَهُوَ يُصَلِّي . فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ . فَأَشَارَ إِلَيَّ . فَلَمَّا فَرَغَ دَعَانِي . فَقَالَ : « إِنَّكَ سَلَّمْتَ عَلَيَّ آتِفًا وَأَنَا أَصَلِّي » .

T E R C E M E S İ

1018) "... Câbir (bin Abdillâh) (Radiyallâhü anhümâ)'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beni bir işe gönderdi. Sonra (dönüşümde) O, namaz kılarken yanına vardım ve O'na selâm verdim. Bana (elile) işâret etti. Namazını bitirince beni çağır-
dı. Ve :

«Sen demin bana selâm verdin. Ben namaz kılıyordum.» bu-
yurdu."

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Tahavi ve Nesâi de bu hadisi az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalik savaşına gitmek üzereyken Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anh)'ı O kabileye önceden göndermişti. Benî Mustalik yahudilerinin durumundan haber getirmek veya başka maksadlarla gönderilmişti.

C â b i r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm verince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el ile işâret ettiği, M ü s l i m ve E b ü D â v ü d'un rivâyetinde belirtilmiştir.

Bu ve bundan önceki hadis, ihtiyaç hâlinde namazda işâret etmenin câizliğine delâlet eder. M â l i k i ve H a n b e l i âlimleri böyle hükmetmişler. En kuvvetli kavle göre Ş â f i i l e r de böyle demişlerdir. Ş â f i i l e r'e göre, yapılan işâretin az olması şarttır. Çok olduğunda namaz bozulur. H a n e f i âlimlerine göre ise; namazda işâret etmek mekruhtur.

Bu iki hadis, namazda olmayan kişinin, namazda olan kişiye selâm vermesinin meşrûluğuna ve namazda olanın da işâretle selâm almasının câizliğine delâlet eder.

Bu iki husûsta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — M â l i k i l e r ve Ş â f i i l e r: Namazda olan kimseye selâm vermek câizdir, bunda mekruhluk yoktur, demişlerdir. M â l i k i l e r'in mütemed kavli budur. İ b n-i Ö m e r ve A h m e d de böyle demişlerdir. N e v e v i: Sahih hadislerin gerektirdiği hüküm budur, demiştir.

2 — H a n e f i l e r'e göre namaz kılana selâm vermek mekruhtur. C â b i r, A t â', Ş a ' b i, E b i M i c l e z ve İ s h a k b i n R a h a v e y h'in kavli budur. M â l i k i l e r'in mute-med olmayan bir kavli de böyledir.

NAMAZ KILANIN SELÂM ALMASI

1 — M â l i k i, Ş â f i i ve H a n b e l i âlimleri: Namazda bulunan kişinin, verilen selâmı işâretle almasını meşrû görmüşlerdir. İ b n-i Ö m e r, İ b n-i A b b â s ve İ s h a k böyle demişlerdir. Âlimlerin çoğundan nakledilen hüküm budur.

2 — E b ü Z e r, A t â', N e h a i ve S e v r i'ye göre namazı bitinceye kadar selâm almamak müstahaptır.

3 — E b ü H a n i f e'ye göre namaz esnasında ne sözle, ne de işâretle selâm almamak gerekir. Eğer dille selâm alınırsa namaz bozulur. İşâretle selâm almak ise mekruhtur.

El-Menhel yazarı, yukarıda anlatılan değişik görüş sāhiplerinin delillerini ayrıntılı olarak zikretmiştir. Konunun uzamaması için bu ma'lumâtı almadım.

١٠١٩ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِيُّ . ثنا النُّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ . ثنا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نَسَلُّ فِي الصَّلَاةِ . فَقِيلَ لَنَا : إِنَّ فِي الصَّلَاةِ لَشُغْلًا .

T E R C E M E S İ

1019) "... Abdullah (bin Mes'ud) (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir. Biz namaz içinde (bulunanlara) selâm verirdik. Bilâhere bize buyruldu ki :

«Şüphesiz namaz içinde (önemli) meşgûliyet vardır.»

İ Z A H İ

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un bir rivâyeti şöyledir :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken biz O'na selâm verirdik. O da selâmımızı alırdı. Sonra biz (Habeşistan kralı) Necâşi'nin yanından (Medîne'ye döndüğümüz zaman) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namaz içindeyken selâm verdik. O, selâmımızı almadı ve namazı bitirince :

«Şüphesiz namazda (önemli) meşgûliyet vardır.» buyurdu."

Hadiste geçen «...meşgûliyet...»ten maksad; K u r a n , zikir ve duâ ile meşgul olmak ve yüce Allah'ın huzûrunda durulduğunu düşünmek işidir. Bu yüce meşgûliyet namazda konuşmaya mânidir.

Abdullah bin Mes'ud (*Radıyallâhü anh*)'un Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki başka bir rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selâm verdikten sonra selâmını aldığı bildirilmiştir.

(٦٠) باب من يصلي لغير القبلة وهو لا يعلم

60 — BİLMİYEREK KIBLE'DEN BAŞKA BİR
YÖNE DOĞRU NAMAZ KILANIN BÂBİ

١٠٢٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا أَشْعَثُ بْنُ سَعِيدٍ ،

أَبُو الرَّيِّعِ السَّمَّانُ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛

قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَتَغَيَّيْتُ السَّمَاءَ وَأَشْكَلْتُ عَلَيْنَا الْقِبْلَةَ . فَصَلَّيْنَا . وَأَعْلَمْنَا . فَلَمَّا طَلَمَتِ الشَّمْسُ إِذَا نَحْنُ قَدْ صَلَّيْنَا لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ . فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ - فَأَيُّمَا تَوَلَّوْا فَتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ - .

T E R C E M E S İ

1020) "... Âmir bin Rebîa (70) (Radıyallâhü anh)'den ; Şöyle demiştir :

Biz bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. Hava bulutlandı ve kible yönünü bilemedik. Nihâyet namaz kıldık ve (durduğumuz yönün doğru olup olmadığını anlamak için) bir işaret koyduk. Sonra güneş doğunca kible'den başka bir yöne doğru namaz kılmış olduğumuz anlaşıldı. Biz bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattık. Bunun akabide Allah Teâlâ :

فَأَيُّمَا تَوَلَّوْا فَتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ = «Nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır.»

âyetini indirdi." (71)

Bu hadisi Tirmizi de rivâyet etmiştir. Oradaki hadis meâlen şöyledir :

İ Z A H İ

"Biz bir yolculukta, karanlık bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. Kible'nin hangi yönde olduğunu biz bilemedik. Artık her birimiz kendi yönünde namaz kıldı. Sabah olunca bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattık. Bunun üzerine akabinde : فَأَيُّمَا تَوَلَّوْا فَتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ âyeti indi."

Tirmizi bu hadisin isnadının kuvvetli olmadığını söyledikten sonra : 'İlim ehlinin ekserisi bununla hükmederek demişler ki : Hava kapalı iken kişi kibleden başka bir yöne namaz kıldıktan sonra, yanlış durduğunu anlarsa onun kıldığı namaz sahihtir.

Süfyan-ı Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Ahmed ve İshak böyle hükmedenlerdendirler,' demiştir.

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı da burada şunları söyler :

"Taberânî'nin Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadis de bu hadisi takviye eder :

(70) Âmir'in hâl tercemesi 907 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

(71) Bakara, 116

"Bulutlu bir günde bir yolculukta biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kıbleden başka bir yöne doğru durup namaz kıldık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince güneş görüldü. Bunun üzerine biz : Yâ Resûlallah! Kıbleden başka bir yöne doğru namaz kılmışsınız, dedik. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz sizin namazınız hakkıyla Allah katına kaldırılmıştır.» buyurdu."

E b ü ' t - T a y y i b e l - M e d e n i : 'Bizim H a n e f i âlimlerimiz bununla hükmederek, kıblenin hangi yönde olduğunu bilmeyen kişi gereken araştırmaları yaptıktan sonra kanâat ettiği yöne dönüp namaz kılar. Bilâhere hatâlı durduğunu anlasa bile kıldığı namazı iâde etmez. Çünkü mükellef olduğu şey, araştırma yapıp namaz kılmaktır. Kişi de bunu yapmış, demişlerdir,' der.

Ş â f i i : Hatâlı yöne doğru kılındığı anlaşılan namazın iâdesi gerekir. O namazın vakti henüz çıkmamış iken veyâ vakti çıktıktan sonra durumun anlaşılması farketmez. Çünkü kible'ye doğru durmak şarttır. Â m i r ' i n hadisi ise zayıftır, demiştir.

Sübülü's-Selâm sahibi Ş â f i i ' n i n sözünü naklettikten sonra : Azhar olanı Â m i r ' i n hadisi ile amel etmektir. Çünkü bu hadis M u â z ' ı n hadisi ile kuvvet bulur. Hattâ yalnız başına da delil sayılır.

Hadîste anılan âyet-i celile'nin iniş sebebinin başka şeyler olduğu rivâyetleri de vardır. Diğer taraftan âyetin meâli hakkında da değişik yorumlar vardır. Bu sebeple âyet, hadisteki hüküm için kesin bir delil değildir. Zâten kesin delil olsaydı bu hüküm hususunda âlimler arasında bir ihtilâf söz konusu olamazdı.

Âyetin yorumları ve iniş sebepleri hakkında geniş izahat isteyenler tefsir kitaplarına baş vursunlar.

(٦١) باب المصلي يتنخم

61 — NAMAZ İÇİNDEYKEN TUKÜRENİN BÂBİ

١٠٢١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ،

عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ ، عَنْ طَارِقِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَارِبِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا صَلَّيْتَ فَلَا تَبْزُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْكَ ، وَلَا عَنْ يَمِينِكَ ، وَلَكِنْ ابْزُقْ عَنْ بَسَارِكَ ، أَوْ تَحْتَ قَدَمِكَ » .

T E R C E M E S İ

1021) "... Târik bin Abdillâh el-Muhâribi (72) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu demiştir :

-Namaz kıldığın zaman sakın önüne ve sağına tükürme. Lâkin solun (boş ise o taraf)a veyâ (sol) ayağın altına tükür.-"

۱۰۲۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى نَحَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ . فَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « مَا بَالُ أَحَدِكُمْ يَقُومُ مُسْتَقْبِلَهُ (يَعْنِي رَبَّهُ) فَيَتَنَحَّضُ أَمَامَهُ ؟ أَيْحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُسْتَقْبَلَ فَيَتَنَحَّضُ فِي وَجْهِهِ ؟ إِذَا بَرَقَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْزُقَنَّ عَنْ شِمَالِهِ ، أَوْ لِيَقْلُ مَكْدَا فِي نَوْبِهِ .
نَمْ أَرَانِي إِسْمَاعِيلُ يَبْزُقُ فِي نَوْبِهِ نَمْ يَذُلُكُهُ .

T E R C E M E S İ

1022) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resulullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) mescidin kible duvarında bir balgam gördü. Bunun üzerine oradakilere yönelerek :

-Sizden birisine ne oluyor ki kalkıp Rabb'ine yönelir (namaza) durur sonra önüne balgam atar? Sizden herhangi birisi kendisine dönülüp yüzüne karşı balgam atılmasından hoşlanır mı? biriniz tükürdüğü zaman soluna tükürsün. Yâhut (mendil gibi bir) elbisesi içine şöylece tükürsün.- buyurdu.

Râvi demiştir ki : (Bu hadisi bana rivâyet eden râvi) İsmâil el-bisesi içine tükürüp elbisesini ovalamak sûretiyle yapılacak işi bana gösterdi."

۱۰۲۳ - حَدَّثَنَا هَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنِ زُرَّارَةَ ؛ قَالَ : ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ أَنَّهُ رَأَى شَبَثَ بْنَ رِئِمٍ يَبْزُقُ

(72) Târik (R.A.) Sahâbidir. Küfe'li olduğu için kendisi Küfe halkı arasında yaygındır. Râvileri Rib'i, Kâmil bin Şeddâd ve Ebû's-Şa'sâ'dır. Ebû Dâvûd, Nesâi, Tirmizi ve Ibn-i Mâceh. Onun hadîslerini almışlardır. (El-Menhel 4. C., 93., S.)

بَيْنَ يَدَيْهِ . فَقَالَ : يَا شَبْتُ ! لَا تَبْزُقْ بَيْنَ يَدَيْكَ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْتَعِلُ عَنْ ذَلِكَ ، وَقَالَ « إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَامَ يُصَلِّي أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ ، حَتَّى يَنْقَلِبَ أَوْ يُحْدِثَ حَدَثَ سُوءٍ » .

فی الزوائد : رجال إسناده ثقات .

TERCEMESİ

1023) "... Huzeyfe (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Şebes (73) bin Reb'i önüne tükürürken kendisi görmüş ve :

Yâ Şebes! Önüne tükürme. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bunu menediyordu ve şöyle buyurmuş, demiştir :

«Şüphesiz adam kalkıp namaza başladığı zaman, namazdan çıkıp gidinceye veyâ fenâ bir şey işleyinceye kadar Allah Teâlâ ona yönelir, (rahmeti ile ona) teveccüh eder..»

Not : Senedindeki râvilerin sıkı olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

۱۰۲۴ — حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ ، وَعَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَا : سَأَلْنَا عَبْدَ الصَّمَدِ .

سَأَلْنَا هَادِيَّ بْنَ سَلَمَةَ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَزَقَ فِي ثَوْبِهِ ، وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ ، ثُمَّ دَلَّكَهُ .

TERCEMESİ

1024) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) namazda iken elbisesinin içine tükürdü. Sonra ovaladı."

İ Z A H I

Tâ r ı k (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini T i r m i z i , E b ü D â v ü d ve N e s â i de az lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir .

E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini M ü s l i m de rivâyet etmiştir . E b ü D â v ü d da benzer lafızla bir hadisi E b ü S a i d - i H u d r i (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet etmiştir .

(73) Hz. Osman'ın katline yardım etmiş, bilâhère Hz. Ali'ye karşı çıkmış, Hz. Hüseyin'in katlinde hazır olmuştur. Ali ve Huzeyfe'den rivâyeti vardır. Muhammed bin Ka'b ve Süleyman-ı Teymî bir hadisini almıştır. (Hulâsa, 168)

H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'m hadisi zevâid nevindendir. Bu hadisteki; يُحَدِّثُ cümlesi ile : "Dine muhâlif bir şey ihdas etmek,

yapmak yâni günah işlemek- kastedilmiştir. Bu cümle ile abdestin bozulması anlamının kastedilmesi ihtimâli uzaktır. Ancak, ihtiyaç yok iken ve irâde içinde bile bile abdest bozmak anlamını çıkarmak da mümkündür. Yâni cümleyi böyle yorumlamak hatıra gelebilir.

Bu takdirde; يحدث abdest bozar anlamını taşır.

E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisinin benzeri E b ü D â - v ü d'un süneninde rivâyet edilmiştir.

Namaz esnasında, namaz dışında, mesçid içinde ve dışında tükürmek, balgam atmakla ilgili hadislerin açıklaması, bunun dîni hükmü ve bu husustaki âlimlerin görüşleri : "Mescidler ve Cemâatlar" kitabının 10. bâbında rivâyet edilen (761 - 764) nolu hadisler bahsinde beyan edildiği için oraya bakılabilir.

(٦٢) باب مسح الحصى في الصلاة

62 — NAMAZDA (SECDE YERİNDEKİ) ÇAKILLARA EL SÜRMEK BÂBİ

١٠٢٥ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُوَايَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَمَأَ » .

T E R C E M E S İ

1025) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Alayhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir :

«Namaz içinde çakillara el süren kimse abesle ıstıgal etmiş olur.»

١٠٢٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِدْرِاعٍ ؛ قَالَا : ثنا الْوَلِيدُ ابْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ . قَالَ : حَدَّثَنِي مُعْتَقِبٌ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فِي مَسْحِ الْحَصَى فِي الصَّلَاةِ « إِنْ كُنْتَ فَأَعْلَا ، فَمَرَّةً وَاحِدَةً » .

T E R C E M E S İ

1026) "... Muaykib (74) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Namaz esnasında **çakıllara el sürmek hakkında Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :**

«Eğer çakıllara (mecburen) el sürecek olursan tek bir defa (el sür).»

۱۰۲۷ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ ،

عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ الْأَيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَإِنَّ الرَّحْمَةَ تَوَاجِهُهُ ، فَلَا يَمْسَحُ بِالْحَصَى . »

T E R C E M E S İ

1027) "... Ebü Zerr (*Radıvallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Re-sûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz namaza başladığı zaman, şüphesiz ona rahmet yönelir. Bu nedenle sakın (secde yerindeki) çakıllara el sürmesin.»

İ Z A H İ

E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'nin hadisinin müellif-ten başka kimler tarafından rivâyet edildiğini görmedim. Hadis, na-maz içinde çakıl taşlarını ellemenin doğru bir hareket olmadığına

delâlet eder. S i n d i : Cuma namazı bahsinde: وَمَنْ لَغَا فَلَا أَجْرَ لَهُ

= «ve abesle iştigal eden için sevâb yoktur.» buyurulmuştur. Cuma

(74) İbn-i Ebi Fâtîme ed-Devsî'dir. Mekke'de ilk müslümanlardandır. Habeşis-tan ve Medine-i Münevvere hicretlerinde bulunmuştur. Biatü'r-Rıdvân'da ve ondan sonra meydana gelen savaşlarda bulunmuştur. Ebü Bekir ve Ömer (R.A.) devir-lerinde hazine eminliği yapmıştır. Osman (R.A.) devrinde Efendimiz'den kalma mühre nezaret ederdi. (Mührü Erise kuyusuna düşüren odur. Bilindiği gibi bütün aramalarına rağmen mühür bulunamamış ve zâyi olmuştur.) Osman (R.A.) dev-rinde vefât etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyeti vardır. Râvileri ise iki oğlu Muhammed ile el-Hâris, oğlunun oğlu İyas ve Ebü Seleme bin Abdurrahman bin Avf'tır. (El-Menhel C. 6, Sah. 51)

sevâbını gideren bir harekette çirkinlik bulunur. Bilhassa hutbeyi dinlemekten alıkoyarsa şüphesiz yasak bir hareket sayılır, demiştir.

M u a y k ı b (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi ve **A h m e d** rivâyet etmişlerdir. **B u h â r i**'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

"Secde yerinin toprağını (elile) düzelten adama Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Eğer (secde edeceğin) yerin toprağını düzeltmeye mecbur olursan, (elini) bir defa sür.»"

"**E b ü D â v ü d**'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğunun meâli şudur :

«Sen namazda iken çakıllara el sürme. Eğer bilmeceburiye yapacak olursan çakılları tesviye etmek üzere bir defa el sürmek yeter.»

B u h â r i ve **E b ü D â v ü d**'un rivâyetinden anlaşıldığı gibi secde yerindeki toprağı ve çakıl taşlarını tesviye etmek için namaz içinde secde yerine bir defa el sürmek câizdir, câizliğin sebebi de secde ederken eziyete mâruz kalmamaktır.

E b ü Z e r r (Radiyallâhü anh)'ın hadisini **E b ü D â v ü d**, **T i r m i z i**, **N e s â i**, **A h m e d** ve **İ b n - i H i b b â n** da rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı : Namaza giriş sayesinde kişiye yöneltilen ilâhi rahmetin kesintiye uğramaması için secde yerindeki çakıl taşlarını tesviye etmekle meşgul olmamak gerekir. Secde yerindeki toprak ve kum da çakıl taşları hükmündedir. Bunları tesviye etmekle meşgûl olmak namazdaki huzur ve huşuun kesilmesine, dolayısıyla rahmetin kesilmesine yol açar, demiştir.

El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der :

"Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, namaz içinde, secde yerindeki çakılları, toprağı, kumu ve benzeri şeyleri tesviye etmenin kerâhatine ve zarûret hâlinde bir defa el sürmenin câizliğine delâlet eder.

Bu husûstaki âlimlerin görüşüne gelince :

1. **Ö m e r**, **C â b i r**, **M e s r ū k**, **İ b r â h i m e n - N a h a i**, **H a s a n - ı B a s r i** ve cumhur'a göre secde yerindeki çakıllara el sürmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir.

M â l i k'ten : Secdeden başını kaldırıncı alına yapışık toprağın yüzüne dökülüp dağılmasıyla eziyete mâruz kalacak adamın, secde yerine el sürmesinde bir beis olmadığını söylediği rivâyet edil-

miştir. El-Muvatta'da E b ü C a ' f e r e l - K â r i 'den rivâyet ettiğine göre kendisi şöyle demiştir: Ben A b d u l l a h b i n Ö m e r (Radiyallâhü anh)'ı secde için eğildiği zaman alnını koyacağı yerdeki çakıllara hafifçe elini sürerken gördüm.

Z â h i r i y e mezhebine mensup âlimler, hadislerin zâhiri ile hükmederek bir defadan fazla çakıllara el sürmek haramdır, demişlerdir.

A b d u l l a h b i n M e s ' u d , E b ü H ü r e y r e , H u z e y f e ve E b ü Z e r r (Radiyallâhü anhüm), bir defa el sürmeye ruhsat verenlerdendirler.

İ b n - i H u z e y m e , kendi sahihinde rivâyet ettiğine göre C â b i r (Radiyallâhü anh) : Namaz içinde çakıllara el sürmenin hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduk. Buyurdu ki :

«Bir defa, bunu yapmaktan sakınman tümü kara gözlü olan yüz deveden daha hayırlıdır.»

Secde yerindeki çakıllara el sürme yasağının hikmetine gelince, namaz kılana yönelen ilâhî rahmettin dönüp başka şeylerle meşgûl olmamak ve rahmetten alacağı nasibi kaçırmamaktır.

Bâzıları demiş ki : Bunun hikmeti secde mahallinde bulunan çakılları basıp toprağa gömmek veyâ temizlemekle, üzerlerinde secde edilmesinden hoşlanan çakılları mahrum etmemektir. Nitekim İ b n - i E b i Ş e y b e 'nin rivâyetine göre E b ü S â l i h : Secdeye varmak istediğin zaman çakıllara el sürme. Çünkü her çakıl, üzerinde secde edilmesini sever, demiştir.

Bir kısım âlimler de : Çakıllara elsürüp secde yerini düzenlemek tavazua aykırıdır, demişlerdir.

HADİSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Zarûret olmadıkça, namazda iken secde yerine el sürmek mekruhtur. Abesle işğaldır.
2. Zarûret hâlinde bir defa el sürmek câizdir.
3. Namaza durana ilâhî rahmet yönelir.

(٦٣) باب الصلاة على الحرّة

63 — HUMRE (KÜÇÜK HASIR) ÜZERİNDE
NAMAZ KILMAK BÂBİ

١٠٢٨ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ الشَّيْبَانِيِّ ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ . حَدَّثَنِي مَيْمُونَةُ ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يُصَلِّي عَلَى الْحَرَّةِ .

T E R C E M E S İ

1028) "... Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşi Meymüne (Radiyallâhü anhâ) şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) humre üzerinde namaz kılardı."

İ Z A H İ

T i r m i z i 'den başka Kütüb-i Sitte müelliflerinin hepsi bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Humre : Bu kelime 632 nolu hadiste de geçmiş ve orada târif edilmiştir. El-Menhel yazarı bu kelimenin mânâsı hakkındaki âlimlerin sözlerini şöyle nakleder :

"Misbah'ta : Humre secde yeri kadar küçük olan hasırdır, demiş. H a t t â b i de : Üzerinde namaz kılınan seccadedir. Söylendiğine göre, seccade, namaz kılının yüzünü yerden koruyup örttüğü için örtünme anlamını taşıyan bu isim verilmiştir, der. Nihâye'de ise : Secde edildiğinde yüzün hizasına gelen yeri kaplayan büyüklükteki hasır veyâ hurma yaprağı gibi bitkiden mâmul seccadeciktir. Büyüklüğü bu kadar olmazsa ona humre adı verilmez. İpleri hurma yaprakları ve benzeri madde altında gizli kaldığı için ona bu isim verilmiştir, der. Diğer taraftan sünen-i E b ü D â v ü d 'da İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet edilen bir hadisten anlaşıldığına göre normal seccadeye de humre denilir."

Hulasa görüldüğü gibi humre küçük veyâ normal hasır seccadeye denilebilir.

Hadis, hasır üzerinde secde etmenin ve namaz kılmanın meşruluğuna delâlet eder.

İ b n - i B a t t â l i demiştir ki : Hasır üzerinde namaz kılmanın câizliği hususunda muhtelif İslâm memleketlerinde bulunan fı-

kıh âlimleri arasında hiç bir ihtilâf yoktur. Yalnız Ö m e r b i n A b d i l a z i z'in toprak getirip hasır seccadesinin secde yerine koyduğu toprak üzerine secde ettiği rivâyeti vardır. Bu da olsa olsa kendisinin aşırı tevazuundan ileri gelmiş olabilir ki bu hal İslâm âlimlerine muhâlefet sayılmaz.

Hasır, kilim, halı gibi sergiler üzerinde namaz kılmak hususun-
daki âlimlerin sözlerini bundan sonraki iki hadisin tercemesinden sonra nakledeceğiz.

۱۰۲۹ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ،

عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى حَصِيرٍ .

• T E R C E M E S İ

1029) Ebû Saîd(-i Hudrî (*Radıyallâhü anh*))'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hasır üzerinde namaz kılmıştır."

۱۰۳۰ - حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . حَدَّثَنِي زَمْعَةُ بْنُ صَالِحٍ ،

عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ؛ قَالَ : صَلَّى ابْنُ عَبَّاسٍ ، وَهُوَ بِالْبَصْرَةِ عَلَى بَسَاطِهِ . ثُمَّ حَدَّثَ أَصْحَابَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي عَلَى بَسَاطِهِ .

فی الزوائد : فی إسناده زمعة ، وهو ضعیف وإن روى له مسلم . فإما روى له مقروناً بغيره . فقد ضمه أحمد وابن معين وغيره .

• T E R C E M E S İ

1030) Amr (75) bin Dinâr (*Radıyallâhü anh*))'den: Şöyle demiştir :

(Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*), Basra'da iken yaygısı üzerinde namaz kılmış ve sonra arkadaşlarına : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yaygısı üzerinde namaz kıları, demiştir."

Not : Zevâid'de belirtildiğine göre bu hadisin senedindeki râvi Zam'a zayıftır, Müslim O'nun hadisini rivâyet etmiş, ama orada Zam'a'nın beraberinde başka râvi vardır. Yalnız değildir. Ahmed, İbn-i Main ve başkaları da Zam'a'nın zayıflığını söylemişlerdir.

(75) Ebû Muhammed el-Mekki el-Esrem tanınmış âlimlerdendir. Abdullah bin Mes'ud ve Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Ayrıca Küreyb ve Mücâhid ile bir cemâat'tan da rivâyeti vardır. Râvilerinin başında Katâde, Eyyub, Şu'be, Süfyanlar ve Hammadlar gelir. İbnü'l-Medenî'nin dediğine göre 500 hadisi vardır. H. 115 veyâ 116 yılında vefât ettiği rivâyetleri vardır. (Hulâsa : 288)

İ Z A H I

E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m ve T i r m i z i de rivâyet etmişlerdir. A m r (Radiyallâhü anh'in hadisini de A h m e d rivâyet etmiştir.

E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in hadisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hasır üzerinde namaz kıldığına delildir.

A m r (Radiyallâhü anh)'in hadisinde geçen Bisat kelimesini yaygı olarak terceme ettim.

Bisat : Yere serilen sergi demektir. Yâni bisat'ın lûgat anlamı hasır, kilim, seccade, halı gibi eşyanın hepsini kaplar.

T i r m i z i Humre, Hasır ve Bisat için ayrı ayrı bâblar açmıştır. Bisat üzerinde namaz kılmak bâbında E n e s (Radiyallâhü anh)'den bir hadis rivâyet ettikten sonra : Sahâbilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin çoğu tüylü ve tüysüz yaygılar üzerinde namaz kılmakta bir sakınca görmemişlerdir, demiştir.

Bâzı âlimler Bisat kelimesi ile hasır kasdedildiğini söylemişlerdir.

El-Menhel yazarı da : "Hayvanî ve nebati olan bütün yaygılar hasır hükmünde olup hepsinin üzerinde namaz kılmanın câizliği bu hadislerden anlaşılıyor. A h m e d , E v z â i , Ş â f i i , İ s h a k ve Fıkıhçıların Cumhurunun kavli budur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hasır ve başka şeyler üzerinde namaz kıldığı sahih hadislerle sâbittir.

Tabiilerden bir cemâat çıplak yer üzerinde namaz kılmayı arzulamışlar ve her hangi bir şey üzerinde namaz kılmayı mekrûh saymışlardır. S a i d bin el-M ü s e y y e b ve M u h a m m e d bin S i r i n 'in yaygı üzerinde namaz kılmanın sonradan ihdas edilen bir şey olduğunu söylediklerini İ b n - i E b i Ş e y b e rivâyet etmiştir.

C â b i r bin Z e y d 'in de nebâti olan yaygılar üzerinde namaz kılmayı müstahap ve hayvanî yaygılar üzerinde namaz kılmayı mekruh adettiği rivâyet olunmuştur.

U r v e bin Z ü b e y r ise çıplak yerden başka bir şey üzerinde secde etmekten kerâhet ediyordu.

M â l i k i l e r ' e göre rahat verici ve refahlı sergi üzerinde namaz kılmak mekruhtur. Hasır ve benzeri şeyler üzerinde ise mekruh değildir. Mamafih çıplak yerde namaz kılmak daha iyidir. M â l i k : Soğuk ve sıcak gibi bir özür olmadıkça pamuk veyâ ketenden mamûl elbise ve aba üzerinde secde edilemez demiştir." diye mâlumat verir.

(٦٤) باب السجود على الثياب في الحرّ والبرد

64 — SICAHTA VE SOĞUKTA ELBİSE
ÜZERİNDE SECDE ETMEK BÂBİ

١٠٣١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَّاورِدِيُّ ،
عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ قَالَ : جَاءَنَا النَّبِيُّ ﷺ .
فَصَلَّى بِنَا فِي مَسْجِدِ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ ، فَرَأَيْتُهُ وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى تَوْبِهِ ، إِذَا سَجَدَ .
في الزوائد : في إسناده عن عبد الله بن عبد الرحمن عن أبيه عن جده ثابت بن الصامت ، كما في
الرواية الآتية ، فهذا إسناده متصل .

T E R C E M E S İ

1031) ".... Abdullah bin Abdurrahman (*Radıvallahü anh*) (babası vâsıtâ-
sıyla dedesinden naklen) şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi, Beni Abdi'l-
Eşhel mescidinde namaz kıldırđı. Secde ettiği zaman ellerini elbise-
sinin üzerine koyduğunu gördüm."

Not : Bundan sonra gelen rivâyette olduğu gibi bunun senedinde ;

عن عبد الله بن عبد الرحمن عن أبيه عن جده ثابت بن الصامت

= «Abdullah bin Abdurrahman'dan, O da babasından, O da dedesi Sâbit bin es-Sâ-
mit'tan...» ifâdesi vardır. Senedin aslı böyle olunca muttasıl bir sened olmuş olur,
diye Zevâid'de açıklama vardır. (76)

١٠٣٢ - حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ . أَخْبَرَنِي إِبرَاهِيمُ
ابْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَشْهَلِيُّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَابِتِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِيهِ ،
عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى فِي بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ وَعَلَيْهِ كِسَاءٌ مُتَلَفَّفٌ بِهِ .
يَضَعُ يَدَيْهِ عَلَيْهِ . يَقِيهِ بَرْدَ الْحَصَى .

في الزوائد : في إسناده إبراهيم بن إسماعيل الأشهلّ ، قال فيه البخاريّ: منكر الحديث . وضمّته غيره.

(76) Çünkü senedde sahâbi olan ilk râvi Sâbit bin es-Sâmit ve onun râvisi
olan oğlu Abdurrahman'ın ismi geçmiyor. Ancak Abdurrahman'ın râvisi olan oğlu
Abdullah'ın ismi vardır.

ووقتہ أحد والمجلى . وعبد الله بن عبد الرحمن ، لم أر من تكلم فيه ولا من وقفه . وباقى رجاله ثقات . قال السندى : قلت وبالجمله ، فحديث السجود على التراب ثابت . والتكلم إنما هو فى خصوص هذا الحديث . فالوجه قول من جوز ذلك .

TERCEMESİ

1032) "... Abdullah bin Abdurrahman bin Sâbit bin es-Sâmi'ten. O da babası (Abdurrahman)'dan. O da dedesi (Sâbit) (*Radıyallâhü anhüm*)'den rivâyet ettiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir elbiseye bürünmüş olarak, Beni Eşhel kabilesi içinde namaz kılmış, (secde ederken) ellerini elbisesinin üzerine koyup çakılların soğukluğundan korunmuştur."

Not : Zevâid'de : Bu senedde bulunan İbrâhîm bin İsmâîl el-Eşhelî'nin hadislerinin münker olduğunu Buhârî söylemiştir. Başkası da onu zayıf saymıştır. Ahmed ve el-İclî ise onu sıkı göstermişlerdir. Diğer râvî Abdullah bin Abdurrahman aleyhinde konuşanı veya onu sıkı göstereni görmedim. Geri kalan râvileri sıkadır, diye bilgi verilmiştir.

İ Z A H I

S i n d i de : Hulâsa toprak üzerinde secde etmek hadisi sâbittir. Konuşma konusu, elbise üzerinde secde etmenin câiz olup olumasıdır. Bunu câiz görenlerin kavlinin yolu vardır, demiştir.

١٠٣٣ - حدثنا إسحاق بن إبراهيم بن حبيب . ثنا بشر بن المفضل ، عن غالب القطان ، عن بكر بن عبد الله ، عن أنس بن مالك ؛ قال : كُنَّا نَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِدْقِ الْحَرِّ . فَإِذَا لَمْ يَقْدِرْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ جَبْهَتَهُ ، بَسَطَ تَوْبَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ .

TERCEMESİ

1033) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den : Söyle demiştir :

Sıcaklığın şiddetli zamanlarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılardık. Birimiz (secde yerinin harâretinden dolayı) alnını yere iyice koymaya muktedir olmadığı zaman (büründüğü) elbisesinin bir tarafını yere yayarak üzerinde secde ederdi."

İ Z A H I

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ve A h m e d rivâyet etmişlerdir. Bundan önceki hadis soğuktan korunmak için elbisenin bir tarafı üzerinde secde etmenin cevâzına delâlet ettiği gibi bu hadis de sıcaktan korunmak için aynı şeyi yapmanın câizliğine delâlet eder.

Hadisin: «...alınını iyice yere koymaya muktedir olmadığı zaman...» cümlesi, çıplak yere secde etmenin asıl olduğuna işâret eder. Çünkü bu cümlede, elbisenin bir tarafı üzerinde secde etmek, alını çıplak yere koymanın güçlüğüne bağlanmıştır.

Elbisenin bir tarafı üzerinde secde etmenin hükmü hakkındaki âlimlerin görüşleri :

1. E b û H a n i f e ve Cumhur'a göre kişi, büründüğü elbisenin bir tarafı üzerinde secde edebilir. Delilleri de bu bâbtaki hadislerdir. Cumhur: H â k i m ve B e y h a k i 'nin rivâyet ettikleri H a b b â b b i n e l - E r e t (Radiyallâhü anh)'in aşağıdaki hadisi bu hükme muâriz değildir. Çünkü H a b b â b 'ın hadisindeki Sahâbilerin şikâyeti bir elbise üzerinde secde etmek izni için değil, sıcaklığın şiddeti kırılıncaya kadar öğle farzını tehir etmek içindir. Eğer şikâyetleri bir elbise üzerinde secde etmekle giderilmiş olsaydı, bu izin verilecekti, diye yorum yapmışlardır.

شَكَّوْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَرَّ الرَّمْضَاءِ فِي جِبَاهِنَا فَلَمْ يَشْكِنَا

= (Üzerinde secde ettiğimiz) kızgın taşların alınlarımızdaki harâreti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ettik. (= Hâlimizi arzettik) de O, şikâyetimizi gidermedi. (= Bir çâre bildirmedi.)»

2. Ş â f i i 'ye göre, bürünülen elbiseden namazdaki eğiliş ve kalkışlarda kişi ile beraber, hareket eden kısımlar üzerinde secde etmek câiz değil, hareket etmeyen (yâni yere yayılıp kalan) kısımlar üzerinde secde etmek câizdir. Ş â f i i 'nin zayıf olan bir kavline göre hareket etmeyen kısım da hareket eden kısım gibidir. Ş â f i i , bu bâbtaki hadislerde söz konusu edilen elbiseden maksat namaz esnasında kişiden ayrı olan elbisesidir. Büründüğü elbise değildir, demiştir. Ama bu yorum hadisin zâhirine uygun görülüyor. Çünkü : "Elbisesi" tâbirinden hatıra ilk gelen şey, bürünülen elbisedir. İ b n - i E b i Ş e y b e 'nin İ k r i m e yolu ile İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadis de hadisin zâ-

hırî mânâsını teyid eder : "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yerin sıcaklığından ve soğukluğundan, fazla kısmı ile korunduğu bir elbise içinde namaz kılmıştır.

Ş â f i i 'nin delili ise yukarda nakledilen H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadisidir.

İhtiyaç yok iken elbise üzerinde secde etmek E b ü H a n i f e ve Cumhur'a göre mekruhtur.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1. Namaz maslahatı için namazda az hareket câizdir.
2. Kişi, büründüğü elbisenin bir tarafı üzerinde secde edebilir.
3. Namazda huşuun devamı için gayret edilmelidir. Çünkü yerin harâretinden dolayı huşu gitmesin diye Sahâbiler elbiseleri üzerinde secde etmişlerdir.

(۶۵) باب التَّسْبِيحِ لِلرِّجَالِ فِي الصَّلَاةِ وَالتَّصْفِيقِ لِلنِّسَاءِ

65 — (İKAZ İÇİN) NAMAZDA SÜBHANALLAH
DEMek ERKEKLERE, EL ÇIRPMAK DA
KADINLARA UYGUNDUR, BÂBİ

۱۰۳۴ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَهَيْشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، قَالَا : ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ ، وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ » .

TERCEMESİ

1034) Ebû Hüreyre (Radıvallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir :

«Sübhanallah demek erkeklerle, el çırpma da kadınlara uygundur.»

۱۰۳۵ — حَدَّثَنَا هَيْشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَسَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ ، قَالَا : ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ ، وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ » .

T E R C E M E S İ

1035) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidi (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Sübhanallah demek erkeklere; el çırpma da kadınlara uygundur.»

۱۰۳۶ - حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . تَنَاوَحَىٰ بَنُ سَلِيمٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ .

وَعُبَيْدُ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : قَالَ ابْنُ عُمَرَ : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلنِّسَاءِ

فِي التَّصْفِيقِ ، وَلِلرِّجَالِ فِي التَّنْصِيحِ .

فی الزوائد : إسناده حسن .

T E R C E M E S İ

1036) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan: Şöyle demiştir :

Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), el çırpma hakkında kadınlara ve sübhanallah demek hakkında erkeklere ruhsat vermiştir."

Not : Bu hadisin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H İ

E b ü H ü r e y r e (*Radıyallâhü anh*)'nin hadisini Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d rivâyet etmişlerdir.

S e h l (*Radıyallâhü anh*)'in hadisini de T i r m i z i 'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ve M â l i k , el-Muvatta'da rivâyet etmişlerdir.

I b n - i Ö m e r (*Radıyallâhü anh*)'in hadisi ise zevâid türündendir.

·Kişi namazda iken vuku bulan bir durum karşısında namazda olduğunu sezdirmek veya herhangi bir uyarıda bulunmak için işaret verecek. Bu bâbtaki hadisler, erkeklerin sübhanallah demekle, kadınların ise el çırpma ile işaret vermelerinin uygun olduğuna hükmederler. Meselâ, kör adamı tehlikeye karşı uyarmak, yanılanı uyarmak, içeri girmek isteyeneye izin vermek ve kapı çalana içerdekini

namazda olduğunu sezdirmek için hadislerde belirtilen şekilde işaret verilir. Tesbih, zikir niyeti ile edilir.

Kadınların, seslerini yükseltmeleri sakıncalı olduğu için el çırpmaları uygun görülmüştür. El çırpma umûmiyetle kadınlara yakışır bir iş olduğundan erkeklerin el çırpmaları uygun görülmemiştir.

NAMAZDAKİ UYARI HAKKINDA ÂLİMLERDEN :

1. Şâfiiler ve Hanbeliler bu hadislerin zâhiri ile hükmederek demişler ki: Sübhânallah sözü namazdaki zikir nevinden olduğu için çokca tekrarlınsa dahi namaza zarar vermez. Fakat el çırpma namaza yabancı bir hareket olduğu için çok yapılsa namaz bozulur. Tesbih edilirlerken sırf ikaz niyetiyle edilmez. Niyet zikir olacak. İkaz kendiliğinden gerçekleşir.

2. Hanefiler ve Mâlikiler demişler ki: Kadınlar da erkekler gibi tesbih ederek ikazlarını yayarlar el çırpamazlar. Kadınların el çırpması Mâlikiler'e göre mekruh, Ebû Hanîfe'ye göre ise namazı bozar.

Bu âlimler derler ki, Sehl bin Sa'd (Radiyallâhü an-hümâ)'ın uzun metin hâlinde rivâyet ettiği hadiste şöyle buyurulmuştur :

...مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَسْبَحْ فَإِنَّهُ إِذَا سَبَّحَ التُّفَّتَ إِلَيْهِ وَأَمَّا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ

= «Namaz içinde iken kime bir şey peyda olursa sübhânallah desin. Çünkü sübhânallah deyince ona dönülür. El çırpma ancak kadınlara âittir.»

Bu hadiste erkek, kadın ayırımı yapılmadan : مَنْ نَابَهُ = «kime bir şey...» buyurulmuştur. Bu ifâdenin şumulüne kadınlar da girer. Hadisin son kısmının mânâsı ise şudur :

«El çırpma kadınların namaz dışındaki işidir. Eğlence için yaptıkları bir harekettir. Namaza yakışmaz.»

Bu bâbta rivâyet edilen hadislerin Şâfiiler'le Hanbeliler'in görüşlerini teyid ettikleri Kurtubî ve İbn-i Abdîl-Berr tarafından ifâde edilmiştir. Müellif de bu görüştedir.

Birinci görüşteki âlimler derler ki, Sehl (Radiyallâhü an-h) 'ın hadisi bizim delilimizdir. Şöyle ki, bu hadisin baş kısmında anlatıldığı gibi Ebû Bekir (Radiyallâhü an-h) Beni Amr ka-

bilesinde sahâbîlere namaz kıldtırmaya başladıktan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek birinci saffa girince cemâat, durumu E b ü B e k i r (Radıyallahü anh)'a sezdirmek için el çırpırmaya başlamıştır, çok kimse el çırpırmış. Nihâyet E b ü B e k i r durumu sezince geri çekilmiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imamlığa geçmiştir. Namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâata :

«Size ne oluyordu? Niçin bu kadar çok kişi el çırpı. Kime bir şey âriz olursa sübhânallah desin. Çünkü sübhânallah deyince kendisine dönülür, dikkat edilir. El çırpırmak kadınlara mahsustur.» buyurmuştur.

Hadisteki : «El çırpırmak kadınlara mahsustur.» cümlesinin mânâsı şudur : 'Kadınlara namaz içinde bir şey âriz olursa onlar el çırpırlar (siz erkekler böyle yapmayın sübhânallah deyin).'

HADİSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Erkekler namazda ikaz mâhiyetinde (ve fakat zikir niyeti ile) sübhânallah diyebilir.
2. Kadınlar ikaz için el çırpabilirler.
3. Az hareket namazı bozmaz.

(٦٦) باب الصلاة في النمل

66 — AYAKKABILARLA NAMAZ KILMAK BÂBİ

١٠٣٧ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا غُنْدَرٌ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنِ الزُّنَمَانِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْسٍ ؛ قَالَ : كَانَ جَدِّي ، أَوْسٌ ، أَحْيَانًا يُصَلِّي . فَيَشِيرُ إِلَى وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ . فَأَعْطِيهِ نَعْلَيْهِ . وَيَقُولُ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ .
فی الزوائد : إسناده صحيح .

T E R C E M E S İ

1037) "... İbn-i Ebî Evs (Radıyallahü anh)'den : Şöyle demiştir :

Dedem Evs (es-Sakafi) namaz kılarken zaman zaman namaz es-nâsında bana işâret ederdi. Ben de ayakkabılarını kendisine verirdim ve derdi ki :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ayakkabıları ile namaz kılarken gördüm."

Not : Hadisin senedinin sahlh olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

۱۰۳۸ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ ، عَنْ حُسَيْنِ التَّمَلِّمِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي حَافِيًا وَمُتَمَلِّلًا .

T E R C E M E S İ

1038) "... Amr bin Şuayb (bin Muhammed bin Abdillâh bin Amr bin el'Âs)'dan. O da babası (Şuayb)'den, O da dedesi (Abdullah bin Amr) (*Radiyallâhü anhüm*)'den; Şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (bâzen) yalın ayakkabılarını giymiş olarak namaz kılarken gördüm."

İ Z A H İ

Abdullah bin Amr (Radiyallâhü anhümâ)'ın hadisini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Tercemede parentez içi ifâdelerle belirttiğim gibi Amr'ın babası Şuayb'tır. Şuayb'ın babası Muhammed'dir. Muhammed'in babası da Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radiyallâhü anhüm)'dir. Amr, babası Şuayb'dan rivâyet etmiştir. Şuayb de babası Muhammed'den değil, dedesi Abdullah (Radiyallâhü anh)'dan rivâyette bulunmuştur. Bu nedenle seneddeki :

عَنْ جَدِّهِ = «dedesinden» sözündeki zamir Şuayb'e râci ise Şuayb'ın dedesi Abdullah'tır. Zâten iki râvi de Abdullah'dır. Ancak bu takdirde ehlinin mâlumu olduğu üzere «Tefkikü'z-Zamir» yapılmış olur. Arap edebiyatında mecbur kalınmadıkça bu yola gidilmez. Şâyet mezkûr zamir Amr'e râci ise mânâ şu olur: Şuayb de bu hadisi Amr'ın dedesinden rivâyet etmiştir. Amr'ın dedesinden maksat birinci dedesi olan Muhammed değil, ikinci dedesi olan Abdullah'tır.

Hadis Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzen yalın ayak olarak namaz kıldığına, diğer bâzı vakitlerde ayakkabılarını giymiş olarak namaz kıldığına delâlet eder.

El-Menhef yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şunları söyler :

"Hadis, ayakkabı ile de yalın ayak da namaz kılmanın cevâzına delâlet eder. Aynı zamanda : «Ayakkabılarınızla namaz kılın.» meâlindeki hadislerde buyurulmuş olan emrin vücup için değil de mübahlık için olduğuna delâlet eder. Yâni ayakkabılarla kılabilirsiniz demek oluyor.

K a d ı I y â z : 'Ayakkabı ile namaz kılmak mübah bir ruhsattır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbiler böyle yapmışlardır. Ancak ayakkabıların necis olduğunun bilinmemesi şarttır. Eğer necis olduğu bilinirse bununla namaz kılınamaz' demıştır.

Namazda ayakkabı giyen sahâbiler arasında, Hz. Ö m e r bin el-Hattâb, Osman bin Affân, Abdullah bin Mes'ud, Üveymir bin Sâide, Enes bin Mâlik, Seleme bin el-Ekva' ve Evs es-Sakafi (Radiyallâhü anhüm) bulunur. Tabîilerden de Said bin el-Müseyyeb, el-Kâsım, Urve bin Zübeyr, Sâlim bin Abdillâh, Atâ bin Yesâr, Atâ bin Ebî Rabâh, Mücâhid, Tâvûs, Kâdı Şüreyh, Ebû Miclez, Ebû Amr eş-Şeybânî, el-Esved bin Yezîd, İbrâhim en-Nahai, İbrâhim et-Teymî, Ali bin el-Hüseyn ve oğlu Ebû Ca'fer (Radiyallâhü anhüm) ayakkabıyla namaz kılmışlardır."

۱۰۳۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . ثنا زُهَيْرٌ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،

عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : لَقَدْ رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي النَّعْلَيْنِ وَالْخَفَيْنِ .

فی الزوائد : فی إسنادہ أبو إسحاق ، وقد اختلف بأخر عمره . وزهير ، وهو ابن معاوية بن جريج . روى عنه في اختلاطه ، قاله أبو زرعة .

TERCEMESİ

1039) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyallâhü anh) 'den : Şöyle demiştir: Süphesiz biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ayakkabılarla ve mestlerle namaz kılarken gördük."

Not : Zevâid'de Ebû Zur'a'dan naklen bildirildiğine göre bu hadisin isnadındaki râvî Ebû İshak'ın hâfızası ömrünün son zamanlarında karışmış ve Züheyr bin Muâviye bin Cüreyc'in ondan rivâyeti de o zamanlarında olmuştur.

(۶۷) بَابُ كَفِّ الشَّعْرِ وَالتَّوْبِ فِي الصَّلَاةِ

67 — NAMAZDA SAÇ VE ELBİSEYİ TOPLAMAK BÂBİ

۱۰۴۰ — حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُمَازٍ الضَّرِيرُ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، وَأَبُو عَوَانَةَ ، عَنْ عَمْرِو

ابْنِ دِينَارٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أُمِرْتُ أَنْ لَا أَكُفَّ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا » .

T E R C E M E S İ

1040) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edil-
diğine göre Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :« (Namaz kılarken) saç ve elbiseyi (durumu bozulmasın veya toz-
lanmasın diye) toplamamakla emrolundum. »

۱۰۴۱ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُمَيْرٍ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ،

عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : أُمِرْنَا أَلَّا نَكُفَّ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا . وَلَا تَوَضَّأَ مِنْ مَوْطَأٍ .

T E R C E M E S İ

1041) "... Abdullah (bin Mes'ud) (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :(Namaz kılarken) saç ve elbiseyi toplamamakla ve pis yere bas-
maktan dolayı abdest almamakla emrolunduk. »

۱۰۴۲ — حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ . ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ، عَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا

مُحَمَّدُ بْنُ بِشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، أَخْبَرَنِي مُخْوَلٌ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعْدٍ ،

رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ، يَقُولُ : رَأَيْتُ أَبَا رَافِعٍ ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، رَأَى الْحَسَنَ

ابْنَ عَلِيٍّ وَهُوَ يُصَلِّي ، وَقَدْ عَقَصَ شَعْرَهُ ، فَأَطْلَقَهُ ، أَوْ نَحَى عَنْهُ . وَقَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ وَهُوَ عَاقِصٌ شَعْرَهُ .

T E R C E M E S İ

1042) "... Medîne-i Münevvere halkından Ebû Sa'd (77) (künyeli) bir
adam (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre ben şunu gördüm demiştir :(77) Ebû Sa'd el-Medenî (R.A.) Ebû Râfi' (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur.
Râvisi de Muhayyel bin Râsîd'dir. Ebû Sa'd künyeli bu zâtın adının Şarahbil bin
Sa'd olduğu söylenmiştir. İbn-i Mâceh onun rivâyetini almıştır. (Hulâsa : 450)

Hasan bin Ali (bin ebî Tâlib) (Radiyallâhü anhümâ) (bir gün) saçlarını tepesinde toplamış olduğu halde (ayakta) namaz kılarken; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Ebû Râfi' (Radiyallâhü anh) Onu gördü. Ebû Râfi' onun saçlarını salıvererek veya onu böyle yapmaktan menederek :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) „erkeğin saçlarını tepesinde toplamış olduğu halde namaz kılmasını yasaklamıştır, dedi.

İ Z A H I

İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i, M ü s l i m ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'m hadisini müelliften başka kimlerin rivâyet ettiğini bilmedim. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı bu hadisin sahîh bir sened ile İ b n - i M â c e h tarafından tahric edildiğini bildirmiştir. Bu hadiste geçen :

«Pis yere basmaktan dolayı abdest almamakla emrolunduk.» fıkrasından maksat şudur : 'Abdestli iken necis olan bir yere basmakla abdest bozulmaz. Abdesti yenilemeye gerek yoktur.' Bilindiği gibi necâsetin bulaştığı yeri yıkamak gerekir.

E b û R a f i 'in hadisini T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir.

Aks : Bu hadiste mâzî fiili geçen bu kelime, saçları başın tepesinde toplamak, saç örgülerini başın etrafına dolamak, saçın uzanan uçlarını kıvrıp kök kısmının arasına sokmak mânâlarına gelir. Bu mânâların hangisi alınırsa alınsın erkeğin, saçlarını böylece toplamış olarak namaza durmasının yasaklığı burada rivâyet olunan hadislerden anlaşılmaktadır.

Saçları ve elbiseyi toplamanın yasaklanmasının hikmeti hakkında âlimler şöyle demişlerdir :

Saçların ve elbisenin secdeden hisselerini almalarıdır. Toplamak ise bunların secde etmelerine mânidir.

H a t t â b i : “E b û R â f i ' (Radiyallâhü anh)'ın H a s a n b i n A l i (Radiyallâhü anh)'ın saçlarını salıvermesinin sebebi Hz. H a s a n (Radiyallâhü anh)'ın secde ederken saçlarının da secdeye varması ve saç örgülerinin yere değmesidir. Nitekim İ b n - i E b i Ş e y b e 'nin sahîh bir sened ile A b d u l l a h b i n M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre bir gün İ b n - i M e s ' u d mescide girmiş ve bir adamı, saçlarını tepesi-

nin başında toplamış olarak namaz kılarken görmüş. Adam namazı bitirdikten sonra İ b n - i M e s ' u d O n a :

"Namaz kılacağın zaman saçlarını toplama. Çünkü senin saçların da seninle beraber secde eder ve her saç telinin secde edişi dolayısıyla sana bir ecir vardır, deyince adam : Ben saçlarımın tozlanmasından korkuyorum, demiş. İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh) da "Saçlarının tozlanması senin için daha hayırlıdır", diye cevap vermiştir," der.

El-Menhel yazarı H a t t â b i ' n i n mezkûr sözünü naklettikten sonra şöyle der :

"E b ü R â f i ' i n hadisi, saçlarını toplamış olarak erkeğin namaza durmasının mekruhlığına delâlet eder.

H a n e f i l e r , Ş â f i i l e r ve H a n b e l i l e r ' e göre, kişi saçını ister namaz için toplasın, ister başka maksatla toplasın böyle namaz kılması mekruhtur.

M â l i k ' e göre, kişi namaz için böyle yapmış ise dekruttur, aksi takdirde mekruh değildir.

İ b n ü ' l - M ü n z i r ' i n dediğine göre H a s a n - ı B a s r i : Böyle kılınan namaz iâde edilir, demiştir.

N e v e v i : Sahih hadislerde ve sahâbilerden yapılan nakillerin zâhirinde saç toplamının namaz için olması kaydı yoktur. Şu halde namaz için olsun, olmasın saçları toplamış olarak namaza durmanın mekruhlığı gerekir, demiştir.

Ashâb-ı Kiram (Radiyallâhü anh)'dan saçları toplamının mekruhlığına hükmeden cemâat içinde, Ö m e r , O s m a n , A l i , H u z e y f e , İ b n - i Ö m e r , E b ü H ü r e y r e , İ b n - i M e s ' u d ve İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anhüm) vardır. Tabillerden İ b r â h î m N a h a i de aynı görüştedir.

Mezkûr kerâhet erkeklere mahsustur. Kadınlara şumulü yoktur. Çünkü kadınların saçı avrettir. Örtülmesi gerekir. Kadın, saçını çözdüğü zaman dağılır ve icabında iyice örtülmesi güçleşir, dolayısıyla saçının görülmesi ile namazı bozulur."

Namazda elbiseyi toplamak da saçları toplamak gibi mekruhtur. Fazla harekete yol açarsa icabında namazın bozulmasına sebep olabilir. Elbisenin tozlanmaması, üstünün bozulmaması düşüncesi namazın huşûuna ters düşer. Bu da ayrı bir sakıncadır.

(۶۸) باب الخشوع في الصلاة

68 — NAMAZDA HUŞU BÂBİ

Huşû : Sâkin durmak, boyun eğmek, korkmak, yere bakmak, sesini alçaltmak gibi mânâlara gelir. Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı 'Namazda huşû' bâbında : **Huşû**, sükûnet ve alçak gönüllülüktür. Bazıları; **Huşû** ile **Hudû** kelimelerinin mânâları ile birbirine yakındır, çünkü **hudû** bedenın eğilmesidir. **Huşû** ise beden, göz ve sesin eğilip alçalmasıdır, demişler. Bir kısım ilim adamları da; **hudû**, zahiri eğilmektir; **huşû** ise mânevî ve rûhi eğilmektir, demişlerdir. Ama ikisinin eş mânâlı olması kuvvetlidir. Çünkü bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur :

«Eğer onun kalbi huşû duysaydı, dış organları da huşû duyacaktır.»

۱۰۴۳ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا طَلْحَةَ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ،

عَنْ سَالِمٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ : قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَرْفَعُوا أَبْصَارَكُمْ إِلَى السَّمَاءِ أَنْ تَلْتَمِعَ » يَمْنَى فِي الصَّلَاةِ .

فی الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . وقد رواه النسائي في الصنرى من حديث أنس .

T E R C E M E S İ

1043) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallahü anhümâ*)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Gözlerinizin hızla kör olmaması için (namaz içinde) onları semâyâ dikmeyiniz.»»

Not : Bu isnadın sahîh ve râvîlerinin sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. Nesâî, (el-Müctebâ adlı) küçük süneninde bu hadîsi Enes bin Mâlik (R.A.)'den rivâyet etmiştir.

۱۰۴۴ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَلْهُمِيُّ . تَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . تَنَا سَعِيدٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ،

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا بِأَصْحَابِهِ . فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَقْبَلَ عَلَى الْقَوْمِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ » . حَتَّى اشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ « لَيَنْتَهَنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَيَخْطَفَنَّ اللَّهُ أَبْصَارَهُمْ » .

T E R C E M E S İ

1044) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gün ashâbına namaz kıldırdı. Namazı bitirince cemâata mübârek yüzünü döndürerek :

«Bâzı kimselere ne oluyor ki (namaz kılariken) gözlerini semâya dikerler.» buyurdu. Bu husûstaki (uyarıcı) sözleri o kadar şiddetlendi ki nihâyet : Böyle yapanlar ya yaptıklarından kesinlikle vazgeçecekler ya da Allah onların gözlerini muhakkak kör edecektir.» buyurdu."

۱۰۴۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرْفَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرَفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ ، أَوْ لَا تَرْجِعُ أَبْصَارُهُمْ » .

T E R C E M E S İ

1045) "... (âbir bin Semûre (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :

«Namazda gözlerini göğe diken bir takım kimseler ya (bundan) kesinlikle vaz geçecekler, yâhut gözleri, kör olmadan kendilerine dönmeyecek.»"

۱۰۴۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعَدَةَ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَادٍ ؛ قَالَا : ثنا نُوحُ بْنُ قَبْسٍ . ثنا عَمْرُو بْنُ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَتْ امْرَأَةٌ نَصَلَى خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ ، حَسَنًا ؛ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ . فَكَانَ بَعْضُ الْقَوْمِ يَسْتَقْدِمُ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ لِئَلَّا يَرَاهَا . وَيَسْتَأْخِرُ بَعْضُهُمْ حَتَّى يَكُونَ فِي الصَّفِّ الْمُؤَخَّرِ . فَإِذَا رَكَعَ قَالَ هَكَذَا . يَنْظُرُ مِنْ تَحْتِ إِنْطِهٍ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ - وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ - فِي شَأْنِهَا .

T E R C E M E S İ

1046) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan : Şöyle demiştir :

İnsanların en güzellerinden olan güzel bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılardı. Bâzı kim-

seler, o kadını görmesinler diye ön saffa geçerlerdi. Bir takım kim-seler de en son saffta olsun diye geri kalırlardı ve rükû'a vardığı za-man koltuğu altından (kadına) şöyle bakarlardı. Bunun üzerine Al lah Teâlâ o kadınla ilgili durum hakkında :

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ

«Andolsun ki sizden öne geçenleri biliriz. Andolsun ki geri kalan-ları da biliriz.» (Hicr : 24) âyetini indirdi.”

İ Z A H I

Bu bâbtaki ilk hadisi T a b a r â n i ve İ b n-i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir. Notta belirtildiği gibi N e s â i de bunu E n e s (Radiyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

İkinci hadisi B u h â r i, N e s â i, E b ü D â v ü d ve A h- m e d de rivâyet etmişlerdir.

C â b i r (Radiyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m ve E b ü D â v ü d az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in hadisini T i r m i z i ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbtaki hadisler, namazda bulunması gerekli huşûu giderici hareketlerin ve bilhassa gözlerin semâya dikilmesinin veya koltuk al-tından gerilere yâhut sağa sola bakmanın yasaklığına delâlet ederler.

Hadisler, namaz içinde gözleri semâya dikmenin, gözlerin kör ol-masına sebebiyet verebildiğine delâlet ederler. Bu tehdidin hikmeti, böyle hareket etmenin namazdaki huşûa aykırı düşmesidir. Hikme-ti hakkında şöyle de denilebilir : Melekler namaza duranlara nur in-dirirler. Semâya bakan gözler, indirilen nurlara ilişince dayanamıya-rak kör olur. Körlük ile mânevi körlük kastedilmiş olabilir.

İkinci ve üçüncü hadis, semâya bakmaktan vazgeçmek veya gözlerin kör olmasından birisinin behemehal vuku bulacağını haber verir.

Hadislerdeki çetin tehditten namaz içinde semâya bakmanın ha-ramlığı hükmü çıkarılabilir. Çünkü gözlerin kör olması cezâsı, an-cak haram bir şeyi işlemekten olabilir. İ b n-i H a z m , bu ha-dislere dayanarak semâya bakmanın namazı bozduğunu söylemiştir.

Dört mezhep âlimleri : Namaz içinde semâya bakmak mekruh-tur, demişlerdir. Her hâlde onlara göre kör olmak tehdidi, onun ha-ramlığını gerektirmez.

Namaz içinde gözleri semâya dikmek, bu hadislerle yasaklandığı için namaz içinde duâ edilirken, ister kırâat veyâ ister başka zikirlerle meşgul olunurken, bu hüküm vardır.

N e v v e i , bu yasaklama hakkında icmâ bulunduğunu söylemiştir.

K â d ı I y â z : Namaz dışında duâ edilirken gözleri semâya dikmenin mekruhlığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bir semâat mekruhtur demişse de âlimlerin çoğu bunu câiz görerek demişler ki: K â ' b e namaz için kible olduğu gibi gök de duâ için kibledir. Bu nedenle duâ edilirken elleri semâya kaldırmak mekruh olmadığı gibi, gözleri semâya dikmek de mekruh değildir, diye bilgi vermiştir.

Son hadiste iniş sebebi bildirilen âyetin yorumu ve iniş sebebi hakkında başka rivâyetler de mevcuttur. Geniş bilgi edinmek için tefsir kitaplarına baş vurulması tavsiye edilir.

(٦٩) باب الصلاة في الثوب الواحد

69 — BİR TEK ELBİSE İÇİNDE NAMAZ KILMAK BÂBİ

١٠٤٧ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَهَيْثَامُ بْنُ عَمَّارٍ ؛ قَالَا : سَمِعْنَا ابْنَ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَمِيعِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَحَدُنَا يُصَلِّي فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : « أَوْ كُلُّكُمْ يَحْدُثَوْنِي ؟ » .

T E R C E M E S İ

1047) "... Ebû Hüreyre (*Radıvallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelip :

Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Birimiz bir tek elbise içinde namaz kılar, dedi. (Bunun hükmünü sordu.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Herbiriniz ikişer elbise bulur mu?» buyurdu."

İ Z A H I

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de bu hadisi benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyeti meâlen şöyledir:

"Bir tek elbise içinde namaz kılmanın hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Her birinizin ikişer elbisesi var mı?» buyurdu."

El-Menhel yazarı şu mâlumatı vermiştir:

"Serahsî el-Mebhut'ta anlattığına göre soru sahibi Sevbân'dır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Herbiriniz ikişer elbise bulur mu?» sorusu olumsuzluk anlamında bir istifhamdır. Yâni bulamayanlarınız vardır. Şu halde bu cevap, bir elbise içinde namaz kılmanın câizliğini ifâde eder.

Hadis bir elbise içinde namaz kılmanın cevâzına delâlet eder.

Nevevî: Tek bir elbise içinde namaz kılmanın câizliğini hususunda herhangi bir ihtilâf yoktur. Yalnız Abdullâh bin Mes'ud (Radiyallahü anhümâ)'den hikâye edilen ve sıhhatli olduğunu bilemeyeceğim bir muhâlif söz vardır. Âlimler iki elbise içinde namaz kılmanın efdaliyeti üzerinde icma' etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Sahâbiler (Radiyallahü anhüm)'in tek bir elbise içinde namaz kılmaları sebebine gelince, bâzen birden fazla elbisenin bulunmayışı, bâzen de başka elbise bulunduğu halde bir elbise ile namaz kılmanın cevâzını beyan etmek içindir. Nitekim Buhârî'nin rivâyet ettiğine göre; Câbir bin Abdillâh (Radiyallahü anhümâ) bir elbise içinde namaz kıldırılmış, namazdan sonra kendisine Yâ Ebâ Abdillâh! Bidan yere bırakılmış olduğu halde (onu umuzuna almıyarak) bir elbise içinde namaz kılıyorsun? diyerek garibseyen olmuş. Kendisi de: 'Evet, sizler gibi bilmeyenlerin beni görmelerini (bunun câiz olduğunu öğrenmelerini) sevdim.' diye cevap vermiştir.

İbn-i Ebî Şeybe'nin, senedle rivâyet ettiğine göre Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh):

"Ben Suffe ehlinde 70 sahâbi gördüm, tek bir elbise içinde namaz kılıyorlardı. Kimisinin elbisesi diz kapaklarına ulaşırdı, kimisinin ki daha aşağılara ulaşırdı. Rûkû'a vardıkları zaman avret mahallinin açılması endişesiyle elbisesini tutarlardı." demıştır.

Rivâyet edildiğine göre Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) ile Übeyy bin Kâ'b Hz. Ömer (Radıyallâhü anhüm) yanında bir elbise içinde namaz kılınıp kılınılmıyacağı konusunda ihtilâf etmişler. Übeyy (Radıyallâhü anh), bir sakınca yoktur, demiş. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ise :

"Bir elbise içinde kılmanın câizliği, halkın elbiseler bulamadığı zamanlara âit idi. Birden fazla elbise bulacakları zaman namaz iki elbise içinde kılınır.." demiş. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) minbere çıkarak : Doğrusu Übeyy (Radıyallâhü anh)'in dediğidir. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un dediği değildir, demiştir."

O zamanlarda hülle denilen tam takım elbise iki parçadan ibâret idi. İzar adı verilen parça bele bağlanır, Ridâ denilen parça da omuza alınırdı.

Bir elbise içinde namaz kılınırken O elbisenin vücudun göbek ile diz kapağı arasını ve omuzlara kadar yukarı kısmını örtmesi esastır. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Ebû Hüreyye (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bir kısmı omuzlar üzerinde bulunmayan tek bir elbise içinde herhangi biriniz namaz kılmasın.»

Cumhûr'a göre bu hadisteki nehiy tenzihen mekruhluk içindir. Omuzları da örtbilecek bir elbise varken yalnız göbekte diz kapağı arasını örten bir elbise içinde kılınan namaz sahîh olmakla beraber mekruhtur. Şâyet yalnız avret yerini örtbilecek bir elbisesi bulunan ve başkaca elbisesi bulunmayan kişinin bu elbise içinde namaz kılmasında kerâhet yoktur.

Ahmed ve bâzı selef âlimlerine göre omuzlarını da örtmeye muktedir olduğu halde, burayı örtmeden namaz kılmanın namazı sahîh değildir.

Yukarıda belirtilen durum müvacehesinde âlimler tek bir elbise içinde namaz kılındığında giyilen elbise izar ise yâni bele bağlanmış durumda ise uclarına çapraz olarak omuzlar üzerine koyup bağlamak gerekir. Şâyet ridâ ise yâni omuzlara alınan elbise ise sağ omuz üzerindeki ucu sol koltuk altından arkaya ve sol omuz üzerindeki ucu sağ koltuk altından arkaya geçirip bel üzerinde ve-

yâ göğüs üzerinde bağlamak şeklinde olabilir ki bu nevi giyinişe Teveşşüh, ıstimal ve İltihaf denilir.

Omuz üzerine alınan tek elbisenin göbekte diz kapağı arasında ki avret mahallini örtmesinin gerekliliği mälumdur.

۱۰۴۸ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ،

عَنْ جَابِرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، مُتَوَشِّحًا بِهِ .

TERCEMESİ

1048) "... Ebû Saîd-i Hudrî (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), boynuna doladığı tek bir elbise içinde namaz kılarken kendisi O'nun yanına girmiştir."

۱۰۴۹ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ،

عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، مُتَوَشِّحًا بِهِ ، وَاضِمًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ .

TERCEMESİ

1049) "... Ömer (78) bin Ebî Seleme (*Radıyallâhü anhumâ*)'den ; Şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (bir defâ) iki ucunu çapraz olarak omuzları üzerine koyduğu bir tek elbise içinde namaz kılarken gördüm."

(78) Bu zât, Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden Ümmü Seleme (R.A.)nin eski kocası olan Ebû Seleme (R.A.)nin oğlu ve Efendimiz'in üvey oğludur. Habeşistan'da doğmuştur. Efendimiz'den ve pederinden rivâyetleri vardır. Râvileri ise oğlu Muhammed, Saîd bin el-Müseyyeb, Urve, Vehab bin Keysân ve Ebû Ümâme (R.A.)'dir. Hz. Ali (R.A.) devrinde Bahreyn emirliğini yapmış, Cemal vak'asında onunla beraber bulunmuştur. Hicri 83 yılı Medine'de vefât etmiştir. (El-Menhel : C. 5, S. 16)

İ Z A H I

E b ü S a j d-i H u d r i (Radiyallâhü anh)'nin hadisini M ü s l i m ve A h m e d de aynı mânâyı ifâde eden benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisini B u h â r i, M ü s l i m, E b ü D â v ü d, T i r m i z i, N e s â i ve A h m e d de benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Bu iki hadiste 'Teveşşüh, kökünden alınan 'Müteveşşih' kelimesi kullanılmıştır. M ü s l i m'in rivâyetinde 'Müştemil, E b ü D â v ü d'un rivâyetinde 'Mültehiif, kelimeleri kullanılmıştır. Hepsinin kökleri olan Teveşşüh, İştimal ve İltihaf aynı mânâda kullanılmıştır. İlk hadisin izahında belirtildiği gibi bu kelimelerle kasdedilen mânâ, omuzlara alınan ridanın sağ omuz üzerindeki uç sol koltuğun altından ve sol omuz üzerindeki uç da sağ koltuğun altından geçirilerek arkada veya göğüs üzerinde uçları birbirine bağlamaktır. Ridayı böylece boyunu dolamanın hikmeti vücûdun üst kısmının örülmesi rûkû'a gidildiğinde göbekten aşağı avret mahallinin, sâhibi tarafından görülmemesini ve rûkû'a veya secdeye gidildiği zaman ridanın yere düşmemesini sağlamaktır.

Bu iki hadis de uçları omuzlar üzerine çapraz olarak konan, boyuna dolanan tek bir elbise içinde namaz kılmanın câizliğine delâlet ederler.

Elbise bol ve geniş olduğu takdirde rida olarak giyilip namaza durulur. Şâyet elbise dar ise izar olarak giyilmelidir. Yâni bele bağlanıp mümkünse uçları çapraz olarak omuzlar üzerine alınır ve ense tarafında bağlanır. Çünkü B u h â r i'nin C â b i r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur : «Tek bir elbise içinde namaz kıldığın zaman eğer elbise geniş ise iltihaf et (ona bürün), dar ise beline bağla.»

A h m e d'in bir rivâyetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Elbise geniş ise uçlarını omuzlara çapraz olarak at. Buna mü-sâit değil ise böğürlerine bağla ve ridâsız olarak namaz kıl.»

۱۰۵ - حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّافِعِيُّ ، إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُبَاسِ . ثنا مُحَمَّدٌ

ابْنُ حَنْظَلَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبَّادٍ الْمَخْزُومِيُّ ، عَنْ مَرْوَفِ بْنِ مُشْكَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

İBN KİSÂN، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِالْبَيْتِ الْمَلْيَا ، فِي تَوْبٍ .
 فِي إِسْنَادِهِ مَقَال . لِأَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ كَيْسَانَ وَمُحَمَّدَ بْنَ حَنْظَلَةَ ذَكَرَهَا ابْنُ حِبَّانَ فِي الثَّقَاتِ .
 وَمَعْرُوفُ بْنُ مَشْكَانَ ، لَمْ يَأْرَ مِنْ تَكْلَمٍ فِيهِ . وَأَبُو إِسْحَاقَ الشَّافِعِيُّ ثِقَةٌ ، فَتَلَخَّصَ مِنْ هَذَا أَنَّ إِسْنَادَهُ ضَعِيفٌ .

TERCEMESİ

1050) "... Keysân (79) (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Bî'r-i Ulyâ'da bir elbise içinde namaz kılararken gördüm."

Not : Zevâid'de belirtildiğine göre bu isnad aleyhinde konuşulabilir. Çünkü İbn-i Hibbân, Râvî Abdurrahman bîr Keysân ile râvî Muhammed bin Hanzala'yı sıkalar arasında zikretmiştir. Râvî Mâruf bin Mûşkân hakkında konuşan kimseyi görmedim. Râvî Ebû İshak eş-Şâfilî de sıkadır. İsnadın zayıflığı bundan neticelenir. (Çünkü durumu bilinmeyen Mâruf'un rivâyeti an'ane ileldir.)

١٠٥١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . ثنا عَمْرُو بْنُ كَثِيرٍ .
 ثنا ابْنُ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي الطَّهْرَ وَالْمَصْرَ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ ،
 مَلْبَسًا .

فی الزوائد : İsnade حسن . وقال : ليس لكيسان عند ابن ماجة سوى هذا الحديث والذي قبله .
 وهما حديث واحد . وليس له شيء في بقية الخمسة الأصول .

TERCEMESİ

1051) "... Keysân (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Pen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (mübârek göğüs üzerinde) topladığı bir tek elbise içinde öğle ve ikindi namazlarını kılararken gördüm."

Not : Zevâid'de : Bunun isnadı hasendir. İbn-i Mâce'de yanında Keysân (R.A.)'ın bu ve bundan önceki hadislerinden başka hadisi yoktur. Bu iki hadis bir hadistir. Kültüb-i Sitte'nin diğerlerinde Keysân'dan rivâyet olma hiç bir hadis yoktur, denilmiştir.

(79) Babasının adı Cerir'dir. Babasının adının Abdullah bin Târik olduğunu söyleyenler de vardır. Medine'li sahâbilerdendir. Râvisi oğlu Abdurrahman'dır. Kültüb-i Sitte'den yalnız bu sünende rivâyeti vardır (Hulâsa : 322)

(۷۰) باب سجود القرآن

70 — KUR'AN (DAKİ TİLAVET) SECDESİ BÂBİ

۱۰۵۲ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي حَالِجٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ ، اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَسْكَى . يَقُولُ : يَا وَيْلَهُ ! أُمِرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ ، فَسَجَدَ ، فَلَهُ الْجَنَّةُ . وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ ، فَأَيْتُ ، فَلِيَ النَّارُ » .

T E R C E M E S İ

1052) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre : Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu. demiştir :

Âdem oğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman şeytan ağıyarak ve : Vay hâlime! Âdem oğlu secde etmekle emrolundu. (Emre uyup) Secde etti. Bu nedenle Cennet Onadır. Ben de secde etmekle emrolundum da secde etmekten imtina ettim. Cehennem ateşi banadır, diyerek (oradan) uzaklaşır.-"

۱۰۵۳ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خَنْسٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عُمَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ ؛ قَالَ : قَالَ لِي ابْنُ جُرَيْجٍ : يَا حَسَنُ ! أَخْبَرَنِي جَدُّكَ ، عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ : إِنِّي رَأَيْتُ الْبَارِحَةَ ، فِيمَا بَرَى النَّائِمُ ، كَأَنِّي أَصْلَى إِلَى أَصْلِ شَجَرَةٍ . فَقَرَأْتُ السَّجْدَةَ فَسَجَدْتُ . فَسَجَدَتِ الشَّجَرَةُ لِسُجُودِي . فَسَمِعْتُهَا تَقُولُ : اللَّهُمَّ اخْطُطْ عَنِّي بِهَا وَزَرًا ، وَاكْتُبْ لِي بِهَا أَجْرًا ، وَاجْمَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذَخْرًا . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ . فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ مِثْلَ الَّذِي أَخْبَرَهُ الرَّجُلُ عَنْ قَوْلِ الشَّجَرَةِ .

T E R C E M E S İ

1053) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan : Şöyle demiştir :

Ben (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idim. Bir adam O'na gelerek : Ben bu gece rüyamda gördüm ki, Ben bir ağacın gövdesine doğru namaz kılıyorum. Secde âyetini okuyup secde ettim. Benim secde etmem nedeni ile ağaç da secde etti. Ağacın (secdede) :

اللَّهُمَّ احْطُطْ عَنِّي بِهَا وَزَّرًا وَاكْتُبْ لِي بِهَا أَجْرًا وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذُخْرًا

= «Allahım bu (secde) ile benim bir günahımı düşür, bununla bana bir ecir yaz ve bunu benim için (yüce), katında azık (sevap) kıl dediğini işittim.

İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Fundan sonra ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i secde âyetini okuyup secde ederken gördüm ve efendimizi secdede, adamın ağaçtan nakletmiş olduğu (mezkûr) sözün mislini okurken işittim.”

İ Z A H I

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin hadisini M ü s l i m de rivâyet etmiştir. Bu hadiste geçen 'Veyl' kelimesi azab, zillet, belâ, cehennem deresi gibi mânâlara gelir. Beddua da kullanılır. Yazıklar olsun, vay hâline gibi sözlerle mânâlandırmak mümkündür. Zamiri şeytana racidir.

Hadis, secde âyeti okununca secde edilmesinin faziletine, şeytanın zikirden kaçıp uzaklaşığına, iman ve ibâdetin Cennete vesile olduğuna, küfür ve isyanın cehenneme sürükleyici olduğuna delâlet eder.

İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i , H â k i m ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir.

T i r m i z i 'nin rivâyetinde duânın sonunda :

وَتَقَبَّلَهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلَتْهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدُ = «Ve kulun Dâvûd (Aleyhisselâm)

'ın secdesini kabul ettiğin gibi benim secdemi de kabul eyle.» ilâvesi vardır.

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı şu mâlumatı verir :

“Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen adamın E b ü S a i d - i H u d r i (Radiyallâhü anh) olduğu, M i r e k tarafından açıklanmıştır. Gelen zâtın bir melek olduğu kavli hayli uzaktır. (S i n d i de beyân edildiğine göre T i y b i , T u r b e ş t i ' -

nin : Bu' gelen adam E b ü . S a i d - i H u d r i (Radyallâhü anh)'- dir. Zâten bu hadis ondan da rivâyet edilmiştir, dediğini nakleder.)

Adamın yaptığı secde namazdaki secde olabilir. Kuvvetli olan ihtimal, yapılan secdenin tilâvet secdesi ve okunan secde âyetinin 'Sâd' sûresindeki âyet olmasıdır. (Çünkü T i r m i z i 'nin rivâyetindeki duânın son kısmında D â v û d (Aleyhisselâm)'ın secdesinden bahsedilir: Sâd sûresindeki secde âyetinde de D â v û d (Aleyhisselâm)'ın secdesinden bahsedilir."

Bu hadiste secde âyetinin okunması hâlinde secde edilmesinin ve anılan duânın tilâvet secdesinde okunmasının meşrûluğuna, secdenin sevâbın kazanılmasına, günahın bağışlanmasına ve âhiret için Allah katında bir azık olmasının umulduğuna delâlet eder.

Dûâda geçen 'Zuhr' kelimesini azık olarak terceme ettim. Buradan maksat mânevi azık olan sevaptır.

١٠٥٤ - حَرَّشْنَا عَلَيَّ بَنُ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيُّ . مَا يَخْفَى بَنُ سَعِيدٍ الْأَمْوِيُّ ،
عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ،
عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَجَدَ قَالَ : « اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ . وَبِكَ آمَنْتُ . وَلَكَ
أَسْلَمْتُ . أَنْتَ رَبِّي . سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي شَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ ، تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ » .

T E R C E M E S İ

1054) "... Ali bin Ebi Tâlib (Radyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), secde ettiği zaman :

"اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ أَنْتَ رَبِّي سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي

شَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

İ Z A H I

Bu hadisi, M ü s l i m , N e s â i , Ş â f i i , A h m e d ve D â r e k u t n i uzun metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. O rivâyetlerde İftitah tekbirinden sonra rûkû'da, rûkû'dan kalkarken secde ve selâmdan önce yapılacak duâlar da anılıyor. O rivâyetlerde namaz secdesi yapılırken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu duâyı okuduğu bildirilmektedir. Buradaki rivâyet umumidir. Yani namaz secdesi veyâ tilâvet secdesi kaydı yoktur. Bâzı rivâyetlerde bu duâda ziyâde vardır.

(۷۱) باب عدد سجود القرآن

71 — KUR'AN SECDELERİ SAYISI

۱۰۵۵ — حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى الْبَصْرِيُّ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي هِلَالٍ ، عَنْ عُمَرَ الدَّمَشْقِيِّ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَتْ : حَدَّثَنِي أَبُو الدَّرْدَاءِ أَنَّهُ سَجَدَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً . مِنْهُنَّ النَّجْمُ .

T E R C E M E S İ

1055) "... Ebü'd-Derdâ' (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (Kur'an tilâveti münâsebetiyle) on bir secde etmiştir. En-Necm (sûresindeki secde) onlardan birisidir."

۱۰۵۶ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا سَلِيمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّمَشْقِيُّ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ فَاذٍ . ثنا حَاصِمُ بْنُ رَجَاءِ بْنِ حَيَوَةَ ، عَنِ الْمَهْدِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُيَيْنَةَ بْنِ خَاطِرٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَمِّي أُمُّ الدَّرْدَاءِ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ : سَجَدْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً ، لَيْسَ فِيهَا مِنَ الْمُفْصَلِ شَيْءٌ : الْأَعْرَافُ ، وَالرَّعْدُ ، وَالنَّحْلُ ، وَبَنِي إِسْرَائِيلَ ، وَمَرْيَمُ ، وَالْحُجُجُ ، وَسَجْدَةُ الْفُرْقَانِ ، وَسَلِيمَانُ سُورَةِ النَّحْلِ ، وَالسَّجْدَةُ ، وَفِي صَ ، وَسَجْدَةُ الْحَوَائِمِ . فِي الزَّوَائِدَ : فِي إِسْنَادِهِ عُثْمَانُ بْنُ فَاذٍ ، وَهُوَ ضَعِيفٌ .

T E R C E M E S İ

1056) "... Ebü'd-Derdâ' (Radiyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir :

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber on bir secde ettim. Onlar içinde el-Mufasssal (bölümün)den hiç bir âyet yoktu. Onlar (ın bulunduğu sûreler :) El-A'raf, er-Ra'd, en-Nahl, Beni İsrâil (= İsrâ'), Meryem, el-Hac, el-Furkan, en-Neml, es-Secde, Sad ve Fussilat sûrelerinin secdeleridir."

Not : Bu senedin râvilerinden Osman bin Fâid'in zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

E b ü ' d - D e r d â (Radiyallâhü anh)'in ilk hadisini T i r m i z i ve E b ü D â v ü d da rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d'un

rivâyetinde buradaki son cümle yâni «En-Necm secdesi onlardan birisidir.» kısmı yoktur. Tirmizî, bu hadisin garib olduğunu söylemiştir.

En-Necm sûresinin sonundaki: **فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا** âyetinin secde âyetlerinden olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır.

İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Atâ', Ebû Sevr, Hasan-ı Basrî, Saîd bin Cübeyr, Saîd bin el-Müseyyeb, İkrime, Tâvus ve Mâlik (Radiyallâhü anhüm), en-Necm âyetinde secde olmadığını söylemişlerdir. Delilleri de Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği:

“Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine-i Münevver'e intikalinden bu yana Mufasssal sûrelerin hiç bir âyetinde secde etmedi.” meâlindeki İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'in hadisidir. Fakat el-Menhel yazarı hadisin zayıflığını gerekçeli olarak nakletmiştir. Diğer bir delil de İbn-i Mâceh hâric diğer Kü-tüb-i Sitt'e'de rivâyet edilen Zeyd bin Sâbit (Radiyallâhü anh)'in şu meâldeki hadisidir:

“Pecn Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûrunda en-Necm sûresini okudum. O, secde etmedi.”

En-Necm âyetinde secde vardır, diyen âlimler Zeyd (Radiyallâhü anh)'in hadisine şöyle cevap verirler:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) en-Necm âyeti okundugunda muhtemelen abdestsiz idi, yahut vakit kerâhet vakti idi veyâhut secde etmemenin câizliğini beyân etmek içindi.

El-Fetih yazarı, secde etmemenin câizliğini beyan etmek ihtimâli en kuvvetli olan ihtimaldir. Şâfiî bu sebep ve hikmet kesindir, demiştir, der.

Âlimlerin bir kısmı en-Necm âyetinde secde vardır, demişlerdir. Tirmizî bu kavli kuvvetli bularak: En sahih olanı budur, der. Hanefî, Şâfiî âlimleri, bir rivâyete göre Ahmed, böyle demişlerdir. Sevrî, İbnü'l-Mübârek, İshak, El-Leyis ve Dâvûd böyle hükmedenlerdendirler. (Radiyallâhü anhüm).

Bunların delilleri ise Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının rivâyet ettikleri Abdullâh bin Mes'ud (Radiyallâhü anh)'in şu meâldeki hadisidir:

“Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de en-Necm sûresini okudu ve secde etti. Bir yaşlı hâric orada bulunan mü'min

ve müşrik herkes secde etti. Yaşlı herif ise yerden bir avuç çakıl ve-yâ toprak alıp alnına götürdü ve : Bu bana yeter dedi. Sonra (Bedir savaşında) bu yaşlının kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm."

İ b n - i A b b â s (Radyallâhü anh) ve E b ü H ü r e y r e (Radyallâhü anh)'den rivâyet edilen hadisler de bu gruptaki âlimlerin delillerindendir.

1057 nolu A m r b i n e l - A s (Radyallâhü anh)'ın hadisi bu grubun delillerinden birisidir.

E b ü ' d - D e r d â 'nın ikinci hadisi Zevâid türündendir. Burada on bir secdenin bulunduğu sûreler anılmıştır. Ancak birinci hadisteki en-Necm sûresi anılmadığı gibi, olmamasının gerektiği zımnen ifade edilmiştir. Çünkü burada :

"On bir secde içinde el-Mufasssal sûrelerden hiç bir şey yoktur." deniliyor. En-Necm sûresi Mufasssal sûrelerden sayıldığı için bu sûrenin hâriç tutulduğu tasrih edilmiş olur.

Mufasssal: K u r ' a n - ı K e r i m 'in sonundan itibaren bir bölü yedisine denir. K u r ' a n 'm bu bölümü sık sık besmelelerle birbirinden ayrılan sûreler hâlinde olduğu için bu ismi almıştır. Çünkü kelimenin sözlük mânası ayrılan demektir.

K u r ' a n 'ın mufasssal bölümünün başlangıç sûresine gelince H a n e f i , M â l i k i ve Ş â f i i mezheplerine göre Hucurât sûresi, H a n b e l i mezhebine göre Kâf sûresi bu bölümün başlangıcıdır. Her iki kavle göre en-Necm sûresi bu bölümdendir.

1056 nolu hadiste anılan on bir secde âyeti şunlardır :

1. إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ

A'raf 206

2. وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

Ra'd 15

3. يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ Nahl' 50

4. وَيَخْرُونَ لِلْآذِقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا Beni İsrail = İsrâ 109

5. إِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرَوْا سُجَّدًا وَبُكِيًا Meryem 58

6. ... إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُشَاءُ Hac 18

7. وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنْسَجِدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

Furkan 60

8. 'Neml 26 'الله لا اله الا هو رب العرش العظيم

Bu sûrede S ü l e y m â n (Aleyhisselâm)'dan bahsedildiği için hadiste S ü l e y m a n ismi sûre ile birlikte geçmektedir.

9. إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ (Secde 15)

10. Cumhûra göre; وَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ Sad 24

H a n e f î âlimlerine göre bu âyeti tâkip eden 25. âyetin sonunda secde edilir.

11. فَسُجِدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُمْ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ Fussilet 37

Bir kavle göre bunu tâkip eden 38. âyetin bitiminde secde edilir.

Yukarıda geçen secde âyetlerinden «Sâd» sûresindeki hâriç diğerlerin hepsi âlimlerin ittifakı ile secde âyetidir. Yâni bu âyetlerde tilâvet secdesi yapılır .

«Sâd» sûresindeki âyette yapılacak secde, H a n e f î âlimleri, M â l i k , S ü f y â n , İ b n ü ' l - M ü b â r e k , İ s h a k ve Cumhûra göre tilâvet secdesidir.

Ş â f i i 'ye göre bu secde tilâvet secdesi değil, şükür secdesidir. Namaz dışında mezkûr âyet okununca secde edilir. Namaz içinde okununca secde edilmez, edenin namazı bozulur. Meşhur kavline göre A h m e d de böyle demiştir. A t â ' ve A l k a m a 'dan da bu hüküm rivâyet edilmiştir.

El-Menhel yazarı "Sâd sûresindeki secde" bâbında iki tarafın delillerini ayrıntılı olarak zikretmiştir. Geniş malûmat için oraya müracâat edilmesi tavsiye olunur.

١٠٥٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا ابنُ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ نَافِعِ بْنِ زَيْدٍ . ثنا الْحَرِثُ

ابنُ سَعِيدٍ الْقَتَّانِيُّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنَنِ ، مِنْ ابْنِ عَبْدِ كَلَالٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْمَاصِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْرَأَهُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَجْدَةً فِي الْقُرْآنِ . مِنْهَا ثَلَاثٌ فِي الْمَفْصَلِ ، وَفِي الْحَجِّ سَجْدَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1057) "... Amr bin el-Âs (Radıyalahü anh)'den rivâyet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), O'na Kur'an-ı Kerim'-

de bulunan onbeş secde âyetini öğretmiştir. Bunlardan üç tanesi Mufasssal bölümünde, iki tanesi de Hac sûresindedir."

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, Dârekutnî, Hâkim ve Beyhâkî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarı şöyle der :

"Hadisin : **أَقْرَأَهُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَجْدَةً** cümlesinin mânâsı :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona, her birisinde secdenin zikredildiği onbeş Kur'an âyetini öğretti." Bu cümleden kasdedilen mânânın : "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona, her birisinde secdenin zikredildiği onbeş Kur'an âyetini huzurda okumasını öğretti." olması muhtemeldir. Nihâye'de : Adam üstadının

huzûrunda Kur'an veyâ hadis okuduğu zaman : **أَقْرَأَنِي فَلَانٌ** = "Falan zât bana okutturdu" der, denilmiştir."

Hadiste sözü edilen onbeş âyetten on biri bundan önceki hadisin izahı bahsinde bulundukları sûrelerle birlikte gösterilmiştir. Kalan dördünden, Mufasssal bölümünde olan üçü şunlardır :

1. **فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا** Necm sûresinin son âyeti.
2. **وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ** İnşikâk 21
3. **كَلَّا لَا تَطْفَعُ وَلَا تَسْجُدُ وَاقْتَرَبَ** Alak sûresinin son âyeti.

Hac sûresinin ilk secde âyeti bundan önceki hadisin izahında geçmiştir. İkincisi de : **وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ** diye biten 77. âyettir.

Bu ikinci âyetin secde âyeti olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bu hadîs, secde âyeti olduğunu söyleyenler için delildir. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının Ukbe bin Âmir (Radiyallahü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîs de bunların delilidir. Ömer bin el-Hattâb ve oğlu Abdullah (Radiyallahü anhümâ)'nın :

"İçinde iki secde âyetinin bulunmasıyla Hac sûresi üstün tutulmuştur." meâlindeki hadîs de bir delildir.

İbn ü'l-Mübârek, Şâfîî, Ahmed, Dâvûd ve İshak böyle hükmetmişlerdir.

İbn-i Abbâs, Ebû Hanîfe, Küfe âlimleri, Mâlikîler ve Süfyan-ı Sevrî'ye göre ikinci âyet secde âyeti değildir.

KUR'AN'DAKİ SECDE ÂYETLERİNİN SAYISI HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN KAVİLLERİ

1. Ebû Hanîfe ve Mâlikîler'den İbn-i Vehhebe'ye göre secde âyetleri on dördtür. Yukarda anılan onbeş yerden Hac sûresindeki ikinci secde âyeti müstesnâdır. Yâni o âyet okununca secde edilmez.

2. Şâfiîler, Hanbelîler ve Dâvûd'a göre secde âyeti ondördtür. Mezkûr onbeş âyetten Sâd sûresindeki âyet müstesnâdır. Onlara göre Sâd secdesi şükür secdesidir. Namaz içinde secde yapılamaz. Namaz dışında okununca şükür niyeti ile secde etmek meşrûdur.

3. Mâlikîler'e göre secde âyetleri onbirdir. Mufasssal kısmındaki üç âyet ve Hac sûresindeki ikincisi bunlara secde âyeti değildir.

4. El-Leys, İshak, İbnü'l-Münzir, Mâlikîler'den İbn-i Habib ve İbn-i Vehhebe'ye göre yukarda anılan onbeş âyetin hepsi secde âyetidir. Ahmed'in bir rivâyeti de böyledir.

HANGİ NAMAZDA SECDE ÂYETİ OKUNUNCA TİLÂVET SECDESİ YAPILIR?

1. Âlimlerin cumhûru, farz, nâfile, gizli namaz, açık namaz, imam, münferid farkı gözetmeksizin secde edilir, demiştir.

2. Ebû Hanîfe, Ahmed, Mâlikîler'den İbn-i Habib demişler ki imamın gizli namazlarda secde âyetini okuyup secde etmesi mekruhtur. Çünkü cemâatin şaşırması endişesi vardır. Fakat açık namazlarda kerâhet yoktur.

3. Mâlik ve arkadaşları demişler ki gizli olsun, açık olsun farz namazlarda imamın ve münferidin secde etmesi mekruhtur.

TİLÂVET SECDESİNİN HÜKMÜ

Cumhûr'a göre tilâvet secdesi sünnettir. Ömer, Selman-ı Fârisî, İbn-i Abbâs, İmrân bin Husayn, Mâlik, Şâfiî, Evzâî, Ahmed, İshak, Ebû Sevr ve Dâvûd (Radyallâhü anhüm) böyle hükmedenlerdendirler.

E b ü H a n i f e (Radiyallâhü anh) ise vacıbtır, demiştir.

Fıkıhçıların cumhuru: Tilâvet secdesini yapmak için abdestli olmak şarttır, demişlerdir.

SECDE ÂYETİNİ İŞİTENİN HÜKMÜ

1. E b ü H a n i f e 'ye göre secde âyetini işiten kişi, dinlemeyi niyet etmemiş olsa bile secde etmesi gerekir.
2. M â l i k ve A h m e d 'e göre dinlemek niyeti şarttır.
3. Ş â f i i : Dinlemek niyeti olmasa bile işitenin secde etmesi sünnettir, demiştir.

Hanefiler, Şâfiiler ve Mâlikiler: Okuyucu secde etmese bile işiten veya dinleyen secde eder, demişlerdir. Hanbeliler ise: Okuyucu secde etmezse dinleyen de etmez, demişlerdir.

۱۰۵۸ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أُتُوبِ بْنِ مُوسَى،

عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي - إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ - وَ- اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ - .

في إسناده ابن ميناء . وهو مجهول . كما قاله ابن القطان .

T E R C E M E S İ

1058) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber:

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ve اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ sûrelerindeki secde âyetlerinde

secde ettik."

Not: Bunun senedindeki İbn-i Minâ'nın meçhul olduğunu İbnü'l-Kattân söylemiştir.

İ Z A H I

M ü s l i m , E b ü D â v ü d , T i r m i z i , A h m e d ve B e y h a k i de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. İ b n ü ' l - K a t t â n , İ b n - i M i n â ' n ın meçhul olduğunu söylemiş ise de bundan dolayı hadisin zayıflığı iddiâ edilemez. Çünkü başka yollarla da rivâyet edilmiştir. Meselâ: M ü s l i m başka bir senedle, N e s â i ayrı iki senedle rivâyet etmiştir.

Hadis, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e d i -
n e - i M ü n e v v e r e 'ye teşrif ettikten sonra Mufasssal sûrelerde-
ki secde âyetlerinde secde ettiğine delâlet eden kuvvetli delillerden-
dir. Çünkü E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in sohbetle şe-
refyab olmasının hicretin 6. yılına rastladığını E b ü D â v ü d söy-
lemistir.

۱۰۵۹ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ،
عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ
ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَرِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَجَدَ فِي
- إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ - .

قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ : هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . مَا سَمِعْتُ
أَحَدًا يَذْكُرُهُ غَيْرُهُ .

T E R C E M E S İ

1059) "... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ sûresindeki secde âyetinde secde etti. '

Râvî Ebü Bekir bin Ebî Şeybe : Bu hadis, Yahya bin Said'den ri-
vâyet edilmiştir. Yahyâ'dan başkasının bunu zikrettiğini hiç bir kim-
seden işitmedim, demiştir."

İ Z A H İ

Bu hadisin benzerini B u h â r î , M ü s l i m , E b ü D â -
v ü d , N e s â î ve başkaları da değişik senedlerle rivâyet etmiş-
lerdir.

B u h â r î 'deki metnin meâli şöyledir :

"Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bir namazda); إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ

(sûresini) okuyup ondan dolayı secde etmiş. Kendisine bu (secde-
nin sebebi) nedir? diye sorulmuş O da : Eğer ben Peygamber (Sal-
lallahü Aleyhi ve Sellem)'i (bu sûrede) secde ederken görmemiş ol-
saydım, secde etmezdim, diye cevap vermiştir."

Bu hadis de Mufasssal sûrelerde secde bulunduğunun delilidir.

باب إتمام الصلاة (۷۲)

72 NAMAZI TAM KILMANIN (BEYANI) BÂBİ

۱۰۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْخِرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نَاحِيَةِ مِنَ الْمَسْجِدِ . فَجَاءَ فَسَلَّمَ . فَقَالَ « وَعَلَيْكَ . فَارْجِعْ فَصَلِّ . فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ » . فَارْجَعَ فَصَلَّى ، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « وَعَلَيْكَ . فَارْجِعْ فَصَلِّ . فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ بَمَدٍّ » . قَالَ ، فِي النَّاحِيَةِ : فَعَلَّمَنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « إِذَا قُبْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغِ الوُضُوءَ . ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ . ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَبَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ . ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ رَأْسَكَ . ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ قَائِمًا . ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ سَاجِدًا . ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ حَتَّى تَسْتَوِيَ قَاعِدًا . ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا » .

T E R C E M F S İ

1060) Ebû Hüreyre (Radıyâtühü anh)'den: Şöyle demiştir:

(Bir gün) Bir adam (80) Mescid'e girerek (iki rek'at) namaz kılmış. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidin bir tarafında imiş. Adam namaz kıldıktan sonra (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) gelerek selâm vermiş. O, da:

«Ve aleyke'(s-Selâm) dön de (yeniden) namaz kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın.» buyurmuş. Adam dönüp (tekrar) namaz kıldıktan sonra gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm vermiş. O, da:

«Ve aleyke'(s-Selâm) dön de (yeniden) namaz kıl. Çünkü sen hâlâ namaz kılmış olmadın.» buyurmuş. (Adam tekrar namaz kılip gelmiş. Selâmlaşmadan sonra kıldığı namazın yine olmadığını anla-yınca) üçüncü (görüşme)de adam:

Şu halde bana öğret Yâ Rcsülallah! demiş. O, da:

(80) İbn-i Ebi Şeybe'nin rivâyetinde bu adamın Hallâd bin Rafî' olduğu tas-rîh edilmiştir.

«Namaza kalkacağın zaman abdestini tam al. Sonra kibleye doğru durup tekbir al. (Namaza böylece başladıktan) sonra Kur'an'dan sana kolay olanı oku. Sonra rükû' edip uzuvların yatışincaya kadar rükû hâlinde kal. Sonra (başını) kaldırıp kemikler mafsallarında yerleşinceye kadar ayakta dik dur. Sonra secdeye vararak uzuvlar yatışincaya kadar secdede dur. Sonra başını kaldır ve kemikler mafsallarında yerleşinceye kadar otur. Sonra (tekbir hâric) bunu namazının bütün rek'atlerinde yap.» buyurmuştur.»

İ Z A H I

Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârekutnî ve Tahavî de bunu rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der :

Mescide giren zâtın Hallâd bin Râfi' olduğu İbn-i Ebî Şeybe'nin rivâyetinde tasrih edilmiştir. El-Hâfiz : O, Hallâd bin Râfi' el Ensâri (Radiyallâhü anh)'dir. Bedir savaşında şehit olduğu rivâyet edilmiştir. Hicretin ikinci yılı vukû bulan Bedir savaşında vefât eden Hallâd (Radiyallâhü anh)'in namaz kılışı ile ilgili olayın, hicretin 7. yılı Müslüman olan Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) tarafından rivâyet edilmesinde bir mahzur yoktur. Çünkü Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in bu hadisi olmaya şahit olan bazı sahâbilerden mürsel olarak rivâyet etmiş olması muhtemeldir. Nitekim Buhâri, Ubeydullah bin Numeyr (Radiyallâhü anh)'den, Tirmizi de Rufâa bin Râfi' (Radiyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Mescide giren zâtın iki rek'at namaz kıldığı Nesâî'nin rivâyetinde belirtilmiştir. Bu namazın Tahiyetü'l-Mescid namazı olması kuvvetle muhtemeldir.

Adam önce Allah hakkı olan "Tahiyetü'l-Mescid" namazını kılmış, sonra Efendimiz hakkı olan selâmı vermiştir. Zâten bu namazı kılmadan mescidde efendimize selâm verenlere, efendimiz, anılan namazın selâm vermeden önce kılınmasını emretmişti.

Adam tadil-i erkâna riâyet etmediği için kıldığı namazın sahîh olmadığı ve namaz kılmış sayılmadığı buyurulmuştur. Adam üç de-

fa aynı şekilde namaz kıldıktan sonra yine de olmadığını anlayınca, doğrusunun öğretilmesini istemiştir.

Adamın hatalı kılışının yanılğıdan, dalgınlıktan veya acele etmesinden ileri geldiği muhtemel olduğu ve adam öğrenme isteğinde bulunmadığı için efendimiz ilk defasında tâlim buyurmamıştır. Ancak adam üçüncü defasında bir rivâyetle belirtildiği gibi :

فَارِنِي وَعَلِّمْنِي فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أَضِيبُ وَأَخْطِئُ = «O halde bana göster ve

öğret. Çünkü ben ancak isâbet de hatâ da işleyen bir beşerim» demekle bildiğinin bu kadar olduğunu ve doğrusunun öğretilmesini isteyince efendimiz öğretmiştir.

Hadisin : ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ = «Sonra Kur'an'dan sana

kolay olanı oku.» cümlesi namazda Fâtiha okumanın farz olmadığına hükmeden âlimler için delildir. Bu konuda geniş mâlûmat 5. kitabın 11. bâbında 837-843 nolu hadisler bahsinde geçmiştir.

Hadiste öğretilen işlerin hepsinin tam olarak yapılmasının ve rûkû'dan kalkıp doğruluşta, secdede ve iki secde arasındaki oturuşta vücûdun bir süre hareketsiz durmasının gerekliliği anlaşılır.

Şâfiiler, Mâlikiler, Ahmed, Dâvûd-i Zâhiri ve Hanbelîler'den Ebû Yûsuf böyle hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe ve Muhammed, anılan bekleyişler farz değildir. Yalnız rûkû' ve secdede vâcibtir, onsuz kılınan namaz sahihtir, ama böyle yapan kimse günah işlemiş olur, demişlerdir. Bunlara göre itidâl yâni rûkû'dan doğrulmak ve iki secde arasında tam doğrulup oturmak sünnettir. Rûkû'dan doğrudan doğruya secdeye gitmek ve iki secde arasında hafif baş kaldırmak kâfidir. Delil olarak :

ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا = «Rûkû edin ve secde ediniz.» âyetini göstermiş

lerdir. Fakat itidal ve iki secde arasındaki oturuş hakkında vârid olan bu hadis ve benzeri sahih hadisler bunların kavlini reddeder. Mezkûr âyet, hadislere muhâlif bir hüküm ifâde etmez. Çünkü âyet, itidal ve bekleyişten bahsetmemiştir. Hadisler bunların gerekliliğini hükme bağlamışlardır.

İbn-i Dakîk'i'l-İyd : 'Hadiste zikredilen şeylerin namazın farzları olduğu ve zikredilmeyen şeylerin farz olmadığı hususunda fıkıh âlimleri defâlarca bu hadisi delil göstermişlerdir. Ha-

diste zikredilen şeylerin farziyeti açıktır. Çünkü yapılması emredilmiştir. Zikredilmemiş şeylerin farz olmamasının sebebine gelince, bir şeyin yapılması emredilmedikçe onun farz olmaması asıldır. Ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bilmeyen adama namaz kılınışını öğretiyor. Öğretme mevkiindeki zât, bilmeyen kişiye namazın farzlarını târif etmek, açıklama yapmak ve gerekeni öğretmek durumundadır. Şu halde yapılması mecburi olan şeyler, hadiste anlatılanlardan ibârettir. Adam namazın bir kısmını (yâni tādili erkânı) hatâlı yapmış, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise, yalnız hatâlı kısmı anlatmakla yetinmiyerek, diğer kısmı da anlatmıştır. Bu da gösteriyor ki efendimiz yapılması gereken şeylerin tümünü anlatmıştır.

Durumun böyle olduğu anlaşılınca, bu hadiste mezkûr olan bir husûsun namazın faydalarından olup olmadığı konusunda fıkıhçılar arasında bir ihtilâf belirdiği zaman biz bu hadisi delil göstererek o şeyin farziyetine hükmederiz. Kezâ : Burada anılmayan bir şeyin farziyetini söyleyen olduğunda bu şey hadiste bulunmadığı için farz değildir, diyebiliriz. Çünkü yukarda belirtildiği gibi, öğretme makamında olunduğu halde bu şey anılmamıştır.

Tahkik ehli, bu hadisin bütün rivâyetlerini incelemelidirler. Hangi rivâyetinde ne gibi ilâve varsa onları da hesaba katmalıdır,' demiştir.'

E l - H â f ı z , el-Fetih'te : Bu hadisin E b ü H ü r e y r e ve R u f â a (Radiyallahü anhümâ)'dan olan bütün rivâyetlerini topladım. Rivâyetlerde gördüğüm ilâveleri not ettim. Âlimlerin ittifakı ile farz olan niyet ve son oturuş burada açıkca anılmamıştır. Farz olduğu ihtilâflı olanlardan da son teşehhüd ve efendimize salâvat yoktur, demiştir.

Namazın farzlarından olup bu hadiste anlatılmayan noktalar, herkeşçe bilindiği için anlatılmamıştır, denilebilir."

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. Her karşılaşmada selâmlaşmak meşrûdur. Karşılaşma sık sık da olsa hüküm budur.
2. Öğretimde yumuşaklık ve tatlılıkla güzel anlatış esas tutulmalıdır.
3. Hükümlerde eksik olan kimse kusurlarını itiraf etmelidir. (Bu hüküm bâzı rivâyetlerden alınmadır.)

4. Hakiki âlimlerin emirlerini kabul etmek ve uymak gerekir.
5. Yalnız kılınan namazın iâdesi gerekir.

6. Müftüye bir şey sorulduğunda cevap verilirken soran kişinin muhtaç olduğu bazı noktalar sorulmamış olsa bile anlatılmalıdır.

7. Tekbirle namaza girmek, namazın bütün fiili rükünlerinde tādili erkāna riāyet etmek, namazın her rek'atında kırāat farzdır. Bu hususlar ilgili bâblarda anlatılmıştır.

١٠٦١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو عَاصِمٍ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا حَمِيدَ السَّاعِدِيِّ ، فِي عَشْرَةٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ . فَقَالَ أَبُو حَمِيدٍ : أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالُوا : لِمَ ؟ فَوَاللَّهِ مَا كُنْتُ بِأَكْثَرِنَا لَهُ تَبَعَةً ، وَلَا أَقْدَمَنَا لَهُ خُصْبَةً . قَالَ : بَلَى . قَالُوا : فَاعْرِضْ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ كَبَّرَ ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِيَهَامَنْكِبَيْهِ . وَيَقْرَأُ كُلُّ عَضْوٍ مِنْهُ فِي مَوْضِعِهِ . ثُمَّ يَقْرَأُ . ثُمَّ يُكَبِّرُ ، وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِيَهَامَنْكِبَيْهِ . ثُمَّ يَرْكَعُ وَيَضَعُ رَأْسَهُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ مُعْتَمِدًا . لَا يَصُبُّ رَأْسَهُ وَلَا يُقْبِعُ مُعْتَدِلًا . ثُمَّ يَقُولُ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِيَهَامَنْكِبَيْهِ . حَتَّى يَقْرَأَ كُلُّ عَظْمٍ إِلَى مَوْضِعِهِ . ثُمَّ يَهْوِي إِلَى الْأَرْضِ وَيُجَافِي بَيْنَ يَدَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ . ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ وَيَبْنِي رِجْلَهُ الْبُسْرَى فَيَقْعُدُ عَلَيْهَا وَيَفْتَحُ أَصَابِعَ رِجْلَيْهِ إِذَا سَجَدَ . ثُمَّ يَسْجُدُ . ثُمَّ يُكَبِّرُ وَيَجْلِسُ عَلَى رِجْلَيْهِ الْبُسْرَى حَتَّى يَرْجِعَ كُلُّ عَظْمٍ مِنْهُ إِلَى مَوْضِعِهِ . ثُمَّ يَقُومُ فَيَضَعُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُخْرَى مِثْلَ ذَلِكَ . ثُمَّ إِذَا قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِيَهَامَنْكِبَيْهِ ، كَمَا صَنَعَ عِنْدَ افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ . ثُمَّ يُصَلِّي بَقِيَّةَ صَلَاتِهِ هَكَذَا . حَتَّى إِذَا كَانَتِ السُّجْدَةُ الَّتِي يَنْقُضِي فِيهَا التَّسْلِيمُ أُخْرَ إِحْدَى رِجْلَيْهِ وَجَلَسَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْسَرِ ، مُتَوَرِّكًا . قَالُوا : صَدَقْتَ . هَكَذَا كَانَ يُصَلِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

T E R C E M E S İ

1061) "... Muhammed bin Amr bin Atâ' (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

İçlerinde Ebû Katâde (Radiyallâhü anh)'nin bulunduğu on sahâbi'nin bulunduğu bir yerde Ebû Humeyd es-Sâidi (81) (Radiyallâhü anhüm)'den şöyle söylerken işittim : Ebû Humeyd oradaki sahâbilere :

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını hepinizden daha iyi bilirim, dedi. Sahâbiler O'na :

— Neden (sen daha iyi bilirsin)? Sen hepimizden daha çok O'nun izini takip etmiş değilsin. Hepimizden önce O'nun sohbetinde bulunmuş da değilsin, dediler. Ebû Humeyd (Radiyallâhü anh) :

— Hayır, ben O'nun kılışını hepinizden daha iyi bilirim, dedi. Sahâbiler, O'na :

— Öyle ise anlat (bakalım), dediler. Ebû Humeyd (Radiyallâhü anh) :

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı zaman tekbir alırdı. (Tekbir alırken) ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırarak biraz öyle durdururdu. Sonra okurdu. Sonra tekbir alır ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdu. Sonra rükû ederek, avuçlarının içini diz kapaklarının üzerine bırakır, onlara dayanırdı. Başını ne bel hizasından aşağı indirir, ne de yukarı kaldırır, ense ile beli bir hizada tutardı. Sonra : سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ diyerek el-

lerini omuzları hizasına kadar kaldırırdu. (Omurganın) bütün kemikleri mafsallarında yerleşinceye kadar (ayakta dururdu.) Sonra (secde için) yere inerdi. (Secdede) kollarını yanlarından uzak tutardı. Sonra (secdeden) başını kaldırırdu ve sol ayağını yere yatırarak üstünde otururdu. Secde ettiği zaman her iki ayağının parmaklarını, (uçları kibleye ve altları yere gelecek şekilde) eğerdi. Sonra (ikinci defa) secde ederdi. Sonra tekbir alarak sol ayağı(nı) yere yatırarak üstünde ve (omurganın) her kemiği yerine dönünceye kadar otururdu. Sonra ayağa kalkardı. Ve ikinci rek'atte bunun mislini yapardı. Sonra ikinci rek'atten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman namaza başlarken yaptığı gibi ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdu. Sonra namazının kalan rek'atlerini böylece kılardı. Nihayet ardından se-

lâm verilecek secdeyi yaptıktan sonra sol ayağını geri çekerek (= altından sağ tarafına doğru çıkararak) sol yanı üstünde müteverrik olarak otururdu, dedi. Sahâbiler :

— Doğru söyledin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), anlattığın şekilde namaz kılardı, dediler.

İ Z A H I

Buhâri, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed, Tahavî, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de bu hadisi uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Ebû Humeyd (Radiyallahü anh)'in beraberinde bulunan sahâbiler arasında Ebû Katâde (Radiyallahü anh)'den başka, Ebû Üseyd-i Saidî, Sehl b. Sa'd-i Saidî, Muhammed b. Mesleme ve Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhüm)'nin de bulunduğu Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinden anlaşılıyor.

Ebû Humeyd (Radiyallahü anh)'in: "Ben hepinizden daha iyi bilirim." sözünden maksadı, vereceği malûmatın dinleyiciler tarafından kabul edilmesini sağlamaktır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile uzun sohbette bulunmak veyâ O'nun izini itina ile tâkip ederek çokca arkasında namaz kılmak O'nun namaz kılışını daha iyi bilmeye vesile olduğundan Sahâbiler Ebû Humeyd (Radiyallahü anh)'a "Bu iki noktada sen bizden ileri değilsin" demişlerdir.

Hadisten çıkan fıkıh hükümleri tercemeden anlaşıldığı için tekrarlamaya lüzum yoktur. Tâdil-i Erkânla ilgili özlü malûmat bu kitapta geçen ve mezkûr farzlar için ayrılan özel bâblarda anlatılmıştır. Fihristte bu bâbların yerini bulup oralara müracaat etmek mümkündür.

١٠٦٢ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ

أَبِي الرَّجَالِ ، عَنْ عَمْرَةَ ؛ قَالَتْ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ ، كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟

قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَوَضَّأَ فَوَضَعَ يَدَيْهِ فِي الْإِنَاءِ سَمَّى اللَّهَ . وَيُسَبِّحُ الْوُضُوءَ . ثُمَّ يَقُومُ

مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ . فَيُكَبِّرُ وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهِ . ثُمَّ يَرْكَعُ فَيَضَعُ يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ ،

وَيُحَافِي بِمَضْدِنِهِ . ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ فَيَقِيمُ صَلَاتَهُ . وَيَقُومُ قِيَامًا هُوَ أَطْوَلُ مِنْ قِيَامِكُمْ قَلِيلًا .

ثُمَّ يَسْجُدُ فَيَضَعُ يَدَيْهِ تَحْتَ الْقَبْلَةِ، وَيُحَافِي بِضُدِّهِ مَا اسْتَطَاعَ فِيمَا رَأَيْتُ . ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ فَيَجْلِسُ عَلَى قَدَمَيْهِ الْبُسْرَى، وَيَنْصِبُ الْيُسْنَى، وَيَكْرَهُ أَنْ يَنْقُطَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْسَرِ.

T E R C E M E S İ

1062) "... Amrete (*Radıyallâhü anhâ*)'dan ; Şöyle demiştir :

Ben, Âişe (*Radıyallâhü anhâ*)'ye, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in namaz kılışı nasıl idi? diye sordum. Dedi ki :

Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), abdest almak istediğinde ellerini su kabına koyduğu zaman Allah'ın ismini anardı ve abdestini tam (ve mükemmel) alırdı. Sonra kibleye doğru ayakta durarak tekbir alır ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Sonra rükû ederdi. (Rükûda) ellerini diz kapaklarının üzerine koyar ve kollarını (yanlarından) uzak tutardı. Sonra başını kaldırıp belini doğrulturdu ve ayakta kalışı sizinkinden biraz daha uzun sürerdi. (Secdede) ellerini kibleye doğru (yere) koyar, gördüğüm kadarıyla olanca gücüyle kollarını (yanlarından) uzaklaştırırdı. Sonra başını kaldırıp (yere döşediği) sol ayağı üzerinde oturur, sağ ayağını da dikerdi. Sol yanı üzerine eğilmek (oturmak)ten kerâhet ederdi."

(۷۳) باب تقصير الصلاة في السفر

73 — YOLCULUKTA NAMAZI KISALTMAK BÂBİ

Kasır, Taksir ve İksar-ı Salât : Yolculuk hâlinde dört rek'atlı farz namazları kısaltıp iki rek'at olarak kılmaktır. Sabah ve Akşam farzlarında kısaltma olmaması, icma' ile sâbittir. Kasır, yalnız öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarında meşrûdur.

۱۰۶۳ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ ثَمَرٍ ؛ قَالَ : صَلَاةُ السَّفَرِ رَكْعَتَانِ . وَالْجُمُعَةُ رَكْعَتَانِ . وَالْعِيدُ رَكْعَتَانِ . تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرٍ ، عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ ﷺ .

T E R C E M E S İ

1063) "... Ömer (bin el-Hattâb) (*Radıyallâhü anh*)'den ; Şöyle demiştir :

"Muhammed (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in diliyle sâbit olduğu üzere (dört rek'atlı) farz namaz, yolculukta iki rek'attır. Cuma farzı iki rek'attır, Bayram namazı iki rek'attır. Bu tamamdır, kasır değildir."

١٠٦٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . أَنبَأَنَا يَزِيدُ بْنُ زِيَادٍ
ابْنُ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْسَى ، عَنْ كَتَبِ بْنِ مَجْرَةَ ، عَنْ عُمَرَ ؛
قَالَ : صَلَاةُ السَّفَرِ رَكْعَتَانِ . وَصَلَاةُ الْجُمُعَةِ رَكْعَتَانِ . وَالْفِطْرُ وَالْأَضْحَى رَكْعَتَانِ . تَمَامٌ
غَيْرُ قَصْرِ ، عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ ﷺ .

TERCEMESİ

1064) "... Ömer (bin el-Hattâb) (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in diliyle sâbit olduğu
üzere (dört rek'atli) farz namaz yolculukta iki rek'attir, Cuma farzı
iki rek'attir, iki bayram namazı ikişer rek'attir. Bu tamamdır, kısır
değildir."

١٠٦٥ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ،
عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَابِيهِ ، عَنْ يَسْلَى بْنِ أُمَيَّةَ . قَالَ : سَأَلْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ،
قُلْتُ : لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ . أَنْ يَفْتَنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا .
وَقَدْ آمَنَ النَّاسُ ؟ فَقَالَ : عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ
« صَدَقَ تَصَدَّقَ اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ . فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ » .

TERCEMESİ

1065) "... Ya'lâ bin Ümeyye (*Radıyallâhü anh*'den (82) : Şöyle demiştir :
Ben, Ömer bin el-Hattâb (*Radıyallâhü anh*)'a : Allah :

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتَنَكُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا...

= "Yer yüzünde yolculuk ettiğiniz zaman kâfirlerin size eziyet
ve zarar vermelerinden korkarsanız namazınızı kısaltmanızdan do-
layı size günah yoktur." (83) (buyurmuştur.) Halbuki şimdi halk gü-

(82) Bin Ebi Ubeyde bin Ebû Halef el-Mekki; Peygamber (S.A.V.)'den ve
Ömer ile Anbese bin Ebi Süfyân (R.A.)'dan rivâyet etmiştir. Kendisinden de üç oğ-
lu Safvân, Muhammed, Osman ayrıca Abdullah bin Deylemî, Abdullah bin Babeyh
ve Câhid rivâyet etmişlerdir. Hz. Ömer (R.A.) devrinde Nocrân Vâlisiydi. Pey-
gamber (S.A.V.)'den 28 hadîsi var. Buhârî ile Müslim üç hadîsini rivâyet etmiş-
lerdir. (El-Menhel : C. 7, Sah. 50)

(83) Nisâ : 101

ven içindedir. (Halkın güvenlik içindeyken namazı kısaltmalarına) ne dersin? diye sordum. Ömer (Radiyallâhü anh) : Senin şaştığın şu işe ben de şaşımtım da bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuştum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu :

«Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Onun için siz Allah'ın sadakasını kabul ediniz.» dedi."

İ Z A H I

1063 ve 1064 noda geçen Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisini N e s â i , A h m e d ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı Y â ' l â (Radiyallâhü anh)'ın hadisini açıklarken şöyle der :

" Y a ' l â (Radiyallâhü anh)'e şunu demek istemiştir : 'Anılan âyette namazın kısaltılması için kâfirlerin fitnesinden korkmak sebep olarak gösterilmiştir. Kâfirlerin fitnesinden korkmak tehlikesi kalmamıştır. Şu halde halk niçin hâlâ namazı kısaltıyor? Bunun sebebini bana bildirir misin?

Ö m e r (Radiyallâhü anh) bu işe kendisinin de şaştığını ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e konuyu sorduğunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle cevap buyurduğunu Y a ' l â (Radiyallâhü anh)'a anlatmıştır.

Namazı kısaltmanın sadaka oluşundan maksat, yolculuk zorlucundan dolayı bu işin ilâhi bir ikrâm ve rahmet olmasıdır.

Tercemede bulunan parentez içi ifâdeler, E b û D â v û d 'un rivâyetinden alınmadır.

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, yolculuk hâlinde dört rek'atli farz namazların iki rek'at olarak kılınmasının meşrûlûğuna delâlet ederler. Ancak yolculuk hâlinde kılınacak, öğle, ikindi ve yatsı farzlarının doğrudan doğruya iki rek'at olarak mı farz kılındığı, yoksa hâzır hâli gibi dört rek'atli olarak farz kılınıp sonradan mı iki rek'ate indirildiği hususunda âlimlerin ihtilâfı vardır. (Eğer baştan iki rek'at olarak farz kılınmış ise, yolculuk hâlinde böyle kılmak, Fıkıh dilinde Azîmet olur. Şâyet kolaylık olsun diye sonradan iki rek'ate indirilmişse buna Ruhat denilir.)

Sahâbilerden Ö m ê r, A l i, İ b n-i A b b â s, İ b n-i M e s ' u d, İ b n-i Ö m e r ve C â b i r (Radiyallâhü anhüm); 'Azimet'tir demişlerdir. H a n e f i âlimleri de böyle hükmetmişlerdir. Bu gruptaki âlimlerin delil gösterdikleri hadislerden birisi (1063 ve 1064) nolu) Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi ve diğeri İ b n-i A b b â s (Radiyallâhü anh)'ın (gelecek olan 1068 nolu) hadisidir. İ b n-i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in (1067 nolu) hadisi de delil gösterilmiştir. Dördüncü delil de B u h â r i, M ü s - l i m, E b ü D â v ü d, N e s â i ve başkalarının Â i ş e (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

«Namaz hazerde ve seferde ikişer rek'at olarak farz kılınmış, seferdeki namaz öyle kalmış, hazerdeki namaz arttırılmıştır.» Akşam namazı, A h m e d b i n H a n b e l'in rivâyetinde belirtildiği gibi bu hükümden müstesna kılınmıştır. Yâni o, baştan beri üç rek'at olarak tutulmuştur. Â i ş e (Radiyallâhü anh)'nin hadisini açıklayan âlimlerin beyânına göre M i r â c gecesi ikişer rek'at olarak kılınması emri verilmiş, İ b n-i H i b b â n, B u h â r i, B e y - h a k i ve İ b n-i H u z e y m e'den rivâyet edilen Â i ş e (Radiyallâhü anh)'nin başka bir hadisinde açıklandığı üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e d i n e'de yerleştikten sonra öğle, ikinci ve yatsı farzları dört rek'ate çıkarılmıştır.

O s m a n, S a ' d b i n E b i V a k k â s, Â i ş e, H a s a n - B a s r i, meşhur kavline göre M â l i k, Ş â f i i, A h m e d b i n H a n b e l, E b ü S e v r ve D â v ü d: Yolculukta namazı kısaltmak 'Ruhsat'tır demişlerdir. B e y h a k i'nin rivâyet ettiğine göre S e l m â n - i F â r i s i'nin de dâhil olduğu on iki sahâbî böyle demişlerdir. E n e s, M i s v e r b i n M a h r e m e, A b d u r r a h m a n b i n e l - E s v e d, İ b n ü ' l - M ü s e y y e b ve E b ü K u l â b e de 'Ruhsat'tır, diyenlerdendirler.

Bu görüşteki âlimlerin birinci delili (1065 noda geçen) âyet-i kerimedir. Bunlar derler ki, âyette :

«Namazı kısaltmakta cünah (= günah) yoktur.» buyurulmuştur. Cünahın yokluğu, yalnız mübah anlamında kullanılıyor. (El-Menhel yazarı bu hususta uzun izahat vermişse de buraya aktarmaya gerek görmedim.)

Bu gruptaki âlimlerin ikinci delili (1065 nolu) Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisidir. Şöyle ki : Eğer yolculuk namazı doğrudan doğruya iki rek'at olarak farz kılınmış olsaydı Ö m e r (Radiyal-

lâhü anh)'ın ve râvisi Y a ' l â (Radiyallâhü anh)'m şaşmasında mânâ yoktu.

Üçüncü delil M ü s l i m ' i n İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir :

“Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'da dört rek'atlı namazı iki rek'at olarak kıldı. Ondan sonra Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) böyle kıldı. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'den sonra Ömer (Radiyallâhü anh) böyle kıldı. Ömer (Radiyallâhü anh)'den sonra Osman (Radiyallâhü anh) hilâfetinin ilk zamanlarında böyle kıldı. Bilâhere dört rek'at olarak kıldı.”

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) imama uyduğunda dört rek'at; yalnız başına kıldığında iki rek'at kılar. Eger seferde kısaltmak Azimet olsaydı O s m a n (Radiyallâhü anh) bunu terk etmezdi. Sahâbiler de onun terkinde kendisine uymazlardı.

Bu gruptaki âlimler, birinci grubun delil olarak gösterdikleri Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin : «Namaz ikişer rek'at farz kılındı.» hadisini ve Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in : «Yolculukta namaz iki rek'attır.» hadisini yorumlayarak : Bundan maksad, istiyenlerin böyle kılabilmeleleridir.

N e v e v î : Hadislerin arasını bulmak için bu yorum yolunu tutmaktan başka yol yoktur. Â i ş e (Radiyallâhü anh)'nin, kısaltma hadisini rivâyet etmesi yanında, yolculukta namazı dört rek'at olarak kılması, bu yorumu kuvvetlendirir. Demek ki Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) ve O s m a n (Radiyallâhü anh) iki şekilde kılmayı câiz görmüşlerdir. Misâfirin iki rek'at olarak kıldığı namaza kasırlı namaz ismini vermekte tüm müslümanların icmâ' etmesi ve zikredilen âyette kısaltma tâbiri bu yorumu te'yid ettiği gibi birinci grubun delil gösterdiği Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisinin zâhirini tutmak, K u r ' a n ' ın nassına ve müslümanların icmâına ters düşer. Âhâd hadisi K u r ' a n ' ın nassına veyâ icmâa muhâlif olduğu zaman o hadisin zâhirini terk etmek vâcib olur, der.

Bu gruptaki âlimler, Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in (1063 - 1064 nolu) hadisinde geçen : تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرٍ cümlesini : «Sevabı tamdır, noksan değildir.» şeklinde yorumlamışlardır.

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in (1067 nolu) hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta dört rek'atlı farzları hep iki rek'at olarak kıldığı husûsuna gelince Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devamlı böyle kılması, bunun vâcibliğini gerektirmez.

El-Fetih'te : 'Bana zâhir olan ve konu hakkında vârid olan bütün delilleri toplayıcı görüş ve sonuç şudur ki; Akşam farzı hâric farz namazlar Mi'rac gecesi ikişer rek'at olarak farz kılınmış, Hicret'ten sonra öğle, ikindi ve yatsı farzları dört rek'ate çıkarılmıştır. İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve Beyhakî'nin rivâyetleri bunu ifâde ederler. Öğle, ikindi ve yatsı farzlarının dört rek'ate çıkarılmasından bir süre sonra (1065 nolu hadiste geçen) Kasır Âyeti inince yolculuk hâlinde mezkûr namazlar hafifletilerek ikiye indirilmiştir. İbn-i Esir'in El-Müsned şerhinde : 'Namazı kısaltma emri Hicret'in 4. yılı verilmiştir,' şeklinde verdiği ma'lumat bunu te'yid eder. Bu duruma göre Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin :

"Sefer namazı iki rek'at olarak tutuldu." cümlesinden murad, sefer namazının Mi'râc gecesinden bu yana iki rek'at olarak tutulması değil, Kasır Âyetinden sonraki durumun, Mi'râc gecesindeki duruma dönüşmesini ifâde etmektir. Bu söz, namazı kısaltmanın Aziyet olmasını gerektirmez,' der."

١٠٦٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ. أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أُمِّئَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَالِدٍ؛ أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ: إِنَّا نَجِدُ صَلَاةَ الْحَضَرِ وَصَلَاةَ الْخُوفِ فِي الْقُرْآنِ. وَلَا نَجِدُ صَلَاةَ السَّفَرِ؟ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ إِلَيْنَا مُحَمَّدًا ﷺ وَلَا نَعْلَمُ شَيْئًا. فَإِنَّمَا نَعْمَلُ كَمَا رَأَيْنَا مُحَمَّدًا ﷺ يَفْعَلُ.

TERCEMESİ

1066) "... Ümeyye bin Abdillâh bin Hâlid (84) (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre kendisi Abdullah bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'ya :

Biz hazerdeki namazın ve korku (hâlindeki) namazın hükmünü Kur'an'da bulamıyoruz, diye sormuş, Abdullah (Radiyallâhü anh) kendisine :

Biz hiç bir şey bilmezken Allah bize Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Peygamber olarak gönderdi. Bunun için Muhammed

(84) Mekke'li olan bu zât, İbn-i Ömer (R.A.)'in râvisidir. Kendisinden de Zühri ve Atiyye bin Kays rivâyet etmişlerdir. İcîl, Onu sıkı göstermiştir. Hicri 84 veya 87 yılında vefât etmiştir. (Hulasa : Shf. 40)

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl yaparsa, biz de ancak Ondan gördüğümüz gibi yaparız, diye cevap vermiştir."

İ Z A H I

Bu hadisi N e s â i de rivâyet etmiştir

Soru sahibi : Hazerdeki namazın hükmünü Kur'an'da buluyoruz derken, Kur'an'da namazla ilgili mutlak eserleri kasdetmiştir. Mutlak emirler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tatbikâtı ve kavli hadisleriyle açıklanmıştır. Bu itibarla hazerde kılınan farz namazların rek'at sayısı, soru sahibince de bilinmektedir.

Korku namazı derken 1065 nolu hadiste geçen N i s â sûresinin 101 nolu âyeti kasdedilmiştir. Namazı kısaltmaya âit bu âyette : «Kâfirlerin fitnesinden korkarsanız...» ifâdesi bulunduğu için düşmandan korkulduğunda seferde kılınan kısaltılmış namaza korku namazı denilmiştir. Soru sahibi korku yokken seferde kısaltılmış olarak kılınan namazın, bu âyetin hükmüne dâhil olmadığı zanniyle bu soruyu sormuştur. İ b n-i Ö m e r (Radıyallâhü anh), cevap verirken söz konusu namazın da bu âyetin hükmüne dâhil olduğu yolunda cevap vermiyerek daha etkin ve genel bilgi verici tarzda cevap vermiştir. Yâni şer'i bir hükmün varlığı için Kur'an'da bir nassın bulunması şart değildir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili, şer'i bir hüküm için Kur'an gibi delildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), düşman korkusu olmaksızın yolculukta namazı kısaltmıştır. İ b n-i Ö m e r (Radıyallâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu tatbikâtı delil olarak bize kâfidir, diyerek cevap vermiştir. Başka konular için de durum aynıdır.

۱۰۶۷ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . أَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ بِشْرِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛

قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَرَجَ مِنْ هَذِهِ الْمَدِينَةِ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَكْعَتَيْنِ ، حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْهَا .

T E R C E M E S İ

1067) "... (Abdullah) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhumâ)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şu belde (Medîne-i Münevvere)'den çıktığı zaman Ona dönünceye kadar (akşam farzı hâriç hiç bir farzı) iki rek'atten fazla kılmazdı."

۱۰۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَّارِبِ ، وَجِبَارَةُ بْنُ الْمُنْهَسِرِ .
قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَوَّانَةَ ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَخْنَسِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ :
أَفْتَرَضَ اللَّهُ الصَّلَاةَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ ﷺ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا ، وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1068) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan: Şöyle demiştir:

Allah, sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lisanıyla hazerde dört rek'at ve seferde iki rek'at olarak (dört rek'atli namazı) farz kılmıştır."

İ Z A H İ

Bu hadisi Müslim ve Nesâî de rivâyet etmiştir. Öğle, ikindi ve yatsı farzlarının hazerde dört rek'at olarak farziyeti ve seferde iki rek'at olarak kılınması konusuyla ilgili geniş ma'lumat ve bu hadisin, yolculuk hâlindeki kısaltılmış namazın Azîmet olduğunu savunan âlimler için delil gösterildiği husûsuyla ilgili geniş ma'lumat yukarda verilmiştir.

(۷۴) باب الجمع بين الصلاتين في السفر

74 — YOLCULUKTA İKİ FARZ NAMAZI
BERÂBER KILMAK BÂBİ

Fıkıh dilinde "Cem-i Salât" diye irâde edilen, iki farz namazı berâber kılmaktan maksat öğle ile ikindi farzını ya öğle farzı vaktinde veya ikisini ikindi namazı vaktinde; Kezâ akşam ile yatsı farzlarını da ya akşam vaktinde veya ikisini yatsı vaktinde birlikte kılmaktır. İkinci farzı öğle vaktine ve yatsı akşam vaktine alındığında öne alınmış olduğu için buna "Cem-i Takdim" denilir. Bunun aksine, öğle farzı ikindi vaktine ve akşam farzı yatsı vaktine tehir edildiğinde buna "Cem-i Tehir" denilir. Cem-i Salât'ın câiz olup olmadığı husûsunda âlimler arasında bulunan ihtilâfı hadis tercemesinden sonra açıklayacağız.

۱۰۶۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَدَنِيُّ . سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ
ابْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، وَسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، وَعَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ،

وَطَاوُسٍ ، أَخْبَرُوهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُمْ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْمِشَاءِ فِي السَّفَرِ ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يُجْلَهُ شَيْءٌ ، وَلَا يَطْلُبَهُ عَدُوٌّ ، وَلَا يَخَافُ شَيْئًا .

T E R C E M E S İ

1069) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir düşman O'nu tâkip etmezken, hiç bir düşman korkusu yokken ve O'na acele ettirecek hiç bir sebep yokken yolculukta akşam ile yatsı farzlarını beraber kılardı."

۱۰۷۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ ابْنِ الطَّفِيلِ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْمِشَاءِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ ، فِي السَّفَرِ .

T E R C E M E S İ

1070) "... Muâz bin Cebel (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Tebük savaşı yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ile ikinci farzlarını keza akşam ile yatsı farzlarını beraber kılmıştır."

İ Z A H İ

İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini Ahmed ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (*Radıyallâhü anh*)'ın Müslim'deki rivâyetlerinin birisi, Muâz bin Cebel (*Radıyallâhü anh*)'m hadisinin benzeridir. Bâzı rivâyetlerinde : "Korku ve yolculuk hâli olmaksızın..." kaydı mevcuttur. Bu rivâyetler Nesâî, Tahavî ve Mâlik'in Muvatta'ında mevcuttur. Bunların izahı ve âlimlerin yorumları çok geniş olup bâbımızın konusu dışında kaldığı için bu konuya değinmiyeceğim.

Muâz bin Cebel (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed, Beyhakî ve Mâlik de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler uzundur. Ebû Dâvûd'un bir rivâyeti meâlen şöyledir :

"Muâz bin Cebel (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk savaşı yolculuğunda konakladığı bir yerde iken öğle vakti olunca öğle ve ikindi farzını beraber kıldıktan sonra yola devam ederdi. Henüz öğle vakti girmemiş iken, konakladığı yerden yola çıktığı zaman öğle farzını ikindi namazı vaktine kadar geciktirirdi. İkinci vakti olunca namaz için mola vererek ikisini beraber kıları. Akşam farzında da şöyle idi: Konak yerinden hareket etmeden önce güneş batarsa önce akşam ve yatsı farzlarını beraber kılar, sonra yola çıkardı. Güneş batmadan yola çıkarsa yatsı farzını kılmak üzere mola verinceye kadar akşam farzını tehir ederek ikisini beraber kıları."

SEFERDE CEM-İ SALÂT HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Selef ve halefin cumhuru "Cem-i Salât"ın câizliğine hükmederek: Bu husûsta A r a f a t ve M ü z d e l i f e ile başka yerler arasında bir fark yoktur. Yolculuk hâlinde öğle ile ikindi namazları birleştirilebilir. Kezâ akşam ile yatsı farzları da birleştirilebilir. Bunda takdîm ve tehirin farkı yoktur.

S a ' d bin E b i V a k k â s, İ b n - i Ö m e r, İ b n - i A b b â s, E b ü M ü s a el-E ş ' a r i, Ü s â m e bin Z e y d, Ö m e r, O s m a n, M â l i k, Ş â f i i, A h m e d ve E b ü S e v r (Radiyallâhü anhüm) böyle hükmedenlerdendirler. Bunların delilleri M u â z bin C e b e l (Radiyallâhü anh)'in 1070 nolu hadisi ile B e y h a k i ve İ s m â i l i 'nin sahîh senedle E n e s (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta olduğu zaman öğle vakti olunca öğle ve ikindi farzlarını beraber kılar, sonra yola devam ederdi."

El-Menhel yazarı başka delilleri de zikretmişse de ben bu kadarla yetiniyorum. El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der:

"N e v e v i : Cem-i Salât Sahâbiler ve Tabîiler arasında meşhur olan ve uygulanan şeylerdendir, demiştir.

2. H a s a n - i B a s r i, İ b r â h i m en-N e h a i, S i r i n, M e k h û l, E b ü H a n i f e ve arkadaşları demişler ki: 'Cem'i Salât câiz değildir. Yalnız arafe günü ikindi namazını öne alarak öğle namazı ile birlikte kılmak câizdir. Bir de M ü z d e l i f e 'de akşam farzını yatsı vaktine tehir etmek câizdir. Arafe ve M ü z d e -

l i f e'deki cem-i salât, seferi olan ve olmayan herkese câizdir.' Şâfiiler'den el-Müzeni'nin de böyle dediği rivâyet olunmuştur.

Bu gruptaki âlimlerin delillerinden birisi, Buhâri ve Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir: "Kendisinden başka ilâh olmayana yemin ederim ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir farz namazı vaktinin dışında kılmamıştır. Yalnız Arefe'de öğle ile ikindi ve Müzdelife'de akşam ile yatsıyı cem etmiştir."

İkinci delilleri Müslim'in Ebû Katâde (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadistir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) buyurmuş ki: «Uyku hâlinde (vakti çıkıncaya kadar namazı geciktirmekte) taksirat yoktur. Taksirat, başka namazın vakti girinceye kadar bir namazı uyanıkken geciktirmekle olur.»" Bu âlimler, bir de namaz vakitlerinin tâyinine âit hadisleri delil göstermişlerdir.

Arefe ve Müzdelife dışında cem-i salât'a âit vârid olan hadisleri de şöyle yorumlamışlardır: Bu hadislerden kastedilen mânâ şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), birinci namazı vaktinin sonunda, ikinci namazı da vaktinin başında kılmıştır. Dolayısıyla bu iki namaz, sûreten birleştirilmiştir. Hakiki birleştirme yoktur. Müslim'in İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadis bu yorumun delilidir.' Düşman korkusu ve yolculuk yokken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ile ikindi farzlarını ve akşam ile yatsı farzlarını beraber kılmıştır.' Hazerde yağmur yokken iki namazı gerçek mânâda cem etmenin câizliğini hiç kimse söylememiştir. Şu halde hadislerdeki cem-i salât'tan maksat hakiki değil sûretendir.

El-Menhel yazarı Cumhûr'un bu gruptaki âlimlere verdiği cevâbı nakletmiş ise de buraya aktarmadım.

(۷۵) باب التطوع في السفر

75 — YOLCULUKTA (باب التطوع) (۷۵) GLH
SÜNNETLERİ KILMAK BÂBİ

۱۰۷۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . تَابُوا أَبُو عَامِرٍ ، عَنْ عِيسَى بْنِ حَفْصٍ
ابْنِ عَامِرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . قَالَ : كُنَّا مَعَ ابْنِ عُمَرَ فِي سَفَرٍ . فَصَلَّى بِنَا ،

ثُمَّ انْصَرَفْنَا مَعَهُ وَانْصَرَفَ . قَالَ فَالْتَفَتَ فَرَأَى أَنَا سَاءَ يُصَلُّونَ . فَقَالَ : مَا يَصْنَعُ هَؤُلَاءَ ؟
 قُلْتُ : يُسَبِّحُونَ . قَالَ : لَوْ كُنْتُ مُسَبِّحًا لَأَتَمَمْتُ صَلَاتِي . يَا ابْنَ أَخِي ! إِنِّي صَبِئْتُ
 رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَزِدْ عَلَيَّ رَكَعَتَيْنِ فِي السَّفَرِ ، حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ . ثُمَّ صَبِئْتُ أَبَا بَكْرٍ
 فَلَمْ يَزِدْ عَلَيَّ رَكَعَتَيْنِ . ثُمَّ صَبِئْتُ عُمَرَ فَلَمْ يَزِدْ عَلَيَّ رَكَعَتَيْنِ . ثُمَّ صَبِئْتُ عُثْمَانَ فَلَمْ يَزِدْ عَلَيَّ
 رَكَعَتَيْنِ ، حَتَّى قَبَضَهُمُ اللَّهُ . وَاللَّهُ يَقُولُ - لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ - .

TERCEMESİ

1071) "... Hafs bin Asım bin Ömer bin el-Hattâb (*Radıyallâhü anhüm*)'-
 den: Şöyle demiştir:

Biz yolculukta (amcam Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anh)'ın beraberindeydik. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bize namaz kıldırdı. Farzdan sonra (sünnet kılmadan) kendisi de, biz de dörüp gittik. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), dönüşünde cemâatın bir kısmının (kalkıp) namaza durduklarını görünce: Bunlar ne yapıyorlar? diye sordu. Ben de: Sünnet kılıyorlar, dedim. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh): 'Eğer ben (yolculukta) Sünnet kılmış olsaydım farzımı (kısırlı değil) tam kılardım. Ey kardeşimin oğlu! Ben Resûlullah (Salâllahü Aleyhi ve Sellem) ile arkadaşlık ettim. Vefat edinceye kadar yolculukta iki rek'at (farz)dan fazla (sünnet namaz) kılmadı. Sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile arkadaşlık ettim. O da iki rek'atten fazla kılmadı. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) ile arkadaşlık ettim. Kendisi de iki rek'atten fazla kılmadı. Ondan sonra Osman (Radıyallâhü anh) ile arkadaşlık ettim. O da iki rek'atten fazla kılmadı. Pu zâtlar vefat edinceye kadar durum böyleydi. Allah Teâlâ da:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ = "Ey Mü'minler! Andolsun ki
 sizin için Resûlullah en güzel örnektir." (85) buyuruyor' dedi."

İ Z A H I

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Mâlik ve Beyhâki de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde şöyle deniliyor:

'İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bize öğle namazını iki rek'at olarak kıldırdıktan sonra kendisiyle beraber kalkıp eşyamızın yanı-

na varıp oturduk. Oturduktan sonra İbn-i Ömer (Radiyallâhü an-hümâ), bâzı kimselerin sünnet kılmaya kalkmış olduklarını görün-ce : Bunlar ne yapıyorlar? diye sordu...

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in bu soruyu yöneltmek-ten maksadı yolculuk hâlinde sünneti kılmalarını uygun görmediğini açıklamaktır.

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in : "Eğer ben sünnet kıl-mış olsaydım..." sözünden maksadı, farzlara bağlı sünnetlerdir. Di-ğer nâfile namazlar değildir. Çünkü kendisinin yolculukta nâfile namazları kıldığı sâbittir. Nitekim B u h â r i' nin kendisinden ri-vâyet ettiğine göre şöyle demiştir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) binek hayvanının sır-tındayken yüzü hangi yöne dönerse dönsün nâfile namazı kılar, sec-de için başıyla işaret ederdi. İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) de bunu yapardı."

Hadisin : "... İki rek'atten fazla kılmazdı." cümlesinden maksad, farz namazlara bağlı olan sünnetleri kılmazdı. Bu ifade Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculuk ederken dört rek'atlı farz-larını dâima kısalttığına ve vakit namazlarına bağlı sünnetleri yol-culukta hiç kılmadığına delâlet eder.

O s m a n (Radiyallâhü anh)'ın son zamanlarında yolculuk yapar-ken dört rek'atlı farzları kısaltmadan kıldığı sâbittir. Bu sebeple bu hadiste :

"Osman (Radiyallâhü anh) da iki rek'atten fazla kılmazdı." şek-linde geçen cümleden maksad, yolculukta farza bağlı sünnetleri hiç kılmadığını belirtmektedir.

Yolculukta farza bağlı sünnetlerin kılınıp kılınmaması husûsun-da âlimlerin görüşleri :

1 — İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) ve diğer bâzı âlim-lere göre yolculukta farza bağlı sünnetleri kılmak müstahab değıl-dir. Delilleri de bu hadistir.

2. Cumhûra göre müstahabtır. Delilleri de sünnetlerin kılınma-sına âit hadislerdir. Bir de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbilerin bir yolculuk esnâsında gün doğuncaya kadar sabah namazı için uyanmamaları üzerine kazâya kalan sabah farzını kı-larken ona âit iki rek'at sünneti kıldıklarına dâir hadistir.

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in : 'Eğer ben sünnet kıl-mış olsaydım farzını tam kılardım.' sözüyle ilgili olarak e l - H â f i z ,

el-Fetih'te şöyle der : İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in maksadı şudur : Eğer kendisi farzını tam olarak kılmakla farza bağlı sünnetleri kılmak hususunda serbest bırakılmış ve bunlardan birisini tercih etmek durumunda olmuş olsaydı farzını tam olarak kılmayı, sünneti kılmaya tercih edecekti. Farzı kısaltmaktan amaç işi kolaylaştırmaktır. Bunun için İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) sünnetleri kılmazdı. Farzını da tam yapmazdı.

Cumhür, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in farza bağlı sünnetleri kıldığını görmediğine dâir İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in sözüne şöyle cevap vermiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, çadırında veyâ kaldığı yerde sünnet kılmış olması ve İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in bunu görmemesi muhtemeldir. Veyâhut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı seferlerinde sünnet kılmazdı. Tâ ki bunun câizliğini halk bilsin.

Hulâsa yolculuk hâlinde farzlara bağlı sünnet kılmak hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir :

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'e göre gündüz hiçbir sûretle kılınmaz. Gece yerde veyâ binek hayvanı sırtında kılmak câizdir.

Selef âlimlerinin kâhir çoğunluğuna göre gece ve gündüz binek hayvanı sırtında olsun, yerde olsun kılınır.

Üçüncü bir kavle göre hiç kılınmaz.

T i r m i z i : Sahâbilerin bir kısmı yolculukta farza bağlı olmayan nâfileyi kılmayı uygun görmüşlerdir. A h m e d ve İ s h a k'ın kavli de böyledir. İlim ehlinden bir cemâat da farzlardan önce ve sonra sünnet kılmama hükmünü vermişlerdir, demiştir. Cumhur ve diğer üç mezheb imamları da A h m e d b i n H a n b e l'in kavli gibi hükmetmişlerdir.

١٠٧٢ - حَدَّثَنَا أَبُو يَكْرِبٍ بْنُ خَلَادٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ

طَاوُسًا عَنِ الشُّبْحَةِ فِي السَّفَرِ ، وَالْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ . بِنِ يَتَاقٍ جَالِسٌ عِنْدَهُ . فَقَالَ : حَدَّثَنِي

طَاوُسٌ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الْخَضِرِ وَصَلَاةَ السَّفَرِ .

فَكُنَّا نُصَلِّي فِي الْخَضِرِ قَبْلَهَا وَبَعْدَهَا . وَكُنَّا نُصَلِّي فِي السَّفَرِ قَبْلَهَا وَبَعْدَهَا .

في الزوائد : إسناده حسن .

T E R C E M E S İ

1072) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhumâ*)'dan: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hazer namazını ve sefer namazını farz kılmıştır. Biz hazerde farzdan önce ve sonra sünnet kılardık. Seferde de farzdan önce ve sonra sünnet kılardık."

Not : Hadisin isnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

(۷۶) باب كم يقصر الصلاة المسافر إذا أقام ليلة

76 — YOLCU, BİR ŞEHİRDE İKAMET ETTİĞİ
ZAMAN KAÇ GÜN NAMAZINI KISALTIR? BÂBİ?

۱۰۷۳ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
ابْنِ حُمَيْدٍ الزُّهْرِيِّ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ ، مَاذَا سَمِعْتَ فِي أُكُنَى مَكَّةَ ؟
قَالَ : سَمِعْتُ الْمَلَاءَ بْنَ الْحَضَرَمِيِّ يَقُولُ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « نَلَّانَا لِلْمُهَاجِرِ بَعْدَ الصَّدْرِ » .

T E R C E M E S İ

1073) "... Abdurrahman bin Humeyd ez-Zühri (*Radıyallâhü anhumâ*)'-den; Şöyle demiştir :

Ben es-Sâib bin Yezid (*Radıyallâhü anh*)'a :

Mekke'de ikamet etmek hakkında ne (hüküm) işitmişsin? diye sordum. Dedi ki : Ben el-Alâ' bin el-Hadramî (*Radıyallâhü anh*)'den şöyle söylerken işittim : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Sadır tavâfından sonra muhâcir için (Mekke'de) üç (gece ikâmet etmeye ruhsat vardır).»"

İ Z A H İ

Buhâri, Müslim ve Nesâi de Sâib (*Radıyallâhü anh*)'in hadisini rivâyet etmişlerdir.

Sadır tavâfı, hacıların memleketlerine dönüşlerinde yaptıkları Vedâ tavâfidır. M i n â 'dan M e k k e'ye dönüşte bu tavaf yapılır, böylece hac ibâdeti bitirilmiş olur. M e k k e fethinden önce Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), M e k k e'den

M e d i n e'ye hicret etmiş olan muhâcirler için vedâ tavâfı yapıldıktan sonra yalnız üç gün M e k k e'de ikâmet edebileceklerini bildirmiştir. Umre için gidenler de umre bittikten sonra ancak üç gün M e k k e'de kalabilirlerdi.

N e v e v i, bu hadisi delil göstererek : Muhâcirlerin M e k k e'de üç günden fazla ikâmet etmeleri haramdır, demiştir. Cumhûrun ictihâdının da bu merkezde olduğu K â d î I y â z tarafından nakledilmiştir. M e k k e'nin fethinden sonra Muhâcirlerin M e k k e'de ikâmet etmelerinin câiz olduğuna bir çok âlim fetvâ vermiştir. Bu duruma göre muhâcirlerin üç günden fazla M e k k e'de ikâmet etmelerine âit bu yasak, M e k k e fethinden önce içindir. Çünkü fetihten önce Hicret vâcib kılınmıştı. M e k k e fethinden sonra ise Hicret durumu kalmamıştır.

S i n d î şöyle der : Bu hadisten anlaşılıyor ki Muhâcir üç gecedan fazla M e k k e'de kalacağı zaman M e k k e'de ikâmet etmiş sayılır. Yâni yerleşmiş sayılır. Allah'ın emriyle M e d i n e'ye hicret ettikten sonra muhâcirin M e k k e'de yerleşmesi izni yoktur. Bu nedenle yerleşmiş sayılmaması için dört gece M e k k e'de kalmasına müsaade edilmemiştir. Şu halde dört gece bir yerde kalmaya niyetlenen kişi, mukim sayılır. Mukim ve seferi sayılmak için sınır dört gündür. Dört günden az olan süre sefer süresi, dört gün ve daha fazlası mukim sayılma süresidir. Bundan sonraki hadislerde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k k e'de on veya onbeş gün ikâmet etmesi meselesine gelince, başlangıçta bu kadar süre kalmak niyeti olmadığı ihtimali vardır. Vehâhut bu süre, yalnız M e k k e'de değil, M e k k e ve çevresinde geçirilmiştir. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kasır namazını sürdürmüştür.

١٠٧٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو عَاصِمٍ . وَرَأَتْهُ عَلَيْهِ . أَنبَأَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ .

أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ . حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، فِي أَنَاكِ مَبِى . قَالَ : قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ صُبْحَ رَابِعَةِ مَضَتْ مِنْ شَهْرِ ذِي الْحِجَّةِ .

T E R C E M E S İ

1074) "... Câbir bin Abdillâh (Radıyallâhü anhümâ)'dan : Şöyle demiştir :

(Vedâ hacı seferinde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce ayının dördüncü günü şabâhı Mekke'ye vardı."

İ Z A H I

Buhâri ve Müslim de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yolculuğunda Zilhicce ayının sekizinci günü sabahı Mekke'den Minâ'ya çıkmıştır. Bu durumda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört gece Mekke'de kalmış oluyor. Bu yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâima kasır namazını kıldığı bilinmektedir. Mukim sayılmamak için bir yerde dört günden az kalmanın gerekliliğini söyleyen âlimler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'deki kalışının tam dört gün olmayabildiğini, çünkü Zilhicce'nin dördüncü günü sabahı Mekke'ye girdiği vakit ne ise, sekizinci günü o vakitten daha önce, yani dört gün tamamlanmadan önce Minâ'ya çıkmış olması mümkündür.

۱۰۷۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَّارِبِ . ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ .

ثَنَا عَامِرُ الْأَخْوَلُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: أَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تِسْعَةَ عَشَرَ يَوْمًا يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ . فَتَنَحْنُ إِذَا أَقْمْنَا تِسْعَةَ عَشَرَ يَوْمًا ، نُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ . فَإِذَا أَقْمْنَا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ ، صَلَّيْنَا أَرْبَعًا .

T E R C E M E S İ

1075) "... Abdullah İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhumâ)'dan; Şöyle demiştir :

(Mekke fethinde) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de ondokuz gün ikâmet ederek (dört rek'atli farz namazları) ikişer rek'at olarak kıldı. Biz de ondokuz gün kalacağımız zaman namazımızı ikişer rek'at kılarız. Bundan fazla kıldığımız zaman dörder rek'at kılarız."

۱۰۷۶ - حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ بْنُ الصِّدْقِ، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الرَّقِّيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ،

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقَامَ بِمَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ خَمْسَ عَشْرَةَ لَيْلَةً ، يَقْصُرُ الصَّلَاةَ .

T E R C E M E S İ

1076) "... Abdullah İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih yılı Mekke'de on-beş gece ikâmet ederek namazı kasır yapardı."

İ Z A H İ

İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'ın ilk hadisini B u h â - r i , E b ü D â v ü d , T i r m i z i , N e s â i ve başkaları da rivâyet etmiştir.

İkinci hadisi de E b ü D â v ü d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

E b ü D â v ü d 'un İ m r â n b i n H u s a y n (Radiyallâhü anh)'dan olan rivâyetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k k e 'de onsekiz gece ikâmet ettiği bildirilmiştir.

El-Menhel yazarı, bu konuda şöyle der :

Fetih yılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k - k e 'deki ikâmet sûresine âit hadislerde ihtilâf vardır. Onbeş, on-yedi, onsekiz, ondokuz ve yirmi gün rivâyetleri vardır. B e y h a k i : Rivâyetlerin en sahihi on dokuz gün rivâyetidir, demiştir. İ m â - m ü ' l - H a r a m e y n ve B e y h a k i bu rivâyetler arasındaki ihtilâfı şu yorumda bertaraf etmişlerdir. Ondokuz gün olduğunu söy-liyenler, giriş ve çıkış günlerini saymışlar, onyedi gün olduğunu söy-liyenler giriş ve çıkış günlerini saymamışlar, onsekiz gün olduğunu söyleyenler giriş ve çıkış günlerinden birisini saymamışlardır. On beş gün olduğunu söyleyenler ise asıl sürenin on yedi gün olduğunu zan-nederek giriş ve çıkış günlerini düşmüşlerdir. Yirmi gün olduğunu söyleyenlerin isnâdı sahîh ise de bundaki sıkı râvi, cemâata muhâ-lefet ettiği için rivâyeti şazdır. Ondokuz gün olduğu rivâyeti çok ol-duğu için en kuvvetli rivâyettir.

Fetih yılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k - k e 'deki ikâmetine âit hadisler, bir şehirde misafir kalan ve her gün işinin biteceğini umarak memleketine dönmek niyetinde olan kişinin on sekiz güne kadar namazını seferi kılacağına delil göste-rilmiştir. Ş â f i i l e r 'in meşhur kavli budur.

E b ü H a n i f e , M â l i k , A h m e d bir rivâyete göre Ş â f i i , işinin bitmesini bekliyen ve her gün biteceğini uman şa-

hıs, misafir olduğu yerde kaldığı sürece seferi sayılır, demişlerdir. El-Menhel yazarı bu husustaki delilleri zikretmiştir.

۱۰۷۷ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْهَضِيُّ . تَابَ زَيْدُ بْنُ زُرَيْجٍ ، وَعَبْدُ الْأَعْلَى . قَالَا :
تَابَ يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ
إِلَى مَكَّةَ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ رَكَعَتَيْنِ ، حَتَّى رَجَعْنَا .
قُلْتُ : كَمْ أَقَامَ بِمَكَّةَ ؟ قَالَ : عَشْرًا .

TERCEMESİ

1077) "... Enes bin Mâlik (*Radıyalâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde Medine'den Mekke'ye (Vedâ hacçı için yola) çıktık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dört rek'atli farz namazları) Medine'ye dönüşümüze kadar ikişer rek'at olarak kıldı.

Râvî demiştir ki : Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'de kaç gün kaldığını sordum. Enes (Radıyallâhü anh) : On gün diye cevap verdi."

İ Z A H İ

Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi ve Beyhakî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarı şöyle der :

Hadiste beyan edilen on günlük sürenin tamamının Mekke içinde değil, Mekke, Minâ ve Arafat'ta geçirildiği kastedilmiştir. Çünkü bu yolculuk Vedâ Haccı yolculuğudur. Sahih hadislerle sabit olduğu üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce ayının dördüncü günü Mekke'ye varmış, aynı ayın sekizinci günü Mekke'den Minâ'ya çıkmış, bir gece Minâ'da kaldıktan sonra dokuzuncu günü Arafat'a çıkmış, onuncu gün Minâ'ya dönmüş, onüçüncü gün Minâ'dan ilişkisini keserek Mekke'ye gelmiş ve bir gün sonra da Mekke'den Medine yoluna çıkmıştır.

Beyhakî : 'Enes (Radıyallâhü anh)'in maksadı, on günlük sürenin Mekke, Minâ ve Arafat'ta geçirilmiş olduğunu bildirmektir. Çünkü sahih hadislerden anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce'nin dördüncü günü Mekke'ye varmış, Mekke'de üç gün ikâmet et-

miştir. M e k k e'ye geliş günü ve oradan M i n a'ya çıkış günü, ikâmet günlerinden sayılamaz. Dokuzuncu gün M i n â'dan A r a f â t'a çıkmış, güneş battıktan sonra oradan M ü z d e l i f e'ye dönerek, sabaha kadar geceyi M ü z d e l i f e'de geçirmiş, sabahleyin oradan M i n â'ya vararak M i n â'daki menâsiki tamamladıktan sonra aynı gün M e k k e'ye giderek rükûn tavâfını yapmış ve tekrar M i n â'ya dönmüş, M i n â'da üç gece ikâmet etmiş, sonra tekrar M e d i n e'ye dönerek sabah namazından önce vedâ tavâfını yapıp M e d i n e yoluna çıkmıştır. Görüldüğü gibi bu seferinde hiç bir yerde dört gün ikâmet etmemiştir. Bu yolculuğunda namazlarını kasır etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisi, İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'in hadisine ters düşmez. Çünkü E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisi, Vedâ Haccı yolculuğuna âittir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise M e k k e fethi yolculuğuna âittir.

BİR YERDE İKÂMET EDEN YOLCUNUN KAÇ GÜN KASIR YAPACAĞI HUSÛSUNDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Ş â f i i, E n e s (Radıyallâhü anh)'in (1077 nolu) hadisine ve (1073 onlu) S â i b (Radıyallâhü anh)'in hadisine dayanarak demiştir ki: Giriş ve çıkış günleri hâriç dört günden az bir müddet bir yerde ikâmet etmeye niyet eden yolcu seferi sayılır. Dört gün veya daha fazla kalmaya niyet eden kişi, namazını kasırlı değil tam kılar. E b ü S e v r, İ b n ü'l-M ü s e y y e b ve bir rivâyete göre A h m e d de böyle demişlerdir.

2. M â l i k i l e r de dört gün ikâmete niyet eden kişinin seferi sayılmayacağını söylemişlerdir. Bunlara göre giriş ve çıkış günleri dört güne dâhildir.

3. İ b n - i Ö m e r, E b ü H a n i f e, S e v r i, M ü z e n i ve L e y s b i n S a ' d (Radıyallâhü anhüm) demişler ki: On beş günden az bir süre için ikâmet etmeye niyet eden, seferidir. Bir yerde on beş gün veya daha fazla kalmaya niyetlenen kişi seferi sayılmaz.

4. A h m e d b i n H a n b e l'e göre bir yerde yirmi iki veya daha fazla vakit namazını kılmaya niyet eden, seferi olmaktan çıkar. Daha az sayıdaki namaz için ikâmete niyetlenen seferi sayılır. Onun kavli M â l i k ve Ş â f i i'nin kavline yakındır."

El-Menhel yazarı her grubun delillerini zikrederek geniş izahat vermiştir. İsteyenler oraya mürâcaat edebilirler.

lerle namaz kılmayan, fakat farzietini kabul eden kimseye verilecek cezâ ve onun hakkındaki şer'i hüküm ise şöyledir :

1. Mâlik ve Şâfiî'ye göre şer'i hakim namaz kılmayana tevbe edip namaza başlamaasını emredecektir. Buna rağmen kılmamakta ısrar ederse cezâ olarak öldürölür ve müslüman ölüsü hakkında yapılan dinî görev onun cenâzesi hakkında tatbik edilir. Yâni kâfir değil fâsık bir mü'min sayılır.

2. Ahmed bin Hanbel'den rivâyete göre namazı kılmamakta ısrar eden kişi kâfir olur. Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin de böyle hükmettiği rivâyet edilmiştir. İbn ü'l-Mübârek, İshak bin Rehavye ve başka bir grup âlimin kavli de budur. Onlar bu ve benzeri hadislerin zâhiri ile amel etmişlerdir.

3. Ebû Hanife, Kûfe âlimleri ve Şâfiîler'den el-Mûzenî'ye göre namazı terkeden kişi öldürölmez de hapsedilir, tazir ve terzil edilir. T evbe edip muntazam namaz kılınca salıverilir.

١٠٧٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِزْرَاهِيمَ الْبَالَيْسِيُّ . ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ شَقِيقٍ . ثنا حَسَنُ بْنُ وَائِدٍ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْمُتَّهِدُ الَّذِي يَتَنَأَى وَيَتَنَهُمُ الصَّلَاةُ . فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ» .

TERCEMESİ

1079) "... Büreyde (86) (Radıyalâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Bizimle onlar arasında (aktedilen) âhit, namazdır. Kim namazı terkederse küfre gitmiş olur.»

İ Z A H I

Nesâî'nin de rivâyet ettiği bu hadis ile ilgili olarak Nesâî'nin şerhinde Suyutî şöyle der :

"El-Hâfiz: 'Bu hadis, namazı terkedeni kınayan, onu küfre gitmek tehlikesinden sakındıran bir tehdittir. Yâni namaza karşı beslediği tembelliği sürdürdüğü takdirde bu hal onu küfre gö-

türecektir. **B e y h a k i :** Burdaki küfürden mürad hakiki küfür olmayıp kanını akıtmayı helâl eden bir ağır suç olabilir. Çünkü rivâyet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş vakit namaz kılmayı, kişinin kanının haram kılınması sebeblerinden saymış demiştir,' der.

Nihâye'de deniliyor ki, 'Hadis, namazın farzietini inkâr edenler hakkındadır, diyenler vardır. Hadisin münâfıklar hakkında buyurulduğunu söyleyenler de olmuştu. Çünkü münâfıklar gösteriş için namaz kılarılardı. Zâhiren müslüman olup dini vecibeleri görünürde yaptıkları için onlar hakkında bir cezâ ve hüküm tatbik edilmiyordu. Eğer namazı terketmiş olsalardı zâhiren de küfürlerine hükmetmeye bir engel kalmazdı.

Bâzıları da : Hadis, farzietine inandığı halde namaz kılmayan veyâ bile bile vakti çıkıncaya kadar tehir edenler hakkındadır, demişlerdir. **A h m e d b i n H a n b e l** böyle diyenlerden olduğu için hadisin zâhiri ile amel ederek namaz kılmayanların küfrüne hükmetmiştir.,,

S i n d i de : 'Hadisteki âhitten maksat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mü'minlerden aldığı âhit ve misaktır. Çünkü mü'minler, namaz kılacaklarına dâir Efendimize biat etmişlerdi.

Hadisteki küfürden maksat, sûreten küfür ve kâfirlere benzmektir. Çünkü namaz kılmayan mü'min ile kâfir arasında görünüşte bir fark yoktur. Fakat namazına devam eden mü'min günün beş vaktinde kâfirden ayırte edilir.'

S i n d i daha sonra yukarda nakledilen yorumları anlatır.

١٠٨٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِزَاهِيمَ الْعُمَشِيُّ . ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ .

ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ ، عَنْ ثَمَرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ يَزِيدَ الرَّقَّاشِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَيْسَ بَيْنَ الْعَبْدِ وَالشَّرْكِ إِلَّا تَرْكُ الصَّلَاةِ . فَإِذَا تَرَكَهَا فَقَدْ أَشْرَكَ . »

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف لضعف يزيد بن أبان الرقاشي .

T E R C E M E S I

1080) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre : Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Kul ile şirk arasında namazı bırakmaktan başka hiç bir şey yoktur. Bu itibarla kul namazı bıraktığı zaman şirk etmiş olur.»

Not : Râvi Yezid bin Ebân er-Rakkâşî'nin zayıflığı nedeni ile isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

(۷۸) باب فی فرض الجمعة

78 CUMA (NAMAZI)NIN FARZİYETİ
HAKKINDAKİ BÂB

۱۰۸۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ بُكَيْرٍ ، أَبُو جَنْبَابٍ (خَبَاب) ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَوِيُّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! تَوَبُّوا إِلَى اللَّهِ قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا . وَبَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ أَنْ تُشْغَلُوا . وَصِلُوا الَّذِي يَنْتَكُمُ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةِ ذِكْرِكُمْ لَهُ ، وَكَثْرَةِ الصَّدَقَةِ فِي السَّرِّ وَالْمَلَانِيَةِ ، تُرْزَقُوا وَتَنْصَرُوا وَتُجَبَّرُوا . وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ قَدْ اقْتَرَضَ عَلَيْكُمُ الْجُمُعَةَ فِي مَقَامِي هَذَا ، فِي يَوْمِي هَذَا ، فِي شَهْرِي هَذَا ، مِنْ عَامِي هَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ . فَمَنْ تَرَكَهَا فِي حَيَاتِي أَوْ بَنَدِي ، وَلَهُ إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ جَائِرٌ ، اسْتَخَفَّافًا بِهَا ، أَوْ جُحُودًا لَهَا ، فَلَا يَجْعَ اللَّهُ لَهُ ثَمَلَهُ ، وَلَا بَارَكَ لَهُ فِي أَمْرِهِ . أَلَا ، وَلَا صَلَاةَ لَهُ ، وَلَا زَكَاةَ لَهُ ، وَلَا حَجَّ لَهُ ، وَلَا صَوْمَ لَهُ ، وَلَا بِرَّ لَهُ حَتَّى يَتُوبَ . فَمَنْ تَابَ ، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ . أَلَا ، لَا تَوْثِمَنَّ امْرَأَةٌ رَجُلًا . وَلَا يَوْمٌ أَعْرَابِيٌّ مُهَاجِرًا . وَلَا يَوْمٌ فَاجِرٌ مُؤْمِنًا ، إِلَّا أَنْ يَقْبِرَهُ بِسُلْطَانٍ ، يَخَافُ سَيْفَهُ وَسَوْطَهُ » .

فی الزوائد : إسناده ضعیف ، اضعف علی بن زید بن جدهان و عبد الله بن محمد المدوی .

T E R C E M E S İ

1081) ... Câbir bin Abdillâh (Radıyullâhü anhümâ)'dan : Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize şu hutbeyi irad buyurdu :

«Ey İnsanlar! Ölmeden önce Allah'a tevbe ediniz. Meşgul olmadıncıye sâlih amellere koşunuz. Rabbinizi çok anmakla ve gizli - açık bol sadaka (vermek) ile O'nun, sizin üzerinizdeki hakkı yerine ulaştırınız ki rızıklanasınız, yardım olunasanız ve islah olunasanız. Bilmiş olunuz ki içinde bulunduğum bu yılın bu ayının bu gününde ve burada kıyâmet gününe kadar Allah size Cuma namazını şüp-

hesiz farz kıldı. Ben hayatta iken veyâ benden sonra, başında âdil veyâ zâlim bir devlet başkanı varken kim Cuma namazını küçümseyerek veyâ farzietini inkâr ederek bırakırsa Allah onun işini düzene sokmasın ve işinde ona bereket vermesin. Bilmiş olunuz ki tevbe etmedikçe böylesinin ne namazı, ne zekâtı, ne haccı, ne orucu, ne de hiç bir hayrı (sahihtir.) Kim de tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder (veyâ kabul eylesin). Bilmiş olunuz ki, hiç bir kadın hiç bir erkeğe namaz kıldıramaz. Hiç bir bedevi hiç bir muhâcire imam olamaz. Hiç bir fâsık, hiç bir mü'min (= fâsık olmayan)'e namaz kıldıramaz. Meğer ki fâsık zor kullanır, mü'min de onun kılıcından ve copundan korktuğu zaman (mü'min uyar.)»"

Not : Râvilerden Ali bin Zeyd bin Cüd'ân ve Abdullah bin Muhammed el-Adevî zayıf oldukları için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadisi Beyhakî de rivâyet etmiştir. Cuma namazının farzietini Kitab, Sünnet ve İcmâ' ile sâbittir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

= «Ey imân edenler! Cuma günü Cuma namazı için ezan okunduğu zaman Allah'ı anmaya gidiniz...» (87) âyeti Cuma namazının farzietine delâlet eder.

Müteaddit sahih hadisler de Cuma namazının farzietine delildir. Buradaki hadis gibi bu kitabın 93. bâbında rivâyet edilen hadisler de bu hükmün delillerinden sayılır.

Hadisteki : «Meşgul olmadan...» ifâdesindeki meşgûliyet ile hastalık, yaşlılık gibi engeller kastedilmiştir.

Hadis, Allah Teâlâ'yı her zaman anmanın, gizli ve açık olarak sadaka vermenin Allah'a karşı ödevler ve Allah Teâlâ'nın hakları olduğuna delâlet eder, bu ödevlerin ihlâslı yapılmasının, mü'minin rızasının bollaşmasına, eksik ve kusurlarının onarılmasına ve ilâhi inayete kavuşmasına vesile olduğu müjdesini verir.

Hadiste, Cuma namazını küçümseyerek veyâ farzietini inkâr ederek terk edene bedduâ ediliyor ve yaptığı ibâdetle tüm hayratın kabul olunmayacağı haber veriliyor. Çünkü farzietini inkâr veyâ is-

tihfaf etmekle kişi İslâmiyetten çıkmış olur. Usûlü dâiresinde iman tecdidi ve tevbe etmedikçe hiç bir ibâdeti makbul ve sahih sayılmaz.

Hadisin son kısmında kadının erkeğe, bedevinin muhâcire ve fâsıkın, fâsık olmayana imamlık etmesi yasaklanıyor.

Kadının erkeğe imamlığının sahih olmadığı ma'lumdur. Muhâcirin-i Kirâm (Radiyallâhü anhüm)'ün ilim ve fazilet sâhibi oluşları, bedevilerin genellikle câhil oluşları nedeni ile bedevilerin muhâcirlere namaz kıldirmaları, kezâ fîsk ve fucûra mübtelâ olanın böyle fenâlıkları işlemeyenlere imamlık etmeleri yasaklanıyor. Bu yasak ise âlimlerin çoğunluğunca kerâhet anlamındadır. Çünkü fâsıkın arkasında fâsık olmayanın namazı, kezâ bedevi'nin arkasında muhâcirin namazı sahihtir.

۱۰۸۲ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ، أَبُو سَلَمَةَ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، عَنْ أَبِيهِ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: كُنْتُ قَائِدَ أَبِي حِينَ ذَهَبَ بَصْرَةَ فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ بِهِ إِلَى الْجُمُعَةِ فَسَمِعَ الْأَذَانَ اسْتَغْفِرُ لِأَبِي أُمَامَةَ، أَسْعَدَ بْنَ زُرَّارَةَ، وَدَعَا لَهُ. فَمَكُنْتُ حِينَئِذٍ أَسْمَعُ ذَلِكَ مِنْهُ. ثُمَّ قُلْتُ فِي نَفْسِي: وَاللَّهِ، إِنَّ ذَلِكَ لَعَجْزٌ. إِنِّي أَتَمُّهُ كَمَا سَمِعَ أَذَانَ الْجُمُعَةِ يَسْتَغْفِرُ لِأَبِي أُمَامَةَ وَيُصَلِّي عَلَيْهِ، وَلَا أَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ لِمَ هُوَ؟ فَخَرَجْتُ بِهِ كَمَا كُنْتُ أَخْرُجُ بِهِ إِلَى الْجُمُعَةِ. فَلَمَّا سَمِعَ الْأَذَانَ اسْتَغْفَرَ كَمَا كَانَ يَفْعَلُ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتَاهُ! أَرَأَيْتَكَ صَلَاتُكَ عَلَى أَسْعَدَ بْنَ زُرَّارَةَ كَمَا سَمِعْتَ التَّدَاةَ بِالْجُمُعَةِ لِمَ هُوَ؟ قَالَ: أَيُّ مَبْنَى! كَانَ أَوَّلَ مَنْ صَلَّى بِهَا صَلَاةَ الْجُمُعَةِ قَبْلَ مَقْدَمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ، فِي تَقْيِيعِ الْخُضَصَاتِ، فِي هَزَمٍ مِنْ حَرِّهِ بَنَى يَامَنَةَ. قُلْتُ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: أَرْبَعِينَ رَجُلًا.

TERCEMES I

1082) "... Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik (Radiyallâhü anhümâ)'dan: Söyle demiştir:

Babam (Kâ'b)ın gözleri kaybolunca onu ben yederdim. Onu Cuma namazına (her) götürdüğümde Cuma ezanını işitince Ebû Ümâme Es'ad bin Zürrâre için istiğfar ve duâ ederdi. Ben ondan bunu işitiğim halde bir süre bekledim. (Hikmetini sormadım.) Sonra içimden dedim ki : Vallahi benim bu bekleyişim bir âcizliktir. Kendisi ne zaman Cuma ezanını işitirse Ebû Ümâme için istiğfar ve duâ ettiğini hep işitiyorum da : 'Nedir bu,'? diyerek hikmetini sormuyorum. Sonra daha önce kendisini her Cuma günü götürdüğüm gibi yine götürdüm. Ezanı işitince her zaman yaptığı gibi yine (Ebû Ümâme için) istiğfar etti. Ben de ona :

Babacığım! Cuma ezanını ne zaman işitirsen Es'ad bin Zürrâre için duâ ediyorsun. Bunun sebebinin ne olduğunu bana bildiriver, dedim. Kendisi :

Ey oğulcuğum! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), henüz Mekke'den teşrif etmemiş iken, Nakîü'l-Hadamât (muntıkasın)daki Benî Peyâda'ya âit Harre (köyü)nün Hezm (denilen semtin)de bize Cuma namazını kıldırın zât odur, dedi. Ben :

O gün (Cuma namazında) kaç kişi idiniz? diye sordum. Dedi ki : Kırk erkek (idik.)"

İ Z A H İ

Ebû Dâvûd, Hibbân, Beyhakî, Dârekutnî ve el-Hâkim de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen Es'ad bin Zürrâre bin Âdi bin Ubeyd Ebû Ümâme el-Hazrecî (Radiyallâhü anh) Ensâr-ı Kirâm'ın ilk müslümanlarından. Mekke'ye bir iş için gittiğinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i işitmiş ve arkadaşı Zekvân bin Abdülkays ile beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüşmüşler. Bu görüşme esnasında müslümanlığı kabul ederek Medîne'ye dönmüşlerdir. Böylece müslümanlığı Medîne'ye ilk getirenler bunlardır. Es'ad (Radiyallâhü anh) bir iki Akabe görüşmelerinde bulunmuştur. Akabe görüşmelerinin yapıldığı gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilk biat eden, hicretten sonra sahâbilerden ilk vefât eden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ta-

rafından cenâze namazı ilk kıldırılan ve Baki mezarlığına ilk defte-
dilen sahâbî olduğu söyleniyor. (88)

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Nakiü'l-Hadamât : M e d i n e - i M ü n v v e r e dolayların-
da bulunan bir bölgenin adıdır.

Benî Beyâda : Ensâr-ı Kirâm'ın bir koludur.

Harre : M e d i n e - i M ü n e v v e r e 'ye bir mil mesâfede
bulunan bir köyün adıdır. Ensâr'ın bu kolu o köyde idiler.

Hezm : Bu köyün içindeki bir mevkiin adıdır. (89)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicretten önce En-
sâr-ı Kirâm'ın Cuma namazı kıldıkları ve ilk Cuma'nın H a r r e
köyünde E s ' a d b i n Z ü r â r e (Radiyallâhü anh) tarafın-
dan kıldırıldığı bu hadisten anlaşıyor.

El-Menhel yazarı şöyle der :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e k k e 'de iken
Cuma namazı farz kılınmış idi. Fakat müşriklerin yüzünden orada
Cuma namazını kaldırmak imkânı bulunamadı. (Hicret esnâsında
K u b a 'dan M e d i n e 'ye giderken, R â n ü n â deresinde ilk
Cuma'yı kıldırıldığı rivâyet olunur.) Sahâbilerin bir kısmı hicret edin-
ce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara Cuma namazı-
nı kılmalarını emretti. Onlar da kıldılar.

Bâzı âlimler bu hadisi delil göstererek Cuma namazının sıhhati
için 40 erkeğin bulunması şarttır, demiş ise de bu hadis delil olmaz.
Çünkü hadiste, kırk kişiden eksik olunca Cuma namazının kılınmı-
yacağına dâir bir hüküm yoktur. O günkü cemâatın kırk kişiden oluş-
ması bir tesâdüf eseri olabilir. Muayyen olayların umumî hükümler
için delil olamayacağı usul âlimlerince kabul edilmiştir.

CUMA NAMAZININ SIHHATI İÇİN KAÇ KİŞİLİK CEMÂAT GEREKİR?

1. E b ü H a n i f e ve M u h a m m e d 'e göre imamdan
başka üç kişilik bir cemâat gerekir. Üç kişide aranan vasıf, dinen
imamlık yapabilmeleridir. E v z â i, e l - M ü z e n i, S ü y ü t i
ve S e v r i de böyle demişlerdir.

E b ü Y ü s u f ve e l - L e y s 'e göre imamdan başka iki
kişilik cemâat kâfidir.

(88) El-Menhel : C. 6, Sah. 218

(89) El-Menhel : C. 6, Sah. 219

2. Mâlikiler'e göre imamdın başka 12 kişilik erkek cemâatın bulunması şarttır. Bunlarda aranan vasıflar ise : Erginlik çağına varmış olmak, hür olmak, yolcu olmamak ve o yerde temelli yerleşmek niyeti ile ikâmet etmektir.

Zuhri, Evzâi, Muhammed bin el-Hasan ve Rabia da böyle demişlerdir.

3. Şâfiiler, Hanbeliler ve İshak : İmamla beraber en az kırk kişilik cemâat şarttır. Cemâatta aranan vasıflar Mâlikî mezhebindeki vasıflara benzer."

El-Menhel yazarı her grubun delillerini naklederek mukayese yapmış ve başka görüşleri de nakletmiştir.

۱۰۸۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ . ثنا ابْنُ فَضِيلٍ . ثنا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ . وَعَنْ أَبِي حَارِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَضَلَّ اللَّهُ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا . كَانَ لِلْيَهُودِ يَوْمَ السَّبْتِ . وَالْأَحَدِ لِلنَّصَارَى . فَهُمْ لَنَا تَبَعٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ . نَحْنُ الْأَخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ، وَالْأَوَّلُونَ الْمَقْضِيُّ لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ .»

T E R C E M E S İ

1083) "... Huzeyfe ve Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anhümâ*)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttırdı. (İbâdet günü olarak) Yahûdiler için Cumartesi günü var. Pazar günü de Hristiyanlarındır. Artık bunlar kıyâmet gününe kadar bizden geri kalmış oldular. Biz dünya ehlinin en sona kalanlarıyız. Ve (kıyâmet günü) başa geçip bütün yaratıklardan evvel haklarında hüküm verilecek olanlarız.»

Kâ'b bin Mâlik (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Ensâr-ı Kiram'dan olan bu zât Akabe görüşmelerinde bulunup Peygamber (S.A.V.)'e bîat eden bahtiyarlardandır. Uhud savaşına katılmış ve aldığı on küsur yaradan akan kanlar içinde savaş meydanından geri taşınmıştır. Muâviye (R.A.) devrinde vefât etmiştir. Tebûk savaşına, özür olmaksızın katılmayan ve bu hatâdan dolayı yaptıkları tevbenin kabul buyurulduğu inen âyetle (Tevbe sûresi : 118. âyet) tevsik edilen 3 zâttan birisidir. Şâirliği meshurdur.

Peygamber (S.A.V.) ve Üseyd bin Hudayr (R.A.)'den rivâyeti vardır. Râvileri ise, Abdullah, Abdurrahman, Ubeydullah ve Muhammed adlarındaki dört oğlu ile İbn-i Abbâs, Câbir, Ebû Ümâme, el-Bahili ve başkalarıdır. (*Radıyallâhü anhüm.*)

İ Z A H I

M ü s l i m ve N e s â i de bunu rivâyet etmişlerdir. Hadisin baş kısmında :

«Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttırdı.» buyurulmuştur. B u h â r i ve M ü s l i m 'in yine E b ü H ü r e y r e (R a d y a l l â h ü a n h) 'den merfu' olarak rivâyet ettikleri bir hadisin meâli şöyledir :

«Biz (ehli kitaba nazaran) en sonraya kalmışız. (Dünyaya geliş- te böyle olduğumuza rağmen) kıyâmet gününde (faziletce) en başa geçecek olanlarız. Şundan dolayı ki, Bizden evvel onlara kitap verildi. Sonra Allah'ın onlara farz kıldığı gün bu (Cuma günü) iken onlar bu gün hakkında ihtilâfa düştüler (başka günü tazim ettiler). Bize o günü değerlendirmek için Allah hidâyet verdi. Artık onlar bu husûsta bizden geri kalmış oldular. Yahûdilerin ibâdet günü yarındır. Hristiyanlarınkı yarından sonradır.»

N e v e v i , K a d ı İ y â z 'ın şöyle dediğini nakleder :

Hadisin zâhirine göre Allah Teâlâ Yahûdilere ve Hristiyanlara Cuma gününün tazimini farz kılmış ve bu günün tesbitini onların ictihâdına bırakmıştır. Günün tesbiti husûsunda yaptıkları ictihadda ihtilâfa düşmüşlerdir. Allah Teâlâ onlara bu husûsta hidâyet vermemiştir. Sonra Allah Ümmet-i Muhammediyyeye Cuma gününün ta'zimini emrederken günü de tâyin etmiştir. Yapacakları ictihadla bulmasına terketmemiştir. Böylece günü ilâhi inâyetle tanıyan ümmetimiz günün ta'zimini yaparak bol bol feyiz almışlardır. Rivâyete göre M ü s a (Aleyhisselâm), Yahûdilere Cuma gününü ta'zim etmeyi emretmiş. Fakat onlar M ü s a (Aleyhisselâm) ile münâkaşa ederek Cumartesinin tâzime daha lâayık olduğunu iddiâ etmişler. Bunun üzerine Yahûdilere münâkaşa etmemesi için M ü s a (Aleyhisselâm)'a tâlimat verilmiştir. Yahûdiler böylece Cuma gününden sapmışlardır. Eğer tâzim için Cuma günü ismen tâyin edilmiş olsaydı, Yahûdilerin ve Hristiyanların buna muhâlefet etmeleri mâkul olmazdı.

N e v e v i daha sonra şöyle der :

«Ehl-i Kitabın Cuma gününü tâzim etmekle emrolunduklarında Cuma gününün ismen ve apaçık olarak onlara tanıtılmış olması mümkündür. Onlar bu emri aldıktan sonra emre uymak mecburiyetinin varlığı ve bu günü başka bir günle değıştirme yetkisinin kendilerinde bulunması husûsunda ihtilâfa düşmüş olabilirler ve nihâyet Ya-

hüdiler Cuma gününü Cumartesi günü ile değiştirerek Cuma yerine Cumartesi'yi tâzim etmişler, Hıristiyanlar da Cuma yerine Pazar gününü tâzim etmeye girişmişler. Böyle olması muhtemeldir, der.

Yukarıdan beri verilen ma'lumat terceme ettiğim hadisin :

«Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttırdı...» cümlesinin açıklamasına ışık tutar kanaatındayım.

Hadisin : «Artık onlar kıyâmet gününe kadar bizden geri kalmışlar.» cümlesinin mânâsı şu olabilir : Cumartesi ve Pazar günü, Cuma gününden sonra geldiği için bizim kutsal günümüz onlarinkinden öncedir, böylece onlar bu bakımdan bizden geri kalmış oldular."

İkinci bir ihtimal : "Bol bol feyiz ve sevap kazanmaya vesile olan haftanın en mübarek günü Cuma günüdür. Biz bu günü Allah'ın yar-dım ve hidâyeti ile tanımış olduk. İyi değerlendirdik. Böylece sevap kazanmak alanında çok ilerledik. Ehl-i Kitâb ise bu feyizli günü tanımadılar, sapıttılar, dolayısı ile bu mübarek günü değerlendirmediler, bunun sevâbından mahrum kaldılar ve böylece hayat boyunca sevap kazanmak bakımından bizden geri kaldılar.

Hadisin : «... Bütün yaratıklardan önce haklarında hüküm verilecek olanlarız.» cümlesi ile ilgili olarak S i n d i şöyle der : "Yâ-ni bu ümmet diğer ümmetlerden sonra dünyaya geldiği halde âhiret günü hepsinden önce, haşredilecek, evvelâ onun hesabı görülüp hük-me bağlanacak, cennete öncelikle girecektir."

(۷۹) باب فی فضل الجمعة

79 — CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ BÂBİ

۱۰۸۴ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. تَنَاوَحَىٰ بِنُ أَبِي بُكَيْرٍ. تَنَاوَحَىٰ بِنُ مُحَمَّدٍ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِي لُبَابَةَ ابْنِ عَبْدِ الْمُنْدَرِ ؛ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ ، وَأَعْظَمُهَا عِنْدَ اللَّهِ . وَهُوَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ الْأَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ . فِيهِ تَحْسُ خِلَالِ . خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ . وَأَهْبَطَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ إِلَى الْأَرْضِ . وَفِيهِ تَوَفَّى اللَّهُ آدَمَ . وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَسْأَلُ اللَّهُ فِيهَا الْعَبْدُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ . مَا لَمْ يَسْأَلْ حَرَامًا . وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ . مَا مِنْ مَلَكٍ مُّقْرَّبٍ

وَلَا سَمَاءَ وَلَا أَرْضَ وَلَا رِيَّاحَ وَلَا جِبَالَ وَلَا بَحْرَ إِلَّا وَهْنٌ يُشْفِقَنَّ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ .

ق الزوائد : إسناده حسن .

TERCEMESİ

1084) "... Ebû Lübâbe (90) bin Abdilmünzir (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Cuma günü, Allah katında günlerin büyüğü ve en azametlisidir. Allah katında Kurban bayramı ve Ramazan bayramı günlerinden daha büyüktür. Onda beş meziyet vardır. Allah, Âdem (Aleyhisselâm)'ı o gün yarattı, Allah, Âdem (Aleyhisselâm)'ı (Cennetten) yere o gün indirdi, Allah, Âdem (Aleyhisselâm)'ı o gün öldürdü. O gün de öyle bir saat vardır ki, (mü'min) kul haram bir şey istemedikçe Allah Teâlâ'dan ne isterse mutlaka Allah verecektir. Kıyâmet o günde kopacaktır. Yüce makama erişen melekler, gök, yer, rüzgârlar, dağlar ve deniz Cuma gününden korkarlar. (Anılan varlıklardan) bu günden korkmayan tek bir ferd yoktur.»

Not : İsnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Hadis, Cuma gününün bütün günlerden üstün olduğuna delâlet eder. Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının rivâyet ettiği ve;

خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ = «Güneşi doğan en hayırlı gün Cuma günüdür. Âdem (Aleyhisselâm) onda yaratıldı...» diye başlayan hadis de bu üstünlüğü ifade eder, bu hadiste anılan meziyetleri bildirir, bu arada başka meziyetleri de belirtir.

Hadis Cuma gününün bayram günlerinden de daha büyük olduğunu bildirir.

(90) Ebû Lübâbe el-Ensârî (R.A.)'nin adı Beşir veya Rufâa'dır. Babası Abdilmünzir el-Evsî'dir. Bedir ehlindendir. Bir rivâyete göre Peygamber (S.A.V.) Onu Medîne emri tayin ederek Bedir'den geri göndermiş ve savaşa katılmış gibi ganimet malından kendisine pay ayırmıştır. Onbeş hadisi vardır. Buhârî ile Müslim bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Râvileri İbn-i Ömer (R.A.) ve bir cemaattir. Hz. Ali (R.A.)'m hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Hulâsa : 458)

Günlerin en faziletlisinin Kurban bayramı günü olduğu hususunda rivâyet bulunduğu gibi Arefe günü hakkında da benzer rivâyetler vardır. El-Menhel yazarı Cuma günü fazileti bâbında bu rivâyetleri naklederken : Bu rivâyetlerin Cuma'nın faziletine âit E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'ın hadisine muhâlif değildir. Çünkü Cuma'nın faziletine âit hadis, haftanın en üstün gününün Cuma günü olduğunu bildirir, der. Burada e l - İ r a k i 'nin Cuma faziletine âit hadisin Kurban Bayramı ve Arefe günü fazileline âit hadislerden daha sahih olduğunu söylediğini nakletmiştir.

N e v e v i de Arefe gününün yılın en faziletli günü olduğunu, Cuma gününün fazilet bakımından bunu takip ettiğini söyler. Bilindiği gibi müellifimizin rivâyetinde Arefe gününden bahsedilmemiş, Cuma gününün iki bayram günlerinden üstün olduğu bildirilmiştir.

Hadiste anılan beş meziyete gelince el-Menhel yazarı bu hususta şu bilgiyi vermiştir :

" 1. Â d e m (Aleyhisselâm)'ın Cuma gününde yaratılmasından maksat ona ruh üfürülmesidir.

2. Â d e m (Aleyhisselâm)'ın Cuma günü cennetten yere indirilmesidir. Â d e m (Aleyhisselâm) H i n d i s t a n 'ın S e r e n d i p denilen yerine indirilmiştir. Onun cennetten çıkarılıp yere indirilmesi de bir meziyettir. Çünkü bu olay bol hayra vesile olmuştur. En büyük hayır Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dünyaya şeref vermesidir.

İ b n ü ' l - A r a b i , T i r m i z i 'nin şerhinde : ' Â d e m (Aleyhisselâm)'ın cennetten çıkması, insan neslinin meydana gelmesine vesile olmuştur. Bu arada nice peygamberler, veliler ve sâlihler doğmuştur. Â d e m (Aleyhisselâm)'ın cennetten çıkması bir kovulma mâhiyetinde değil, bir takım hikmetli işlerin hâsıl olması amacını taşır. Nitekim tekrar cennete girer,' demiştir.

3. Â d e m (Aleyhisselâm)'ın Cuma günü vefât etmesidir. Nereye defnedildiği kesin olarak belli değildir. H i n d i s t a n 'da , M e k k e 'nin E b ü K u b e y s mağarasında ve K u d ü s 'te defnedildiği rivâyetleri vardır. Â d e m (Aleyhisselâm)'ın ölümü Cuma'nın meziyetlerindendir. Çünkü e l - H â k i m ve B e y h a k i 'nin İ b n - i Ö m e r ' (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri

mevkûf bir hadiste : **أَلَوْتُ تُحْفَةَ الْمُؤْمِنِ** = «Ölüm mü'min için bir hediyedir.» buyurulmuştur.

4. Haram bir istekte bulunmamak şartı ile yapılacak duâların mutlaka kabul buyurulacağı bir saatin Cuma gününde mevcut olmasıdır.

(Bu saatin hangi zamana rastladığı kesinlikle malûmumuz değildir. Bazı rivâyetlere göre imamın minbere çıkıp oturduğu zaman ile Cuma farzının selâmı arasındaki süredir. Diğer bazı rivâyetlere göre Cuma günü gün batmadan biraz önceki zamandır. Sahâbilerle tabiilerin cumhurunun ikinci rivâyetle hükmettikleri nakledilmiştir. El-Menâhel yazarı bu saat için açılan özel bâbta bu konu ile ilgili rivâyetleri ve âlimlerin görüşlerini genişçe anlatmıştır.)

5. Kıyâmetin Cuma günü kopmasıdır. Bu da Cuma'nın meziyetlerinden sayılmıştır. Çünkü mü'minler için kıyâmet günü iki büyük nimet vardır. Birisi ebedi cennete kavuşmalarıdır. Diğer de din düşmanlarının cehennem cezasına çarptırılması ve adâletin tecelli etmesidir."

Hadisin sonunda bütün meleklerin, gök'ün, yerin, rüzgârların, dağların ve denizin dâima Cuma gününden korktukları belirtiliyor. E b ü D â v ü d 'un rivâyetinde meâlen :

«Cinler ve insanlar hâric yürüyen her canlı kıyâmetin kopması endişesi içinde her Cuma günü şafaktan gün doğuşuna kadar bakıp durur.» buyurulmuştur.

Bu rivâyet, kıyâmetin Cuma günü şafak ile gün doğuşu arasındaki zaman içinde vuku bulacağına ve Allah'ın verdiği ilham ile tüm canlıların bunun şuuru içinde Cuma günlerinin anılan zamanında kıyâmetin kopması endişesini duyduklarına, yalnız insanlarla cinlerin bu korkuyu taşımadıklarına delâlet eder. İnsanlar ve cinler bunu bilmediklerinden dolayı değil, aşırı gafletlerinden dolayı bu korkuyu duymazlar.

Müellifin rivâyetinde canlı olmayan varlıkların da bu korku içinde oldukları bildirilmiştir. Buna benzer hükümler K u r ' a n 'da da mevcuttur. Meselâ: **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ**

= «Hiç bir şey yoktur ki Allah'a hamd ederek tesbih etmesin. Lâkin siz onların tesbihlerini anlayamazsınız.» (91)

Hadis, bütün mahlûkatın günleri ve kıyâmetin Cuma günü kopacağını bildiklerine ve duygu, idrak sâhibi olduklarına delâlet eder.

١٠٨٥ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ابْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْمَثِ الصَّنَائِنِيِّ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ آيَاتِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ: فِيهِ خُلِقَ آدَمُ. وَفِيهِ النِّفْثَةُ. وَفِيهِ الصَّعْقَةُ. فَأَكْثَرُوا عَلَى مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ؛ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ» فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ نُمْرُضُ صَلَاتَنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتُ، يَمْنِي يَلَيْتُ؟ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ».

TERCEMESİ

1085) "... Şeddâd (92) bin Evs (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Cuma günü en faziletli günlerinizdendir. Âdem (Aleyhisselâm) onda yaratılmıştır. Nefha (ikinci sûr üfürülmesi) ondadır. Ve sa'ka (birinci sûr üfürülmesi) ondadır. Artık onda benim üzerine bol bol salavât getiriniz. Çünkü (o günkü) salavâtımız bana sunulur.» Bir adam :

Yâ Resûlallah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), senin bedeninin yer tarafından yenmişken (Şeddâd dedi ki) yâni çürümüşken bizim salavâtımız nasıl sana sunulur, diye sordu. Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) :

«Allah, Peygamberlerin cesetlerini yemesini yere yasak etmiştir.» buyurdu."

İ Z A H İ

Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed, Hâkim, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bazılarında ilk râvi Evs bin Evs (*Radıyallâhü anh*)'dir.

Kıyâmete yakın günlerde İsrâfil (Aleyhisselâm) Sûr'a üfürecek, bununla yerde ve gökte canlılardan ne varsa hepsi ölecek,

(92) Şeddâd bin Evs bin Sâbit bin Münzir Ensâr'ın benî Neccâr koluna mensuptur. Hassân bin Sâbit'in yeğenidir. 50 hadisinden Buhârî ve Müslim birer hadisini rivâyet etmişlerdir. Râvileri, oğlu Ya'la ve Muhammed bin Rabî'dir. İlim ve hîlim ehlinde olduğunu Ubâde bin Sâmî söylemiştir. H. 58. yılı Kudüs'te vefât etmiştir. (Hulâsa : 164)

yalnız dört büyük melek kalacaktır. Z ü m e r sûresinin 68. âyetinde :

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ

= «Ve Sûr'a muhakkak üfürülecektir. Göklerde ve yerde kim varsa hemen ölüverecektir. Allah'ın dilediği kimseler müstesna...» bu olaydan haber veriliyor. İ b n - i C e r i r - i T a b e r i ' n i n E n e s b i n M â l i k (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün bu âyeti okumuş, âyette sûr üfürülmesi sonucunda ölmeyeceği haber verilenlerin kimler olduğu kendisine sorulmuş. Ve bunlar C e b r â î l , M i y k â î l ve A z r î l ' d i r , cevabını vermiştir. Sûr'a üfören de İ s r â f î l olduğu için onun da hayatta kaldığı ve bu âyette müstesna kılınanlardan olduğu mâlumdur. E n e s (Radiyallâhü anh)'ın bu hadisi çok uzun olup sûr üfürülmesinden sonra M i k â î l , A z r â î l ve C e b r â î l (Aleyhisselâm)'ın öleceğinden de bahse-der.

Bu sûr üfürülmesi ilk üfürme olduğu için buna Nafha-i Üla denir. Bu üfürme ile âyette de bildirildiği gibi bütün canlılar öleceğinden dolayı bu üfürmeye Sa'ka da denir. Hadisimizde Sa'ka diye geçer. Sa'ka'nın sözlük mânâsı : İnsanın, işittiği çok şiddetli bir sestten dolayı bayılmasıdır. Bâzen de ölümüne sebep olur. Bu kelime daha sonra çoğu zaman ölmek anlamında kullanılmıştır.

Hadiste Sa'ka diye geçen olay Sûr'a ilk üfürme olayıdır. Bu olayın Cuma günü vuku bulacağına bu hadis delildir.

Bâzıları : Sa'ka ile M ü s a (Aleyhisselâm)'m bayılması olayı kasdedilmiştir, derler. Bu olay A ' r a f sûresinin 143. âyetinde anlatılmıştır. Buna göre bu olay da Cuma günü vuku bulmuştur. Olay özetle şöyle olmuştur :

M ü s a (Aleyhisselâm) Allah Teâlâ'nın zâtını görmek istemiş, Allah da ona buyurmuş ki :

«Yâ Mûsa! Sen bana bakmaya dayanamazsın. Dağa bak eğer dağ yerinde durabilirse sen de beni görebileceksin. Bunun üzerine Allah dağa tecelli edince dağ paramparça olmuş, Mûsa da bayılıp yere düşmüştür.»

Hadisteki : "Nafha" ile ikinci sûr üfürülmesi olayı kasdedilmiştir. Bu da Cuma günü vuku bulacaktır. Bununla bütün canlılar dirilip haşrolacaklardır.

Sûr'a birinci üfürme ile ilgili yukarıdaki âyetin son kısmında ikinci üfürmeden de şöyle bahis buyurulmuştur :

ثُمَّ نَفَعَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ = «Sonra muhakkak tekrar

Sûr'a üfürülecek. O anda bütün ölümler (dirilip) kalkacaklar ve bakışacaklardır.»

Bu üfürme olayına Nafha-i Saniye ve Nafha-i Baas denilir.

Hadisin : «O günkü salavâtınız bana sunulur.» cümlesinin mânâsı açıktır. Yâni hediyeler ve ikramlar ilgililere takdim edildiği gibi Cuma günü okunan salavât-i Şerifeler hediye gibi Efendimize takdim edilir.

Hadisteki; أَرَمْتُ fiilinin aslı; أَرَمْتُ 'dir. İrmam masdarından alınmadır.

İrmam : Bir şeyin yenmiş olmasıdır. Bu fi'lin mânâsı : “Sen yer tarafından yenmişsin, yenmiş olacaksın.” Râvi Ş e d d â d Arapların bu sözle toprakta çürümüş olmayı kasedtiklerini : يَعْنى بليت cümlesi ile ifâde etmiştir.

Mezkûr fi'lin; أَرَمْتُ = «Yok olmuşsun, yok olmuş olacaksın» olarak okunabildiğini söyleyenler de vardır.

Soru sâhibi, çürümüş cesede veya mücerred ruhâ sunuşu kavrayamadığından durumun aydınlatılmasını istemiş, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), peygamberlerin cesedlerinin toprakta çürümediğini ve çürümeyeceğini bildirmiştir. Bunun mânâsı peygamberlerin, kabirlerde yaşamalarıdır.

El-Menhel yazarı Peygamber'imizin kabirde yaşamasına devam edeceğine dâir bir çok hadisleri Cuma gününün fazileti bâbında zikretmiştir.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1. Birinci ve ikinci defa sûr üfürülmesi olayı Cuma günü olmaktadır.

2. Cuma günü Efendimize bol bol salavât edilmelidir.

3. Okunan salavât Efendimize kabirde sunulur.

4. Yer peygamberlerin cesedlerini çürütmez.

۱۰۸۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَدَنِيُّ . ثنا عَبْدُ الْمَزِينِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا . مَا لَمْ تُنْفَسِ الْكِبَائِرُ » .

T E R C E M E S İ

1086) Ebû Hüreyre (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Re-sûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Büyük günahlar işlenmedikçe iki Cuma arasında işlenen (kü-çük) günahlara Cuma (namazı) keffâret olur.»

İ Z A H İ

M ü s l i m de müteaddit senedlerle bunu daha uzunca rivâ-yet etmiştir. Oradaki rivâyetlerde beş vakit namazın da, namazlar arasında işlenen (küçük) günahlara keffâret olduğu ilâvesi vardır. Müellifin. E b ü E y y u b - i E n s â r i (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet ettiği 598 nolu hadiste de beş vakit namazın ve Cuma na-mazını bu fazileti bildirilmiştir.

Hadisin zâhirine göre hafta içinde büyük bir günah işlendiği tak-dirde Cuma namazı küçük günahlara keffâret olmaz. N e v e v i "Tahâret Kitabı"nın 5. bâbında şöyle der :

"Bu konuda rivâyet edilen hadislerden maksat vakit namazları arasında ve iki Cuma namazı arasında işlenen küçük günahlara bu namazların keffâret olduğu ve fakat büyük günahlara keffâret ol-madığıdır. Büyük günah işlendiği takdirde küçük günahların mezkûr namazlarla bağışlanmıyacağı mânâsı kastedilmiştir. Vâkıa bu mâ-nâ muhtemel ise de hadislerin sunuşu buna mânidir.

K â d ı I y â z : Küçük günahların anılan namazlarla bağışlan-ması, ehl-i Sünnet mezhebidir. Büyük günahlar ise ancak usûlüne uy-gun tevbe ile veyâhut Allah'ın rahmet ve ikramı ile bağışlanabilir, de-miştir.

Bâzı rivâyetlerde Ramazan orucu da anılıyor, yâni iki Ramazan ayı orucu, aralarındaki küçük günahlara keffâret olduğu hükmü vardır.

Söyle bir soru hatıra gelebilir : Vakıt namazları aradaki günah-lara keffâret oluyorsa Cuma namazları neye keffâret olur? Kezâ Ra-mazan aylarındaki oruçlar neye keffâret olacak?

Âlimler bu soruyu şöyle cevaplamışlardır : Bunların hepsi keffâret olmaya elverişlidir. Bunların birisi, keffâret olacağı bir günah bulursa ona keffâret olur, bulamazsa ve adamın büyük günahı da yoksa, derecesinin yükselmesine ve sevap kazanmasına vesile olur. Büyük günahı varsa bunu da hafifletmesini Allah'tan umarız.

(۸۰) باب ما جاء في النسل يوم الجمعة

80 — CUMA GÜNÜ GUSLÜ HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۰۸۷ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ .
ثنا حَسَّانُ بْنُ عَظِيَّةَ . حَدَّثَنِي أَبُو الْأَشْمَثِ . حَدَّثَنِي أَوْسُ بْنُ أَوْسِ التَّقْفِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ
النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ غَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْتَسَلَ ، وَبَكَرَ وَابْتَسَرَ ، وَمَشَى وَلَمْ يَرْكَبْ ،
وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ ، فَاسْتَمَعَ ، وَلَمْ يَلْغُ ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ عَمَلُ سَنَةٍ ، أَجْرُ صِيَامِهَا وَفِيَامِهَا .

T E R C E M E S İ

1087) "... Evs (93) bin Evs es-Sakafi (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi demiş ki :

«Kim Cuma günü eşi ile cinsi temas edip boy abdestini alır, (Cuma namazı için câmiye) erken gider; (orada) ibâdetle meşgul olur (veyâ hutbenin başına yetişir); yürüyerek gider ve bineğe hiç binmez; imama yakın oturur; (hutbeyi) dinler ve hiç konuşmazsa, (attığı) her adıma karşılık (gündüzü) oruçlu ve gecesi ibâdetle geçirilen bir yıllık amelin sevâbı kazanmış olur.»

İ Z A H I.

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve Beyhâkî de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bunun hasen olduğunu söylemiştir.

(93) Evs bin Evs es-Sakafi Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmiştir. Kendisinden de Ebû'l-Es'as es-San'ânî ve Ubade bin Nesi rivâyet etmişlerdir. İbn-i Muîn ve Ebû Dâvûd, bu zâtın Evs bin Ebi Evs es-Sakafi olduğunu söylemişler ise de bu, hatâdır. Çünkü Evs bin Ebi Evs, Huzeyfe'nin oğlu olan Evs'tir. Ebû Dâvûd, İbn-i Mâceh, Tirmizî ve Nesâî râvimiz olan Evs (R.A.) hadislerini almışlardır. (El-Menhel : C. 3, Sah. 208)

Hadisin: **غُسْلٌ** من غسل يوم الجمعة cümlesindeki fiil şeddeli, **غُسِّلَ** olabileceği gibi şeddesiz; **غُسِّلَ** de olabilir. Her iki şekilde mânâsı tercemede belirtildiği gibi: «Kim eşi ile cinsi temas ederse...» olur. Cuma namazına gitmeden önce bu işin yapılmasının sevâba vesile kılınması hikmeti Cuma namazına gidilirken nâ mahreme bakmak arzusunun dindirilmiş olmasıdır.

Mezkûr cümle başkaca bir kaç şekilde yorumlanmıştır. Birincisi yukardaki sayılırsa:

2. Kim başkasına boy abdestini aldırırsa...

Bu da birinci mânâyı andırır. Çünkü kişi eşi ile cinsi temas yapınca iki tarafa da gusûl gerekir. Böylece kendisi gusûl yapacağı gibi eşine de gusûl aldırması olur.

Kişi Cuma namazı için gusûl aldığı gibi Cuma'ya gidecek olan başka bir din kardeşine tavsiyede bulunmak sûretiyle onun da Cuma guslünü almasına vâsıta olursa kanaatımca yine bu cümlelerin gereğini yapmış sayılır.

3. Kim abdest alırsa... veyâhut kim başını yıkarsa... (ikinci cümleyi de eklersek) ve sonra boy abdesti alırsa...

N e v e v i, el-Mühezzeb şerhinde: 'Hadisin başındaki: **غُسْلٌ** fiili şeddeli ve şeddesiz olarak rivâyet olunur. Muhakkık âlimlere göre şeddesiz olması tercihe şâyandır. Mânâsı bakımından ise en uygun ve ihtiyar edileni: 'Başı yıkamak' anlamıdır. E b ü D â - v ü d'un; **غُسْلٌ رَأْسَهُ** يوم الجمعة واغتسل = «Kim Cuma günü başını yıkar ve boy abdesti alırsa...» şeklindeki rivâyeti bu yorumu teyid eder. Araplar, önce başlarını yıkamayı, ondan sonra boy abdesti almayı itiyad ettikleri için bu rivâyette baş yıkamak kaydı konmuştur,' der.

Hadisin: **بَكَرَ** fi'lini "(Cuma namazına) erken giderse" diye terceme ettim. İ b n ü ' l - E n b â r i, bu cümleyi sadaka vermek mânâsına yorumlamıştır. Yâni: "Cuma namazından sadaka verirse..."

Hadisin: **اِسْتَكْرَ** cümlesi de iki şekilde yorumlanmıştır: Birinci yorum: "Erken gidenlerin yaptığı gibi câmide namaz kılmak, K u r ' a n okumak vesâir tâatlarla meşgul olursa..." İkinci yorum: "Hutbenin baş kısmına yetişirse..."

Hadisin: **وَلَمْ يَرْكَبْ** cümlesi ile Cuma namazına yayan giden kim-
senin yolda kısmen de olsa hiç bilmemesi isteniyor. Şu halde yolun
bir kısmını binerek giderse vaad buyurulan fazileti alamaz.

Hadisin bundan sonraki kısmında imama yakın bir yerde otur-
mak, hutbeyi dinlemek ve dünya ile ilgili hiç bir şeyi konuşmamak
şartı koşuluyor. Bunlardan birisi olmazsa anılan ecir kazanılmış ol-
maz.

Hutbe okunurken konuşmak E b ü H a n i f e, M â l i k ve
Cumhur'a göre haramdır. Sahih hadisler de bu hükmü gerektirir.
Ş â f i i mezhebine göre tenzihen mekruhtur.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1. Cuma günü boy abdesti alınmalıdır.
2. Cuma namazına erken ve yaya olarak gidilmelidir. Kısmen
de olsa binerek gidilmemelidir.
3. Câmide imama yakın oturmalı ve hutbeyi dinlemelidir. Hut-
be esnasında başka şeylerle meşgul olunmamalıdır.
4. Hadiste anılan şartlar dâiresinde Cuma namazına gitmek bü-
yük sevap kazandırır.

۱۰۸۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثَمِيرٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،
عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ، عَلَى الْمِنْبَرِ « مَنْ أَتَى الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ » .

T E R C E M E S İ

1088) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle de-
miştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, minber üze-
rinde şöyle buyururken işittim :

«Kim Cuma namazına gelirse (önce) gusül etsin.»

۱۰۸۹ - حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ،
عَنْ زَيْدِ بْنِ إِسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ
وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » .

T E R C E M E S İ

1089) "... Ebû Said-i Hudri (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«İhtilâm olma çağına gelmiş olan herkese Cuma günü guslû vâcibtir.»

İ Z A H I

İbn-i Ömer (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini Tirmizi de rivâyet ederek hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Mâlik ile başkaları bu hadisi Ömer (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet etmişlerdir. Ayrıca benzerini Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî, Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet etmişlerdir. Bunların rivâyeti meâlen şöyledir :

"Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Ömer (*Radıyallâhü anh*), bir gün Cuma hutbesini okurken bir adam (Müslim'in rivâyetinde gelen zâtın Osman bin Affân olduğu tasrih edilmiştir) câmiye girdi. Ömer (*Radıyallâhü anh*) (adamı kasederek) Cuma namazına erken gelmekten men mi oluyorsunuz? diye tenkit etti. Adam: Ben ezan sesini işitir işitmez hemen abdest almakla meşgul oldum (gecikmem bundan oldu) dedi. Ömer (*Radıyallâhü anh*) (geç kalmak kusuru yanında) bir de (guslû etmemek ve) abdestle yetinmek var? Siz Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'den: «Biriniz Cuma namazına geleceği zaman gusletsin.» buyururken işitmediniz mi? dedi."

Hattâbî: Bu hadis Cuma guslünün vâcip olmadığına delildir. Eğer vâcip olmuş olsaydı Ömer (*Radıyallâhü anh*), Osman (*Radıyallâhü anh*)'ın geri dönüp gusletmesini emredecekti. Ömer (*Radıyallâhü anh*) ve orada hazır olan sahâbilerin susması, peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in gusletmekle ilgili verdiği emrin vâciblik için değil, müstehablık için olduğuna delâlet eder. Ömer (*Radıyallâhü anh*), Osman (*Radıyallâhü anh*) ve orada bulunan muhâcirler ile Ensâr'ın bir vâcibin terki üzerinde toplanmaları düşünülemez, demiştir.

El-Fetih'te Şâfîî'den naklen şöyle söylenmiştir :

'Osman (*Radıyallâhü anh*), guslû etmediği için Cuma namazını terketmediğine ve guslû için câmiden çıkmasını Ömer (Ra-

dıyallâhü anh) emretmediğine göre ikisi de Cuma guslüne âit emrin müstehablık için olduğunu biliyorlarmış.'

Hâfız : 'İbn-i Huzeyme, Taberi, Tahavi, İbn-i Hibbân, İbn-i Abdî'l-Berr ve diğer müelliflerin çoğu ve mesele hakkında aynı sonuca varmışlardır. Hattâ âlimlerin bir kısmı : (Câmide bulunan sahâbilerin Ömer (Radyallâhü anh) ile Osman (Radyallâhü anh)'a bu meselede muvâfakat etmeleri, Cuma namazının sıhhati için guslün şart olmadığı hususunda icmâ' mâhiyetini teşkil eder, demişlerdir. Zâten Hattâbî ve başkaları : Gusûl etmeksizin Cuma namazının sıhhati hakkında icmâ' vardır, demişlerdir.

Taberi bazı âlimlerin Cuma guslünün vâcibliğine hükmettiklerini, ancak Cuma namazının sıhhati için şart olmadığını söylediklerini nakletmiş,' demiştir.

Hulâsa Ebû Hüreyre, Ammâr bin Yâsir, Hasan-ı Basri ve Zâhiriye mezhebine mensup âlimler, Cuma guslünün vûcûbuna hükmetmişlerse de âlimlerin selef ve halef cumhûru, sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Cumhûrun delillerinden birisi, Ebû Hüreyre (Radyallâhü anh)'ın yukarıya meâlini aldığımız Ömer (Radyallâhü anh) ve Osman (Radyallâhü anh) ile ilgili hadisidir. İkinci delil, 1091 nolu Enes bin Mâlik (Radyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği ve Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî ile başkalarının Semûre bin Cündü (Radyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadisdir.

Diğer bir delil Müslim'in de rivâyet ettiği 1090 nolu hadisdir. El-Menhel yazarı, cumhûrun başka delillerini de zikrettikten sonra şöyle der :

"Cuma guslünün yapılmasını emreden hadislere karşı cumhûrun cevabı şudur : 'Cuma guslünün vâcib olmadığını ifâde eden hadisler ile Cuma guslünü emreden hadislerin arasını bulmak için, verilen emrin müstahablık için olduğuna hükmetmek gerekir. Guslün vâcibliğini ifâde eden hadislerdeki 'vûcub' sözünü kuvvetli sünnet anlamıyla yorumlamak icab eder. Bu vûcubtan maksat, yapılmaması hâlinde cezâlanmayı gerektiren vûcub değildir. Yorumladığımız anlamda vûcub kelimesi Arap dilinde kullanılır. Meselâ kişi arkadaşına : Senin hakkın bana vâcibtir. Seni ziyâret etmek bana vâcib oldu, derken dediğimiz mânâyı kasdeder."

1089 nolu Ebû Said-i Hudrî (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî hâric Kütüb-i Sitte sâhipleri ve Beyhakî rivâyet etmiştir. Bu hadiste Cuma guslünün vâcib olduğu bildirilmiştir. Yukarda anlattığım gibi cumhura göre vâciblikten maksat, kuvvetli sünnet olup terk edilmemesinin gerekliliğini ifâde etmektir. Gusletmeyenin günaha girdiği anlamında değildir.

El-Aynî: Bâzı arkadaşlarımız, Cuma guslünün vâcibliğine zâhiren delâlet eden hadislerin, (1091 nolu) hadis ve benzerleriyle mensuh olduğunu söylemişlerdir, demiştir. Cumhura göre Cuma guslünün müstahablığı, Cuma namazına gidenlere mahsustur. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'ın (1090 nolu) hadisi cumhur için bir delildir.

Cuma namazına gitmeyen kadınlar ve Cumaya gitmesi farz olmayan yolcu, hasta ve benzeri kimselerin de Cuma guslünü yapmalarının müstehablığını söyleyen âlimlerin (1089 nolu) hadisi delil gösterdiklerini el-Fetih sâhibi el-Hâfız beyân etmiştir. Fakat cumhura göre bu hadis delil gösterilemez. Çünkü hadisteki: «İhtilâm olma çağına gelen...» ifâdesi, bu hadisin hükmünün erkeklere münhasır olduğuna delildir. Çünkü ihtilâm, genellikle erkeklerin erginlik çağına varmalarının belirtisidir. Kadınların belirtisi ise umûmiyetle aybaşı âdetidir.

(۸۱) باب ما جاء في الرخصة في ذلك

81 — CUMA GUSLÜNÜ YAPMAMAK HAKKINDAKİ RUHSATA ÂİT GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۰۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الوُضُوءَ ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ ، فَذَنَّا وَأَنْصَتَ وَاسْتَمَعَ ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى ، وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ . وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَنَا » .

TERCEMESİ

1090) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim güzelce abdest aldıktan sonra Cuma namazına gidip (ima-
ma) yakın durur ve (hutbe okunurken) susup (hutbeyi) dinlerse o
Cuma ile diğer Cuma arasındaki (küçük) günahları bağışlanır. Bu-
na ilâveîten üç günlük (küçük) günahı da bağışlanır. (Hutbe okunur-
ken) çakıl taşlarını elleyen kimse şüphesiz sevaptan mahrum olmuş
olur.»

۱۰۹۱ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنبَأَنَا إِسْمَاعِيلُ
ابْنُ مُسْلِمٍ الْمَكِّيُّ ، عَنْ يَزِيدَ الرَّقَاشِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ
« مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فِيهَا وَزِمْتُمْ . يُجْزَى عَنْهُ الْفَرِيضَةُ . وَمَنْ اغْتَسَلَ فَالْفَسْلُ أَفْضَلُ » .
و الزوائد : إسناده ضعيف لضعف يزيد بن أبان الرقاشي . وقد جاء في غير ابن ماجة . من حديث عائشة
وسمرة بن جندب من غير زيادة « ويجزى عنه الفريضة » .

T E R C E M E S İ

1091) ... Enes bin Mâlik (*Rağıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :
Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Cuma günü abdest alan kimse bu (abdest ruhsatı) ile yetinmiş
olur, fazilet kazanmış olur. Bu (ruhsat) ne güzeldir. Farzı yeterince
yapmış olur. Kim de guslederse gusûl daha faziletlidir.»

Not : Râvi Yezid bin Eban er-Rakkâşî zayıf olduğu için isnadın zayıflığı
Zevâid'de bildirilmiştir. Diğer hadis kitaplarında bu hadis metni;

وَيُجْزَى عَنْهُ الْفَرِيضَةُ cümlesi müstesna Âişe ve Semûre bin Cündûb (R.A.)
tarafından rivâyet edilmiştir.

İ Z A H İ

E b ü H ü r e y r e (*Rağıyallâhü anh*)'ın hadisini M ü s l i m ,
E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de rivâyet etmişlerdir.

«Güzelce abdest almak»tan maksat şartlarına ve âdabına riâ-
yet etmektir.

«Çakıl taşlarını ellemek»ten maksat çakıl taşları ile oynamak ve-
yâ secde yerindeki çakılları tesviye etmek veya gidermektir. Cuma
namazı kılınan o zamanki cämilerin tabanı döşeli olmadığı ve çakıl

taşları üzerinde namaz kılındığı için çakıl taşları ifâdesi vardır. Toprakla meşgul olan veya câmi döşemesi ile meşgul olan, bununla eğlenen de aynı durumda düşünülür. Çünkü bütün mesele hutbeyi dinlemeyip mâlâyani şeylerle meşgul olmaktır.

Hadîsteki 'Lağa' fi'li 'Lağiv' kökünden alınmadır. Lağiv : Muteber olmayan söz ve işlerdir, abesle iştiğaldır.

Nihâye'de : Hadîsteki cümlelerin mânâsı şudur : "Çakıl taşları ile oynayan kimse konuşmuş sayılır." (Hutbe esnasında konuşan kimse ise Cuma için va'd edilen sevaptan mahrum kalır.) Bâzılarına göre mânâ şöyledir : "...kişi, doğru yoldan sapmış olur." Bir kısım âlimler de şöyledir, demiştir : "...kişi, dilediği sevâbı kaçırmış olur." Asıl mânâ, birincisidir, denilmiştir.

E n e s (Radiyallâhü anh)'ın hadis metni ise bir çok yoldan Semûre bin Cündüb, Âişe, Abdurrahman bin Semûre, Ebû Saîd-i Hudrî ve Câbir (Radiyallâhü anhüm)'den rivâyet edilmiştir. Müellifimizin rivâyetinde

bulunan : وَيَجْزِي عَنْهُ الْفَرِيضَةُ ziyâdesi diğer rivâyetlerde yoktur. En meşhur rivâyet, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Semûre (Radiyallâhü anh)'den ettikleri rivâyettir.

Hadîsin : فَبِهَا lafzındaki zamir mercii ve car ile mecrurun bağlandığı mukadder fiil hakkında değişik yorumlar vardır. El-Menhel yazarı şöyle der :

Zâmirin mercii abdest almakla yetinme ruhsatıdır. Mukadder fiil de : يَنَالُ الْفَضْلَ = Fazilete kavuşur fiilidir. Mânâsı şöyledir :

"Cuma günü abdest alan kişi, abdest almakla iktifa etmek ruhsatı ile Cuma'nın faziletine kavuşmuştur." Bâzıları : Zâmirin mercii

'Sünnet' lafzıdır. Mukadder fiil de : أَخَذَ = «tuttu» fiilidir ve cümle nin mânâsı : "...abdest alan kişi sünneti tutmuştur." şeklindedir, demiş ise de bu mânâ uygun değildir. Çünkü sünnet olanı abdest almak değil gusûl etmektir. Abdest almak farzdır.

H a t t â b î : Hadis, Cuma günü gusletmenin vâcip olmayıp faziletli olduğuna ve abdest almakla yetinmenin câizliğine açık bir delildir, demiştir.

(۸۲) باب ما جاء في التهجير إلى الجمعة

82 — CUMA NAMAZINA TEHCİR (ERKEN GITMEK)
HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۰۹۲ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، وَسَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . قَالَا : سَمِعْنَا سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ ،
عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَيِّدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ
« إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ ، كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِكَةٌ يَكْتُبُونَ النَّاسَ
عَلَى قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ . الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ . فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَّأُوا الصُّحُفَ ، وَاسْتَمَعُوا الْخُطْبَةَ .
فَالْمُهْجَرُ إِلَى الصَّلَاةِ كَالْمُهْدَى بَدَنَةً . ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ كَالْمُهْدَى بِقَرَّةٍ . ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ
كَالْمُهْدَى كَبْشٍ . (حَتَّى ذَكَرَ الدَّجَاجَةَ وَالْبَيْضَةَ . زَادَ سَهْلٌ فِي حَدِيثِهِ) فَمَنْ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ
فَلَا نَمَّا يَجِيءُ بِحَقِّهِ إِلَى الصَّلَاةِ .
فی الزوائد : إسناده صحيح .

T E R C E M E S İ

1092) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Cuma günü olunca mescidin kapılarının her birisinde melekler
bulunur. Bunlar (mescide gelen) insanları, ilk geleni, ondan sonra
ilk geleni (birinci, ikinci, üçüncü diye) gelişleri sırasına göre yazar-
lar. İmam (minbere) çıkacağı zaman melekler defterleri dürerek
hutbeyi dinlerler. Artık namaza tehcir eden (erken gelen), bir deve,
ondan sonra gelen, bir sığır, ondan sonra gelen, bir koç sadaka et-
miş gibidir. (Nihâyet bir tavuk ve bir yumurtayı zikretti. Râvi Sehl,
rivâyetinde şunu da ilâve etti :) İmam minbere çıktıktan sonra mes-
cide gelen, artık yalnız namaz sevâbını almak için gelmiş olur.»

Not : İsnadın sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Buhâri ve Müslim, Sehl (Radıyallâhü anh)'in ilâ-
vesi müstesna bunu aynen rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'nin di-
ğerlerinde de buna benzer lafızlarla ve az bir değişiklikle rivâyet
edilmiştir. Müellifimiz bunu hem Hişâm bin Ammar'dan

hem de Sehl bin Ebi Sehl'den rivâyet etmiştir. Hadisin sonundaki;

فَمَنْ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأَتَى بِحَقِّهِ إِلَى الصَّلَاةِ

= «İmam minbere çıktıktan sonra gelen, artık yalnız namaz sevâbını almak için gelmiş olur» fıkrasını Sehl rivâyet etmiş, Hişâm etmemiştir.

Tehcir: Sindi'nin açıklamasına göre bazılarınca sabah-tan hemen sonra Cuma'ya gitmektir. Bazıları da : Öğleye doğru Cuma'ya gitmektir, demiştir.

Nevevi: Doğrusu budur ki tehcir erken namaza gitmektir, der.

Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde Cuma'ya gidenlerin sıralanışında birinci saat, ikinci saat, üçüncü saat, dördüncü saat ve beşinci saat ifâdesi kullanılmıştır. Bizim müellifimizin rivâyetinde ise saat tâbiri kullanılmamış, ancak tehcir eden bir deveyi, ondan sonra gelen ve bundan sonra gelen... ifâdesi kullanılmıştır.

Müslim'in rivâyetinde saatlar ve Revâh ifâdesi kullanılmıştır.

Revâh: Nevevi'nin açıklamasına göre sabahleyin gitmek anlamında kullanılmıştır.

El-Ezherî: Arap dilinde Revah: Öğleden evvel, öğleden sonra ve geceleyin gitmek mânâlarında kullanılır, demiştir. Şu halde Revah'ın lûgat mânâsı gitmektir. Fakat burada sabahleyin yâni öğleden önce gitmek anlamında kullanılmıştır. Nevevi, Revâh'la ilgili bu bilgiyi verdikten sonra şöyle der :

"Cuma namazına erken gitmek mes'elesi husûsunda âlimler arasında ihtilâf meşhurdur. Şöyle ki :

Mâlik ve arkadaşlarının çoğunun mezhebi, Kâdî Hüseyin ve Şâfiîler'den İmam ü'l-Haremeyn'e göre hadisteki saatlardan maksat, öğle vakti girdikten sonraki kısa sürelerdir. Revâh da öğle vakti girdikten sonra gitmektir. Bunlara göre Revah'ın lûgat mânâsı da budur.

Şâfiî, onun arkadaşları, Mâlikîler'den İbn-i Hâbib ve âlimlerin cumhûruna göre Cuma namazına günün ilk saatinde gitmek müstahaptır. Bunlara göre hadisteki saatlar da günün başlangıcından başlar. Revah gitmek demektir. İster öğleden evvel, ister sonra ister gece olsun fark etmez. Hepsine Revah denir. Hadisin

gerektirdiği doğru mânâ budur. Çünkü hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Melekler birinci saatta geleni yazarlar... sonra ikinci... sonra üçüncü... sonra dördüncü... sonra beşinci...» buyurmuştur. N e s â i 'nin rivâyetinde altıncı saatta gelenler... de var. Hadisin devamında :

«İmam (minbere) çıkınca melekler defterleri dürerler ve artık bundan sonra gelenleri yazmazlar.» buyuruluyor. Öğle vaktinin girmesi ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma'ya çıktığı ma'lumdur. Bu çıkış vakti hadisteki altıncı saatin bitiminden sonraya rastlar. Şu halde öğle vakti girdikten sonra gelene söz konusu faziletten ve sadaka sevâbından hiç bir şey yoktur.

Diğer taraftan, saatların anlatılmasından maksat Cuma'ya erken gitmeye teşvik, ilk saffın faziletini kazanmak, Cuma namazının vaktini câmi içinde beklemek sevâbını elde etmek, zikir, nâfile namaz ve K u r ' a n okumak gibi taatlarla meşgul olmak fırsatını vermektir. Öğle vakti girdikten sonra mescide girenin bunların tümünü yapması mümkün değildir. Zâten öğle vakti girdikten sonra mescide giden için bir fazilet yoktur. Çünkü o sırada ezan okunmaktadır ve ezan okunduktan sonra geri kalmak haramdır.

Tehcir ve saatların başlangıcı nedir. Bu husûsta arkadaşlarımız arasında ihtilâf vardır. Bâzılarına göre bu süre fecrin doğuşu ile başlar. Bir kavle göre gün doğması ile başlar. En sıhhatli kavil birincisidir.

Fecir veyâ gün doğuşundan imamın minbere çıkacağı ana kadar geçen süre 5 eşit parçaya, N e s â i 'nin rivâyetine göre 6 eşit parçaya bölündükten sonra birinci bölüm birinci saat olmuş olur. Diğer bölümler de böyle düşünülür. Bir bölümün başında veyâ sonunda gelen kişi o saat için tâyin edilen deve mi, sığır mı, koç mu ne ise onun sevâbı verilir. Ama bölümün başında gelenin sadakası daha mükemmel, bölümün ortalarında gelenin ondan az mükemmel olur. Bölümün bitiminde gelenin ise mükemmel olmaz. Bu da tıpkı cemâatla namaz kılanın sevâbı gibidir. Meselâ üç kişi ile cemâat olan ile on bin kişi ile cemâat olanın her ikisinin namaz fazileti tek başına kılanın feziletinden 27 veyâ 25 derece üstün olmakla beraber binlerce mü'minin katıldığı cemâatın sevabı ile 2-3 kişilik cemâatın sevâbı bir olur mu?

Mescidlerin kapılarına gelen meleklerin H a f a z a meleklerinden başka olduğunu âlimler söylemiştir."

١٠٩٣ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا وَكِيعٌ . عَنْ سَمِيدِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَرَبَ مَثَلَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ التَّبَكُّيرِ ، كَنَاحِرِ الْبَدَنَةِ ، كَنَاحِرِ الْبَقَرَةِ ، كَنَاحِرِ الشَّاةِ ، حَتَّى ذَكَرَ الدَّجَاجَةَ .
فی الزوائد : إسناده صحيح .

T E R C E M E S İ

1093) Semüre bin Cündüb (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma'yı ve (buna) erken gitme misâlini, (sadaka olarak) deveyi boğazlıyana, sığırı boğazlıyana, koyunu boğazlıyana, benzeterek beyan buyurdu. Bu benzetmeyi yaparken nihâyet tavuğu da zikretti."

Not : İsnadının sahlıh olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٠٩٤ - حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ عُيَيْنَةَ الْحَمَصِيُّ . ثنا عَبْدُ الْمَجِيدِ بْنُ عَبْدِ الْغَزِيرِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ؛ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى الْجُمُعَةِ ، فَوَجَدَ ثَلَاثَةً ، وَقَدْ سَبَقُوهُ . فَقَالَ : رَابِعُ أَرْبَعَةٍ . وَمَا رَابِعُ أَرْبَعَةٍ بِبَعِيدٍ . إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّ النَّاسَ يَخْلِسُونَ مِنَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى قَدَرِ رَوَاحِهِمْ إِلَى الْجُمُعَاتِ . الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالثَّالِثِ » . ثُمَّ قَالَ : رَابِعُ أَرْبَعَةٍ . وَمَا رَابِعُ أَرْبَعَةٍ بِبَعِيدٍ .

فی الزوائد : فی إسناده مقال . عبد الحمید هذا هو ابن عبد الغزیر ، وإن أخرج له إسماعیل فی صحیحہ فإیما أخرج له مقرونًا بغيره . فقد كان شدید الإرجاء داعية إلیه . لكن وثقه الجمهور وأحمد وابن معین وداود والنسائی . ولینہ أبو حاتم . وضمنه ابن أبی حاتم . وبقى رجال الإسناد ثقات فالإسناد حسن .

T E R C E M E S İ

1094) Alkama (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Ben Abdullah (bin Mes'ûd) (*Radıyallâhü anh*) ile beraber Cuma namazına gittim. Kendisinden önce gitmiş olan üç kişiyi (mescid'de) bulunca : (Ben) dört kişinin dördüncüsüyüm. Dördüncü olan (ilâhî ikram ve rahmetten) uzak değildir. Şüphesiz ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, dedi :

«İnsanlar Cuma'lara birinci, ikinci ve üçüncü olarak erken gi-diş sırası ölçüsüne göre kıyâmet günü Allah'a yakın (rahmet ve ik-

ramına yakın) makam sahibi olurlar. Sonra Abdullah : (Ben) dört kişinin dördüncüsüyüm, dördüncü olan (ilâhi ikram ve rahmetten) uzak değildir, dedi."

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı söz götürür. Çünkü râvi Abdü'l-Mecîd bin Abdilazîz'in rivâyetini Müslim, kendi sahîhine almış ise de alınan rivâyet başka râvi ile teyid edildiği için almıştır. Çünkü bu râvi Müröiye mezhebinin aşırılarından olup halkı bu mezhebe dâvet ederdi. Bununla beraber cumhur, Ahmed, İbn-i Main, Dâvûd ve Nesâi onu sıkı saymışlar; Ebû Hâtim de onu orta ve İbn-i Ebi Hâtim ise zayıf saymışlardır. İsnadın diğer ricâlı sıkıdır. Bu nedenle isnad hasendir.

İ Z A H I

Bu hadisi İbn-i Ebi Âsım da rivâyet etmiş olup Zevâid türündendir. Cuma namazına erken gidenlerin, erken gidiş derecesine göre kıyâmet günü Allah katında O'na yakın otururlar, demekten maksat Allah Teâlâ'nın rahmet ve ikramına yakınlıktır, yoksa sanıldığı gibi Allah Teâlâ'nın zâtına yakın otururlar demek değildir. Çünkü Allah yerden pâk ve nezîhtir. Hâşa Allah şurdadır, burda değildir denmez. Allah Teâlâ mekân'a muhtaç değil ve bundan münezzehtir.

Hadis Cuma namazına erken gitmenin faziletini ifâde eder. Erken gitmenin kıyâmet günü ilâhi rahmet ve ikrama kavuşmaya vesile olduğunu müjdeler. Herkes gidiş nisbetine göre payını almış olacaktır.

(۸۳) باب ما جاء في الزينة يوم الجمعة

83 — CUMA GÜNÜ SÜSLENMEK HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۰۹۵ - حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْعَرِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ، عَلَى الْمِنْبَرِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ «مَا عَلَى أَحَدِكُمْ لَوْ اشْتَرَى قَوْبَيْنِ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ، سِوَى قَوْبٍ مَهْنَتِهِ».

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا شَيْخُ لَنَا، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى

ابْنِ حَبَّانَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ. فَذَكَرَ ذَلِكَ. وَفِي الزَّوَائِدَ: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ وَرِجَالُهُ ثِقَاتٌ. وَرَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ آخَرَ.

TERCEMESİ

1095) "... Abdullah (94) bin Selâm (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) bir Cuma günü binber üzerinde şöyle buyururken, kendisi (kulağı) ile işitmiştir :

«Herhangi birinizin, iş elbisesinden başka Cuma günü için bir takım elbise satın almasında hiç bir sakınca yoktur.»

Not : Zevâid'de belirtildiğine göre bunun isnadı sahîh ve ricâlî sıkalardır. Ebû Dâvûd, başka bir senedle rivâyet etmiştir.

İ Z A H I

Müellif bu hadis için iki sened zikretmiştir. Birinci senedde Muhammed bin Yahyâ, Abdullah bin Selâm'dan rivâyet etmiş görünüyor. Halbuki Abdullah (*Radıyallâhü anh*) H. 43. yılı vefât etmiş, Muhammed ise 47. yılı doğmuştur. Bu sebeple senedde bir inkıta' vardır. Fakat ikinci sened muttasıldır. Çünkü mezkûr Muhammed, anılan Abdullah'ın oğlu Yûsuf'tan, Yûsuf da babasından rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği sened'de sırayla şu zatlar vardır: Ebû Dâvûd, Vehb bin Cerir, Vehb'in babası Cerir, Yahyâ bin Eyyub, Yezîd bin Ebî Habîb, Mûsa bin Sa'd, Yûsuf bin Abdillâh bin Selâm, Ebû Dâvûd bu arada başka senedlerle de rivâyette bulunmuştur.

Mâlik ve Beyhakî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Hadisin: مَا عَلَى أَحَدِكُمْ cümlesindeki: "Mâ" harfini olumsuzluk

(94) Abdullah bin Selâm bin el-Hâris el-İsrâîlî, Ensâr-ı Kîram'ın Hazrec kabilesine mensubtur. Peygamber (S.A.V.) Medîne'ye teşriflerinde müslüman olan Abdullah (R.A.) Kudûs fethine katılmıştır. 25 hadisinden birisini Buhârî ile Müslim ve birisini yalnız Buhârî rivâyet etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Onu cennetle

müjdelemiştir. وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ve وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ âyetleri

onun hakkındadır. Râvileri : Oğlu Yûsuf, Ebû Hüreyre ve Enes (R.A.)'dir. H. 43. yılı Medîne'de vefât etmiştir. (Hulasa : 200)

edatı olarak yorumliyerek terceme ettim. Hadisten kastedilen mânâ şudur : İş elbisesinden ayrı olarak Cuma günü için bir takım elbise edinmek mübahtır. Yâni isrâf sayılmaz. E b û D â v û d'un rivâyetinde : **إِنْ وَجَدَ** = «eğer (maddi imkân) bulursa» kaydı vardır. Bundan sonra rivâyet olunan **Â i ş e** (Radiyallâhü anhâ)'nin aynı meâldeki hadisinde bulunan; **إِنْ وَجَدَ سَعَةً** kaydı da bu mânâyı ifâde eder.

Hadis şöyle de yorumlanabilir : “Herhangi birinizin, iş elbisesinden başka Cuma günü için bir takım elbiseyi satın almasında, mâli durumu müsâit ise bir külfet (ve güçlük) yoktur.”

مَا عَلَى أَحَدِكُمْ cümlesindeki “Mâ” istifham için olabilir. Buna göre meâl şöyle olur :

“Ne olur, her biriniz iş elbisesinden ayrı olarak Cuma günü için bir takım elbise alırsa?”

Bu takdirde hadisten maksat, maddi durumu müsâit olanları Cuma günü için özel elbise edinmeye teşviktir. Hadis, Cuma günü özel elbise giymenin müstahablığına delil olur.

Hadisteki : **تَوَيْنَ** = “İki elbise” kelimesini “Bir takım” diye terceme ettim. Çünkü Arapların bir takım elbisesi iki parçadan ibâret idi. İzâr dedikleri parçayı bellerine bağlarlardı. Ridâ dedikleri parçayı da omuzlarına alırlardı ve ikisine **Hülle** derlerdi.

Hadis Cuma namâzı için süslenmenin ve en güzel elbiseyi giymenin meşrûluğuna delâlet eder.

١٠٩٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ زُهَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ ثِيَابَ النَّارِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا عَلَى أَحَدِكُمْ ، إِنْ وَجَدَ سَعَةً ، أَنْ يَتَّخِذَ تَوَيْنَ لَجُمَّتِهِ ، سِوَى تَوَيْنِ مَهْتِهِ » .

TERCEMESİ

1096) “... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü halka hut-

be okumuş da onların üzerinde nimâr (95) hırkalarını görmüş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur :

«Her hangi biriniz maddi imkân bulursa iş elbisesinden başka Cuma günü için bir takım elbise edinmesinde hiç bir sakınca yoktur.»

۱۰۹۷ - حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، وَحَوَّثَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا : سَمِعْنَا يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ

الْقَطَّانَ، عَنْ ابْنِ جَبَلَانَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَدِيعَةَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَخْسَنَ غُسْلَهُ، وَنَظَّهَرَ فَأَخْسَنَ طَهُورَهُ، وَلَبَسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، وَمَسَّ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ طَيِّبٍ أَهْلِهِ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ وَلَمْ يَلْغُ وَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ، غُفِرَ لَهُ مَا يَنْتَهَى وَيَبَيْنُ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى. »
في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1097) "... Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim Cuma günü (usulüne uygun olarak) iyice gusleder, güzelce temizlenir, en güzel elbiselerinden bir takım giyer, ev halkına âit güzel kokudan Allah'ın yazdığı payı sürünür, sonra Cuma namazına varır, usûlünce hutbeyi dinler ve yan yana oturan iki kişinin arasını açmaz (= eziyet etmez) ise o Cuma ile diğer (geçmiş) Cuma arasındaki (küçük) günahları bağışlanır.»

Not : İsnadının sahîh ve ricâlının sıkı olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadisin bir benzerini Buhârî, Selmân-ı Fârisî (Radıyallâhü anh)'den merfû' olarak rivâyet etmiştir.

Hadisin : وَنَظَّهَرَ فَأَخْسَنَ طَهُورَهُ cümlesi, boy abdestini güzelce almayı ifâde eden bir önceki cümlenin tefsiri mâhiyetinde olabildiği gibi bıyıklarla turnakları kesmek, koltuk altı kıllarını yolmak, etek

(95) Nimâr, nemire'nin çoğuludur. Nemire : Kaplan demektir. Bedevilerin giydiği çizgili hırka çeşitli kaplan renginde olduğu için ona nemire ismi verilmiştir.

traşı olmak, başı ve bütün vücûdu güzelce yıkamak, anlamında da kullanılmış olabilir.

Güzel koku sürünmekle ilgili olarak M ü s l i m'in E b ü S a i d-i H u d r i (Radiyallâhü anh)'den merfû' bir rivâyetinde :

وَأَنْ يَمْسَ مِنْ الطِّيبِ مَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ = «ve bulabildiği hoş kokulu bir şey sürünmek...» diğ er rivâyetinde: وَلَوْ مِنْ طِيبِ الْمَرَأَةِ = «Kadınlara

mahsûs kokudan da olsa sürünsün.» buyurulmuştur. Rengi zâhir olup, râyihası hafif kokuların kullanılması kadınlara mahsûstur. Bu çeşit kokuları kullanmak erkekler için mekruh olduğu halde başkası bulunmadığı takdirde bu konuyu Cuma namâzı için kullanma izni verilmiştir. Şu halde müellifin rivâyeti ruhsat mâhiyetindedir. Yâni başka koku bulunduğu takdirde kişi ev halkından kadınlara âit olan kokuyu sürünmemelidir. Sürünse kerâhet işlemiş olur. Fakat başka koku bulamadığı zaman, bulabildiği kokuyu sürünsün.

Cuma namazına gidenin o Cuma ile bir önceki Cuma arasında işlemiş olduğu küçük günahların bağışlanması, bu hadiste aşağıdaki işlerin yapılmasına bağlanmış ve bu işlerin hepsinin müstahablığına delâlet etmiştir :

1. Cuma namâzına gitmeden önce şartlarına ve âdâbına riâyet ederek güzelce gusletmek.
2. Vücudu güzelce temizlemek, giderilmesi gereken kılları gidermek, tırnakları kesmek ve iyice yıkanmak.
3. En güzel elbiselerden bir takım giymek.
4. Mümkünse kadınlara mahsûs olmayan güzel bir koku sürünmek, değilse bunu sürünmek.
5. Hutbe okunurken susup hutbeyi dinlemek, başka şeylerle meşgul olmamak.
6. Yan yana oturan iki kişinin arasını açmamak yâni hiç kimseye ezivet etmemek

١٠٩٨ - حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ خَالِدٍ الْوَاسِطِيُّ . ثنا عَلِيُّ بْنُ غَرَابٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ

أَبِي الْأَخْضَرِ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُيَيْدِ بْنِ سَبَّاقٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

« إِنَّ هَذَا يَوْمٌ عِيدٌ . جَمَعَهُ اللَّهُ لِلْمُسْلِمِينَ . فَمَنْ جَاءَ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ . وَإِنْ كَانَ طِيبٌ

فَلْيَمْسَ مِنْهُ . وَعَلَيْكُمْ بِالسَّوَالِكِ » .

في الزوائد : في إسناده صالح بن أبي الأخضر . لينه الجمهور وباقى رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1098) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü nahümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

-Şüphesiz bu Cuma, Allah'ın müslümanlara tahsis buyurduğu bir bayram günüdür. Artık Cuma namazına gelmek isteyen kimse boy abdesti alsın. Ve eğer güzel koku varsa ondan sürünsün. Misvak kullanmayı hiç bırakmayınız.-"

Not : Bunun senedindeki Sâlih bin Ebi'l-Ahdar'ın gevşek olduğunu cumhur söylemiştir. Diğer ricalı sıklardır. Zevâid'de bu bilgi verilmiştir.

(۸۴) باب ما جاء في وقت الجمعة

84 — CUMA (NAMAZI) VAKTİ HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۰۹۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ؛ قَالَ : مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَمَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ .

T E R C E M E S İ

1099) "... Sehl (96) bin Sa'd (*Radıyallâhü anhumâ*)'dan şöyle demiştir : Biz Kaylûlet istirahati ve gada yemeği işini dâima cuma namazından sonra yapardık."

İ Z A H İ

Kütüb-i Sitte sahibleri, Ahmed, Dârekutni ve Beyhaki bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyetinde :

"Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) hayatta iken" kaydı vardır.

Kaylulet : Gündüzün ortasında uyumaktır. Bu vakitte sırf istirahat etmeye de denilir.

Gadâ : Gündüzün ortasından önce yenen yemektir.

Öğle vakti olmadan önce cuma namazı kılınabilir, diyen Hanelî âlimleri ve İshak bu hadisi delil göstermişlerdir. Bunlar derler ki : Kaylûlet ve Gadâ'nın zamanı gündüzün ortasıdır. İbn-i

K u t e y b e : Öğle vakti olduktan sonra istirahat etmeye ve uyu-
maya Kaylulet denmez. Yemek yemeye de gada denmez, demiştir.
Şu halde öğle vakti olmadan cuma namazı kılınıyormuş.

Cumhür : Hadisten maksat cuma namazının hiç tehir edilmeden
ve öğle namazının vakti girer girmez hemen kılındığını ifâde etmek
tir. Sahâbiler, cuma günleri sabahleyin cuma namazına hazırlanmak-
la meşgul oldukları ve cuma namazına çok erken gittikleri için öğle
yemeğini ve istirahatını cumadan sonraya bıraktırlardı. Hadisten mak-
sat, öğle yemeği ve istirahat işinin öğle vaktinin girdiği ilk anında
yapıldığını ifâde etmek değildir, ki bu hadis cuma namazının öğle
vaktinden önce kılındığına delâlet etsin, demiştir.

Sübülü's-Selâm'da : Bu hadis, cuma namazının öğle vaktinden
önce kılındığına delâlet etmez. Böyle bir mânâ çıkarılamaz. Çünkü
M e k k e ve M e d i n e halkı dâima öğle namazından sonra öğ-
le yemeğini yer ve istirahat ederlerdi. Evet Resûl-i Ekrem (Sallalla-
hü Aleyhi ve Sellem) cemâat toplanıncaya kadar öğle namazını bâ-
zen geciktirirdi. Fakat cuma namazını hiç geciktirmezdi. Öğlenin ilk
vaktinde kıldırırdı, demiştir.

۱۱۰۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ثنا يَحْيَى بْنُ الْحَرِثِ ؛

قَالَ : سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَلَمَةَ بْنَ الْأَكْوَعِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ
الْجُمُعَةَ ثُمَّ تَرْجِعُ ، فَلَا تَرَى لِلْحِطَّانِ قَيْنًا نَسْتَطِلُّ بِهِ .

T E R C E M E S İ

1100) "... Seleme (97) bin el-Ekvâ' (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöye demiştir:

Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde cuma
namazını kılardık. Namazdan sonra döndüğümüzde bizi gölgeliyecek
kadar duvarlar gölgesini göremezdik.

İ Z A H I

Tirmizi'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri, Beyhakî ve
Dârekutnî bunu az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadis, cuma namazından çıkılıp evlere döndüğünde duvarla-
rın gölgesinin bulunmadığını ifâde etmez. Çünkü ne öğleden evvel

ne de öğleden sonra duvarlar gölgesizdir. Hadis, cuma namazından sonra cemâat dağıldığında, duvarların gölgesinin az olduğundan oradan geçenin gölgeden istifâde edemediğini ifâde eder. Durum bu olunca cuma namazının öğlenin ilk vaktinde edâ edildiğine bu hadis de delil olmuş olur.

۱۱۰۱ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدِ بْنِ عَمَّارٍ بْنِ سَعْدٍ مُؤَدِّنِ النَّبِيِّ ﷺ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ : أَنَّهُ كَانَ يُؤَدِّنُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ النَّفْيُ مِثْلَ الشَّرَاكِ .

في الزوائد : في إسناد عبد الرحمن بن سعد . أجمعوا على ضعفه . وأما أبوه فقال ابن القطان : لا يعرف حاله ولا حال أبيه .

T E R C E M E S İ

1101) "... Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini Sa'd (98) el-Karaz (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Sa'd (Radıyallâhü anh), cuma günü gölge nalin tasmaı kadar olunca ezan okurdu."

Not : Zevâid'de bildirildiğine göre âlimler bu hadisin senedindeki râvî Abdurrahman bin Sa'd'ın zayıflığına icma' etmişler, babası olan diğer râvî Sa'd bin Ammar ise İbnü'l-Kattan onun hakkında : Ne bunun hâli ne de babası Ammar'ın hâli bilinir, demiştir.

İ Z A H İ

Bu hadis de cuma ezanının öğle vakti girince okunduğuna ve dolayısıyla cuma namazının öğle vakti girdikten sonra kılınacağına delâlet eder.

Şirâk : Nalin tasmaıdır. Tasma ince olduğundan ve ezan vaktinde görülen gölge az olduğu için tasmaya benzetilmiştir. Demek ki o esnada gölge ince bir şerit hâlinde bulunurmuş.

Şirâk : Çayırılıkta bulunan ince yolcağız anlamına da gelir. Bu mânâ da muhtemel ise de bu ihtimali âcizâne zayıf görüyorum. Çünkü alçak olan o günkü duvarların gölgesi ezan okunacağı zaman bir

ince yol kadar olursa ezanın öğle vaktinin başlangıcında değil biraz gecikme ile okunduğu anlamını ifâde eder. Bir de ezandan sonra hutbe okumak ve namaz kılmak için geçen süre de hesaba katılırsa namazdan çıkıldığında gölgenin istifade edilebilir bir miktara ulaşması düşünülebilir. Haibuki diğer hadisler namazdan çıkıldığında gölgenin geçene faydalı olamayacak kadar az olduğuna delâlet ederler.

۱۱۰۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا حُمَيْدٌ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : كُنَّا نُجْمِعُ ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَقِيلُ .
و الزوائد : إسناده صحيح و رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1102 "... Enes (bin Mâlik) (Radıyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir :

Biz cuma namazını kılar, sonra (evlerimize) döner ve Kaylûle istirahatını yapar idik."

Not : İsnadının sahîh ve ricalının sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Bu hadis, 1099 nolu S e h l (Radıyallâhü anh)'ın hadisine benzer. Orada Kaylûle'nin izahı yapılmıştır. Bu hadis de diğeri gibi sahâbilerin cuma günleri cuma namazına sabahtan hazırlanmakla meşgûl oldukları ve erken namaza gittikleri nedeni ile öğle istirahatını cuma namazından sonraya bıraktıklarına delâlet eder.

Hulâsa cuma namazının vaktini bildiren hadisler, cuma namazının öğle vakti girdikten sonra kılındığına delâlet ederler. Bu sebeple Ebû Hanîfe, Şâfiî, Mâlik bununla hükmetmişlerdir. Sahâbilerin cumhuri ile tabîilerin cumhuri ve bunlardan sonra gelen âlimlerin cumhuri da bu hükmü vermişlerdir. Cumhurun delillerinden birisi S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin 1100 nolu hadisidir. Diğer bir kuvvetli delil B u h â r î , T i r m i z î , E b û D â v û d ve B e y h a k î 'nin rivâyet ettikleri E n e s (Radıyallâhü anh)'in şu hadisidir :

كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي الجمعة إذا مالت الشمس

“Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), cuma namazını güneş (semânın ortasından batıya) kaydığı zaman kıldırırdı.”

N e v e v i : Ş â f i i şöyle demiştir, der : ‘Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), E b ü B e k i r, Ö m e r, O s m a n ve bunlardan sonra gelen imamlar (Radiyallâhü anhüm), tüm Cumaları dâima öğle vakti girdikten sonra kıldırılmışlardır.’

H a n b e l i l e r ve İ s h â k, Cuma namazının öğle vakti girmeden önce kılınabileceğini söylemişlerdir.

Bunların delillerinden birisi S e h l (Radiyallâhü anh)’ın 1099 nolu hadisidir. Bu hadisi açıklarken delil oluşunu ve Cumhur’un cevabını bildirmiştim. Diğer bir delil de A h m e d, M ü s l i m ve N e s â i’nin C â b i r (Radiyallâhü anh)’den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

“Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma namazını kıldırırdı. Sonra biz develerimizin yanına giderdik. Güneş semânın ortasından batıya kayınca develerimizi ağıla sokardık.”

Cumhur bu hadisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)’in Cuma namazını öğle namazı gibi serinliğe tehir etmediği ve öğlenin ilk vaktinde kıldırıldığı anlamında yorumlamışlardır. Bu yorumun delili de diğer hadislerdir. Aksi takdirde hadisler arasında bir tenâkuz bulunur. Tenâkuzun bulunduğu farz edilse dahi diğer hadisler daha kuvvetli olduğu için onlarla amel edilir. Bu hadis de onlara uygun yorumlanırsa tenâkuz kalmaz ve hadislerin hepsi ile amel edilmiş olur. H a n b e l i l e r’in gösterdikleri A b d u l l a h b i n S e y d â n’ın hadisini cumhur zayıf görmüştür. D â r e k u t n i ve A h m e d’in rivâyet ettikleri bu hadisin meâlini buraya aktarmaya lüzum görmedim.

(۸۵) باب ما جاء في الخطبة يوم الجمعة

85 — CUMA GÜNÜ HUTBESİ HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۰۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنبَأَنَا مَعْمَرٌ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ

ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ ، أَبُو سَلَمَةَ . ثنا بِشَرٌ

ابْنُ الْمُفَضَّلِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ .

يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا جَلْسَةً . زَادَ بِشَرٌ : وَهُوَ قَائِمٌ .

T E R C E M E S İ

1103) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma namazından önce) iki hutbe okurdu. İki hutbe arasında biraz otururdu (bu otururunda konuşmazdı). Bîşr, rivâyetinde : **وَهُوَ قَائِمٌ** = "ayakta iken" cümlesini ilâve etmiştir."

۱۱۰۴ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ مُسَاوِرِ الْوَرَّاقِ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ أَبِيهِ : قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ .

T E R C E M E S İ

1104) "... Amr (99) bin Hüreys (*Radıyallâhü anhu*)'den: Şöyle demiştir:

Pen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde hutbe okurken ve (mübârek) başında siyah bir sarık varken gördüm."

۱۱۰۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . قَالَا : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ ، يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا . غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ يَقْعُدُ قَعْدَةً . ثُمَّ يَقُومُ .

T E R C E M E S İ

1105) "... Câbir bin Semûre (*Radıyallâhü anhu*)'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta hutbe okurdu. Ancak şu var ki biraz otururdu. Sonra kalkardı."

۱۱۰۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ : قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ

يَخْطُبُ قَائِمًا. ثُمَّ يَجْلِسُ. ثُمَّ يَقُومُ فَيَقْرَأُ آيَاتِ. وَيَذْكُرُ اللَّهَ. وَكَانَتْ خُطْبَتُهُ قَصْدًا.
وَصَلَاتُهُ قَصْدًا.

TERCEMESİ

1106) "... Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayakta hutbe okurdu. Sonra otururdu. Daha sonra ayağa kalkardı, (ikinci hutbede) âyetler okurdu ve Allah'ı anardı. Onun hutbesi ne uzundu ne kısa idi. Cuma namazı da ne uzundu ne de kısaydı."

HADİSLERİN İZAHİ

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârekutnî ve Beyhakî benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Bütün rivâyetler, efendimizin iki hutbe okuduğuna, hutbeler arasında oturduğuna ve hutbeleri ayakta okuduğuna delâlet ederler.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bazı rivâyetlerde lafız farkı var ise de hepsinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta iki hutbe okuduğu, hutbeler arasında oturduğu, hutbede âyet okuduğu ve Allah'ı andığı anlaşılır.

Amr bin el-Huveyrîs (Radıyallâhü anh)'ın hadisine başka kitaplarda rastlayamadım. Zevâid türünden sayılmadığına göre Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde bulunması gerekir. Bu hadis de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minber üzerinde hutbe okuduğuna delâlet eder.

Bu hadislerin ihtiva ettikleri husûsları maddeler hâlinde aşağıya aldıktan sonra her husûs için âlimlerin görüşlerini nakledeceğim.

1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma namazından önce iki hutbe okurdu.

2. Hutbeleri ayakta okurdu.

3. İki hutbe arasında biraz otururdu.

4. İkinci hutbede Kur'an'dan âyetler okur, Allah'ı anardı.

5. Hutbeleri minber üstünde okurdu.

6. Hutbesi ve namazı mutedildi.

1. Cuma namazından önce iki hutbe okumak husûsundaki âlimlerin görüşleri :

a) Mâlikî, Şâfîî ve H a n b e l i mezheblerine göre cuma namazından önce iki hutbenin okunması farzdır ve cuma namazının sıhhatı için şarttır. Hutbeler okunmadan kılınacak cuma namazı sahih değildir.

Delilleri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her cuma günü namazdan önce dâima iki hutbe okumuş olduğuna delâlet eden sahih hadislerdir. Bir de B u h â r i ve A h m e d'in rivâyet ettikleri efendimizin : **صلوا كما رأيتموني أصلي** = «Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız. hadisidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki hutbe okumadan bir defâ olsun cuma namazı kıldığı sübût bulmuş değildir.

Bunların bir delili de: **فَاسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ** = «Allah'ı anmaya gidiniz» meâlindeki C u m a sûresinin 9. âyetidir. Çünkü cuma ezanından sonraki zikir hutbedir, diye bu âlimler yorum yapmışlardır.

b) H a n e f î âlimlerine göre bir hutbe kâfidir. İkinci hutbe sünnettir. Z e y l â i : Bir kaç sahâbinin tek hutbe okudukları ve kimsenin onlara itiraz etmediği rivâyet edilmiştir, der. E v z â i, İshak bin Râhâveyh, Ebû Sevr, İbnü'l-Münzir ve bir rivâyetinde A h m e d'in böyle hükmettiklerini e l - İ r a k i anlatmıştır.

2. Hutbelerin ayakta okunmasının hükmü;

a) Cumhura göre ayakta okumak şarttır.

Delilleri bu bâbda rivâyet edilen hadisler ve benzeri hadislerdir. N e v e v î : Çünkü hutbe Cumanın iki farzından birisidir. Namaz gibi bunda da ayakta durmak gerekir, demiştir.

b) H a n e f î âlimleri ile bir rivâyete göre A h m e d, hutbeyi ayakta okumak sünnettir, demişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve H u l e f â - i R â ş i d i n'in tatbikatı budur, vâcib değildir. Çünkü yalnız tatbikatın bu oluşu vâcibliği gerektirmez. Başka delil de yoktur. N e v e v î'nin : Çünkü, hutbe Cumanın iki farzından birisidir. Namaz gibi bunda da ayakta durmak gerekir, sözüne şöyle cevap verilebilir : Kibleye doğru durmak namazın şartlarından olduğu halde, hutbenin şartı olmakla hutbe namaza muhâlif olur. Bu nedenle hutbe namazdan ziyâde ezâna benzer.

3. İki hutbe arasında oturmak;

a) Cumhûr'a göre, oturmak sünnettir, oturmaksızın Cuma hutbeleri sahihtir.

b) Şâfiiler'e göre hutbeler arasında oturmak şarttır. Onsüz hutbe sahîh değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbeleri arasında oturmayı hiç terk etmemiştir. Şâfiiler bu gerekçe yanında : *صلوا كما رايتموني أصلي* hadîsini delil göstermişlerdir.

El-Aynî, Şâfiiler'e cevâben: İbn-i Battal'ın dediğine göre Muğire bin Şube (Radiyallahü anh)'nin hutbeler esnasında oturmadığı rivâyet olunmuştur. Eğer oturmak şart olsaydı, Muğire (Radiyallahü anh)'nin bunu bilmemesi düşünülemez. Faraza bilmeseydi orada bulunan sahâbilerin ve tabîlerin buna müdâhale etmemesi düşünülemez, dedikten sonra el-Aynî sözüne şöyle devam eder: 'İki hutbe arasında oturmak farzdır, diyenin elinde hiç bir delil yoktur. Çünkü söz konusu oturuş hatip için bir dinlenmedir. Hutbe'den bir parça değildir. Hutbe, yapılan konuşmadır. Şâfiiler'den başka bu oturuşun farziyetine hükmetmemiştir. Bu hüküm icmaa muhâliftir... Şâfiiler'in, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırf dâimi tatbikatını gerekçe göstererek iki hutbeyi ve bunlar arasındaki oturmayı farz kılması ve iki hutbeden önce minber üzerinde oturmayı farz sayması şaşılacak şeydir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minbere çıktığında oturması sâbittir.'

a) Şâfiiler: İki hutbeden birisinde bir âyet okumak farzdır. Kaf sûresini okumak müstahabtır, demiştir. Şâfiiler'in Irak'lı arkadaşları ve Hanbelî'lerden el-Kadî, her iki hutbede de âyet okumak gerekir, demişlerdir.

b) Cumhur'a göre, hutbede Kur'an okumak vâcip değildir. Daha önce de belirtildiği gibi sırf tatbikatın böyle oluşu bunu gerekli kılmaz.

5. Hutbelerin minber üstünde okunması;

Hutbenin minber üzerinde okunmasının meşrûluğu husûsundaki cumhur'un kavline göre hatip, halife olsun başkası olsun farkı yoktur.

PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN MİNBERİ

El-Menhel yazarı 'Minber edinmek, bâbında efendimizin minberini târif ederken ezcümle şunu söyler :

"Bütün tarihçilerin sözleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberinin üç basamaklı olduğunu gerektirir. Minberin yüksekliği iki zirâ, uzunluğu iki zirâ ve genişliği bir zirâ idi. Birinci ve ikinci basamağın yüksekliği yarımşar zirâ, üzerinde oturduğu üçüncü basamağın yüksekliği bir zirâ idi. Bu basamağın uzunluğu ve genişliği de birer zirâ idi.

M u â v i y e (Radiyallâhü anh) devrinde M e d i n e 'i M ü n e v v e r e vâlisi olan M e r v â n zamanına kadar Minber-i Nebevi böyle idi. Nihâyet M e r v â n minberin alt kısmına 3 basamak ilâve ederek basamak sayısını altıya çıkardı. Olay şöyle cereyan etmiştir: M u â v i y e (Radiyallâhü anh), minberin söktürülerek Ş a m 'a gönderilmesi için M e r v a n 'a emir vermiş, M e r v a n da minberi söktürmüş ve Ş a m 'a göndermeyi düşünürken güneş tutulmuş, M e d i n e karanlıkta kalmış, gündüz olmasına rağmen yıldızlar görülmüş ve şiddetli bir fırtına kopmuştur. M e r v â n bunun üzerine M e d i n e cemâatına bir hitâbede bulunarak :

Ey M e d i n e halkı! Siz Emirü'l-Mü'min'in minberi Ş a m 'a göndermemi istediğini sanıyorsunuz. Halbuki Emir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in koymuş olduğu minberi değiştirmenin hatalı olduğunu bilir, Emir'in bana emri, Minberi büyütme ve yükseltmektir, demiş ve bir marangoz çağırarak mezkûr ilâveyi yaptırmıştır.

Nihâyet h. 654 yılı Mescid-i Nebevi'de vuku bulan yangında Mescid ile beraber minber de yandı.

Yangın olayından sonra Y e m e n Meliki Muzaffer 656. yılı yeni minber yaptırmış, yirmi yıl sonra M ı s ı r Meliki Z â h i r B a y b a r s, M u z a f f e r 'in minberini kaldırtarak yeni bir minber yaptırmıştır. H. 820. yılı M ı s ı r pâdişahı M e l i k M ü e y y e d yeni bir minber göndermiştir."

6. Hutbesi ve namazı mutedil idi.

Yâni cuma hutbesi, cemâatı yoracak kadar, uzun değildi, me-ramı ifâde etmiyecek kadar kısa da değildi, diğer hutbeleri kadar uzun değildi.

Kezâ, cuma namazı da böyleydi. Diğer namazlara göre ne kısa sayılırdı, ne de uzun.

Cuma hutbesinin kısa kesilmesine ve cuma namazının uzatılmasına dâir Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in hadisini M ü s - l i m rivâyet etmiştir. Meâli şöyledir :

“Ammâr (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim : «Adamın namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı onun fıkıh bilgisinin alâmetidir. Şu halde namazı uzatınız ve hutbeyi kısa kesiniz.»

M ü s l i m 'in bu hadisi, bâbımızda rivâyet olunan C â b i r (Radiyallâhü anh)'in hadisine muhâlif değildir. Çünkü C â b i r (Radiyallâhü anh)'in hadisinin mânâsı hutbe ile namazın birbirine denk olması değildir. Maksat Cuma hutbesinin diğer hutbelere nisbeten ve Cuma namazının da diğer namazlara nisbeten mütedil olmalarıdır.

C â b i r (Radiyallâhü anh)'in 1105 sayılı hadisindeki;

كَانَ يَقْعُدُ قَعْدَةً = “o biraz otururdu.” cümlesi ile iki hutbe ara-

sındaki oturuş kastedilmiş ise bu oturuşun şer'i hükmünü 3. madde de anlattım. Cümlelerin böyle yorumlanması muhtemeldir. Ve C â b i r (Radiyallâhü anh)'in 1106 nolu hadisine uygun ve benzeri olur.

İkinci ihtimal : Mezkûr cümle ile minbere çıkarken hutbeye başlamadan önce biraz oturmak mânâsının ifâde edilmesidir. Mezkûr cümle bu yoruma da müsaidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minbere çıkarken biraz oturduğu Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının rivâyet ettikleri İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in bir hadisi ile sâbittir. Bu oturuşun gayesi, bu esnada okunan ezanın bitmesini beklemektir.

Bu oturuş cumhurun kavline göre sünnettir.

۱۱۰۷ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ بْنِ عَمَّارٍ بْنِ سَعْدٍ .

حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَطَبَ فِي الْحَرْبِ ، خَطَبَ عَلَى قَوْسٍ . وَإِذَا خَطَبَ فِي الْجُمُعَةِ ، خَطَبَ عَلَى عَصَا .

في الروايد : إسناده ضيف لضعف أولاد سعد وأبيه عبد الرحمن .

T E R C E M E S İ

1107) "... Sa'd (el-Karaz) (Radiyallâhü anh)'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) savaşta hitabede bulunurken (eline) yay (alarak an)a dayanırdı ve Cumada hutbe okuduğu zaman (eline aldığı) asâya dayanırdı."

Not : Râvî Abdurrahman bin Sa'd zayıf olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Hadis hutbe okuyanın eline asâ alarak buna dayanmasının meşrûluğuna delâlet eder. Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhâki'nin el-Hakem bin Hazm el-Külefi namındaki bir sahâbi'den rivâyet ettikleri bir hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma hutbesini okurken asâya veya yaya dayandığı bildirilmiştir. Asâ mı yay mı yolundaki tereddüt râviden ileri gelmiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

'Hadis, hatibin hutbe okurken asâ veya benzeri bir şeyi eline alıp ona dayanmasının meşrûluğuna delâlet eder. Bundaki hikmet, elin abesle iştiğal etmesinden uzak kalmasıdır. Fıkıhçıların bu konudaki görüşleri şöyledir :

1. Hanefiler'e göre sulh yoluyla fethedilmiş olan belde-lerde hatip eline bir yay veya bir asâ alır, savaşla fethedilmiş belde-lerde ise hatip sol eline kılıç almalıdır. Böyle yapmak sünnettir.

2. Mâlikiler : Hatibin hutbe okurken sağ eline asâ, yay veya kılıç alarak buna dayanması müstehaptır. Hatip minbere dayanmamalıdır, demişlerdir.

3. Şâfiiler : Hatibin anılan şeylerden birisini sol eline alması ve sağ elini minberin kenarı üzerine bırakması müstehaptır. Çünkü selef ve halef âlimleri böyle yapmışlardır. Eğer bir şey bulamazsa sağ elini sol elinin üzerine bağlar veya ellerini yanlarına salıverir. Sağ eliyle minberin kenarını tutması ve sol elini salıvermesinde de beis yoktur, demişlerdir.

Hanbeliler de : Hatibin kılıç, yay ve asâ'dan birisini eline alıp ona dayanması sünnettir. Sol eline alması ve sağ elini minberin kenarı üzerine koyması veya salıvermesi de münâsiptir, demişlerdir.

۱۱۰۸ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا ابْنُ أَبِي غَنْيَةَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ

إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ سُئِلَ : أَلَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا أَوْ قَاعِدًا ؟

قَالَ : أَوْ مَا تَقْرَأُ - وَتَرَكُوكَ قَائِمًا - ؟

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ : غَرِيبٌ . لَا يَحْدُثُ بِهِ إِلَّا ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحْدَهُ .

في الروايد : إسناده صحيح ورجاله ثقات

T E R C E M E S İ

1108) "... Alkama (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayakta mı, oturarak mı hutbe okurdu? diye Abdullah (bin Mes'ud) (*Radıyallâhü anh*)'a soru sorulmuş. Abdullah (*Radıyallâhü anh*) da (soru sâhibine) :

Sen : **وَتَرَكُوكَ قَائِمًا** = «ve seni ayakta bıraktılar» âyetini okumuyorsun, diye cevap verdi."

Ebü Abdillâh (yâni müellifimiz) demiştir ki : "Bu hadis garibtir. Çünkü râvi İbn-i Ebî Şeybe'den başka hiç kimse bunu rivâyet etmiyor."

Not : İsnadının sahîh ve ricâlinin sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadis de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbeyi ayakta okuduğuna delâlet eder. Hutbenin ayakta okunması ile ilgili ayrıntılı bilgi bundan önceki izah bölümünde verilmiştir.

Bu hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbeyi ayakta okuduğuna delil olarak C u m a sûresinin 11. âyetinde geçen : **وَتَرَكُوكَ قَائِمًا** nazm-ı celil gösterilmiştir. Âyetin tamamının meâli şöyledir :

«Ve bir ticâret veya bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip seni (hutbe okurken) ayakta bıraktılar. De ki : Allah'ın katındaki, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır ve Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.»

۱۱۰۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ . ثنا ابْنُ لَهِيْعَةَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ

ابْنِ زَيْدٍ بْنِ مَهَاجِرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَعِدَ الْمِنْبَرَ سَلَّمَ .

فی الزوائد : فی إسناده ابن لهیعة وهو ضعیف .

T E R C E M E S İ

1109) "... Câbir bin Abdillâh (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıkacağı zaman (oradakilere) selâm verirdi."

Not : Seneddeki İbn-i Lahia'nın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Hadis, hatibin minbere çıkarken cemâata selâm vermesinin meşruluğuna delâlet eder.

Hatibin minbere çıkarken oradakilere selâm vermesi, Ş â f i i ve A h m e d'e göre sünnettir. Ş â f i i'ye göre ayrıca hatip minbere çıktıktan sonra ve henüz müezzin içerdeki ezanı okumaya başlamadan önce ikinci kez cemâata selâm vermesi sünnettir.

E b ü H a n i f e ve M â l i k'e göre hatibin selâm vermesi sünnet değildir. Bunlar selâma âit rivâyeti zayıf görmüşlerdir.

(۸۶) باب ما جاء في الاستماع للخطبة والإنصات لها

86 — HUTBEYİ DİNLEMEK VE ONUN İÇİN
SUSMAK HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۱۰ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ ،
عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَمِيعِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا قُلْتَ
لِصَاحِبِكَ : أَنْصِتْ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ ، فَقَدْ لَعَنَتْ . »

T E R C E M E S İ

1110) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

-Cuma günü imam hutbe okurken sen arkadaşına (sadece) 'sus' dediğin zaman (yine) lağv (= Abes ile iştiğal) etmiş olursun."

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sâhibleri, M â l i k , A h m e d ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir.

Lağv : Faydasız sözdür. Bir kavle göre günâh işlemektir. Diğer bir kavle göre doğru işten sapmaktır. Burada lağvdan maksat, cumanın fazîlet ve sevâbını giderici harekettir.

Hadis, cuma hutbesi okunurken irşâd dâhil, her tür konuşmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bu husûstaki âlimlerin görüşleri şöyledir :

1 — Mâlik, Evzâî, Ebû Yûsuf, Muhammed, Ahmed ve bir çok âlim, hutbe okunurken her tür konuşmanın haramlığına hükmetmişlerdir.

2 — Şâfiî âlimlerinin meşhur kavline göre hutbe esnâsında konuşmak haram değil mekruhtur. Bu ve benzeri hadisleri faziletin kemâlini giderici olarak yorumlamışlardır. Yâni konuşma, fazilet derecesini düşürür.

3 — Ebû Hanîfe : İmam minbere çıktığı zamandan hutbeyi bitirinceye kadar geçen sürece konuşmak haram ve susmak vâcibtir, diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ فَلَا صَلَاةَ وَلَا كَلَامَ = İmam (minbere) çıktığı zaman

artık hiç bir namaz ve hiçbir konuşma yoktur» hadisini delil göstermiştir.

Kemâl İbnü'l-Hümâm : Bu hadisin merfu' oluşu garibtir. Mâlum olanı, bu sözün Zühri'ye âit olduğudur. Mâlik, el-Muvatta'da bunu rivâyet etmiştir. İbn-i Ebî Şeybe, kendi kitabında Ali, İbn-i Abbâs ve İbn-i Ömer (Radiyallahü anhüm)'den yaptığı rivâyete göre bu üç sahâbi, imamın minbere çıkmasından sonra namaz kılmayı ve konuşmayı mekrûh görmüşlerdir. Sahâbinin sözü hüccet değildir. Onun aksine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir hadisi bulunmadıkça sahâbinin sözünü taklid etmek bizce vâcibtir, demiştir.

El-Menhel yazarı bunu naklettikten sonra :

Sahâbi bu gibi sözleri, ictihada dayalı söylemez. Bu nedenle merfu' hükmündedir, demiştir.

İbn-i Abdil-Berr, Zühri'nin :

خُرُوجُهُ يَقْطَعُ الصَّلَاةَ وَكَلَامُهُ يَقْطَعُ الْكَلَامَ = 'İmamın minbere çıkması

namaz kılmayı, hutbeye başlaması da konuşmayı keser.' sözünü naklederken : Bu söz, susma ve namazı kesme emrinin bir ichtihad mâhiyetinde olmayıp hadise dayalı olduğunu gösterir. Çünkü Zühri kesin bildiği bir bilgiyi aktarmış olarak delil göstermiştir. Şahsi ichtihadı olarak göstermemiştir. Ömer (Radiyallahü anh) ve başkalarının zamanında yapılan bir uygulamayı yansıtır, der.

4 — E b ü Y ü s u f ve M u h a m m e d : İmam minbere çıktığı ve henüz hutbeye başlamadığı süre içinde; keza hutbeyi bitirdikten sonra ve henüz namaza başlamadığı süre içinde konuşmakta sakınca yoktur, demişlerdir. Âlimlerin ekserisi bu görüştedirler.

Ş â f i i : İmam minber üzerindeyken hutbeye başlamadıkça konuşmakta beis yoktur. İmam hutbeye başladığı zamandan hutbeyi bitirinceye kadar konuşmayı hoş görmem. Hutbe ile namaz arasındaki zamanda konuşmakta beis yoktur. Edebe en uygun olanı, hutbenin başlangıcından namazın bitimine kadar hiç konuşmamaktır. Hele imam hutbe okurken bir adamın konuşmasını hiç sevmem, demiştir.

E l - H â f ı z : Hutbe esnasında her türlü konuşmayı yasaklayanlar, bu hadisi delil göstermişlerdir. Hutbeyi işitenler hakkında cumhurun hükmü budur, demiştir.

۱۱۱۱ — حَدَّثَنَا نَحْرُزُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَدَنِيُّ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَعْمٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ بَسَّارٍ ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ تَبَارَكَ ، وَهُوَ قَائِمٌ . فَذَكَرْنَا بِأَيَّامِ اللَّهِ . وَأَبُو الدَّرْدَاءِ أَوْ أَبُو ذَرٍّ يَغْمِزُنِي . فَقَالَ : مَتَى أُتِرْتَ هَذِهِ السُّورَةُ . إِنِّي لَمْ أَتَمِّمْهَا إِلَّا الْآنَ . فَأَشَارَ إِلَيْهِ ، أَنْ اسْكُتْ . فَلَمَّا انْصَرَفُوا قَالَ : سَأَلْتُكَ مَتَى أُتِرْتَ هَذِهِ السُّورَةُ فَلَمْ تُخْبِرْنِي ؟ فَقَالَ أَبِي : لَيْسَ لَكَ مِنْ صَلَاتِكَ الْيَوْمَ إِلَّا مَا لَقَوْتُ . فَذَهَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ . وَأَخْبَرَهُ بِالَّذِي قَالَ أَبِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَدَقَ أَبِي » .

في الروائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1111) "... Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü (hutbesinde) 'Tebâreke' sûresini ayakta okudu. Allah'ın günleri (nde vuku bulacak büyük olaylardan bahis) ile bize (uyarıcı) nasihatta bulundu. Ebû'd-Derdâ veyâ Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) beni dürterek :

Bu süre ne zaman indirildi. Ben bu ana kadar bu süreyi işitmedim, dedi. Übeyy (Radıyallâhü anh) Ona :

Sus! diye işaret etti. Bunlar namazdan dönüp gidince soru sahibi (Übeyy (Radiyallâhü anh)'a) :

Ben bu sûre ne zaman indirildi diye sana soru sordum. Sen bana bildirmedi? dedi. Übeyy (Radiyallâhü anh) :

Bu günkü namazından senin için bu sorudan başka hiç bir kazancın yoktur, dedi. Soru sâhibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek kendisiyle Übeyy (Radiyallâhü anh) arasında hutbe esnâsında geçeni anlattı ve Übeyy (Radiyallâhü anh)'ın namazdan sonra kendisine söylediği sözü nakletti. Übeyy (Radiyallâhü anh) demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Übeyy doğru söylemiştir.» buyurmuştur."

Not : İsnâdının sahîh ve ricâlinın sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

A h m e d de bu hadisi rivâyet etmiştir. Hadis, hutbe esnâsında din ile ilgili konuşmaların bile yasak olduğuna delâlet eder. Ü b e y y (Radiyallâhü anh)'a soru soran sahâbinin E b ü ' d - D e r d â veya E b ü Z e r r (Radiyallâhü anh) olduğunda râvi tereddüt etmiştir. Ü b e y y (Radiyallâhü anh) T e b â r e k e sûresinin ne zaman indiğini soran sahâbiye 'Sus' dememiş ancak bu kelimeyi ifâde eden bir işaret yapmıştır. Bu sorunun bile Cuma faziletinin kaçırılmasına sebebiyet verdiği Ü b e y y (Radiyallâhü anh) tarafından bildirilmiştir. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yapılan mürâcaatta Peygamber Efendimiz Ü b e y y (Radiyallâhü anh)'i doğrulamıştır.

(۸۷) باب ما جاء فيمن دخل المسجد والإمام يخطب

87 — İMAM HUTBE OKURKEN MESCİDE GİREN HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۱۲ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ،

سَمِعَ جَابِرًا . وَأَبُو الزُّبَيْرِ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : دَخَلَ سُلَيْكُ الْغَطَفَانِيُّ الْمَسْجِدَ

وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ . فَقَالَ « أَصَلَّيْتَ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ » .

وَأَمَّا عَمْرُو فَلَمْ يَذْكُرْ سُلَيْكًا .

T E R C E M E S İ

1112) "... Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma günü) hutbe okurken Süleyk (100) el-Ğatafânî (Radiyallâhü anh) mescide girdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

- «Namaz kıldın mı?» diye sordu. Süleyk (Radiyallâhü anh) :
- Hayır! dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
- «O halde iki rek'at kıl» buyurdu.

Râvi Amr, rivâyetinde Süleyk (Radiyallâhü anh)'ı ismen zikretmiştir. (101)"

۱۱۱۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ « أَصَلَيْتَ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ » .

T E R C E M E S İ

1113) "... Ebû Said-i Hudri (*Radiyalâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma günü) hutbe okurken bir adam geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :

- «Namaz kıldın mı?» diye sordu. Adam :
- «İki rek'at kıl» buyurdu."

۱۱۱۴ - حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، وَعَنْ أَبِي سَفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : جَاءَ سُلَيْكُ الْغَطَفَانِيُّ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « أَصَلَيْتَ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تَجِيءَ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ وَتَجَوَّزْ فِيهِمَا » .

T E R C E M E S İ

1114) "... Ebû Hüreyre ve Câbir (*Radiyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle söylemişlerdir :

(100) Süleyk bin Ğatafân bin Said bin Kays'dır.

(101) Bu hadisi Amr bin Dinâr ile Ebû'z-Zübeyr'in ikisi de Câbir (R.A.)'den işitmişlerdir. Ebû'z-Zübeyr'in rivâyetinde mescide giren zâtın Süleyk (R.A.) olduğu bildirilmiştir. Amr'ın rivâyetinde Süleyk (R.A.) ismi geçmemiştir. Yâni : 'Mescide bir adam girdi' şeklinde rivâyet etmiştir.

Resûlullah (Şallallahü. Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken Süleyk el-Gatafâni (Radiyallâhü anh) geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :

- «Sen gelmeden önce iki rek'at namaz kıldın mı?» diye sordu. Süleyk (Radiyallâhü anh) :
- Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
- «İki rek'at namaz kıl ve bunları hafif tut» buyurdu.”

İ Z A H I

Câbir (Radiyallâhü anh)'in ilk hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerin bir kısmında Süleyk (Radiyallâhü anh)'in ismi belirtilmemiştir. Bazı rivâyetlerde :

فَمَ فَارَكْعَ = «Kalk da namaz kıl.» ifâdesi geçmektedir.

Ebû Saîd (Radiyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte sâhibleri rivâyet etmişlerdir.

Câbir (Radiyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in 1114 nolu hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Dârekutnî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un Câbir (Radiyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde şu ilâve vardır :

إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَلْيَصِلْ رَكَعَتَيْنِ يَتَجَوَّزُ فِيهَا = «İmam hutbe okurken biriniz (mescide) geldiği zaman iki rek'at namaz kılsın ve bunları hafif tutsun.»

Bu bâbtaki hadisler, hutbe esnâsında mescide girenin iki rek'at “Tahiyetü'l-Mescid” kılmasının meşrûluğuna delâlet ederler.

Tirmizî, Ebû Saîd (Radiyallâhü anh)'in hadisini rivâyet ettikten sonra : Bu hadis hasen - sahihtir. İlim ehlinin bazısının uygulaması bu hadise göredir. Şâfiî, Ahmed ve İshak bununla hükmetmişlerdir. Bazı âlimler : İmam hutbe okurken mescide giren hemen oturur, hutbeyi dinler, namaz kılmaz demişlerdir. Süfyân-ı Sevri ve Kûfe ehlinin kavli budur. Birinci kavil daha sahihtir, demiştir.

Tuhfe müellifi, Nevevî'nin Müslim'in şerhinde şöyle dediğini nakletmiştir : Müslim'in rivâyet ettiği bu hadislerin

hepsi Şâfîî, Ahmed, İshak ve hadisçilerin Fıkıhçılarının kavline delildir. Bu zâtların kavline göre cuma günü imam hutbe okurken mescide girenin iki rek'at Tahiyetü'l-Mescid namazı kılması müstahabtır. Kılmadan oturması mekruhtur. Bir an önce hutbeyi dinlemesi için bu namazı hafif tutması müstahabtır. Hasa'n-ı Basri ve diğer bazı Mütakaddiminin mezhebinin bu olduğu nakledilmiştir. El-Kadi'nin dediğine göre Mâlik, El-Leys, Ebû Hanîfe, Sevri, sahâbilerle tâbiilerin cumhuru, bu namazı kılmamaya hükmetmişlerdir. Ömer, Osman ve Ali (Radıyallâhü anhüm)'den bu yolda rivâyet vardır. Bu gruptaki âlimlerin delili, imamı dinlemek ve susmak hakkındaki delildir. Bunlar, bu bâbta rivâyet edilen hadisleri te'vil etmişlerdir, demiştir.

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı ve El-Menhel yazarı, her iki grubun delillerini, yorumlarını ve birbirlerine vermiş oldukları cevapları çok geniş almışlardır. Netice her ikisi, birinci gruptaki âlimlerin görüşünü tercih etmişlerdir.

(۸۸) باب ما جاء في النهي عن تخطي الناس يوم الجمعة

88 — CUMA GÜNÜ CEMÂATIN ÜSTÜNDEN
ATLAMAKTAN NEHİY HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۱۵ — حَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْمُحَارِبِيُّ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ ،
عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يَخْطُبُ . فَجَمَلَ يَتَخَطَّى النَّاسَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اجْلِسْ فَمَنْ آذَيْتَ وَآبَيْتَ » .

T E R C E M E S İ

1115) "... Câbir bin Abdillâh (Radıyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü hutbe okurken bir adam mescide girdi ve cemâatın üstünden atlamaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ona) :

«(Artık) otur! Sen hem (cemâata) eziyet ettin hem de geç kaldın.» buyurdu."

İ Z A H I

A h m e d ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d ve N e s â i de; **إِجْلِسْ فَقَدْ أَذَيْتَ** = (Artık otur! Sen cemâate) eziyet ettin.» lafzını rivâyet etmişlerdir. Onların rivâyetinde; **وَأَنْتَ** = «Hem de geç kaldın» cümlesi yoktur. Müellif bunu C â b i r b i n A b d i l l a h b i n B ü s r (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadisin zâhirine göre Cuma günü cemâatın üstünden atlıyarak ön saflara geçmek haramdır. El-Menhel yazarı şöyle der :

“E b ü H â m i d'in nakline göre Ş â f i i bunu haram saymıştır. Bâzı âlimler : Büyük günahlardandır, demiştir. N e v e v i de Zevâidü'r-Ravda'da : Muhtar kavle göre haramdır. Çünkü sahîh hadisler bunu yasaklamış, demiştir.

Ş â f i i mezhebinin meşhûr kavline göre hutbeye başlanmış olsun olmasın ön saflarda boş yer varken oraya geçmek için cemâatı yarmak mekruh değildir. (Erken gidenlerin boş yerleri doldurması beklenirken bunu yapmadıkları için kusur onlarındır.) Boş yer yok ise cemâatın üstünden atlamak mekruhtur.

H a n b e l i l e r de Ş â f i i l e r gibi hükmetmişlerdir.

H a n e f i l e r'e göre, imam hutbeye başlamadıkça ve kimseye eziyet etmedikçe cemâatın üstünden ön saflara geçmekte beis yoktur. Aksi takdirde geçmek sakıncalıdır. Ancak önde boşluk varsa zarûret icabı geçilir.

M a l i k i l e r'e göre imam minbere çıkıp oturduktan sonra ilerdeki bir boşluğu doldurmak için bile olsa cemâatın üstünden atlamak haramdır. İmam henüz minber üzerinde oturmamış iken ilerdeki bir boş yere oturmak için cemâatın üstünden atlamak câizdir. Bir boşluğu doldurmak için değilse mekruhtur.

Bu ayrıntılara dâir bir delil yoktur. Tercihe şâyan hüküm, hutbe esnasında olsun, henüz hutbeye başlanmamış olsun cemâatın üstünden geçmenin yasak kılınmasıdır. Çünkü bu geçiş, oturanlara eziyet verir. Ancak geçmek isteyen kişi imam ise veyâhut ilerde bir boş yer bulunur, başkaca boş yer yok ve oraya geçmek için cemâatın üstünden atlamaktan başka bir çare yok ise bunda sakınca olmamalıdır.”

El-Menhel yazarı yukarıdaki âlimlerin görüşlerini ve son paragrafta kendi kişisel görüşünü anlattıktan sonra şöyle der :

"Hadiste Cuma günü kaydının zâhirine göre cemâatın üstünden atlama yasağı Cuma namazına mahsustur. Hükümün umumî olması muhtemeldir. Cuma namazında izdiham fazla olduğu için bu kayıt konmuş, diğer namazları hükümden istisnâ etmek için değildir, denilebilir. Bu son ihtimâl zâhiridir. Çünkü yasaklama sebebi cemâata eziyet etmektir. Bu sebep başka namazlarda da olabilir.

En-Neyl yazarı : Bu sebebe göre anılan yasaklama hükmü ilim ve benzeri toplantılar için de vâridir, demiştir."

۱۱۱۶ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا رِشْدِينُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ زَبَّانَ بْنِ فَايِدٍ ، عَنْ سَهْلِ
ابْنِ مَعَاذٍ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ تَخَطَّى رَقَابَ النَّاسِ
يَوْمَ الْجُمُعَةِ اتَّخَذَ جِسْرًا إِلَى جَهَنَّمَ » .

T E R C E M E S İ

1116) "... Muâz (102) bin Enes (el-Cühenî) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Cuma günü (mescidde oturan) halkın üzerinden atlayıp geçerse, o kimse cehennem yolu üzerinde köprü ittihaz edilir.»

İ Z A H İ

T i r m i z i de bunu rivâyet etmiştir.

Köprü ittihaz edilmesinden maksat kıyâmet günü cehennem yolu üzerinde yere yatırılıp üzerinde halkın basa basa gitmesidir.

Hadisteki : اِتَّخَذَ fiili meçhul için okunursa mânâ "İttihaz edilir."

demektir. Cümle de yukarda anlatılan mânâyı ifâde eder. Mezkûr fi'l'in : اِتَّخَذَ = "İttihaz eder." diye mâlum binâsı olarak okunması mümkündür. Böyle de rivâyet vardır. Bu takdirde cümlenin mânâsı şu olur : "...yaparsa cehennem'e gitmek için kendisine bir köprü ittihaz etmiş olur."

(102) Sahâbîdir. Mısır'a gitmiş ve Abdülmelik'in halifeliği zamanına kadar orada kalmıştır. (Tehfetü'l-Ahvezî c. 1. Sah. 366)

(۸۹) باب ما جاء في الكلام بمد نزول الإمام عن المنبر

89 — İMAM MİNBERDEN İNDİKTEN SONRA
KONUŞMAK HAKKINDA GELEN
(HADİSLER) BÂBİ

۱۱۱۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ ، عَنْ ثَابِتٍ ،

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُكَلِّمُ فِي الْحَاجَةِ ، إِذَا نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ .

T E R C E M E S İ

1117) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü (hutbeden sonra) minberden indiği zaman ihtiyaç olduğunda konuşurdu."

İ Z A H İ

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler biraz uzuncadır. Ebû Dâvûd'un rivâyeti meâlen şöyledir :

"Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minberden iniyor, cemâattan bir adam ihtiyacı hakkında O'nunla konuşuyor. O da ayakta bekliyor ve adamın işi bitince, O namaza başlıyor iken gördüm."

Hadis, hutbe bittikten sonra ve henüz namaza başlamamış iken imamın konuşmasının câizliğine delâlet eder.

El-Menhel yazarının dediğine göre Atâ', Tâvus, Zühri, Bekr el-Müzenî, Nahai, Mâlik, Şâfii, İshak ve Yakup böyle hükmetmişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in de böyle dediği rivâyet olunmuştur.

Hanefî âlimlerinden Ebû Yûsuf ile Muhammed de : Bunda beis yok, demişlerdir. Âlimlerin çoğunun görüşü budur.

İbnü'l-Arabî : Bence en sahihi, hutbeden sonra konuşmaktır. Çünkü cuma gününde duâların makbul olduğu saatin, imanın minbere çıktığı anla namazın kılındığı an arasındaki sürede olduğunu Müslim rivâyet etmiştir. Artık bu zamanın zikir ve duâ ile geçirilmesi uygun olanıdır, demiştir.

El-Menhel yazarı : Bu hadis, namaz bitinceye kadar susmayı emreden hadislere muhâlif değildir. Çünkü bu hadis, ihtiyaç hâlinde konuşmaya izin verir, demiştir.

S i n d i : Bu ve benzeri hadislerin zâhiri hutbeden önce ve sonra olsun, imamın sustuğu başka zaman olsun konuşmanın yasaklığına delâlet eder, demiştir.

(۹۰) باب ما جاء في القراءة في الصلاة يوم الجمعة

90 — CUMA NAMAZINDAKİ KIRAAT HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۱۸ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَدَنِيُّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ؛ قَالَ : اسْتَحْلَفَ مَرْوَانَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَلَى الْمَدِينَةِ . فَفَرَّجَ إِلَى مَكَّةَ . فَصَلَّى بِنَا أَبُو هُرَيْرَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْجُمُعَةِ ، فِي السَّجْدَةِ الْأُولَى . وَفِي الْآخِرَةِ ، إِذَا جَاءَكَ الْمُنَاقِقُونَ .

قَالَ عُمَيْدُ اللَّهِ : فَأَذْرَكْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ حِينَ أَنْصَرَفَ . فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّكَ قَرَأْتَ بِسُورَتَيْنِ كَانَ عَلَى يَقْرَأُ بِهِمَا بِالْكُوفَةِ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهِمَا .

T E R C E M E S İ

1118) "... Ubeydullah (103) bin Ebî Râfi' (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

(Medine-i Münevvere vâlisi) Mervân (104) (bin el-Hakem) (Ra-

(103) Medinelidir. Babasından, anasından, Ali'den ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Râvileri ise İbrâhim ve Abdullah ismindeki iki oğlu Muhammed bin el-Münke'dir, el-Mutemir bin Süleymân, El-A'rac ve çok kimsedir. Sika bir râvidir. Hadisçiler onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cilt 5, Sah. 150)

104) Mervân Sahâbidir. Fakat Peygamber (S.A.V.)'den rivâyeti sâbit değildir. Hicri 2. yılı doğmuş, Hz. Osman halife iken kâtipliğini yapmış, fıkıhçılardan sayılmıştır. Ömer, Osman, Ali, Zeyd bin Sâbit ve başka sahâbîlerden rivâyet etmiştir. Kendisinden de sahâbîlerden Sehl bin Sa'd ve Tabîllerden oğlu Abdülmelik, Ali bin el-Hüseyn, Urve bin Zübeyr, Said bin el-Müseyyeb (R.A.) ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Muâviye (R.A.) devrinde Medine vâililiği yapmıştır. Muâviye bin Yezid öldüğünde Şam'da bulunan Mervân'a bâzıları blat etti. Bir ara Mısır'ı da kendine bağladı. O'nun halifeliliği 6 ay sürdü. Hicri 65. yılı Ramazan ayında vefât etti. (El-Menhel : Cild 2, Sah. 191)

diyallâhü anhumâ), Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'a Medine vâli-
liği vekâletini vererek Mekke'ye gitti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre
(Radiyallâhü anh) bize Cuma namazını kıldırdı. (Fâtihadan) sonra
birinci rek'atta 'el-Cumua, sûresini ve son rek'atte, 'el-Münafikûn, sû-
resini okudu.

Ubeydullah demiştir ki : Ebu Hüreyre (Radiyallâhü anh) namaz-
dan dönüp gidince ben ona yetişerek dedim ki : Ali (Radiyallâhü
anh)'ın Kûfe'de Cuma namazında devamlı okuduğu iki sûreyi oku-
dum. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) dedi ki : Ben Resûlullah (Sal-
lallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu iki sûreyi (cumada) okurken işit-
tim."

۱۱۱۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا سُفْيَانُ . أَنبَأَنَا ضَمْرَةُ بْنُ سَعِيدٍ ،

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : كَتَبَ الضَّحَّاكُ بْنُ قَبَسٍ إِلَى الثُّمَّانِ بْنِ بَشِيرٍ : أَخْبَرَنَا ،

بِأَيِّ شَيْءٍ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، مَعَ سُورَةِ الْجُمُعَةِ ؛ قَالَ : كَانَ يَقْرَأُ فِيهَا

- هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ النَّاشِئَةِ - .

TERCEMESİ

1119) "... Ubeydullah bin Abdillâh (bin Utbe) (Radiyallâhü anhumâ)'-
dan, rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Dahhâk (105) bin Kays (Radiyallâhü anh), Numan (106) bin Be-
şir (Radiyallâhü anhumâ)'ya mektup yazarak Peygamber (Sallalla-
hü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazında (birinci rek'atte okuduğu)
Cuma sûresi ile beraber (ikinci rek'atte) ne okuduğunu bize bildirin
diye sordu? Numan :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma namazı (nın ikin-
ci rekâtı) nda; هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ النَّاشِئَةِ (sûresini okurdu, diye cevap
verdi."

(105) el-Fehri, Peygamber (S.A.V.)'den ve Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiş,
kendisinden de Şa'bi, Said bin Cübeyr, Meymun bin Mihrân ve sahâbîlerden Muâ-
viye (R.A.), rivâyet etmişlerdir. Şam fethinde bulunmuş, Yezid'in ölümünden son-
ra idâreyi ele alarak halktan biat etmelerini istemiş, Mervân ile arasında çıkan
savaşta katledilmiştir. (H. 64). Peygamber (S.A.V.)'in vefâtından 6 yıl önce doğduğu
söylenmiştir. (Hulâsa : 177)

(106) Hâl Tercemesi 112. hadîs izahında geçmiştir.

۱۱۲۰ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ ، عَنْ أَبِي عِنْبَةَ الْخَوْلَانِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ بِسَبْعِ اسْمِ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ .

في الزوائد : سعيد بن سنان ضعيف . وأصل الحديث في الصحيحين وغيرهما بسند آخر .

T E R C E M E S İ

1120) "... Ebû İnebe el-Havlâni (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma namazında (birinci rek'atte); *sûresini ve (ikinci rek'atte);* سَبْعِ اسْمِ رَبِّكَ الْأَعْلَى; *sûresini okurdu."* هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ

Not : Zevâid'de : Râvi Said bin Sinân zayıftır. Hadisin aslı Buhârî, Müslim ve diğer kitablarda, başka bir sened ile rivâyet edilmiştir, diye bilgi vardır.

HADİSLERİN İZAHİ

1118 nolu Ubeydullah bin Ebi Râfi' . (*Radıyallâhü anh*)'in hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de az lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir. Hep-sinden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazının ilk rek'atinde Cumâ sûresini ve ikinci rek'atinde el-Münâfikûn sûresini okuduğu anlaşılır.

Ebû Hürayre (*Radıyallâhü anh*)'in sözü sanki bir sorunun cevabıdır. Çünkü Ubeydullah (*Radıyallâhü anh*) : Ali (*Radıyallâhü anh*)'in Kûfe'de devamlı okuduğu mezkûr sûreleri okudun! derken; bunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dayalı bir yönü var mı demek istemiş?

Bu iki sûreyi cuma namazında okumanın hikmetini el-Menhel yazarı şöyle anlatır :

"Cumâ sûresinde Cuma ile ilgili hükümler, Mü'minlere övgü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinin fazîl-lerleri ve ibâdete teşvik vardır. Mûnâfikûn sûresinde de, mûnâfiklar, tevbe etmeyişlerinden ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kendilerinin günahlarının bağışlanması yolunda duâ ve istiğfar etmesi için mürâcaat etmeyişlerinden dolayı kınanıyor ve güzel nasihatlar ihtivâ ediyor."

1119 nolu Ubeydullah bin Abdillâh'ın hadisini Mâlik, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

D a h h a k (Radyallâhü anh)'in yazışma sûretiyle N u ' m a n (Radyallâhü anh)'a mezkûr soruyu sorduğu M ü s l i m 'in rivâyetinde de belirtilmiştir. D a h h â k (Radyallâhü anh) ve çevresi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cumanın ilk rek'atında Cumâ sûresini okuduğunu bildikleri için yalnız 2. rek'atte ne okuduğunu sormuşlardır.

1120 nolu E b ü İ n e b e (Radyallâhü anh)'m hadisini A h m e d , E b ü D â v ü d , N e s â i ve B e y h a k i , E b ü İ n e b e (Radyallâhü anh)'den değil S e m ü r e b i n C ü n d ü b (Radyallâhü anh)'den başka bir senedle rivâyet etmişlerdir.

Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazının ilk rek'atında El-A'lâ sûresini ve ikinci rek'atte El-Ğâşiye sûresini okuduğuna delâlet eder.

Bu bâbta rivâyet olunan hadislerden alınan netice şudur ki cuma namazının ilk rek'atında Cumâ sûresini, son rek'atte El-Münâfikûn sûresini; yahut ilk rek'atte Cumâ ve son rek'atte El-Ğâşiye sûrelerini veyâhut ilk rek'atte El-A'lâ ve ikincisinde El-Ğâşiye sûrelerini okumak sünnettir. Bunlardan hangilerinin afdal olduğu husûsunda ihtilâf vardır.

1. Ş â f i i ve A h m e d , Cumâ ve Münâfikûn sûrelerini tercih etmişler.

2. M â l i k , Cumâ ve Ğâşiye sûrelerini ihtiyar etmiştir.

3. H a n e f i âlimleri: İmam vakit namazlarında olduğu gibi Cuma namazında da istediği yerden okur. Bu rivâyetlerin hepsi sâbittir. Şunu buna tercih etmenin nedeni yoktur, demişlerdir.

(۹۱) باب ما جاء فيمن أدرك من الجمعة ركعة

91 — CUMA NAMAZINDAN (YALNIZ) BİR REK'ATE
YETİŞEN HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۲۱ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنبَأَنَا عُمَرُ بْنُ حَبِيبٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ ،
عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ
قَالَ « مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الْجُمُعَةِ رَكْعَةً فَلْيَصِلْ إِلَيْهَا أُخْرَى » .

فی الزوائد : فی إسناده عمر بن حبيب ، متفق علی ضعفه .

T E R C E M E S İ

1121) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Cuma namazının bir rek'atine yetişen kimse o rek'ate bir rek'at eklesin.»

Not : İsnadındaki râvi Ömer bin Habîb'in zayıflığı husûsunda âlimlerin ittifak ettikleri Zevâid'de bildirilmiştir.

۱۱۲۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمِشْلَامُ بْنُ عَمَّارٍ . قَالَ : تَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةً فَقَدْ أَدْرَكَ » .

T E R C E M E S İ

1122) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Namazın bir rek'atine yetişen kimse, (o namaza) yetmişmiş olur.»

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan ilk hadisi Dârekutni ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarının nakline göre bunların rivâyetlerinde şu ziyade vardır :

فَإِنْ أَدْرَكَهُمْ جُلُوسًا صَلَّى أَرْبَعًا = «Eğer kişi, Cuma namazı cemâatına teşehhüdde yetişirse, dört rek'at kılsın.»

Bu ziyade ile beraber düşünülürse hadisten çıkarılan hüküm şu olmuş olur : Cuma namazına geç kalan kişi mescide vardığında cemâat Cuma namazının bir rek'atını kılmış ise, gelen şahıs hemen imama uyar, cemâatla beraber bir rek'at kılar. İmam selâm verdikten sonra kalkar bir rek'at daha kılar ve selâm verir. Şayet cemâat iki rek'atı kılmış ve teşehhüd için oturmuş iken, cemâata yetişirse, imam selâm verdikten sonra kalkar dört rek'at ögle namazını kılar.

Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'ın ikinci hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhakî ve Dârekutni de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ha-

disin ikinci cümlesinde; فَقَدْ أَذْرَكَ الصَّلَاةَ = «O namaza yetişmiş olur.» buyurulur. Yâni : الصَّلَاةُ kelimesi vardır. Bu kelimenin anlamını tercemede parentez içine aldım.

Hadisin ilk cümlesi olan : «Namazın bir rek'atına yetişen» cümlesindeki namazdan maksat cuma namazı olabilir. Bâbımıza uygun olanı budur. E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'ın ilk hadisi, cuma namazına âit olduğu için ona mutâbakat da hâsıl olur.

Namaz kelimesi umumî olarak yorumlanabilir. Yâni cuma namazı olsun vakit namazı olsun, hepsinin hükmü aynidir. Umumi mânâda düşünülünce cuma namazını da kapsamına almış olur. Ve hadis, yine bu bâba mutâbakat hâlindedir. El-Menhel yazarının naklen beyânına göre Z ü h r i ikinci yorumun doğru olduğunu söylemiştir.

Hadisin ikinci cümlesi olan «... O namaza yetişmiş olur.» ifadesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Zâhir olan yorum şudur :

Cuma namazının bir rek'atine yetişen kimse cuma namazına yetişmiş olur. Yâni imam selâm verince kalkar bir rek'at daha kıldık-tan sonra selâm verir. Cumanın bir rek'atine de yetişemeyen, mese-lâ teşehhüdde cemâata yetişen kimse cuma namazına yetişmiş sayılmaz. Yâni imam selâm verince kalkıp dört rek'at namaz kılar. Bu yorum bir önceki hadisin D â r e k u t n i ve B e y h a k i'nin rivâyetlerine uygun olur.

Şâyet hadisteki namaz vakit namazlarını da kapsıyan şekilde yorumlanırsa ikinci cümlesini aşağıdaki şekillerde yorumlamak mümkündür :

1. Cemâatla namaz kılınırken yalnız bir rek'atine yetişen kimse cemâatın faziletine yetişmiş olur.

2. Henüz vakit çıkmadan farz namazın bir rek'atine yetişen ve kalan rek'atleri vakit çıktıktan sonra kılan kimse o namazı vaktinde kılmış olur, kazâya bırakmış sayılmaz.

CUMÂ NAMAZININ BİR REK'ATİNE YETİŞEN HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Şâfiiler, Mâlikiler, Ahmed, Hanefi'lerden Muhammed, ayrıca İshak, Ebû Sevr, Zühri, Evzâi, Sevri, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer,

Enes, Saïd bin el-Müseyyeb, el-Esved, Alkame, Hasan-ı Basri, Urve bin Zübeyr, Nahai ve İbn ü'l-Münzir (Radiyallâhü anhüm)'a göre cuma namazının bir rek'atine yetişen kişi, imamın selâmından sonra kalkar, bir rek'at daha kılarak selâm verir ve cuma namazına yetişmiş olur. Şayet teşehhüdde cemâata yetişirse imamın selâmından sonra dört rek'at kılar ve Cuma namazına yetişmiş sayılmaz. Kıldığı namaz o günkü öğle farzı yerine geçmiş olur.

2. El-Hakem, Hammâd, Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf demişler ki: Teşehhüdde imama yetişen kimse cuma namazına yetişmiş olur. İmamın selâmından sonra kalkıp iki rek'at kılar ve selâm verir.

Bu grubun delili Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyet ettikleri Efendimizin şu hadisidir :

مَا أَذْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتَوْا = -Yetiştirdiğinizi (imamla) kılı-

nız, kaçırdığınızı da (imamın selâmından sonra) tamamlayınız.»

Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf: Bu hadis umumî olu-
şu itibariyle henüz imam selâm vermeden teşehhüdde ona yetişen kimseye şâmilidir. Çünkü bu hadise göre teşehhüdde imama yetişen şahıs niyet etmiş olduğu cuma namazını tamamlamak zorundadır. Hattâ imama sehiv secdesinde yetişen kişi de bu hükme tâbidir, demişlerdir.

Birinci grup, mezkûr hadisın bu bâbta rivâyet edilen hadislerle hususilik kazandığını yâni cuma namazının bu umumî hükümden istisna edildiğini söylerler.

CUMA NAMAZININ BİR REK'ATINDEN DAHA BİR MİKTARINA YETİŞEN NASIL NİYET EDER?

1. Haneî âlimlerine göre meselâ teşehhüdde imama uyan kimse cuma namazına niyet ederek namaza başlar ve imamın selâmından sonra kalkıp iki rek'at kılarak selâm verir, kıldığı namaz cuma namazı sayılır.

2. Şâfiiler ve Hanbeliler'den Muhammed: İkinci rek'atın rükûundan sonra, imama uyan kimse cuma namazı niyeti ile namaza başlar, imamın selâmından sonra dört rek'at kılar.

rak selâm verir, demişlerdir. Yâni Cuma'ya niyet etmiş, fakat öğleyi kılmış olur.

3. H a n b e l i l e r : Durumu yukarda anlatılan kimse, eğer öğleye niyet etmiş ise ve öğle vakti girmiş ise, imam selâm verince, adam dört rek'at kılar ve kıldığı öğle namazı sayılır. Şayet niyet ederken Cuma'ya niyet etmiş ise veyâhut henüz öğle vakti girmeden cuma namazına başlamış ise kıldığı namaz nâfile sayılır, demişlerdir.

4. M â l i k i l e r : Anılan adam, Cuma'ya niyet edecek ve imam selâm verince öğle namazı olarak tamamliyaacak, demişlerdir.

۱۱۲۳ — حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارِ الْحَمَصِيِّ . ثنا يَحْيَى بْنُ الْوَلِيدِ . ثنا يُونُسُ بْنُ زَيْدِ الْأَيْلِيِّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ : قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَذْرَكَ رَكْعَةً مِنْ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ أَوْ غَيْرَهَا ، فَقَدْ أَذْرَكَ الصَّلَاةَ » .

T E R C E M E S İ

1123) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Cuma namazının veyâ başka namazın bir rek'atine yetişen kimse o namaza yetişmiş olur.»

İ Z A H I

Nesâî ve Dârekutnî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bu hadis, umumidir. Cuma namazı olsun başka namaz olsun bir rek'atı cemâatla kılan kimse cemâatın faziletine kavuşmuş olur, veyâ o namazı edâ etmiş, yâni kazâyâ bırakmadan kılmış olur. Hadis daha önceki hadislerle benzediği için oradaki izahla yetineyim.

(۹۲) باب ما جاء من أين تؤتى الجمعة

92 — CUMA NAMAZINA NE KADAR MESAFEDEN GELİNECEĞİNE DAİR VARİD OLAN HADİS BÂBİ

۱۱۲۴ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ،

عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : إِنَّ أَهْلَ قُبَاءَ كَانُوا يَجْمَعُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

يَوْمَ الْجُمُعَةِ .

فی الزوائد : فی إسناده عبد الله بن عمر وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

1124) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan: Şöyle demiştir :

Kuba ehli Cuma günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mescidine gelerek) beraberinde Cuma namazını kılarlardı."

Not : Bunun senedindeki Nâfi'nin râvisi olan Abdullah'ın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Cuma namazının kılındığı şehirde oturan ve şer'an özürlü olmayan erkeklere cuma namazı farzdır. Şehir içindekilerin evleri ezan sesini işitmeyecek kadar câmiden uzak olsa bile âlimlerin icmâ ile cuma namazına gitmek mecburiyetindedir. Şehrin dışında oturanlara cumanın farz olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır.

El-Menhel yazarı bu ihtilâfla ilgili olarak şunları söyler :

"1. Amr bin el-As, Said bin el-Müseyyeb, Ahmed ve İshak (*Radıyallâhü anhüm*) : Şehir dışındakiler cuma ezanını işitir durumda iseler onlara cuma namazı farzdır, işitmez derecede uzakta ise farz değil, demişlerdir. Şâfiîler de aynı şeyi söyleyerek : Ezan sesini işitmek husûsunda muteber olan durum şudur : Rüzgârın esmediği ve seslerle gürültülerin kesildiği bir vakitte şehrin kenarında müezzin ezan okurken, şehrin dışında ve o yönde bulunan mükellef, kulağını ezan sesine verdiği takdirde ezan sesini işitirse Cuma namazına gitmesi farzdır, işitmezse farz değildir, demişlerdir.

2. İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre, Enes, el-Hasan, Atâ', Nâfi', İkrime, el-Hakem ve Evzâi (*Radıyallâhü anhüm*) : Şehrin dışındaki kimse, şehirde cuma namazını kıldıktan sonra, akşam karanlığından önce evine ulaşabilirse cuma namazına gitmesi farzdır, demişlerdir.

3. Zeyd bin Ali, el-Bakır, Ebû Hanife ve re'y ehli : Şehrin dışında olanlar ezan sesini işitseler bile onlara cuma namazına gitmek farz değil, demişler. Hanefîler'den

M u h a m m e d , Ş â f i i l e r gibi : Ezan sesini işitme farzdır, demiştir.

4. M â l i k ve e l - L e y s : Şehirden âzami üç mil uzakta bulunana farzdır, demişlerdir.

5. İ b n ü ' l - M ü n z i r , R a b i a ve rivâyete göre Z ü h r i bu mesafeyi dört mil olarak tayin etmişlerdir."

El-Menhel yazarı bu arada başka kavilleri de nakletmiştir.

K ü b a , M e d i n e - i M ü n e v v e r e ' y e 2 - 3 mil mesâfe-
dedir. Buranın cemâatinin cuma namazı için M e d i n e - i M ü -
n e v v e r e ' y e gittikleri bu hadîste bildirilmiştir.

(۹۳) بَابُ فِيمَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ عَذْرٍ

93 — ÖZÜRSÜZ OLARAK CUMA NAMAZINI TERKEDEN HAKKINDAKİ BÂB

۱۱۲۵ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، وَيزِيدُ بْنُ هَارُونَ ،
وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ . قَالُوا : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو . حَدَّثَنِي عُبيدَةُ بْنُ سُفْيَانَ الْخَضْرِيُّ ،
عَنْ أَبِي الْجَمْدِ الضَّمَرِيِّ ، وَكَانَ لَهُ صُحْبَةٌ ، قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ
ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، تَهَاوَنَّا بِهَا ، طُبِعَ عَلَى قَلْبِهِ » .

TERCEMESİ

1125) "... Sahâbîlik şerefine mazhar olmuş olan Ebü'l-Ca'd ed-Demri (107) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu demiştir :

«Her kim pek önemsemediğinden dolayı Cuma namazını üç defa terkederse kalbi mühürlenir.»

İ Z A H I

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhakî, Dâ-
remî ve el-Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

(107) Adı ya Edra' veya Amr bin Bükeyr'dir. Peygamber (S.A.V.)'den ve Selmân-ı Fârisi (R.A.)'den rivâyeti vardır. Râvisi Ubeyde bin Süfyan'dır. Mekke fethinde ve Tebük seferinde kavmine kumandan kılınmıştır. Cemel vak'asında Aîşe (R.A.) yanlısı olarak katledilmiştir. Dört sünen sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel : 6. C., 195. Sah.)

Tehavün : Bu kelimenin sözlük mânâsı istihfaf ve küçümsemektir. Hadisteki bu kelime ile bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü, Cuma namazını küçümsemek küfrü müciptir. Bu nedenle burada kastedilen mânâ, tembellik ederek önem vermemektir. **E l - I r a k i :** Tehavünden maksat, özürsüz olarak terketmektir, demiştir.

Tabî' : Mühürlemektir. Burada kasdedilen mânâ : Hayrın ulaşmasına engel olan kasvet, katılık ve kararmaktır. **E b ü M u â z :** Kalbin mühürlenmesinden maksat, günahlar yüzünden kalbin kapkara bir hale düşmesidir, demiştir. **E l - I r a k i de :** Kalbin mühürlenmesi, onun, münâfık kalbine dönüşmesidir, demiştir.

Hadisin zâhirine göre, üç Cumayı aralıklı da terk edenin kalbi mühürlenir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir.

Üst üste üç Cumayı terkedenlerin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. 1127 nolu hadis ve **B e y h a k i ' n i n C â b i r** (Radiyallâhü anh)'den ve **D e y l e m i ' n i n E n e s** (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri : **مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ مُتَوَالِيَاتٍ مِنْ غَيْرِ عَذْرِ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ**

= «Özürsüz olarak üst üste üç Cumayı terk edenin kalbini Allah mühürler.» hadisi, son ihtimali te'yid eder.

Üç Cumaya kadar kalbin mühürlenmemesi ilâhi bir müsamaha ve kulun doğru yola yönelmesine bir fırsattır.

١١٢٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا أَبُو عَامِرٍ . ثنا زُهَيْرٌ ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ .
ع وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى الْمَصْرِيُّ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ ، عَنْ أُسَيْدٍ ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ تَرَكَ
الْجُمُعَةَ ، ثَلَاثًا ، مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ ، طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ » .
في الزوائد : الحديث إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1126) "... Câbir bin Abdillâh (Radiyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Zarûret (şer'i özü) olmaksızın üç defa Cuma namazını terkenin kalbini Allah mühürler.»

Not : İsnadının sahih ve ricâlınm sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

۱۱۲۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مَعْدِيُّ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا ابْنُ عَجَلَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا هَلْ عَسَى أَحَدُكُمْ أَنْ يَتَّخِذَ الصُّبَّةَ مِنْ النَّعَمِ عَلَى رَأْسِ مِيلٍ أَوْ مِيلَيْنِ ، فَيَتَعَدَّرَ عَلَيْهِ الْكَلَاءُ ، فَيُرْتَفِعَ . ثُمَّ تَجِيءُ الْجُمُعَةُ فَلَا يَجِيءُ وَلَا يَشْهَدُهَا . وَتَجِيءُ الْجُمُعَةُ فَلَا يَشْهَدُهَا . وَتَجِيءُ الْجُمُعَةُ فَلَا يَشْهَدُهَا . حَتَّى يُطْبَعَ عَلَى قَلْبِهِ . »

فی الزوائد : إسناده ضعیف . فیہ معدی بن سلیمان وهو ضعیف .

TERCEMESİ

1127) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

-Herhangi birinizden hiç umulur mu ki: (Şehirden) bir iki mil uzakta, davar sürüsünü itti haz etsin, orada ot temin imkânsızlaşır da daha uzaklara gitsin, sonra Cuma namazı vakti olur da kendisi gelip kılmasın, (ikinci) Cuma olur da (yine) kılmasın, (üçüncü) Cuma olur da gelip kılmasın. (Hiç birinizden umulmayan bu hareket) nihayet (sahibinin) kalbinin mühürlenmesine sebep olur.-

Not : Râvi Ma'dî bin Süleymân zayıf olduğundan isnadın zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bunu İ b n - i H u z e y m e de rivâyet etmiştir. Hadis üst üste üç Cumayı özürsüz terketmenin kalbin mühürlenmesine sebep olduğuna şehirden iki milden daha uzakta bulunanlara Cuma namazına gitmenin farz olduğunu ve hayvancılıkla iştilal etmenin Cuma namazına gitmemek için bir mâzeret sayılmıyacağına delâlet eder.

Hadiste geçen Subbe : At veyâ koyun - keçi veyâ deve sürüsüdür. Bu sürüdeki davar toplamı 20 ilâ 30 veyâ on ile kırk arasında değişir. Bu kadarlık sürüye Serîyye de denilebilir.

Şehir dışındakilerin Cuma namazına gitmeleri ile ilgili âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta anlattım.

۱۱۲۸ — حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا نُوْحُ بْنُ قَبَسٍ ، عَنْ أَخِيهِ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مُتَعَمِّدًا ، فَلْيَتَّصِدَّقْ بِدِينَارٍ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ ، فَبِنِصْفِ دِينَارٍ » .

T E R C E M E S İ

1128) "... Semûre bin Cündüb (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edidiğine göre: Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Bile bile (bir) Cuma namazına gitmeyen kimse bir altını sadaka olarak versin, (buna) gücü yetmezse yarım altın tasadduk etsin.»

İ Z A H I

Nesâî, Ebû Dâvûd, el-Hâkim ve Beyhakî de Semûre (*Radıyallâhü anh*)'nin bu hadisini değişik senedle rivâyet etmişlerdir.

Hadis, bilerek ve hatırlıyarak bir Cuma namazına gitmeyenin bu keffareti ödemesini emretmiştir. Bu emir mendûbluk içindir. Vücûp için değildir. Çünkü Cuma namazı kılınmayınca onun yerine öğle namazı kılınır. Hadiste anılan keffâret, Cuma namazına gitmemek günâhını hafifletmek içindir, kökünden gidermek için değildir. Zirâ vârid olan sahih hadislerden anlaşıldığı gibi özürsüz Cumayı terketmek büyük günahlardandır. Cuma namazına özürsüz olarak gitmemenin günahından kurtulmak için o günkü öğle namazını kılmak, varsa bir altını sadaka olarak dağıtmak ve bir daha gitmemezlik etmemek kararı ile tevbe etmek şarttır.

Bir altını sadaka veremeyen kimse, maddî imkânları yarım altını vermeye elverişli ise bunu yapması menduptur.

(۹۴) باب ما جاء في الصلاة قبل الجمعة

94 — CUMA FARZINDAN ÖNCE (KILINACAK)

NAMAZ HAKKINDA GELEN (HADİS) BÂBİ

۱۱۲۹ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ . ثنا يَحْيَى ، عَنْ مُبَشَّرِ بْنِ عُيَيْنٍ ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ ، عَنْ عَطِيَّةِ الْعَوْفِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَرَكُّعُ قَبْلَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعًا . لَا يَفْصِلُ فِي شَيْءٍ مِنْهُمْ .

فی الزوائد : إسناده مسلسل بالضعفاء : عطية متفق على ضعفه . وحجاج مدلس . ومبشر بن عبيد كذاب . وبقيه ، هو ابن الوليد ، مدلس .

T E R C E M E S İ

1129) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radiyallâhü anhumâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma farzından önce dört rek'at namaz kılardı. Bu dört rek'atın arasında selâm vermezdi."

Not : Zevâid'de : Bu isnad, zayıf râviler zincirinden kuruludur. Çünkü râvilerden Atiyye'nin zayıflığı hususunda ittifak edilmiştir. Haccac, tedliscidir, Mübeşşir bin Ubeyd, Kezzabtır, İbnü'l-Velîd olan Bakîyye de tedliscidir, denmiştir.

İ Z A H İ

Hadis, Cuma farzından önce dört rek'at sünnet kılmanın meşrûluğuna delâlet eder. Tirmizi de: İbn-i Mes'ud (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi Cuma farzından önce ve sonra dörder rek'at namaz kılardı. İbnü'l-Mübârek ve Sevrî böyle hükmetmişlerdir, der.

Cuma farzından önce sünnetin kılınmasına hükmeden âlimlerin delillerinden bir kısmı da 87. bâtta geçen (1112 - 1114) nolu ve Süleykel-Gatafânî (*Radiyallâhü anh*) ile ilgili hadislerdir.

Buhârî ve Müslim'in Abdullah bin Muğaffel (*Radiyallâhü anh*)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri :

بَيْنَ كُلِّ آذَانَيْنِ صَلَاةٌ = «Her ezan ile ikamet arasında bir namaz vardır.» hadisidir.

Cumadan evvel sünnet vardır, diyen âlimlerin delilleri yanında şu beyanları da vardır :

Cuma namazı öğle namazından bedeldir. Öğle namazı için mevcut sünnet, Cuma namazı için de aynen mevcuttur.

El-Menhel yazarı Cuma farzından önce sünnet vardır diyenlerin delillerini ve yoktur diyenlerin bu delillere itirazlarını uzunca izah etmiştir. Hülâsa olarak :

Mâlik, meşhur kavline göre Ahmed ve Şâfiî'nin bazı arkadaşları : Cuma farzından önce, sünnet yoktur, demişlerdir. Bu husustaki dört mezhebin hükmü şudur :

1. H a n e f i mezhebine göre dört rek'at sünnet bir selâmla kılınır.

2. Ş â f i i mezhebine göre iki rek'at müekked ve iki rek'at gayr-ı müekked olmak üzere dört rek'at sünnet kılınır. İkişer rek'at-ten selâm vermek daha faziletlidir.

3. H a n b e l i mezhebine göre asgari 2 ve azami 6 rek'at sünnet kılınır. Ama bu namaz, Cumaya bağlı râtib türünden değildir.

4. M â l i k i mezhebine göre Cuma farzından önce sünnet yoktur.

(۹۵) باب ما جاء في الصلاة بعد الجمعة

95 — CUMA FARZINDAN SONRA (KILINACAK) NAMAZ HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۳۰ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ ، إِذَا صَلَّى الْجُمُعَةَ ، انصَرَفَ ، فَصَلَّى سَجْدَتَيْنِ فِي يَتِيدِهِ ، ثُمَّ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ ذَلِكَ .

T E R C E M E S İ

1130) "... Abdullah bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre :

Cuma farzını kılınca (mescidden) dönüp giderdi de evinde iki rek'at namaz kılardı. Sonra demiştir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), böyle yapardı."

۱۱۳۱ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ عَمْرِو ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ رَكَعَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1131) "... Sâlim'in babası (İbn-i Ömer) (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma farzından sonra (evinde) iki rek'at namaz kılardı."

۱۱۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَأَبُو السَّائِبِ سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ . قَالَ :
 تَابَعَهُ اللَّهُ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ مُهْمِلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ :
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَلَّيْتُمْ بَعْدَ الْجُمُعَةِ ، فَصَلُّوا أَرْبَعًا » .

T E R C E M E S İ

1132) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Cuma farzından sonra namaz kıldığınızda dört rek'at kılınız.»

İ Z A H I

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in ilk hadisini Müslim, Nesâî ve Tirmizî de rivâyet etmişler. Ebû Dâvûd ve Beyhakî de benzerini rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin rivâyetinde hadisin başında şu ziyâde vardır :
 كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُطِيلُ الصَّلَاةَ قَبْلَ الْجُمُعَةِ = İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhü-mâ) Cuma'dan önceki namazı uzun tutardı.»

Bu ziyâde Cuma'dan önce sünnet vardır, diyen âlimler için bir delildir.

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in ikinci hadisini Müslim, Tirmizî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunu rivâyet etmişler, bunların rivâyetinde : فِي بَيْتِهِ = "evinde" ziyâdesi vardır. Tercemede bu ziyâde parentez içi ifâde ile gösterilmiştir. Bu ziyâde, efendimizin Cuma'dan sonraki iki rek'atı evinde kıldığını belirtir.

Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler şöyledir :

مَنْ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ فَلْيُصَلِّ أَرْبَعًا = «Cuma'dan sonra kim namaz kılacaksa dört rek'at kılsın.»

Âlimler bu hadisteki emrin mendubluk için olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis Cuma'dan sonra dört rek'at sünnet kılmanın müsta-

hablûğına delâlet eder. Bunun mescidde veyâ evde kılınmasına dâir bir kayıt yoktur.

Bu bâbtaki ilk iki hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma'dan sonra, eve dönüp orada iki rek'at kıldığını delâlet eder. Son hadiste, Cuma'dan sonra dört rek'at kılınması emredilmiştir.

N e v e v i bu husûsta özetle şöyle der :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzı vakitlerde Cuma'dan sonra yalnız iki rek'at kılmakla en azın iki rek'at olduğunu beyan etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseri zamanlarda Cuma'dan sonra dört rek'at kıldığı ma'lumdur. Çünkü dört rek'at kılmayı bize emreden ve bizi buna teşvik eden odur. Halbuki Onun hayra düşkünlüğü ve ibâdete iştiyâkı, bizimkinden çok fazladır.'

E l - I r â k i , N e v e v i 'nin bu sözüne itiraz ederek Cuma'dan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseri vakitlerde dört rek'at kıldığının mâ'lum olmadığını hattâ sanılmadığını, çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma'dan sonra evinde iki rek'at kıldığının sâbit olduğunu söylemiştir. E l - I r â k i sözlerine devamla : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dört rek'at kılmayı emretmesi, kendisinin dört rek'at kılmasını gerektirmez, demiştir.

El-Menhel yazarı, N e v e v i ve E l - I r â k i 'nin özetini buraya aldığımız sözlerini naklettikten sonra şöyle der :

"Velhâsıl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma'dan sonra dört rek'at namaz kılmayı ümmetine emretmiştir. Bu emir ümmetine mahsustur. Yâni zâtına şumülû yoktur. Kılınacak dört rek'atı evde kılmak kayıt ve şartını koşmamıştır. İ b n - i Ö m e r (Râdîyallâhü anh)'in hadisinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sadece iki rek'at kılması, ümmeti için dört rek'atın meşrû kılınmasına mâni değildir.

Z e r k â n i 'nin nakline göre İ b n - i B a t t â l şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazından sonra iki rek'at namazı evinde kılmasının hikmeti şudur : Cuma namazı öğle namazından bedel olduğu için mescidde sünnet kılmayı terk etmiş, tâ ki yanlış anlaşılmasın. Çünkü Cuma farzından sonra hemen aynı yerde iki rek'at sünnet kılsaydı bunun öğle namazından kısılmış iki rek'at olduğu sanılırdı.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma farzından hemen önce mescidde iki rek'at sünnet kılmaması da bu endişeden dolayı olabilir.

Cuma'dan sonraki sünnetler hakkında âlimlerin görüşleri :

Bu bâbtaki hadisler, Cuma'dan sonra sünnetin meşrûluğuna delalet ederler. Bu husûstaki âlimlerin görüşleri şöyledir :

1. **H a n e f i** âlimlerine göre Cuma'dan sonra dört rek'at sünnet kılınır. Ve iki rek'atte bir selâm verilmez. Dört rek'atin bitiminde selâm verilir. **İ b n - i M e s ' ü d** (Radiyallâhü anh) ve **N e h a i'**den bu kavil nakledilmiştir.

2. **Ş â f i i** âlimlerine göre ikisi müekked ve ikisi gayri müekked olmak üzere dört rek'at sünnet kılınır. İkiser rek'atte selâm vermek daha sevaptır. Eğer Cuma'dan sonra öğle namazını kılsa, Cumadan sonraki sünneti kılmaya gerek kalmaz. Çünkü kılacağı öğle farzından önceki sünnet, Cuma sünneti yerine geçer.

3. **H a n b e l i** âlimlerine göre Cuma'dan sonraki sünnet en az iki ve en çok altı rek'attir.

4. **M â l i k i** mezhebine göre Cuma namazına bağlı sünnet yoktur.

Bu bâbtaki hadisler, **M â l i k i** âlimlerinin aleyhinde delildir.

Bu bâbtaki hadisler, Cuma namazından sonraki sünnetlerin mescidde veya evde kılınabileceğine delâlet eder. Rivâyetlerin ekserisi evde kılınmasına âittir. Efdal olanı da budur. Çünkü nâfilelerin evlerde kılınmasına teşvik edici hadisler vardır.

ZUHR-İ ÂHİR KILMAK MES'ELESİ

Türkiye'de **H a n e f i** ve **Ş â f i i** mezhepleri mensuplarının bulunduğu ma'lumdur. Birden fazla câmide Cuma namazını kılan **Ş â f i i** ler, bundan sonra öğle namazını kılarlar. **H a n e f i** ler de Zuhr-i Ahir kılarlar. Bu husûstaki mezheplerin görüşlerini özetliyerek buraya almayı uygun gördüm :

Bu husustaki bilgiyi **A b d u r r a h m a n e l - C e z i r i**'nin te'lif ettiği dört mezhebin fıkhnına âit kitabın "Cuma" bahsinden aktarıyorum :

"Müslümanların bir yerde toplu halde Allah'a ibâdet etmeleri, müslümanlar arasında bulunması gereken muhabbet, şefkat, saygı

ve yardımlaşma bağlarının kuvvetlenmesi ve bu duygulara ters düşen duyguların bertaraf edilmesi gibi pek çok hikmetlere binâen Cuma namazı farz kılınmıştır. İhtiyaçtan fazla mescidlerde Cuma namazının kılınması, bu hikmetlere ters düşer. Bunun izahına gerek görmüyorum.

Bâzı İslâm âlimleri : İhtiyaç olmaksızın Cuma namazı bir çok câmide kılındığı takdirde, ihtiyâca cevap verecek ve daha önce Cuma namazı kılınan câmilerdeki Cuma sahihtir. Diğerleri sahih değildir. (Meselâ bir şehir halkından Cuma namazına gidenler için on câmi kâfi iken on beş câmide Cuma namazı kılındığı takdirde, namazı ilk kılan on câmi cemâatinin Cuması sahihtir. Geç kalan beş câmi cemâatinin Cuması sahih değildir. Öğle namazı kılmaları gerekir.) Bu husustaki mezheplerin görüşleri şöyledir :

1 — H a n e f î mezhebine göre müteaddit yerlerde kılınan Cuma namazı sahihtir. Yerlerin çokluğu, Cumanın sıhhatına zarar vermez. Hattâ hepsinin bir anda kılması mecburiyeti de yoktur. Lâkin bir mescidde Cuma namazını kılanlar, başka câmilerdekilerin daha önce kıldıklarını bildikleri zaman Zuhr-i Ahir niyetiyle dört rek'at namaz kılmaları vâcibtir. Bu dört rek'ati bir selâmla kılarlar. Avam tabakasının bunu farz olarak itikat etmemesi için bu namazın evde kılınması efdaldır. Bilindiği gibi H a n e f î mezhebinde vâcib, farz kadar kuvvetli değildir. İstersen zuhr-i ahiri kılmanın sünneti müekkekte olduğunu söyleyebilirsin. Şâyet başka câmilerin daha erken Cumayı kıldıklarından şüphe edilirse zuhr-i ahir niyetiyle dört rek'at namaz kılmak menduptur. Her rek'atte F â t i h a'dan sonra bir sûre veyâ üç kısa âyet okumak gerekir. Çünkü bu namazın nâfile olması muhtemeldir.

Cuma farzından sonra Cumanın dört rek'at sünneti kılınmalıdır. Ondan sonra zuhr-i ahir kılınmalı, daha sonra öğle vakti sünneti niyetiyle iki rek'at kılınmalıdır.

2 — Ş â f î mezhebine göre Cuma namazı kılınan yerlerin sayısı tam ihtiyaca göre ise hepsinin Cuması sahihtir. Cumadan sonra öğle namazı kılmaları menduptur. Şâyet yer sayısı ihtiyaçtan fazla ise ihtiyaç fazlası olanların Cuması sahih değildir. İlk kılan ve ihtiyaca cevap verecek sayıdaki yerlerin Cuması sahihtir. Namazdan geç çıkan diğerlerinininki sahih değildir. (Yukarıda H a n e f î mezhebinin görüşü anlatılırken parentez içinde verilen misal, burası için de verilebilir.)

Eğer bütün câmilerdeki cemâatların aynı anda Cuma farzına başladıkları tesbit edilirse veyâ muhtemel ise yâhut da hangi cemâatin

önce ve hangisinin sonra başladığı meçhul ise hepsinin Cuması bozulur. Bu takdirde ihtiyaç fazlası yerlerin kapatılması ve ihtiyaca kâfi gelen yerlerde cemâatın toplanıp Cuma namazını yeniden kılmaları gerekir. Bu mümkün olmadığı takdirde o günkü öğle namazını kılmaları gerekir.

3 — M â l i k i mezhebine göre bir şehirde müteaddit mescidler bulunup hangisinde daha önce Cuma namazı kılınmış ise her hafta Cuma namazını o mescidde kılmak mecburiyeti vardır. Bu hükmün dört şartı vardır. M â l i k i mezhebi mensupları memleketimizde bulunmadığı için bu şartları aktarmaya gerek görmüyorum.

4 — H a n b e l i mezhebi âlimleri, Ş â f i i mezhebi âlimlerinin görüşlerine yakın bir görüşe sahiptirler. Bunlara göre Cuma namazı kılınan yerlerin sayısı, tam ihtiyaca göre ayarlanmış ise Cumadan sonra öğle namazı kılmak evlâdır. Şayet Cuma namazı kılınan yerlerin sayısı ihtiyaçtan fazla ise devlet yetkilisinin Cuma için izin verdiği câmilerdeki Cuma namazı sahihtir. Şu şartla ki: Onun izin verdiği câmilerin sayısı ihtiyaçtan fazla olmamalıdır. Aksi takdirde izin alanlardan, Cumayı ilk kılanlarıki sahihtir. Diğerleri sahih değildir. Kimlerin önce kıldıkları bilinmezse Ş â f i i mezhebinde olduğu gibi tekrar şartlara uygun olarak Cuma için toplanmaları mümkün olmadığı takdirde o günkü öğle namazını kılmaları gerekir.

(٩٦) باب ما جاء في الحلق يوم الجمعة قبل الصلاة ، والاحتباء والإمام يخطب

96 — CUMA GÜNÜ NAMAZDAN ÖNCE HALKA
HÂLİNDE OTURMAK VE İMAM HUTBE OKURKEN
İHTİRÂ BİÇİMİNDE OTURMAK HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

١١٣٣ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . تَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ .

أَبَانَا ابْنُ لَيْثٍ ، جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عُمَرُو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُحْلَقَ فِي الْمَسْجِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَبْلَ الصَّلَاةِ .

T E R C E M E S İ

1133) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü namazdan önce mescidde halka biçiminde oturmaktan nehiy etmiştir."

İ Z A H I

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir.

Cemâatin câmide halka biçiminde oturması yasaklanmıştır. Çünkü Cuma namazına erken gitmek ve ön safları sırayla düzenli bir şekilde doldurmak emri vardır. Halka biçiminde oturmak, bu emrin yerine getirilmesine engel olur. Cumhur, buradaki nehyi mekruhluk anlamında yorumlamıştır. Yasak olan halka teşkili umumîdir. Yâni ister müzakere için ister va'zı veya K u r'a n - ı dinlemek için olsun, ister başka maksatlarla olsun hüküm değişmez.

Hadiste bu tür oturmanın yasaklığı "Cuma namazından önce" kaydına bağlanmıştır. Şu halde Cuma gününden başka günlerde namazdan önce böyle oturmak, kezâ Cuma günü namazdan sonra bu tür oturmak yasak değildir. Müslim ve Beyhaki'nin Ebû Vâkîd el-Leysi (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadis de buna delâlet eder :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün ashâbı arasında oturuyorken üç kişi geliverdi. Gelenlerden birisi (sahâbîlerin teşkil ettikleri) halkada boş bir yer bularak orada oturdu. Diğer birisi hemen oturuverdi. Râvi demiştir ki : Halkanın arkasında oturdu, dediğini zannediyorum birisi ise gidiverdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına :

"Şu gelen üç kişinin durumundan size haber vereyim. Halkada oturan adam barınmak istedi. Allah da onu barındırdı. Halka arkasında hemen oturuveren ise hayâ etti. Allah da onu utangaçlığına karşılık mükâfatlandırdı. Beklemeyip gidiveren ise yüz çevirdi. Allah da ondan yüz çevirdi." buyurdu."

Dünya işleri için mescidde halka kurmak ise câiz değildir. Çünkü mescidler ibâdet için yapılmıştır.

Bir de İb n-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'un şu meâldeki hadisi bu maksatla mescidlerde halka kurmanın câiz olmadığına delâlet eder :

"Dünyanın sonuna doğru bâzı kimseler mescidlerde halka halka oturacaklardır. Onların emelleri dünyadır. Sakın onların yanında oturmayınız. Çünkü, Allah'ın böylelerine ihtiyacı yoktur."

۱۱۳۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَنِّى الْحَمَـصِى . ثنا بَقِيَّةُ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَاقِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُمَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْإِخْتِبَاءِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، يَعْنِي وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ .
 فى الزوائد : فى إسناده بقية وهو مدلس . وشيخه ، وإن كان الترمذى قد وثقه ، وإلا فهو مجهول .

TERCEMESİ

1134) " Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (*Radı-yallâhü anhüm*)'den : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü ihtibâ biçiminde oturmaktan nehiy etmiştir. Râvi demiştir ki : Yâni imam hutbe okurken."

Not : Zevâid'de beyan edildiğine göre bu hadîsin isnadındaki râvi Bakiyye tedlisçidir. Onun şeyhi (Abdullah bin Vâkidi)'yi Tirmizî sika saymışsa da meçhuldür.

İ Z A H I

E b ü D â v ü d , T i r m i z i , A h m e d , e l - H â k i m ve B e y h a k i de rivâyet etmişlerdir. Şu farkla ki : Bunlar A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anh)'dan değil M u â z b i n E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d 'un rivâyet ettiği metin meâlen şöyledir :

"Cuma günü imam hutbe okurken hubvet biçiminde oturmaktan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy etmiştir."

Hubvet : "İhtibâ" masdarından alınma bir kelimedir. İki kelime de aynı mânâyı taşır.

İhtibâ ve hubvet, kişinin kabaları üzerinde oturup bacaklarını dikerek ellerini önden bağlamasıdır. Veyâhut kuşak gibi bir şeyi beline doluyarak bacaklarının önüne geçirerek oturmasıdır. Araplar dinlenmek için böyle oturmayı âdet edinmişlerdir.

Cuma günü hutbe okunurken bu biçim oturuşun yasaklanmasındaki hikmet, abdestin bozulmasına elverişli ve uykuyu celbedici olmasıdır.

E l - A y n i : Duvara veya başka bir şeye dayanmak da mekrûh-luk bakımından ihtibâ gibidir, demiştir.

Ubâde bin Nesih, Evzâi, Mekhûl, Atâ' ve Hasan-ı Basri'nin dâhil olduğu âlimlerden bir cemâat, hutbe okunurken böyle oturmanın mekrûh olduğuna hükmetmişlerdir. Delilleri de bu hadislerdir. Sindi: Birinci hadisteki "Yuhallaka" fi'lini traş olmak anlamında yorumlamak hatâsına düşen bâzı kimseler, kırk yıl gibi uzun bir zaman Cuma günü başını traş etmekten imtinâ etmiştir. Halbuki bu fi'il traş olmak değil, halka biçiminde oturmak mânâsındadır, demiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği bir hadise göre sahâbilerin bir kısmı hutbe okunurken ihtibâ biçiminde oturmuşlardır. Ebû Dâvûd; İbn-i Ömer, Enes bin Mâlik, Şüreyh, Sa'saa bin Sûhân, Saïd bin el-Müseyyeb, İbrâhîm en-Nahâi (Radiyallâhü anhüm) gibi zâtlar bu biçimde oturmuşlardır, der.

Ebû Dâvûd'un Ya'lâ bin Şeddâd (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bu hadîs, ihtibâ biçiminde oturmanın câizliğine hükmeden âlimler için delildir.

El-Menhel yazarı, ihtibânın câizliğine hükmedenler arasında Sâlim bin Abdillâh, Kasım bin Muhammed, Atâ', İbn-i Sirin, Amr bin Dinâr, Ebû Zübeyr, İkrime bin Hâlid, Ahmed bin Hanbel ve İshak'ın bulunduğunu ve Hanefi, Mâlikî ile Şâfiî mezheplerinin bu olduğunu söylemiştir.

Bu gruptaki âlimler: İhtibânın yasaklığına âit hadisler zayıftır. Delil olamazlar, demişlerdir.

Tahavi: Sahâbilerin uyguladıkları ihtibâ biçimiyle yasak olan ihtiba biçiminin arasındaki farkın şu olduğunu söylemiştir: Yasak olan ihtibâ, hutbeye başladıktan sonra yapılacak olan ihtibâdır. Çünkü hutbe esnasında ihtibâ etmek, hutbeyi dinlemeye mâni olabilir. Sahâbilerin câiz gördükleri ihtibâ ise, henüz hutbeye başlamadan önce bu biçim oturmak ve hutbe bitinceye kadar vâziyeti değiştirmemektir.

(۹۷) باب ما جاء في الأذان يوم الجمعة

97 — CUMA GÜNÜ EZAN HAKKINDA
GELEN (HADİS) BÂBİ

۱۱۳۵ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ، ثنا جَرِيرٌ، ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ،

تَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَعْمَرُ، جَمِيمًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ؛
 قَالَ: مَا كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مُوَدَّنٌ وَاحِدٌ. إِذَا خَرَجَ أَذَّنَ، وَإِذَا نَزَلَ أَقَامَ.
 وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ كَذَلِكَ. فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ، وَكَثُرَ النَّاسُ، زَادَ النَّدَاءَ الثَّالِثَ عَلَى دَارِ
 فِي السُّوقِ، يُقَالُ لَهَا الزَّوْرَاءُ. فَإِذَا خَرَجَ أَذَّنَ، وَإِذَا نَزَلَ أَقَامَ.

TERCEMESİ

1135) "... Sâib bin Yezid (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız bir tek müezzini vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma günü minbere) çıktığı zaman müezzin ezan okurdu ve (hutbeden sonra minberden) indiği zaman ikamet getirirdi. Ebû Bekir ve Ömer (Radıyalâhü anhümâ) da (halifeyken) böyleydiler. Osman (Radıyallâhü anh) (halife) olunca ve cemâat çoğalınca çarşıdaki Zevrâ adlı bina üstünde üçüncü çağırışı (şimdi okunmakta olan ilk ezanı) ilâve etti. Osman (Radıyallâhü anh) minbere çıktığı zaman müezzin ezan okurdu ve minberden indiği zaman müezzin ikâmet ederdi."

İ Z A H I

Bunu, Buhâri, Tirmizî, Nesâi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Buhâri'nin rivâyeti meâlen şöyledir:

"Cuma günü ilk nidâ (ezan) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) zamanlarında imam minbere oturduğu vakit başlardı. Osman (Radıyallâhü anh) (halife) olup halk da çoğalınca Zevrâ' üzerinde (okunan) üçüncü çağırışı (ezanı) ilâve etti."

Zevrâ': Buhâri'nin dediği gibi M'edîne'nin çarşısında bir yerin adıdır. Müellifimizin, Taberâni'nin ve İbn-i Huzeyme'nin rivâyetine göre çarşıdaki bir evin adıdır.

Hadisin çeşitli rivâyetlerinden anlaşıldığına göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) devrinde ve Ondan sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) zamanlarında Cuma günü imam minbere çıkıp oturduğu zaman ezan okunurdu. Daha önce ezan okunmazdı. Osman (Radıyallâhü anh) halife olunca bu durum Ebû Nâim'in rivâyetinde belirtildiği gibi bir müddet devam etti. Sonra cemâat çoğalınca Cuma günü öğle vakti olunca mescide yakın olan Zevrâ' adlı evin damında ezan okunma-

sını halife emretmiştir. İmam minbere çıkınca daha önce olduğu gibi ikinci kez ezan okunmuş ve hutbenin hitamında ikâmet edilmiştir. Meşrûluk bakımından ilk ezan sonuncu olduğu için hadîste Zevrâ' üzerinde okunan ezana üçüncü çağrı denilmiştir. Bunun üçüncü sayılması, hutbeden sonra okunan ikâmetin ikinci çağrı olarak hesaplanması nedeniyledir. O s m a n (Radiyallâhü anh) zamanında ihdâs edilen ezana bâzı rivâyetlerde ilk ezan denilmiştir. Çünkü okunuş sırası bakımından ilk ezandır. Bâzı rivâyetlerde bu ezâna "İkinci" denilmiştir. Bunun nedeni açıktır. Çünkü ikâmet hesaba katılmasa ve imam minbere çıktığında okunan ezana birinci ezan denilirse vaktin girişinde okunan ezan ikinci olur.

Bu gün Cuma vaktinde minarelerde okunan ezan, O s m a n (Radiyallâhü anh) zamanında ihdâs edilen ezandır. Bu ezan, O s m a n (Radiyallâhü anh)'in ictihadıyla ihdâs edilmiştir. Buna bidat demek pek doğru olmaz. Şâyet bidat olduğu kabul edilse bile bid'at-ı hasene'dir. Aslında bid'at dememek gerekir. Çünkü müteaddit rivâyetlerle sâbit olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Benim sünnetime ve benden sonra Hulafâ-i Râşidîn'in sünnetine uyunuz.» buyurmuştur. Diğer taraftan O s m a n (Radiyallâhü anh)'in bu ictihadı, bütün sahâbîlerin susması ve sükutü icmâıyla meşrû olmuştur. Hiç bir sahâbî tarafından itiraz edildiğine dâir rivâyet yoktur. Bu sebepledir ki asırlardan beri devam edegelmiştir.

Hadîste : ما كان لرسول الله الامؤذن واحد = "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız bir tek müezzini vardı" denilmektedir. E b ü D â v ü d' un rivâyetinde bu cümle şöyle geçer :

لَمْ يَكُنْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا مُؤَذِّنٌ وَاحِدٌ بِلَالٍ = Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız tek bir müezzini vardı. (O da) Bilâl (Radiyallâhü anh)'di.

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Yâni Cuma namazında yalnız B'î l â l (Radiyallâhü anh) müezzinlik yapardı. Hadîs böyle yorumlanınca B'î l â l (Radiyallâhü anh)'den başka Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İ b n-i Ü m m-i M e k t u m, E b ü M a h z ü r â, S a' d e l- K a r a z ve Z i y â d b i n e l- H â r i s (Radiyallâhü anhüm) adlarında başka müezzinleri vardı diye itiraz edilemez. Çünkü bu zâtlar Cuma günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzinliğini yapmazlardı. İ b n-i Ü m m-i M e k t u m (Radiyallâhü anh) şafak sökünce sabah ezanını okurdu. Başka vakitlerde okumazdı. Nitekim B u h â r i'nin rivâyetinde :

فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى تَسْمَعُوا تَأْذِينَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ = İbn-i Ümm-i Mek-

tüm'un ezanını işitinceye kadar (sahurda) yeyiniz ve içiniz. buyurulmuştur. E b ü M a h z ü r â (Radiyallâhü anh) M e k k e'-de müezzindi. S a ' d e l - K a r a z (Radiyallâhü anh) ise; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onu K u b a mescidine müezzin tâyin etmişti. Z i y â d b i n e l - H â r i s (Radiyallâhü anh) ise kendi kavmine ezan okumak için ezanı öğrenmişti. E l - A y - n i bu bilgiyi vermiştir.

İ b n - i H a b i b e l - M â l i k i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıkıp oturduğu zaman üç müezzin ardarda ezan okurlardı. Üçüncü müezzin ezanı bitirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkıp hutbe okurdu, demişse de bu husûs sahîh bir yoldan rivâyet edilmemiştir. Buradaki S â i b (Radiyallâhü anh)'in rivâyeti İ b n - i H a b i b 'in sözünü reddeder. E l - H â - f i z ve Ş â f i i de İ b n - i H a b i b 'in dediğinin muttasıl bir tarik ile vârid olmadığını söylemişlerdir.

A h m e d 'in S â i b (Radiyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde :

"Ne Cuma namazında ne de vakit namazlarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radiyallâhü anh)'dan başka müezzini vardı." denilmiştir."

Şu halde beş vakit namazda müezzinlik görevini devamlı yapan B i l â l (Radiyallâhü anh) idi. İ b n - i Ü m m - i M e k t ü m (Radiyallâhü anh) sabah namazında fecir doğunca ezan okurdu. Fecir doğmadan önce ilk ezanın B i l â l (Radiyallâhü anh) tarafından okunduğu rivâyet edilmiştir. Cuma namazında ise ezan ve ikâmet görevini B i l â l (Radiyallâhü anh) yapardı.

(۹۸) باب ما جاء في استقبال الإمام وهو يخطب

98 — İMAM HUTBE OKURKEN CEMÂATIN ONA YÖNELMESİ HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۳۶ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا الهيثم بن جميل . ثنا ابن المبارك ، عن أبان

ابن تميم ، عن عدي بن ثابت ، عن أبيه ؛ قال : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ ، إِذَا قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، اسْتَقْبَلَهُ أَصْحَابُهُ بِوُجُوهِهِمْ .

في الزوائد : رجال إسناده ثقات ، إلا أنه مرسل

T E R C E M E S İ

1136) "... Adıyy bin Sâbit'in babası (Sâbit) (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde hutbe için ayakta durduğu zaman Ashâbı, yüzlerini O'na döndürürlerdi."

Not : İsnaddaki ricâlin sıkı oldukları, fakat hadisin mürsel olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadis, Zevâid türündendir. İmam hutbe okurken cemâatın, yüzlerini ona döndürmelerinin meşrûluğuna delâlet eder. **T i r m i z i** aynı başlıkla açtığı bâbta **İ b n - i M e s ' ü d** (*Radıyallâhü anh*)'den şu hadisi rivâyet etmiştir :

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَوَى عَلَى الْمِنْبَرِ اسْتَقْبَلْنَاهُ

بُحُونَا

= 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde doğruldu (= ayağa kalktığı) zaman biz yüzlerimizi Ona döndürürdük. **T i r m i z i** : Sahâbilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin tatbikâtı bu hadise göredir. Hutbe okunurken imama yönelmeyi müstahab görürler. **S ü f y â n - ı S e v r i**, **Ş â f i i**, **A h m e d** ve **İ s h a k**'ın kavli budur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu konuda sarâhaten bir şey sâbit değildir. Çünkü **İ b n - i M e s ' u d** (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisindeki râvi **M u h a m m e d b i n e l - F a d l** zayıftır.' demiştir.

T i r m i z i'nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezi**'de şu ma'lumat vardır :

"Hadisin 'Yüzlerimizi Ona döndürürdük' meâlindeki cümlesiyle ilgili olarak **İ b n ü l - M e l i k** : Yâni Ona bakardık. Şu halde cemâatın hatibe, hatibin de cemâata bakması sünnettir, demiştir.

E b ü ' t - T a y y i b e l - M e d e n i, **T i r m i z i**'nin şerhinde : Bu cümleden maksad, cemâatın minber etrafında halka kurması değildir. Çünkü Cuma günü halka kurmak yasaklığı hakkında hadisler vardır. Bu cümleden maksad, safları bozmadan hatibe bakmaktır. **B u h â r i**'nin bayram hutbesi hakkında **E b ü S a i d - i H u d r i** (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet ettiği şu hadis, dediğim yorumu te'yid eder : "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce bayram namazını kıldırır, sonra namazdan dönüp cemâata karşı

ayakta dururdu. Cemâat da saflarında oturmuş halde beklerlerdi." Ebû Saïd-i Hudri (Radiyallâhü anh)'den Buhârî'nin rivâyet ettiği :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'bir gün minber üzerinde oturdu. Biz de Onun etrafında oturduk.' meâlindeki hadis ise, bunu Cuma ve bayramdan başka bir zamana yorumlamak mümkündür, demiştir."

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı daha sonra şöyle der :

"İbn-i Mâceh'in rivâyet ettiği Adıyy bin Sâbit (Radiyallâhü anh)'in (136 nolu) hadisi ile ilgili olarak İbn-i Mâceh'in şöyle dediği en-Neyl'de bildirilmiştir : 'Ben bu hadisin muttasıl olduğunu umuyorum. Adıyy'in babası (Sâbit) sahâbi değildir. (Bu nedenle mürseldir.) Ancak "babası" kelimesiyle Adıyy (Radiyallâhü anh)'in öz babası değil baba babasının kastedilmesi hâlinde hadis muttasıl olur. Çünkü müteahhirin âlimlerden olan bâzı hadis hâfızlarının görüşüne göre Adıyy (Radiyallâhü anh)'in baba babası sahâbidir.'

Şâfiî ve Hanbelî gibi Hanefî âlimlerinin kavli de cemâatın hatibe bakmasının müstahablığıdır. El-Karî' el-Mirkat da : 'Hutbe okunurken cemâatın hatibe yönelmesi müstahaptır. Lâkin fazla izdiham nedeniyle bilâhere safların düzeltilmesi güç olduğundan dolayı bu günkü tatbikât, cemâatın kibleye doğru durmasıdır. Bununla beraber cemâatın imama yönelmesi, onların kibleye doğru durmasına mâni değildir. Bayram namazı bahsinde gelecek olana hadis de bunu te'yid eder. Şöyle ki : Hatib cemâata karşı ayakta durur. Cemâat da saflarında oturdukları yerde hatibe bakarlar. Bu tatbikat, yalnız Mescid-i Haram'da imamın bulunduğu yönden başka yönlerde ve Kâbe'ye doğru duran cemâat için mümkün değildir.' demiştir.

İki Hâl Tercemesi

Adıyy bin Sâbit el-Ensârî el-Kûfî, babasından ve ana babası Abdullah bin Yezid el-Hitmi'den rivâyet etmiştir. Râvileri de el-A'meş, Yahya bin Saïd el-Ensârî ve Zeyd bin Ebi Enise'dir. cemâat onu sıkı saymıştır. İbn-i Kamin dediğine göre 116. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sâhibleri bunun rivâyetlerini almışlardır. (Hulâsa : 263)

Sâbit el-Ensâr, babasından rivâyet etmiştir. Babasının isminde ihtilâf olmuştur. Bâzıları, Kays bin el-Hâtim'dir, demiştir. Muhammed bin Main ise Onun adı Dinâr'dır, demiştir. Râvisi, oğlu Adî'dir. Zehebi, Mizân'da şöyle der : Sâbit, Adî'nin babasıdır, denmiş ise de doğrusu, Adî'nin babasının adı Ebân'dır. Ebân da Sâbit'in oğludur. Sâbit'in babasının adı da Kays bin el-Hâtim el-Ensârî'dir. Adî, baba babası olan Sâbit'e mensup olmakla meşhur olduğu için ona Adî bin Sâbit denmiştir. (Hulâsa : Sah. 57)

(۹۹) باب ما جاء في الساعة التي ترجى في الجمعة

99 — CUMA GÜNÜNDE (DUÂNIN MAKBUL OLDUĞU)
UMULAN BELİRLİ SAAT HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۳۷ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنَّ أَبَا سُوْفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ

ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً ، لَا يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ ، فَأَتَمَّ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا خَيْرًا ، إِلَّا أُعْطَاهُ » وَقَلَّهَا يَدِيهِ .

T E R C E M E S İ

1137) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Cuma gününde öyle bir saat vardır ki O saata rasthyarak onda namaz kılıp Allah'tan hayır dileyen her müslüman adamın dileğini Allah bahşeder.» buyurdu. Ve (O saatın) kısa olduğunu anlatmak için (mübârek) eliyle işâret etti."

۱۱۳۸ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . ثنا كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

ابْنِ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ الْمُرَزِّي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ سَاعَةٌ مِنَ النَّهَارِ . لَا يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا الْعَبْدُ شَيْئًا إِلَّا أُعْطِيَ سُؤْلُهُ » قِيلَ : أَيُّ سَاعَةٍ ؟ قَالَ « حِينَ تَقَامُ الصَّلَاةُ إِلَى الْإِنْصِرَافِ مِنْهَا » .

T E R C E M E S İ

1138) "... Amr bin Avf el-Müzenî (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki :

— «Cuma günü gündüzünde bir saat vardır. Mü'min kul onda Allah'dan ne isterse behemehâl onun dileği verilir.»

— Hangi saattir? diye soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Cuma namazına ikamet edildiği zamandan, namazdan çıkılıncaya kadardır.» buyurdu."

١١٣٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشَقِيُّ . ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ ، عَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ ؛ قَالَ : قُلْتُ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ : إِنَّا لَنَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ : فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يُصَلِّيُ يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا قَضَى لَهُ حَاجَتَهُ .

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : فَأَشَارَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَوْ بَعْضُ سَاعَةٍ . فَقُلْتُ : صَدَقْتَ ، أَوْ بَعْضُ سَاعَةٍ . قُلْتُ : أَيُّ سَاعَةٍ هِيَ ؟ قَالَ « هِيَ آخِرُ سَاعَاتِ النَّهَارِ » . قُلْتُ : إِنَّهَا لَبَسَتْ سَاعَةَ صَلَاةٍ قَالَ « بَلَى . إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ إِذَا صَلَّى ثُمَّ جَلَسَ ، لَا يَخْبِسُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ ، فَهُوَ فِي الصَّلَاةِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1139) "... Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturduğu bir mecliste ben dedim ki : Şüphesiz biz Allah'ın Kitabında (Tevrat'ta) şunu buluyoruz : 'Cuma gününde öyle bir saat vardır ki onu denk getirerek onda namaz kılıp Allah'tan bir şey dileyen her mü'min kulun dileğini Allah bahşeder.'

Abdullah bin Selâm demiştir ki : Bu sözün üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Yâhut bir saatin bir parçasıdır.» diye bana işaret buyurdu.

Ben :

Doğru söyledin, (veyâ bir saatin bir parçasıdır) diye sözünü tas-hih ettim. (Bu arada) Ben :

— Bu saat hangi saattir? diye sordum. O :

— «Gündüz saatlarının sonuncusudur.» buyurdu. Ben :

— Gündüzün son saati namaz saati değildir, dedim. O :

— «Hayır (namaz saatidir.) Çünkü mü'min kul namaz kıldığı ve namazdan sonra gelecek namaz vaktini beklemek niyetiyle yerinde oturduğu sürece şüphesiz o fazilet bakımından namaz içinde sayılır.» buyurdu."

Not : Bu hadisin isnadının sahîh ve ricâlinin sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

E b ü H ü r e y r e (Râdıyallâhü anh)'in hadisini B u h â r i ve M ü s l i m de rivâyet etmişlerdir.

N e v e v î bu hadisin şerhinde şöyle der :

"Bir rivâyette; وَهِيَ سَاعَةٌ خَفِيفَةٌ lafzı yoktur. Bir rivâyette: وَأَشَارَ بِدَوِّ يَدِهِ يَقْلَلُهَا = «O kısa bir saattir.», bir rivâyette: = «O saatin kısa olduğunu anlatmak üzere eliyle işaret etti.» denilmiştir.

E l - K â d ı : 'Selef âlimleri bu saatin vakti hususunda ihtilâf hususunda ihtilâf etmişlerdir. Kezâ; قَائِمٌ يُصَلِّي cümlesinin mânâsında da ihtilâf etmişlerdir. Bâzı âlimler : Bu saat ikindiden sonra güneş batıncaya kadardır ve; يُصَلِّي 'nin mânâsı «namaz kılar» değil «duâ eder» demektir. قَائِمٌ 'nün mânâsı da «ayakta durur değil «duâ ve ibâdete devam eder» demektir, demişlerdir.

Bir kısım âlimler de : İmamın minbere çıktığı zamandan namaz bitinceye kadar olan süredir, demişlerdir.

Başka bir grup âlim de : Cuma namazına ikâmet edildiği zamandan, namazdan çıkılıncaya kadar geçen süredir, demişlerdir.

Bunlara göre; fi'li namaz kılar anlamındadır.

Bâzıları da : Cuma gününün son saatidir, demişlerdir. Başka tür söyleyenler de vardır.' demiştir.

K â d ı : I y â z , sözlerine devamla : Yukarıda aldığım kavilleri açıklayan hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edilmiştir. Bütün bu zamanların mezkûr saatin şumûlüne girdiği anlamı kasdedilmiştir. Çünkü o sürenin çok az olduğu belirtilmiştir. Mezkûr saat, bu vakitler esnasındadır, demiştir.

Sahih olanı, hattâ doğrusu M ü s l i m 'in E b ü M ü s a (Râdıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivâyet ettiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadisi ile beyan edilenidir :

إِنَّهَا مَا بَيْنَ أَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ = «İmamın minbere oturduğu an ile namazın bitimi arasındaki süredir.»"

A m r b i n A v f (Radiyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i de rivâyet etmiştir. Bu hadise göre mezkûr saat, Cuma namazına ikâmet edildiği an başlar ve namazın bitimi ile son bulur.

A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir. Buna göre mezkûr saat, Cuma gündüzünün son saatidir.

E b û D â v ü d'un E b û H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği uzunca bir hadiste A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'ın hadisine kısmen benzeyen şu parça vardır :

“Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Kâ'b bin el-Ahbâr (Radiyallâhü anh), mezkûr saatin yılda yalnız bir Cuma gününde bulunduğunu söyledi. Ben : Hayır. Her Cumada bu saat vardır, dedim. Kâ'b (Radiyallâhü anh) Tevrat'ı tetkik ettikten sonra : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru söylemiş, dedi. Ben bilâhère Kâ'b (Radiyallâhü anh) ile aramızdaki konuşmayı Abdullah bin Selâm (Radiyallâhü anh)'a anlattım. Abdullah (Radiyallâhü anh) :

— Bu saatin hangi saat olduğunu bilirim dedi. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) :

— O saati bana bildir, dedim dedi. Bunun üzerine Abdullah (Radiyallâhü anh) :

— Cuma gününün son saatidir, dedi. Ben :

— Bu saat nasıl Cuma gününün son saati olur? Oysaki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu saati denk getirerek onda namaz kılan bir kul...» buyurmuştur. Halbuki şu dediğin saatte namaz kılınmaz, dedim. Abdullah (Radiyallâhü anh) :

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmamış mı ki :

«Bir yerde oturup namaz kılmak için bekliyen bir kimse, namaz kılınıncaya kadar namazda sayılır.» dedi. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Ben :

— Evet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle buyurmuştur, dedim. Abdullah (Radiyallâhü anh) da :

— Bu odur, dedi.”

E b û D â v ü d'dan meâlini yukarıya aldığım E b û H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin hadis parçası dikkate alınırca 1139 nolu A b d u l l a h (Radiyallâhü anh)'ın hadisindeki :

'Bu saat hangi saattir? diye sordum' sözünün A b d u l l a h (Radiyallâhü anh)'in olmayıp, râvisi olan E b ü S e l e m e'nin sözü olması ve buna verilen cevâbın da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olmayıp A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'a âit olması; kezâ bundan sonra devam eden karşılıklı konuşmanın bu iki zâta âit bulunması muhtemeldir. Fakat terceme ederken bu ihtimâlin açık bir belirtisi görülmediği için mezkûr konuşmayı A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh) ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasında cereyan etmiş olarak gösterdim. Zâten mezkûr saatin Cuma gününün son saati olduğuna dâir merfu' rivâyet vardır. Kezâ namaz kılmak için oturduğu yerde bekliyen kişinin fazilet bakımından namaz içinde sayıldığına dâir merfu' rivâyetler vardır.

Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı mezkûr saat hakkında şöyle der :

"Âlimler, bu saatin hangi saat olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Hâfız İbn-i Hacer, el-Fetih'te bu husûsta kırktan fazla kavil rivâyet ettikten sonra : Şüphe yok ki mezkûr kavillerin en kuvvetlisi, E b ü M ü s a (Radiyallâhü anh)'ın hadisi ile A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'m hadisidir, demiştir. E b ü M ü s a (Radiyallâhü anh)'m hadisinden maksad; mezkûr saatin minber üzerinde oturduğu an ile namazın bitimi arasındaki süre olduğuna dâir M ü s l i m'in kendisinden rivâyet ettiği hadistir. A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'m hadisinden maksad da, mezkûr saatin, ikindiden sonra gün batışına kadar olan süre olduğuna dâir T i r m i z i, E b ü D â v ü d ve başkalarının rivâyet ettikleri E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'nin hadisi içinde bulunan A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'ın hadisidir.

El-Hâfız İbn-i Hacer, Taberi'nin: Mezkûr saat hakkında rivâyet olunan hadisler içinde en sahihi, E b ü M ü s a (Radiyallâhü anh)'ın hadisidir ve bu saat hakkında söylenen kavillerin en meşhuru, A b d u l l a h b i n S e l â m (Radiyallâhü anh)'ın kavlidir, dediğini söylemiştir.

Hâfız, daha sonra : 'Bu iki hadisin dışında kalan rivâyetler ya ikisine veya birisine muvâfıktır yâhud isnadı zayıftır veya hut mevkuftur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önceden bu saati bildiği, sonradan unutturulduğu yolundaki E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in hadisi, bu iki hadise muâriz değildir. Çünkü B e y h a k i ve başkalarının rivâyet ettiği gibi unutturulma olayı vuku bulmadan önce E b ü M ü s a ve A b d u l l a h b i n S e l â m

(Radiyallâhü anhümâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işitmiş olmaları muhtemeldir.

Bu iki rivâyetten hangisinin daha kuvvetli olduğu husûsunda da ihtilâf olmuştur. Müslim, Beyhaki, İbn ü'l-Arabi ve bir cemâat Ebû Mûsa (Radiyallâhü anh)'nın hadisini tercih etmişlerdir. Ahmed, İbn-i Abdî'l-Berr, İshak, Şâfii ve bir cemâat Abdullah bin Selâm (Radiyallâhü anh)'ın hadisini tercih etmişlerdir.

Said bin Mansûr'un sahih bir senedle Ebû Seleme bin Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre sahâbilerden bir cemâat, toplanarak mezkûr saatin hangi saat olduğu husûsunda müzâkere etmişler, Cuma gününün son saati olduğunda ittifak ederek dağılmışlardır.

Bâzı âlimler, her iki rivâyeti fırsat bilerek bu iki saati iyice değerlendirme yolunu tercih etmişlerdir.' demiştir.

Gazâli de makbul saatin sâbit olmayıp Cuma günü içinde dolaştığı yolundaki kavli tercih etmiştir. Muhibb-i Taberi ve İbn-i Asâkir de bu görüşü paylaşmışlardır.

El-Menhei yazarı da: Sahâbilerin ve Tâbiilerin cumhûruna göre bu saat, Cuma gününün son saatıdır, demiştir.

(۱۰۰) باب ما جاء في ثنتي عشرة ركعة من السنة

100 — ON İKİ REK'AT SÜNNET HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۴۰ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِيُّ ، عَنْ مُغِيرَةَ

ابْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ تَابَرَ عَلَى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ

رَكْعَةً مِنَ السُّنَّةِ ، مَبْنَى لَهُ يَنْتَ فِي الْجَنَّةِ . أَرْبَعٌ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ ،

وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ ، وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ » .

TERCEMESİ

1140) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

•Kim (her gün şu) on iki rek'at sünnet kılmaya devam ederse cennette onun için bir ev yapılır. Öğle farzından önce dört rek'at, öğle farzından sonra iki rek'at, akşam farzından sonra iki rek'at, yat-sı farzından sonra iki rek'at ve sabah farzından önce iki rek'at.»

۱۱۴۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنبَأَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ عَنَبَسَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّى فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً ، بُنِيَ لَهُ يَنْتُ فِي الْجَنَّةِ » .

T E R C E M E S İ

1141) "... (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşle-
rinden) Ümmâ Habibe bint-i Ebî Süfyân (Radıyallâhü anhumâ)'dan rivâyet
edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) şöyle buyurmuştur :

-Kim (her) gün ve gecede on iki rek'at (sünnet) kılsa cennette onun için bir ev yapılır.»

۱۱۴۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ ، عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى ، فِي يَوْمٍ ، ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً ، بُنِيَ لَهُ يَنْتُ فِي الْجَنَّةِ . رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ ، وَرَكَعَتَيْنِ (أَطْلُهُ قَالَ) قَبْلَ الْمَغْرِبِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ (أَطْلُهُ قَالَ) وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمِشَاءِ الْآخِرَةِ » .
فی الروائد : فی إسنادہ ابن الأصبهانی وهو ضعیف .

T E R C E M E S İ

1142) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

-Kim (her) günde (farzdan başka şu) on iki rek'at (sünneti) kılsa cennette onun için bir ev yapılır. İki rek'at sabah farzından önce, ikişer rek'at öğle farzından önce ve sonra, iki rek'at (zan ediyorum dedi ki) ikindi farzından önce, iki rek'at akşam farzından sonra ve iki rek'at (zan ediyorum dedi ki) yatsı farzından sonra.»

Not : İsnadındaki İbnü'l-Asbahânî'nin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Tirmizi ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir.

Ümmü Habîbe (Radiyallâhü anh)'nin hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ahmed, el-Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Burada olduğu gibi bazı rivâyetlerde bu rek'atlerin yerleri belirtilmemiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde bu yerler aynen Âişe (Radiyallâhü anh)'nin hadisindeki gibi zikredilmiştir. Nesâî'nin rivâyetinde de yerler zikredilmiştir. Şu farkla ki «Yatsı'dan sonra iki rek'at» yerine «ikindiden önce iki rek'at» denilmiştir.

Ebû Hüreyye (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Nesâî de rivâyet etmiştir. Zevâid sâhibinin bunu Zevâid türünden saymasının nedenini bilemedim. Bu hadiste gösterilen yerlerin Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisindeki yerlerden farklı durumu, görüldüğü gibi bu hadiste öğle farzından önce iki rek'at gösterilmiş ve diğer iki rek'at yerine ikindiden önce iki rek'at gösterilmiştir. Toplam yine on iki rek'attır.

El-Menhel yazarı şöyle der :

“Beş vakit farz namaza tâbi sünnetlerin 12 rek'at olduğuna bu hadisler delildir. Hasan-ı Basri'nin sabah namazından önceki iki rek'at ile akşam namazından sonraki iki rek'atın vücûbuna dâir kavli bu hadislerle reddedilmiştir. Ümmü Habîbe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisindeki ihtilâfı bilmiş oldunuz. Şöyle ki: Tirmizî'nin rivâyetinde yatsıdan sonraki iki rek'at var, ikindiden önceki iki rek'at yoktur. Nesâî'nin rivâyeti bunun tam aksinedir.

Bu rivâyetlerin tümünde anlatılan sünnetlerin hepsini tutmak sahihtir. Hepsini ile amel edilince günlük sünnet 14 rek'at olur. Halbuki anılan sevâbın on iki rek'atle hâsıl olduğu belirtilmiştir. Şöyle denilebilir. Rivâyetler muhtelif olduğu için ondört rek'at kılınmadıkça mezkûr vakitlerde kılınması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından emredilen on iki rek'atın kılındığı kesin söylenemez.

Mezkûr sünnetlere devam eden kimse için mükâfat olarak cennette köşk yapılması, farzlarını eksiksiz yapması hâlinedir. Farzlar da noksanlığı varsa bu noksanlığı sünnet namazları ile doldurulur. Nitekim Ebû Hüreyye (Radiyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

كُلُّ صَلَاةٍ لَا يَمْتَنُّهَا صَاحِبُهَا تَمَّتْ مِنْ تَطَوُّعٍ = «Kişinin tam kılmadığı farz

namazının eksiklikleri onun kıldığı sünnetlerinden doldurulur.»

FARZA BAĞLI SÜNNET NAMAZ HAKKINDA DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞLERİ

1. **H a n e f i** mezhebine göre beş vakit farz namaza bağlı sünnet namaz on iki rek'attir. Görüşleri **Â i ş e** (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisine tamamen uyuyor. Yâni sabah farzından önce iki, öğle farzından önce dört, farzdan sonra iki, akşam ve yatsı farzlarından sonra ikişer rek'attir.

Bir de mendup olanı vardır. O da şunlardır : İkinci farzından önce iki veyâ dört rek'at, akşam farzından sonra altı rek'at, yatsı farzından önce ve sonra dörder rek'at.

Öğleden önceki dört rek'at sünnet, yatsıdan önceki ve sonraki dörder rek'at bir selâmla kılınır. Fakat ikindiden önceki dört rek'at ve akşamdan sonraki altı rek'at namazda iki rek'atten bir selâm verilebildiği gibi hepsi bir selâmla da kılınabilir.

2. **Ş â f i i** mezhebine göre farz namazlara bağlı sünnetler, müekked ve gayr-i müekked olarak ikiye ayrılır. Müekked sünnetler, sabah farzından önce iki, öğle farzından önce ve sonra ikişer, akşam ve yatsı farzlarından sonra ikişer rek'at olmak üzere toplam on rek'attir. Bunların delili ise **B u h â r i**, **M ü s l i m**, **E b ü D â v û d**, **N e s â i** ve **B e y h a k i**'nin **İ b n-i Ö m e r** (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri merfu' bir hadistir : Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellèm) öğleden önce, öğleden sonra, akşam ve yatsıdan sonra ikişer rek'ati evinde kılardı.

Gayr-i müekked olan sünnet de şunlardır : Öğleden önce ve sonra (müekkedden başka) ikişer, ikindiden önce dört, akşam ve yatsı farzlarından önce ikişer rek'at olmak üzere toplam on iki rek'attir.

3. **M â l i k i** mezhebine göre farzlara tâbi nâfileler revâtib ve gayr-i revâtib olmak üzere ikiye ayrılır.

Revâtib : Öğle farzından önce ve sonra, ikindi farzından önce ve akşam farzından sonra kılınan nâfilelerdir. Bunlar belirli bir sayı ile tahdit edilmemiştir. Lâkin en efdalı, öğle farzından önce ve sonra dörder, ikindi farzından önce dört, akşam farzından sonra altı rek'attir. Bunlar kuvvetli mendup sayılır.

Gayr-i Revâtib ise, sabah farzından önce iki rek'attir. Buna **rağibe** denir. **Rağibe**, kuvvet bakımından sünnetten aşağı ve müstahabtan yukarıdır. Bir de yatsıdan sonra ve vitirden önce kılınan ve **sefi'** denilen nâfile de gayr-i revâtib sayılır. En az iki rek'attir. En çoğu için

sınır yoktur. Bu namaz mendup türündendir. Vitir de gayr-ı revâtib-den sayılır...

4. H a n b e l i mezhebine göre vakit namazlarına bağlı sünnetler Râtibe ve Gayr-i râtibe olmak üzere ikiye ayrılır. Râtibeler aynen Ş â f i i mezhebindekilerdir. Gayr-i râtibeler ise öğle farzından önce ve sonra dörder, ikindiden önce dört ve yatsıdan sonra dörder rek'attir.

(۱۰۱) باب ما جاء في الركعتين قبل الفجر

101 — SABAH FARZINDAN ÖNCEKİ İKİ REK'AT
(SÜNNET) HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BABI

۱۱۴۳ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَضَاءَ لَهُ الْفَجْرُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1143) "... İbn-i Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şafak (yeri) aydınlanınca (sabah farzından önce) iki rek'at kılarıdı."

۱۱۴۴ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . أَنبَأَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ
ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الرُّكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ ، كَأَنَّ الْأَذَانَ بِأُذُنِهِ .

T E R C E M E S İ

1144) "... İbn-i Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah (farzın)dan önce ezan sesi O'nun kulaklarında imiş gibi (çarçabuk) iki rek'at kılarıdı."

۱۱۴۵ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ،
عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا نُودِيَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ ، رَكَعَ رَكَعَتَيْنِ
خَفِيفَتَيْنِ ، قَبْلَ أَنْ يَقُومَ إِلَى الصَّلَاةِ .

T E R C E M E S İ

1145) "... (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinden Hafsa bint-i Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazı için ezan okunduğu zaman, farza kalkmadan önce hafif tuttuğu iki rek'at kı-lardı."

۱۱۴۶ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الْأَخْوَصِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،
عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ : قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَوَضَّأَ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ
إِلَى الصَّلَاةِ .

فی الزوائد : إسناده صحيح ورجاله رجال البحيحين.

TERCEMESİ

1146) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman iki rek'at kıldıktan sonra namaza çıkar (gider)di."

Not : İsnadın sahîh ve ricâlinin Buhârî ile Müslim'in ricâli olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

۱۱۴۷ - حَدَّثَنَا الْخَلِيلُ بْنُ عَمْرٍو ، أَبُو عَمْرٍو . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،
عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ : قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الرَّكَعَتَيْنِ عِنْدَ الْإِقَامَةِ .

TERCEMESİ

1147) "... Ali (Radıyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ikâmet edileceği zaman iki rek'at kı-lardı."

Not : Zayıflığına ittifak edilmiş olan el-Hâris bin Abdillâh el-A'ver bu isnad-da bulunduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H İ

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in ilk hadisini Nesâî de rivâyet etmiştir. İkinci hadisin müelliften başka kim tarafından ri-vâyet edildiğini bilemiyorum.

İlk hadis, şafak yeri ağardığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah sünnetini kıldığına delâlet eder. İkinci hadis de bu sünneti hafif tuttuğuna delildir. Hadisteki : "Ezan sesi kulakla-rında imiş gibi..." tâbiri, iki rek'atı hafif tuttuğundan kinâyedir. Yâ-ni namaz çağrısı kulaklarında bulunan kişi, namaza yetişmek için

kıldığı namazı hafif tuttuğu gibi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki rek'atı hafif tutardı.

H a f s a (Radiyallâhü anhâ)'nın hadisini E b û D â v û d hâriç Kütüb-i Sitte sâhibleri tarafından rivâyet edilmiştir.

Bu hadis de efendimizin sabah farzından önce kıldığı iki rek'atı hafif tuttuğuna ve farza yakın bir zamanda kıldığına delâlet eder.

Â i ş e ve A l i (Radiyallâhü anhümâ)'nın hadislerinin zevâid türünden olduğu S i n d i 'den anlaşılıyor. Bunlar da bu bâbta rivâyet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah farzı için mescide çıkmadan önce abdest aldıktan sonra iki rek'at kılıp ondan sonra Mescide gittiğine, kezâ bu iki rek'atı ikâmet edileceği zamana yakın kıldığına delâlet eder.

Mezkûr iki rek'at hakkındaki dört mezhep âlimlerinin görüşleri bundan önceki bâbta anlatılmıştır.

Mezkûr iki rek'atın hafif tutmasının hikmetine gelince el-Menhel yazarı şöyle der :

"K u r t u b i : Bunda acele edilmesinin hikmeti, sabah farzının ilk vakitte edâ edilmesinin sağlanmasıdır, demiştir.

Bâzıları : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını hafif tuttuğu iki rek'atla başlattığı gibi gündüz namazını da hafif bir namazla başlatmış, tâki geceyi bol nâfilelerle geçirsin ve farzla meşgul olmak için bundan başlasın, demişlerdir."

Hadisler sabah sünnetinin hafif tutulmasının meşrûluğuna delâlet ederler. Cumhûrun mezhebi de budur.

باب ما جاء فيما يقرأ في الركعتين قبل الفجر (١٠٢)

102 — SABAH FARZINDAN ÖNCEKİ İKİ
REK'ATTE OKUNAN (SÜRELER) HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

١١٤٨ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشْقِيُّ، وَيَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ بْنُ كَاسِبٍ،

قَالَا : ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَارِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ :

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ - قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ -

T E R C E M E S İ

1148) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah farzından önceki iki rek'atte (Fâtihadan sonra): **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** ve: **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** sûrelerini okurdu."

١١٤٩ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَادَةَ الْوَاسِطِيَّانِ، قَالَا: سَأَلْنَا أَبَا أَحْمَدَ سُهَيْبَانَ، عَنْ إِسْحَاقَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: رَمَقْتُ النَّبِيَّ ﷺ شَهْرًا. فَكَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ - قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ - .

TERCEMESİ

1149) "... İbn-i Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir:

Ben bir ay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktım. Sabah farzından önceki iki rek'atte (Fâtihadan sonra); **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** ve: **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** sûrelerini okurdu."

١١٥٠ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. سَأَلَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. سَأَلْنَا الْجَرِيرِيَّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ. وَكَانَ يَقُولُ «نِعْمَ السُّورَتَانِ هُمَا، يَقْرَأُ بِهِمَا فِي رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ. قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» .

فی الزوائد : فی إسناده الجریری . احتج به الشیخان فی صحیحیہما . إلا أنه اختلط فی آخر عمره . وبقى رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1150) "... Âişe (*Radıyallâhü anhâ*)'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah farzından önce iki rek'at kıları ve şöyle buyururdu :

«Bu iki sûre ne güzeldir. Sabah farzından önceki iki rek'atte (Fâtihadan sonra) okunur. (Bu sûreler); **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** ve: **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** (sûreleri)dir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : İsnaddaki el-Cüeyri'yi, Buhârî ve Müslim kendi sahiflerinde hüccet saymışlardır. Fakat ömrünün sonlarında hâfızası karışmıştır. İsnadın diğer râvileri sıkadır.

İ Z A H I

Ebû Hüreyyre (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhakî ve Tahevi de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'m hadisi de Nesâî hâriç Kütüb-i Sitte sâhibleri tarafından rivâyet edilmiştir.

Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisi ise Zevâid türündendir.

Sabah farzından önce kılınan iki rek'atte okunduğu haber verilen Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin Fâtiha'dan sonra okunduğu mâlum olduğu için hadislerde bu durum tasrih edilmemiştir.

Mezkûr namazın ilk rek'atında Fâtiha'dan sonra Kâfirûn sûresinin ve ikinci rek'atın Fâtiha'sından sonra İhlâs sûresinin okunmasının müstahab olduğuna hükmeden cumhur için bu hadisler delildir.

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettiklerine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah farzından önceki iki rek'atın birincisinde, (108) قُولُوا أَمَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا... âyetini ve ikincisinde: (109) فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ... âyetini okuduğu çok vâki olmuştur.

Bu hadis mezkûr âyetlerin anılan namazda okunmasının müstahablığına delâlet eder.

Başka âyetleri okuduğu rivâyetleri de vardır.

Bu hadisler, mezkûr namazda Fâtiha'dan sonra Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin veyâhut baş kısımlarını yukarda yazdığım âyetlerin okunmasının müstahablığına delâlet eder.

Cumhûrun görüşü de budur. Bunun dışındaki görüşler ise şunlardır:

1. Mâlik'in meşhur kavline göre, bu namazda yalnız Fâtiha okunmalıdır, buna sûre veyâ âyet eklenmemelidir. Abdullâh bin Amr bin el-Âs (Radiyallâhü anh)'m da böyle dediği rivâyet olunmuştur. Bunun delili de Buhârî, Müslim, Mâ-

(108) Bakara : 136

(109) Al-i İmran : 52

lik, Nesâî ve başkalarının rivâyet ettikleri şu meâldeki Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisidir :

“Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah farzından önceki iki rek'atı o derece hafif tutuyordu ki : 'Acaba Fâtiha'yı okudu mu?' diyordum.”

2. Zâhiriye mezhebine mensup bâzılarına göre Fâtiha okunmaz, yalnız Kâfirûn ve İhlâs sûreleri okunur. Bu görüş her namazda Fâtiha'nın okunmasının gerekliliğine âit hadislerle merduttur.

3. Zâhiriyye'nin bâzısı ile Ebû Bekir el-Asam ve İbn-i Aliyye'ye göre hiç bir şey okunmaz. Bu da merduttur.

Bâzı âlimler demişler ki : Gece okumasını itiyat ettiği âyetleri veya sûreleri gece okumamış olan bir kimsenin bunu mezkûr namazda okumasında beis yoktur. Çünkü İbn-i Ebî Şeybe, Hâsan-ı Basrî'nin böyle hükmettiğini rivâyet etmiştir. Mücâhid ve Sevrî de böyle demişlerdir. Ebû Hanîfe de : Gecedен kalma hizbimi bâzen sabah namazı sünnetinde kılmışım dır, demiştir.

(۱۰۳) باب ما جاء في إذا أقيمت الصلاة فلا صلاة إلا المكتوبة

103 — 'NAMAZ İÇİN İKAMETE BAŞLANACAĞI
ZAMAN FARZDAN BAŞKA NAMAZ KILINAMAZ'
HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۱۵۱ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيلَانَ . ثنا زَهْرُ بْنُ الْقَاسِمِ . ع وَحَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ ، أَبُو إِسْحَاقَ . ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . قَالَ : ثنا زَكْرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أُقِيِمَتِ الصَّلَاةُ ، فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةُ » .

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيلَانَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ .

T E R C E M E S İ

1151) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Namaz için ikâmet edileceği zaman (O) farzdan başka hiç bir namaz kılınmasın (veyâ kılınmaz).»

İ Z A H I

B u h â r i 'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri, B e y h a k i, D â r i m i ve T a h a v i bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ cümlesinin mânâsı : «Namaz için ikâmete başlanacağı zaman»dır. Nitekim İ b n - i H i b b â n 'ın A m r b i n D i n â r 'dan olan rivâyetinde :

إِذَا أَخَذَ الْمُؤَذِّنُ فِي الْإِقَامَةِ = «Müezzin ikâmet etmeğe başlayacağı zaman...» buyurulmuştur.

فَلَا صَلَاةَ cümlesindeki olumsuzluk, nehiy (yasaklama) anlamında olabilir. Yâni ikâmet edilecek farzdan başka bir namaza başlamak yasaktır.

İkâmetten önce başlanmış olan namaz bu yasağın şumulüne girmez. Aksi takdirde o namazı bozmak gerekir. Halbuki;

وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ = «amellerinizi bozmayınız.» , âyeti başlanmış bir ibâdeti bozmayı yasak kılmıştır. (110)

Mezkûr cümledeki olumsuzluk asıl mânâsında ibkâ edilebilir. Artık cümlelerin mânâsı şöyle olur :

«... İkâmet edilecek farzdan başka başlanacak namaz sahîh değil (veyâ mükemmel bir namaz sayılmaz).»

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gün sabah farzını kıldırırken mescide girip sabah sünnetini kıldıktan sonra cemâata iltihak eden kişiyi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikaz ederken; sabah sünnetini yeniden kılmasını emretmediği, bundan sonra gelen A b d u l l a h b i n S e r ü s (Radiyallâhü anh)'ın hadisinden anlaşılmaktadır. Şu halde o zâtın kıldığı sünnet sahîh sayılmıştır. Bu olay, hadisimizdeki olumsuzluğun, namazın mükemmelliği ile ilgili olduğuna delildir. Yâni ikâmete başlandıktan sonra kılınacak başka namaz sahîh ise de mükemmel değildir.

İkâmete başlanınca, ilgili farzdan başka bir namaza durmanın yasaklanmasının hikmeti, başından itibaren farza yetişmek, iftitah

tekbirinin faziletine kavuşmak, imâma muhâlefet gibi yanlış yorumlara meydan vermemektir.

Hadis ikâmete başlanınca, ikâmet edilen farzdan başka her hangi bir namaza durmanın câiz olmadığına delâlet eder. Bu husûsta sabah namazı sünneti ile başka namazlar arasında bir fark yoktur. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. Tuhfetü'l-Ahvezi sâhibi âlimlerden dokuz kavil rivâyet etmiştir. El-Menhel yazarı da bunların çoğunu anlatmıştır. Bunu şöyle özetleyebiliriz :

1. Ömer, Ebû Hüreyre, Urve bin Zübeyr, İbn-i Sirin, Said bin Cübeyr, İbnü'l-Mübârek, Şâfii, Ahmed ve İshâk (Radiyallâhü anhüm)'a göre ikâmete başlanınca, başka namaza durmak mekruhtur.

2. İbn-i Abdî'l-Berr ve Zahirîyye mezhebine göre, ikâmete başlanınca sünnete durmak câiz değildir. Sabah sünneti ile başka sünnet arasında fark yoktur.

3. İbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Ebû'd-Derdâ, Mesrûk, Hasan-ı Basrî, Mekhûl, Mücâhid, Evzâi, Ebû Hanife ve arkadaşları (Radiyallâhü anhüm)'a göre imam sabah farzını kıldırırken, farzın son rek'atında imama yetişeceğine inanan kişi mescidin dışında veyâ içinde önce sabah sünnetini kılabilir. Bunların delili, bu hadisin sonunda Beyhakî'nin rivâyet ettiği :

إِلَّا رَكَعَتِي الْفَجْرِ

= «Sabah sünneti müstesnâ» ziyâdesidir. Fakat Beyhakî, bu ziyâdenin aslı yoktur. Çünkü râvileri zayıftır, demiştir.

El-Menhel yazarı bu grubun başka delillerini de zikretmiştir.

4. Mâlik'e göre, ilk rek'atte imama yetişmemek endişesi çok ise mescidin dışında sabah sünneti kılınır. İlk rek'atı kaçırma endişesi var ise sünnet kılınmadan hemen imama uyulur. Sevrî de böyle demiştir. Şu fark ile ki Sevrî'ye göre söz konusu halde sabah sünneti mescidin dışında kılınabildiği gibi mescidin içinde de kılınabilir.

El-Menhel yazarı ile Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı birinci kavlin tercih edildiğini söylemişlerdir.

۱۱۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يُصَلِّي الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْقَدَاةِ ، وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ . فَلَمَّا صَلَّى قَالَ لَهُ « يَا صَلَاتِيكَ اعْتَدَدْتَ ؟ »

TERCEMESİ

1152) "... Abdullah bin Sercis (111) *Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah farzını kılmakta iken; bir adam, sabah farzından önceki iki rek'atı kılmakla meşgul olarak görmüş ve namazı kıldıktan sonra adama :

«(Ey Filân)! Sen bu iki namazından hangisini namaz sayıyorsun?» buyurdu."

İ Z A H I

M ü s l i m , N e s â i ve T a h a v i de bunu rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m 'in rivâyetinde şu ziyâde vardır :

أَمْ بِصَلَاتِكَ وَحْدَكَ = «Yalnız kıldığın namazı mı, yoksa bizimle birlikte kıldığını mı?»

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Hadisin mânâsı şudur : Sen hangi namazı kasdederek mescide geldin, kendi başına kıldığın sünnet için mi, yoksa bizimle beraber kıldığın sabah farzı için mi? Eğer kendi başına kıldığın sünnet için geldi isen bunu evde kılmak daha iyidir. Şâyet farz için geldi isen, gelir gelmez niçin buna başlamadın da sünnetle meşgul oldun?

Bu soruyu yöneltmekle, adamın farza başlamayı geciktirmesi ve sünnetle meşgul olmasının hatâlı olduğu bildirilmiş olur.

Hadis, İmam farza başlamış iken gelen adamların ilk rek'atte imama yetişeceklerini zanetseler bile sünnete durmalarına ve hemen farza başlamalarına delildir ve bâzı âlimlerin : İlk rek'atte imama yetişeceğine inanan kimse önce sabah sünnetini kılar, kezâ diğer

bir kısım âlimlerin : 'Son rek'atte imama yetiyeceğine inanan kimse önce sabah sünnetini kılar', diye verdikleri hükmü reddeder.

İmama bir veyâ iki rek'atte yetiyeceğine inanan kimse önce sabah sünnetini kılar, diyen âlimler, bu hadisi te'vil ederek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itiraz sebebi, adamın sabah sünneti ile sabah farzını ard arda ve aynı yerde kılması veyâhut sabah sünnetini, farza durmuş olan cemâatin saffı içinde kılmasıdır, demişlerdir. Fakat bu yorumlar tutarlı değildir. Çünkü hadisin zâhirine göre imam farza durmuş iken nâfileye başlamak, doğru görülüyor. Beyhakî'nin rivâyetinde Abdullah bin Sercis (Radıyallâhü anh) :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazını kıldırmakta iken; bir adam mescide girdi ve saffa ulaşmadan sabah sünnetini kıldı..." demiştir. Müslim'in rivâyetinde de adamın, mescidin bir kenarında sabah sünnetini kıldıktan sonra cemâata katıldığı bildirilmiştir. Bu iki rivâyet, adamın sünneti ve farzı başka başka yerlerde kıldığına delâlet eder."

۱۱۵۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ ، مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الثَّمَنَانِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَمْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ بْنِ بُحَيْنَةَ . قَالَ : مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِرَجُلٍ وَقَدْ أُقِيمَتَ صَلَاةُ الصُّبْحِ ، وَهُوَ يُصَلِّي . فَكَلَّمَهُ بِشَيْءٍ لَا أَدْرِي مَا هُوَ . فَلَمَّا انْصَرَفَ أَحَطْنَا بِهِ نَقُولُ لَهُ : مَاذَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : قَالَ لِي « يَوْشَكَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُصَلِّيَ الْفَجْرَ أَرْبَعًا » .

TERCEMESİ

1153) "... Abdullah bin Mâlik bin Buhayne (el-Ezdi) (Radıyallâhü anh)'-den: Şöyle demiştir :

(Bir gün) sabah namazı için ikâmet edilmiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sünnete durmuş olan bir adamın yanından geçti ve ona bir şey söyledi. Ne buyurduğunu bilemedim. Namazdan çıkınca biz bu adamın etrafında toplanarak : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sana ne buyurdu, diye sorduk. Adam şöyle dedi : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki :

«Nerede ise sabah namazını dört (rek'at) kılacaksınız.»

İ Z A H I

B u h â r î ve M ü s l i m de bunu az lafız farkı ile rivâyet etmişlerdir. Buradaki rivâyete göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in adamlarla konuşması namazdan sonra değil, o adam sünnet kıldığı esnada olmuştur. İkâmet edildiği vakit farza durmak zamanı gelmiş olur. Bu zaman zarfında sünnet ile farz ard arda kılınınca sabah farzı dört rek'at imiş gibi bir durum görülebilir.

Hadis, ikâmet edildiği vakit, farza durmanın icap ettiğine ve başka namazla meşgul olmanın hatâ olduğuna delâlet eder. Bâzı rivâyetlerde, râvi A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'in bir gün sünnet kılarken müezzinin ikâmet etmeye başladığı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini çekerek :

أَتُصَلِّي الصُّبْحَ أَرْبَعًا

= «Sabah namazını dört rek'at mı kılıyorsun?» buyurduğu bildirilmektedir. A h m e d , İ b n - i H u z e y m e , İ b n - i H i b b â n ve H â k i m ile başkasının rivâyet ettiği bu kıssa, müellifin rivâyet ettiği kıssadan ayrı olduğu için bir çelişki söz konusu değildir.

(۱۰۴) باب ما جاء فيمن فاتته الركعتان قبل صلاة الفجر متى يقضيها

104 — SABAH FARZINDAN ÖNCEKİ İKİ REK'AT
(SÜNNET)'İ KAÇIRAN KİMSENİN BUNU NE
ZAMAN KAZA EDECEĞİNE DÂİR GELEN
(HADİSLER) BÂBİ

۱۱۵۴- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ثنا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ .

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : رَأَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يُصَلِّي بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ رَكْعَتَيْنِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَصَلَاةَ الصُّبْحِ مَرَّتَيْنِ ؟ » فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : إِنِّي لَمْ أَكُنْ صَلَّيْتُ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّاتَيْنِ قَبْلَهُمَا فَصَلَّيْتُهُمَا . قَالَ : فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ .

T E R C E M E S İ

1154) "... Kays bin Amr (112) (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir adamı

sabah farzından sonra iki rek'at namaz kılarken görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :

— «Sabah namazını iki defa mı (kılıyorsun)?» buyurmuş, adam da O'na :

— Ben sabah namazından önceki iki rek'atı kılmamış idim de onu kıldım, cevabını vermiştir. Râvi demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bu cevaptan sonra) susmuştur."

İ Z A H I

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Dârekutnî, el-Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Sabah namazından sonra sünneti kılan zâtın râvi K a y s (Radiyallâhü anh)'m kendisi olduğu T i r m i z i 'nin rivâyetinde tasrih edilmiştir. Hattâ o rivâyette K a y s (Radiyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sorusunu cevaplayınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : **فَلَا إِذْنَ** = «Hâl böyle olunca bir beis yoktur.» buyurmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in susması takrir ve tasvip anlamını taşır. Yâni adamın sabah farzından sonra ve henüz güneş doğmamış iken sabah sünnetini kılmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) uygun görmüştür. Mezkûr sünnetin kaza edilmesi husûsunda âlimlerin kavilleri şöyledir :

1. Güneş doğmadan kılmanın veyâ doğduktan sonra kazâ etmenin müstahablığıdır. İ b n - i Ö m e r , A t â ' , T â v u s , İ b n - i C ü r e y c , Ş â f i i , A h m e d ve İ s h a k (Radiyallâhü anhüm) böyle demişlerdir. Delilleri bu hadistir. Bir de T i r m i z i 'nin E b û H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği şu hadistir :

(112) Bin Sehl bin Su'lebe bin el-Hâris bin Zeyd bin Su'lebe bin Çanem bin Mülik bin Neccâr el-Ensârî (R.A.) sahâbidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmiştir. Râvileri de oğlu Sald, Kays bin Ebî Hâzım ve Muhammed bin İbrâhîm bin el-Hâris'dir. Müellif, Ebû Dâvûd ve Tirmizî onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menzel : C. 7.)

= Sabah sün-
 مَنْ لَمْ يُصَلِّ رَكَعَتِي الْفَجْرِ فَلْيُصَلِّهَا بَعْدَ مَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ

netini kılmamış olan bir kimse bunu güneş doğduktan sonra kılsın.»

Bu gruptaki âlimler : Sabah farzından sonra gün doğuncaya kadar namaz kılma yasağını bir sebebe dayanmayan mutlak nâfile türüne tahsis etmişlerdir.

2. Güneş doğup bir veyâ bir mızrak boyu kadar yükseldiği vakit ile güneşin istivâ yâni gök ortasına varacağı zaman arasındaki süre için kazâ edilmesinin müstahablığıdır. Sabah farzından sonra ve henüz güneş doğmamış veyâ doğmuş da bu kadar yükselmemiş iken kılınmaz. Kasım bin Muhammed, Evzâi, Mâlik, Hanefiler'den Muhammed bin el-Hasan (Radiyallâhü anhüm)'ün kavli budur.

Bu grubun delili Tirmizî'nin mezkûr hadîsidir. Bunlara göre gün doğmadan kılınmaz. Çünkü bu vakitte namaz kılmaktan nehiy edilmiştir.

3. Sabah sünneti farzdan önce kılınmayınca sonradan kaza edilmez. Ancak farzla beraber kazaya kalmış ise, güneş henüz gök ortasına varmamış iken sabah farzından önce onun sünneti kaza edilir. Sonra farz kaza edilir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf (Radiyallâhü anhümâ)'nın kavli budur.

Bunların delili de Buhârî, Müslim ve başkalarının rivâyet ettikleri İmran bin Husayn (Radiyallâhü anh)'ın şu meâldeki hadîsidir :

“Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir yolculuğunda sahâbîlerle beraber sabah namazına uyanamamışlar ve nihâyet güneşin harareti ile uyanmışlar, konakladıkları yerden hareket ederek biraz gittikten sonra müezzine ezan okumasını emir buyurmuş, ezan okunduktan sonra sabah farzından önceki iki rek'atı kılmış, sonra ikâmet edilerek sabah farzı kılınmıştır.”

١١٥٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِزْرَاهِيمَ، وَيَقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ بْنُ كَلْبٍ؛ قَالَا :

ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَامَ عَنْ رَكَعَتِي الْفَجْرِ. فَقَضَاهُمَا بَعْدَ مَا طَلَمَتِ الشَّمْسُ.

فی الزوائد : إسناده ثقات . إلا أن مروان بن معاوية الفزاري كان يدلس . وقد عظمه . نعم ، احتج به الشيخان في صحيحهما .

T E R C E M E S İ

1155) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), uykuda kalarak sabah sünnetini kaçırmış ve güneş doğduktan sonra bunları kaza etmiştir."

Not : Zevâid'de : İsnadındaki râviler sikâlardır. Ancak râvi Mervân bin Muâviye tedlis ederdi. Burda an'ane ile rivâyet etmiştir. Evet Buhârî ve Müslim kendi sahîhlerinde Mervân'dan rivâyette bulunmuşlardır, diye bilgi verilmiştir.

(۱۰۵) باب في الاربع الركعات قبل الظهر

105 — ÖĞLE (NAMAZI) FARZINDAN ÖNCEKİ DÖRT REK'AT (NAMAZ) HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۱۵۶ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا جَرِيرٌ ، عَنْ قَابُوسَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ :
أَرْسَلَ أَبِي إِلَى عَائِشَةَ : أَيُّ صَلَاةٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ أَحَبَّ إِلَيْهِ أَنْ يُوَاطَّبَ عَلَيْهَا ؟
قَالَتْ : كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ . يُطِيلُ فِيهِنَّ الْقِيَامَ ، وَيُخَسِّنُ فِيهِنَّ الرُّكُوعَ
وَالسُّجُودَ .

فی الزوائد : فی إسناده مقال . لأن قابوس مختلف فيه . وضمه ابن حبان والنسائی . ووثقه ابن معين وأحمد . وبقى الرجال ثقات .

T E R C E M E S İ

1156) "... Kaabûs (113) (bin ebi'l-Mahârik) (*Radıyallâhü anh*), babası Ebû'l-Mahârik (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyette şöyle demiştir :

Babam (Ebû'l-Mahârik), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya haber göndererek : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (sünnetlerden) devamlı kılmaktan en çok hoşlandığı namazın hangisi olduğunu sor-

(113) Kaabûs bin Ebi'l-Mahârik eş-Şeybânî el-Kufî, babasından ve Hz. Abbâs'ın zevcesi Ümmü'l-Fadl'dan rivâyet etmiştir. Râvisi de Sîmâk bin Harb (ve Cerîr)dir. Nesâî onun rivâyetinde beis yoktur, demiştir. (Hulâsa : 311)

muş ve Âişe (Radiyallâhü anhâ) şöyle cevap vermiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle farzından önce dört rek'at kılar-
dı. Bundaki kıyâmı (= Kıraatı) uzun tutardı ve rûku' ile secdelerini
güzel yapardı."

Not : Zevâid'de bildirildiğine göre senedindeki Kaabûs (R.A.)'un sıkı veya
zayıf olduğu husûsunda ihtilâf vardır. İbn-i Hibbân ve Nesâi onu zayıf sayarken
İbn-i Muîn ve Ahmed, sıkı saymışlardır. Senedin kalan ricâlı sıkılardır.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem)'in öğle farzından önce dâima dört rek'at sünnet kıldığına de-
lâlet eder. Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
iki rek'at kıldığı rivâyeti vardır. Şu halde bâzen iki rek'atle yetindiği,
kuvvetle muhtemeldir. Sünnet olanı ise dört rek'attir. Zâhir olan ne-
tice budur.

Hadisten zâhiren anlaşılan bu dört rek'atı bir selâmla kılmış ol-
masıdır. Bundan sonraki hadiste bu durum açıkça belirtilmiştir.

Buhâri ile Müslim'in Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan
rivâyet ettikleri bir hadiste Âişe (Radiyallâhü anhâ) şöyle de-
miştir :

كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْعِذَاوِ

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğle namazının far-
zından önce dört rek'at ve sabah namazının farzından önce iki rek'at
(sünneti) hiç bırakmazdı."

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle farzından ön-
ce iki rek'at (sünnet) kıldığına dâir İbn-i Ömer (Radiyallâhü
anh)'den olan rivâyet, bu rivâyetlerden farklı görülmüş ve Aynî
bu husûsta şunları yazmıştır :

1. İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in iki rek'atı unutup
iki rek'atı rivâyet etmesi.

2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzen iki, diğer
zamanlarda dört rek'at kılması.

3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evde dört ve mes-
cidde iki rek'at kılması Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nın evdekini,
İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'in de mesciddekini rivâyet et-
mesi gibi değişik yorumlar muhtemeldir.

Bütün bu ihtimallere göre öğleden önceki sünneti dört rek'atten düşürmemelidir. Çünkü İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız mesciddeki hâline muttali idi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ise hem mesciddeki hem de evdeki hâline muttali idi. İkisi de muttali oldukları durumu bildirmişlerdir.'

۱۱۵۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ عُمَيْدَةَ بْنِ مُعْتَبٍ الضَّبِّيِّ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ سَهْمِ بْنِ مِنْجَابٍ ، عَنْ قَزَعَةَ ، عَنْ قُرَيْعٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ . لَا يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِتَسْلِيمٍ . وَقَالَ « إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ تَفْتَحُ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ » .

T E R C E M E S İ

1157) "... Ebû Eyyub (el-Ensâri) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğle vakti girince öğle namazının farzından önce dört rek'at (namaz) kılardı, dört rek'atın arasında selâm vermezdi. Ve şöyle buyurdu :

«Güneş, gök'ün ortasından batıya kaydığı zaman şüphesiz semânın kapıları (o dört rek'at için) açılır.»

İ Z A H İ

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Tâhavi ve Taberî de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. T a b a r â n î'nin el-Kebir ve el-Evsat'ta rivâyet ettiğine göre Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana misafir olduğu sürede öğle farzından önce dört rek'ati dâima kıldığını gördüm ve şöyle buyurdu :

«Güneş semânın ortasından zâil olunca (batıya kayınca) semânın kapıları açılır ve öğle namazı kılınmadıkça hiç bir kapısı kapanmaz. O saat içinde benim için hayrın (semâye) yükselmesini severim.»

Hadiste anlatılan dört rek'at, öğle farzından önce kılınan sünnettir. Bu sünnet kılınırken iki rek'atte bir selâm verilmeyip dördünün

bitiminde selâm verildiği bildiriliyor. Semânın kapılarının, o namazın göklere çıkarılması için açıldığı E b ü D â v ü d'un rivâyetinden anlaşıyor. Bundan maksad, onun kabul buyurulmasıdır.

Hadis, öğle namazından önce dört rek'at sünnetin kılınmasının çok müstahap olduğuna, faziletinin azâmetine ve iki rek'atte bir değil, dört rek'atın bitiminde selâm verilmesinin daha faziletli olduğuna delâlet eder. H a n e f î âlimlerine göre efdal olanı dört rek'atın bir selâmla kılınmasıdır. Diğer üç mezhebe göre iki rek'atten selâm vermek daha faziletlidir.

(۱۰۶) باب من فاتته الأربع قبل الظهر

106 — ÖĞLEDEN ÖNCEKİ DÖRT REK'ATI
KAÇIRAN HAKKINDAKİ BÂB

۱۱۵۸ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَزَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ. قَالُوا :
ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ الْكُوفِيُّ. ثَنَا قَبْسُ بْنُ الرَّيِّسِ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَاتَتْهُ الْأَرْبَعُ
قَبَلَ الظُّهْرَ، صَلَّى مَا بَعْدَ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ.
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: لَمْ يُحَدِّثْ بِهِ إِلَّا قَبْسٌ عَنْ شُعْبَةَ.

T E R C E M E S İ

1158) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle farzından önceki dört rek'at (sünnet)i kaçırdığı zaman, öğle farzının sonundaki iki rek'atten sonra onu kılardı."

Ebû Abdillah (Müellifimiz) demiştir ki : Bu hadisi Şube'den yalnız Kays rivâyet etmiştir.

İ Z A H İ

T i r m i z i bunu iki senedle rivâyet etmiştir. K a y s b i n R a b î'in Ş u b e aracılığı ile H â l i d e l - H a z z â'dan olan rivâyetinden sonra T i r m i z i de müellifimiz gibi : 'Bunu Ş u b e'den yalnız K a y s b i n R a b î'in rivâyet ettiğini biliyo-

ruz, der ve Abdurrahman bin Ebi Leylâ (Radıyal-lâhü anh)'ın da bunun bir benzerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiğini kaydeder. Tirmizi'nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğleden önceki sünneti öğlenin son sünnetinden sonra kıldığı tasrih edilmemiş sadece öğle farzından sonra kıldığı bildirilmiştir. Tirmizi'nin lafzı şudur :

كَانَ إِذَا لَمْ يُصَلِّ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ صَلَّاهُنَّ بَعْدَهَا

Tirmizi'nin şerhi Tuhfe yazarı kitabımızdaki rivâyete dayanarak Tirmizi'deki bu rivâyeti aynı şekilde yorumlamıştır. Yâni bu rivâyetten maksad, öğle farzından önce kılmadığı sünneti öğlenin son sünnetinden sonra kılar, der.

Tuhfe yazarı şöyle der :

"Hadis, farz namazların ilk sünnetlerinin devamlı kılınmasının meşrûluğuna ve farzın vaktinin bitimine kadar bu sünnetlerin vakitlerinin devam ettiğine delâlet eder. Çünkü eğer farzın kılınması ile ilk sünnetin vakti çıkmış olsaydı farzdan sonra kılınması kaza sayılırdı. Ve son sünnetten önce kılınacaktı. Halbuki son sünnetten sonra kılındığı bu hadisle sâbit olmuştur. El-İrâkî bu mânâyı çıkararak Şâfiiler'ce sahih olanı budur, demiştir. Daha sonra : Bunun aksi de söylenebilir. Yâni eğer farzdan sonra da ilk sünnetin vakti devam etmiş olsaydı, son sünnetten önce kılınmalı idi. El-İrâkî ilk mânâyı taraftar olmuştur."

Hanefî âlimlerine göre öğle farzının ilk sünnetinin vakti öğle farzının kılınması ile sona erer. Farzdan sonra kaza olarak kılınır. Hanbelî mezhebi de böyledir.

Hanefî âlimlerinin bir kısmı öğlenin ilk sünneti son sünnetinden önce kaza edilir, demişler ise de, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre son sünnetten sonra kaza edilmelidir.

Şâfiî âlimlerine göre farzların ilk sünnetini vakti yukarda da işaret edildiği gibi farzların vaktinin bitimlerine kadar devam eder.

(۱۰۷) باب فيمن فاتته الركعتان بعد الظهر

107 — ÖĞLE FARZINDAN SONRAKİ İKİ REK'ATI
KAÇIRAN HAKKINDA BİR BÂB

۱۱۵۹ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ

أَبِي زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ ؛ قَالَ : أُرْسِلَ مُعَاوِيَةُ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ . فَأَنْطَلَقْتُ مَعَ الرَّسُولِ

فَسَأَلَ أُمَّ سَلَمَةَ فَقَالَتْ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ فِي يَتْنِي لِلظُّهْرِ ، وَكَانَ قَدْ بَمَتْ سَاعِيًا . وَكَثُرَ عِنْدَهُ الْمُهَاجِرُونَ . وَقَدْ أَهَمُّهُ شَأْنُهُمْ . إِذْ ضُرِبَ الْبَابُ . تَفَرَّجَ إِلَيْهِ . فَصَلَّى الظُّهْرَ . ثُمَّ جَلَسَ يَقْسِمُ مَا جَاءَ بِهِ . قَالَتْ : فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى الْمَصْرِ . ثُمَّ دَخَلَ مَتْرِي فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ « شَغَلَنِي أَمْرُ السَّاعِي أَنْ أُصَلِّيَهُمَا بَعْدَ الظُّهْرِ . فَصَلَّيْتُهُمَا بَعْدَ الْمَصْرِ » .

في الروايت : في إسناده يزيد بن أبي زياد ، مختلف فيه . فيكون الإسناد حسنا ، إلا أنه كان بدلس وقد عنعنه . ورواه البخاري ومسلم وأبو داود بنبر هذا اللفظ .

T E R C E M E S İ

1159) "... Abdullah bin el-Hâris (*Radiyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir: Muâviye (*Radiyallâhü anh*), (bir gün Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in muhterem eşi) Ümmü Seleme (*Radiyallâhü anhâ*)'ya (bir elçi) gönderdi. Ben elçi ile beraber gittim. Elçi Ümmü Seleme (*Radiyallâhü anhâ*)'ya sordu. Ümmü Seleme (*Radiyallâhü anhâ*) şöyle cevap verdi :

Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), (zekât toplamak üzere) bir memur göndermiş idi. (Bir gün) öğle namazı için benim odamda abdest alıyordu. Onun yanında çok muhâcir vardı. Onların hâline çok ihtimam gösteriyordu. Bu esnada kapı çalındı. O da kapıya çıktı. Sonra öğle farzını kıldırıldı ve tahsildarın getirdiği zekâtı taksim etmeye oturdu. Ümmü Seleme (*Radiyallâhü anhâ*) demiştir ki : O, ikinci namazına kadar bu işle meşgul oldu. İkinci farzını kıldırıldıktan sonra odama girdi ve iki rek'at (namaz) kıldı. Sonra buyurdu ki :

«Tahsildarın işi ile meşgûliyetim dolayısı ile bu iki rek'atı öğle namazından sonra kılmadım, ikindiden sonra kıldım.»

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedindeki râvi Yezid bin Ziyâd'ın sika olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Bu nedenle isnad hasen olur. Ancak bu râvi tedlis ederdi, bunu da an'ana ile rivâyet etmiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd bu hadîsi başka lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadîsin bir benzerini İbn-i Ebî Şeybe, Abdullah bin el-Hâris (*Radiyallâhü anh*)'den meâlen şöyle rivâyet etmiştir :

"Abdullah demiştir ki : Ben İbn-i Abbâs (Radyallâhü anhümâ) ile beraber Muâviye (Radyallâhü anh)'ın yanına girdik. Muâviye (Radyallâhü anh), İbn-i Abbâs (Radyallâhü anh)'ı taht üzerinde oturttu ve, İkinci namazından sonra halkın kılmakta olduğu iki rek'at, ne namazdır? diye sordu. İbn-i Abbâs (Radyallâhü anh) :

Bu, İbnü'z-Zübeyr (Radyallâhü anh)'ın halka verdiği fetvâ ile-
dir, diye cevap verdi. Muâviye, İbnü'z-Zübeyr (Radyallâhü anh)'e
(adam) gönderip sordurdu. İbnü'z-Zübeyr (Radyallâhü anh); Punu
Âişe (Radyallâhü anhâ) bana söylemiştir diye cevap verdi. Muâviye,
Âişe (Radyallâhü anhâ)'ye gönderdi. O da : Ümmü Seleme (Radi-
yallâhü anhâ) bana haber vermiştir, deyince, Muâviye (Radyallâhü
anh) bu kere Ümmü Seleme'ye adam gönderdi. Ben de elçinin be-
raberinde gittim..."

Ü m m ü S e l e m e (Radyallâhü anhâ)'ya gönderilen elçinin
K e s i r b i n e s - S a l t (Radyallâhü anh) olduğu sahîh bir se-
nedle T a h a v i 'nin E b ü S e l e m e (Radyallâhü anh)'den
olan şu rivâyetinden anlaşılmıştır :

"Muâviye (Radyallâhü anh) minber üzerinde iken Kesir bin es-
Salt (Radyallâhü anh)'a : Âişe (Radyallâhü anhâ)'ya git- de Pey-
gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindiden sonra kıldığı iki
rek'atin (mâhiyetini) sor, dedi. Ebü Seleme (Radyallâhü anh) de-
miştir ki : 'Ben de onunla beraber kalktım. İbn-i Abbâs (Radyallâ-
hü anh) : Abdullah bin el-Hâris (Radyallâhü anh)'a : Sen de onun-
la beraber git, dedi. Bunun üzerine hepimiz Âişe (Radyallâhü anhâ)'-
ya varıp sorduk. Kendisi: Ben bilemem, dedi..." Mezkûr hadisin devamı
nakledilmiştir.

B u h â r i , M ü s l i m ve E b ü D â v ü d 'un rivâyet et-
tikleri Ü m m ü S e l e m e (Radyallâhü anhâ)'nin hadisi, bir
hayli uzundur. Bu rivâyetin özeti şudur :

'K ü r e y b M e v l â İ b n - i A b b â s (Radyallâhü anhüm),
üç sahâbî tarafından Â i ş e (Radyallâhü anhâ)'ya gönderilerek
ikindiden sonraki iki rek'atın hükmü sorulmuş, Â i ş e (Radiyal-
lâhü anhâ) : Ümmü Seleme (Radyallâhü anhâ)'ya sor, demiş. Nihâ-
yet Ümmü Seleme (Radyallâhü anhâ)'ya vâki mürâcaat neticesinde
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu husûsta şöyle buyur-
duğu, anlaşılmıştır :

"Ey Ebü Ümeyye kızı (114), ikinci namazından sonra kıldığım
iki rek'at namazı sormuştum. Bana, Abdül'l-Kays kabilesinden bâzı

(114) Ebü Ümeyye, Ümmü Seleme (R.A.)'nin babasının künyesidir. Adı Sü-
heyl veya Huzeyfe bin Mağtre'dir.

kimseler, (kendi kabilesine mensup bir cemâatin müslüman olduğunu bildirmek için) gelmişlerdi ve beni öğlenin son iki rek'atını kılmaktan alakoymuşlardı. Bu kıldığım iki rek'at (sünnet) öğlenin o son iki rek'atıdır."

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Namaz kılmanın yasak olduğu vakitte bir sebebe bağlı nâfile namazın kılınmasının mekruh olmadığına hükmeden Ş â f i i mezhebine mensup âlimler bu hadisi delil göstermişlerdir. Ş â f i i l e r : Anılan vakitte, bir sebebe bağlı olmayan nâfileyi kılmak mekruhtur, demişlerdir. (Sebebe bağlı nâfile için misâl olarak, abdest almak sebebiyle kılınacak iki rek'atlık abdest sünneti, mescide girmek sebebiyle kılınacak iki rek'atlık Tahiyetü'l-Mescid sünneti gösterilebilir.)

Ş â f i i l e r yine bu hadisi delil göstererek : Farzlara bağlı sünnetler, vakitlerinde kılınmadığı zaman kaza edilmesi müstahaptır, demişlerdir.

E b ü H a n i f e ile M â l i k ise : Yasak vakitlerde ne sebebe bağlı sünnetler, ne de bağlı olmayan nâfileler kılınır. Farzlara bağlı sünnetlerden yalnız sabah namazının sünneti kaza edilir, demişlerdir.

A h m e d de : Yasak vakitlerde hiç bir nâfile namaz kılınmaz. Sebebe bağlı olan ile olmayan arasında fark yoktur. Farzlara bağlı sünnetler bunun dışındaki zamanlarda kaza edilir, demiştir.

Üç mezheb imamları : Bu hadisin hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur, demişlerdir.

El-Menhel yazarı, mezkûr hadiste anlatılan, öğlenin son sünnetinin ikinci namazından sonra kılınması mes'elesinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olduğuna delil gösterilen rivâyeti nakletmiştir. A h m e d ve T a h a v i 'nin rivâyet ettikleri delil şudur :

"Ümmü Seleme (Radiyallâhü anhâ) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : أَتَنْفِضُهَا إِذَا فَاتَتْ = «Şu halde bu iki rek'atı

vaktinde kılmadığımız zaman kaza edelim mi?» diye sormuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), «Hayır» buyurmuştur.

T a h a v i : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den başkası öğlenin son sünnetini kaçırdığı zaman, ikindiden sonra kaza edemiyeceği bu rivâyetten anlaşılıyor. Şu halde mezkûr hüküm Peygam-

ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur. Başkası bunu ikinci namazından sonra kaza edemez ve başka nâfile de kılamaz' demiştir:

B e y h a k i bu rivâyetin zayıf olduğunu söylemiş ise de, bu söz sıhhatli değildir. Çünkü senedin ricali sıkalardır.

Mezkûr hadisimizdeki hükmün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olmadığını kabul etsek bile, bu hadis yalnız öğlenin son sünnetinin ikinci namazından sonra kaza edilmesinin câizliğine delâlet eder. Sebebe bağlı bütün sünnetlerin böyle olduğuna delâlet etmez."

(۱۰۸) باب ما جاء فيمن صلى قبل الظهر أربعاً وبعدها أربعاً

108 — ÖĞLE FARZINDAN ÖNCE DÖRT,
SONRA DA DÖRT (REK'AT) KILAN
HAKKINDA GELEN (HADİS) BÂBİ

۱۱۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . مَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . مَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

الشَّعْبِيُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَنبَسَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ
« مَنْ صَلَّى قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا ، وَبَعْدَهَا أَرْبَعًا ، حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ » .

T E R C E M E S İ

1160) "... (Mü'minlerin anası) Ümmü Habîbe (*Radıyallâhü anhâ*)'dan rivâyet edildiğine göre: Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), şöyle buyurdu demiştir:

"Kim öğle farzından önce dört (rek'at) ve öğle farzından sonra dört (rek'at sünnet) kılarırsa Allah onu cehennem ateşine haram eder."

İ Z A H İ

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizi ve Ebû Dâvûd'un rivâyeti şöyledir:

مَنْ حَافَظَ عَلَى أَرْبَعٍ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ وَأَرْبَعٍ بَعْدَهَا = "Kim öğle farzın-

dan önceki dört rek'at ile sonraki dört rek'atı devamlı kılarırsa..."

N e s â i 'nin bir rivâyetinde : حَرَّمَ اللَّهُ لَحْمَهُ عَلَى النَّارِ = Allah onun etini cehennem ateşine haram eder. buyurulmuştur.

T i r m i z i ve E b û D â v û d 'un rivâyetinden anlaşıldığı gibi bu yüce fazileti elde etmek için mezkûr dörder rek'at sünneti dâima kılmak gerekir. Yalnız bir iki defa kılmak bu fazileti kazanmak için kâfi değildir.

«Cehennem ateşine haram edilmesi» ifâdesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Tuhfe yazarı şöyle der :

'Bu cümle ile kastedilen mânâ hakkında ihtilâf edilmiştir. Maksat, buna devam edenin hiç cehennem ateşine girmeyeceği mi, yoksa cehenneme girmesi mukadder olsa bile ateşin onu yakmayacağı mı, veyâhut ateşin onun bütün vücudunu kapsamıyarak, kısmen dokunabileceği mi?

En iyisi bunu hakiki mânâsına yorumlayarak mezkûr sekiz rek'at sünnete devam edenin cehennem ateşinde yanmayacağını ifâde etmektir. Allah'ın fazlı daha geniş, rahmeti de daha umumidir.'

El-Menhel yazarı ise cümleyi şöyle yorumlar :

'Maksat, bu rek'atlere devam etmenin, cehennem ateşini gerektiren günahları işlemeye engel olmasıdır.

(۱۰۹) بَابُ مَا جَاءَ فِيهِمَا يَسْتَحِبُّ مِنَ التَّطَوُّعِ بِالنَّهَارِ

109 — GÜNDÜZ KILINMASI MÜSTEHAĞ OLAN SÜNNET HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۶۱ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا سُفْيَانُ ، وَآبِي ، وَإِسْرَائِيلُ ،

عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ صَمْرَةَ السُّلَوِيِّ ، قَالَ : سَأَلْنَا عَلِيًّا عَنْ تَطَوُّعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالنَّهَارِ فَقَالَ : إِنْ كُنُمْ لَا تُطِيقُونَهُ . فَقُلْنَا : أَخْبِرْنَا بِهِ نَأْخُذُ مِنْهُ مَا اسْتَطَعْنَا . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ يُنْمِلُ . حَتَّى إِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا ، يَعْنِي مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ بِمِقْدَارِهَا مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ مِنْ هَاهُنَا ، يَعْنِي مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ ، قَامَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ . ثُمَّ يُنْمِلُ حَتَّى إِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا ، يَعْنِي مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ بِمِقْدَارِهَا مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ مِنْ هَاهُنَا قَامَ فَصَلَّى أَرْبَعًا . وَأَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ .

وَرَكَّتَيْنِ بَعْدَهَا. وَأَرْبَعًا قَبْلَ الْعَصْرِ. يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ
 الْمُرَبِّينَ وَالنَّبِيِّينَ. وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُؤْمِنِينَ.
 قَالَ عَلِيٌّ: فَلَيْكَ سِتُّ عَشْرَةَ رَكْعَةً. تَطَوُّعُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالنَّهَارِ. وَقَلَّ مَنْ يُدَاوِمُ عَلَيْهَا.
 قَالَ وَرَكِيعٌ: زَادَ فِيهِ أَبِي: فَقَالَ حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ! مَا أَحْبَبُّ أَنْ لِي
 بِحَدِيثِكَ هَذَا مِثْلُ مَسْجِدِكَ هَذَا ذَهَبًا.

T E R C E M E S İ

1161) "... Âsım bin Damra es-Selûlî (*Radyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gündüz kıldığı sünnet namazı Ali (*Radyallâhü anh*)'den sorduk. O :

— Bu sünneti (devamlı) kılmaya gücünüz yetmez dedi. Biz Ona :

— Sen bize bildir, biz bundan gücümüzün yettiği miktarı alı-
 rız, dedik. O dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah farzını kılınca, artık namaz kılmayı tehir ederdî. Nihâyet güneş ikindi namazı vaktinde şuradan yâni batı ufkundan ne kadar (irtifada) ise güneş o kadar şuradan yâni doğu ufkundan yüksek olunca kalkar iki rek'at (sünnet) kılardı. Bundan sonra namaz kılmayı geciktirirdi. Ta öğle namazı vaktinde güneş şuradan (yâni batı ufkundan) uzak olduğu miktar şuradan yâni doğu ufkundan yüksek olunca kalkıp dört rek'at (sünnet) kılardı. Güneş gök ortasından ayrılınca (= öğle vakti girince) de öğle farzından önce dört rek'at (sünnet) kılardı. Öğle farzından sonra da iki rek'at (sünnet) kılardı ve ikindi farzından önce dört rek'at (sünnet) kılardı. Bu dört rek'atın ilk iki rek'atı ile son iki rek'atını, Mukarrabin meleklerle, Peygamberlere ve bunlara tâbi olan müslümanlarla mü'minlere selâm vermekle birbirinden ayırırdı.

Ali (*Radyallâhü anh*) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gündüz sünneti işte şu on altı rek'attır. Buna devam eden azdır, dedi.

Râvi Vekî' demiştir ki : Babam şunu da ilâve etmiştir : Habîb bin Ebî Sâbit (şeyhine hitâben) : Ey Ebâ İshak! Seni bu hadisin, senin şu mescidin dolusu altından bence daha sevimsilidir, dedi."

İ Z A H I

Tirmizî ve Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir. Yalnız hadîsin : قَالَ عَلَىٰ فَتْلِكَ سِتٌ diye başlayan son paragrafı yoktur. Diğer lafızlarında mânâyı etkilemeyen az bir değişiklik vardır.

Tuhfe yazarı hadîsin şerhinde der :

"Hadîsten anlaşılıyor ki, ikindi vaktinde güneş batı ufkundan yüksek olduğu kadar doğu ufkundan yükselince (yâni kuşluk zamanı) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'at sünnet kıldı. Bu namaz duhâ (= kuşluk) sünnetidir. İshrak sünneti olduğu da söylenmiştir : Fakat ben derim ki : 'Eğer israk namazından maksat, güneş doğduktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldığı namaz ise, bu hadîsteki namazın o namaz olmadığı açıktır. (Çünkü hadîsteki namaz güneşin doğuşundan bir hayli zaman sonra kılınırdı. Hadis bunu açıkca belirtiyor.)

İncâhü'l-Hace sâhibi hadîsteki iki rek'at namaza 'Küçük kuşluk namazı' adını vermiş ve öğleye doğru kılındığı bildirilen dört rek'atlık namaza 'Büyük kuşluk namazı' ismini vermiştir."

Öğle namazının zamanı güneşin semânın ortasından batıya doğru bir miktar kaydığı mülumdur. O sırada güneşle batı ufku arasında ne kadar mesâfe varsa öğleye yakın bir zamanda güneş ile doğu ufku arasında o kadarlık mesâfe olduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dört rek'at sünnet kıldığı hadîste belirtiliyor.

Hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle farzından önce dört, sonra iki ve ikindi farzından önce dört rek'at kıldığı bildirilmiştir.

İkindinin dört rek'atlık sünnetinin ortasında meleklere, Peygamberlere ve mü'minlere selâm vermesi ifâdesi iki şekilde yorumlanmıştır.

Birinci yorum : İkinci rek'atte teşehhüde oturmasıdır. Çünkü teşehhüde :

السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين = "Selâm bize ve Allah'ın sâlih

kullarına" deniliyor. 'Sâlih kullar' ifâdesi Peygamberleri, melekleri ve mü'minleri kapsar.

İkinci yorum ikinci rek'atte selâm vermek ve dolayısıyla namazdan çıkmaktır.

Tuhfe yazarı bu hususta şöyle der :

"El-İraki : 'Bazıları bu ifâdeyi teşehhüd okumakla yorumlamışlardır. Çünkü teşehhüdde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve sâlih kullara selâm vermek vardır. İshak bin İbrâhîm böyle yorum yapmıştır. Zira onun görüşüne göre gündüz sünnetleri dörder rek'at kılınır. Fakat İshak'ın bu yorumu biraz uzaktır, demiştir. Tirmizi : Bilâkis İshak'ın yorumu açık ve yakın olanıdır. Hattâ bu yorum doğru olanıdır. Çünkü Peygamberler, namaz kılanın yanında değiller ki kişi namazın sonunda selâm verirken onlara selâm vermeye niyetlensin. Hâl böyle olunca hadisteki selâm ile nasıl namaz bitimindeki selâm kastedilir? Benim görüşüm ve bilgim budur. Allah daha iyi bilir, demiştir.

El-Mirkât yazarının beyânına göre Bağavi, İbn ü'l-Mek ve Tıybi de bu yorumu te'yid etmişlerdir.

İbn-i Hacer el-Mekki-Heysemi : 'Hadisin lafzı bu yorumu mânidir. Hadisteki ifâdeden maksad, namazdan çıkmak için verilen selâmdır, başka bir mânâ kastedilmemiştir. Bu sebeple iki rek'atın sonunda kişi selâm verirken sağında, solunda ve arkasında bulunan meleklerle ins ve cinlerden mü'min olanlara selâm etmeye niyet eder, demiştir.

İbn-i Hacer'in yorumuna şu itiraz vardır : Bu yorumla göre kişi namazdan çıktığında "Esselâmü aleyküm" derken Peygamberlere de selâm vermeye niyetlenmesi gerekir. Halbuki Peygamberler orada hazır değiller, kişinin ne sağında ne solunda ne de arkasındadırlar."

(۱۱۰) باب ما جاء في الركعتين قبل المغرب

110 — AKŞAM FARZINDAN ÖNCEKİ İKİ REK'AT HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۱۶۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أَسَامَةَ وَوَكَيْعٌ ، عَنْ كَهْمَسٍ .
ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْفَلٍ ؛ قَالَ : قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ
صَلَاةٌ » قَالَهَا ثَلَاثًا . قَالَ فِي الثَّالِثَةِ « لِمَنْ شَاءَ » .

T E R C E M E S İ

1162) "... Abdullah bin Muğaffel (el-Müzeni) (Radıyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Her iki ezan (yâni her iki ezan ile ikâmet) arasında bir namaz vardır.»

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu üç defa buyurdu. Üçüncü defasında : «Dileyen kimse için» buyurdu.”

۱۱۶۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ زَيْدِ بْنِ جَدْعَانَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : إِنْ كَانَ الْمُؤَذِّنُ لِيُؤَذِّنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَيَرَى أَنَّهَا الْإِقَامَةُ ، مِنْ كَثَرَةِ مَنْ يَقُومُ فَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ التَّغَرُّبِ .

T E R C E M E S

1163) “... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)’den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (akşam farzı için) müezzin gerçekten ezan okurdu. (Ama) kalkıp akşam farzından önceki iki rek’at (nâfileyi) kılanların çokluğu nedeni ile okunanın ikâmet olduğu sanılırdı.”

İ Z A H I

A b d u l l a h (*Radıyallâhü anh*)’m hadisini B u h â r î , M ü s l i m , N e s â î , E b ü D â v ü d , T i r m i z i ve B e y - h a k î de rivâyet etmişlerdir.

Tercemede işâret ettiğim gibi «iki ezan»dan maksat, ezan ve ikâmettir. İkâmete de ezan denmiştir. Çünkü ezan vaktin girdiğini ilâm olduğu gibi ikâmet de namaza başlamanın ilâmıdır. Hadisin zâhirine göre mânâlandırmak doğru değildir. Zira her iki ezan arasında farz-

namaz vardır. Halbuki hadisin sonundaki : *لِمَنْ شَاءَ* = «Dileyen için»

kaydı bu namazın vâcip olmadığına delâlet eder. Şu halde hadisteki namazdan maksat nâfile namazdır.

Hadis, emir mâhiyetindedir. Yâni her ezan ile ikâmet arasında bir nâfile namaz kılınız.

Hadisin : “İki ezan” ifâdesini zâhirine göre bırakmak mümkündür. Bu takdirde şöyle yorum yapmak gerekir : Her iki ezan arasında (Farzdan başka) bir nâfile namaz kılınız.

Hadis, umumiliği ile her farzdan önce bir nâfile namazın kılınmasının müstahablığına delâlet eder. Bu genel hükümün içine akşam namazından önceki nâfile de girer. Bundaki hikmet de ezan sesini işiten ve hazır olmayan kimselerin cemâata yetişmesine bir nâfile ile fırsat vermektir. Ezandan hemen sonra ikâmet edilirse orada bulunmayanların cemâata yetişmesi güçleşir. Bu hikmetin yanında başka hikmet ve faydaların mevcudiyeti mülumdur.

E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisi B u h â r i, M ü s l i m ve N e s â i'nin büyük süneninde başka lafızlarla rivâyet edilmiştir. M ü s l i m'in rivâyeti meâlen şöyledir: "Enes (Radiyallâhü anh) demiştir ki: Biz Medine'de idik. Müezzîn akşam ezanını okuduğu zaman sahâbiler acele direklere doğru durup iki rek'at (nâfile) kılarlardı. Öyle ki, namaza duranların çokluğu nedeni ile yabancı adam mescide girdiğinde farzın kılınmış olduğunu sanırdı."

Hadis, akşam farzından önce iki rek'at nâfile kılmanın müstahablığına delâlet eder.

BU HUSÛSTAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Sahâbilerden, Tabiilerden ve fıkıhçılardan bir cemâat bu namazın müstahablığına hükmetmişlerdir. A b d u r r a h m a n b i n A v f, Ü b e y y b i n K â ' b, E n e s, C â b i r, A b d u r r a h m a n b i n E b i L e y l â, H a s a n - ı B a s r i, A h m e d v e İ s h a k (Radiyallâhü anhüm), böyle diyenlerdendirler. Müstahablığına dâir M â l i k'in de bir kavli vardır.

Başka bir cemâat bunun müstahab olmadığına hükmetmişlerdir. M â l i k i ve H a n e f i mezheplerinin meşhur kavli budur. Ş â f i i l e r'in bir kavli de böyledir. H u l a f â - i R â ş i d i n (Radiyallâhü anhüm)'den de bu kavil nakledilmiştir.

N a h â i: Ne E b ü B e k i r, ne Ö m e r, ne O s m a n (Radiyallâhü anhüm) kılmıştır. A l i, İ b n - i M e s ' ü d, A m m â r, H u z e y f e ve E b ü M e s ' u d (Radiyallâhü anhüm) gibi seçkin sahâbiler K ü f e'de idiler. Bunların hepsini gören bir zât bana haber verdi ki bunların hiç birisinin akşam farzından önceki sünneti kıldığını görmemiştir."

El-Menhel yazarı iki grubun delillerini ayrıntılı olarak beyan ettikten sonra şöyle der :

Bu ma'lumatı edindikten sonra, bilmiş oldum ki hak, bu namazın müstahablığına hükmedenlerin elindedir. Çünkü bu namaz Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri, fi'li ve takriri ile sabittir. Nitekim İbn-i Hibbân'ın, İbn-i Muggâffel (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşam farzından önce iki rek'at (namaz) kılmıştır.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Delillerin toplamı, sabah sünnetinde olduğu gibi bu namazın da hafif kılınmasının müstahablığına delâlet eder, demiştir."

(۱۱۱) باب ما جاء في الركعتين بعد المغرب

111 — AKŞAM FARZINDAN SONRAKİ İKİ REK'AT HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۶۴ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . ثنا هُشَيْمٌ ، عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الْمَغْرِبَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى يَنْتِي فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1164) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazını (n farzını mescidde) kıldı sonra odama dönüp iki rek'at (sünneti) kıldı."

۱۱۶۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الضَّحَّاكِ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ لَبِيدٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ قَالَ : أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَبْدِ الْأَسْهَلِ . فَصَلَّى بِنَا الْمَغْرِبَ فِي مَسْجِدِنَا . ثُمَّ قَالَ « اذْكُمُوا هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ فِي بُيُوتِكُمْ » .

فی الزوائد : إسناده ضعيف . لأن رواية إسماعيل بن عياش عن الشاميين ضعيفة . وعبد الوهاب كذاب . قال السندی : بل الصحيح أن روايته عن غير الشاميين ضعيفة .

T E R C E M E S İ

1165) "... Râfi' bin Hadîc (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Abdi'l-Eşhel kabilesinde bizim yanımıza teşrif etmişti. Mescidimizde bize akşam namazını kıldırıldı. Sonra :

«Bu iki rek'at (sünnet)i evlerinizde kılınız.» buyurdu.”

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : ‘Bunun senedi zayıftır. Çünkü İsmâil bin Ayyâş'ın Şamlılardan olan rivâyeti zayıftır. Râvî Abdülvahhab ise kezzâbtır.’

Sindî de : İsmâil bin Ayyâş'ın Şamlılardan değil, Şamlı olmayanlardan olan rivâyetinin zayıflığı doğru olanıdır, demiştir.

İ Z A H İ

Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini, Müslim uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir.

Râfi' (Radiyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir. Ancak Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Tahavî bunun bir benzerini Kâ'b bin Ucre (Radiyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. O rivâyetin meâli şöyledir :

“Kâ'b bin Ucre demiştir ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Abdi'l-Eşhel mescidine geldi. Orada akşam namazını kıldırıldı. Cemâat namazını bitirince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların sünnet kılmaya başladıklarını gördü ve : «Bu namaz evlerde kılınmalıdır.» buyurdu.” Bu hadisin senedindeki râvî İshak bin Kâ'b de meçhuldür.

Akşam namazının son sünneti hakkında sahîh olan bir hadis de İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'nın şu hadisidir :

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الرُّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ

= “Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam farzından sonraki iki rek'at (sünnet)i evinde kılardı.” Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.

Benî Abdi'l-Eşhel kabilesi Ensâr-ı kirâm'ın bir koludur.

İbn-i Ebî Leylâ bu hadislerin zâhirini tutarak; Akşam namazının son sünnetinin mescidde kılınması câiz değildir, demiştir. Ahmed de onun bu hükmünü beğenip tasvip etmiştir.

Cumhur : Bu hadislerdeki emir mendubluk içindir, demiştir. Cumhur'a göre tüm nâfilelerin ve bilhassa akşam namazının son sünne-

tinin evde kılınması daha efvâldir. Çünkü evde kılmak, gösterişten uzak ve ihlâsa yakın olanıdır. Bir de namaz şâyesinde evler bereketlenir.

Bu hüküm, itikâf'a yâni ibâdet maksadı ile bir süre câmide durmaya niyet edenleri kapsamaz. İtikâf'a giren kimse zarûrî haller dışında tüm zamanını câmide geçirmek durumunda olduğu için sünnetlerini de câmide kılar. Bu husûsta âlimler müttefiktir.

Her iki hadis, sünnetlerin evlerde kılınmasının daha faziletli olduğuna delâlet eder.

(۱۱۲) باب ما يقرأ في الركعتين بعد المغرب

112 — AKŞAM FARZINDAN SONRAKİ İKİ REK'AT
(SÜNNET) TE (FÂTİHA'DAN SONRA)
OKUNAN (SÜRELER) BÂBİ

۱۱۶۶ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ وَاقِدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَمِّلِ بْنِ الصَّبَّاحِ . ثنا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ . قَالَ : ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الْوَلِيدِ . ثنا حَاصِمُ بْنُ بَهْدَلَةَ ، عَنْ زُرَّ وَأَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ - قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ، وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ - .

T E R C E M E S İ

1166) "... Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam farzından sonrakı iki rek'atte (Fâtiha'dan sonra) : قل هو الله احد ve; قل يا ايها الكافرون (sürelerin) i okurdu."

İ Z A H I

T i r m i z i de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmiştir. T i r m i z i 'nin rivâyetinde İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle der :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşamın son sünnetinde ve sabah namazının sünnetinde (Fâtiha'dan sonra) Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğuna kaç defa şahit olduğumu sayamam."

Hadis, akşam namazının son sünnetinde Fâtiha'dan sonra ilk rek'atte Kâfirün ve son rek'atte İhlâs sûrelerini okumanın müstahablığına delâlet eder. Sabah namazının sünnetinde de bu sûreleri okumanın müstehablığına Tirmizî'nin rivâyeti delildir.

(۱۱۳) باب ما جاء في الست ركعات بعد المغرب

113 — AKŞAM FARZINDAN SONRAKİ ALTI REK'AT
(SÜNNET) HAKKINDA GELEN (HADİS) BÂBİ

۱۱۶۷ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو الْحُسَيْنِ الْمُكَلِّي . أَخْبَرَنِي عُمرُ بْنُ أَبِي خَشْمٍ .
الْيَمَامِيُّ . أَنبَأَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ
أَبِي مُرَيْزَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكَعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ بَيْنَهُنَّ
بِسُوءٍ ، عُذِّلْنَ لَهُ بِمِبَادَةِ ثَلَاثِي عَشْرَةِ سَنَةٍ » .

TERCEMESİ

1167) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), şöyle buyurmuştur :

«Kim akşam namazın (ın farzın)dan sonra altı rek'at (sünnet)i, arasında fena söz söylemeden kılarsa bu (sünnet), onun için on iki yıllık ibâdete denk tutulur.»

İ Z A H I

Tirmizî ve İbn-i Huzeyme de bunu rivâyet etmişlerdir.

Tuhfe yazarı şöyle der :

"Tıybi'nin dediği gibi, akşamın son iki rek'atının bu altı rek'atın içinde olduğu anlaşılıyor. El-Kari : Kişi akşamın müekked olan iki rek'atlık son sünnetini kılıp selâm verir. Kalan dört rek'ati dilediği gibi kılar, demiştir. Yani isterse onu da böyle kılar. Dilerse dört rek'atı bir kılıp yalnız sonunda selâm verir.

Hadisin : "Arasında fena söz söylemeden" kaydından maksat bu altı rek'at namazı kıldığı esnâda kötü söz söylememektir. İbn-i Hacer : Yani iki rek'atten bir selâm verince o sırada fena söz söylememektir, demiştir.

Hadisin : «On iki yıllık...» ifâdesi Tıybi'nin dediğine göre teşvik ve tahrik kabilindendir. Kadı İyâz ise : Anılan zamanda kılınan az ibâdet başka zaman ve ahvalde yapılan ibâdetten kat kat faziletli olması umulur, demiştir.

(۱۱۴) باب ما جاء في الوتر

114 — VİTİR (NAMAZI) HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۶۸ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ الْبَصْرِيُّ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَاشِدِ الزَّوْفِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُرَّةٍ الزَّوْفِيِّ ، عَنْ خَارِجَةَ ابْنِ حُذَافَةَ الْمَدَوِيِّ ؛ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَمَدَّكُمْ بِصَلَاةٍ ، لَعَلَّيْ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ مُحَرِّ النَّعَمِ . الْوِتْرُ ، جَعَلَهُ اللَّهُ لَكُمْ فِيمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ » .

T E R C E M E S İ

1168) "... Hârice bin Huzâfe el-Adevî (115) (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sabah namazı için evinden çıkıp) yanımıza geldi ve :

«Şüphesiz Allah, hakkınızda dünya ve içindekilerin tümünden daha hayırlı olan bir namaz ile size ihsanda bulunmuştur. Bu, vitir namazıdır. Allah Teâlâ bu namazı yatsı namazıyla fecrin doğuşu arasında kılmayı size meşrû etmiştir.» buyurdu."

İ Z A H İ

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki, Dârekutni ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

(115) El-Kureşî el-Adevî sahâbıdır. Bir hadisi vardır. Râvisi Abdullah bin Ebi Mürre ve Abdurrahman bin Cübeyr'dir. Mısır fethine katılmış, Amr bin el-As (R.A.)'ın emirliği döneminde Mısır Emniyet Müdürlüğü yapmış, Hicretin 40. yılı Amr olduğu sanılarak bir hârici tarafından katledilmiştir. İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd ve Tirmizi Onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El Menhel : C. 8, Sah. 43)

«...hakkınızda dünya ve içindekilerin tümünden daha hayırlı olan bir namaz...» diye terceme ettiğim : **لَهُ خَيْرٌ نَّكُمْ مِنْ مُحَرِّ النَّعَمِ**

cümlesindeki "Naam" genellikle "develer" anlamında kullanılır. "Humur" "Kırmızılar" demektir. Bu iki kelimenin mânâsı, "Kırmızı develer" demektir. Ve cümlenin asıl mânâsı;

«Şüphesiz o namaz, sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır.» demektir. Araplar yanında malların en kıymetlisi kırmızı develer olduğu için bu ifade kullanılmıştır. Bu cümle, tercemede verdiğimiz anlamdan kinayedir.

HADİSİN FİKİH YÖNÜ

1 — Vitir namazını kılmaya teşvik edilmiştir.

2 — Vitir namazı vâcib değildir. Çünkü eğer vâcib olmuş olsaydı ifade tarzı teşvik mâhiyetinde değil, gereklilik mâhiyetinde olacaktı. Meselâ : "Allah size farz kıldı; veyâ vâcib kıldı." gibi bir ifade kullanılacaktı.

3 — Vitir namazının vakti yatsı namazı ile şafak sökmesi arasındaki vakittir. İ b n ü ' l - M ü n z i r ' in dediği gibi bu hususta âlimler müttefiktirler.

١١٦٩ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. قَالَ: سَأَلَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ السُّلَوِيِّ؛ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: إِنَّ الْوِتْرَ لَيْسَ بِحَتْمٍ. وَلَا كَصَلَاتِكُمُ الْمَكْتُوبَةِ. وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْتَرَ، ثُمَّ قَالَ: «يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ! أَوْتَرُوا. فَإِنَّ اللَّهَ وَتَرْتُمُحِبُّ الْوِتْرَ».

T E R C E M E S İ

1169) "... Ali bin Ebî Ta'lib (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Şüphesiz vitir namazı behemahal yapılması gerekli değildir. Farz namazlarınız gibi de değildir. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazı kılmış, sonra buyurmuştur ki :

«Ey Kur'an ehli! Vitir namazını kılınız. Çünkü Allah vitirdir (= birdir) ve vitri sever.»

İ Z A H I

Tirmizi, Ahmed ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesâî ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olan kısmını rivâyet etmişlerdir. Bunlarda Ali (Radiyallâhü anh)'a âit olan kısım yoktur.

Hatm: Nihâye'de bu kelime yapılması behemahal gerekli olan, lüzumlu ve vâcib diye târif edilmiştir.

Hadisin: «Ey Kur'an ehli!» hitâbıyla okur-yazar olan ve olmayan tüm mü'minler kastedilmiştir. Hepsine Kur'a n ehli denilmesinin sebebi, hepsinin Onu tasdik etmesi, emirlerine uyması ve yasaklarından sakınmasıdır.

Hattâbî'nin dediği gibi bu hitab ile Kur'a n-ı hıfzedenlerin kastedilmiş olması muhtemeldir. Vitir namazı, bütün mü'minler hakkında meşrû olmakla beraber, hâfızların daha şerefli ve önemli olması nedeniyle hitap bunlara tahsis edilmiştir.

Hadisin «Çünkü, Allah Vitirdir...» cümlesindeki vitirden maksat; birdir ve tektir. Yâni Allah; zâtında tektir, bölünmez; sıfatlarında tektir, benzeri ve misli yoktur; fiillerinde tektir, ortağı ve yardımcısı yoktur.

Hadisin «...vitri sever» cümlesinden maksad; vitir namazını kabul buyurur ve sâhibini mükâfatlandırır.

Hadisteki emir, sahâbilerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhurunca mendupluk anlamına yorumlanmıştır. Hattâ Kâdî Ebû Tayyîb: Bu emrin mendupluğu tüm âlimlerin kavlidir, demiştir. Şeyh Ebû Hâmid de: Vitir Sünnet-i müekkededir. Ne farzdır, ne de vâcibtir. Ebû Hanîfe hâric, imamların kavli de budur, demiştir. Cumhurun delillerinden birisi bu hadistir. Bundan önceki hadis de ayrı bir delildir.

El-Menhel yazarı, cumhurun kavlini ve delillerini zikrettikten sonra Ebû Hanîfe'nin vitir namazının vâcibliğine hükmettiğini beyân ederek delillerini zikretmiştir. Kitabımızın 1188 ve 1190 nolu hadislerinin de onun delilleri olduğunu söylemiştir. Daha sonra Ebû Hanîfe'nin delillerine yapılan itirazları zikretmiştir.

۱۱۷۰ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا أَبُو حَفْصٍ الْأَبَارُ ، عَنْ الْأَمَشِيِّ ،

عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ

« إِنَّ اللَّهَ وَتَرَىٰ يُحِبُّ الْوَيْتَرَ . أَوْتَرُوا يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ » . فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ : مَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ « لَيْسَ لَكَ وَلَا لِأَصْحَابِكَ » .

T E R C E M E S İ

1170) "... Abdullah bin Mes'ud (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre (kendisi) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiş :

«Şüphesiz Allah vitirdir (tekdir), vitri sever. Ey Kur'an ehli! Vitir namazınızı kılınız.»

Bir a'râbî, Abdullah (Radiyallâhü anh)'a : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne buyuruyor? diye sormuş; Abdullah (Radiyallâhü anh) :

— Bu hüküm ne sanadır, ne de arkadaşlarıdır. (Hâfızlara mahsustur) demiştir."

İ Z A H İ

E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Hadisin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olan kısmı, bir önceki hadiste geçen metin gibidir.

A'rabinin sorusu, E b ü D â v ü d'un rivâyetinde; مَا تَقُولُ = «Ey İbn-i Mes'ud! Sen ne diyorsun?» şeklindedir.

İ b n - i M e s ' ü d (Radiyallâhü anh)'un A'râbî'ye verdiği cevabın anlamı şudur : Vitir namazıyla ilgili bu hüküm, K u r ' a n - ı hıfzedenlere mahsustur. Sana ve senin arkadaşlarına, yâni senin gibi K u r ' a n - ı hıfzetmemiş olanlara şumüllü değildir.'

İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'un cevâbına göre hadisteki vitir namazı ile gece namazı kastedilmiştir. Ve K u r ' a n ehlerinden maksad, hâfızlardır. Çünkü İ b n - i M e s ' u d (Radiyallâhü anh)'un görüşüne göre vitir, geceleyin K u r ' a n okuyan hâfızlar için sünnettir.

Bir önceki hadiste belirttiği gibi cumhura göre K u r ' a n 'a inanan herkes, K u r ' â n ehliendir. Ve vitir namazı her mü'min için sünnettir.

(۱۱۵) باب ما جاء فيما يقرأ في الوتر

115 — VİTİR NAMAZINDA (FÂTİHA'DAN SONRA)
OKUNAN SÜRELER HAKKINDA GELEN
(HADİSLER) BÂBİ

۱۱۷۱ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو حَفْصٍ الْأَبَّارُ . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ طَلْحَةَ وَزَيْدٍ ، عَنْ ذَرٍّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِرَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي بِنِ كَنْبٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُورِثُ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ، وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ .

T E R C E M E S İ

1171) "... Übeyy bin Kâ'b (Radiyallâhü anh) 'den: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını (Fâtiha'-dan sonra); قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ . سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ve: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ sûreleriyle kılardı."

... Senediyle İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan bunun misli rivâyet edilmiştir."

۱۱۷۲ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا أَبُو أَحْمَدَ . ثنا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُورِثُ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ، وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ .

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ ، أَبُو بَكْرٍ . قَالَ : ثنا شَبَّابَةُ . قَالَ : ثنا يُونُسُ بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

T E R C E M E S İ

1172) "... İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) 'dan: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını (Fâtiha'-dan sonra); قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ . سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ve: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ sûreleriyle kılardı.

... Senediyle İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan bunun misli rivâyet edilmiştir."

۱۱۷۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، وَأَبُو يُوسُفَ الرَّقِّيُّ ، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الصَّنَدَلَانِيُّ .
قَالَ : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ خُصَيْفٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ جُرَيْجٍ ؛ قَالَ : سَأَلْنَا عَائِشَةَ ،
يَا أَيُّ شَيْءٍ كَانَ يُورَثُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَتْ : كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى بِسَبِّحِ
اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى . وَفِي الثَّانِيَةِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ . وَفِي الثَّالِثَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ
وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ .

TERCEMESİ

1173) "... Abdülaziz bin Cüreyc (116) (*Radiyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazında (Fâtiha'dan sonra) ne okuduğunu Âişe (Radiyallâhü anhâ)'ya sorduk. Dedi ki : O Fâtiha'dan sonra ilk rekatte; *اَسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى* ikinci rek'atte; *قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ* ve üçüncü rek'atte; *قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ* sûrelerini okurdu, diye cevap verdi."

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet edilen Ü b e y y (Radiyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'in hadisini Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

A b d ü l a z i z (Radiyalâhü anh)'in hadisini Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibban, Beyhakî, Dârekutnî ve Hâkim rivâyet etmişlerdir.

Bütün hadisler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vitir namazında Fâtiha'dan sonra ilk rek'atte A'lâ (117), ikinci 'rek'atte

(116) El-Mekki, el-Kureşî (R.A.), Âişe, İbn-i Abbas, İbn-i Ebi Melike, Said bin Cübeyr ve Abdullah bin Ebi Hâlid'den rivâyet etmiştir. Kendisinden oğlu Abdülmelik ve Husayf rivâyet etmişlerdir. İbn-i Hibbân, Onu sıkı saymıştır. Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Mâceh ve Tirmizî onun rivâyetini almışlardır. (El-Menhel : Cild 8, Sahf. 53)

(117) 87. sûre

Kâfirûn (118) ve üçüncü rek'atte İhlâs (119) sûrelerini okuduğunu beyân ediyorlar. Bunlardan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vitrin son sûresinde İhlâs sûresiyle beraber onu takip eden Felâk ve Nas (120) sûrelerini de okuduğuna delâlet eder.

Bu hadisler, vitrin üç rek'atinde mezkûr sûrelerin okunmasının müstahablığına delâlet ederler. Mâlikiler ve Şâfiiler, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisiyle hükmetmişlerdir. Hanefiler ve Hanbeliler, diğer hadislerle amel etmişlerdir. Yâni vitrin son rek'atinde Felâk ve Nâs sûrelerinin okunmamasına hükmetmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseriyetle bu sûreleri okuduğu, bâzen de başka sûreleri okuduğu rivâyet edilmiştir.

El-Menhel yazarı, gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve gerekse bâzı sahâbilerin, vitir namazında başka sûreler okuduklarına dâir rivâyetleri zikretmiştir.

(116) باب ما جاء في الوتر بركة

116 — VİTİR NAMAZINI BİR REK'AT OLARAK KILMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۱۷۴ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛

قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى . وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ .

TERCEMESİ

1174) "... Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan : Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını ikişer ikişer rek'at olarak kıları ve bir rek'at vitir kıları."

۱۱۷۵ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَّازِ . ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ .

ثَنَا حَاصِمٌ ، عَنْ أَبِي جَحْلَزٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى .

وَالْوِتْرُ رَكْعَةٌ » . قُلْتُ : أَرَأَيْتَ إِنْ غَلَبَنِي عَيْنِي ، أَرَأَيْتَ إِنْ نَفْتُ ؟ قَالَ : اجْعَلْ (أَرَأَيْتَ)

(118) 109. sûre

(119) 112. sûre

(120) 113-114. sûre

عِنْدَ ذَلِكَ النَّجْمِ . فَرَفَعْتُ رَأْسِي ، فَإِذَا السَّمَاءُ . ثُمَّ أَعَادَ فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى . وَالْوُتْرُ رَكْعَةٌ قَبْلَ الصُّبْحِ » .

T E R C E M E S İ

1175) "... Ebû Miclez (Radiyallâhü anh) 'ın, (Abdullah) bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ) 'dan rivâyet ettiğine göre; İbn-i Ömer, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :

«Gece namazı ikişer, ikişer (rek'at)dır, vitir (namazı) da bir rek'attir.»

Ebû Miclez : Ben, İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ) 'ya :

— Söyleyiver! Eğer uykudan gözümü açamazsam.. Söyle bakalım! Yâ eğer uyuya kalsam? dedim. İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ), bana :

— (Vitrini) Şu yıldızın (gözükmesi) vaktinde kılıversene, dedi.

— Ben başımı (semâya) kaldırdım. Baktım ki (işâret ettiği) Simâk (121) yıldızı (görülüyor.) Sonra İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ) hadisi tekrarlıyarak : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dedi :

«Gece namazı ikişer ikişer rek'attir. Vitir (namazı) da fecirden önce (kılınan) bir rek'attir.»

İ Z A H İ

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in ilk hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in ikinci hadisini, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Mâlik ve Tahavi de benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Ancak Kütüb-i Sitte'deki rivâyetlerde İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) ile râvisi Ebû Miclez (Radiyallâhü anh) arasında cereyan eden konuşma rivâyet edilmemiştir.

(121) Simâk : Bu isimli iki parlak yıldız vardır. Birisine Simâkû'l-A'zal denilir ki bu yıldız ay burçlarındandır. Diğerine Simâkû'r-Râhim denilir.

B u h â r i ve E b ü D â v ü d ' u n İ b n - i Ö m e r (Râdîyallâhü anh)'den rivâyeti meâlen şöyledir :

Birisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gece namazını (n kaç rek'at olduğunu veya kaç rek'atten sonra selâm verildiğini sordu. Buyurdu ki :

«Gece namazı ikişer ikişer (rek'at)dır. Biriniz sabah namazı vak-
tinin girdiğinden (şafak'ın sökmesinden) korktuğu zaman tek bir
rek'at kılar. Bu rek'at, onun evvelce kılmış olduğu rek'atleri tekleş-
tirir.»

Her iki hadisteki : مَثْنِي مَثْنِي = «İkişer ikişer rek'at» ifâdesinden maksat her iki rek'atten sonra selâm vermek olabilir. M ü s l i m ve A h m e d ' i n rivâyetine göre İ b n - i Ö m e r (Râdîyallâ-
hü anh) böyle yorumlamıştır. İlk anda hatıra gelen de budur. Eğer böyle yorumlanırsa hadis, tek bir rek'at olarak vitir namazını kıl-
mak câizdir, diyenler için bir delildir. Müellifin bu hadisleri bu bâb-
ta zikretmesi kendisinin de mezkûr ifâdeyi anlattığım biçimde yorum-
ladığına işaret sayılabilir.

Tek bir rek'atle vitir namazı kılınmaz. Üç rek'atı bir niyetle kıl-
mak ve yalnız sonunda selâm vermek gerekir, diyen âlimler mez-
kûr ifâdeden maksat her iki rek'atin sonunda teşehhüd oturmaktır,
demişlerdir.

E l - H â f i z , bu ifâdeyi, her iki rek'atten sonra selâm vermek
anlamında yorumliyerek : 'Cumhur, her iki rek'atten sonra selâm ver-
mek hükmünü ifâde eden bu hadis, efdal olanı beyan etmek içindir,
diye yorum yapmışlardır. (Yâni efdal olan şekil her iki rek'atten
sonra selâm vermektir.) der.

Hadis, en hafif şekli göstermek için buyurulmuş olabilir. Çünkü
her iki rek'atten sonra selâm vermek dört veya daha ziyâde rek'at-
lerden sonra selâm vermekten hafiftir.' demiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Bu hadis, gece namazında her iki rek'atten sonra selâm verme-
nin efdal olduğuna delâlet eder. M â l i k , Ş â f i i , A h m e d ,
E b ü Y ü s u f ve M u h a m m e d böyle demişlerdir. Gündüz
sünneti de böyledir.

E b ü H a n i f e ' y e göre gece ve gündüz sünnetlerinde dört
rek'atten sonra selâm vermek efdal olanıdır."

Bu husûsta geniş tafsîlâtı inşaallâh 1318 - 1325 nolu hadisler bahsinde vereceğiz.

El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der :

"Vitir namazı tek bir rek'at olarak kılınabilir, diyen M â l i k Ş â f i i (Rahimehumullah)'nin delillerinden birisi bu hadistir. Cumhur'un kavli de budur.

E b ü H a n i f e ve arkadaşları : Tek bir rek'at, vitir namazı olamaz. Tek rek'atlı hiç bir namaz yoktur, diyerek şu delillere dayanmışlardır :

1. N e s â i 'nin rivâyetine göre;

Âişe (Radiyallâhü anhâ) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitrin iki rek'atında selâm vermezdi' demiştir.

2. E l - H â k i m 'in rivâyetine göre;

Âişe (Radiyallâhü anhâ) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını üç rek'at olarak kılar ve yalnız sonunda selâm verirdi,' demiştir.

H a n e f i âlimleri İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisine verdikleri cevâbı T a h a v i şöyle anlatır : Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir rek'ati daha önce kıldığı iki rek'atle beraber kılmıştır. Böylece hadislerin arası bulunmuş olur.'

H a n e f i l e r : Hadisteki :

ثَوْتِرُهُ مَا قَدْ صَلَّى = "O tek rek'atı kılmış olduğu rek'atleri tekleştirir." cümlesi, tek rek'atin, daha önce kılınan rek'atlere bitişik olduğuna bir belirtidir. Tek bir rek'at kılan kimse, daha önce kıldığı rek'atleri selâmla aralamış ise, onun kıldığı son rek'at, diğer rek'atleri nasıl tekleştirir, demişlerdir?

H a n e f i l e r 'in, İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) hadisi ile ilgili bu yorum hadisin zâhirine muhâlifdir.

Hadis, şafak'ın sökmesi ile vitir namazının vaktinin çıktığına delâlet eder.

İkinci hadisin; **الْوِتْرُ رَكْعَةٌ** cümlesinin mânâsı : «Vitir bir rek'at-

tir.» Bu cümle tek bir rek'at olarak vitir namazı kılınır, diyenler için açık bir delildir. Başka tür yorum uzaktır.

İlk hadisteki : **وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ** cümlesinin zâhiri yukardaki cümleye

uygundur. Çünkü ilk hatıra gelen mânâ : «Ve bir rek'atla vitir namazını kılardı.» şeklidir.

İkinci ihtimal : «Ve bir rek'atle tekleştirdi.»

۱۱۷۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْرَاهِيمَ الدَّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . ثنا الْمُطَّلِبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : سَأَلَ ابْنُ عُمَرَ رَجُلٌ فَقَالَ : كَيْفَ أُوتِرُ ؟ قَالَ : أُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ . قَالَ : إِنِّي أَخْشَى أَنْ يَقُولَ النَّاسُ : الْبُتَيْرَاءُ . فَقَالَ : سُنَّةُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ . يُرِيدُ : هَذِهِ سُنَّةُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﷺ .

فی الزوائد : رجال إسناده ثقات إلا أنه منقطع . قال البخاری : لا أعرف للمطلب سما من أحد من الصحابة .

T E R C E M E S İ

1176) "... El-Muttalib bin Abdillâh (*Radiyallâhü anhümâ*)'dan : Şöyle demiştir :

Bir adam, İbn-i Ömer (*Radiyallâhü anhümâ*)'ya :

— Ben vitir namazını nasıl kılayım? diye sordu. İbn-i Ömer (*Radiyallâhü anhümâ*) :

— Tek bir rek'at vitir kıl, diye cevap verince, adam :

— Halkın (kılacağım tek rek'atlı namaza) *büteyrâ* (= güdük) demelerinden korkarım, dedi. İbn-i Ömer (*Radiyallâhü anhümâ*) :

dedi. Yâni : (Tek bir rek'atlı) bu namaz, Allah ve Resûlünün sünnetidir. (= Meşrû kıldıkları bir ibâdettir.)"

Not : Zevâid'de belirtildiğine göre, hadisin isnadındaki râviler sıkladır. Fakat sened munkatidir. Nitekim Buhâri : El-Muttalib'in her hangi bir sahâbiden hadis dinlediğini bilemiyeceğim, demiştir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadis de vitir namazının bir rek'at olarak kılınmasının meşrûluğuna delâlet eder.

Büteyrâ : Beter'in ism-i tasğiridir. Beter : Kesik demektir. *Büteyrâ* : Kesikcik, olur. S i n d i : 'Büteyrâ namaz, tek rek'atlı namaz diye târif edilmiştir. Bâzıları demişler ki, iki rek'at olarak niyet edilip tek rek'at olarak kesilen namazdır.' demiştir.

B u h â r i ' n i n : "Kitabü'l-Mağazi"de rivâyet ettiğine göre S a ' d b i n E b i ' l - V a k k â s (*Radiyallâhü anh*)'ın vitir na-

mazını tek rek'at olarak kıldığını rivâyet etmiştir. E l - A y n i : S a ' d (Radiyallâhü anh)'ın bu namazına İ b n - i M e s ' ü d (Radiyallâhü anh) :

مَا هَذِهِ الْبُتَيْرَاءُ الَّتِي لَا نَعْرِفُهَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

= "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken görmediğimiz şu güdük namaz nedir?" diye itirazda bulunduğunu söylemiştir. D â r e k u t n i 'de beyan edildiğine göre;

"Kays bin Ebî Hâzım (Radiyallâhü anh) : Bu nasıl namaz?" deyince, Sa'd (Radiyallâhü anh) 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, vitir namazını tek rek'at olarak kılarken gördüm.' diye cevap vermiştir.

Yine B u h â r i "Kitabü'l-Menâkıb'da S â i b b i n Y e z i d (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre M u â v i y e (Radiyallâhü anh) yalnız bir rek'at vitir kılmış, İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh) da onun bu fiilini tasvip etmiştir.

Vitir namazının kılınışı ve rek'at sayısı hakkındaki âlimlerin görüşlerini 1190 - 1192 nolu hadisler bahsinde inşaallah anlatırım

۱۱۷۷ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَبَابَةُ ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ ،

عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَلِّمُ فِي كُلِّ مِائَتَيْنِ ، وَيُؤْتِرُ بِوَاحِدَةٍ .

فی الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1177) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki rek'atın sonunda selâm verirdi ve bir tek rek'at olarak vitir kılardı."

Not : İsnâdın sahîh ve ricâlnın sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

(۱۱۷) باب ما جاء في القنوت في الوتر

117 — VİTİR NAMAZINDAKİ KUNÛT (DUÂSİ) HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۱۷۸ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ بُرَيْدٍ

ابْنِ أَبِي مَرْزَمٍ ، عَنْ أَبِي الْخُوَزَاءِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : عَلَّمَنِي جَدِّي ، رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

كَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ فِي قُنُوتِ الْوَيْتِ «اللَّهُمَّ عَافِنِي فِيْمَنْ عَافَيْتَ . وَتَوَلَّيْنِي فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ .
وَاهْدِنِي فِيْمَنْ هَدَيْتَ . وَفِي شَرِّ مَا قَضَيْتَ . وَبَارِكْ لِي فِيْمَا أَعْطَيْتَ . إِنَّكَ تَقْضِي
وَلَا تُقْضَى عَلَيْكَ . إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ . سُبْحَانَكَ رَبَّنَا تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ » .

T E R C E M E S İ

1178) Hasan bin Ali (bin Ebi Tâlib) (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan :
Şöyle demiştir :

Vitir (namazı) kunutunda okumakta olduğum şu cümleleri bana, dedem Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğretmiştir :

اللَّهُمَّ عَافِنِي فِيْمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّيْنِي فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ وَاهْدِنِي فِيْمَنْ هَدَيْتَ وَفِي
شَرِّ مَا قَضَيْتَ وَبَارِكْ لِي فِيْمَا أَعْطَيْتَ إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ إِنَّهُ لَا يَذِلُّ
مَنْ وَالَيْتَ سُبْحَانَكَ رَبَّنَا تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ

= Allah'ım! Dünyada ve âhirette dertten âzâd eylediklerin me-
yânında beni de azât eyle. (Veyâ sevdiğin) adamlar meyânında be-
nim işlerimi de düzenle (veyâ beni de sev), hidâyete erdirdiklerinle
berâber beni de erdir. Kaderin şerrinde beni sen koru, bana verdiğin
nimetleri bereketlendir. Şüphesiz (dilediğinle) hükmedersin, sana
hükmedilemez. Şüphesiz sevdiğin (kul) zelil olmaz, sen her tür ek-
sikliklerden pâksın. Ey Rabbimiz! İhsan (ve iyiliğin) boldur, zâtına
lâayk olmayan her şeyden nezih ve temizsin."

İ Z A H İ

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed, İbn-i
Huzeyme, İbn-i Hibbân, el-Hâkim, Dârekut-
nî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bazı rivâyetler-
de cümlelerin sıralanışında takdim, tehir vardır. Ebû Dâvûd,
Nesâî, ve Tirmizi'deki cümlelerin sıralanışı şöyledir :

اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيْمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنِي فِيْمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّيْنِي فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ
وَبَارِكْ لِي فِيْمَا أَعْطَيْتَ وَفِي شَرِّ مَا قَضَيْتَ إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ وَإِنَّهُ
لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ

cümlesi Ebû Dâvûd'un rivâyetinde mev-
cuttur. El-Menhel yazarı bu ziyâdenin sâbit olduğunu söylemiştir.

Beyhakî ve Tabarânî'nin rivâyetlerinde mevcuttur. El-Hâfız da et-Telhis'te muttasıl bir senedle yaptığı rivâyetle bu ziyâde mevcuttur.

فَإِنَّكَ تَقْضِي cümlesi Nesâî ve Tirmizî'de: فَإِنَّكَ تَقْضِي diye geçer.

سُبْحَانَكَ رَبَّنَا تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْت cümlesi yerine Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْت cümlesi bulunur.

Nesâî'nin rivâyetinde mezkûr cümlelerin sonunda :

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ cümlesi vardır.

Tuhfe yazarı mezkûr cümlelerin şerhinde şöyle der :

اللَّهُمَّ اهْدِنِي cümlesinin mânâsı :

«Allah'ım! Beni hidâyet üzerinde sâbit kıl, bundan ayırma.» Ve-yâhut: «Allah'ım! Benim için hidâyet sebeplerini artır.»

فِيْمَنْ هَدَيْت lafzından maksad şudur: «Hidâyete erdirdiğin Peygamber ve veliler arasında...»

İbn ü'l-Melik: 'Yâni: Dosdoğru yola erdirdiklerin arası-na beni kat.' demiştir.

Âfiyet, Muâfiyet: İbn ü'l-Melik, bu kelimeden maksat, kötülüklerin def'idir. (Biz bunu dertden azâd olmak diye terceme ettik.)

تَوَلَّيْتُ fiili, "Tevelli" kökünden alınmadır. "Tevelli" sevgi, koruma, işi düzenleme anlamlarını ifâde eder. Cümlelerin mânâsı şudur :

"Allah'ım! Sevdığın, koruduğun ve işlerini güzel düzenlediğin kullar arasında beni sev, koru ve işlerimi düzenle.",

"Kaderin şerrinden beni koru" cümlesinden maksat: 'Kaderin şer cilveleri karşısında sabırsızlık ve öfkelenmek gibi nizama aykırı hareketlerden beri koru.' demektir. Kaderin kendisinden korunmak kasdedilmemiştir. Çünkü bilindiği gibi hayır olsun, şer olsun kader ne ise aynen gerçekleşir, bunun değişmesi söz konusu değildir. Bu cümleden maksat, Kader-i ilâhiyye karşı isyân etmemek ve sabretmektir. Bu husus için Allah'tan yardım dilemektir.

لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْت = «Şüphesiz senin sevdiğin (kul) zelil olmaz.»

cümlesindeki "Vâleyte" fiilinin kökü olan "Muvalât" kelimesi ile ilgili olarak Tuhfe'de şöyle deniliyor :

'Muvâlât : Muadât'ın zıddıdır. (Yâni düşmanlığın zıddı olan muhabbettir.)

İ b n - i H a c e r : Yâni, senin sevdiğin kullar, âhiret gunu ve-yâ dünya ve âhirette zelil olmazlar. Dünyada hakarete uğrasalar, başlarına belâ ve musibetler gelse dahi buna bakılmaz. Çünkü görülen zillet zâhiridir, hakiki değildir. Zira zâhiren hakaret ve zillet sayılan haller, Allah katında ve veliler gözünde en büyük izzet ve şereftir, yüceliktir. Önemli olan da Allah ve sevdiklerinin nazarındaki haldir. Bunun içindir ki, Peygamberler (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başına çok acaib belâlar ve pek garib sıkıntılar gelmiştir.

وَلَا يَغِرُّ مِنْ عَادَتِ cümlesinin mânâsı şudur :

"Senin düşmanlık ettiğin kimse âhirette veyâ dünya ve âhirette aziz olamaz." Böylesine dünya nimetlerinden ne kadar çok verilirse verilsin, Allah'ın emirlerine uymadığı ve yasaklarından sakınmadığı için Allah ve sevgili kulları katında aziz ve şerefli olamaz."

T i r m i z i bu hadisi rivâyet ettikten sonra şöyle der :

"Kunût hususunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bundan daha güzel bir şeyin sâbit olduğunu bilmiyoruz. Vitir namazındaki kunût hakkında âlimler ihtilâf etmiştir. A b d u l l a h b i n M e s ' u d (Radiyallahü anh) bütün yıl vitir namazında Kunût duâsını okumayı ve Kunût'un vitir namazının (son rek'atinin) rûku'undan önce okumayı seçmiştir. İlim ehlinin kavli budur. S ü f - y â n - ı S e v r i , İ b n ü ' l - M ü b â r e k , İ s h a k ve K ü f e e h l i bununla hükmetmişlerdir.

A l i (Radiyallahü anh)'den rivâyet edildiğine göre kendisi yalnız Ramazan ayının son onbeş gününde vitir namazında Kunût duâsını okurdu ve Kunût'u rûku'dan sonra ederdi. Bâzı âlimler de böyle hükmetmişlerdir. Ş â f i i ve A h m e d böyle demişlerdir."

El-Menhel yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der :

"Hadis, vitir namazında Kunût okumanın meşrûluğuna delâlet eder. Hadisin zâhirine göre bu husûsta Ramazan ayı ile başka zamanlar arasında fark yoktur. Hanefiler ve Hanbeliler böyle hükmetmişlerdir.

İ b n - i M e s ' u d , E b ü H a n i f e , S ü f y â n - ı S e v - İ b n ü ' l - M ü b â r e k , İ s h a k , K ü f e l i l e r B e r â ' ,

Ebû Musâ, İbn-i Abbâs, Enes, Ömer bin Abdülâziz, Ubeyde, Abdurrahman bin Ebî Leylâ ve Hamîd et-Tavîl (Radiyallâhü anhüm), Kunût'un rûkû'dan önce okunmasına hükmetmişlerdir.

Bir cemâat, Kunût duâsının yalnız Ramazan ayının son yarısında vitir namazında okunmasına hükmetmişlerdir. Ali, İbn-i Sîrin, Saîd bin Ebî'l-Hasen, Zühri, Yahya bin Sâbit, Mâlik ve Şâfiî bu gruptaki âlimlerdendir.

Kunût'un rûkû'dan önce mi sonra mı okunması hususunda, yukarıda işaret ettiğim gibi ihtilâf vardır :

Hulefâ-i Râşidin ve Saîd bin Cübeyr gibi zâtlar, rûkû'dan sonra olduğuna hükmetmişlerdir. Ahmed bin Hanbel'in kavli ve Şâfiî mezhebinin meşhur kavli budur.

İbn-i Mes'ud, Süfyân-i Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Ebû Hanîfe ve yukarıda isimleri geçen âlimler, rûkû'dan önce olduğunu söylemişlerdir.

(El-Menhel yazarı, bu arada bunların delillerini zikrettikten sonra şöyle der :)

Kunût'un rûkû'dan önce veya sonra okunmasına dâir rivâyetler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü iki şekil de mübah kâbilindendir. Artık rûkû'dan önce de okunabilir, rûkû'dan sonra da. Çünkü ikisi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den vârid olmuştur. Nitekim rûkû'dan önce ve sonra Kunût etme hükmü, Enes (Radiyallâhü anh)'e sorulmuş, kendisi :

"Biz rûkû'dan önce de sonra da Kunût ederdik" diye cevap vermiştir." (1183 nolu hadistir.)

KUNÛT HAKKINDAKİ DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞLERİ

Vitir namazı Hanefîler'e göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir. Kunût duâsına gelince :

1 — Hanefîler'e göre vitrin son rûk'atının kırâatı bitince el kaldırıp tekbir almak ve Kunût okumak vâcibtir. Kunût Allah'a övgüyü ve duâyı ihtivâ eden sözlerdir. Lâkin İbn-i Mes'ud (Radiyallâhü anh)'den rivâyet edilen şu sözleri okumak sünnettir.

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَغِيْثُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيْكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُشْفِيْ

عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرَكَ وَلَا نَكْفُرَكَ وَنَحْمَدُكَ وَنُثْنِيكَ مَنْ يَفْجُرَكَ اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ
وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ
بِالْكَفَارِ مُلْحَقٌ

«Allah'ım! Biz Senden yardım ve mağfiret dileriz. Senden hidâyet üzere sâbit kalmamızı dileriz. Sana imanımız var. Sana tevekkül ederiz. Tüm övgü vasıfları ile seni överiz. Sana şükrederiz. Sana nankörlük etmeyiz. Sana muhâlefetle isyan edeni başımızdan atarak terk ederiz. Allah'ım! Yalnız sana ibâdet ederiz. Ancak senin için namaz kılar, secde ederiz. Koşmamız ve çabalamamız yalnız sana yaklaşmak içindir. Senin rahmetini umarız. Senin azabından korkarız. Şüphesiz senin azabın kâfirlere yapışır.»

Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, âline ve aşhâbına salavât okunur.

Ayrıca büyük âfetler ve musibetler geldiğinde sabah namazında ve ikinci rükû'dan sonra imamın Kunût etmesi sünnettir.

2 — Ş â f i i mezhebine göre yıl boyunca sabah farzının ikinci rek'atinde rükû'dan kalkınca Kunût okumak sünnettir. Keza Ramazan ayının son yarısında vitir namazının son rek'atinde yine rükû'dan kalkınca Kunût etmek sünnettir. Kunût, Allah'a övgü ve duâyı kapsayan sözlerden meydana gelir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den vârid olan lafızları okumak sünnettir. Bu lafızlar, hadisimizdeki lafızlardır. Ancak hadisteki lafızlardan sonra şunu ilâve etmek sünnettir.

فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا قَضَيْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى
النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

Belâ ve musibetler zamanında bütün vakit namazlarında Kunût okumak hem imam hem münferid için sünnettir.

3 — H a n b e l i l e r ' e göre vitrin son rek'atının rükû'undan kalkınca Kunût etmek, yıl boyunca sünnettir. Ramazan ayı ile diğer aylar arasında bir fark yoktur. Vârid olan lafızları okumak daha ef-daldır. Vârid olan lafızlar, yukarıdaki iki Kunût'tur.

Vitir namazı dışındaki namazlarda Kunût etmek mekruhtur. Fakat müslümanlara tâundan başka bir belâ geldiği zaman devlet reisi veyâ vekilinin beş vakit namazda Kunût etmesi sünnettir. Kunût, vitrin son rek'atının rükû'undan önce okunabiliyor ise de, ef-dal olanı rükû'dan sonradır.

4 — M â l i k i mezhebine göre Vitir namazında Kunût yoktur. Sabah namazında Kunût okumak menduptur. Rükû'dan önce okunmalıdır. Unutarak rükû'a varınca Kunût etmediğini hatırlarsa Kunût için geri dönülmez. Rükû'dan kalktıktan sonra Kunût edilir. (122)

Geniş malûmat için Fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi gerekir.

۱۱۷۹ — حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ، حَفْصُ بْنُ عُمَرَ. ثنا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ. ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ عَمْرِو الْفَزَارِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ الْمُخَزُومِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ، فِي آخِرِ الْوُتْرِ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ. وَأَعُوذُ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عِقَابِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ. لَا أُخْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ. أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ نَفْسِكَ».

T E R C E M E S İ

1179) Ali bin Ebî Tâlib (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitir namazın (in selâmın) dan sonra şöyle derdi:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عِقَابِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ
لَا أُخْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

= «Allah'ım! Senin öfkenden, senin rızana sığınırım. Senin azâbindan senin afvine sığınırım, sen (in cezan) dan sana sığınırım. Sana lâyıkı veçhile hamd-ü senâ edemem. Sen zâtını övdüğün yüce vasıflara ve üstün kemalâta sahipsin.»

İ Z A H İ

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim, Dâremî, İbn-i Hibbân ve İbn-i Huzeyme de bunu rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu duâyı vitir namazının selâmından sonra okuduğu Nesâî'nin rivâyetinde açıkca belirtilmiştir.

(122) Dört mezhebin görüşleri ile ilgili bu bilgi el-Fıkıh Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır.

Hadisin : "Senin öfkenden..." cümlesinin mânâsı şudur :

"Senin öfkeni mücip şeylerden, senin rızânı mücip şeyleri işlemekle, kendimi korumaya çalışırım. Senin azabını mücip şeylerden, senin afvını mücip şeyleri yapmakla korunmaya çalışırım. Senin azabından senin zâtına sığınırım."

ثَنَاءُ cümlesinden maksad şudur : "Sana hamd-ü senâ etmeyi gerektiren nimetleri saymaya gücüm yetmez."

(۱۱۸) بَابُ مَنْ كَانَ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الْقَنُوتِ

118 — KUNUTTA ELLERİNİ KALDIRMAYANIN
(BEYÂNİ) BÂBİ

۱۱۸۰ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ. ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ. ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ،

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ إِلَّا عِنْدَ الْإِسْتِسْقَاءِ . فَإِنَّهُ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يَرَى بَيَاضَ إِنْطِيهِ .

T E R C E M E S İ

1180) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yağmur duâsından başka hiç bir duâsında ellerini (havaya) kaldırmazdı. (Yağmur duâsında) koltuk altlarının beyazlığı görülecek kadar ellerini (havaya) kaldırırdı."

İ Z A H İ

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Dârekutnî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadisin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duâsından başka hiç bir duâda ellerini kaldırmazdı. Lâkin bu hadisin zâhiri yağmur duâsından başka duâlarda ellerin havaya kaldırılmasına dâir gelen çok sayıdaki hadislerle ters düşer.

B u h â r î 'Duâlar Kitabının' bir bâbını duâda ellerin kaldırılmasına tahsis ederek müteaddit hadisleri rivâyet etmiştir. El-Münziri de bu konuda bir küçük kitab te'lif etmiştir. Nevevî : Bu konuda sayılmayacak kadar hadis vardır. Ben B u h â r î ve M ü s l i m 'den otuz kadar hadis topladım, demiştir.

Müellifimiz de bundan sonraki bâbı buna tahsis ederek bir hadis rivâyet etmiştir.

Hadislerin arasını bulmak husûsundaki âlimlerin yorumunu bundan sonraki bâbta rivâyet olunan hadisin izâhında anlatacağım.

(۱۱۹) باب من رفع يديه في الدعاء ومسح بهما وجهه

119 — DUÂ EDERKEN ELLERİNİ KALDIRAN VE
(SONUNDA) ELLERİNİ YÜZÜNE SÜRENİN BÂBİ

۱۱۸۱ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَ : ثنا عَائِدُ بْنُ حَبِيبٍ ،
عَنْ صَالِحِ بْنِ حَسَّانَ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا دَعَوْتَ اللَّهَ فَادْعُ بِبَاطِنِ كَفِّكَ . وَلَا تَدْنُ بِظُهُورِهِمَا .
فَإِذَا فَرَغْتَ فَاْمْسَحْ بِهِمَا وَجْهَكَ » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف صالح بن حسان .

T E R C E M E S I

1181) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radiyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Seltem*) şöyle buyurdu. demiştir :

«Sen duâ ettiğin zaman avuçlarının içi(ni havaya kaldırmak) ile duâ et. Avuçlarının dışları(nı havaya kaldırmak) ile duâ etme. Duâya son verdiğin zaman avuçlarının içlerini, yüzüne sür.»

Not : Râvî Sâlih bin Hassân'ın zayıflığı dolayısıyla isnadının zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid yazarı bunu zevâid türünden saymış ise de bu türden değildir. Çünkü E b ü D â v ü d bunu 'Duâ' bâbında rivâyet etmiştir. Lafızları farklı olmakla beraber mânâları aynidir. E b ü D â - v ü d'un rivâyeti şöyledir :

لَا تَسْتَرُوا الْجَدْرَ مَنْ نَظَرَ فِي كِتَابِ أَخِيهِ بَغَيْرِ إِذْنِهِ فَإِنَّمَا يَنْظُرُ فِي النَّارِ
وَسَلُّوا اللَّهَ بِظُهُورِهِمَا فَإِذَا فَرَغْتُمْ فَاْمَسَحُوا بِهِمَا وَجُوهَكُمْ

= «Duvarları (süslemek üzere kumaşlar, halılar ve benzerleri ile) örtmeyiniz. (Din) kardeşinin kitâbına izin almadan bakan kimse cehennem ateşine bakmış (buna müstahak olmuş) olur. Avuçlarınızın içleri (ni havaya kaldırmak) ile Allah'a duâ ediniz. Avuçlarınızın dışları ile Allah'a duâ etmeyiniz. Duânıza son verdiğiniz zaman avuçlarınızın içlerini yüzlerinize sürünüz.»

Hadis, duâ edilirken avuçların içlerini semâyâya doğru açmanın, elleri havaya kaldırmanın meşrûluğuna ve duâ ederken avuçların içi yere dönük olacak şekilde elleri havaya kaldırmanın yasaklığına delâlet eder. Bunun hikmeti, avuç açmanın Allah'a muhtaçlığın, tavâzuun ve dilemenin bir ifâdesi oluşudur. Ellerin tersini havaya kaldırmak ise, dilenen şeye rağbet etmemek ve buna önem vermemek anlamını ifâde eder.

Hadisin zâhirine göre, hayırlı bir şeyin istenmesi veya bir şerrin defedilmesi için duâ edilirken avuçların içini havaya doğru açmak meşrûdur. Tı y b i böyle demiştir.

İ b n - i . H a c e r ise hadisteki emri, bir hayırlı şeyin verilmesi yolunda yapılacak duâyâ hamlederek şöyle demiştir: Çünkü bir şeyi kazanmak için istekte bulunan kimseye uygun olanı, baş vurduğu zâta doğru elini açması ve gönül alçaklığı ile ellerini uzatıp bol ihsanla doldurulmasına çalışmasıdır. Kişi bir şerrin defi için duâ edeceği zaman ellerinin tersini semâyâya doğru kaldırması ve avuçlarının içini yere çevirmesi sünnettir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapmıştır.

Bunun hikmeti bir şeyin verilmesi dilenirken bunun alınmasının umulduğunu avuç açmakla belirtmektir. Bir şerrin defi için elin ters çevirilmesi, o şerrin kovulmakta olduğunun umulduğunu ifâde eder.

Duâ bitince ellerin yüze sürülmesinin hikmeti de şudur: Duâ edilirken, rahmet-i ilâhi ellerin üzerine iner. Bu rahmet en şerefli uzuv olan yüze de ulaşsın diye eller, yüze sürülür.

HADİSLERİN ARASINI EULMAK

Bu hadis, duâ edilirken avuçların içi semâyâya bakacak tarzda elleri havaya kaldırmanın meşrûluğuna delâlet eder.

Bundan önceki bâbta geçen E n e s (Radiyallahü anh)'in ha-

dîsinin zâhirine göre yağmur duâsı hâriç Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duâ ederken ellerini havaya kaldırmazdı.

Duâ ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini havaya kaldırdığı bir çok hadisle sâbittir. Bu hadislerle E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisi arasında görülen zahiri çelişkinin bertaraf edilmesi yolunda el-Menhei yazarı şu yorumu beyan eder :

E n e s (Radiyallâhü anh)'in gayesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yağmur duâsında ellerini havaya çok kaldırdığını, diğer duâlarda bu kadar kaldırmadığını ve normal bir şekilde kaldırdığını ifâde etmektir.

Veyâhut E n e s (Radiyallâhü anh)'in gayesi yağmur duâsındaki ellerin kaldırılışı diğer zamanlardaki kaldırılışından tamamen farklıdır. Yâni yağmur duâsında ellerin tersi semâya doğru ve avuçların içi yere doğru tutulurdu. Bu tür kaldırış yağmur duâsından başka duâlarda olmazdı. Çünkü diğer duâlarda avuçların içi semâya doğru tutulurdu.

Hadislerin arasını bulmanın imkânsızlığı faraza düşünülecek olursa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâ ederken ellerini kaldırdığına dâir hadisler, kaldırmadığına dâir hadislerle tercih edilir. Çünkü müsbit (bir olayın olduğunu beyan eden) hadisler, nâfi (o olayın olmadığını açıklayan) hadislerle tercih edilir.

HADİSİN FIKİH YÖNÜ

1. Duâ ederken elleri havaya kaldırmak meşrûdur.
2. Avuçların içini semâya doğru tutmak meşrûdur. Avuç içini yere doğru çevirmek yasaktır.
3. Duânın bitiminde elleri yüze sürmek meşrûdur.

KUNUTTA EL KALDIRIP KALDIRMAMAK HUSÛSUNDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

A h m e d , R e y e h l i v e İ s h a k : Kunût'ta ellerin kaldırılması sünnettir, demişlerdir. N e v e vî'nin dediğine göre Ş â f i i - l e r'in sahih kavli de budur.

M â l i k v e E v z â i'nin dâhil olduğu bir ilim cemâatına göre Kunût'ta el kaldırmak yoktur.

(۱۲۰) باب ما جاء في القنوت قبل الركوع وبعده

120 — RÜKÛ'DAN ÖNCE VE SONRA KUNUT OKUMAK
HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂPI

۱۱۸۲ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ . ثنا غَزَالَةُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ زَيْدِ الْيَاسِيِّ ،
عَنْ سَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِرَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي بِنِ كَنْبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
كَانَ يُؤْتِرُ فَيَقْنُتُ قَبْلَ الرُّكُوعِ .

TERCEMESİ

1182) "... Übeyy bin Kâ'b (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitir namazını kılardı.
(vitrin son rek'atinde) rükû'dan önce Kunut okurdu."

۱۱۸۳ — حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْهَضِيُّ . ثنا سَهْلُ بْنُ يُونُسَ . ثنا حُمَيْدٌ ،
عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : سُئِلَ عَنِ الْقَنُوتِ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ ، فَقَالَ : كُنَّا نَقْنُتُ
قَبْلَ الرُّكُوعِ وَبَعْدَهُ .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1183) "... Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :
Kendisine sabah namazındaki Kunut hakkında soru sorulmuş;
Kendisi : Biz rükû'dan önce de sonra da Kunut okuduk, diye cevap
vermiştir."

Not : İsnadının sahîh ve ricâlinin sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

۱۱۸۴ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ثنا أَيُّوبُ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ؛ قَالَ :
سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الْقَنُوتِ ، فَقَالَ : قَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ .

TERCEMESİ

1184) "... Muhammed (bin Sîrîn) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildi-
ğine göre şöyle demiştir :

Ben Enes bin Mâlik (*Radıyallâhü anh*)'a (sabah namazındaki)
Kunût durumunu sordum. Dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) rükû'dan sonra Kunût okumuştur."

İ Z A H I

Ü b e y y (Radiyallâhü anh)'ın hadisini E b ü D â v ü d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

Vitir namazında Kunût duâsının rûkûdan önce okunduğuna hükmeden H a n e f i âlimleri, bu hadisi delil göstermişlerdir.

E n e s (Radiyallâhü anh)'ın ilk hadisi Zevâid türündendir. T a h a v i de rivâyet etmiştir. İkinci hadisini B u h â r i , M ü s - l i m , N e s â i , E b ü D â v ü d ve T a h a v i de rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d 'un rivâyeti meâlen şöyledir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında Kunut okumuş mu? diye Enes (Radiyallâhü anh)'a sorulmuş, kendisi : Evet diye cevap vermiş. Bunun üzerine : Rûkû'dan önce mi, sonra mı? diye sorulmuş, kendisi : Rûkû'dan sonra diye cevap vermiştir. Râvi Müsedded : '(Kunut okunması) az bir müddet (sürmüş)' kaydını ilâve etmiştir."

E n e s (Radiyallâhü anh)'ın ilk hadisi, sabah namazında Kunut'un rûkû'dan önce de, sonra da okunabileceğine delildir. İkinci hadisi ise, Kunut'un rûkû'dan sonra okunmasına delildir.

Sabah namazında Kunut okunup okunmaması ihtilâflı bir mes'eledir. 117. bâbta anlattığım gibi şahâbilerden ve tabiilerden bir cemâat, sabah namazında Kunut'un meşrû olduğuna hükmetmişlerdir. M â l i k ve Ş â f i i 'nin kavli de budur.

Yine sahâbilerden ve tabiilerden bir cemâat : Bir belâ olmadıkça sabah namazında Kunut okumak meşrû değildir, demişlerdir.

El-Menhel yazarı, iki grubun delillerini uzunca nakletmiştir.

Sabah namazında Kunut vardır, diyen âlimlerin bir kısmı : Rûkû'dan sonra okunur, demişlerdir. Böyle hükmedenlerin başında H u l a f â - i R â ş i d i n , E b ü K l â b e , Ş â f i i ve M â l i k i l e r 'den İ b n - i H a b i b bulunur.

Rûkû'dan öncedir, diyen âlimlerin başında İ b n - i A b b â s , B e r â ' , Ö m e r b i n A b d ü l a z i z , İ b n - i E b i L e y l â , M â l i k ve İ s h a k (Radiyallâhü anhüm) bulunur.

El-Müdevvene'de beyân edildiğine göre sabah namazındaki Kunut hakkında M â l i k : Kunut, rûkû'dan önce de, sonra da okunabilir. Ben şahsen rûkû'dan önce okumayı tercih ederim, demiştir.

El-Menhel yazarı : Kunût'un rûkû'dan sonra okunması tercihe şayandır. Çünkü merfû hadislerle sâbittir, demiştir. El-Hâkim'in rivâyetine göre Hasan-ı Basrî: Ben Bedir ehlinen yirmisekiz zâtın arkasında sabah namazını kıldım. Hepsî rûkû'dan sonra Kunut okurdu, demiştir. Fakat el-Hâfiz, bu hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.

Dört mezhebin bu husûstaki görüşlerini 1178 nolu hadisin izahında anlatmıştık.

(۱۲۱) باب ما جاء في الوتر آخر الليل

121 — GECENİN SONUNDA VİTİR (NAMAZINI)
KILMAK HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۸۵ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ ابْنِ حُصَيْنٍ ، عَنْ يَحْيَى ، عَنْ مَسْرُوقٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ وَتْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ : مِنْ كُلِّ اللَّيْلِ قَدْ أَوْتَرْتُ . مِنْ أَوَّلِهِ وَأَوْسَطِهِ ، وَانْتَهَى وَتَرُهُ ، حِينَ مَاتَ ، فِي السَّحَرِ .

TERCEMESİ

1185) "... Mesrûk (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Ben, Âişe (*Radıyallâhü anhâ*)'ye, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in vitir namazını (ne vakit kıldığını) sordum. Âişe (*Radıyallâhü anhâ*) dedi ki : O, gecenin evvelinde, ortasında, her vaktinde vitir kılmıştır. Ömrünün sonlarında vitir namazı seher vaktine doğru biterdi."

۱۱۸۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَ : ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عاصِمِ بْنِ صُرَّةَ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : مِنْ كُلِّ اللَّيْلِ قَدْ أَوْتَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . مِنْ أَوَّلِهِ وَأَوْسَطِهِ . وَانْتَهَى وَتَرُهُ إِلَى السَّحَرِ .

TERCEMESİ

1186) "... Âlî (bin Ebî Tâlib) (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*), gecenin her vaktinde, gecenin evvelinde ve ortasında vitir namazını kılmıştır. Vitri seher vaktine doğru sona ermiştir."

١١٨٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا ابنُ أَبِي غَنِيَّةٍ . ثنا الأعمشُ ، عَنْ أَبِي سَيَّانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ خَافَ مِنْكُمْ أَنْ لَا يَسْتَنْقِظَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ ، فَلْيُوتِرْ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ثُمَّ لْيَرْقُدْ . وَمَنْ طَمِعَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَنْقِظَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ ، فَلْيُوتِرْ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ . فَإِنَّ قِرَاءَةَ آخِرِ اللَّيْلِ مُحْضُورَةٌ . وَذَلِكَ أَفْضَلُ » .

T E R C E M E S İ

1187 "... Câbir (Radiyallâhü anh) 'den rivâyet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir :

«Gece uyanamayacağından korkanlarınız, gecenin evvelinde vitir namazını kılsın, sonra uyusun. Gece sonunda uyanacağını umanlarınız vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gece sonundaki Kur'an okumada melekler hazır olur. Gece sonunda Kur'an okumak efdaldır.»"

İ Z A H İ

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) 'nin hadisini Kütüb-i Sitte sahipleri, A h m e d ve B e y h a k i rivâyet etmişlerdir. Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gecenin muhtelif zamanlarında vitir namazını kıldığına ve ömrünün sonlarında vitir namazını gecenin sonuna bıraktığına delâlet eder. Ömrünün sonunda vitir namazını gecenin sonuna bıraktığı için efdal olanı budur.

Bu hadis, gecenin tümünün vitir namazı için vakit olduğuna delâlet eder. Lâkin cumhûra göre vitir namazı vaktinin başlangıcı yatsı namazından sonradır. Yâni yatsı farzı kılınmadıkça vitir namazı vakti girmiş olmaz.

E b û H a n î f e 'ye göre yatsı vakti olunca vitir namazı vakti olmuş olur. Lâkin bile bile vitir namazı yatsı namazından önce kılınamaz.

A l i (Radiyallâhü anh) 'in hadisi, Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) 'nin hadisine benziyor. Müelliften başka kim tarafından rivâyet edildiğini bilemedim. Zevâid türünden olması muhtemeldir.

C â b i r (Radiyallâhü anh) 'in hadisini M ü s l i m , T i r m i - z i ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî'nin rivâyetinde hadisin son kısmı şöyledir :

فَإِنَّ قِرَاءَتَهُ آخِرَ اللَّيْلِ مَحْضُورَةٌ وَهِيَ أَفْضَلُ = «Çünkü gecenin sonunda

Kur'an okuma mahdûredir. (= Yâni rahmet melekleri hazır bulunup dinlerler). Gece sonundaki kıraât efdaldır.»

M ü s l i m 'in rivâyetinde son cümle şöyledir :

فَإِنَّ صَلَاةَ آخِرِ اللَّيْلِ مَشْهُودَةٌ وَذَلِكَ أَفْضَلُ = «Çünkü gece sonundaki na-

maz meşhudedir. (= Yâni kılınırken rahmet melekleri hazır bulunup şehâdet ederler.) Bu vakitteki namaz efdaldır.»

Bu hadis, gecenin sonunda uyanmamaktan korkan kimsenin gece uyumadan önce vitir namazını kılmasını ve gece sonunda uyanacağını ümid edenin vitrini o vakte bırakmasını hükme bağlar.

N e v e v i , bu hadisin altında şöyle der : 'Gece sonunda uyanacağına güvenen kimsenin vitrini bu vakte tehir etmesinin ve buna güvenemiyenin uyumadan önce kılmasının efdal olduğuna açık delildir. Doğrusu budur. Mutlak olan hadisler buna göre yorumlanmalıdır.'

(۱۲۲) باب من نام عن وتر أو نسيه

122 — VİTİR KILMADAN UYUYAKALAN VEYÂ UNUTANIN BÂBİ

۱۱۸۸ — حَدَّثَنَا أَبُو مُصَنِّبٍ ، أَحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمَدِينِيُّ ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ ؛

قَالَ : ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛

قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ نَامَ عَنِ الْوِتْرِ أَوْ نَسِيَهُ ، فَلْيُصَلِّ إِذَا أَصْبَحَ ، أَوْ ذَكَرَهُ » .

T E R C E M E S İ

1188) "... Ebû Said-i Hudri (*Radıyallâhühunke*)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Her kim vitir namazını kılmadan (fecir doğuncaya kadar) uyuyakalırsa veya unutursa, sabahladığı zaman veya hatırına geldiği zaman kılsın.»

İ Z A H İ

Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Hâkim de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Vitir namazını kılmadan uyuyup şafak doğuncaya kadar uyanmayan, kezâ vitir namazını unutup şafaktan sonra hatırlayan kimse vitir namazını kılacağına bu hadis delildir. Uyuyan kimse uyan-
dığı zaman, unutan kişi de hatırlayınca kılacaktır.

El-Menhel yazarı, bu hadisin şerhinde aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
"Hadis, vitir namazının vâcibliğine hükmedenlerin delillerinden-
dir ve vitir namazının kaza edilmesinin meşrûluğuna delâlet eder.

Sahâbilerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhûru, vitir namazının kaza edilmesinin meşrûluğuna hükmetmişlerdir. Sa'd bin Ebî Vakkâs, Âlî, İbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer, Ubâde bin Sâmî, Âmir bin Rabîa, Ebû Derdâ', Muâz bin Cebel ve İbn-i Abbâs gibi sahâbiler (Radiyallâhü anhüm) böyle hükmedenlerdendirler. Kezâ İbrâhim en-Nehâî, Sevri, dört mezheb imamları, Evzâî ve İshâk da böyle demişlerdir.

VAKTİNDE KILINMAYAN VİTİR NE ZAMAN KAZA EDİLİR ?

Bu husûsta ihtilâf vardır. Şöyle ki :

1 — İbn-i Abbâs, Mesrûk, Hasan-ı Basrî, Nehâî, Mekhûl, Katâde, Mâlik, Ahmed ve İshâk (Radiyallâhü anhüm) : Fecirden sonra ve sabah namazından önce kaza edilir, demişlerdir.

Tirmizî : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den :

لا وَتَرَبَعًا صَلاَةُ الصُّبْحِ = Sabah namazından sonra vitir namazı

kılmak yoktur.» hadisi rivâyet edilmiştir. Bâzı âlimler bununla hükmetmiştir. Şâfiî, Ahmed ve İshâk bunlardandır, demiştir.

El-Menhel yazarı, bu âlimlerin delillerini zikrettikten sonra sözlerine devamla şöyle der :

İbn-i Nasr, sahâbilerden ve diğerlerinden bir çok eser zikrederek bunların fecirden sonra ve sabah namazından önce vitir kıldıklarını nakletmiştir.

2 — Nahâî'ye göre güneş doğmadıkça sabah namazından sonra da olsa vitir kaza edilir.

3 — Ş a ' b i , e l - H a s a n , T á v u s , M ü c á h i d ve H a m m á d : Vitir namazı sabah namazından sonra da, güneş doğduktan sonra da öğle vaktine kadar kaza edilebilir, demişlerdir. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivâyet edilmiştir.

4 — İ b n - i H a z m , unutmak veyâ uyuyakalmak nedeniyle veyâ bile bile kılmamak arasında fark olduğunu söyliyerek şöyle demiştir : Eğer bilerek terk ederse kaza etmez. Fakat diğer hallerde gece veyâ gündüz ne zaman isterse kaza eder.

5 — Ş â f i i mezhebinin meşhur kavline göre gece de gündüz de kaza edebilir.

6 — H a n e f i âlimleri : Kerâhet vakitleri dışındaki zamanlarda kaza edilir, demişlerdir.

El-Menhel yazarı, yukardaki ihtilâfları ve delilleri zikrettikten sonra : Tercihe şayan kavil, kerâhet vakitleri dışında her zaman kazâ edilebilmesi şeklindeki kavildir. Böyle hükmedildiğinde delillerin arası bulunmuş olur. Hadis, uyuyakalana ve unutana âit ise de bile bile kılmıyanın kazâ etmesi daha tabiidir. Nitekim farz namazın kazâ edilmesinde cumhûrun kavli bu merkezdedir. Yâni bile bile farz namazı terkedenin kazâ etmesi gerekir, der."

۱۱۸۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّزَّاقِ .

أَنَا مَعْمَرٌ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَوْتَرُوا قَبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا » .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى : فِي هَذَا الْحَدِيثِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ حَدِيثَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَآوِ .

T E R C E M E S İ

1189) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Henüz sabahlamamışken (= fecir doğmamışken) vitir namazını kılınız.»

Râvi Muhammed bin Yahyâ : Bu hadis delildir ki; Abdurrahman'ın hadisi (= bir önceki hadis) vâhîdir, demiştir."

İ Z A H İ

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Hadis, vitir namazının fecirden önce kılınmasının gerekliliğine delâlet eder. Hadisin zâhirine göre fecirden sonra vitir kılınmaz. S i n d i : 'Müellif, fecirden sonra vitir kılmanın câiz olmadığına ve vaktinde kılınmayınca kazâ edilemeyeceğine bu hadisi delil göstermiş ise de, bunun delil olarak gösterilmesi zayıftır,' demiştir. Çünkü hadis vitir namazının edâ vaktinin fecirle son bulunduğunu hükme bağlamış olur. Fecrin doğmasıyla vitrin edâ vakti çıkmış olur. Bunun için fecre kadar vitir namazını geciktirmemelidir.

Bâzı âlimler, bu ve benzeri hadisleri delil göstererek : Vitri kılmadan fecre kadar uyuyakalan veya unutan yahut bile bile terkeden kimse fecirden sonra kazâ edemez. Çünkü vitir farz değildir. Ancak vaktinde kılınır. Vakti çıkınca kazâ edilemez, demişlerdir. Atâ', böyle diyenlerdendir.

1189 nolu hadisi müellife rivâyet eden Muhammed bin Yahyâ bu hadisi Abdurrahman'ın rivâyet ettiği (1188 nolu) hadisin vâhi olduğuna delâlet eder demiştir. Fakat el-Menhel yazarı; Abdurrahman'ın zayıflığının; Ebû Dâvûd ve Hâkim'in rivâyetinde Muhammed bin Mutarrif'in mutabaatıyla ve Tirmizi'nin rivâyetinde Abdullah bin Zeyd'in mutabaatı ile giderildiğini söylemiştir. Çünkü Tirmizi'nin rivâyetinde Abdurrahman bin Zeyd yerine Abdullah bin Zeyd râvi gösterilmiştir. Ebû Dâvûd ve Hâkim'in rivâyetlerinde ise Abdurrahman yerine Muhammed bin Mutaarraf rivâyet etmiştir.

(۱۲۳) باب ما جاء في الوتر بثلاث وخمس وسبع وتسع

123 — ÜÇ, BEŞ, YEDİ VE DOKUZ REK'AT
OLARAK VİTİR (NAMAZINI) KILMAK
HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۹۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشَقِيُّ . ثنا الْفَرِيَّابِيُّ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ،

عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

قَالَ «الْوِتْرُ حَقٌّ . فَمَنْ شَاءَ فَلْيُوتِرْ بِخَمْسٍ . وَمَنْ شَاءَ فَلْيُوتِرْ بِثَلَاثٍ . وَمَنْ شَاءَ فَلْيُوتِرْ بِوَاحِدَةٍ» .

T E R C E M E S İ

1190) "... Ebû Eyyub-i Ensâri (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«Vitir (namazı ilâhi) bir haktır. Artık dileyen beş rek'at vitir kılsın, dileyen üç rek'at vitir kılsın, dileyen bir rek'at vitir kılsın.»

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, Nesâî, Tahavî, Dârekutnî, Beyhâkî ve el-Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ilk cümle şöyledir :

الْوِتْرُ حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ = «Vitir, her müslümanın zimmetinde sâbit (ilâhi) bir haktır.»

Sindî : Vitir namazının vâcib olduğuna hükmedenler bu hadisi delil gösterebilirler. Çünkü, 'Hak' : Zimmette sâbit ve yapılması lüzumlu olan şeydir. Bâzı rivâyetlerde vitir kılmayanlar hakkında tehdit de vardır, vitrin vâcib olmadığını hükmedenler ise 'Hak' : Sâbit ve meşru' demektir. Vitir kılmayan hakkında buyurulan;

فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا = «Vitir kılmayan bizden değildir.» tehdidinin yorumu şudur : "Vitir kılmayan, bizim sünnetimiz ve yolumuz ehlin-den değildir. (Veyâhut sünnetimizden yüz çevirmek ve hoşlanmamak üzere vitir kılmayan bizden değildir...)" demişlerdir.

Hadisin : «Artık dileyen beş, dileyen üç rek'at...» cümleleri ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şunları söyler :

"El-Hâkim'in Âişe (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyeti ile sâbit olduğu üzere Peygamber vitir namazını beş rek'at kıldığı zaman beşinci rek'atten başka hiç bir rek'atte oturmazdı ve yalnız beşinci rek'atten sonra selâm verirdi. Buradaki cümle böyle yorumlanmalıdır. Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in dördüncü rek'atten sonra teşehhüde oturması ve teşehhüden sonra selâm vermeden beşinci rek'ate kalkıp bu rek'ati de kıldıktan sonra teşehhüde oturması ve selâm vermesi şeklinde yorum yapmak da mümkündür.

• Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitri üç rek'at olarak kıldığı zaman bunu yine bir teşehhüd ve bir selâmla kıldığı, el-Hâkim'in Âişe (Radiyallahü anhâ)'den rivâyeti ile sâbittir. Şu halde üç rek'atla ilgili cümleyi buna göre yorumlamak uygun olur. Ömer (Radiyallahü anh)'in vitir kılışı böyle idi. Medine halkı bu vitir şeklini ondan almışlardır.

Vitir üç rek'at olarak kılındığı zaman iki teşehhüd ve bir selâmla kılınması yorumu muhtemeldir. Ebû Hanîfe ile arkadaşları ve Sevrî'nin kavli budur.

Üç rek'at vitirle alâkalı olarak el-Hâkim ve Dârekutnî'nin rivâyet ettikleri Ebû Hürreyre (Radiyallahü anh)'in şu merfû hadisi değişik şekillerde yorumlanmıştır.

لَا تُوتِرُوا بِثَلَاثٍ أَوْتِرُوا بِخُمْسٍ أَوْ سَبْعٍ وَلَا تُشَبِّهُوا بِصَلَاةِ الْمَغْرِبِ

= «Vitri üç rek'at olarak kılmayın. Beş veya yedi (rek'at olarak) kılınız. Akşam farzına benzetmeyiniz.»

Ebû Hanîfe ve arkadaşları; bu hadisteki nehiy, tenzihen mekruhluğ içindir. Gâye gece namazını kılmayıp yalnız üç rek'atlık vitirle yetinmemektir, demişlerdir.

Diğerleri: Bu yorum hadisin zâhirinden uzaktır. Hadisteki nehiy, vitir üç rek'at olarak kılındığı zaman akşam namazı gibi iki teşehhüd ve bir selâmla kılınması içindir. Fakat üç rek'at bir teşehhüd ve bir selâmla kılındığı zaman akşam farzından farklı olmuş olur, demişlerdir.

Hadis, bir rek'atla vitir kılınabildiğine delildir. Bu konuda gelen bâzı hadisler 116. bâbta rivâyet olunmuştur.

۱۱۹۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ . ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ ،

عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ ، قُلْتُ :

يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ ! أَقْبَضَنِي عَنْ وَتْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَتْ : كُنَّا نَعِدُّ لَهُ سِوَاكَهُ وَطَهُورَهُ .

فَيَبْعَثُهُ اللَّهُ فِيمَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهُ مِنَ اللَّيْلِ . فَيَتَسَوَّكُ وَيَتَوَضَّأُ ثُمَّ يُصَلِّي نِسْعَ رَكَعَاتٍ .

لَا يَجْلِسُ فِيهَا إِلَّا عِنْدَ الثَّامِنَةِ . فَيَدْعُو رَبَّهُ . فَيَذْكُرُ اللَّهَ وَيَحْمَدُهُ وَيَدْعُوهُ . ثُمَّ يَنْهَضُ

وَلَا يُسَلِّمُ . ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّيُ التَّاسِعَةَ . ثُمَّ يَقْعُدُ فَيَذْكُرُ اللَّهَ ، وَيَحْمَدُهُ وَيَدْعُو رَبَّهُ

وَيُصَلِّي عَلَى نَيْسِهِ . ثُمَّ يُسَلِّمُ تَسْلِيمًا يُسَمِّنًا . ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ وَهُوَ قَائِدٌ .
فَتِلْكَ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً . فَلَمَّا أَمَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَأَخَذَ اللَّحْمَ ، أَوْتَرَ بِسَبْعِ
وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، بَعْدَ مَا سَلَّمَ .

T E R C E M E S İ

1191) "... Sa'd bin Hişâm (bin Âmir el-Ensâri) (123) (*Radıyallâhü an-hümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ey Mü'minlerin anası! Bana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazını(n keyfiyetini, vaktini ve rek'at sayısını) anlatıver, diye dilekte bulundum. Dedi ki :

Biz O'nun için misvakini ve abdest suyunu hazırlardık. Gecelayın Allah dilediği zaman O'nu uykudan kaldırırdı. (Uykudan uyanınca) misvak kullanır, abdest alır ve dokuz rek'atı (üst üste ve aralarında selâm vermeden) kılardı. Sekizinci rek'ate kadar teşehhüde oturmazdı. Sekizinci rek'atten sonra (teşehhüde) oturup, Rabbine duâ ederdi. Allah'ı zikreder, hamdeder ve Ona duâ ederdi. Sonra selâm vermeden ayağa kalkarak, ayakta dururdu. Dokuzuncu rek'atı kıldıktan sonra oturup Allah'ı anar, Ona hamdeder, Rabbine duâ eder ve Peygamber'ine salâvat getirirdi. Sonra bize duyuracak şekilde selâm verirdi. Selâmdan sonra iki rek'atı oturarak kılardı. İşte hepsi on bir rek'attir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaşlanıp etlenince yedi rek'at vitir kılardı. Ve bundan selâm verdikten sonra iki rek'atı (oturarak) kılardı."

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Taha vî de bunu rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerde az lafız farkı vardır. Bâzı rivâyetler çok uzundur. Ve başka konulara da değinilmiştir. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Hadisin; أَفْتَيْنِي عَنْ وَثَرٍ .. = "O'nun vitri hakkında fetvâ ver-

(123) Sa'd, babasından, Âişe'den ve Ebû Hüreyre (R.A.)'dan rivâyet etmiştir. Kendisinden de, Zûrâre bin Evfâ, el-Hasan ve başkası rivâyet etmiştir. Nesâî onu sıkı saymıştır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivâyetini almışlardır. (Hulâsa : 135)

cümlesi yerine M ü s l i m 'de; **أَنْبِئْنِي عَنْ وَثَرٍ** = «Onun vitrinden bana haber ver» buyurulmuş. E b ü D â v ü d 'un rivâyeti;
... حَدِّثْنِي عَنْ وَثَرٍ = «O'nun vitrini bana tahdis et» şeklindedir.

M ü s l i m 'in rivâyetinde; **فَيَذَعُو رَبَّهُ** cümlesi yoktur. E b ü D â -
v ü d 'un rivâyetinde hadisin son kısmı şöyledir :

فَلَمَّا أَسَنَّا وَآخَذَ اللَّحْمَ أَوْتَرَ بِسَبْعِ رَكَعَاتٍ لَمْ يَجْلِسْ إِلَّا فِي السَّادِسَةِ
وَالسَّابِعَةِ وَلَمْ يُسَلِّمْ إِلَّا فِي السَّابِعَةِ ثُمَّ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ فَتِلْكَ تِسْعُ
رَكَعَاتٍ

= «O, yaşlanıp etlenince, vitrini yedi rek'at olarak kılmaya başladı. Yalnız altıncı ve yedinci rek'atlerde (teşehhüde) oturdu. Ve yalnız yedinci rek'atten sonra selâm verdi. Selâmdan sonra iki rek'at daha oturarak kıldı. İşte hepsi dokuz rek'attir...»

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dokuz rek'at vitir kıldığını, hepsini bir niyet ve bir selâmla ifa ettiğini, yalnız sekizinci ve dokuzuncu rek'atte teşehhüde oturduğunu, teşehhüde Allah'ı anarak, hamdederek duâ ettiğini, açıktan selâm verdiğini, selâmdan sonra iki rek'at daha ve oturarak kıldığını, yaşlanıp şişmanladıktan sonra 7 rek'at vitir kıldığını, yine son iki rek'atte teşehhüde oturduğunu, yalnız yedinci rek'atten sonra selâm verdiğini, selâmdan sonra aynı şekilde iki rek'at daha kıldığını beyan eder.

Hadisin : “Vitirden sonra oturarak iki rek'at kılmakla” cümlesi ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der :

'K â d ı İ y â z 'ın nakline göre E v z â i ve A h m e d bu hadisin zâhirini tutarak vitirden sonra iki rek'atı oturarak kılmayı mübah görmüşlerdir. A h m e d : Ben bu iki rek'atı kılmam, kılınmasından da kimseyi menetmem. M â l i k , kılınmasını kabul etmemiştir, der. N e v e v i daha sonra şöyle der :

'Bence doğrusu budur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitirden sonra namaz kılmanın ve oturarak namaz kılmanın câizliğini beyan etmek için bu iki rek'atı oturarak kılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devamlı bunu kılmamıştır.

Bir iki defa veyâ bir kaç defa kılmıştır. Hadisleri; **كَانَ يُصَلِّي** = “Namaz kılardı” ifâdesi seni aldatmasın. Çünkü âlimlerin ekserisi ve

usûlcülerin muhakkıkları; كَانَ lafzı tekrarlamak ve devamlılık mânâsını gerektirmez. Mâzi bir fiildir. Bir şeyin geçmişte vukû bulduğunu ifâde eder. Eğer o şeyin tekerrür ettiğine delâlet eden bir delil bulunursa devamlılık mânâsı verilir, yoksa; كَانَ kelimesi behemehal bunu ifâde eder, denmez..."

N e v v i daha sonra bu fiilin devamlılık ifâde etmediğine dâir hadislerden müteaddit örnekler verir.

۱۱۹۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ زُهَيْرٍ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مِقْسَمٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوتِرُ بِسَبْعٍ أَوْ بِخَمْسٍ . لَا يَفْصِلُ يَنْتَهَنُ بِتَسْلِيمٍ وَلَا كَلَامٍ .

T E R C E M E S İ

1192 "... Ümmü Seleme (*Radıyallâhü anhâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yedi veyâ beş (rek'at) olarak vitir kıları. Bu rek'atler arasında ne selâm ne de konuşmakla ara verirdi."

İ Z A H İ

N e s â i ve A h m e d de bunu rivâyet etmişlerdir. Bu hadis de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazını yedi veyâ beş rek'at olarak kıldığına ve yalnız son rek'atten sonra selâm verdiğine delildir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadislerden çıkarılan sonuç Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazının bir, üç, beş, yedi ve dokuz rek'at olarak kılınabileceğini bildirmiştir.

Bu husûstaki imamların görüşleri şöyledir :

1. E b û H a n î f e'ye göre vitir namazı üç rek'atte teşehhüde oturulur. Selâm verilmeden üçüncü rek'ate kalkılır, bunun kırâatı bitince tekbir alınarak ve eller kulaklara kadar kaldırılıp bağlanır. Sonra Kunût duâsı okunur ve rûku'a gidilir...

2. M â l i k'e göre vitir namazı bir rek'attir.

3. Ş â f i i ve A h m e d'e göre asgari, bir rek'attir. Üç, beş, yedi, dokuz ve en çok onbir rek'at kılınabilir. Bunlara göre üç rek'at kılındığında şu iki şekilde kılmak câizdir.

- a) Önce iki rek'at kılınıp selâm verilir. Sonra tek rek'at kılınır.
 b) Üç rek'at bir niyetle kılınır. İkinci rek'atte teşehhüde oturulmadan ve selâm verilmeden üçüncü rek'ate kalkılır. Üçüncü rek'atten sonra teşehhüd okunur ve selâm verilir.

Beş, yedi, dokuz veyâ onbir rek'at kılındığı zaman üç şekilde kılınabilir.

- a) Her iki rek'atın sonunda teşehhüde oturulur ve teşehhüdden sonra selâm verilir. Son tek rek'at ayrı kılınır.
 b) Hepsine bir niyet edilir. Yalnız sondan ikinci rek'atte teşehhüde oturulur. Teşehhüdden sonra selâm verilmeden ayağa kalkılır, sonuncu rek'at da kılınıp teşehhüdden sonra selâm verilir.
 c) Hepsine bir niyet edilir. Yalnız sonuncu rek'atte teşehhüde oturulur ve teşehhüdden sonra selâm verilir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşlanıp şişmanladıktan sonra vitir namazını yedi rek'at kılması, el-Menhel yazarının beyânına göre vefâtından bir yıl önce başlamış ve vefâtına kadar devam etmiştir.

(۱۲۴) باب ما جاء في الوتر في السفر

124 — YOLCULUKTA VİTİR KILMAK HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۹۳ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَا : سَمِعْنَا يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ.

أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ . لَا يَزِيدُ عَلَيْهِمَا . وَكَانَ يَتَهَجَّدُ مِنَ اللَّيْلِ . قُلْتُ : وَكَانَ يُؤَيِّرُ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

في الزوائد : في إسناد جابر الجعفي ، وهو كذاب .

T E R C E M E S İ

1193) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (*Radıyallâhü anhü-mâ*)'dan :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta (dört rek'atlı farzları) iki rek'at olarak kılardı. Bu iki rek'ate bir şey ilâve etmezdi. Geceleyin teheccüd namazını kılardı.' (Sâlim diyor ki) ben (babama) dedim ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (yolculukta vitir namazını da kılıyor (mu) du? Pabam : Evet, dedi."

Not : İsnadında Câbir el-Ca'fî'nin bulunduğu ve kezzâbın biri olduğu Ze-vâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dört rek'atlı farz namazları yolculuk hâlinde iki rek'at olarak kıldığına, farzların ilk ve son sünnetlerini yolculukta kılmadığına, gece namazını ve vitrini seferde de kıldığına delâlet eder.

۱۱۹۴ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى. عَنْ شَرِيكَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ حَامِرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ
وَابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ. وَهُمَا تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرِ.
وَالْوُتْرُ فِي السَّفَرِ سُنَّةٌ.

T E R C E M E S İ

1194) "... (Abdullah) bin Abbâs ve (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhumâ*)'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (dört rek'atlı farzları) yolculuk hâlinde iki rek'at olarak meşrû kılmıştır. İki rek'at, tamdır, kısaltılmış değildir. Yolculukta vitir namazını kılmak sünnettir."

İ Z A H I

Hadisin bu lafızlarla, Kütüb-i Sitte'nin (İ b n - i M â c e 'den başka) hangisinde rivâyet edildiğini göremedim. Fakat dört rek'atlı farzların yolculukta iki rek'at olarak meşrû kılındığına ve bunun kısaltılmış olmayıp tam olduğuna dâir sahîh hadîsler Kütüb-i Sitte'de vardır. Bir kısmı 73. bâbta 1063 - 1068 numaralarla geçmiştir.

S i n d i : Hadisteki 'Sünnet' kelimesi ile istilahi mânâ kastedilmemiş, meşrû mânâsı kastedilmiştir. Sünnet, meşrû mânâsına yorumlanınca, vâcip ve sünneti kapsar. Hadisin bu bâbta zikredilmesi de bu yorumu teyid eder. Sünnet, böyle yorumlanınca, vitir namazının vâcip olmadığı mânâsı bu hadisten çıkarılamaz, demiştir.

Daha önce belirttiğim gibi vitir namazı E b ü H a n i f e 'ye göre vâcip, diğer üç imama göre sünnettir. Hadis diğer imamların görüşü için de delil gösterilebilir. Şöyle ki, yolculukta dört rek'atlı farzlar iki rek'at olarak kılınır. Farzlara bağlı sünnetler yolculukta kılınmayabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılmadığı sâbittir. Acaba yolculukta vitir namazı kılınır mı, bırakılır mı? Hadîs, vitir namazını, farzlara bağlı sünnetlerden ayırmış ve ikamet hâlinde sünnet olan vitir, yolculuk hâlinde de sünnettir, kılınmalıdır, hükmünü ifâde eder, denilebilir.

(۱۲۵) باب ما جاء في الركعتين بعد الوتر جالساً

125 — VİTİRDEN SONRA OTURARAK
İKİ REK'AT (NAMAZ) KILMAK HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۹۵ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ : ثنا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ . ثنا مَيْمُونُ بْنُ مُوسَى الرَّثِّيُّ ،
عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْوُتْرِ رَكَعَتَيْنِ
خَفِيفَتَيْنِ ، وَهُوَ جَالِسٌ .

في الزوائد : في إسناده مقال . لأن ميمون بن موسى ، قال فيه أحد : ما أرى به بأساً . وقال أبو حاتم :
سَدُوق . وقال أبو داود : لا بأس به . ولينه غير واحد . وذكره ابن حبان في الثقات والضملاء ، وقال :
منكر الحديث لا يجوز الاحتجاج به إذا انفرد .

T E R C E M E S İ

1195) "... Ümmü Seleme (Radıyallâh üanhâ)'dan ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitirden sonra hafif tuttuğu iki rek'at (nâfileyi) oturarak kılarıdı."

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı aleyhinde konuşulmuştur. Çünkü seneddeki râvilerden Meymûn bin Mûsa hakkında Ahmed : Ben bunun rivâyetinde bir beis görmüyorum, demiş, Ebû Hâtım : O çok doğru sözlüdür, demiş. Ebû Dâvûd : Bunun rivâyetinde beis yoktur, demiştir. Bâzıları ise onu gevşek görmüştür. İbn-i Hibbân onu hem sıkalar arasında hem de zayıflar arasında zikretmiş ve : Yalnız rivâyet ettiğinde onun hadisleri hüccet olmaz, hadisleri münkerdir, demiştir.

۱۱۹۶ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشْقِيُّ . ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ .
ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ؛ قَالَ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ قَالَتْ :
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤْتِرُ بِوَاحِدَةٍ . ثُمَّ يَرْكَعُ رَكَعَتَيْنِ يَقْرَأُ فِيهِمَا وَهُوَ جَالِسٌ .
فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ ، قَامَ فَرَكَعَ .

في الزوائد : هذا إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1196) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitrin tek rek'atını kı-lardı. Sonra iki rek'atı kı-lardı. Bu iki rek'atın kıraatını oturarak eder-di. Kıraattan sonra rûku' etmek istediği zaman ayağa kalkar, sonra rûku'a varırdı."

Not : Bunun isnadının sahîh ve ricalinin sıkı oldukları Zevâid'de bildiril-miştir.

İ Z A H I

Bu bâbtaki iki hadisin Zevâid türünden olduğu Zevâid'de bildiril-miştir. Ancak ikinci hadisin benzeri M ü s l i m , E b ü D â v ü d ve N e s â i 'de mevcuttur. M ü s l i m 'in rivâyeti şöyledir :

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ يُصَلِّي ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً يُصَلِّي ثَمَانِ رَكَعَاتٍ ثُمَّ يُؤْتِرُ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَرَكَعَ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ بَيْنَ النَّدَاءِ وَالْإِقَامَةِ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ

... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gece) onüç rek'at na-maz kı-lardı (önce) sekiz rek'at kı-lardı. Sonra (tek rek'at) vitir kı-lardı. Sonra iki rek'atı oturarak kı-lardı. Bunda rûku etmek istediği zaman ayağa kalktıktan sonra rûku ederdi. Sonra sabah namazının ezanı ile ikameti arasında iki rek'at (sabah sünneti) kı-lardı."

El-Menhel yazarı 'Gece namazı' bâbında rivâyet olunan bu ha-dîs bahsinde şöyle der :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazından son-ra namaz kılmanın câizliğini beyan etmek için vitirden sonra söz ko-nusu iki rek'atı kılmıştır. Bundan anlaşılıyor ki, B u h â r i ve M ü s l i m 'in merfu' olarak rivâyet ettikleri Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in : اَجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَثَرًا = "Gece nama-zınızın sonuncusunu vitir eyleyiniz." emri mendupluk içindir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr iki rek'atı de-vamlı kılmamıştır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve başkalarından rivâyet olunan sahîh hadislerle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının sonuncusunun vitir olduğu sâbittir. Bu hadisler ve bu emir muvâcehesinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz konusu iki rek'atı devamlı kılmaması uzak bir ihtimaldir.

K â d ı I y â z , mezkûr hadisleri tutarak, söz konusu iki rek'-atle ilgili rivâyeti kabul etmemiş ise de onun tutumu sıhhatlı bir hareket değildir. Çünkü hadisler sahih olduğunda aralarını bulmak mümkün ise tek yol, aralarını bulmaktır. Bu husustaki hadislerin arasını bulmanın mümkün olduğu yukardaki yorumla açıklanmıştır.

İkinci hadisten anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitirden sonraki iki rek'atı oturarak başlardı. Kıraatı bitirip rükû' etmek istediği zaman ayağa kalkarak doğrulduktan sonra rükû'a giderdi.

İ m a m E v z â i ve b - rivâyete göre A h m e d , bu hadislerin zâhirini tutarak Vitirden hemen sonra iki rek'at namaz kılmak mübahtır; demişlerdir. M â l i k ve başkaları Vitirden hemen sonra nâfile kılmayı mekrûh saymışlardır. Bu konudaki hadislere karşı şöyle müdafaa yapmışlardır : Bu hadislerin hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûstur. Çünkü ümmetine, gece namazının sonuncusunun Vitir olmasını emretmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili, ümmetine mahsûs sözüne muâriz sayılamaz."

(۱۲۶) باب ما جاء في الضجعة بعد الوتر وبعد ركعتي الفجر

126 — VİTİRDEN SONRA VE SABAH SÜNNETİNDEN
SONRA (SAG) YAN ÜSTÜNDE YATMAK
HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۱۹۷ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا وَرْكَعٌ، عَنْ مِسْعَرٍ وَسُفْيَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ،

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: مَا كُنْتُ أَلْقِي (أَوْ أَلْقَى) النَّبِيَّ ﷺ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إِلَّا وَهُوَ نَائِمٌ عِنْدِي.

قَالَ وَرْكَعٌ: تَعْنِي بَعْدَ الْوَتْرِ.

T E R C E M E S İ

1197) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gecenin sonunda ancak yanımda yatmış olarak bulurdum. (Veyâ — Ona — rastlardım.) (124)

(124) Bu tereddüt râvidendir.

(Râvî) Veki' demiş ki Âişe (Radiyallâhü anhâ) ('gecenin sonunda' sözü ile) Vitirden sonrayı kasetmiştir."

İ Z A H I

Hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitirden sonra yattığına delâlet eder. B u h â r i 'nin Vitir bâbında İ b n - i A b b â s (Radiyallâhü anh)'den, M ü s l i m 'in de gece namazı bâbında Â i ş e (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri benzer hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitirden sonra ve sabah sünnetinden önce sağ yanı üstünde yattığı beyan edilmiştir.

M ü s l i m 'in rivâyeti meâlen şöyledir : Âişe (Radiyallâhü anhâ)'den şöyle demiştir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin onbir rek'at namaz kılar. Bunların bir rek'atını tek kılar. Vitir namazından boşalınca müezzin Ona gelinceye kadar sağ yanı üstünde yatardı. Müezzin geldikten sonra iki rek'at (sabah) sünneti kılar."

E b ü D â v ü d 'un Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği benzer hadiste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Vitir ve ondan sonraki iki rek'atı (oturarak) kıldıktan sonra müezzin sabah namazının vaktinin girdiğini bildirmek üzere gelinceye kadar, (sağ) yanı üstünde yattığı ve müezzin gelip haber verdikten sonra hafif iki rek'at sabah sünnetini kılıp farzı kıldırmak için mescide çıktığı bildirilmiştir.

Bu hadisler sabah sünnetinden önce sağ yan üstünde yatmanın meşrûluğuna delâlet ederler.

۱۱۹۸ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

ابْنِ إِسْحَاقَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ .

T E R C E M E S İ

1198) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah sünnetini kıldığı zaman sağ yanı üstünde yatardı."

۱۱۹۹ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ هِشَامٍ . ثنا النُّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ . أَنبَأَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي
سَمِيعُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى
رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ اضْطَجَعَ .

T E R C E M E S İ

1199) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) 'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah sünnetini kıldığı zaman (sağ) yanı üstünde yatardı."

İ Z A H İ

Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nın hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizî benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyetinde "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah sünnetini evinde kıldığı" kaydı da mevcuttur.

Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed ve Beyhaki de benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetleri kavli hadis mâhiyetinde olup meâli şöyledir :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: "Sizden birisi sabah sünnetini kıldığı zaman sağ yanı üzerinde yatsın."

İbn-i Hazzam, meâlini yazdığım hadisteki emri, vâciblik için yorumlamakla sabah sünnetinden sonraki yatışın vâcib olduğunu söylemiştir. Cumhur, bu emri müstahablık için yorumlamıştır. Cumhur'un delili de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivâyet ettiği Âişe (Radiyallâhü anh)'nin şu meâldeki hadisidir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah sünnetini kıldığı zaman eğer ben uykuda isem sağ yanı üzerinde yatardı. Şâyet ben uyanık isem benimle konuşurdu."

Bu hadisin zâhirine göre Âişe (Radiyallâhü anhâ) uyanık olduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatmazdı. Şu halde yatmak vâcib değildir.

El-Menhel yazarı, sabah sünnetinden sonra yatmak hakkında âlimlerin ihtilâf ettiklerini söyleyerek, bu husûstaki görüşleri şöyle nakleder :

"1 — Sabah sünnetinden sonra sağ yanı üzerinde yatmak sünnettir. Ebû Mûsa el-Eş'ârî, Râfi' bin Hadîc, Enes, Ebû Hûreyre ve başka sahâbiler (Radıyallâhü anhüm) ile İbn-i Sirîn, Saîd bin el-Müseyyeb, Urve bin Zübeyr ve başka tâbiinin kavli budur. Şâfiî ve Ahmed de böyle hükmetmişlerdir.

2 — Vâcibtir. Bu kavlin sahibi İbn-i Hâzîm'dir. Ancak bunun tutarsız olduğunu yukarda anlattık.

3 — Abdullah bin Mes'ud ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'e göre bid'attır. Tâbillerden Esved bin Yezîd, İbrâhim Nehai ve Saîd bin Cübeyr'in bunu mekrûh gördükleri rivâyet olunmuştur. Mâlik ve Cumhûrun da bunu mekrûh saydıklarını Kadî İyâz nakletmiştir. Bunlara göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatışı, yorgunluk nedeniyledir.

4 — Gece namazına kalkan kimsenin dinlenmesi için yatması müstahabtır. Gece namazına kalkmamış olan için meşrû değildir. İbn ü'l-Arabî bunu seçmiştir.

5 — Sabah sünnetini evinde kılan kimse için evinde yatması müstahabtır. Mescidde bunu yapmak müstahab değildir. Selef âlimlerinin bir kısmı bununla hükmetmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in de böyle dediği rivâyet olunmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidde böyle yaptığına dâir her hangi bir rivâyetin olmaması, bu görüşü teyid eder. Bunun içindir ki İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), mescidde böyle yapmayı yasaklıyarak : Bu, bid'attır demiştir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde böyle yapsaydı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) gibi zatların bundan haberdar olmamaları akıldan uzaktır. Zâten bilindiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sünnetleri evde kılardı. Bu yatış, sabah sünnetinden hemen sonra olduğu için evde yapılırdı.

(۱۲۷) باب ما جاء في الوتر على الرحلة

127 — BİNEK DEVESİ ÜZERİNDE VİTİR NAMAZI
KILMAK HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۲۰۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ،
عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنُ مُعَرِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَرِّ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِسَارٍ ؛
قَالَ : كُنْتُ مَعَ ابْنِ مُعَرِّ . فَتَخَلَّفْتُ فَأَوْتَرْتُ . فَقَالَ : مَا خَلَفَكَ ؟ قُلْتُ : أَوْتَرْتُ .
فَقَالَ : أَمَا لَكَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ؟ قُلْتُ : بَلَى . قَالَ : فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
كَانَ يُوتِرُ عَلَى بَيْتِهِ .

T E R C E M E S İ

1200) "... Said bin Yesâr (125) (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :
(Mekke'ye yapılan bir yolculukta) ben (Abdullah) bin Ömer (Ra-
dıyallâhü anhümâ)'nın beraberinde idim. (Gece sonuna doğru) ge-
ride kalarak vitrimi kıldım. Sonra (Ona yetişince) niçin geri kaldın?
diye sordu. Ben : Vitir namazını kıldım, diye cevap verince kendisi :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), senin için bir güzel örnek
değil mi? dedi. Ben, evet (güzel örnektir.) dedim. Kendisi : Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem), devesi üstünde vitir kılardı, dedi."

۱۲۰۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْأَسْفَاطِيُّ . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا عَبَادُ بْنُ مَنْصُورٍ ،
عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ .
في الزوائد : في إسناده عباد بن منصور وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

1201) "... (Abdullah) bin Abbâs (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle de-
miştir :

(125) El-Medenî Mevlâ Meymûne'dir. Mevlâ Benî Neccâr olduğunu söyleyen-
ler vardır. Ebû Hüreyre, Âişe, İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer ve Zeyd bin Hâ'id el-Cü-
henî (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Süheyl bin Sâlih, Said
el-Makberî, Yahya bin Said, İbn-i Aclân ve bir cemaât rivâyet etmiştir. Sıkadır.
Hadisleri çoktur. H. 117 veya 116. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'de rivâyetleri
vardır. (ElMenhel C. 7, S. 84)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını devesi üstünde kılardı."

Not : İsnadındaki Abbâd bin Mansûr'un zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından rivâyet edilmiştir. B u h â r i 'nin rivâyetinde, söz konusu yolculuğun M e k k e 'ye yapılan yolculuk olduğu belirtilmiştir. Hadisin : فَتَخَلَّفْتُ فَأَوْتَرْتُ cümleleri yerine oradaki cümleler şöyledir : فَلَمَّا خَشِيتُ الصُّبْحَ نَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ ثُمَّ لَحَقْتُهُ = "Ben şafakın doğmasından korkunca (devemden) indim ve vitrimi kıldım. Sonra ona (= İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh)'e) iltihak ettim." İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) niçin geride kaldığını sorunca Saîd (Radiyallâhü anh)'in verdiği cevap, orada şöyledir :

فَخَشِيتُ الصُّبْحَ فَنَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ = "Şafakın doğmasından korktum da (devemden) indim ve vitrimi kıldım."

Râhile : Binek devesi demektir.

Bu bâbtaki iki hadis, Vitir namazının yolculuk hâlinde binek hayvanı üzerinde kılınmasının câizliğine delildir. İçlerinde M â l i k , Ş â f i i ve A h m e d 'in bulunduğu cumhûrun kavli budur.

H a n e f i âlimleri, yolculukta Vitir namazının hayvan üstünde kılınmasını câiz görmemişlerdir. Çünkü vitir, onlara göre vâcibtir. Farz namaz hayvan sırtında kılınmadığı gibi Vitir de kılınmaz. Ancak şer'i bir zarûret varsa farz namazlar ve Vitir namazı hayvan üstünde kılınabilir, demişlerdir.

H a n e f i âlimleri İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in yukarıda rivâyet olunan hadisine şöyle cevap vermişlerdir :

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) Vitrin vâcibliği görüşünde değildir. Bu nedenle onun yanında Vitir namazı sâir nâfileler gibiydi. Yerde de hayvan sırtında da kılınması câizdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üstünde Vitir kılmasına gelince; Ya bu fiil Ona mahsus idi, veyâhut Vitir namazının henüz fazla önem kazanmadığı zamanda olmuştu.

Cumhûr, H a n e f i l e r 'in bu cevabını uygun görmeyerek şöyle demiştir : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan

üstünde Vitir namazı kılmasının, Vitrin henüz pek önem kazanmadığı devreye mahsus olduğuna dâir açık bir delil yoktur. Bu tatbika-tın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs olmaması asıldır. İ b n - i Ö m e r (Radiyalâhü anh), deve üstünde Vitir kıldığı gibi, Vitir için hayvandan inip yerde kılana itiraz ederdi.'

H a n e f i l e r ' i n delillerinden ikisi de T a h a v i ' n i n İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadislerdir :

'İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) yolculukta hayvan sırtında namaz kılardı. Vitirini yerde kılardı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını söylerdi.'

'İbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) yolculukta devesi hangi yöne yönelirse yönelsin (nâfile) namaz kılardı. Seher vakti olunca hayvandan inip Vitir kılardı.'

Cumhûr : Bu rivâyetler, hayvan sırtında Vitir kılmanın câiz olmasını gerektirmez, demiştir.

HAYVAN ÜSTÜNDE SÜNNET KILMAK

Yolculuk hâlinde hayvan sırtında sünnet kılmak âlimlerin icmâi ile sâbittir. Namaz esnasında yol istikâmeti kible'ye ters düşse bile zarar vermez. Şu var ki Ş â f i i , M â l i k i l e r ' d e n İ b n - i H a b i b ve bir rivâyete göre A h m e d : Sünnete niyet ederken kible'ye doğru durmak gerekir, demişlerdir. Diğer âlimler : Gerekmez demişlerdir. Yolculuğun uzunluğu ve kısalığı farketmez. Yalnız M â l i k ' e göre uzun yolculuk şarttır.

HAYVAN SIRTINDA FARZ KILMAK

El-Menhel yazarı, bu husûsta aşağıdaki bilgiyi vermiştir :

1. H a n e f i l e r ' e göre düşman veya yırtıcı hayvan korkusu, fazla çamurun bulunması, arkadaşlardan geride kalmak, hastalanmak gibi mâzeretler dolayısıyla binek hayvanından inmenin imkânsız olduğu hallerde zarûret nedeniyle binek üstünde farz namaz kılmak câizdir. Rûku' için kişi eğilir, secde için daha fazla eğilir. Kiblesi hayvanın gittiği yöndür. Hayvanın veya binicinin altındaki palan ve benzerinin necâseti zarar vermez.

2. Şâfiiler'e göre zarûret olmadıkça hayvan sırtında farz namaz kılınmaz. Ancak hayvan durmuş iken üstünde namaz boyunca kible'ye doğru durmak ve ayakta namaz kılmak, rûku' ve secde yapmak mümkün ise farz namaz kılınabilir, aksi takdirde kılınmaz. Hayvan yürürken farz kılmak sahih değildir. Zayıf bir kavle göre hayvan yürürken farz kılmak sahihtir. Hayvan, gemi gibidir. Çünkü geminin içinde farz namaz kılmak, âlimlerin icmaı ile sabittir. Şayet kişi bir kâfile içinde yolculuk ediyor ve farz için binek hayvanından indiği takdirde kâfileden ayrılacak ve zarara uğrayacak durumda ise, hayvan sırtında, imkân nisbetinde farzını kılacak, bilâhare o namazı iâde edecektir.

3. Mâlikiler'e göre hayvan sırtında kible'ye doğru durulsa dahi farz namaz kılınmaz. Ancak savaş veya yırtıcı hayvan tehlikesi nedeniyle hayvandan inmek mümkün olmadığı takdirde, hayvandan inmeden farz kılınabilir. Tehlike atlatıldıktan sonra o namazın vakti henüz çıkmamış ise yerde tekrar kılınır. Yâhut yer çamur olduğu için yerde kılmak mümkün değilse hayvan sırtında kılınabilir. Bütün bu hallerde namaz boyunca kible'ye doğru durmak mümkün ise böyle durmak vacibtir. Şayet mümkün değilse gidiş istikâmetinde kılınır.

4. Ahmed ve İshak'a göre yerde kılmak mümkün olmadığı takdirde hayvan sırtında farz kılmak câizdir. Aksi takdirde câiz değildir.

(۱۲۸) باب ما جاء في الوتر أول الليل

128 — GECENİN EVVELİNDE VİTİR KILMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۲۰۲ - حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، سُلَيْمَانُ بْنُ تَوْبَةَ، شَيْخُنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، شَا زَائِدَةَ،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَأَبِي بَكْرٍ «أَيَّ حِينَ تُوتِرُ؟» قَالَ: أَوَّلَ اللَّيْلِ، بَعْدَ الْعَتَمَةِ. قَالَ «فَأَنْتَ يَا عُمَرُ؟» فَقَالَ: آخِرَ اللَّيْلِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَمَّا أَنْتَ يَا أَبَا بَكْرٍ، فَأَخَذْتَ بِالْوُتْرِ. وَأَمَّا أَنْتَ يَا عُمَرُ، فَأَخَذْتَ بِالْقُوتِ».

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، سُلَيْمَانُ بْنُ تَوْبَةَ. أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ. شَيْخُنَا يَحْيَى بْنُ سَلِيمٍ،

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمرَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .
 فِي الزَّوَائِدَ : إِسْنَادُهُ حَسَنٌ . وَقَالَ فِي الرَّوَايَةِ الثَّانِيَةِ : إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ وَرِجَالُهُ ثِقَاتٌ . وَقَالَ : وَالحديث
 رواه أبو داود من حديث أبي قتادة .

T E R C E M E S İ

1202) "... Câbir bin Abdillâh (*Radiyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (*Radiyallâhü anh*)'a :

«Sen vitrini ne zaman kılarırsın?» diye sordu. Ebû Bekir (*Radiyallâhü anh*) : Yatsıdan sonra, gecenin evvelinde diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sen Yâ Ömer! (ne zaman kılarırsın?)» diye sordu. Ömer (*Radiyallâhü anh*) : Gecenin sonunda, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :

«Yâ Ebâ Bekir! Sen mazbut (ihtiyatlı) olanı tutmuşsun. Yâ Ömer! Sen de kuvvet (yolunu) tutmuşsun.»

İbn-i Ömer (*Radiyallâhü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir (*Radiyallâhü anh*)'a şöyle buyurdu, demiş ve bunun mislini anlatmıştır."

Not : Zevâid'de şöyle söylenmiştir : Bunun isnadı hasendir. İkinci rivâyetin isnadı sahîh, ricâlî de sıkalardır. Ebû Dâvûd bu hadîsi Ebû Katâde (R.A.)'den rivâyet etmiştir.

İ Z A H I

Müellif bu hadîsi iki senedle rivâyet etmiştir. Birinci senedin ilk râvisi Câbir (*Radiyallâhü anh*)'dir. Müslim, Tirmizi ve Ahmed de Câbir (*Radiyallâhü anh*)'den bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Hâkim ve Beyhâkî de İbn-i Ömer (*Radiyallâhü anh*)'den benzerini rivâyet etmişlerdir. Taberânî ve Bezzâr da bir benzerini Ebû Hûreyre (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ise bir benzerini Ebû Katâde (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet etmiştir.

Bütün rivâyetlerden çıkarılan sonuç şudur : Gece sonunda uyanmamaktan korkan kimse için ihtiyatlı olanı gece uyumadan önce vitrini kılmasıdır. Gece sonunda uyanacağına güvenen için efdal olanı vitir namazını gece sonuna bırakmasıdır. Ebû Bekir (Ra-

diyallâhü anh) ihtiyatlı davranarak yatsıdan sonra vitrini kıldırdı. Ö m e r (Radıyallâhü anh) ise gece sonunda uyanacağına güvendiği için vitrini gece sonuna bıraktı. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in şöyle söylediği el-Menhel'de nakledilmiştir :

إِنَّ الْأَكْيَاسَ الَّذِينَ يُوتِرُونَ أَوَّلَ اللَّيْلِ وَإِنَّ الْأَقْوِيَاءَ الَّذِينَ يُوتِرُونَ آخِرَ
اللَّيْلِ وَهُوَ الْأَفْضَلُ

“Şüphesiz akıllı adamlar vitrini gecenin evvelinde kılanlardır. Kuvvetli adamlar da vitrini gece sonuna bırakanlardır. Gece sonuna bırakmak efdal olanıdır.”

(۱۲۹) باب السهو في الصلاة

129 — NAMAZDA SEVİH ETMEK (UNUTMAK) BÂBİ

۱۲۰۳ — حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنِ زُرَّارَةَ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ،
عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَادَ أَوْ تَقَصَّ
(قَالَ إِبْرَاهِيمُ : وَالْوَقْتُ مِنِّي) فَقِيلَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَزِيدَ فِي الصَّلَاةِ شَيْئًا ؟ قَالَ
« إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ . أُنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ . فَإِذَا نَسِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ »
ثُمَّ تَحَوَّلَ النَّبِيُّ ﷺ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1203) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırıldı. Ya fazla yaptı, yâ eksik yaptı. (Râvi İbrâhim : Bu tereddüt bendendir, demiştir.) Bunun üzerine :

— Yâ Resûlallah! Namaza bir şey mi ilâve edildi? denildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ben ancak bir insanım. Siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Biriniz unuttuğu vakit, oturduğu halde iki secde yapıversin» buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kible'ye dönerek iki secde etti.» buyurdu.”

١٢٠٤ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ، عَنْ هِشَامٍ. حَدَّثَنِي يَحْيَى. حَدَّثَنِي عِيَّاضٌ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، فَقَالَ: أَحَدُنَا يُصَلِّي فَلَا يَذَرِي كَمَّ صَلَّى. فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلَمْ يَذَرْ كَمَّ صَلَّى، فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ ».

TERCEMESİ

1204) ... İyâz (126) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre, kendisi Ebû Said-i Hudri (*Radıyallâhü anh*)'a :

Birimiz namaz kılıyor da kaç rek'at kıldığını bilemiyor, diyerek soru sormuş. Ebû Said-i Hudri (*Radıyallâhü anh*) da : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Sizden birisi namaz kılacağı zaman kaç rek'at kıldığını bilemezse, (kesin bildiği rek'at sayısına göre namazını tamamlasın ve selâmdan önce) oturduğu halde iki secde etsin.»

İ Z A H İ

İbn-i Mes'ud (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

İyâz (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini ise Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Ebû Said-i Hudri (*Radıyallâhü anh*)'a soru soran zâtın ismi Hilâl bin İyâz olarak geçmektedir. Bu hadiste Ebû Said (*Radıyallâhü anh*)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği metin kısa olup 1210 numarada uzun ve tafsîlâtlı olarak geçecektir.

Abdullah İbn-i Mes'ud (*Radıyallâhü anhümâ*)'un hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldıracağı namazı fazla mı, eksik mi kıldıracağı husûsundaki tereddüdün râvi İbrâhim Nehai'ye âit olduğu hadiste belirtilmiştir. Yâni İb-

(126) Bu zâtın hangi İyâz olduğu husûsunda ihtilâf vardır. El-Menhel yazarının nakline göre İbn-i Huzeyme, Buhâri, Müslim, Dârekutni ve İbni-Hibbân bu zâtın İyâz bin Hilâl olduğunu tercih etmişlerdir.

r â h i m , A l k a m a b i n K a y s ' t a n a l d ı ğ ı r i v â y e t t e P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' i n y a p m ı ş o l d u ğ u s e h i v s e c d e s i n i n s e b e b i n i n a m a z d a k i f a z l a l ı k m ı e k s i k l i k m i o l d u ğ u n d a t e r e d d ü t e t m i ş t i r . B u h a d i s t e İ b r â h i m ' i n r â v i s i e l - A ' m e ş ' t i r . 1205 n o l u h a d i s t e İ b r â h i m ' i n A l k a m e ' d e n o l a n r i v â y e t i n d e P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' i n ö ğ l e n a m a z ı n ı b e ş r e k ' a t o l a r a k k ı l d ı ğ ı b e l i r t i l m i ş t i r . B u r i v â y e t t e İ b r â h i m ' i n b i r t e r e d d ü d ü y o k t u r . B u r a d a İ b r â h i m ' i n r â v i s i e l - H a k e m ' d i r . Ş ö y l e o l m u ş o l a b i l i r : İ b r â h i m , e l - A ' m e ş ' e r i v â y e t e d e r k e n t e r e d d ü d ü v a r m ı ş , f a k a t e l - H a k e m ' e r i v â y e t e d e r k e n n a m a z d a b i r f a z l a l ı k o l d u ğ u n u k e s i n l i k l e h a t ı r l a m ı ş . M a m a f i h e l - A ' m e ş ' i n r i v â y e t i n d e n d e s e h i v s e c d e s i n i n s e b e b i n i n f a z l a l ı k o l d u ğ u a n l a ş ı l ı y o r . Ç ü n k ü b u h a d i s t e P e y g a m b e r ' (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' e a r z e d i l e n s o r u : ' N a m a z a b i r ş e y m i i l â v e e d i l d i ? ' Ő k l i n d e d i r .

Sahâbilerin bu soruyu sormaları sebebine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namaz içinde ve dışında vahiy gelebilirdi. Sahâbiler, bu durumu biliyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögle farzını beş rek'at kıldırınca ilâhi bir emirle rek'at sayısının beşe çıktığını zan eden sahâbiler, durumu öğrenmek için bu soruyu sormuşlardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) verdiği cevapta durumun bir unutmadan meydana geldiğini bildirmiş, sonra iki secde yapmıştır.

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ibâdette se-hiv etmesinin câizliğine delâlet eder. El-Menhel yazarı, bu konuda şöyle der :

"İ b n - i D a k i k u ' l - İ y d : ' B i l ü m u m â l i m l e r i n m e z h e b i b u d u r . H a d i s d e b u n a d e l i l d i r . B â z ı k i m s e l e r : P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) ' i n s e h i v e t m e s i c â i z d e ğ i l d i r , Ő e r ' i b i r h ü k m e e s a s o l s u n d i y e b i l e b i l e , f a k a t u n u t m u ş Ő ü r e t i y l e f a z l a r e k ' a t k ı l m ı ş t ı r , d e m i ş l e r i s e d e b u Ő ö z b â t ı l d ı r . Ç ü n k ü h a d i s t e g ö r ü l d ü ğ ü g i b i P e y g a m b e r (S a l l a l l a h ü A l e y h i v e S e l l e m) b i z z â t :

« Ben ancak bir insanım. Siz unuttuğunuz gibi ben de unutum... » buyurmuştur. Diğer taraftan unutmış Őüretinde görünerek bile bile fazla veya eksik kılmak namazı bozar.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in unutmasının câizliğine hükmeden âlimler : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in unuttuğu şeyin olduğu gibi bırakılması Őöz konusu değildir. Bunun tamiri için ya hemen, ya da bilâhare O'nun tarafından gereken açıklama yapılır. Nitekim hadiste Őöz konusu unutma olayının hemen

arkasından gerekli açıklama yapılmış ve tâmir edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in unutmasının hikmeti, bu konuda şer'i hükmün beyan edilmesidir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in konuşmalarında unutma mes'elesine gelince; şer'i hükümlerin tebliği ile ilgili konuşmalarında unutmasının mümkün olmadığı hususunda icma bulunduğu K â d ı I y â z ve N e v e v i nakletmişlerdir. Vahiyle ilgisiz olmayan; şer'i hükümlere mesned olmayan ve tebliğle alâkası bulunmayan konuşmalara gelince; bazı âlimler: Bu tür konuşmalarda unutma câizdir. Çünkü tebliğ kabilinden ve şer'i hükümlere esas olan konuşma kabilinden değildir, demişler ise da K a d ı I y â z : Şüphesiz hak ve gerçek olanı, hiç bir konuşmada Peygamberlerin unutmasının câiz olmadığına hükmeden âlimlerin kavlini tercih etmektir. Peygamberlerin konuşmalarında bile bile gerçek dışı konuşmaları câiz olmadığı gibi yanılarak dahi olsa hilaf konuşmaları câiz değildir, demiştir.' diye bilgi vermiştir.'

Namazda selâm verildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

'Namaza bir şey mi ilâve edildi?' diye sorulunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ben ancak bir insanım...» buyruğunu buyurduktan sonra iki secde yapmıştır.

1211 nolu İ b n - i M e s ' ü d (Radiyallâhü anh)'un hadisinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önce iki secde yaptığı, sonra : «Ben ancak bir insanım...» buyurduğu bildirilmiştir.

Buradaki hadisin İ b n - i M e s ' ü d (Radiyallâhü anh)'den itibaren dördüncü râvisi e l - A ' m e ş ' tir. Orada ise M a n s u r ' - dur.

Mezkûr hadisler, diğer hadis kitaplarında aynı şekilde rivâyet edildiği gibi her iki rivâyeti te'yid eden başka senedler de vardır. H u l â s a bazı rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce sevh secdesi etmiş, sonra : «Ben ancak bir insanım...» buyurmuştur. Bazı rivâyetler de bunun aksinedir. B e y h a k i ve e l - H â f ı z , M a n s u r ' un rivâyetini tercih etmişlerdir.

El-Menhel yazarı : maslahatı için yapılan konuşma namazı bozmaz diyenler için bu hadis delil olabilir demiştir.

Hadisin zâhirine göre sevh secdesi vâciptir. H a n b e l i l e r bununla hükmederek, emirde vâciplik asıldır. Burada da unutma

nedeniyle secde edilmesi emredilmiştir. Eğer selâmdan önce yapılmasını gerektiren bir durumdan (127) dolayı iken bile bile terk ederse namaz bozulur. Şayet selâmdan sonra yapılmasını gerektiren bir durumdan dolayı ise bu secdenin terk edilmesi namazı bozmadır. Çünkü bu secde namâzın dışındadır, eksiklerini tamamlar. Gerek selâmdan önce yapılması icap eden sehiv secdesi unutulup terkedilip uzun zaman geçmeden hatırlanırsa hemen yapılır. Bu arada kişi yüzünü kible'den döndürmüş olsa veya konuşma yapmış olsa bile zarar vermez. Fakat uzun fâsıla verse veya mescidden çıkarsa, veyâhut abdesti bozulsa artık sehiv secdesi yapmaz. Kıldığı namaz da sahihtir.

E b ü H a n i f e ve arkadaşları: Sehiv secdesi vâciptir. Terk etmek gûnahtır. Ama namaz bozulmaz. Gûnahtan çıkmak için namazı iâde etmek gerekir, demişlerdir. Zayıf bir kavle göre sünnettir.

E b ü S a i d-i H u d r i (Radıyallâhü anh)'in hadisiyle ilgili izah 1210 nolu hadis bahsinde verilecektir.

130 — ÖĞLE NAMAZINI SEHVEN BEŞ REK'AT KILANIN BÂBİ

١٢٠٥ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ، قَالَا : سَأَلْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ ،

عَنْ شُعْبَةَ . حَدَّثَنِي الْحَكَمُ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ خَمْسًا . فَقِيلَ لَهُ : أَزِيدُ فِي الصَّلَاةِ ؟ قَالَ « وَمَا ذَاكَ ؟ » فَقِيلَ لَهُ . فَتَنَى رَجُلُهُ ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1205) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize öğle namazını beş rek'at olarak kıldırdı. Selâm verince kendisine :

— Namaz (rek'atlerin) da ilâve mi yapıldı? denildi. Efendimiz :

«Ne o?» diye sordu. Kendisine durum anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bacağına bükerek (secdeye hazırlandı), iki secde etti."

(127) Selâmdan önce veya sonra secdeyi gerektiren durumlar için 1219. hadis izahına müracaat.

İ Z A H I

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir.

Bâzı rivâyetlerde : فَقَالُوا صَلَّيْتَ خَمْسًا = 'Sahâbiler : Sen beş rek'at kıldın, dediler.' diye geçer. Yine bâzı rivâyetlerde :

فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا سَلَّمَ = 'Selâm verdikten sonra iki secde etti.' denilmiştir.

Bâzı âlimler, bu rivâyeti delil göstererek : Her tür sehiv secdesi selâmdan sonradır demişlerse de, hadis buna delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verinceye kadar, bir rek'ati fazla kıldığını bilmiyordu. Sahâbiler, kendisine soru sorduktan sonra farkına vardı. El-Fetih yazarı : Âlimler bu olayda sehiv secdesinin selâmdan sonra edildiğinde ittifak etmişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sehiv ettiğini bilmediği için selâm vermeden sehiv secdesi etmesi mümkün değildi. Sahâbilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uyararak beşinci rek'ati kılmalarına gelince; Namazın rek'at sayısının bir ilâhî emirle değişebileceğine ihtimal verdikleri içindir.

Hadisin : فَثَنَى رَجْلَيْهِ cümlesi bâzı rivâyetlerde : فَثَنَى رَجْلَيْهِ = "Bacaklarını büktü" diye geçer. Bu cümleden maksat; bacaklarının vaziyetini değiştirerek secde etmeye elverişli bir hâle getirmesidir. Bâzı rivâyetlerde : وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ = "ve kible'ye döndü." ilâvesi vardır.

Hadis, sehven bir rek'at fazla kılanın namazının bozulmadığına delâlet eder. El-Menhel yazarı bu konuda şu bilgiyi vermiştir :

"Nevevî : 'Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve Selef ile halefin cumhûru, sehven bir rek'at fazla kılmakla namazın bozulduğuna hükmetmişlerdir. Hattâ selâmdan sonra farkına varan kişinin kılmış olduğu namaz sahihtir. Ve uzun bir ara vermeden hatırlayınca sehiv secdesi yapar. Şâyet uzun ara verirse, bizce sahih olanı, artık secde etmemesidir. Eğer fazla rek'atin kıyâmında veyâ rükûunda veyâ secdesinde, yâhut herhangi bir yerinde iken durumu hatırlarsa hemen oturup teşehhüd eder ve sehiv secdesini ederek selâm verir' demiştir.

Mâlikîler'e göre selâmdan çok sonra da durumu hatırlayan kişi sehiv secdesi yapar.

H a n e f i l e r şöyle demişlerdir : Dört rek'atli farzın son teşehhüdüne oturmadan sehven beşinci rek'ate kalkan kişi, henüz beşinci rek'atin secdesine varmadan farkına varırsa hemen teşehhüde oturur ve selâmdan sonra sehiv secdesi yapar. Şâyet beşinci rek'atı secdeye bağladıktan sonra farkına varırsa başını secdeden kaldırmakla farzı bozulur, kıldığı namaz nâfile olur. Bunun için de altıncı bir rek'ati ekler. Çünkü tek rek'atli nâfile meşrû değildir.

Şâyet dördüncü rek'ate oturduktan sonra bunun ilk oturuş olduğu zannıyla ayağa kalkar ve beşinci rek'atin secdesine varmadan durumunu hatırlarsa hemen oturup selâm verir. Eğer beşinci rek'atin secdesine vardıktan sonra hatırlarsa farzı tamamdır. Çünkü o kişi yalnız selâm vermemiştir. Selâm ise farz değildir. Bunun için beşinci rek'ate bir rek'at daha ekler, tâ ki o iki rek'at nâfile olsun."

(۱۳۱) باب ما جاء فيمن قام من اثنتين ساهياً

131 — İKİNCİ REK'ATTEN (SONRA TEŞEHHÜDE OTURMADAN) SEHVEN KALKAN KİŞİ HAKKINDA GELEN HADİS BÂBİ

۱۲۰۶ — حَدَّثَنَا عُثْمَانُ وَأَبُو بَكْرِ، ابْنَا أَبِي شَيْبَةَ، وَهَيْشَامُ بْنُ عَمَّارٍ؛ قَالُوا :
تَنَا سَفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنِ ابْنِ بَحْسَنَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى صَلَاةً،
أَظُنُّ أَنَّهَا الظُّهْرُ (الْمَصْرُ). فَلَمَّا كَانَ فِي الثَّانِيَةِ قَامَ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ : فَلَمَّا كَانَ قَبْلَ
أَنْ يُسَلَّمَ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1206) "... (Abdullah) bin Buhayne (128) (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) bir namaz kıldırdı. Zannımca öğle namazıydı. İkinci rek'atte olunca (teşehhüde) oturmadan ayağa kalktı. Sonra selâm vermeden önce iki secde etti."

(128) Buhayne, Abdullah'ın annesinin adıdır. Babasının adı Mâlik bin el-Üşr el-Ezdi'dir. Muttalib oğullarının halifidir. İbn-i Sa'd : Abdullah, ilk müslümanlardandır. İbâdetle düşkün, üstün bir şahsiyettir. Bütün yıl oruç tutardı, demiştir. Mervân'ın Medine-i Münevvere'nin ikinci vâililiği devrinde vefat etmiştir. (El-Menhel C. 6, Sah. 162)

۱۲۰۷ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا ابنُ مُثَنَّى ، وابنُ فَضِيلٍ ، وَيَزِيدُ ابنُ هَارُونَ . ع وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَخْمَرُ ، وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ، كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَمِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ؛ أَنَّ ابْنَ بُحَيْنَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ فِي ثَلَاثِينَ مِنَ الظُّهْرِ لَسَى الْجُلُوسِ . حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ إِلَّا أَنْ يُسَلَّمَ ، سَجَدَ سَجْدَتِي السَّهْوِ وَسَلَّم .

T E R C E M E S İ

1207) "... (Abdullah) bin Buhayne (*Radıyallâhü anhu*)'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazının ikinci rek'atinde oturmayı unutarak ayağa kalktı. Namazını bitirip selâm vereceği zaman iki sehiv secdesi yaptı ve selâm verdi."

İ Z A H İ

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî, İbn-i Buhayne (*Radıyallâhü anhümâ*)'nin hadisini az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Bütün rivâyetlerden çıkarılan sonuç şudur :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir öğle farzının ikinci rek'atinden sonra teşehhüde oturmadan ayağa kalkmış ve namazını tamamlayarak selâmdan önce sehiv için iki secde yapmış, sonra selâm vermiştir.

Hadis, namazdaki eksiklik dolayısıyla selâmdan önce secde edilir, diyenler için delildir. Ayrıca ilk teşehhüd ve onun için oturuşun, namazın farzlarından olmadığına delâlet eder. Çünkü eğer bunlar farz olsaydı, diğer farzlar gibi sehiv secdesiyle tâmir edilemezdi. Sahâbilerle tâbiilerin cumhûru, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî böyle demişlerdir.

Ahmed ve Zâhiriye mezhebi mensupları: Bunlar namazın vâciblerindendir. Sehiv secdesi ile tâmir edilirler, demişlerdir.

Tirmizî ve Buhârî'nin rivâyetinde 'cemâatın da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile berâber bu iki secdeyi yaptıkları' ilâvesi vardır.

۱۲۰۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ جَابِرٍ ،
عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شَيْبِلٍ ، عَنْ قَبَسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ؛ قَالَ : قَالَ : قَالَ :
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ فَلَمْ يَسْتَمِمْ قَائِمًا فَلْيَجْلِسْ . فَإِذَا اسْتَمَمَ قَائِمًا
فَلَا يَجْلِسْ وَيَسْجُدْ سَجْدَتِي السَّهْوِ » .

TERCEMESİ

1208) "... El-Muğire bin Şube (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu. demiştir :

«Biriniz (ilk teşehhüde oturmadan) ikinci rek'atten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman tam doğrulmadan (farkına varırsa) hemen oturuversin. Ve tam doğrulunca (farkına varırsa) artık oturmasın. (Namazın sonunda) sehvin iki secdesini yapsın.»

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki, Tahavi ve Dârekutni de bu hadisi benzer cümlelerle rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadis metni meâlen şöyledir :

«İmam iki rek'atte(n sonra) kalktığı zaman eğer tam doğrulmadan hatırlarsa hemen (teşehhüde) otursun. Eğer tam doğrulursa artık oturmasın. Sehvin iki secdesini yapsın.»

El-Menhel yazarı, bu hadisin şerhinde şöyle der :

"Hadis, açıkça bildiriyor ki namaz kılan kişi ilk oturuşu ve teşehhüdü sehven terkettiği zaman tam doğrulmadıkça hatırladığında geri döner. Tam doğrulursa geri dönmez, sehiv secdesi yapar. Cumhur'un kavli budur. Hanefi ve Şâfiî âlimleri, böyle hükmedenlerdendirler. Bu iki mezhebe göre kişi tam doğrulduktan sonra geri dönerse namazı bozulur. Nevevi: 'Cumhur, kesinlikle buna hükmetmiştir. Muğire (*Radıyallâhü anh*)'in hadisi buna delildir. Eğer bile bile geri dönerse namazı bozulur. Tam doğrulmamışsa dönebilir. Bu takdirde sehiv secdesini yapıp yapmıyacağı hususunda iki kavil vardır. En sahîh olan kavle göre sehiv secdesi gerekmez. Kaffâl ve bir cemaata göre ayağa kalktığı zaman farkına vardığında, tam doğrulmaya daha yakın ise geri döndükten sonra sehiv secdesini yapar. Eğer hatırladığında oturmaya daha yakın veya doğ-

rulma ile oturmanın tam ortasında ise sehiv secdesi yapmaz,' demiştir.

Hanbeliler'e göre kişi tam doğrulup henüz kırâata başlamamış ise dönmemesi daha iyidir, dönebilir. Çünkü önemli ve asıl olan farz, ayakta durmak değil, ayakta okumaktır. Henüz bu farza başlamamıştır. Bütün bu hallerde sehiv secdesi yapar.

Mâlikiler'e göre kişi ayağa kalktığında henüz elleri ve dizleri yerden ayrılmamışken hatırlarsa geri döner, sehiv secdesi de gerekmez. Eğer mezkûr uzuvlar yerden ayrılırsa artık dönmez. Şâyet dönerse namazının bozulup bozulmayacağı husûsunda ihtilâf vardır. Tercih edilen kavle göre bozulmaz.' Eğer tam doğrulduktan sonra, hattâ Fâtiha'dan bir parça okumuşsa da döndüğünde namaz bozulmaz. Fakat Fâtiha'nın tamamını okuduktan sonra dönerse namazı bozulur.

Yukarıda anlatılan mezheplerin görüşleri imam ve tek başına namaz kılanlar hakkındadır. İmama uyana gelince; eğer bu adam sehven teşehhüdü terkedip ayağa kalkarsa ve imamı teşehhüde oturmuşsa, durum ne olursa olsun, dönmek zorundadır. Çünkü imama uyması gerekir. Mâlikiler, Hanefiler ve Hanbeliler böyle hükmetmişlerdir. Şâfiiler'ce en kuvvetli olan kavil budur."

(۱۳۲) باب ما جاء في شك في صلاته فرجع إلى اليقين

132 — NAMAZIN (REK'AT SAYISIN) DA ŞEK (= TEREDDÜT) EDİP ŞÜPHESİZ BİLDİĞİ (REK'AT ADEDİ) NE DÖNEN KİŞİ HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۲۰۹ — حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ الرَّقِّيُّ، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الصَّيْدَلَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي الثَّنَتَيْنِ وَالْوَّاحِدَةِ، فَلْيَجْعَلْهَا وَاحِدَةً. وَإِذَا شَكَّ فِي الثَّنَتَيْنِ وَالثَّلَاثِ فَلْيَجْعَلْهَا ثَنَتَيْنِ. وَإِذَا شَكَّ فِي الثَّلَاثِ وَالْأَرْبَعِ فَلْيَجْعَلْهَا ثَلَاثًا. ثُمَّ نِيِّمَ مَا بَقِيَ مِنْ صَلَاتِهِ حَتَّى يَكُونَ الْوَقْتُ فِي الرَّيَادَةِ. ثُمَّ يَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ ».

T E R C E M E S İ

1209) "... Abdurrahman bin Avî (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, demiştir :

«Biriniz (namaz kılariken) bir (rek'at mi) iki rek'at mi) üç (rek'at mi kıldığın)da şek edince kıldığını iki rek'at saysın. Ve üç (rek'at mi) dört (rek'at mi kıldığın)da şek ettiği zaman onu üç rek'at saysın. Sonra (bütün bu hallerde) namazından kalan (rek'atler) tamamla-sın. Ta ki fazla kıldığında şüphesi olsun. Sonra selâm vermeden önce oturduğu yerde iki secde etsin.»

١٢١٠ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ زَيْدِ ابْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَّارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُلْغِ الشَّكَّ وَلْيَبْنِ عَلَى الْيَقِينِ . فَإِذَا اسْتَيْقَنَ التَّامَّ سَجْدَتَيْنِ . فَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ تَامَّةً ، كَانَتْ الرَّكْعَةُ نَافِلَةً . وَإِنْ كَانَتْ نَاقِصَةً ، كَانَتْ الرَّكْعَةُ لِتَمَامِ صَلَاتِهِ ، وَكَانَتْ السَّجْدَتَانِ رَغْمَ أَنْفِ الشَّيْطَانِ » .

T E R C E M E S İ

1210) "... Ebû Saîd-i Hudrî (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz namazının rek'atlerinde şek ettiği zaman şekki atsın ve şüphesiz bildiği (rek'atleri)ne bina etsin. (Rek'atlerin) tamam olduğuna inandığı zaman (selâmdan önce) iki secde etsin. Eğer namazı tam idiye (fazla) (iki sehiv secdesi ile beraber) bir nâfile olur. Eğer namazı noksan idiye o rek'at, namazını tamamlamak için olmuş olur. Ve namaz sonunda yaptığı iki (sehiv) secdesi de şeytan burnunun toprağa sürünmesi için olmuş olur.»

İ Z A H İ

Abdurrahman (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in hadisini Müslim, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhakî ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir.

A b d u r r a h m a n (Radiyallâhü anh)'in hadisine göre kişi namaz kılariken bir mi iki mi kıldığında veya iki mi üç mü kıldığında yahut üç mü dört mü kıldığında şek ederse, şüpheli olan sayıyı hesaba katmayacak ve az olan rek'at sayısını esas alarak buna göre kalan rek'atleri kılmakla namazını tamamlayacak, nihâyet bir rek'at fazla kıldığında şüphesi olmuş olur. Bilâhere selâmdan sonra sehiv secdesi edecektir.

Görüldüğü gibi bu hadis şek hâlinde az rek'at sayısına binâ etmek hükmünü getirmiş oluyor.

E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'in hadisine göre kişi, rek'at sayısında şek ettiği zaman şüpheli olanı atacak ve kesin bildiği rek'at sayısına bina edecek. Namazın tamamlandığına inancınca selâmdan önce sehiv secdesi edecek. Eğer şüpheyi gidermek için kıldığı rek'at hâriç, namazı tam ise kıldığı fazla rek'at ve namaz sonunda yaptığı sehiv secdesi, iki rek'at nâfile yerine geçer. Bununla ilgili cümle, E b ü D â v ü d'un rivâyetinde şöyledir :

فَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ ثَامَةً كَانَتْ الرُّكْعَةُ نَافِلَةً وَالسَّجْدَتَانِ = «Eğer namazı tam idiyse o fazla rek'at ile iki secde, bir nâfile olmuş olur.»

Şüpheyi gidermek için kıldığı rek'at ile namazı tamamlanmış ise namazın sonunda yaptığı sehiv secdesi, şeytan burnunun toprağa sürülmesine vesile olur. Yâni şeytanın tahkir ve hiddetlendirilmesine vesile olur.

Hadisin : وَكَانَتْ السَّجْدَةُ رَغْمَ أَنْفِ الشَّيْطَانِ cümlesi, E b ü D â v ü d'un rivâyetinde : وَكَانَتْ السَّجْدَتَانِ مَرْغَمَتِي الشَّيْطَانِ şeklinde geçer. Bunun mânâsı : O iki secde şeytanı hiddetlendirici ve tahkir edici olmuş olur.»

İrgâm : Toprağa sürmektir.

Rîgâm : Topraktır.

Araplar : أَرْغَمَ اللَّهُ أَنْفَهُ = 'Allah onun burnunu toprağa sürsün.'

diyerek beddua ederler.

Yapılan sehiv secdesinin şeytanı tahkir ve hiddetlendirmesinin sebebi şudur : Şeytan, kişinin namazını karıştırıp kalbine şüpheler

getirmekle namazını bozmaya çalışınca, bu iki secde şeytanın soktuğu karışıklığı ve şüpheleri gidermek için bir silâh olarak kullanılır. Şeytan, umduğunu bulamadan kovulur. Kişinin namazı tam olur. Üstelik iki secde ilâve edilmiş olur. Böylece şeytan çatlatılmış olur.

Bu hadîsten çıkarılan sonuç şudur : Rek'at sayısında şek eden kişi, şekki atarak kesin bildiğine binâ eder. Bundan önceki hadîsten çıkarılan sonuç, orada anlattığım gibi şekki atarak az sayıya binâ eder. Az sayı kesin bilinen sayı olduğu için bu iki hadîsin sonucu aynı olmuş olur.

Şimdi iki hadîste geçen "Şek" kelimesi hakkındaki âlimlerin görüşlerini ve rek'at sayısında şek edildiğinde ne yapılacağı husûsundaki âlimlerin kavillerini sunmaya çalışacağım :

Şekk : Arap dilinde iki şey arasında tereddüt etmektir. Konumuzdan misal vermek gerekirse, meselâ; namaz kılarken, kişi iki rek'at mı üç rek'at mı kıldığında tereddüt ederse; buna şek denilir. İki rek'at veyâ üç rek'at kıldığı husûsundaki kanâati eşit olsun veyâ birisi kuvvetli, diğeri zayıf olsun farketmez. Yâni verdiğim örnekte adamın yüzde elli kanâati iki rek'at ve yüzde elli kanâati üç rek'at olsun. Veyâhut meselâ birisi yüzde yirmi, diğeri yüzde seksen olsun. Hep sine şek denilir. İki tarafa âit kanâatin eşit olması yolunda meşhûr olan şek târifi, sonradan meydana gelen bir örf mahsulüdür. El-Menhel yazarının dediğine göre; şekkin bu son anlamı, usûl âlimlerince bilâhare kabûl edilen bir ıstılahtır. Hadîs, sonradan kabûl edilen istilahi mânâya yorumlanamaz. Lûgat mânâsına yorumlanır.

S i n d i şöyle der : Bizim **H a n e f i** âlimlerimiz, buradaki "Şek"i iki tarafı eşit olan tereddüt anlamına yorumlamışlardır. Bir taraf kuvvet kazanarak zan-ı gâlib hâline gelince artık şek kalmamış olur. (Verdiğimiz örneği **S i n d i**'nin nakline göre açıklayacak olursak şöyle demek gerekir : Kişi meselâ yüzde yetmiş ihtimal ile üç rek'at ve yüzde otuz ihtimal ile iki rek'at kıldığına kâni ise zann-ı gâlib olan yüzde yetmiş ihtimali tutacak ve kıldığı rek'atleri üç olarak hesaplayıp namazı tamamlayacaktır.)

'Şekk'in yukarıda yapılan târifine göre ise, bu takdirde de az ve kesin olan iki rek'at esas tutularak ona göre namaz tamamlanır.'

"Şekk" kelimesini böyle târif edenin namazını nasıl kılacağına dâir âlimlerin görüşünü el-Menhel'den naklen aşağıya alıyorum.

"1 — **H a n e f i** âlimleri, **E v z â i** ve **Ş a ' b i**'ye göre hayatında ilk defâ namaz rek'atlerinde şek eden veyâhut o namazda ilk

defa şek eden kimse, namazını yeniden kılacaktır. İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer ve Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radiyallâhü anhüm)'den bu kavil rivâyet edilmiştir.

Namazda şek etmeyi alışkanlık hâline getiren kimse ise, kaç rek'at kıldığını araştırarak ve kuvvetli kanâatına göre hareket edecek. Eğer her iki ihtimâle âit kanâatı eşit ise, az olan rek'at sayısına göre namazını tamamlayacak. Sonunda da sehiv secdesini yapacaktır.

2 — Ş â f i i l e r ' e göre rek'at sayısında şek eden kişi, şüpheli rek'atı hesaba katmayacak, az ve kesin olan rek'at sayısını dikkate alarak ona göre namazını tamamlayacaktır. Şekkin iki tarafının eşit olması veya bir ihtimali kuvvetli olması, neticeyi değiştirmez. Zann-ı Galip ile amel edilmez. Şek etmeyi alışkanlık hâline getirip getirmemesi de neticeyi etkilemez. Nevevî'nin Şeyh Ebû Hâmid'den naklen dediğine göre Ebû Bekir, Ömer, İbn-i Mes'ud, Said bin el-Müseyyeb, Atâ', Şüreyh, Rabia, Mâlik ve Sevrî (Radiyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.

3 — M â l i k i l e r ' e göre rek'at sayısında şek eden kişi, az olan rek'at sayısına binâ eder. Eğer şüpheli olan çok rek'at sayısına göre namazını tamamlarsa, namazı bozulur. Ancak hergün namazında şek ediyorsa, yani bunu alışkanlık hâline getirmiş ise artık çok olan rek'at sayısına göre namazını ikmal edecek ve gördüğü şek'den vaz geçecek. Selâmdan sonra da, sehiv secdesi edecek."

(۱۳۳) باب ما جاء فيمن شك في صلاته فتحرى الصواب

133 — NAMAZIN (REK'AT SAYISIN) DA ŞEK EDİP
DOĞRUYU TAHARRİ EDEN (ARAŞTIRAN)
HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۲۱۱ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ مَنْصُورٍ ؛ قَالَ شُعْبَةُ : كَتَبَ إِلَيَّ وَقَرَأْتُهُ عَلَيْهِ . قَالَ : أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةً لَا تَدْرِي أَرَادَ أَنْ يَقْصَرَ . فَسَأَلَ . فَقَدْ نَاهُ فَتَنَى رِجْلَهُ ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ سَلَّمَ . ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ ، فَقَالَ « لَوْ حَدَّثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ لَا نَبَأُكُمْ بِهِ . وَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أَلَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ . فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي .

وَأَيْتُكُمْ مَا شَأْنُ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَتَعَرَّ أَقْرَبَ ذَلِكَ مِنَ الصَّوَابِ ، فَيَتِمَّ عَلَيْهِ وَيُسَلِّمَ
وَيَسْجُدَ سَجْدَتَيْنِ .

T E R C E M E S İ

1211) "... Abdullah bin Mes'ud (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) bir namaz kıldırdı. Fazla mı kıldı, eksik mi kıldı bilemiyeceğim. Efendimizin, namazdan sonra (durumu bize) sordu. Biz O'na (durumu) anlattık. Bunun üzerine Efendimiz bacağına büktü ve kible'ye dönerek iki secde etti. Sonra selâm verdi. Selâmdan sonra yüzünü bize çevirerek:

-Eğer namaz hakkında yeni bir şey olsaydı ben size onu haber verirdim. Ben de ancak bir insanım sizin gibi unuturum. Bunun için ben unuttuğum zaman bana hatırlatınız. Ve hanginiz namaz (rek'atlerin) da şek ederse doğruyu en yakın olanı taharri etsin (araştırsın) de namazımı onun üzerine tamamlasın. Selâm versin ve iki defâ secde etsin» buyurdu."

İ Z A H İ

Bu hadisi B u h â r i , M ü s l i m , N e s â i ve A h m e d de az lâfız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Kılınan namazın öğle namazı olduğu, A b d u l l a h (*Radıyallâhü anh*)'tan olan başka rivâyetlerde belirtilmiştir. Nitekim müellifin 1205 nolu hadisinde belirtilmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in kıldırıldığı namazda fazlalık mı, noksanlık mı olduğu husûsunda burada bir tereddüt kaydedilmişse de diğer rivâyetlerde fazlalık olduğu belirtilmiştir. Müellifin yukarıda numarasını yazdığım hadisinde fazlalık olduğu kesinlikle belirtilmiştir.

Bu hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duruma muttali olunca sehiv secdesi yapıp selâm verdikten sonra sahâbîlere hitâben: «Eğer namaz hakkında...» buyurmuştur.

1203 nolu hadiste ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önce hitâbede bulunduğu, sonra sehiv secdesi yaptığı belirtilmiştir. Buradaki rivâyetin âlimlerce tercih edildiğine dâir gerekli bilgiyi orada vermiştik. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.

H a n e f i âlimleri bu hadisi delil göstererek : Rek'at sayısında şek eden kişi, eşit olan ihtimallerden hangisinin doğru olduğu hususunda gereken taharri (araştırma)'yı yapar ve kuvvetli gördüğü ihtimale namazını binâ ederek tamamlar, demişlerdir.

El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der :

"Taharri etmekten maksad, doğruya en yakın olan ihtimâli araştırıp şekten kurtulmaktır. Eğer araştırma sonunda durum aydınlığa kavuşursa ona göre hareket eder. Eğer tereddüdü aynen devam ederse, kesin olan az rek'at sayısını esas tutarak namazını tamamlar.

Taharri ile kasdedilen mânâ hususunda ihtilâf vardır :

Bâzıları : Taharri zann-ı gâlip ve kuvvetli ihtimâli tutmaktır, demişlerdir. M ü s l i m 'in yaptığı rivâyetlerin zâhiri buna uyar.

El-Fetih'te beyan edildiğine göre E b ü H a n i f e : Eğer şek ilk defâ vuku bulursa kişi zann-ı gâlibe göre namazını tamamlar. Zann-ı gâlibi yoksa, yâni iki tarafı eşitse, kesin olan rek'at sayısına göre namazını tamamlar, demiştir.

Ş â f i i l e r : Taharri, rek'at sayısı hakkındaki zann-ı gâlibi tutmak değil, kesin olan az rek'at sayısını tutmaktır. Çünkü müslümanın boynunda kesin borç durumunda olan namaz, ancak kesin bilgi ile ikmâl edilmekle onun zimmetinden çıkar, demişlerdir.

İ b n - i H i b b â n ise "Taharri" ile kesin bilgiye binâ etmenin ayrı ayrı şeyler olduğunu şöyle beyan etmiştir : 'Binâ etmek, meselâ : Üç rek'at mı dört rek'at mı diye şek edilmesi hâline mahsustur. Bu takdirde kişi şekki atıp kesin bildiği rek'at sayısına binâ etmek zorundadır. Taharri ise, kişinin namazdan ne kıldığını bilmemesi, hâline âittir. Bu takdirde gerekli araştırmayı yapar ve namazını zann-ı gâlibe binâ eder. Şu halde taharri ile, kesin bilgiye binâ etmek, tamamen ayrı şeylerdir.

Taharri ve kesin bilgiye binâ etmenin aynı şey olduğunu söyleyen Ş â f i i , D â v ü d ve İ b n - i H a z m 'ın kavli nakledildikten sonra N e v v e 'nin şöyle dediği beyan ediliyor :

'Cumhur : Taharri bir şeyi kasdetmektir, demiştir. Hadisin :

فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ cümlesinin mânâsı :

«Doğru olanı kasdetsin ve ona göre amel etsin» demektir. Doğruyu kasdetmek, kesin bildiğine binâ etmektir. O da az olan rek'at sayısıdır,' demiştir.

En-Ne'yl yazarı: Bence 'Az rek'at sayısına binâ etmek,' 'Kesin bilgiye binâ etmek,' ve 'Doğruyu araştırmak' emrini veren hadisler arasında bir ihtilâf yoktur. (Bilindiği gibi 1209 nolu A b d u r r a h - m â n (Radiyallâhü anh)'ın hadisi, az rek'at sayısına binâ etmeyi; 1210 nolu E b ü S a i d (Radiyallâhü anh)'ın hadisi, kesin bildiğine binâ etmeyi ve 1211 nolu A b d u l l a h (Radiyallâhü anh)'ın hadisi, doğruya en yakın olanı taharri etmeyi emrediyorlar.) Çünkü lügatte taharri, doğruya en uygun olanı demektir. Rek'at sayısında şek belirlediği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taharri'yi, kesin bildiğine binâ etmeyi ve az rek'at sayısına binâ etmeyi emretmiştir. Lügat mânâsıyla taharri etmek neticesinde şek çemberinden çıkmak mümkün ise; ki bu da ancak yakinen bilmekle mümkündür. Şüphesiz taharri, az rek'at sayısına binâ etmeye tercih edilir. Çünkü az rek'ate binâ etmenin câizliği, gerçeğin hatırlanmaması şartına bağlıdır. Taharri neticesinde gerçek olanı hatırlanınca mes'e-le hallolmuş olur. Araştırma neticesinde doğrusu hatırlanmazsa, lügat mânâsıyla taharri gerçekleşmemiş olur. Ancak az rek'at sayısına binâ edilince lügat mânâsıyla taharri de gerçekleşmiş olur. Şu halde hadisler arasında bir ihtilâf yoktur.' demiştir.

Merhum müellifimizin, taharri ile ilgili hadisi, ayrı bâbta rivâyet etmesi taharriyi H a n e f i'ler gibi zann-ı gâlib mânâsına aldığına bir işâret sayılabilir. Kezâ müellifin rivâyet ettiği taharri hadisindeki: فَلْيَتَحَرَّ أَقْرَبَ ذَلِكَ مِنَ الصَّوَابِ = «Doğruya en yakın olanı taharri etsin» cümlesinin zâhiri de bu mânâyâ uygun görülür. Fakat M ü s l i m'deki cümle böyle değildir. Ordaki cümle: فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ = «Doğruyu taharri etsin.» diye geçer. Müellifin bundan sonraki hadisinde geçen cümle ise M ü s l i m'in kinin aynısıdır.

١٢١٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ مِسْرَةَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِسْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ ، فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ ثُمَّ يَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ » .

قَالَ الطَّنَافِيُّ : هَذَا الْأَصْلُ ، وَلَا يَقْدِرُ أَحَدٌ بِرُدِّهِ .

T E R C E M E S İ

1212) "... Abdullah bin Mes'ud (Radiyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz namaz rek'atleri sayısında şek ettiğı zaman doğruyu tahharri etsin, sonra iki secde etsin.»

Tanafisi : Asıl olan budur. Bunu reddetmeye kimsenin gücü yetmez, demiştir."

İ Z A H I

Nesâî de bu hadisi rivâyet etmiştir. Hadisin râvisi yine Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'dır. Bir önceki hadise göre kısadır. Ancak yukarıda belirttiğim gibi bir önceki hadiste; «...doğruya en yakın olanı tahharri etsin.» buyurulmuştur. Burada ise; «...doğru olanı tahharri etsin.» buyurulmuştur.

(۱۳۴) باب فيمن سلم من ثنتين أو ثلاث ساهياً

134 — (DÖRT REK'ATLI NAMAZDA) SEHVEN
İKİNCİ VEYÂ ÜÇÜNCÜ REK'ATTEN
SELÂM VEREN HAKKINDAKİ BÂB

۱۲۱۳ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَأَبُو كُرَيْبٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ. قَالُوا: سَأَلْنَا أَبَا سَامَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَهَا فَسَلَّمَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَقْصَرْتَ أَوْ نَسِيتَ؟ قَالَ «مَا قَصُرْتُ وَمَا نَسِيتُ» قَالَ: إِذَا، فَصَلَّيْتَ رَكْعَتَيْنِ. قَالَ «أَكَمَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ؟» قَالُوا: نَعَمْ. فَتَقْدِمَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ. ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتِي السَّهْوِ.

T E R C E M E S İ

1213) "... (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (öğle veya ikinci namazında) iki rek'atte(n sonra) unutarak selâm verdi. Zülyedeyn denilen bir adam, Efendimize:

— Yâ Resûlallah! Namaz kısaldı mı, yoksa unuttun mu? diye sordu. Efendimiz:

— «Ne namaz kısaldı, ne de ben unuttum.» buyurdu. Zülyedeyn: Efendimize:

— O halde (arzedeyim) : Sen iki rek'at namaz kıldın!, dedi. Efendimiz, (bu kere orada bulunanlara) :

— «Zülyedeyn'in dediği gibi midir?» diye sordu. (Sahâbiler :)

— Evet diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) öne geçerek iki rek'at (daha) kıldırdı. Sonra sehvin iki secdesini etti."

١٢١٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى صَلَاتَيْ الْمَتْنِ رَكَعَتَيْنِ . ثُمَّ سَلَّمَ . ثُمَّ قَامَ إِلَى خَشَبَةٍ كَانَتْ فِي الْمَسْجِدِ يَسْتَنْدِلُ إِلَيْهَا . تَفَرَّجَ سَرْعَانُ النَّاسِ يَقُولُونَ : قَصُرَتِ الصَّلَاةُ . وَفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ . فَهَابَاهُ أَنْ يَقُولَا لَهُ شَيْئًا . وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ طَوِيلُ الْيَدَيْنِ ، يُسَمَّى ذَا الْيَدَيْنِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَقْصُرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ ؟ فَقَالَ «لَمْ تَقْصُرْ وَلَمْ أَنْسَ» قَالَ : فَإِنَّمَا صَلَّيْتَ رَكَعَتَيْنِ . فَقَالَ «أَكْبَا يَقُولُ ذَوَايَدَيْنِ ؟» قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ : فَقَامَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ . ثُمَّ سَلَّمَ . ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ سَلَّمَ .

T E R C E M E S İ

1214) "... İbn-i Sîrin (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*) şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize öğle ve ikinci namazlarından birisini iki rek'at olarak kıldırıp selâm verdi. Sonra mescidin içinde bulunan ve (hutbe okunurken) dayandığı hurma kütüğüne doğru kalkıp ona dayandı. Cemâatın acele edenleri : Namaz kısaldı dedikleri halde mescidden çıktılar. Cemâatın içinde Ebû Bekir (*Radıyallâhü anh*) ile Ömer (*Radıyallâhü anh*) de vardı. Bu iki zât, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e birşey söylemekten çekindiler. Cemâat arasında Zülyedeyn ismi verilen elleri uzun bir adam da bulunuyordu. Bu adam :

— Yâ Resûlallah! Namaz kısaldı mı? Yoksa sen unuttun mu diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz :

— «Namaz kısalmadı, ben de unutmadım» diye cevap buyurdu. Zülyedeyn (*Radıyallâhü anh*) :

— Şüphesiz sen ancak iki rek'at kıldın, dedi. (Bu defa) Efendimiz :

— «Zülyedeyn'in dediği gibi midir?» diye (oradakilere) sordu. (Onlar :)

— Evet, dediler, Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktı. İki rek'at daha kıldı, sonra selâm verdi, sonra iki secde etti, sonra selâm verdi."

İ Z A H I

İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisini E b ü D â - v ü d da rivâyet etmiştir.

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'in hadisini T i r m i z i dışındaki diğer Kütüb-i Sitte sahipleri, M â l i k , D â r e k u t n i ve İ b n - i H i b b â n rivâyet etmişlerdir.

Kıldırılan namazın öğle namazı mı, ikindi namazı mı olduğu husûsundaki tereddüt İ b n - i S i r i n (Radiyallâhü anh)'e aittir. Nitekim B u h â r i 'nin bir rivâyetinde İ b n - i S i r i n (Radiyallâhü anh) : E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh), hangi namaz olduğunu ismen bana söylemişti, lâkin ben unuttum, demiştir. Bâzı rivâyetlerde ikindi namazı olduğu zannı vardır.

El-Fetih yazarı : 'Bu husustaki ihtilâfın râvilerden ileri geldiği açıktır. Olayın iki defa vukû bulduğu yolunda yapılan yorum, uzaktır. N e s â i 'nin bir rivâyetine göre tereddüt, E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den gelmedir. Öyle anlaşılıyor ki E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh) olayı anlatırken bâzen tereddüt etmiştir. Bir başka zaman rivâyet ederken zann-ı gâlib ile öğle namazı olduğunu, diğer bir zaman ikindi namazı olduğunu ifâde ederken kesin konuşmuştur. Bu şek, İ b n - i S i r i n (Radiyallâhü anh)'e de intikal etmiştir. Tereddüdün sebebi şu olabilir : Olayda bulunan şer'i hükümlere gereken önem verildiği için hangi namaz olduğu üzerinde durulmamıştır. Çünkü şer'i hükümlerin değeri bakımından öğle namazı ile ikindi namazı arasında bir fark yoktur. E l - H ı r b a k kıssası hakkındaki İ m r â n (Radiyallâhü anh)'ın (1215 nolu) hadisinde olayın ikindi namazında vukû bulduğu husûsunda ittifak vardır. Eğer Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh) kıssası ile E l - H ı r b a k kıssasının aynı olay olduğunu ve bu iki ismin aynı zâta âit

olduğunu söylersek olayın ikinci namazında meydana geldiği rivâyeti tercih edilir,' demiştir. İ m r a n (Radiyallâhü anh)'ın hadîsinin zâhirine göre olay ayrıdır. Çünkü üç rek'atten sonra selâm verilmiştir. Oranın izahına müracaat.

El-Menhel yazarı Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh)'in adının e l - H ı r b â k olduğunu söyleyerek âlimlerin ekserisinin bu görüşte olduğunu beyân etmiştir. T ı y b i ise: Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh)'in lâkabı e l - H ı r b â k'tır, adı ise Ü m e y r'dir, demiştir.

Aşîyy : Öğle zamanı ile Güneş'in batış zamanı arasındaki süredir. Bazıları öğle ile ertesi günü sabahına kadar geçen süreye denildiğini söylemişlerdir.

Seraân : Namaz bittikten sonra cemâattan acele ederek mescidden ilk çıkanlardır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olay günü dört rek'atlı farzın ikinci rek'atından sonra selâm vermiş, sonra mescidin kible yönünde bulunan hurma kütüğüne dayanarak ayakta durmuştur. Mescidde minber yapıncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ağaca dayanarak hutbe okurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o esnada kızgın olduğu bazı rivâyetlerde belirtilmiştir. El-Menhel yazarı : Müslümanların bir işinden dolayı kızgın olduğu muhtemeldir, demiştir.

E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh) ve Ö m e r (Radiyallâhü anh), efendimizin mübârek yüzündeki kızgınlığı sezdikleri için sonsuz saygı ve ta'zimleri nedeniyle namazdaki durumla ilgili bir şey söylemekten çekinmişler. Fakat Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh)'in ilme düşkünlüğü kendisine galebe çalarak soru sormuştur.

Zülyedeyn kelimesinin lûgat mânası 'iki el sahabî' demektir. Buradaki rivâyette belirtildiği gibi kollarının uzunluğu dolayısıyla Ona bu lâkabın efendimiz tarafından verildiği el-Menhel'de söylenmiştir. Muhtemelen hayırseverliği ve cömertliği nedeniyle ona bu lâkap verilmiştir. K u r t u b i böyle demiştir. İ b n - i . K u t e y b e ise : O her iki eliyle aynı işleri yapabildiği için ona böyle denilmiştir, der.

Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) namazı dört rek'at olarak kıldırdığına inandığı için soruya cevap olarak : «Namaz kısalmadı, ben de unutmadım» buyurmuştur. Peygamberlerin bir şeyi unutup unutmıyacağı husüsündeki gerekli izah 129. bâbta verilmiştir.

Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iki rek'at kıldırıldığını bildirince efendimiz durumu cemâata sormuş, cemâat da Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh)'i doğrulamıştır.

Şöyle bir soru hatıra gelebilir : Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh) ve arkadaşları namaz içindeyken nasıl konuşmuşlardır? Buna şöyle cevap verilir : Onlar, namazda olduklarını kesinlikle bilmiyorlardı. Çünkü rek'at sayısının bir ilâhî emirle dörtten ikiye inmesini mümkün görüyorlardı. Bunun içindir ki : Namaz kısaldı mı? şeklinde soru sorulmuştur.

N e v e v î : 'Sahâbilerin söz konusu konuşması, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le bir konuşmadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşma bizce ve başkalarınınca namazı bozmaz', demiştir.

Sahâbilerin Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh)'i doğrulaması üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar namaza durarak kalan iki rek'ati de kılmıştır. Ancak E b ü D â v ü d 'un bir rivâyetinden anlaşıldığına göre sırf cemâatın sözüyle namaza durmamış, ancak Allah Teâlâ kendisine iki rek'atten selâm verdiğini hatırlatınca namaza durmuştur.

Hadis, namazdaki eksiklik dolayısıyla yapılacak sehiv secdesinin selâmdan sonra olduğuna hükmedenler için delildir. Bundan önceki İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in hadisi de buna delildir.

Sehiv secdesinin selâmdan önce mi selâmdan sonra mı yapılacağı hususundaki âlimlerin görüşlerini 136. bâbta nakledeceğiz.

١٢١٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ، وَأَحْمَدُ بْنُ ثَابِتٍ الْجَحْدَرِيُّ . ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ثنا خَالِدُ الْحَذَّاءُ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحَصَنِ ؛ قَالَ : سَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ مِنَ الْمَصْرِ . ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ الْحُجْرَةَ . فَقَامَ الْخُرْبَاقُ ، رَجُلٌ بَسِيطُ الْيَدَيْنِ ، فَنَادَى : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ ؟ فَخَرَجَ مُغَضِّبًا يَجْرُ إِزَارَهُ . فَسَأَلَ ، فَأُخْبِرَ . فَصَلَّى تِلْكَ الرَّكَعَةَ الَّتِي كَانَ رَكَ . ثُمَّ سَلَّمَ . ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ سَلَّمَ .

T E R C E M E S İ

1215) "... İmrân bin el-Husayn (*Radiyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (birgün) ikinci farzının üç rek'atinde selâm verdi. Sonra kalkıp evine girdikten sonra elleri uzun bir adam olan el-Hırbâk ayağa kalkarak:

Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! namaz kısaldı mı? diye seslendi. Bunun üzerine Efendimiz hiddetli ve izarını (129) sürükleyerek hemen çıkıverdi de (ne olduğunu) sordu. (Durum) anlatılınca, efendimiz, terk etmiş olduğu o rek'atı kıldı. Sonra selâm verdi. Sonra iki secde etti. Sonra selâm verdi."

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Hırbâk, 'Namaz kısaldı mı' diye seslenince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izarını normal giymek için bile beklemeden derhal dışarı çıktığından izarını sürüklemiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der:

"Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in ikinci namazının üç rek'atını kıldıktan sonra selâm verdiğini açıkca bildirir. Ebû Hüreyre (*Radiyallâhü anh*) ve İbn-i Ömer (*Radiyallâhü anh*)'den rivâyet edilen mezkûr hadislere göre ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle veya ikinci namazının iki rek'atını kıldırınca selâm vermiştir. Hadisler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü olayın müteaddit olduğu açıktır. Şöyle ki Ebû Hüreyre (*Radiyallâhü anh*)'in hadisinde selâmın iki rek'atten vuku bulduğu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazından çıkınca mesciddeki hurma kütüğüne dayanarak ayakta durduğu bildirilmiştir. İmrân (*Radiyallâhü anh*)'in hadisinde ise selâmın üç rek'atten vuku bulduğu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkınca evine girdiği bildirilmiştir. İbn-i Huzeyme ve ona tâbi olanlar, olayın iki olduğuna taraftar olmuşlardır.

Bazıları ise olayın bir olduğunu söylemişlerdir. El-Fetih yazarı: 'Benim nazarımda kuvvetli olan görüş budur. Çünkü el-Alâî,

(129) Belden aşağı giyilen elbisedir.

bâzı üstadlarından naklettiğine göre bunlar İ m r a n'ın hadisini şöyle yorumlamışlardır :

سَلَّمَ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ مِنَ الْعَصْرِ = İkkindinin üç rek'atının başında selâm vermiştir." Fakat e l - A l â i bu yorumu uzak görmüştür...,,

El-Fetih yazarı bu yoruma taraftar ise de hadisin son kısmı buna mânidir. Çünkü hadisin sonunda, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dönüp terkettiği bir rek'atı kıldığı açıkça bildirilmiştir. Eğer bu yorum sıhhatli olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dönüp iki rek'at kılması gerekirdi. Hadisin sonunu böyle yorumlamak mümkün değildir kanısındayım.

Bu hadis de sehiv secdesinin selâmdan sonra yapılmasına hükmeden âlimler için bir delildir.

(۱۳۵) بَابُ مَا جَاءَ فِي سَجْدَتِي السَّهْوِ قَبْلَ السَّلَامِ

135 — SEHİV SECDELERİNİN SELÂMDAN
ÖNCE OLDUĞU HAKKINDA GELEN
(HADİSLER) BÂBİ

۱۲۱۶ — حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا يُونُسُ بْنُ بَكِيرٍ . ثنا ابْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِي أَحَدَكُمْ فِي صَلَاتِهِ ، فَيَدْخُلُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَفْسِهِ حَتَّى لَا يَدْرِي زَادَ أَوْ قَلَصَ . فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ ، فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ . ثُمَّ يُسَلِّمْ » .

T E R C E M E S İ

1216) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz, şeytan birinize namaz esnâsında gelerek, kendisi ile kalbi arasına girer (= namazını karıştırır.) Hattâ (biriniz) fazla ve-yâ noksan kıldığını bilemez. Artık bu hâl olacağı zaman selâm vermeden önce iki secde ediversin. Sonra selâm versin.»

۱۲۱۷ — حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا يُونُسُ بْنُ بَكِيرٍ . ثنا ابْنُ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنِي سَلَمَةُ بْنُ صَفْوَانَ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ

قَالَ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ بَيْنَ ابْنِ آدَمَ وَبَيْنَ نَفْسِهِ . فَلَا يَذَرِي كُمْ صَلًى . فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ » .

T E R C E M E S İ

1217) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) den rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz şeytan âdemoğlu ile kalbi arasına girer. (Maksadından uzaklaştırır.) Artık, kaç rek'at kıldığını bilemez., Bu hâl adamın başına geleceği zaman selâm vermeden önce iki secde etsin.»

İ Z A H I

E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte sahipleri bir birine yakın lâfızlarla ve müteaddit senedlerle rivâyet etmişlerdir.

M ü s l i m ve E b ü D â v ü d'un rivâyetlerinde: وَهُوَ جَالِسٌ
= «oturarak» kaydı vardır. Yâni selâmdan önce oturduğu yerde iki secde etsin.

Hadisin zâhirine göre, fazla veya eksik rek'at kıldığında şek eden kimse sehiv secdesinden başka bir şey yapmakla mükellef değildir. E n e s (Radiyallâhü anh) ve E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den bu hüküm rivâyet edilmiştir. H a s a n - ı B a s r i ve seleften bir cemâatin kavli de budur. Fakat cumhur böyle dememiştir. Bundan önceki bâblarda izah edildiği gibi cumhûrun bir kısmı: Şek edilince, rek'at sayısının az olduğu ihtimal esas tutularak, namaz ikmal edilir, demişlerdir. Bir kısmı da : Kuvvetli ihtimal ve zann-ı galip esas alınarak namaz ikmal edilir, demiştir.

Bu ve benzeri hadislerin mücmel olduğunu söyleyen cumhur bunların yukarda geçen hadislerle göre yorumlanması icap eder, demişlerdir. Yâni zann-ı galip veya az rek'at sayısı esas alınarak namaz ikmal edilmekle beraber sehiv secdesi yapılır. Maksat budur, denilecek.

Bâzı âlimler : Sehiv secdesinin selâmdan önce yapılmasına, bazıları da selâmdan sonra edileceğine hükmetmişlerdir. Bu ihtilâfı ve tafsilâtı bundan sonraki bâb'a bırakıyoruz.

(۱۳۶) بَابِ مَا جَاءَ فِيهِمَا بِعَدِ السَّلَامِ

136 — SEHİV SECDELERİNİ SELÂMDAN SONRA
YAPAN HAKKINDA GELEN (HADİSLER) FÂBİ

۱۲۱۸ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ،
عَنْ عَلْقَمَةَ ؛ أَنَّ ابْنَ مَسْمُودٍ سَجَدَ سَجْدَتِي السَّهْوِ بَعْدَ السَّلَامِ . وَذَكَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ
فَعَمِلَ ذَلِكَ .

T E R C E M E S İ

1218) "... Alkame (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

(Abdullah) bin Mes'ud (*Radıyallâhü anh*) , sehiv secdelerini selâmdan sonra yapmış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öyle yaptığını anlatmıştır."

۱۲۱۹ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : ثنا إسماعيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ،
عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُيَيْدٍ ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ سَالِمٍ الْقَنْسِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ ،
عَنْ ثَوْبَانَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « فِي كُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ ، بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ » .

T E R C E M E S İ

1219) "... Sevbân (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Şöyle buyurdu, demiştir :

«Her sehiv için selâmdan sonra iki secde vardır.»"

İ Z A H İ

İbn-i Mes'ud (*Radıyallâhü anh*)'ın hadisini Müslim , Tirmizi ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Müslim'in İbn-i Mes'ud (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyeti şöyledir :

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ بَعْدَ
السَّلَامِ وَالْكَلامِ

"... Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sehiv secdelerini selâm ve kelâm (= konuşma)dan sonra etti."

S e v b â n (Radiyallâhü anh)'ın hadisini E b ü D â v ü d, D â r e k u t n i ve T a h a v i de rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin zâhirine göre namazda yapılan her sehiv için iki secde yapılır. İ b n-i E b i L e y l â bununla hükmetmiştir. Buna göre meselâ : 4 sehiv yapılırsa 4 defa sehiv secdesi yapılır. Toplam 8 secde olur.

Bâzıları : Sehiv çeşidi aynı olduğunda iki secde yeter, sehiv çeşidi müteaddit ise her çeşit için iki secde yapılır, demişlerdir.

Cumhûr'a göre sehiv sayısı ve nevileri ne kadar olursa olsun, hepsi için iki secde yapılır. El-Mühezzeb yazarı : Çünkü eğer her sehiv için ayrı ayrı sehiv secdesi icap etseydi, sehiv yapıldığında hemen secde edilecekti. Secdenin, namazın sonuna bırakılması, namazdaki bütün sehivlerin toplatıldığına delâlet eder, demiştir.

Cumhur, S e v b â n (Radiyallâhü anh)'ın hadisini zayıf görmüştü. Çünkü senedindeki râvi İ s m â i l b i n A y y â ş aleyhinde konuşulmuştur. B e y h a k i : 'Bu hadisi yalnız İ s m â i l b i n A y y â ş rivâyet etmiştir. E l - İ r a k i, bu hadisin muztarib olduğunu söylemiş, Z e h e b i de e l - E s r e m'in bu hadisin mensûh olduğunu söylediğini nakletmiştir,' der.

El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri verdikten sonra şöyle der :

"Hadis, sahîh olduğu takdirde de yorumu şudur :

"Tüm sehiv için iki secde yeter."

B e y h a k i'nin Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği:

سَجْدَتَانِ تَجَرَّتَانِ عَنْ كُلِّ زِيَادَةٍ وَنَقْصٍ = İki secde, fazlalık ve eksikli-

ğın tümünden bedel kâfidir.»

Sübülû's-Selâm'da : 'Hadis, sehiv secdesini gerektiren haller sayısınınca secde edilmesinin gerekliliğine delâlet etmez. Bilâkis, hadis, namazında sehiv yapan herkes için umumîdir. Yâni kim namazda ne gibi bir sehiv yaparsa, onun için iki secde meşrûdur. Sehiv secdesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sehiv yaptığı yerlere veya sehiv nevine mahsûs değildir. Kişi başka bir nevi sehiv yapsa veya namazın başka yerinde yapsa yine sehiv secdesi etmesi meşrûdur. Hadisi böyle yorumlamak, zâhirine göre mânâlandırmaktan evlâdır. Çünkü böyle yorumlanınca Z ü l y e d e y n (Radiyallâhü anh)'ın hadisine uygun olur,' demiştir.

E v z â i : Eğer namazdaki sehivler yalnız namazdaki fazlalıklara âit ise veya yalnız noksanlıklarla ilgili ise iki secde yeter. Şâyet bir sehiv fazlalıkla, diğeri de noksanlıkla ilgili ise dört secde gerekir, demıştır. Fakat bu ayırımı delâlet eden delil yoktur.

SEHİV SECDESİNİN SELÂMDAN ÖNCE VEYÂ SONRA YAPILACAĞINA DÂİR ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. H a n e f i âlimlerine ve S e v r i'ye göre sehiv secdesi selâmdan sonra yapılır. A l i , S a ' d bin E b i V a k k a s , A m m â r bin Y â s i r , İ b n - i M e s ' u d , İ m r â n bin H u s a n y , E n e s ve M u ğ i r e bin Ş u b e (R a d y a l l â h ũ a n h ũ m) böyle hükmeden sahâbilerin bir kısmıdır. Bu hükme katılan tabîilerin bir kısmı E b ũ S e l e m e bin A b d i r r a h m a n , H a s a n - ı B a s r i , N a h a i , Ö m e r bin A b d i l a z i z , A b d u r r a h m a n bin E b i L e y l â ve S â i b (R a d y a l l â h ũ a n h ũ m)'dür.

Bu gruptaki âlimlerin delilleri 1211, 1213, 1214, 1215 ve 1218 nolu hadislerdir. Bunlara göre sehiv hâli ister namazdaki bir fazlalıkla ilgili olsun; ister eksiklikle ilgili olsun hüküm budur.

2. Ş â f i i 'nin cedid kavline göre, sehiv nevi ister noksanlık, ister fazlalıkla ilgili olsun sehiv secdesi selâmdan önce edilir. A s h a b - ı k i r a m 'dan E b ũ H ü r e y r e , E b ũ S a i d - i H u d r i , İ b n - i A b b â s , A b d u r r a h m a n bin A v f ve M u â v i y e (R a d y a l l â h ũ a n h ũ m)'ün kavli budur. Z ü h r i , M e k h ũ l , E v z â i , L e y s bin S a ' d ve İ b n - i E b i Z i ' b (R a d y a l l â h ũ a n h ũ m) da bu hükme katılmışlardır. T i r m i z i : M e d i n e - i M ü n e v v e r e . Fıkıhçıların ekserisi böyle hükmetmiştir, der.

Bu grubun delilleri ise 1207, 1208, 1209, 1210, 1216 ve 1217 nolu hadislerdir.

3. M â l i k , E b ũ S e v r , e l - M ü z e n i ve başka bâzı âlimlere göre eğer sehiv hâli bir noksanlıkla ilgili ise selâmdan önce secde edilir. Şâyet bir fazlalık hâli için ise selâmdan sonra secde edilir. Ş â f i i mezhebinin böyle bir kavli de vardır. Fazlalık hâlinde secdenin selâmdan sonra yapılmasının delili 1211 nolu ve

benzeri hadislerdir. Noksanlık için secdenin selâmdan önce yapılmasının delili de 1206 nolu ve benzeri hadislerdir. Namazda hem noksanlık hem fazlalıkla ilgili sehiv olunca noksanlık hâli ağırlık kazanarak secdenin selâmdan önce yapılacağına M â l i k hükmetmiştir.

İ b n - i A b d i l B e r r : 'M â l i k' in kavline göre hükmedilince tüm hadislerin işlerliği sağlanmış olur. Bütün hadisleri istimal etmek bir kısmının diğer bir kısımına mensuh olduğunu iddia etmekten evlâdır. Fazlalık ve noksanlık hallerinin arasındaki fark görüş açısından açıktır. Çünkü noksanlık dolayısıyla edilecek secde, eksikliğin onarımıdır. Namazdan çıkıldıktan sonra tâmir etmek muhaldır. Fazlalık dolayısıyla edilecek secde ise şeytanı kızdırmak ve çatlatmak içindir. Bunun namazdan sonraya bırakılması uygundur. İ b n ü ' l - A r a b i demiş ki M â l i k' in kavli daha isâbetlidir, diye malûmat vermiştir."

4. A h m e d ve Ş â f i i' nin arkadaşlarından Süleyman bin D â v ü d : Sehiv secdesi hakkında vârid olan her hadis, vârid olduğu sehiv hâlinde tatbik edilir. Hakkında hadis vârid olmayan sehiv halleri için yapılacak secde ise selâmdan önce edilir, demişlerdir.

5. Bâzı âlimler de : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in selâmdan önce de, selâmdan sonra da sehiv secdesi ettiği sâbittir. Bunun için kişi serbesttir. Dilerse selâmdan önce, isterse selâmdan sonra secde edebilir, demişlerdir. İ b n - i Ş e y b e , A l i b i n E b i T a l i b (Radiyallâhü anh)' ın böyle dediğini rivâyet etmiştir. R â f i i de Ş â f i i' den böyle bir kavil nakletmiştir.

K a d ı I y â z ve Ş â f i i' nin arkadaşlarından bir cemâat : Fazlalık veyâ noksanlık için selâmdan önce veyâ selâmdan sonra sehiv secdesinin yapılabileceği hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. İhtilâf, efdal olanın hangisi olduğu hakkındadır, demiştir.

Sehiv secdesini gerektiren hallerle ilgili dört mezhebin görüşünü anlamak için fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. Ben şunu belirtmekle yetiniyorum :

Namazdaki her noksanlık veyâ her fazlalık sehiv secdesiyle onarılmaz. Bu durumların bir kısmı namazı bozar, bir kısmı bozmadığı gibi sehiv secdesini de gerektirmez.

(۱۳۷) بَابُ مَا جَاءَ فِي الْبِنَاءِ عَلَى الصَّلَاةِ

137 — NAMAZ ÜZERİNE BİNA ETMEK (130)

HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۳۲۰ - حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ بْنُ كَاسِبٍ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى التَّمِيمِيُّ ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ ، مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سَفْيَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الصَّلَاةِ وَكَبَّرَ . ثُمَّ أَشَارَ إِلَيْهِمْ ، فَكُتِبُوا . ثُمَّ انْطَلَقَ فَأَغْتَسَلَ . وَكَانَ رَأْسُهُ يَقْطُرُ مَاءً . فَصَلَّى بِهِمْ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ : « إِنِّي خَرَجْتُ إِلَيْكُمْ جُنُبًا . وَإِنِّي نَسِيتُ حَتَّى قُمْتُ فِي الصَّلَاةِ » .

في الزوائد : هذا إسناده ضعيف لضعف أسامة بن زيد . رواه الدارقطني في سننه من طريق أسامة

ابن زيد .

T E R C E M E S İ

1220) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) namaza geldi. İftitah tekbirini aldıktan sonra cemâata (vaziyetlerini bozmadan yerlerinde beklemeleri için mübârek elile) işâret etti. Bunun üzerine cemâat durum bekledi. O, da gidip boy abdestini aldıktan sonra (mübârek) başından su damladığı halde (gelip) cemâata namaz kıldırdı. Namazdan dönüp gidince cemâata :

«Ben (evden) yanınıza cünüp olarak geldim ve namaza girinceye kadar (durumu) hatırlamadım.» buyurdu."

Not : Zevâid'de : Râvi Üsâme bin Zeyd, zayıf olduğundan bunun senedi zayıftır. Dârekutnî de, süneninde bunu Üsâme bin Zeyd yoluyla rivayet etmiştir, denilmiştir.

İ Z A H İ

Hadisin Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'a âit olan kısmı Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi ta-

(130) Namaza bina etmekten maksat şudur : Kişinin namazın bir kısmını kıldıktan sonra abdesti bozulunca veya abdestsiz olduğunu hatırlayınca gidip abdest aldıktan sonra gelip namazın kalan kısmını evvelce kalmış olduğu kısım üzerine ilâve edip namazın böylece tamamlamasıdır. Meselâ öğlenin iki rek'atını kıldıktan sonra mezkûr hal belirince gidip abdest aldıktan sonra gelir, namaza yeniden başlamaz da sadece kalan iki rek'atı kılıp selâm verir. Son iki rek'atı ilk iki rek'at üzerine bina etmiş olur.

rafından da rivâyet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un Ebû Bekre te (Radiyallâhü anh)'dan olan bir rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan sonra şöyle buyurduğu kaydedilmiştir: **إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنِّي كُنْتُ جُنُبًا** = «Ben ancak bir insanım ve ben cünüp idim.»

Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivâyetinde ise müellifin rivâyetinde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olan kısım mevcuttur.

Müellifin rivâyeti ile Dârekutnî'nin rivâyeti, Ebû Dâvûd'un, Ebû Bekrete (Radiyallâhü anh) ile Atâ' bin Yesâr (Radiyallâhü anh)'dan olan rivâyeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza girdikten sonra durumu hatırladığına delâlet ederler.

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi'nin Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'dan olan rivâyetlerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durup tekbir alması beklendiği sırada ve henüz namaza girmeden durumu hatırlamıştır. Ben bunlardan Buhâri'nin Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den olan rivâyetini nakledeyim :

عن أبي هريرة قال أَقِيَمَتِ الصَّلَاةُ وَعَدَلَتِ الصُّفُوفُ قِيَامًا فَخَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا قَامَ فِي مُصَلَاةٍ ذَكَرَ أَنَّهُ جُنُبٌ فَقَالَ لَنَا مَكَائِكُمْ ثُمَّ رَجَعَ فَاعْتَسَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْنَا وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ فَكَبَّرَ فَصَلَّيْنَا مَعَهُ

= «Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir : Namaz için ikâmet edildi. Saflar ayakta dizildi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (evinden) çıkarak yanımıza geldi ve namaz kıldıracağı yer (= mihrab) da ayakta durunca cünüp olduğunu hatırladı. Bunun üzerine bize : «Yerinizden ayrılmayınız!» buyurduktan sonra dönüp boyabdestini aldı, sonra (mübârek) başından su damladığı halde (evinden) yanımıza çıkageldi. Sonra 'Allâhü ekber' diyerek bize namaz kıldırıldı.»

Müslim'in rivâyetinde bu nokta ile ilgili cümle şöyledir :

...حَتَّى إِذَا قَامَ فِي مُصَلَاةٍ قَبْلَ أَنْ يُكَبِّرَ ذَكَرَ فَأَنْصَرَفَ وَقَالَ لَنَا مَكَائِكُمْ

= «Nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz kılacağı yer (mihrab) da tekbir almadan önce ayakta durduğu sırada

(cünüp olduğunu) hatırladı ve hemen döndü de bize : «Yerinizden ayrılmayınız!» buyurdu.

Hülâsa bâzı rivâyetlerde efendimizin henüz namaza başlamadan, bir kısım rivâyetlerde de namaza başladıktan sonra cünüplük hâlini hatırladığı bildirilmiştir.

M ü s l i m ' i n ş e r h i n d e N e v v e v i : H a d i s i n : قَبْلَ أَنْ يُكَبِّرَ

= «tekbir almadan önce...» kaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in henüz namaza girmedığı ve tekbir almadığı sırada durumu hatırladığını... sarâhatan ifâde eder. B u h â r i ' n i n bir rivâyetindeki : وَانْتَظَرْنَا تَكْبِيرَهُ = «ve biz O'nun tekbir almasını beklediği-

miz zaman...» ifâdesi de bunu açıkça belirtiyor. E b û D â v û d ' u n rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başladıktan sonra anılan durumu hatırladığı belirtilmiştir. Artık E b û D â v û d ' u n rivâyetindeki : كَانَ دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ = «namaza girmişti»

cümlesi 'namaza girmeye hazırlanmıştı' diye yorum yapmak sûretiyle rivâyetler arasında görülen ihtilâf kaldırılır. Bu yorum muhtemeldir. Fakat en kuvvetli ihtimal olayların ayrı olmasıdır. Hadis, Peygamberlerin ibâdet ederken unutma geçirmelerinin câizliğine delâlet eder, demiştir.

Müellifin rivâyeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tekbir aldıktan sonra durumu hatırladığına delâlet eder. Hadisler arasındaki ihtilâfı gidermek için yorum yapanlar buradaki : فَكَبَّرَ

= «sonra tekbir aldı.» cümlesini : «Sonra tekbir almak istedi.» diye te'vil etmişlerdir.

Hadis in : ثُمَّ أَشَارَ إِلَيْهِمْ = «Sonra cemâata (yerlerinden ayrılmaları için) işâret etti.» cümlesi yerine B u h â r i : فَقَالَ لَنَا مَكَائِكُمْ = «Bize : Yerinizden ayrılmayınız!» buyurdu. E b û D â v û d ' u n rivâyetinde : فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ أَنْ مَكَائِكُمْ = «Yerinizden ayrılmayınız! (anlamını ifâde etmek için) eliyle işâret buyurdu.» denilmiştir.

Hadis in : فَصَلَّى بِهِمْ = «Sonra cemâata namaz kıldırıldı.» cümlesi iki şekilde yorumlanabilir :

Birinci yorum : 'Guslettikten sonra geldiğinde yeniden tekbir almadan, namaza, kalındığı yerden itibaren devam etti.'

Bu yorum, bâbın başlığına uygun olan yorumdur. Çünkü; bâbın başlığındaki : 'Namaz üzerine bina etmek' ifâdesine, dip not olarak verdiğim mânâ bu yorumla gerçekleşir. Müellifin bu yoruma taraf-tarlılığı bâbın başlığında kullandığı bu ifâdeden anlaşılır, denilebilir.

İkinci yorum : 'Guslettikten sonra geidiginde yeniden tekbir alarak cemâata namaz kıldırdı.' Bu yoruma göre hadisin, namaza binâ etmekle ilgisi yoktur.

İ b n - i H i b b â n ikinci yorumu tutarak : Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in boy abdesti almak için gitmesi ve dönünceye kadar cemâatın imamsız olarak o vaziyette ayakta durması mahaldır, demiştir.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. Hadisin zâhirine göre, imamın unutarak abdestsiz namaz kıldırığının anlaşılması ile cemâatın namazı bozulmaz. Böyle hükmeden Mâlik, Şâfiî, Evzâî, Sevrî ve Ahmed bu hadisin mezkûr rivâyetlerini delil göstermişlerdir. El-Esrem, Ebû Sevr, İshak, Hasan-ı Basri, İbrâhim Nahai ve Said bin Cübeyr'in böyle söyledikleri nakledilmiştir. (Radiyallâhü anhüm).

El-Menhel yazarı yukardaki grubun görüşünü naklettikten sonra sözlerine devamla şöyle der :

"Bu gruba dâhil olanlar : Çünkü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk tekbiri alınca sahâbiler de tekbir alarak namaza girdiler ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gidip guslettikten sonra gelinceye kadar onlar namazlarında durdular, namazlarını bozmadılar, demişlerdir.

Hattâbi de bu görüşü benimseyerek konu hakkındaki hadisin şerhinde : 'İmam, cünüp olarak sehven namaz kıldırığı ve cemâat durumu bilmediği zaman cemâatın namazı sahihtir. Bilâhare durumu öğrenince o namazı tekrar kılmaları gerekmez. İmam ise namazı tekrar kılmak zorundadır. Hadisten çıkarılan hüküm budur. Çünkü hadisin lafzından anlaşılan durum şudur : Sahâbiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile berâber namaza başlamışlar, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusledip gelinceye kadar onların durmasını istemiş, sonra onların namazını ikmal ettirmiştir. Namazın başlangıç parçası sahih sayılmasaydı Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusledip geldikten sonra kıldıracağı parçanın ilk parça üzerine binâ edilmesi sahîh olur muydu?

Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in kavli de budur. Arkadaşlarından bu konuda ona muhâlefet eden kimse bilinmiyor.

Hadis, abdestsizlik hâlinde namaza binâ etmek câizdir, diyenler için delildir, demiştir.

E l - A y n î , H a t t â b i 'nin yukardaki sözünü reddederek özetle şöyle demiştir : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusûlden sonra tekrar tekbir alarak cemâata namaz kıldıracağı zâhir olanıdır. Nitekim İ b n - i H i b b â n : **فَصَلَّى بِهِم** cümlesini şöyle

yorumlamıştır : "Yâni yeni bir tekbir alarak onlara namaz kıldırdı. Bâzılarının sandığı gibi, evvelce almış olduğu tekbiri esas tutarak kaldığı yerden namazı tamamlamadı, mânâsı kasdedilmemiştir. Üstelik M ü s l i m 'in rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in henüz tekbir almamış iken durumu hatırladığı belirtilmiştir. Diğer taraftan namazın bir parçası sahîh olunca... sözünü de kabul etmiyoruz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başlamış olduğunu kabul etsek bile, imamlıktan çekilirken başkasını yerine geçirmemesi ve yerinin boş kalması ile namaz bozulmuş olur. Namazın ilk parçası bozulunca o bozuk parça üzerinde tesis edilecek parça da bozulur. Hak, budur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeni bir tekbirle onlara namaz kıldırmıştır. Ö m e r (Radiyallâhü anh)'in arkadaşlarından kimsenin muhâlif olmadığı sözü de sıhhatli değildir. Çünkü D â r e k u t n i 'nin bir rivâyetine göre;

"Ali bin Ebi Tâlib (Radiyallâhü anh), cünüp iken sehven cemâata namaz kıldırması sonra tekrar kılmış ve cemâata da tekrar kılmalarını emretmiştir."

E b ü H a n i f e , Ş a ' b i ve H a m m â d bin E b i S ü l e y m a n ise imamın abdestsiz olduğu anlaşılmakla cemâatın namazı bozulur, demişlerdir. Bunların delilleri ise şunlardır :

A h m e d 'in E b ü H ü r e y r e (Radiyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet ettiği : **الْإِمَامُ ضَائِنٌ** = "İmam zâmindir." hadisi,

D â r e k u t n i 'nin S a i d bin el-M ü s e y y e b 'den rivâyet ettiği ::

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِالنَّاسِ وَهُوَ جُنُبٌ فَأَعَادَ وَأَعَادُوا

= "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olarak (sehven cemâata) namaz kıldırması, sonra tekrar kılmış, cemâat da tekrar kılmışlardır." hadisi ve Ali (Radiyallâhü anh)'ın yukardaki hadisidir.

Zâhir olan, ilk grubun kavlidir. Çünkü Dârekutnî: Said (Radiyallâhü anh)'in hadisi mürseldir, râvisi Ebû Câbir el-Beyazî'nin hadisleri metruktur, Ali (Radiyallâhü anh)'nin hadisini rivâyet eden Amr bin Hâlid'in hadisleri de metruktur.

«İmam zâmındır» hadisinden maksat, cemâat imama uymuş iken, namazı ifsad etmeyen cemâatın hareketlerini imam yüklenmiştir. Bundan, imamın namazı bozulunca cemâatın namazı da bozulur mânâsı çıkmaz, demiştir."

El-Menhel yazarı görüldüğü gibi ilk görüşü tercih etmiştir.

2 — Şer'i hükümlerin tesisine vesile olmak üzere Peygamberlerin ibâdette sehv etmeleri hikmetlere bina'en câizdir.

3 — Vakit müsâit ise cemâatın imamı beklemeleri meşrûdur

4 — Cünüp kişi, guslünü derhal yapmayıp geciktirebilir. (Namazı kaçırmaya sebebiyet verirse tehiri yasaktır.)

5 — Cünüplüğünü unutarak mescide giren kimse durumu hatırlayınca teyemmüm etmeden derhal çıkmalıdır.

١٢٢١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا الهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ،

عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

« مَنْ أَصَابَهُ قَيْءٌ أَوْ رُعَافٌ أَوْ قَلَسٌ أَوْ مَذْيٌ ، فَلْيَنْصَرِفْ ، فَلْيَتَوَضَّأْ . ثُمَّ لْيَبْنِ عَلَى صَلَاتِهِ ،

وَهُوَ فِي ذَلِكَ لَا يَتَكَلَّمُ » .

في الروائد : في إسناده إسماعيل بن عياش وقد روى عن الحجازيين ، وروايته عنهم ضعيفة .

T E R C E M E S İ

1221) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Namaz içinde iken bulantısız kusma, burun kanaması, bulantılı kusma ve mezi çıkması hallerinden birisi kimin başına gelirse he-

men dönüp abdest alsın. Sonra (gelip) namazının üzerine binâ etsin (kalan kısmını tamamlasın) ve bu esnâda hiç konuşmasın.-

Not : Zevâid'de : Bunun senedinde bulunan İsmâil bin Ayyaş, bunu hicazlı (İbn-i Cüreyc)den rivâyet etmiştir. Hicazlılardan olan rivâyeti zayıftır, diye bilgi verilmiştir.

İ Z A H İ

Notta belirtildiği gibi bu hadis zevâid nevindendir. D â r e k u t - n i de bunu rivâyet etmiştir.

Hadiste geçen bazı kelimeleri açıklayalım :

Ruâf : Burun kanaması ve burundan gelen kan'dır.

Kalas ve Kals : S i n d i şöyle târif etmiştir : 'Karından ağıza gelen ağız dolusu veyâ daha az kusmuktur. Ağıza geldikten sonra geri gitmedikçe ona Kay' denmez. Eğer geri dönerse ona Kay' denir.

A h t e r i : Kalas ve Kals ağızdan çıkan kusmuktur. Şöyle târif edenler de vardır : 'Boğazdan ağıza gelen ağız dolusu veyâ daha az kusmuktur. Buna Kay' denmez. Şâyet geri dönerse o zaman Kay' denir. Bir de Kay' ile eş anlamlıdır diyenler vardır, demiştir.

A h t e r i : Kay' kelimesini de kusmuk diye mânâlandırmıştır. H a n e f i fıkıh kitaplarından Fethü'l-Kadîr'de :

Kalas ve Kals : diye okunabilir. Hadisle bu kelime ve Kay' kelimesinin her ikisi de zikredildiği için bunlara ayrı ayrı mânâ vermek daha uygundur.

Hülâsa : Yinilen ve içilen maddeler ve benzerleri mideden ağıza çıktığı zaman ağız dolusu olsun olmasın, dışarı atılsın, mideye geri gitsin ve buna ne isim verilirse verilsin, bu hadîse göre abdest bozulmuş olur.

Mezî : Az şehvet hâlinde görülen ince, beyaz bir sudur.

Hadis, kusmuk, burun kanaması ve mezinin çıkması ile abdestin bozulduğuna ve namaz esnasında başına bu hâl gelen bir kimsenin hiç konuşmadan gidip abdest aldıktan sonra gelip namazından eksik kalan kısmını tamamlayabileceğine delâlet eder.

Gerek burun kanaması veyâ kusmakla abdestin bozulup bozulmaması meselesi ve gerekse namaz esnâsında abdesti bozulan veyâ abdestli olmadığını hatırlayan kimsenin abdest alıp namazının kalan

kısmını kılması meselesi âlimler arasında ihtilâf konusu olduğundan bu husûsu kısaca belirtmek isterim.

E b ü D â v ü d'un sünenin 'Kan'dan dolayı abdest almak' bâbındaki C â b i r (Radyallâhü anh)'ın hadisi bahsinde el-Menhel yazarı şöyle der :

"1 — E b ü H a n i f e, S e v r i, E v z â i, A h m e d, İ s h a k ve başka âlimler : Bedenden çıkan kan nerden çıkarsa çıksın abdesti bozar, demişlerdir.

H a t t â b i : 'Fıkıhçıların ekserisinin kavli budur. Bunların delili D â r e k u t n i ve İ b n-i M â c e h'in Â i ş e (Radyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri (131) hadistir. İkinci delil B u h â r i'nin Â i ş e (Radyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği şu hadistir : (H a t t â b i bunun metnini zikretmiştir) (132). E l - A y n i : Bu hadis bizim arkadaşlarımızın gösterdikleri en kuvvetli ve en sahîh hadistir, demiştir. Üçüncü delil, D â r e k u t n i'nin T e m i m-i D a r i (Radyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği;

اَلْوُضُوءُ مِنْ كُلِّ دَمٍ سَائِلٍ = Her akıcı kan'dan dolayı abdest almak vardır. hadisidir, demiştir.

Ön ve arka yollardan başka vücudun her hangi bir yerinden çıkan kanla abdestin bozulduğuna hükmedenler arasında şu zâtlar bulunur : H u l e f â-i R â ş i d i n, denildiğine göre cennetle müjdelenmiş olan diğer altı sahâbî, İ b n-i M e s ' u d, İ b n-i A b b â s, S e v b â n, E b ü ' d - D e r d â, Z e y d b i n S â b i t, E b ü M ü s a e l - E ş ' a r i ve İ b n-i Ö m e r (Radyallâhü anhüm).

Ş â f i i, kendi mûsnedinde İ b n-i Ö m e r (Radyallâhü anh)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir :

مَنْ أَصَابَهُ رُعَافٌ أَوْ مَذْيٌ أَوْ قَيْءٌ أَنْصَرَفَ فِتَوَضَّأَ ثُمَّ رَجَعَ فَبَنَى = Furun kanaması, mezinin çıkması ve kusmak hallerinden birisi (namaz içinde) kimin başına gelirse, gidip abdest alır, sonra gelir ve namazının eksliğini tamamlar. »

2 — Ön ve arka yollardan başka vücudun her hangi bir yerinden çıkan kanla abdestin bozulmadığına hükmedenler arasında İ b n-i Ö m e r, İ b n-i A b b â s, İ b n-i E v f â, C â b i r, E b ü H ü r e y r e, Â i ş e, İ b n ü ' l - M ü s e y y e b, S â l i m

(131) Kitâbımızın 1221 nolu hadisidir.

(132) Kitâbımızın 624 nolu hadisidir.

bin Abdillâh bin Ömer, Atâ, Mekhûl, Rabîa, Mâlik, Ebû Sevr, Dâvûd, Şâfii ve arkadaşları (Radiyallâhü anhüm), bulunur. Sahâbilerin ve tabîlerin ekserisinin kavli budur.

Bu grubun delillerinden birisi B u h â r i, E b ü D â v ü d ve başkalarının rivâyet ettikleri C â b i r (Radiyallâhü anh)'ın bir hadisidir. (Hadis uzundur. el-Menhel bunu şerh ve izah da etmiştir. Bu hadiste Ensar-ı kirâmdan bir zât namaz içinde iken düşman tarafından ard arda atılan üç okla yaralanmış ve kanlar akmış, buna rağmen namazını ikmal etmiştir, diye bilgi vardır.)

İkinci delil D â r e k u t n i 'nin rivâyet ettiği E n e s (Radiyallâhü anh)'ın şu mealdeki hadisidir :

“Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hacâmet yapmış, sonra abdest almadan ve yalnız hacâmet yerlerini yıkayarak namaz kılmıştır.”

Üçüncü delil, M â l i k 'in el-Muvatta'da rivâyet ettiği şu mealdeki hadistir :

“Abdullah bin Abbas (Radiyallâhü anhümâ) burun kanamasını geçirirdi, (namaz esnasında bu hal olurdu) kendisi namazdan ayrılp kanı yıkardı. Sonra dönüp namazının eksigini tamamlardı.” (El-Menhel yazarı tarafların başka delillerini ve her grubun diğer grubun delillerine vâki itirazları ile verilen cevapları izah etmiştir.)”

Kusmaya gelince bu husustaki ihtilâfı el-Menhel müellifi şöyle özetler :

“Kanla ilgili yukarda anlatılan ihtilâf Kay' ve Kalas hakkında da mevcuttur. Şöyle ki :

1. H a n e f i âlimlerine göre bunlar ağız dolusu olursa abdest bozulur, yoksa bozulmaz.
2. M â l i k i ve Ş a f i i l e r : Bunlar az olsun, çok olsun abdesti bozmaz, demişlerdir.
3. H a n b e l i l e r : Kay'ın çoğu abdesti bozar, azı bozmaz. Kalas'ın ne azı ne çoğu bozar, demişlerdir.”

Mezinin çıkmasıyla abdestin bozulduğu husûsunda âlimler arasında ihtilâf yoktur.

Namaz esnasında abdesti bozulmuş veya abdestsiz olduğunu hatırlayan bir kimsenin namazdan ayrılarak konuşmadan gidip abdest

aldıktan sonra hemen geldiğinde namazın kalan kısmını kılması hususundaki âlimlerin görüşlerine gelince;

1. Mâlikî, Şâfiî ve Hanebelî mezheplerine göre namaz esnasında abdesti bozulan veya abdestsiz olduğunu anlıyan kimsenin namazı bozulmuş olur. Abdest aldıktan sonra o namazı yeniden kılmak zorundadır. Önceden kısmen kıldığı namazın kalan kısmını kılmakla yetinmesi câiz değildir. Bunların delili Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının rivâyet ettikleri Ali bin Talh (Radiyallâhü anh)'in şu meâldeki hadisidir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmuş ki: «Biriniz namazda yelleneceği zaman namazdan çıksın. Abdest alsın ve namazı yeniden kılsın.» Bu grubtaki âlimler 1221 nolu Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini zayıf saymışlardır. Zayıflığın sebebi, yukarda anlatılmıştır.

2. Haneefî âlimlerine göre söz konusu adamın abdest aldıktan sonra namazının sadece kalan kısmını kılmakla yetinmesi câizdir. Ki buna; namaz üzerine binâ etmek deniliyor. Fakat efdal olanı, yeniden namaz kılmasıdır. Bunların delili, Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadisidir. Hadisin senedinin zayıflığına sebep olduğu söylenen İsmâil bin Ayyâş'ın İbn-i Muîn ve başkaları tarafından sıkı sayıldığı savunulmuştur. Bu gruptaki âlimler Dârekutnî'nin İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadisi de delil göstermişlerdir:

“Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken burnu kanadığı zaman abdest alırdı, sonra namazının kalan kısmını kılar-
dı.” İbn-i Ebî Şeybe de bunun benzerini Ömer, Ebû Bekir, Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer ve Selmân-i Fârisî (Radiyallâhü anhüm) gibi sahâbilerden mevkuf olarak; kezâ tâbiilerden Alkame, Tâvûs, Sâlim bin Abdullah, Saîd bin Cübeyr, Şâ'bi, İbrâhim Nahai, Atâ', Mekhûl ve Saîd bin Cübeyr, Şâ'bi, İbrâhim Nahai, Atâ', Mekhûl ve Saîd bin el-Müseyyeb (Radiyallâhü anhüm) üzerinde mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

Bu grubun âlimleri, Ali bin Talh (Radiyallâhü anh)'in hadisini şöyle yorumlamışlardır: Bu hadis, namaz içinde kasden abdestini bozan kimse hakkındadır.

(۱۳۸) باب ما جاء فيمن أحدث في الصلاة كيف ينصرف

138 — NAMAZ İÇİNDE ABDESTİ BOZULAN
KİMSENİN NASIL AYRILIP GİDECEĞİ
HAKKINDA GELEN (HADİS) BÂBİ

۱۲۲۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شَبَّةَ بْنِ عَيْبَةَ بْنِ زَيْدٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ التَّمَدِيُّ ،
عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ
فَأَحْدَثَ ، فَلْيُمْسِكْ عَلَى أَنْفِهِ ، ثُمَّ لِيَنْصَرِفْ » .

حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ قَيْسٍ ، عَنْ هِشَامِ
ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .
فی الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . والطريقة الثانية ضعيفة لاتفاقهم على ضعف عمر بن قيس .

T E R C E M E S İ

1222) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre: Peygam-
ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Biriniz namaz kılariken abdesti bozulunca elile burnunu tutsun
sonra ayrılıp gitsin.»

... Senedi ile Âişe (Radiyallâhü anhâ) bunun mislini Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet etmiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ilk isnadı sahih ve ricalı sıklardır.
İkinci sened zayıftır. Çünkü râvi Ömer bin Kays'm zayıflığında ittifak etmiş-
lerdir.

Müellif zevâid türünden olan bu hadisi iki senedle rivâyet etmiştir. Birinci
senedin sahih ve râvilerinin sıkı oldukları, fakat ikinci senedin râvilerinden Ömer
bin Kays'ın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

Namaz içinde abdesti bozulan kimsenin elini burnunun üstüne koyup böylece
namazdan ayrılması mendupluk için emredilmiştir. Ta ki görenler, adamın burnu-
nun kanadığını sansınlar. Başka tür abdestinin bozulduğunu anlamasınlar. Açık-
lanması iyi sayılmayan şeylerin yalan olmayan bir şekilde örtülmesinin mendup-
luğu bu hadisten anlaşılır.

(۱۳۹) باب ما جاء في صلاة المريض

139 — HASTANIN NAMAZI HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۲۲۳ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ - ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ إِسْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ ، عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ ، عَنْ ابْنِ بَرَيْدَةَ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ؛ قَالَ : كَانَ فِي النَّاصُورِ . فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ . فَقَالَ « صَلِّ فَأَمَّا . فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا . فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ ، فَعَلَى جَنْبٍ » .

TERCEMESİ

1223) "... İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'dan; Şöyle demiştir :

Ben nâsûr hastalığına mübtelâ idim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namazı (nasıl kılacağımı) sordum. Buyurdu ki :

«Ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak, buna da gücün yetmezse yan yatarak kıl.»

۱۲۲۴ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ يَإْنِ الْوَاسِطِيُّ . ثنا إِسْحَاقُ الْأَزْرَقُ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي حَرِيرٍ ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى جَالِسًا عَلَى يَمِينِهِ ، وَهُوَ وَجِعٌ .

فی الزوائد : فی إسناده جابر الجعفی ، وهو منهم .

TERCEMESİ

1224) "... Vâil bin Hücr (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hastalığında oturduğu yerde sağ yana eğilmiş vaziyette namaz kılarken gördüm."

Not : Bunun senedindeki râvi Câbir el-Ca'fî'nin itham edilmiş bir kimse olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

İ m r â n (Radıyallâhü anh)'ın hadisi M ü s l i m 'den başka Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

V â i l (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir.

İ m r â n (Radiyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen "Nâsûr" kelimesi, iki üç çeşit hastalığın ismidir. Burada ناسور diye geçmiştir. Bu kelime ile ناصور yâni S harfi ince olan kelime eş anlamlıdır. Kâmus tercemesinde şöyle deniliyor : Nâsûr, şişen ve içi iltihapla dolup devamlı akıntı yapan damara denir. Bir de göz pınarlarında beliren bir hastalıktır ki gözler devamlı sulanır. Mak'ad çevresinde ve diş etlerinde çıkan ve devamlı kanayan apseye de nâsûr denilir. Mak'ad çevresinde görüldüğünde deşilen bir yara hâlini alır ondan devamlı cerâhat akar. Bâzen yarada bir kaç delik açılır. Bu yara bâzen mesâne çevresinde de görülebilir.

Burada kasdedilen mânâ, mak'ad çevresinde görülen hastalıktır.

B u h â r i 'de bu kelime yerine "Bâsûr" ve bir rivâyetinde "Bevâsir" kelimeleri geçer. Bevâsir, bâsûr'un çoğuludur.

Eâsûr veyâ nâsûr hastalığı nedeniyle rahat namaz kılamayan İ m r â n (Radiyallâhü anh), nasıl namaz kılacağını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş, O da tercemede geçen şekilde cevap buyurmuştur.

Hadisin zâhirine göre ayakta durmaya gücü yeten kimse, oturarak namaz kılamaz. Ayakta zorluk dahi çekse gücü yettikçe oturamaz. K â d î İ y â z 'ın anlattığına göre Ş â f i î böyle hükmetmiştir. Fakat dört mezhep âlimleri, hadîsteki "İstitâa (güç yetmesi)" kelimesini daha geniş anlamda yorumlayarak şöyle demişlerdir. Ayakta durduğunda çetin zorluk çeken veyâ hastalığı artacak olan yâhut geç iyileşecek olan veyâhut yeni bir hastalığa tutulacak olan kimse, güçsüz sayılır. Yâni namazını oturarak kılabilir. Vapur ve benzerinde ayakta durduğunda başı dönecek olan kimse de güçsüz sayılır. Oturarak namaz kılabilir.

N e v e v i : 'Gaziler mevzilerde ayakta namaz kıldıkları takdirde düşman tarafından görülecek ve bir sakınca arzedecek şekilde ise, oturarak namaz kılarlar. Bilâhare o namazı tekrar kılacaklar. Çünkü bu durumlar ender görülür,' demiştir.

Batma tehlikesi de güçsüzlük olarak kabul edilir. Nitekim D â r e k u t n i 'nin rivâyetine göre İ b n - i Ö m e r (Radiyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

Gemide ben nasıl namaz kılayım? diye sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Boğulmadan korkmadıkça ayakna namaz kıl» buyurmuştur.

Ayakta durması yukarıda anlatıldığı gibi sakıncalı olan ve şer'an güçsüz sayılan kişi, oturarak namaz kılarken nasıl oturursa olur. Ebû Hanîfe, Züfer ve el-Müzenî iftiraş şeklinde oturmayı efdal görmüşlerdir.

İftiraş; sağ ayağı kibleye doğru dikmek ve sol ayağı yere yatırıp üzerine oturmaktır.

Mâlik, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed, Sevrî ve İshak ile Şâfiî'den bir rivâyete göre bağdaş kurarak oturmak daha efdaldır. Oturmaya şer'an gücü yetmeyen kişi yan yatarak kılar. Dârekutnî'nin rivâyetinde:

«Sağ yan üzerinde...» buyurulmuştur. Bu duruma göre sağ yan üzerinde veyâ sol yan üzerinde yatmak câizdir. El-Menhel yazarı, yatarak namaz kılmak hususunda âlimlerin görüşlerini şöyle nakletmiştir:

“1 — Hanefî âlimlerine göre oturarak kılamayan kişi, sırt üstü veyâ yan yatarak namaz kılar. Sırt üstü yatmak daha efdaldır. Sırt üstü yatıldığında ayaklar kibleye gelecek durumda olur. Kişinin namazda yapacağı işaretler, Kâ'b ile gök arasındaki istikâmette doğru olmuş olur. Fakat kibleye doğru yan yatan kişinin işaretleri, ayaklarının istikâmetine yöneliktir. Yatarak namaz kılan kişi, rûku' ile secdeye veyâ bunlardan birisine gücü yeterse, gücü nisbetinde bunları yapar. Gücü yetmezse eğilmekle ve işaretle kılar. Secde için yapacağı işaret, rûku'a nisbeten daha fazla olmalıdır.

Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanbelîler: Oturarak namaz kılamayan kişi, sağ yana ve kibleye doğru yatarak kılar. Sağ yana yatması mümkün iken sol yana yatması câizdir. Eğer yan yalmazsa ayakları kibleye gelecek şekilde sırtüstü yatarak kılar, demişlerdir. Şâfiîler'e göre yan yatabilen kimsenin, sırtüstü yatarak kılacağı namaz sahih değildir. Fakat Mâlikîler'le Hanbelîler'e göre mekruhtur.

(۱۴۰) باب في صلاة النافلة قاعدا

140 — NÂFILE NAMAZI OTURARAK KILMAK HAKKINDA BİR BÂB

۱۲۲۵ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الْأَخْوَصِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ

أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : وَالَّذِي ذَهَبَ بِنَفْسِهِ ، ﷺ مَا مَاتَ حَتَّى كَانَ أَكْثَرُ صَلَاتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ . وَكَانَ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَيْهِ الْعَمَلُ الصَّالِحَ الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ الْعَبْدُ ، وَإِنْ كَانَ بَسِيرًا .

T E R C E M E S İ

1225) "... Ümmü Seleme (*Radıyallâhü anhâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ruhunu kabzedenden (Allah)'a yemin ederim ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefâtına doğru kıldığı namazların ekserisini oturarak kılardı. Ve kendisince en sevimli amel, az bile olsa kulun devamlı işlediği sâlih amel idi."

۱۲۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي هِشَامٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ نَعْمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ وَهُوَ قَاعِدٌ . فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ قَدَرًا مَا يَقْرَأُ إِنْسَانٌ أَرْبَعِينَ آيَةً .

T E R C E M E S İ

1226) "... Âişe (*Radıyallâhü anhâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (nâfileyi kıldığında) oturarak kırâat ederdi. Rûku' etmek istediği zaman, kalkarak bir insanın kırk âyet kadar okuyacağı bir süre ayakta dururdu, (sonra rûku' ederdi.)"

۱۲۲۷ - حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ الْعُشْمَانِيُّ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي شَيْءٍ مِنْ صَلَاةٍ إِلَّا قَامًا . حَتَّى دَخَلَ فِي السُّنِّ . فَيَجْعَلُ يُصَلِّي جَالِسًا . حَتَّى إِذَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ قِرَاءَتِهِ أَرْبَعُونَ آيَةً ، أَوْ ثَلَاثُونَ آيَةً ، قَامَ فَقَرَأَهَا وَسَجَدَ .
فی الزوائد: إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1227) "... Âişe (*Radıyallâhü anhâ*)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yaşlanıncaya kadar gece namazının tümünü ayakta kılariken gördüm. Başka durumda kıldığını hiç görmedim. O, yaşlandıktan sonra oturarak kılmaya başladı. Kırâatından kırk âyet veyâ otuz âyet kalınca kalkar, onu ayakta okurdu. Sonra rûku' ederdi."

Not : İsnadının sahîh ve ricalının sıkı olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Ü m m ü S e l e m e (Radiyallâhü anh)'nin hadîsini N e s â i re rivâyet etmiştir. Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ömrünün sonuna doğru nâfile namazının ekserisini oturarak kıldığına ve en makbul, sevimli amelin devamlı işlenen iyi amel olduğuna delâlet eder.

T i r m i z i 'de H z . H a f s a (Radiyallâhü anhâ)'dan yapılan bir rivâyette :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vefâtından bir yıl öncesine kadar nâfile namazlarında oturduğunu hiç görmedim. Vefat yılı, nâfile namazlarında otururdu" denilmiştir.

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin ilk hadîsini N e s â i , ikinci hadîsini de T i r m i z i hâric Kütüb-i Sitte sâhibleri rivâyet etmişlerdir. Zevâid müellifi ve S i n d i 'nin bunu neden zevâid türünden saydıklarını anlıyamadım. B u h â r i 'nin Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'den olan rivâyeti meâlen şöyledir :

"Âişe (Radiyallâhü anhâ) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşlanıncaya kadar gece namazını oturarak kıldığını görmemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşlanıncaya kadar gece namazını oturarak kıldığını görmemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaşlandıktan sonra ise, kırâatı oturarak yapardı. Rûku etmek istediği zaman kalkıp otuz - kırk âyet kadar okuduktan sonra rûku' ederdi, demiştir." E b û D â v û d 'un rivâyetinde Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir :

'Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının kırâatını oturarak yaptığını hiç görmedim. Nihâyet yaşlanınca artık gece namazında oturup kırâat ederdi. Kırâatından kırk veya otuz âyet kalınca kalkar onu ayakta okurdu, sonra rûku' ederdi.'

Hadîsteki وَسَجَد cümlesi, E b û D â v û d 'un rivâyetinde ثُمَّ سَجَد olarak geçer. B u h â r i 'de ise ثُمَّ رَكَع olarak geçer. Bütün rivâyetlerden kastedilen mânâ "... sonra rûku' ederdi." demektir.

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin iki hadîsi bir rek'atın bir kısmını ayakta, bir kısmını da oturarak kılmanın câizliğine delâlet eder. M â l i k , E b û H a n î f e , Ş â f i i ve âlimlerin çoğu böyle de-

mişlerdir. Önce oturup sonra kalkmak ile bunun aksini yapmak arasında bir fark yoktur.

Bu bâbtaki hadisler, nâfile namazların oturarak da kılınabileceğine delâlet ederler.

۱۲۲۸ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ الْمُعَمِّيِّ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّيْلِ ، فَقَالَتْ : كَانَ يُصَلِّي لَيْلًا طَوِيلًا قَائِمًا . وَلَيْلًا طَوِيلًا قَاعِدًا . فَإِذَا قَرَأَ قَائِمًا رَكَعَ قَائِمًا . وَإِذَا قَرَأَ قَاعِدًا رَكَعَ قَاعِدًا .

T E R C E M E S İ

1228) "... Abdullah bin Şakik el-Ukayli (*Radiyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Ben Âişe (*Radiyallâhü anhâ*)'ya Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının durumunu sordum. Âişe (*Radiyallâhü anhâ*) dedi ki: O, uzun bir gece ayakta, başka bir uzun gece oturarak (gece namazı) kılardı. Ayakta okuduğu zaman ayakta rûku' ederdi. Ve oturarak okuduğu zaman oturarak rûku' ederdi."

İ Z A H İ

M ü s l i m , E b ü D â v ü d ve N e s â i de bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde: **فَإِذَا قَرَأَ قَائِمًا** = "ayakta okuduğu zaman" cümlesi yerine: **فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا** = "ayakta namaz kıldığı zaman" cümlesi vardır. Kezâ: **وَإِذَا قَرَأَ قَاعِدًا** = "oturarak okuduğu zaman" cümlesi yerinde; **وَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا** = "oturarak namaz kıldığı" cümlesi bulunur. Bu cümlelerdeki lafız farkı neticeyi değiştirmez.

El-Menhel yazarı şöyle der: H a n e f i ve M â l i k i mezhebinin bâzı âlimleri bu hadisi delil göstererek: Nâfile namazına ayakta başlıyan kişi, ayakta rûku' etmeye ve oturarak başlıyan kimse, oturarak rûku' etmeye mecburdur. Başka şekilde yapması câiz değildir, demişlerse de; bundan önceki hadisler, bu görüşü reddeder.

Hadisler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuvvet durumuna göre hadislerde geçen bütün şekilleri uygulamıştır.

İbn-i Huzeyme: Bence hadisler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Abdullah bin Şakik (Radiyallahü anh)'in rivâyeti, kırâatın tümünü ayakta veya tümünü oturarak yaptığı zamana yorumlanır. Âişe (Radiyallahü anhâ)'nin hadisi de kırâatın bir kısmının ayakta yapıldığı zamana yorumlanır.

(۱۴۱) باب صلاة القاعد على النصف من صلاة القائم

141 — OTURARAK NAMAZ KILANIN SEVÂBI, AYAKTA NAMAZ KILANIN SEVÂBININ YARISI KADARDIR BÂBİ

۱۲۲۹ — حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . ثنا قُطَيْبَةُ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ،

عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَابَاهُ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ
مَرَّ بِهِ وَهُوَ يُصَلِّي جَالِسًا . فَقَالَ « صَلَاةُ الْجَالِسِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ صَلَاةِ الْقَائِمِ » .

T E R C E M E S İ

1229) "... Abdullah bin Amr (*Radiyallahü anhümâ*)'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi (bir gün) oturarak namaz kılarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanından geçmiş, sonra :

«Oturarak kılınan namaz, ayakta kılınan namazın yarısı kadardır.» buyurmuştur."

İ Z A H İ

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Hadisten kastedilen mânâ şudur : Kişinin oturarak kıldığı namazın sevabı, onun ayakta kıldığı namazın sevabının yarısı kadardır.

El-Menhel yazarı şöyle der : Bu hadis, cumhûra göre ayakta durabildiği halde oturarak nâfile kılan kimseye aittir.

Ayakta duramadığından dolayı oturarak nâfile kılanın sevâbı, ayakta kılanın sevâbı gibidir. Ondan eksik değildir.

Hadis, farz namaza âit değildir. Çünkü ayakta durulabilirken oturarak kılanın farz bâtıldır. Ve böyle yapan kişi, günah işlemiş olur.

N e v v e : Ayakta durmaya muktedirken farz namazı oturarak kılanın mübahlığını iddiâ eden kişi mürted olur. Zirâ, böyle adam fâiz gibi haram olan bir şeyi helâl gören kimse gibi olur, demiştir.

Ayakta duramadığı için oturarak farz kılan veya oturamadığı için yatarak farz kılan kişinin sevabı, ayakta kılanın sevabı gibidir, ondan hiç bir şey eksilmez. Nitekim B u h â r i , E b ü M ü s a (Radiyallâhü anh)'den merfu' olarak meâlen şu hadisi rivâyet etmiştir :

«Kul, hastalandığı veya sefere çıktığı zaman o kul sıhhatli iken veya evinde iken yaptığı amellerin sevabını sefer ve hastalık hâlinde de alır.»

M â l i k 'e göre hadis, ayakta duramadığı için oturarak farz veya nâfileyi kılan hakkındadır.

۱۲۳۰ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْعِيُّ . ثنا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ .

حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ فَرَأَى أَنَا سًا يُصَلُّونَ قُمُودًا . فَقَالَ « صَلَاةُ الْقَاعِدِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ صَلَاةِ الْقَائِمِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح .

T E R C E M E S İ

1230) "... Enes bin Mâlik (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün evden) çıktı da bir kaç kişinin oturarak namaz kıldıklarını gördü. Bunun üzerine :

«(Sevab bakımından) oturarak kılanın namaz, ayakta kılanın namazın yarısıdır» buyurdu."

Not : İsnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

۱۲۳۱ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . تَنَاوَيْدُ بْنُ زُرَيْجٍ ، عَنْ حُسَيْنِ الثَّمَلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّيُ قَاعِدًا . قَالَ « مَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَهُوَ أَفْضَلُ . وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ . وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ » .

T E R C E M E S İ

1231) "... İmrân bin Husayn (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e oturarak namaz kılan adamın durumunu sormuş; bunun üzerine efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kim ayakta namaz kılsa efdal olanı odur. Kim oturarak namaz kılsa ona ayakta namaz kılanın sevabının yarısı vardır. Ve kim yatarak namaz kılsa onun sevabı, oturarak namaz kılanın sevabının yarısı kadardır.» buyurdu."

İ Z A H İ

Bu hadisi Müslim'den başka Kütüb-i Sitte sahibleri rivâyet etmişlerdir.

Bâzıları bu hadisi nâfile namaza yorumlamışlardır. Yâni nâfile namaz, bir özür olmaksızın oturarak veyâ yatarak kılınabilirse de sevap bakımından hadiste belirtildiği gibi kat kat farklıdır.

H a t t a b i : 'Ben bu hadisi ayakta durmaya muktedir olanın kılacağı nâfileye yorumlamıştım. Fakat hadisın : وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا

= «Kim yatarak namaz kılsa...» cümlesi bu yorumu bozar. Çünkü yatarak nâfile kılmak yoktur. Âlimlerin buna fetvâ veren kimseyi bilmiyorum. Eğer bu kayıt râviler tarafından ilâve edilmemiş ise, yâni efendimize âit ise oturabilen kişinin yatarak nâfile kılmasının câizliğine delâlet eder. Bence bu hadis farz namaz kılana âittir. Yâni ayakta durmakta zorluk çekecek, ama bununla beraber ayakta durabilecek bir kimse, ayakta durmaya tahammül ederse, hadiste belirtildiği gibi sevabı kat kat fazladır,' demiştir.

E l - İ r â k i : Yatarak nâfile kılmanın câizliğini Ş â f i i l e r ve M â l i k i ' l e r söylemişlerdir. Mesele her iki mezhepte ihtilâf-

lıdır. H a t t â b i 'nin 'Alimlerden kimse böyle söylememiştir, sözü, bu mezheplerdeki görüşle reddedilir, demiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi hadisin ikinci yorum şekli, bunun farz namaza âit olmasıdır. Yâni farz namazı oturarak kılmaya şer'an mezun sayılan bir kimsenin zorluklara katlanarak ve olanca gücünü kullanarak ayakta kılması daha efdaldır. Bu kişi, oturarak kılmaya mezun ise, oturarak kıldığı takdirde alacağı sevab, yukarıda B u h â r i 'den meâlini naklettığım hadis gereğince sağlıklı adamın ayakta kılacağı namazın sevabı kadardır. Ondan eksik değildir. Bununla berâber hasta hâline rağmen zorluklara katlanarak ayakta kıldığı namazın sevabı, sağlıklı bir adamın ayakta kıldığı namazın sevabından çok üstündür. Dolayısıyla bu hastanın oturarak kıldığı takdirde kazanacağı sevaptan üstün olmuş olur.

Güçlkle oturarak kılabilen kimse yatarak kılmaya mezun olmasına rağmen zorluklara katlanıp oturarak kılan kişi için de durum aynıdır.

(۱۴۲) باب ما جاء في صلاة رسول الله ﷺ في مرضه

142 — (SON) HASTALIĞINDA RESÛLULLAH
(SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN NAMAZ
KILIŞI HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۲۳۲ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَرَكِيُّعُ ، عَنِ الْأَعْمَشِ .
ع وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَرَكِيُّعُ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛
قَالَتْ : لَمَّا مَرِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ (وَقَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ : لَمَّا ثَقُلَ)
جَاءَ بِلَالٌ يُؤْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ . فَقَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ !
إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ . تَمَنَّى : رَفِيقٌ . وَمَتَى مَا يَقُومُ مَقَامَكَ يَبْكِي فَلَا يَسْتَطِيعُ .
فَلَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ . فَقَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ ، فَإِنَّكَ نَصَّ صَوَابَاتِ
يُوسُفَ » . قَالَتْ : فَأَرْسَلْنَا إِلَى أَبِي بَكْرٍ ، فَصَلَّى بِالنَّاسِ . فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ نَفْسِهِ
خِئْنَةً . فَخَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ . وَرَجُلَاهُ مَخْطَّانِ فِي الْأَرْضِ . فَلَمَّا أَحَسَّ بِهِ
أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَأْخُذَ . فَأَوْتَمَى إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ مَكَانَكَ . قَالَ : جَاءَ حَتَّى أَجْلَسَاهُ

إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ . فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَأْتُمُّ بِالنَّبِيِّ ﷺ . وَالنَّاسُ يَأْتُمُونَ بِأَبِي بَكْرٍ .

T E R C E M E S İ

1232) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefât ettiği hastalığa tutulduğu zaman (Ebû Muâviye demiştir ki: Hastalığı ağırlaştığı zaman) Bilâl (Radıyallâhü anh), O'na namaz vaktinin geldiğini haber vermek üzere geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Ebû Bekir'e emrimi iletiniz. Cemâata namaz kıldırın» buyurdu. Biz :

— Yâ Resûlallah! Ebû Bekir cidden yufka yürekli. Senin yerine geçtiği vakit ağlar ve bu yüzden (sesini cemâata) işittiremez. Bu nedenle Ömer'e emretsen de o namaz kıldırır, diye ricâda bulunduk. (Efendimiz bu sözümüzden) sonra :

— «Ebû Bekir'e emrimi iletiniz. Cemâata namaz kıldırın. Hakikatan siz, Yûsuf (Peygamber)'in günündeki kadınlarsınız» buyurdu." Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Bunun üzerine biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a emr-i nebevî'yi ilettik. Kendisi de (bu emir üzerine) cemâata namaz kıldırdı. (Ebû Bekir namaza başlayınca) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendinde bir hafiflik hissetti de iki adam arasında ve onlara dayanarak namaza gitti. Ayakları yerde sürünüyordu. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), O'nun geldiğini hissedince geri çekilmeye davrandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :

— «Yerinden ayrılma» diye işâret etti. Râvi demiştir ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ileriye geldi. Nihâyet O'na yardım eden adamlar, onu Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın yanına oturttilar. Artık Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uyuyordu, cemâat da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın namazına uyuyorlardı."

۱۲۳۳ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْخَرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ،

عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فِي مَرَضِهِ .

فَكَانَ يُصَلِّيَ بِهِمْ . فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خِفَةً . فَفَرَجَ . وَإِذَا أَبُو بَكْرٍ يَوْمُ النَّاسِ .

فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ اسْتَأْخَرَ . فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، أَنَى كَمَا أَنْتَ . فَجَلَسَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِذَاءَ أَبِي بَكْرٍ، إِلَى جَنْبِهِ. فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.
وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ.

T E R C E M E S İ

1233) "... Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (son) hastalığında cemâata namaz kıldırarak için Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'a emretti. Artık Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) cemâata namaz kıldırıyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hafiflik hissederek (evden mescide) çıktı. O anda Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) cemâata namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) O'nu görünce geri çekilmek istedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :

«Olduğun gibi dur.» diye işaret etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın yanında, onun hizasında oturdu. Artık Ebû Bekir (Radiyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazına, cemâat da Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın namazına uyarak kılıyorlardı."

١٢٣٤ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . أَنَّنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ ، مِنْ كِتَابِهِ فِي يَتِيهِ ، قَالَ سَلَمَةُ بْنُ بَيْطٍ . أَنَا عَنْ نُسَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ بُيُظِّ بْنِ شَرِيطٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عُيَيْدٍ ؛ قَالَ : أُنْعِمَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ . ثُمَّ أَفَاقَ . فَقَالَ « أَحْضَرَتِ الصَّلَاةُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ « مُرُّوا بِلَالٍ فَلْيُؤَذِّنْ . وَمُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . ثُمَّ أُنْعِمَى عَلَيْهِ ، فَأَفَاقَ . فَقَالَ « أَحْضَرَتِ الصَّلَاةُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ « مُرُّوا بِلَالٍ فَلْيُؤَذِّنْ وَمُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . ثُمَّ أُنْعِمَى عَلَيْهِ . فَأَفَاقَ ، فَقَالَ « أَحْضَرَتِ الصَّلَاةُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ « مُرُّوا بِلَالٍ فَلْيُؤَذِّنْ . وَمُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : إِنَّ أَبِي رَجُلٌ أَسِيفٌ . فَإِذَا قَامَ ذَلِكَ الْقِمَامَ يَبْكِي ، لَا يَسْتَطِيعُ . فَلَوْ أَمَرْتُ غَيْرَهُ . ثُمَّ أُنْعِمَى عَلَيْهِ . فَأَفَاقَ ، فَقَالَ « مُرُّوا بِلَالٍ فَلْيُؤَذِّنْ . وَمُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . فَإِنْ كُنَّ صَوَاحِبُ يَوْسُفَ . أَوْ صَوَاحِبَاتُ يَوْسُفَ » قَالَ : فَأَمِيرَ بِلَالٍ

فَأَذَّنَ وَأَمَرَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى بِالنَّاسِ . ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ خِفَةً ، فَقَالَ « انْظُرُوا إِلَى مَنْ أَتَاكُمْ عَلَيْهِ » ، فَبَاقَتْ بَرِيرَةُ وَرَجُلٌ آخَرُ ، فَاتَّكَأَ عَلَيْهِمَا . فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ ، ذَهَبَ لِيَنْكِصَ . فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ ، أَنْ ابْنُتْ مَكَانَكَ . ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى جَلَسَ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ . حَتَّى قَضَى أَبُو بَكْرٍ صَلَاتَهُ . ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ : هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ . لَمْ يُحَدِّثْ بِهِ غَيْرُ نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ .
فی الزوائد : هذا إسناد صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1234) "... Sâlim bin Ubeyd (*Radıyallâhü anh*)'den : Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (son) hastalığında bayıldı. Sonra ayılınca :

«Namaz vakti geldi mi?» diye sordu.

— Evet, dediler. O :

— «Bilâl'a emrimi iletin, ezan okusun, Ebû Bekir'e de emrimi iletin, cemâata namaz kıldırın» buyurdu. Sonra (yine) bayıldı. Daha sonra ayıldı ve :

«Namaz vakti geldi mi?» diye sordu.

— Evet, dediler. O :

— «Bilâl'a emredin ezan okusun. Ebû Bekir'e de emredin cemâata namaz kıldırın.» buyurduktan sonra tekrar bayıldı. Sonra ayılınca :

— Evet, dediler. O :

— «Bilâl'a emredin ezan okusun. Ebû Bekir'e emredin cemâata namaz kıldırın.» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (*Radıyallâhü anhâ*) : Gerçekten babam yufka yürekli bir adamdır. O makam (senin mihrabın)da namaza duracağı zaman ağlıyacak, (cemâata kırâat sesini) işittiremeyecektir. Keşke başkasına emretsen, diye ricâda bulundu. Sonra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) bayıldı. Piraz sonra ayıldı ve :

— «Bilâl'a emredin ezan okusun. Ebû Bekir'e emredin cemâata namaz kıldırın. Gerçekten siz Yûsuf (Peygamber)'un günündeki kadınlarsınız.» buyurdu. Râvi demiştir ki : Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri Bilâl (*Radıyallâhü anh*)'a ile-

tildi, o ezan okudu. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'a da iletildi. O da cemâata namaz kıldırıldı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hafiflik duydu ve :

— «Benim için koltuğuma girip mescide götürecek adama bakıverin» buyurdu. Bunun üzerine Berîre (Radiyallâhü anhâ) ve bir adam geldiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara dayanarak gitti. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) Onu görünce gerilemek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona işâret ederek :

— «Yerinde dur!» demek istedi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ileri geldi. Nihâyet Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'in yanı başında oturdu ve Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) namazını bitirinceye kadar, (oturduğu yerde durdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât etti.

Ebû Abdillâh (yâni Müellifimiz) : Bu hadîs, garibtir. Nasr bin Ali'den başkası bunu tahdis etmemiş, demiştir."

Not : Bu hadîsin isnadının sahîh ve ricalının sıkı oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

١٢٣٥ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،
عَنِ الْأَرْقَمِ بْنِ سُرْحَبِيلَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : لَمَّا مَرِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَضَهُ الَّذِي
مَاتَ فِيهِ ، كَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ . فَقَالَ « ادْعُوا لِي عَلِيًّا » قَالَتْ عَائِشَةُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ !
نَدْعُو لَكَ أَبَا بَكْرٍ ؟ قَالَ « ادْعُوهُ » قَالَتْ حَفْصَةُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! نَدْعُو لَكَ عُمَرَ ؟
قَالَ « ادْعُوهُ » قَالَتْ أُمُّ الْفَضْلِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! نَدْعُو لَكَ الْعَبَّاسَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَلَمَّا اجْتَمَعُوا
رَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ . فَنَظَرَ فَسَكَتَ . فَقَالَ عُمَرُ : فُؤُوءَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .
ثُمَّ جَاءَ بِلَالٌ يُؤَذِّنُهُ بِالصَّلَاةِ . فَقَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » قَالَتْ عَائِشَةُ :
يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ حَصِرٌ . وَمَتَى لَا يَرَاكَ ، يَبْكِي ، وَالنَّاسُ يَبْكُونَ .
فَلَوْ أَمَرْتُ عُمَرَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ . تَخْرُجَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى بِالنَّاسِ . فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً . تَخْرُجَ يَهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ . وَرَجُلَاهُ تَخْطَأَانِ فِي الْأَرْضِ . فَلَمَّا رَأَاهُ النَّاسُ

سَبَّحُوا بِأَبِي بَكْرٍ . فَذَهَبَ لِيَسْتَأْخِرَ . فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ أَيْ مَكَانَكَ . فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِهِ . وَقَامَ أَبُو بَكْرٍ . وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَأْتُمُ بِالنَّبِيِّ ﷺ ، وَالنَّاسُ يَأْتُمُونَ بِأَبِي بَكْرٍ . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : وَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْقِرَاءَةِ مِنْ حَيْثُ كَانَ بَلَغَ أَبُو بَكْرٍ . قَالَ وَكَيْعٌ : وَكَذَا السُّنَّةُ .

قَالَ : فَمَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ ذَلِكَ .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . إلا أن أبا إسحاق اختلط بآخر عمره وكان مدلسا . وقد رواه بالمتعنة . وقد قال البخاري : لا نذكر لأبي إسحاق شماعا من أرقم بن شرحبيل .

TERCEMESİ

1235) "... Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhumâ)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât ettiği hastalığında Âişe (Radıyallâhü anhá)'nın odasında idi. Bu esnâda :

— «Bana Ali'yi çağırın» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhá) :

— Yâ Resûlallah! Sana Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ı çağıralım (m1) dedi. O :

— «Onu çağırın» buyurdu. Hafsa (Radıyallâhü anhá) :

— Yâ Resûlallah! Sana Ömer (Radıyallâhü anh)'ı çağıralım (m1) dedi. O :

O :

— «Onu çağırın» buyurdu. Ümmü'l-Fadl (Radıyallâhü anhá) :

— Yâ Resûlallah! Sana Abbâs (Radıyallâhü anh)'ı çağıralım (m1) dedi. O :

— «Evet» buyurdu.

Bu zâtlar (O'nun yanında) toplanınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübârek başını kaldırıp baktı da bir şey söylemedi. Biraz sonra Ömer (Radıyallâhü anh) :

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından kalkıp gidiniz, dedi. Bilâhere namaz vaktinin geldiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirmek üzere Bilâl (Radıyallâhü anh) geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Cemâata namaz kıldırması için Ebû Bekir'e emrediniz.» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (Radiyallâhü anhâ) :

— Yâ Resûlallah! Gerçekten Ebû Bekir (Radiyallâhü anh), yufka yürekli, kırâattan tutuklu bir adamdır. Seni (namazda) göremeyeceği zaman ağlıyacak, cemâat da ağlıyacak. Cemâata namaz kıldırması için keşke Ömer (Radiyallâhü anh)'a emretsen, dedi. Sonra Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) çıkıp cemâata namaz kıldırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinde bir hafiflik hissederek iki adam arasında ve onlara dayanarak çıkıp (mescide) gitti. Onun ayakları yerde sürünüyordu. Cemâat Onu görünce Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ı tesbihle ikaz ettiler. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) da geri çekilmek için davrandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona işaret ederek :

— «Yerinde dur!» demek istedi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ileriye gelip Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın sağ tarafında oturdu. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh), ayakta durdu. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın namazına uyuyordu. İbn-i Abbas (Radiyallâhü anh) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın ulaştığı yerden kırâata başladı, demiştir.

Râvi Vekî : Sünnet böyledir, demiştir.

Râvi demiştir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hastalığında vefât etmiştir.”

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı sahih, ricaî da sıkı zâtlardır. Ancak şu var ki ; Râvî Ebû İshak, ömrünün sonunda rivâyetleri karıştırmıştı ve tedlisçi idi. Bunu da an'ane ile rivâyet etmiştir. Buhâri de : Biz Ebû İshak'ın Erkam bin Şurahbil'den hadis işittiğine dâir bir şey hatırlamıyoruz, demiştir.

İ Z A H İ

Bu bâbta rivâyet edilen Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini Buhâri, Müslim, Nesâi ve Tirmizi müteaddit senedlerle ve muhtelif lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Son iki hadis ise notlarda işaret edildiği gibi Zevâid türündendir.

Bütün rivâyetlerden anlaşılan mânâ şudur :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin odasında yatmış, hastalığı ağırlaşınca cemâata namaz kıldırması için Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'i tayin etmiştir. Âişe (Radiyallâhü anhâ) buna taraftar olmamış ve bu görevin Ömer (Radiyallâhü anh)'a verilmesini teklif etmiştir. Gerekçe olarak da Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın

yufka yürekli oluşu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerinde namaz kıldırması hâlinde ağılayacağı, okumaktan tutulacağı ve cemâata sesini duyuramayacağı gösterilmiştir. Bâzı rivâyetlere göre Hz. H a f s a (Radiyallâhü anhâ) da bu husûsta Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'yi desteklemiştir. Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin isteksizliğinin sebebi, kendisi tarafından şöyle açıklanmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emrine taraftar olmamanın sebebi şudur: Onun hayatında makamına geçecek bir kimse'nin halk tarafından sevilbileceğini düşünemezdim. Zannımca kim Onun makamında durursa halk Onu uğursuz sayacak ve sevmiyecektir. Bu nedenle bu işin babama verilmesine taraftar olmadım.' Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin bunu arzulamamasının ikinci sebebi şuydu: E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in hilâfete liyâkatını herkes biliyordu. Bu nedenle E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in namaz kıldırmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtının yaklaşması için bir alâmet sayılması ve böyle bir durumdan hoşlanmamasıydı.

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) ve arkadaşlarının, Y ü s u f (Aleyhisselâm)'un devrindeki kadınlara benzetilmesinin sebebi şudur:

Bilindiği gibi Z ü l e y h a , M ı s ı r kadınlarına ziyâfet çekerek son derece ikramda bulunmuştu. Fakat gâyesi onlara ziyâfet vermek değildi. Asıl gayesi, bu ziyafet vesilesiyle onlara Y ü s u f (Aleyhisselâm)'u göstermek ve beslediği aşk ateşi bakımından mâzur sayılmasının gerekliliğini ispât etmektir. Z ü l e y h a asıl maksadını gizlemişti. Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) de E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in namaz kıldırmasını istememesinin asıl sebebini gizlemiş başka sebepler göstermiştir. Maksada ulaşmak için fazla ısrarda bulunmak hususunda da Z ü l e y h a 'ya benzemiştir. Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) ve arkadaşlarının Y ü s u f (Aleyhisselâm)'un devrindeki kadınlara benzetilmesine âit hadis metnindeki cümlelerin şerhinde N e v e v î şöyle der: Yâni: Siz kadınlar istediğiniz bir şeyi ısrarla istemek dileğinize kavuşmak için peşine düşmek ve ona aşırı derece eğilmek hususunda o günkü kadınlara benziyorsunuz. Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin başvurusu bir ricâ, danışma ve yararlı olduğuna kanâat getirdiği husûsa işâret mâhiyetindedir. Bu anlamda ülü'l-emre başvurmanın câizliği hadisten anlaşılıyor. Bu tür mürâcaat, uygun ifâde ile olmalıdır.

Esif: Hadiste geçen bu kelime, çok üzgün, yufka yürekli ve çabuk ağlayan demektir.

Hasır: Tutuklu demektir. Yufka yürekliliğinden ve üzüntüsünden okuyamayacak duruma düşen kimse için bu kelime kullanılabilir.

Muhtelif rivâyetlerden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında E b ü B e k i r (Radiyallahü anh) üç gün ve toplam oniki vakit kıldırmıştır. Bu süre zarfında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir defa veya iki defa mescide çıktığı hususunda muhtelif rivâyetler vardır. İ b n - i H a c e r'in Ş â f i i'den olan rivâyetine göre bir defa olmuştur. M ü s l i m ve D â r e k u t n i'nin rivâyetlerine göre iki defa olmuştur. Bâzi rivâyetlere göre bir defa yatsı namazında, iki defa öğle namazında olmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in koluna girip Onu mescide götürülenlerle ilgili rivâyetler de muhtelifdir. Bâzi rivâyetlere göre götürülen zatlar, A b b â s (Radiyallahü anh) A l i (Radiyallahü anh)'dir. Bâzi rivâyetlere göre A l i (Radiyallahü anh) ve F a d l b i n A b b â s (Radiyallahü anh), diğer bir kısım rivâyetlere göre Ü s â m e b i n Z e y d (Radiyallahü anh) ile F a d l b i n A b b â s (Radiyallahü anh). Diğer bir kısım rivâyetlerde Â i ş e (Radiyallahü anhâ)'nin câriyesi B e r i r e (Radiyallahü anhâ) ile N ü v e b e (Radiyallahü anhâ)'dir.

N e v v e v i bu rivâyetlerin birleştirilmesi yolunda şöyle demiştir :

Rivâyetlerde isimleri geçen bu zâtlardan câriyeler oda içinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardım ederek oda kapısına kadar gitmesini sağlamışlar, ondan sonra erkek zâtlar nöbetleşerek Onun koluna girmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayılmasıyla ilgili cümle peygamberlerin bayılmasının câizliğine delâlet ediyor. Çünkü bayılmak da bir hastalıktır. Peygamberlerin hastalanması câizdir.

Müellifin rivâyetlerinin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide gidip E b ü B e k i r (Radiyallahü anh)'in yanına oturunca E b ü B e k i r (Radiyallahü anh) Ona uymuş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâata namaz kıldırıştır. Hattâ 1235 nolu hadiste belirtildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza girince E b ü B e k i r (Radiyallahü anh)'in okuduğu süreyi bıraktığı yerden okumaya devam etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu yerden namaz kıldırıldığı ve cemâata sesini duyuramadığı için E b ü B e k i r (Radiyallahü anh) mübelliglik yapmış oluyor. Şu halde cemâatın kendi namazlarında E b ü B e k i r (Radiyallahü anh)'in namazına uymalarından maksat, namazlardaki hareketlerde onu gö-

rüp örnek almalarıdır. Yoksa zannedildiği gibi onların E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'e uymaları değildir. Çünkü E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uyunca cemâatten olmuş olur. Cemâatin bir kısmının bir kısma uyması câiz değildir. Yâni imamın arkasında kılan bir kimseyi imam yapmak câiz değildir. Fakat bazı rivâyetlerde E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in cemâata namaz kıldırıldığı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in arkasındaki safta durduğu bildirilmiştir.

T i r m i z i 'nin bir rivâyetinde Â i ş e (Radiyallâhü anh) meâlen :

“Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'in arkasında oturarak namaz kıldı.” demiştir. E n e s (Radiyallâhü anh)'den rivâyet olunan diğer bir rivâyetle meâlen : “Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında üzerindeki elbiseye sarınmış olduğu halde Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'in arkasında oturarak namaz kıldı” demiştir.

Hulâsa bazı rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu yerde imam olarak, diğer bir kısım rivâyetlere göre E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'e uyararak namaz kılmıştır. Bütün rivâyetler sahih olduğuna göre öyle anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında iki defa mescide çıkmış, bir defasında imam, diğerinde memun olmuştur.

BU HADİSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yürüyemeyecek derecede hasta olduğu halde iki zâtın yardımıyla mescide çıkması cemâatla namaz kılmanın faziletinin büyüklüğüne delâlet vardır.

2. E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh) sahâbilerin en efdalıdır.

3. E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in imamlıktan geri çekilmek istemesi, büyüklere karşı saygılı olmanın gerekliliğine delâlet eder.

4. Ağlamak namazı bozmadır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh)'in yufka yürekli olup çabuk ağladığını bildiği halde onu imamlığa geçirmiştir. Namazın ağlamakla bozulup bozulmadığı hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki :

H a n e f î fıkıhçılara göre, cenneti ve cehennemi hatırlayarak sesle ağlayanın namazı bozulmaz. Fakat başına gelen bir mu-

sibet veyâ hastalığın verdiği ıztırap nedeniyle sesle ağlayanın namazı bozulur. M â l i k ve A h m e d'in de böyle dedikleri rivâyet olunmuştur.

Ş â f i i mezhebine göre sesle ağlamak veyâ inlemekle ağızdan iki harf çıkarsa namaz bozulur, yoksa bozulmaz. Ağlamak ve inlemek ister dünya hayatı ile ilgili olsun ister âhiretle ilgili olsun fark etmez.

5. Ş a ' b i bu hadislerin zâhirine bakarak cemâatın bir kısmının, bir kısmına uymasının câizliğini söylemiştir. Ancak yukarda anlattığım gibi mezkûr hadisler, buna delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelip namaza başlayınca O, imam olmuş, E b ü B e k i r (Radyallahü anh) mübelliğlik yapmıştır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak namaz kıldırıldığı ve hastalık nedeniyle sesini cemâata duyuracak durumda olmadığı için E b ü B e k i r (Radyallahü anh) O'nun tekbirlerini ve hareketlerini cemâata duyurmak görevini yapmıştır. Cemâat, namazını E b ü B e k i r'in namazına uydurmuştur.

6. İmamın tekbirlerini cemâata duyurmak câizdir. Yâni mübelliğlik yapmak meşrûdur.

7. Ayakta duranın, oturarak namaz kılana uyması câizdir. Bu husûsta gerekli izah bundan sonra gelen ikinci bâbta anlatılacaktır.

8. İmamın, cemâattan birisini yerine geçirmesi câizdir.

9. Peygamberlerin bayılması câizdir. Çünkü bayılmak da bir hastalıktır. Peygamberlerin hastalanması çeşitli belâlara mübtelâ olması câizdir. Ancak delilik, nefret ettirici veyâ tebliğ görevini gerektirici hastalıklar câiz değildir.

(۱۴۳) باب ما جاء في صلاة رسول الله ﷺ خلف رجل من أمته

143 — RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)İN,
ÜMMETİNDEN BİR ADAMIN ARKASINDA NAMAZ KILMASI
HAKKINDA GELEN (HADİS) BÂBİ

۱۲۳۶ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. ثنا أَبُو عَدِيٍّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،

عَنْ حَمْزَةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: تَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَانْتَهَيْنَا إِلَى الْقَوْمِ وَقَدْ صَلَّى بِهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَكْعَةً. فَلَمَّا أَحَسَّ بِالنَّبِيِّ ﷺ ذَهَبَ بِنَاخِرٍ.

فَأَوْمًا إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُتِمَّ الصَّلَاةَ . قَالَ « وَقَدْ أَحْسَنْتَ . كَذَلِكَ فَأَقْمَلُ » .

T E R C E M E S İ

1236) "... Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :

(Tebuk savaşı yolculuğunda bir gün sabah namazı vaktinde) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sahâbilerden) geride kalmıştı. Sonra ikimiz, kabileye yetiştik. O esnada Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh), cemâata (sabah farzından) bir rek'at kıldır-mış idi. Abdurrahman (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geldiğini hissedince geri çekilmeye davrandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı tamamlaması için ona işaret buyurdu. (Namazdan sonra) efendimiz, Abdurrahman'a :

«İyi ettin, böyle yap!» buyurdu."

İ Z A H İ

M ü s l i m bu hadisi Mesh ve İstihlaf bâblarında daha uzun metinler hâlinde rivâyet etmiştir.

Olayın T e b ü k seferinde vuku bulduğunu belirten M ü s - l i m 'in istihlaf bâbındaki rivâyette M u ğ i r e (Radıyalâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ayak yoluna gidişini ve sonra abdest alışı anlatarak bunun bitiminde şöyle der :

قَالَ الْمُغِيرَةُ فَأَقْبَلْتُ مَعَهُ حَتَّى نَجِدُ النَّاسَ قَدْ قَدَمُوا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فَصَلَّى لَهُمْ فَأَذْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِحْدَى الرُّكْعَتَيْنِ فَصَلَّى مَعَ النَّاسِ الرُّكْعَةَ الْآخِرَةَ فَلَمَّا سَلَّمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُتِمُّ صَلَاتَهُ فَأَفْرَعَ ذَلِكَ الْمُسْلِمِينَ فَأَكْثَرُوا التَّسْبِيحَ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتَهُ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ أَحْسَنْتُمْ أَوْ قَالَ قَدْ أَصَبْتُمْ يَغِيْطُهُمْ أَنْ صَلُّوا الصَّلَاةَ لَوْفِهَا

... قَالَ الْمُغِيرَةُ فَأَرَدْتُ تَأْخِيرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «دَعَهُ»

= "Muğire demiştir ki: Ben O'nunla beraber geldim. Nihâyet kâfileyi Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'ı imamlığa geçirmiş olup namaz kıldırırken bulduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sabah namazının) iki rek'atından birisine yetiştirdi ve bu

rek'ati cemâatla beraber kıldı. Abdurrahman (Radiyallâhü anh) selâm verince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazını tamamlamak üzere kalktı. Bu durum müslümanları telaşlandırdı. Bunun için de çok tesbih etmeye başladılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazını bitirince onlara döndü ve : «İyi ettiniz» veya «isâbet ettiniz» buyurdu. Namazı (ilk) vaktinde kıldıklarından dolayı onlara gıpta ediyordu.

Muğî'e (Radiyallâhü anh) demiştir ki : (Biz cemâata yetiştığımızde) Ben Abdurrahman'ı geri çekmek istedim. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bırak onu» buyurdu."

M ü s l i m 'in "Mesh" bahsindeki rivâyetinde metnin son kısmı şöyledir :

فَلَمَّا أَحَسَّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَهَبَ يَتَأَخَّرُ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ فَصَلَّى بِهِمْ
فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقُمْتُ فَرَكَعْنَا الرُّكْعَةَ الَّتِي سَبَقْتَنَا

= "Abdurrahman; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geldiğini hissedince geri çekilmeye başladı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Onlara namaz kıldirmaya devam et» diye işâret buyurdu. Abdurrahman namazın sonunda selâm verince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalktı. Ben de kalktım. Ve biz yetişemediğimiz rek'atı kıldık."

N e v e v i : "Bu hadiste bir çok ilmi mes'eleler vardır. Bunların bir kısmı şunlardır :

1. Üstün olanın kendisinden dün olana namazda uyması câizdir.
2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetinden birisinin arkasında namaz kılması câizdir.

3. Namazı ilk vakitte kılmak efdaldır. Çünkü bu olayda sahâbiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i beklemeden ilk vaktin faziletini kazanmak için vaktin başında namaz kılmışlar, Efendimiz de onları tasvip etmiştir.

4. İmam geciktiği takdirde onun iyi huylu olduğuna güvenen cemâat, başkasını imamlığa geçirebilir. Ama imam bundan eziyet duyar, veya bir nâhoş durum doğar ise cemâatın birisini imamlığa geçirmesi câiz değildir. Bu takdirde ayrı ayrı olarak herkes kendi başına namazını kılar, sonra cemâat durumu olursa, namazı tekrarlamak müstehaptır."

(۱۴۴) باب ما جاء في إمام جميل يؤتم به

144 — İMAM, KENDİSİNE UYULSUN, DİYE
İMAM EDİLİR (HÜKMÜ) HAKKINDA
GELEN HADİSLER BÂBİ

۱۲۳۷ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يَمُودُونَهُ . فَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ جَالِسًا . فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ قِيَامًا . فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « إِنَّمَا جُمِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ . فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا . وَإِذَا رَقَعَ فَارْقَعُوا . وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا » .

TERCEMESİ

1237) "... Aîşe (Radıyallâhü anhâ)'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bir ara) hastalandı ve ashâbından bir grup Onu ziyaret etmek üzere yanına girdiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu yerde namaza başladı. Ziyaretçiler de ayakta Ona uydular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturun diye onlara işâret etti. Namazdan çıkınca buyurdu ki :

«İmam, kendisine uyulsun diye imam edilir. Artık o, rükû'a vardığı zaman siz de varınız (başını rükû'dan) kaldırdığı zaman siz de (başınızı) kaldırınız. Ve oturarak namaz kıldığı zaman siz de oturarak namaz kılınız.»

۱۲۳۸ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صُرِعَ عَنْ فَرَسٍ فَجَحَشَ شِقَهُ الْأَيْمَنِ . فَدَخَلْنَا نَمُودُهُ . وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ . فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا ، وَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ قُمُودًا . فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ ، قَالَ « إِنَّمَا جُمِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ . فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا . وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا . وَإِذَا قَالَ : سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا : رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا . وَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُمُودًا أَجْمَعِينَ » .

TERCEMESİ

1238) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) attan düştü ve vücûdunun sağ tarafı berelendi. Biz Onu ziyâret etmek üzere yanına girdik. Bu arada namaz vakti geldi. Bize oturarak namaz kıldırıldı. Biz de oturarak arkasında namaz kıldık. Namazı bitince :

«İmam, kendisine uyulsun diye imam edilir. Şu halde o, tekbir aldığı zaman tekbir alınız, rûkû'a vardığı zaman rûkû'a varınız :

سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ dediği zaman : رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ deyiniz. Secde et-

tiği zaman secde ediniz ve oturarak namaz kıldığı zaman hepiniz oturarak namaz kılınız.» buyurdu."

İ Z A H I

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisini B u h â r i, M ü s - l i m, T i r m i z i, E b ü D â v ü d ve B e y h a k i de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı : "Bu hadiste söz konusu edilen hastalığın (bundan sonra gelen) E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisinde bildirilen attan düşme hastalığı olması muhtemeldir. Hadiste anlatılan namazın farz namaz olduğu anlaşılıyor. Çünkü E b ü D â v ü d ve başkalarının rivâyet ettiği C â b i r (Radiyallâhü anh)'in uzunca bir hadisinde şöyle denilmiştir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün Medine'de atlı olarak giderken bir hurma ağacının gövdesine çarpıp attan düştü ve ayağı yerinden çıktı. Biz Onu ziyâret etmek üzere yanına vardık. O sırada oturarak nâfile kılıyordu. Biz arkasında ayakta durarak Ona uyduk. Bize bir şey söylemedi. Sonra bir daha Onu ziyâret etmek üzere yanına vardık. Biraz sonra oturarak farz namaza başladı. Biz de ayakta Ona uyduk. Fakat bize işâret etti, biz de oturduk.", demiştir.

El-Menhel'in bahsettiği C â b i r (Radiyallâhü anh)'in hadisi 1240 numarada gelecek. Fakat biraz kısadır.

E n e s (Radiyallâhü anh)'in hadisini Kütüb-i Sitte sâhibleri, M â l i k ve B e y h a k i de rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste söz konusu edilen namaz, farz namazdır.

Hadisin : وَصَلَيْنَا وَرَاءَهُ قُعُودًا = "Biz oturarak Onun arkasında namaz kıldık." cümlesinin şerhinde el-Menhel yazarı : Yâni cemâat

Onun arkasında ayakta durduktan ve oturmaları için işaret buyurulduktan sonra, demek istenmiştir. Nitekim Â i ſ e (Radyallâhü anhâ)'nin hadisinde bu durum belirtilmiştir. Bunun içindir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste :

«İmam kendisine uyulsun diye imam edilir... İmam oturarak namaz kıldığı zaman hepimiz oturarak kılınız» diye beyanda bulunmuştur.

Bâzı rivâyetlerde : فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا = «ayakta namaz

kıldığı zaman ayakta namaz kılınız» cümlesi de vardır. Bundan sonra gelen Ebû Hüreyre (Radyallâhü anh) ve Câbir (Radyallâhü anh)'ın hadislerinde de bu cümle mevcuttur. İmam ayakta namaz kıldırırken arkasında namaz kılanın ayakta durması mecburiyeti, buna muktedir olması şartına bağlıdır. Ayakta duramadığı takdirde oturarak veyâ kolayına gelecek şekilde durabilir.

Hadisin zâhirine göre iftitah tekbirinde rûkû'a ve secdeye varışlarda cemâat, imamla beraber değil, onu takip etmekle mükelleftir.

İmam; رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ dediği zaman cemâatın; سَمِعَ اللَّهُ لِنِ حَمْدَهُ diyeceğine dâir cümlesi; imamın ilk cümleyi, cemaâtın da yalnız ikinci cümleyi söyleyeceğini hükme bağlamıştır. Ebû Hanîfe, Mâlikîler ve bir rivâyete göre Ahmed böyle demişlerdir. Şâfîi ve Hanbelî âlimlerine göre imamla cemâat, her iki cümleyi söylemelidir.

Bu iki hadis, cemâatın imama uymak mecburiyetinde olduğuna delâlet eder. Hattâ imam bir özür dolayısıyla oturarak namaz kılar- sa, hiç bir özrü olmasa dahi uyanların da oturarak namaz kılmaları gerekir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir. El-Menhel yazarı bu konuda özetle şöyle diyor :

«İshak, Evzâi, İbnü'l-Münzir ve Zâhiriye mezhebi mensupları: İmam namazı oturarak kılar-ken ayakta ona uymak câiz değildir, demişlerdir. İbn-i Hazm: Biz bununla hükmederiz. Ancak imamın yanında namaza durup mübellîglik yapan kişi muhayyerdur. Selefin cumhuru bizim gibi hükmetmiştir. Câbir, Üseyd bin Hudayr ve Ebû Hüreyre (Radyallâhü anhüm)'den de bu hüküm rivâyet edilmiştir. Sahâbilerden onlara muhâlefet eden bir kimse bilinmemektedir... demiştir. Hanbelîler de: Oturarak namaz kıldır- an imam, tâyin edilmiş imam veyâ devlet reisi olduğu takdirde oturarak namaz kıldığında,

özür olmayan kimselerin bile oturarak arkasında namaz kılmaları câizdir, demişlerdir.

Hanefiler, Şâfiiler, Sevri ve başkaları: Ayakta duramadığından dolayı oturarak namaz kılanın arkasında ayakta namaz kılmak câizdir ve özürlü olmayan cemâatın ayakta durması mecburidir, demişlerdir. Bunların delilleri Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin (1232 - 1233 nolu) hadisleridir. Bu bâbta rivâyet edilen hadislere gelince; bunların, Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadisleriyle mensuh olduğunu söylemişlerdir.

Ahmed bin Hanbel mensuhluk meselesini kabul etmiyerek hadislerin hükümlerinin ayrı ayrı durumlara âit olduğunu söylemiş ve böylece hadislerin arasını bulmuştur. Ona göre bu bâbtaki hadisler, görevli imamın bir hastalık nedeniyle oturarak kıldırmaya başladığı namaza âittir. Bu durumda cemâat oturarak ona uyarlar.

İkinci durum: Görevli imam ayakta namaza başladığı zaman cemâatın ayakta ona uyması gerekir. Namaz esnasında imamın oturarak devam etmesini gerektiren bir özür olsun olmasın netice değişmez. Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin hadisinde söz konusu durum böyledir. Çünkü bu hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) ayakta namaz kıldırmaya başlamış, namaz esnasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelip oturarak namazın kalan kısmını kıldırmaya başlamış, cemâat ayakta Onu takip etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cemâatın oturması için işâret etmemiş ve ayakta kılmalarına karşı susmakla bunu meşrû kılmıştır.

Mâlikiler'e göre ayakta durabilen kimsenin ayakta duramayan kimseye iktidası sahih değildir. Yâni mâzeret dolayısıyla oturarak namaz kılan kimseye ayakta durabilen kimse ne ayakta ne de oturarak uyamaz.

۱۲۳۹ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا هُشَيْمُ بْنُ بِشِيرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ ،

عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ .

فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا . وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا . وَإِذَا قَالَ : سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، فَقُولُوا :

رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِنْ صَلَّى فَأَتَمَّا فَصَلُّوا قِيَامًا . وَإِنْ صَلَّى فَأَعَدَّا فَصَلُّوا قُعُودًا . »

T E R C E M E S İ

1239) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre kendisi ; Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu, demiştir :

«İmam kendisine uyulsun diye imam edilir. Şu halde o iftitah tek-biri aldığı zaman tekbir alınız, rükû'a vardığı zaman rükû'a varınız, رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ dediği zaman; سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ namaz kılarsa, siz de ayakta kılınız ve eger oturarak namaz kılarsa siz de oturarak kılınız.»

١٢٤٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ الْبَصْرِيُّ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَصَلَّيْنَا وَرَأَاهُ وَهُوَ قَاعِدٌ ، وَأَبُو بَكْرٍ يُكَبِّرُ يُسْمِعُ النَّاسَ تَكْبِيرَهُ . فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا فَرَأَانَا قِيَامًا . فَأَشَارَ إِلَيْنَا فَقَعَدْنَا فَصَلَّيْنَا بِصَلَاتِهِ قُعُودًا . فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ « إِنْ كِدْتُمْ أَنْ تَفْعَلُوا فِعْلَ فَارِسٍ وَالرُّومِ . يَقُومُونَ عَلَى مُلُوكِهِمْ وَهُمْ قُعُودٌ . فَلَا تَفْعَلُوا . ائْتُمُوا بِأَمَّتِكُمْ . إِنْ صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا . وَإِنْ صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُعُودًا . »

T E R C E M E S İ

1240) .. Câbir (*Radıyallâhü anh*)'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) hastalandı. Biz Onun arkasında (farz) namaza durduk. Kendisi oturarak kılıyordu. Ebû Bekir (*Radıyallâhü anh*) de tekbir alarak Onun tekbirini cemâata duyuruyordu. Peygamber (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) bize baktı da bizi ayakta gördü. Bunun üzerine bize işâret buyurdu. Biz de oturduk ve oturarak namazımızı Onun namazına bağliyerek kıldık. O selâm verince :

«Neredeyse siz İranlıların ve Romalıların yaptığını yapacaksınız. Kralları otururken onlar kralları huzurunda ayakta dururlar. Sakın siz öyle yapmayınız, imamlarınıza uyunuz. Eğer imam ayakta kılarsa siz de ayakta kılınız ve eğer oturarak kılarsa siz de oturarak kılınız.» buyurdu."

İ Z A H İ

Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'nin hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de daha uzun metinler hâlinde

rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m de bunun benzerini rivâyet etmiştir.

C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m , E b ü D â v ü d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d 'un rivâyetinde bu hastalığın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in attan düşmesi ve bir hurma ağacı gövdesine çarpması neticesinde ayağının bilek mafsalsından çıkması hastalığı olduğu belirtilmiştir.

İmam ayakta veyâ oturarak namaz kıldırırken cemâatin nasil durmasının gerektiği hususundaki âlimlerin görüşlerini yukarda beyan ettiğim için oraya mürâcaat tavsiye olunur.

(۱۴۵) باب ما جاء في القنوت في صلاة الفجر

145 — SABAH FARZINDAKİ KUNÛT HAKKINDA
GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۲۴۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ ، سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ ؛ قَالَ ، قُلْتُ لِأَبِي : يَا أَبَتِ ! إِنَّكَ قَدْ صَلَّيْتَ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبَى بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ مَا هُنَا بِالْكُوفَةِ ، نَحْنُ مِنْ خَمْسِ سِنِينَ . فَكَانُوا يَقْتُنُونَ فِي الْفَجْرِ ؟ فَقَالَ : أَيْ بُنَى ! أَخْبَرْتُ .

T E R C E M E S İ

1241) "... Ebû Mâlik el-Eşcâi Said bin Tarık (133) (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :

Ben babam (Tarık)'a :

Ey babam! Şüphesiz sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) (arkasında) ve beş yıl kadar burada Kûfe'de Ali (Radıyallâhü anh) arkasında na-

(133) Ebû Mâlik Sa'd bin Târik el-Eşcâi el-Kufi (R.A.) babası Târik ve Enes bin Mâlik (R.A.)'dan rivâyet etmiş, kendisinden de Şu'be ve Sevrî rivâyet etmişlerdir. Ahmed ve İbn-i Muin onu sıkı saymışlardır. Hicri 140 yılı dolaylarına kadar yaşamıştır. Kütüb-i Sitte sahibleri onun rivâyetlerini almışlardır. (Hulâsa : 134)

Tarık bin Eşyem İbn-i Mes'ud (R.A.) sahâbîdir. 14 hadisi vardır. Müslim iki hadisini, diğerleri de iki hadisini almışlardır. Kendisinden de oğlu Ebû Mâlik (R.A.) rivâyet etmiştir. (Hulâsa : 178)

maz kıldın. Bu zâtlar sabah namazında Kunût (duâsını) okurlar (mı) dı? dedim. Babam :

Ey oğulcuğum! Muhdestir (= sonradan icad edilmiştir.) dedi."

İ Z A H I

T i r m i z i , N e s â i ve A h m e d de bunu rivâyet etmişlerdir. N e s â i 'nin rivâyetinde T â r ı k (Radiyallâhü anh)'in cevabı meâlen şöyledir :

"Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kıldım. Kunût okumadı, Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) arkasında namaz kıldım Kunût duâsı okumadı, Ömer (Radiyallâhü anh)'in arkasında namaz kıldım. Kunût okumadı, Osman (Radiyallâhü anh)'in arkasında namaz kıldım Kunût okumadı. Ey oğulcuğum şüphesiz sabah namazında Kunût okumak bir bid'attır.

T i r m i z i , müellifin rivâyetinin mislini zikrettikten sonra : Bu hadis, hasen - sahihtir. İlim ehlinin ekserisinin uygulaması buna göredir. S ü f y a n - ı S e v r i demiş ki : 'Eğer kişi Kunût okusa güzel olur, okumasa yine güzel olur. S ü f y â n okumamayı seçmiştir. İ b n ü ' l - M ü b â r e k sabah namazında Kunût okumak görüşündedir, demiştir.

T i r m i z i 'nin şerhi Tuhfe'de : "Bu hadis, Kunût'un meşrû olmadığına delâlet eder. Âlimlerin ekserisi bu görüştedirler. Bunlar, bir müsibet başa geldiğinde Kunût okumanın meşrûluğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Tercihe şâyan görüş Kunût'un musibetler zamanına mahsus olması ve böyle hallerde yalnız sabah namazında değil her namazda okunmasıdır. E l - I r â k i bu kavli E b ü B e k i r , Ö m e r , O s m a n ve A l i (Radiyallâhü anhüm)'den hikâye etmiş ve : 'Bu zâtlardan Kunût'un okunması sahih rivâyetle sâbit olmuştur. Bir şeyin olduğu ve olmadığı yolunda rivâyetlerde çelişki olduğu zaman o şeyin olduğu rivâyetine öncelik verilir, demiştir.' diye bilgi vermiştir."

Musibet zamanında Kunût okunur, diyen âlimlere göre bu hadis, musibet olmadan Kunût okumanın meşrû olmadığını beyan eder.

۱۲۴۲ - حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ نَصْرِ الصَّبَّيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، زُنْبُورٌ . ثنا عَنَبَسَةُ

ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْقَنُوتِ فِي الْفَجْرِ .

فی الروائد : إسناده ضعيف . قال الدارقطني : محمد بن يعلى وعنبسة بن عبد الرحمن وعبد الله بن نافع ، كلهم ضعفاء . ولا يصح لنافع سماع من أم سلمة .

T E R C E M E S İ

1242) "... Ümmü Seleme (*Radıyallâhü anhâ*)'dan ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **sabah** namazında **Kunût** okumaktan menedildi (veyâ Kunût okumayı menetti.)"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu hadisin isnadı zayıftır. Seneddeki râvilerden Muhammed bin Ya'lâ, Anbese bin Abdirrahman ve Abdullah bin Nâfi'in zayıf olduklarını, kezâ Nâfi'in Ümmü Seleme (R.A.)'den hadis işittiğinin sahîh olduğunu Dârekutnî söylemiştir.

İ Z A H İ

Zevâid türünden olan bu hadisi **Beyhakî** ve **Dârekutnî** de rivâyet etmişlerdir.

Hadisteki : نهي fiili "**Nühiye**" okunursa mânâsı : "**Menedildi**"; bu fiil "**Nehâ**" okunursa mânâsı "**Menetti**" olur. Zâhir olan ilk okunuştur. Buna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kunût okumaktan menedilmesi ile şu olayın kastedildiği **Sindi**'de belirtilmiştir.

Gelen rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kunût duâsında bâzı müşriklere bedduâ ederdi. Bunun üzerine :

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ âyeti indi.'

Bu **hâri**'nin rivâyetine göre **İbn-i Ömer** (*Radıyallâhü anh*) şöyle demiştir :

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Uhud savaşında yaralanıp dişi kırılınca) sabah namazının son rek'atında rûku'dan başını kaldırıp; سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ dedikten sonra Allahım! Filana, filana ve filana lânet et! diye bedduâ ettiğini işittim. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) :

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ...

= "Allah'ın o müşriklerin tevbelerini kabul etmesi veya onları tâzip etmesi işiyle senin bir ilişkin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir." âyetini indirdi." (134)

B u h â r i ' n i n hadisinde filan, filan, diye aleyhlerinde bedduâ edildiği haber verilen üç müşrikin S a f v â n b i n Ü m e y y e , S ü h e y l b i n A m r ve H â r i s b i n H i ş â m oldukları B u h â r i ' n i n bir rivâyetinde açıklanmıştır. Bunların üçü de sonradan M e k k e fethinde müslümanlığı kabul etmişlerdir. B u h â r i ' n i n bir rivâyetine göre; E n e s (Radiyallâhü anh) şöyle demiştir :

"Uhud günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başı yarıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Peygamberini yaralayan bir kavim nasıl iflâh olur.» buyurdu.

Bunun üzerine : لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ âyeti indi.

Hadisteki : نَهَى fiili "Nehâ" diye okunduğunda hadisin mânâsı :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında Kunût okumayı yasaklamıştır." desek olur ve hadis sabah namazında Kunût okunmaz diyenler için bir delil olur. Ancak senedinin zayıflığı yukarda belirtilmiştir.

١٢٤٣ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْهُمِيُّ . ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . ثنا هِشَامٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ،

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، كَانَ يَقْنُتُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ . يَدْعُو عَلَى حَيٍّ مِنْ أَخْيَاءِ الْعَرَبِ ، شَهْرًا . ثُمَّ تَرَكَ .

T E R C E M E S İ

1243) "... Enes bin Mâlik (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazında bir ay Kunût (duâsını) okuyup (onda) Arap topluluklarından bir topluluğa bedduû ediyordu. Sonra bıraktı."

İ Z A H I

M ü s l i m , E b ü D â v ü d , N e s â i , A h m e d ve B e y h a k i de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. E b ü D â v ü d ' u n rivâyetinde E n e s (Radiyallâhü anh) şöyle demiştir : "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , bir ay Kunût okudu sonra terketti"

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Farz namazlarda bir ara okunmuş olan Kunût'un sonradan nes-hedildiğini söyleyen H a n e f î âlimleri bu hadîsi de delil göster-

mişlerdir. Lâkin Kunut'un neshedildiğine delâlet etmez. Çünkü hadiste anılan ayda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Arap topluluklarından bir topluluk aleyhinde bedduâ etmiş, sonra bedduâ etmeyi terketmiştir. Hadisten kasdedilen mânâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklere bedduâ etmeyi bırakmasıdır. Yoksa, Kunut okumayı tamamen bırakması değildir."

Bu duruma göre hadisin : **ثُمَّ تَرَكَ** cümlesinin mânâsı : "Sonra bedduâ etmeyi bıraktı." demektir.

H â k i m ve D â r e k u t n i 'nin müteaddit yollarla yaptıkları rivâyetlere göre E n e s (Radiyallahü anh) şöyle demiştir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir ay Kunut okuyup müşriklere bedduâ etti. Sonra bıraktı. Sabah namazında ise dünyadan ayrılıncaya kadar Kunut okumaya devam etti."

Sabah namazında Kunut okunmaz diyen H a n e f i âlimleri buraya meâlini aldığım ve H â k i m ile D â r e k u t n i 'nin rivâyet ettikleri hadisin senedlerinin zayıf olduğunu söylemişler ve bâbımızda geçen yukardaki hadisin : **ثُمَّ تَرَكَ** cümlesini zâhir olan mânâsına göre kabul etmişlerdir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonradan Kunut okumayı terketti.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in farz namazlarda Kunut okuması ile ilgili olarak E n e s (Radiyallahü anh)'den müteaddit ve muhtelif rivâyetler mevcuttur. Bâzı rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edinceye kadar sabah namazında Kunut okumaya devam etmiş, diğer bâzı rivâyetlere göre yalnız bir ay Kunut okumuştur. Bu nedenle H â f ı z , et-Telhis'de : E n e s (Radiyallahü anh)'den Kunut'la ilgili yapılan rivâyetler muhtelifdir. Bunları delil göstermemek gerekir, demiştir.

El-Hediy yazarı ise : E n e s (Radiyallahü anh)'den rivâyet edilen hadislerin tümü sahihtir. Aralarında ihtilâf yoktur. Kunut'un bir ay okunduğuna dâir rivâyetlerden maksat, bâzı müşriklere yapılan bedduânın bir ay sürdüğü ve sonra terkedildiğini belirtmektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dünyadan ayrılıncaya kadar Kunut'a devam ettiğine dâir rivâyetler ise rûku'dan kalkınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hamd, senâ, zikir ve duâda bulunduğunu ifâde ederler. demiştir.

Hadiste geçen "Hayy" kelimesi topluluk ve cemâat demektir. Bunun çoğulu "Ahyâ",dır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ay süre ile aleyhlerinde bedduâ ettiği Arap topluluğunun kimler olduğu ve bedduâya sebep olan olay B u h â r i'nin yine E n e s (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadisten anlaşılıyor :

"(Beni Süleyman kabilesinin birer kolu olan) Ri'l, Zekvân ve Usayya, kendi düşmanlarına karşı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yardım istediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de, 'zamanlarının okuyucuları' diye adlandırdığımız yetmiş kişilik Ensârilere onların yardımına gönderdi. Bu sahâbiler, gündüz odun toplayıp rızıklarını temin ederler, geceleyin de ibâdetle meşgul olurlardı. Bu zatlar gidip nihâyet Maûna kuyusunun yanına varınca, yardıma çağıran mezkûr müşrikler bunları hâince katledip büyük zulüm ettiler. Acı haberi duyan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay süre ile sabah namazında Ri'l, Zekvân, Usayya ve Beni Lehyân topluluklarına bedduâ etti. Enes (Radiyallâhü anh) demiştir ki : Biz (şehid edilen) bu sahâbiler hakkında inen;

يَلْعَوْنَا عَنْ قَوْمِنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضَىٰ عَلْنَا وَأَرْضَانَا = «Bizim Rabbımıza

kavıştuğumuzu, O'nun bizden razı olduğunu ve bizi memnun ettiğini bizden kavmimize tebliğ ediniz.» âyeti okuduk. Sonra bu âyet neshedildi. Kunut duâsının okunmasına başlamaya bu olay sebep oldu."

SABAH NAMAZINDA KUNUT OKUNUP OKUNMIYACAĞI HUSÛSUNDAKİ DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞÜ

Bu husûsta geniş izahat 1117 ve 1120 nolu bâblarda verilmiştir. Burada özetle şunu ifâde edeyim :

1. E b ü H a n î f e , A h m e d ve diğer bâzı âlimlere göre sabah namazında Kunut yoktur.
 2. Ş â f i i 'y e göre sabah namazının ikinci rek'atında rûku'dan sonra Kunut okumak sünnettir.
 3. M â l i k 'e göre rûku'dan önce Kunut okunur.
- Bu zâtların hepsinin delilleri mâlumdur. Hadis kitaplarının şerhlerinde uzun uzadıya anlatılmıştır.

Müslümanların başına bir musîbet geldiğinde, ilim ehlinin ekserisince bütün vakit namazlarında Kunut okumak meşrûdur. Musî-

bet olmadığında öğle, ikindi, akşam ve yatsı farzlarında Kunut okunmaması hususunda ittifak vardır. Musibet yokken sabah namazında Kunut okunup okunmayacağı hususundaki ihtilâf ise yukarda zikredilmiştir.

۱۲۴۴ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . تَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : لَمَّا رَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ قَالَ « اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ ، وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ ، وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَيْمَةَ ، وَالْمُسْتَضْمَفِينَ بِمَكَّةَ . اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ ، وَاجْلُمْ أَعْلَانَهُمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ . »

T E R C E M E S İ

1244) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazın (ın ikinci rûkuun)dan başını kaldırınca :

«Allahımı! El-Velid bin el-Velid'i, Seleme bin Hişâm'ı, Ayyâş bin Ebi Rabia'yı ve Mekke'de bulunan zayıf mü'minleri kurtar. Allah'ımı! Mudar kabilesine şiddetli baskı yap (= helâk et, azap ver.) Yûsuf (Aleyhisselâm)'ın kıtlık seneleri gibi onların başına kıtlık yıllarını getirmekle tazip et.» diye duâ etti."

İ Z A H I

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde, mezkûr Kunut ve bedduânın yatsı namazında okuduğu belirtilmiştir. Müslim'in rivâyetinde yatsı veya sabah namazı kaydı yoktur. Yâni oradaki rivâyette: 'Namaz kelimesi umumi olarak geçmektedir. Kurtuluşları için duâ edilen zâtlardan :

El-Velid bin el-Velid (*Radıyallâhü anh*), Halid bin el-Velid (*Radıyallâhü anh*)'ın kardeşidir. Bedir savaşında müşriklerden yana savaşa katılmış ve esir edilmişti. Dört bin dirhem vermekle serbest bırakılmıştı. Bunun akabinde müslümanlığı kabul edince kendisine: Fidyeye ödmeden önce müslüman olseydin daha iyi olmaz mıydı? denilmiş, kendisi de: Esirlikten kurtulmak için müslümanlığı kabul ettiğimi sanacaktınız da ondan dolayı,

diye cevap vermiştir. Müşrikler kendisini M e k k e 'de yakalayıp hapsedmişlerdi. Hadiste isimleri geçen diğer iki zatla sözleşip M e k k e 'den kaçmayı başarmışlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların kaçtıklarına muttali olunca kurtuluşları için duâ etmiştir. N i s â b u r i 'nin C â b i r (Radiyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayının 15. günü duâ etmeye başlamıştır.

S e l e m e b i n H i ş a m (Radiyallâhü anh), E b ü C e h i l 'in kardeşidir. İlk müslümanlardan olup H a b e ş i s t a n 'a hicret edenlerdendir. M e k k e 'ye döndükten sonra E b ü C e h i l onun kurtuluşu için duâ ederdi. B e d i r savaşından sonra iki arkadaşıyla birlikte kaçmayı başarmıştı. M ü t e savaşında bulunmuş ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edinceye kadar, M e d i n e 'den ayrılmamıştır. E b ü B e k i r (Radiyallâhü anh) devrinde Ş a m dolaylarında Bizanslılarla yapılan savaşlara katılmış ve nihâyet Ö m e r (Radiyallâhü anh) devrinde Ş a m dolaylarında sürdürülen savaşta, hicretin 14. yılı M u h a r r e m ayında şehid olmuştur.

A y y â ş b i n E b i R a b i a A m r b i n e l - M u ğ i r e e l - M a h z u m i (Radiyallâhü anh) de M e k k e müşriklerinden çok işkence ve eziyet gören ilk müslümanlardandır. H a b e ş i s t a n 'a hicret etmiş zatlardandır. Bir kaç hadisi vardır. E n e s ve A b d u r r a h m a n b i n S â b i t (Radiyallâhü anhümâ) kendisinden rivâyette bulunmuşlardır. Y e r m u k veya Y e m â m e savaşında şehid olmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e k k e 'de bulunan zayıf mü'minler için de duâ etmiştir. Çünkü M e k k e müşrikleri nüfuzlu olmayan bazı mü'minlerin M e d i n e 'ye göç etmelerine imkân vermemiş ve insanlık dışı zulüm ile işkence yapmayı revâ görmüşlerdir. A m m a r, babası Y a s i r, anası S ü m e y y e ve B i l â l - i H a b e ş i (Radiyallâhü anhüm), M e k k e müşriklerinin mezâlimine uğrayanlardandırlar. Bunlara ve arkadaşlarına yapılan işkenceleri anlatmak cildleri doldurur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadiste bedduâ ettiği bildirilen M u d a r ise bir müşrik kabilenin adıdır. Dedeleri M u d a r ismi ile tanınırdı. K u r e y ş müşrikleri anılan M u d a r 'ın torunlarıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e k k e 'nin müşrik Kureyşlerine bedduâ ederdi. Çünkü işkencelerin ekserisi onlardan geliyordu.

Hadiste geçen "Vat'at" kelimesinin lûgat mânâsı ayakla basmaktır. Burada helâk ve tazip etmek mânâsı kastedilmiştir.

"Sinin" kelimesi "Sene"nin çoğuludur. Sene : Yıl, Sinin de yıllar demektir. Senenin asıl mânâsı kıtlıktır. Y ü s u f (Aleyhisselâm)'un seneleri ile; **ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعُ شِدَادٍ** = «Sonra o bolluk yılların ardından yedi şiddetli — kıtlıkla dolu yıl — gelir ki (135).» âyetinde geçen yedi kıtlık yılları kastedilmiştir. K a s t a l â n i : Bu yıllara Y ü s u f (Aleyhisselâm)'un yılları demenin sebebi Y ü s u f (Aleyhisselâm)'un bu süre boyunca halkın işleri ve ihtiyaçları ile meşgul olmasıdır, demiştir. Söz konusu kıtlık yılları ile ilgili geniş malûmat için tefsir kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.

Efendimizin, M e k k e müşriklerinin başına böyle kıtlığın gelmesi için yaptığı bedduâ kabul olmuştur. Nitekim B u h â r i, İ b n - i M e s ' ü d (Radıyallâhü anh)'den şunu rivâyet etmiştir :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke müşriklerinin İslâmiyet'e sırt çevirdiklerini görünce :

"Allah'ım! Yûsuf'un yedi (kıtlık) yılı gibi bunların başına yedi (kıtlık) yılı gönder." diye bedduâ etti. Bunun üzerine Kureys'i öyle bir kıtlık yakaladı ki her türlü bitkiyi götürdü. Hattâ öyle (bir durum) oldu ki halk derileri, murdar hayvan etlerini ve lâşeleri yemeye başladılar. Açlıktan gözleri kararmış olan halk semâya baktıkları zaman duman görürlerdi..."

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurtuluşları için duâ buyurduğu zatlar da kurtularak sâlimen M e d i n e'ye vardılar. Nitekim E b ü D â v ü d'un rivâyetinde bu hadisin sonunda şu ilâve vardır :

"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü .anh), demiştir ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün sabah namazında bu zatların kurtuluşu için duâ etmedi. Ben bunu O'na anlattım bunun üzerine bana buyurdu ki : «Sen onları görmüyor musun? Onlar geldiler.»"

(۱۴۶) باب ما جاء في قتل الحية والمقرب في الصلاة

146 — NAMAZDA YILAN VE AKREBİ ÖLDÜRMEK
HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBİ

۱۲۴۵ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ سَفْيَانَ

ابْنَ عُيَيْنَةَ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ صَنْفَعَةَ بْنِ جَوْسٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛
أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْأَسْوَدَيْنِ فِي الصَّلَاةِ : الْقُرْبَ وَالْحَيَّةَ .

T E R C E M E S İ

1245) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu siyah iki hayvanı, akrep ve yılanı namazda öldürmeyi emretmiştir."

İ Z A H İ

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim, Ahmed ve İbn-i Hibbân da bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadiste siyah sıfatı zikredilmiş ise de hüküm umumîdir. Yâni rengi ne olursa olsun yılan ve akrebi öldürmek meşrûdur. Araplar genellikle yılanı "siyah hayvan" dedikleri ve akreb de bununla birlikte zikredildiği için veyâhut M e d i n e Akrebinin rengi siyaha kaçtığı için "siyah" sıfatı zikredilmiştir.

Hadis, namazda yılan ve akrebi öldürmenin mekruhluk olmaksızın câizliğine delâlet eder. Öldürmek işi bir vuruşta olsun, fazla hareketle olsun farketmez. M â l i k i l e r bununla hükmetmiştir. Ancak onlara göre bu hayvanlar namaz kılana eziyet edecek durumda ise öldürülür. Aksi takdirde bunları namazda öldürmek mekruhtur. H a s a n'ın Ebû H a n i f e'den olan rivâyeti de budur.

H a n e f i âlimlerine göre bu hayvanları namazda öldürmek câizdir. Bunda kerâhet yoktur. Öldürmek için az hareket ile çok hareket arasında bir fark yoktur.

Ş â f i i l e r'e göre bunları öldürmek için fazla harekete ihtiyaç olursa namaz bozulur. Az hareketle öldürülürse bir sakınca yoktur.

H a n b e l i l e r'in sözlerinin zâhirine göre bu hayvanları öldürmek hususunda az hareket ile çok hareket arasında fark yoktur.

El-Menhel yazarı : Çok zarar veren ve öldürülmesi mübah olan diğer hayvanlar, yılan ve akreb hükmündedir, demiştir.

۱۲۴۶ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ ، وَالْمُبَاسُ بْنُ جَمْفَرٍ ؛ قَالَا :

ثَنَا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ الدَّهَّانُ . ثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : لَدَغَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَقْرَبٌ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ . فَقَالَ « لَمَنْ اللَّهُ الْعَقْرَبُ . مَا تَدْعُ الْمُصَلَّى وَغَيْرَ الْمُصَلَّى . اقْتُلُوهَا فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ » .

فی الزوائد : فی إسناده الحكم بن عبد الملك ، وهو ضعيف . لكن لا ينفرد به الحكم . فقد رواه ابن خزيمة في صحيحه عن محمد بن بشار ، عن محمد بن جعفر ، عن شعبة ، عن قتادة ، به . وقال : قد رواه الترمذی من حديث أبي هريرة وقال : حديث حسن . وفي الباب عن ابن عباس وأبي رافع .

TERCEMESİ

1246) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılariken Onu akrep soktu. Bunun üzerine :

«Allah akrebe lânet etsin. Namaza duranı ve başkasını bırakmaz. Onu harem (mıntıkası)da ve hill (harem dışındaki yer)de öldürünüz.» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında el-Hakem bin Abdülmelek bulunur. Bu, zayıf bir râvidir. Fakat bu râvi tek başına kalmıyor. Çünkü İbn-i Huzeyme kendi sahihinde bu hadisi sırayla : Muhammed bin Beşşâr'dan, (O da) Muhammed bin Ca'fer'den, (O da) Şu'be'den, (O da) Katâde'den bunun mislini rivâyet etmiştir. Tirmizî de bunu Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet ederek : Bu hadis hasendir. Bu bâbta İbn-i Abbas (R.A.) ve Ebû Râfi' (R.A.)'den de rivâyet vardır, demiştir.

۱۲۴۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ . ثَنَا مَنَّادٌ ، عَنْ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ ،

عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَتَلَ عَقْرَبًا وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ .

فی الزوائد : فی إسناده مندل ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

1247) "... Râfi' (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken bir akrebi öldürmüştür."

Not : Bunun senedindeki râvi Mendel'in zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

**SÜNEN-İ İBN-İ MÂCE VE TERCEMESİ ŞERHİ'NİN ÜÇÜNCÜ
CİLDİ BURADA BİTTİ.**

**DÖRDÜNCÜ CİLDİ "SABAH NAMAZINDAN SONRA VE
İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA NAMAZ KILMAKTAN NEHİY
BÂBİ" İLE BAŞLAYACAKTIR.**

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

5	Namazı lâyıkı veçhile edâ etmek ve ondaki sünnetler kitabı	5
1	Namazı başlamak bâbı	5
	803— No.lu Ebû Hürmejd el-Saidî (R.A.) hadisi	5
	İZAHI	5
	804— No.lu Ebû Said-i Hudrî (R.A.) hadisi	7
	İZAHI	7
	805— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	8
	İZAHI	8
	806— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	10
	İZAHI	10
	İftitah duâsı hakkında âlimlerin görüşleri	11
2	Namazda istiâze çekmek bâbı	13
	807— No.lu Cübeyr b. Mut'im (R.A.) hadisi	13
	İZAHI	13
	808— No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi	15
	Kırâattan önce istiâze	15
	I — İstiâzenin hükmü	15
	II — İstiâze yeri	16
	III — İstiâzenin lafzı	16
	IV — İstiâzeyi açıktan çekmek	17
	V — İstiâzenin tekrarlanması	17
3	Namazda sağ eli sol elin üzerine koymak bâbı	17
	809— No.lu Hülb b. Adî (R.A.) hadisi	17
	810— No.lu Vâil b. Hücr (R.A.) hadisi	18
	811— No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi	18
	İZAHI	18
	El bağlamanın şekli	19
4	Kırâata başlamak bâbı	20
	812— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	20
	813— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	20

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	814—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	21
	815—	No.lu Abdullah b. el-Mugaffel (R.A.) hadisi	21
		İZAHI	22
5		Sabah namazındaki kırâat bâbı	26
	816—	No.lu Kutbe b. Mâlik (R.A.) hadisi	26
	817—	No.lu Amr b. Hüreys (R.A.) hadisi	26
	818—	No.lu Ebû Berze (R.A.) hadisi	27
	819—	No.lu Ebû Katâde (R.A.) hadisi	27
	820—	No.lu Abdullah b. es-Sâib (R.A.) hadisi	27
		İZAHI	28
		İlk rekati ikinci rekatten fazla uzatmak hakkında âlimlerin görüşleri	29
		Bu hadislerin fıkıh yönü	31
		İki hâl tercemesi	31
6		Cuma günü sabah namazındaki kırâat bâbı	32
	821—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	32
	822—	No.lu Sa'd b. Ebi Vakkas (R.A.) hadisi	32
	823—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	33
	824—	No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi	33
		İZAHI	34
7		Öğle ve ikinci namazlarındaki kırâat bâbı	37
	825—	No.lu Kaz'a (R.A.) hadisi	37
	826—	No.lu Ebû Mâmer (R.A.) hadisi	37
	827—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	38
	828—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	39
		İZAHI	39
		Habbâb (R.A.)'ın hadisinin fıkıh yönü	40
8		Öğle ve ikinci namazlarında zaman zaman âyeti açıktan okuma bâbı	43
	829—	No.lu Ebû Katâde (R.A.) hadisi	43
	830—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	43
		İZAHI	44
9		Akşam namazındaki kırâat bâbı	45
	831—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	45
		İZAHI	45
	832—	No.lu Cübeyr b. Mut'im (R.A.) hadisi	46
		İZAHI	47
	833—	No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadisi	48
		İZAHI	49
10		Yatsı namazındaki kırâat bâbı	51
		Yatsı namazındaki kırâat bâbı	51
	834—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	51
	835—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	52
	836—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	52
		İZAHI	52
11		İmamın arkasında iken okumak bâbı	53

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	837—	No.lu Ubâde b. es-Sâmit (R.A.) hadisi	53
		İZAHI	54
		Namazda Fâtiha okumak farz mı?	55
		Cumhurun Hanefî Âlimlerine cevâbı	56
		Fâtiha her rek'atte farz mı?	57
	838—	No.lu Ebu's-Sâib (R.A.) hadisi	59
		İZAHI	59
	839—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	61
		İZAHI	61
		Zammı sûre okumak gerekir mi?	62
	840—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	63
		İZAHI	63
	841—	No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadisi	63
		İZAHI	63
	842—	No.lu Ebu'd-Derdâ (R.A.) hadisi	64
		İZAHI	64
	843—	No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi	65
		İZAHI	66
12		İmamın iki sektesi bâbı	67
	844—	No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadisi	67
	845—	No.lu Hasan-ı Basrî (R.A.) hadisi	68
		İZAHI	68
		Hasan-ı Basrî (R.A.)'ın hâl tercemesi	68
13		İmam okuduğu zaman susunuz bâbı	71
	846—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	71
		İZAHI	71
	847—	No.lu Ebû Mûsa el-Eş'arî (R.A.) hadisi	73
		İZAHI	73
	848—	No.lu İbn-i Ükeyme (R.A.) hadisi	75
	849—	No.lu İbn-i Ükeyme (R.A.) hadisi	76
		İZAHI	76
	850—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	78
		İZAHI	79
		Âlimlerin İmama uyanın Fâtiha okuyup okumaması hak- kındaki görüşleri	79
		Dört mezhebin görüşleri	82
14		Âmin-i açık sesle söylemek bâbı	83
	851—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	84
	852—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	84
		İZAHI	84
		Dört mezhebin, âmin denmesi hakkındaki görüşleri	87
	853—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	88
		İZAHI	89
	854—	No.lu Ali b. Ebî Talib (R.A.) hadisi	90
	855—	No.lu Vâil b. Hücr (R.A.) hadisi	90
		İZAHI	90
	856—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	91

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	857—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	91
		İZAHI	91
15		Kişinin rükû'a gittiği ve rükûdan başını kaldırdığı zaman ellerini kaldırması bâbı	92
	858—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	92
	859—	No.lu Mâlik b. Hüveyris (R.A.) hadisi	93
		İZAHI	93
		El kaldırmanın hikmeti	95
		Rükûa giderken ve ondan kalkarken el kaldırılması hükmü	96
		El kaldırmanın delilleri	97
		İki hadisin fıkıh yönü	100
	860—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	101
		İZAHI	101
	861—	No.lu Umeyr b. Habîb (R.A.) hadisi	102
		İZAHI	102
	862—	No.lu Muhammed b. Amr b. Atâ (R.A.) hadisi	103
		İZAHI	104
	863—	No.lu Abbâs b. Sehl-i Sâidi (R.A.) hadisi	105
		Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâid'in hâl tercemesi	105
	864—	No.lu Ali b. Ebî Tâlib (R.A.) hadisi	106
		İZAHI	106
	865—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	107
		İZAHI	107
	866—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	108
	867—	No.lu Vâil b. Hücr (R.A.) hadisi	109
		İZAHI	109
	868—	No.lu Ebû Zübeyr (R.A.) hadisi	110
16		Namazda rükû bâbı	110
		Ebû Zübeyr el-Mekki'nin hâl tercemesi	110
		İbrâhim b. Tahmân b. Şuayb el-Herevî'nin hâl tercemesi	111
	869—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	111
	870—	No.lu Ebû Mes'ud'un (R.A.) hadisi	111
	871—	No.lu Ali b. Şeybân (R.A.) hadisi	111
		İZAHI	112
	872—	No.lu Vâbisa b. Ma'bed (R.A.) hadisi	114
17		Rükûda elleri diz kapakları üzerine koymak bâbı	115
	873—	No.lu Mus'ab b. Sa'd (R.A.) hadisi	115
	874—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	115
18		Kişinin rükûdan başını kaldırdığı zaman söyleyeceği söz bâbı	117
	875—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	117
	876—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	117
	877—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	118
	878—	No.lu İbn-i Ebî Evfâ (R.A.) hadisi	118
	879—	No.lu Ebû Cuhayfe (R.A.) hadisi	119
		Bu bâbtaki hadislerin izahı	119
19		Secde bâbı	124

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	880—	No.lu Meymûne (R.A.) hadisi	124
	881—	No.lu Abdullah b. Ubeydillah b. Akram (R.A.) hadisi ...	125
		İZAHI	125
	882—	No.lu Vâil b. Hücr (R.A.) hadisi	127
		İZAHI	127
	883—	No.lu Abdullah İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	128
	884—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	128
	885—	No.lu Abbâs b. Abdulmuttalib (R.A.) hadisi	129
		İZAHI	129
	886—	No.lu Ahmer (R.A.) hadisi	132
		İZAHI	133
20		Rükû ve secdedeki tesbîh bâbı	133
	887—	No.lu Ukbe b. Âmir (R.A.) hadisi	133
		İZAHI	134
	888—	No.lu Huzeyfe b. Yemân (R.A.) hadisi	136
		İZAHI	136
	889—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	136
		İZAHI	137
	890—	No.lu Abdullah İbn-i Mes'ud (R.A.) hadisi	138
		İZAHI	139
		Dört mezhebin tesbîh sayısı hakkındaki görüşleri	140
		Hadisin fıkıh yönü	140
21		Secdede itidal bâbı	141
	891—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	141
	892—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	141
		İZAHI	141
22		İki secde arasındaki oturuş bâbı	142
	893—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	142
	894—	No.lu Ali (R.A.) hadisi	142
	895—	No.lu Ali (R.A.) hadisi	143
	896—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	143
		İZAHI	143
23		İki secde arasındaki oturuşta kişinin söyleyeceği duâ bâbı	148
	897—	No.lu Huzeyfe (R.A.) hadisi	148
	898—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	149
		İZAHI	149
24		Teşehhüd hakkında gelen hadisler bâbı	150
	899—	No.lu Abdullah İbn-i Mes'ud (R.A.) hadisi	151
		İZAHI	152
		Teşehhüdün mânâsı	153
		Dört mezhebin âlimlerinin teşehhüd hakkındaki görüşleri	156
		Teşehhüdün lafızları	156
		Hadisin fıkıh yönü	157
	900—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	158
		İZAHI	158
	901—	No.lu Ebû Mûsa el-Eş'arî (R.A.) hadisi	161

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	İZAHI		161
	902— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		162
	İZAHI		162
25	Peygamber (S.A.V.)'e salavât getirme bâbı		163
	903— No.lu Ebû Saîd Hudrî (R.A.) hadisi		163
	904— No.lu İbn-i Ebî Leylâ (R.A.) hadisi		164
	İZAHI		164
	905— No.lu Ebû Hümejd es-Saidî (R.A.) hadisi		165
	İZAHI		166
	906— No.lu Abdullâh İbn-i Mes'ud (R.A.) hadisi		167
	İZAHI		167
	Salavâtın mânâsı		169
	Salavâtta İbrâhîm (A.S.)'in anılmasının hikmeti		172
	Namazdaki salavâtın fıkhi hükmü		173
	907— No.lu Âmir b. Rabia (R.A.) hadisi		175
	908— No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi		176
	İZAHI		176
26	Teşehhüd ve Peygamber (S.A.V.)'e salavât getirildikten sonra oku- nan duâ bâbı		176
	909— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		177
	İZAHI		177
	910— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		178
	İZAHI		179
	Mezheplerin görüşleri		179
27	Teşehhüd'de (varmakla) îşâret bâbı		180
	911— No.lu Nümejr el-Huzalî (R.A.) hadisi		181
	912— No.lu Vail b. Hucr (R.A.) hadisi		181
	913— No.lu Abdullâh b. Ömer (R.A.) hadisi		181
	İZAHI		182
	Hadislerin fıkıh yönü		184
28	Namazdan çıkmak için selâm vermek bâbı		184
	914— No.lu Abdullâh b. Mes'ud (R.A.) hadisi		184
	915— No.lu Sa'd b. Ebî Vakkâs (R.A.) hadisi		185
	916— No.lu Ammâr b. Yâsir (R.A.) hadisi		185
	917— Ebû Mûsa el-Eş'arî (R.A.) hadisi		186
	İZAHI		186
	Selâmın şer'i hükmü		188
29	Namazdan çıkarken bir defa selâm vermek bâbı		189
	918— No.lu Sehl b. Sa'd es-Saidî (R.A.) hadisi		189
	919— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		189
	920— No.lu Seleme b. El-Ekvâ (R.A.) hadisi		190
	İZAHI		190
30	İmamın selâmını almak bâbı		191
	921— No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadisi		191
	922— No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadisi		192
	İZAHI		192

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
31	İmam (Namazda) yalnız kendi nefisine duâ etmesin bâbı		194
	923— No.lu Sevbân (R.A.) hadisi		194
	İZAHI		194
	Hadisin fıkıh yönü		196
32	Selâmdan sonra okunan zikir ve duâ bâbı		196
	924— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		196
	İZAHI		197
	Hadisin fıkıh yönü		198
	925— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi		198
	İZAHI		198
	926— No.lu Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.) hadisi		199
	İZAHI		200
	Hadisin fıkıh yönü		200
	927— No.lu Ebû Zerr-i Gıfârî (R.A.) hadisi		201
	İZAHI		201
	928— No.lu Sevbân (R.A.) hadisi		205
	İZAHI		205
	Farz namazlardan sonra zikirlerle âit dört mezhebin kavli		206
33	Namazdan dönmek bâbı		207
	929— No.lu Hülb b. Adî (R.A.) hadisi		207
	İZAHI		207
	930— No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi		208
	İZAHI		209
	931— No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadisi		210
	932— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi		210
	Hadisin fıkıh yönü		211
34	Yemek konup namaz için ikâmet edildiği zaman hangisine öncelik verileceği bâbı		212
	933— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		212
	934— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi		212
	935— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		213
35	Yağışlı gecede cemaâta gitmemek bâbı		216
	İZAHI		216
	936— No.lu Ebû'l-Melih (R.A.) hadisi		216
	937— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi		218
	938— No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi		218
	939— No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi		219
	İZAHI		219
36	Namaza duranın sütresi bâbı		221
	940— No.lu Talha b. Ubeydillah (R.A.) hadisi		222
	İZAHI		222
	Sütne ne kadar olmalıdır		222
	Sütrenin hûkmü		223
	941— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi		224
	İZAHI		224
	Hadisin fıkıh yönü		225

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	942—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	225
	943—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	225
		İZAHI	226
		Hadisin fıkıh yönü	227
37		Namaz kılanın önünden geçmek bâbı	227
	944—	No.lu Büsr b. Sâid (R.A.) hadisi	227
	945—	No.lu Büsr b. Sâid (R.A.) hadisi	228
		İZAHI	228
		Namaz kılanın önünden geçmenin dört mezhebe göre hükmü	229
	946—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	231
		İZAHI	231
38		Namaz kılanın önünden geçmekle namazı kesen şeyler bâbı	232
	947—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	232
		İZAHI	232
	948—	No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	234
		İZAHI	235
	949—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	235
		İZAHI	235
	950—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	236
		İZAHI	236
	951—	No.lu Abdullah b. Mugaffel (R.A.) hadisi	237
	952—	No.lu Ebû Zerr-i Gifârî (R.A.) hadisi	237
		İZAHI	238
39		Gücün yettiği kadar geçeni defet bâbı	239
	953—	No.lu Hasan el-Urenî (R.A.) hadisi	239
		İZAHI	240
		Hadisin fıkıh yönü	240
	954—	No.lu Ebû Sâid-i Hudrî (R.A.) hadisi	241
		İZAHI	241
		Hadisin fıkıh yönü	244
	955—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	245
		İZAHI	245
40		Kendisi ile kible arasında bir şey varken namaz kılanın bâbı	245
	956—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	246
	957—	No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	246
	958—	No.lu Meymüne (R.A.) hadisi	246
		İZAHI	246
		Bu hadisten çıkarılan fıkıh hükümleri	247
	959—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	247
		İZAHI	248
41		İmamdan önce rükû ve secde etmekten nehiy bâbı	249
	960—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	249
	961—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	249
	962—	No.lu Ebû Mûsa (R.A.) hadisi	250

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	963—	No.lu Muâviye b. Ebi Süfyan (R.A.) hadisi	250
		Hadislerin izahı	251
		Taharrüm tekbiri, rükû - secde ve selâmda imama uymanın hükmü	254
42		Namazda (yapılması) mekrûh olan şeyler bâbı	255
	964—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	255
		İZAHI	256
	965—	No.lu Ali b. Ebi Talib (R.A.) hadisi	257
	966—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	257
	967—	No.lu Ka'b b. Ucrâ (R.A.) hadisi	257
	968—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	258
		İZAHI	259
	969—	No.lu Adiyy b. Hâtım (R.A.) hadisi	260
43		Bir kavim imamlığından hoşlanmadığı halde onlara imamlık edenin bâbı	260
	970—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	260
		İZAHI	260
		Hadisten çıkarılan fıkhi hükümler	262
	971—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	262
		İZAHI	262
44		İki kişi bir cemaattir bâbı	263
	972—	No.lu Ebû Mûsa el-Eş'ari (R.A.) hadisi	263
		İZAHI	263
	973—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	264
		İZAHI	264
		Hadisin fıkıh yönü	265
	974—	No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi	266
		Hadisin fıkıh yönü	266
	975—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	266
		İZAHI	266
		Hadisin fıkıh yönü	267
45		İmama yakın durması müstahab olanları beyân bâbı	267
	976—	No.lu Ebû Mes'ud el-Ensâri (R.A.) hadisi	268
		İZAHI	268
		Hadisin fıkıh yönü	269
	977—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	270
		İZAHI	270
	978—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	271
		İZAHI	271
		Hadisin fıkıh yönü	272
46		İmamlığa öncelikle hakkı olanın bâbı	272
	979—	No.lu Mâlik b. Huveyris (R.A.) hadisi	273
		İZAHI	273
		Hadisin fıkıh yönü	274

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	980—	No.lu Ebû Mes'ud el-Bedri (R.A.) hadisi	274
	İZAHI	...	274
47	İmama vâcib olan titizlik bâbı	...	277
	981—	No.lu Ebû Hâzım (R.A.) hadisi	277
	İZAHI	...	277
	982—	No.lu Selâmet binti'l-Hür (R.A.) hadisi	278
	İZAHI	...	278
	983—	No.lu Ebû Ali el-Hemedâni (R.A.) hadisi	279
	İZAHI	...	279
48	Bir kavme imamlık eden kişi namazı hafif kıldırısın	...	280
	984—	No.lu Ebû Mes'ud (R.A.) hadisi	280
	İZAHI	...	281
	Hadisten çıkarılan fıkıh hükümleri	...	281
	985—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	281
	İZAHI	...	281
	986—	No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi	282
	İZAHI	...	282
	Hadisin fıkıh yönü	...	283
	987—	No.lu Osman b. Ebi el-Âs (R.A.) hadisi	284
	988—	No.lu Osman b. Ebi el-As (R.A.) hadisi	284
	İZAHI	...	284
49	Bir şey olursa imam namazı hafifletir bâbı	...	285
	989—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	285
	İZAHI	...	285
	Hadisten çıkarılan hükümler	...	285
	990—	No.lu Osman b. Ebi el-Âs (R.A.) hadisi	286
	991—	No.lu Ebû Katâde (R.A.) hadisi	286
	İZAHI	...	287
	Hadisin fıkıh yönü	...	287
50	Safları doğrultmak bâbı	...	288
	992—	No.lu Câbir b. Semûre (R.A.) hadisi	288
	993—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	289
	İZAHI	...	289
	994—	No.lu Nu'man b. Beşir (R.A.) hadisi	290
	İZAHI	...	290
	Hadisin fıkıh yönü	...	291
	995—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	291
51	Ön saffın fazileti bâbı	...	292
	Ön saffın fazileti bâbı	...	292
	996—	No.lu İrbad b. Sâriye (R.A.) hadisi	292
	İZAHI	...	292
	997—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	293
	998—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	293
	İZAHI	...	294
	999—	No.lu Abdurrahman b. Avf (R.A.) hadisi	294
52	Kadınların namazdaki safları bâbı	...	294

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	1000—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	294
	1001—	No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi	295
		İZAHI	295
53	Sütunlar arasında saff (olup) da namaz kılmak bâbı		296
	1002—	No.lu Kurre b. Eyâs (R.A.) hadisi	296
		İZAHI	296
		Fıkıhçıların bu konudaki görüşleri	297
54	Saffın arkasında yalnız bir kişinin namaza durması bâbı		298
	1003—	No.lu Ali b. Şeybân (R.A.) hadisi	299
	1004—	No.lu Vâbisa b. Ma'bed (R.A.) hadisi	299
		İZAHI	300
		Safta boş yer bulamayan kişi hakkında âlimlerin ihtilâfı	301
55	Saffın sağ kısmının fazileti bâbı		302
	1005—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	302
		İZAHI	302
	1006—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	303
		İZAHI	303
	1007—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	304
		İZAHI	304
56	Kible bâbı		305
	1008—	No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi	305
		İZAHI	305
	1009—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	307
		İZAHI	307
	1010—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	309
		İZAHI	310
		Hadisten çıkarılan hükümler	312
	1011—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	314
		İZAHI	314
57	Kim mescide giremezse namaz kılmadıkça oturmasın, bâbı		315
	1012—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	315
	1013—	No.lu Ebû Katâde (R.A.) hadisi	316
		İZAHI	316
		Tahiyetü'l-Mescid kılmadan oturulunca kaçırılmış oluyor mu?	317
		Mescide bir kaç defa girip çıkan için her girişte bu namazı kılmak meşrû mudur?	317
58	Sarımsak yiyen kimse mescide yaklaşmasın bâbı		318
	1014—	No.lu Mâdan b. Ebi Talha (R.A.) hadisi	318
		İZAHI	318
	1015—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	319
	1016—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	319
		İZAHI	320
59	Namazda iken kendisine selâm verilen kişi nasıl selâm alır bâbı		321
	1017—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	321

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	İZAHI		322
	1018— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		322
	İZAHI		322
	1019— No.lu Abdullâh b. Mes'ud (R.A.) hadisi		324
	İZAHI		324
60	Bilmeyerek kıbleden başka bir yöne namaz kılanın bâbı		324
	1020— No.lu Âmir b. Rebla (R.A.) hadisi		325
	İZAHI		325
61	Namaz içindeyken tükürenin bâbı		326
	1021— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		327
	1022— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		327
	1023— No.lu Huzeyfe (R.A.) hadisi		328
	1024— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		328
	İZAHI		328
62	Namazda secde yerindeki çakıllara el sürmek bâbı		329
	1025— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		329
	1026— No.lu Muaykib (R.A.) hadisi		330
	İZAHI		330
	1027— No.lu Ebû Zerr (R.A.) hadisi		330
	İZAHI		330
	Hadisten çıkarılan hükümler		332
63	Humre (küçükhasır) üzerinde namaz kılmak bâbı		333
	1028— No.lu Meymûne (R.A.) hadisi		333
	1029— No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi		334
	İZAHI		333
	1030— No.lu Amr b. Dînar (R.A.) hadisi		334
	İZAHI		335
64	Sıcakta ve soğukta elbise üzerinde secde etmek bâbı		336
	1031— No.lu Abdullâh b. Abdîrrahman (R.A.) hadisi		336
	1032— No.lu Abdullâh b. Abdîrrahman (R.A.) hadisi		337
	İZAHI		337
	1033— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		337
	İZAHI		338
	Hadisin fıkıh yönü		339
65	Namazda (ikaz için) sübhanallah demek erkeklere, el çırpma da kadınlara uygundur bâbı		339
	1034— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		339
	1035— No.lu Sehl b. Sa'd (R.A.) hadisi		340
	1036— No.lu Abdullâh b. Ömer (R.A.) hadisi		340
	İZAHI		340
	Namazdaki uyarı hakkında âlimlerden		341
66	Ayakkabılarla namaz kılmak bâbı		342
	1037— No.lu İbn-i Ebî Evs (R.A.) hadisi		342
	1038— No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadisi		343
	İZAHI		343

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	1039—	No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi	344
67	Namazda saç ve elbiseyi toplamak bâbı		345
	1040—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	345
	1041—	No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.)	345
	1042—	No.lu Ebû Sa'd (R.A.) hadisi	345
	İZAHI		346
	Namazda huşû bâbı		348
	1043—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	348
	1044—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	349
	1045—	No.lu Câbir b. Semûre (R.A.) hadisi	349
	1046—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	349
	İZAHI		350
69	Bir tek elbise içinde namaz kılmak bâbı		351
	1047—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	351
	İZAHI		352
	1048—	No.lu Ebû Said el-Hudri (R.A.) hadisi	354
	1049—	No.lu Ömer b. Ebi Seleme (R.A.) hadisi	354
	İZAHI		355
	1050—	No.lu Keysân (R.A.) hadisi	356
	1051—	No.lu Keysân (R.A.) hadisi	356
70	Kur'an'daki Tilâvet secdesi bâbı		357
	1052—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	357
	1053—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	358
	İZAHI		358
	1054—	No.lu Ali b. Ebi Talib (R.A.) hadisi	359
71	Kur'an secdeleri sayısı bâbı		360
	1055—	No.lu Ebû Derdâ (R.A.) hadisi	360
	1056—	No.lu Ebû Derdâ (R.A.) hadisi	360
	1097—	No.lu Amr b. el-As (R.A.) hadisi	363
	İZAHI		364
	Kur'an'daki secde âyetlerinin sayısı hakkındaki âlimlerin görüşleri		365
	Hangi namazda secde âyeti okununca tilâvet secdesi yapılır?		365
	Tilâvet secdesinin hükmü		365
	Secde âyetini işitenin hükmü		366
	1058—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	366
	İZAHI		366
	1059—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	367
72	Namazı tam kılmanın beyâm bâbı		368
	1060—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	368
	İZAHI		369
	Hadisin fıkıh yönü		371
	1061—	No.lu Muhammed b. Amr (R.A.) hadisi	373
	İZAHI		374
	1062—	No.lu Amrete (R.A.) hadisi	375

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
73	Yolculukta namazı kısaltmak bâbı		375
	1063— No.lu Ömer b. el-Hattab (R.A.) hadisi		375
	1064— No.lu Ömer b. el-Hattab (R.A.) hadisi		376
	1065— No.lu Ya'la b. Ümeyye (R.A.) hadisi		376
	İZAHI		377
	1066— No.lu Ümeyye b. Abdillâh (R.A.) hadisi		380
	İZAHI		381
	1067— No.lu Abdullâh İbn-i Ömer (R.A.) hadisi		381
	1068— No.lu Abdullâh İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi		382
	İZAHI		382
74	Yolculukta iki farz namazı berâber kılmak bâbı		382
	1069— No.lu Abdullâh b. Abbâs (R.A.) hadisi		383
	1070— No.lu Muâz b. Cebel (R.A.) hadisi		383
	İZAHI		383
	Seferde cem-i salât hakkında âlimlerin görüşleri		384
75	Yolculukta (farza bağlı) sünnetleri kılmak bâbı		385
	1071— No.lu Hafs b. Âsım (R.A.) hadisi		386
	İZAHI		386
	1072— No.lu Abdullâh b. Abbâs (R.A.) hadisi		389
76	Yolcu, bir şehirde ikâmet ettiği zaman kaç gün namazını kısaltır, bâbı		389
	1073— No.lu Abdurrahman b. Humeyd (R.A.) hadisi		389
	İZAHI		389
	1074— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		390
	İZAHI		391
	1075— No.lu Abdullâh b. Abbâs (R.A.) hadisi		391
	1076— No.lu Abdullâh b. Abbâs (R.A.) hadisi		392
	İZAHI		392
	1077— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		393
	İZAHI		393
	Bir yerde ikâmet eden yolcunun kaç gün kasır yapacağı hususunda âlimlerin görüşleri		394
77	Namazı terkeden hakkında gelen hadisler bâbı		395
	1078— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		395
	İZAHI		395
	1079— No.lu Büreyde (R.A.) hadisi		396
	İZAHI		396
	1080— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		397
78	Cuma namazının farziyefi hakkındaki bâb		398
	1081— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		398
	İZAHI		399
	1082— No.lu Abdurrahman b. Kâb (R.A.) hadisi		400
	İZAHI		401
	Cuma namazının sıhhati için kaç kişilik cemaât gerekir		402
	1083— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		403

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	Ka'b b. Mâlik (R.A.) hâl tercemesi	...	403
	İZAHI	...	404
79	Cuma gününün fazileti bâbı	...	405
	1084— No.lu Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir (R.A.) hadisi	...	406
	İZAHI	...	406
	1085— No.lu Şeddâd b. Evs (R.A.) hadisi	...	409
	İZAHI	...	409
	Hadisin fıkıh yönü	...	411
	1086— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	...	412
	İZAHI	...	412
80	Cuma günü guslü hakkında gelen hadisler bâbı	...	413
	1087— No.lu Evs b. Evs es-Sakafî (R.A.) hadisi	...	413
	İZAHI	...	413
	Evs b. Es-Sakafî (R.A.) hâl tercemesi	...	413
	Hadisin fıkıh yönü	...	415
	1088— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	...	415
	1089— No.lu Ebû Said-i Hudrî (R.A.) hadisi	...	416
	İZAHI	...	416
81	Cuma guslünü yapmamak hakkındaki ruhsata âit gelen hadisler bâbı	...	418
	1090— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	...	418
	1091— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	...	419
	İZAHI	...	419
82	Cuma namazına tercih hakkında gelen hadisler bâbı	...	421
	1092— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	...	421
	İZAHI	...	421
	1093— No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadisi	...	424
	1094— No.lu Alkame (R.A.) hadisi	...	424
	İZAHI	...	425
83	Cuma günü süslenmek hakkında gelen hadisler bâbı	...	425
	1095— No.lu Abdullah b. Selâm (R.A.) hadisi	...	426
	İZAHI	...	426
	1096— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	...	427
	1097— No.lu Ebû Zerr (R.A.) hadisi	...	428
	İZAHI	...	428
	1098— No.lu Abdullah İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	...	430
84	Cuma namazı vakti hakkında gelen hadisler	...	430
	1099— No.lu Sehl b. Sa'd (R.A.) hadisi	...	430
	İZAHI	...	430
	1100— No.lu Seleme b. el-Akvâ (R.A.) hadisi	...	431
	İZAHI	...	431
	1101— No.lu Sa'd el-Karaz (R.A.) hadisi	...	432
	1102— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	...	433
	İZAHI	...	433

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
85	Cuma günü hutbesi hakkında gelen hadisler bâbı		434
	1103— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi		435
	1104— No.lu Amr b. Hûreys (R.A.) hadisi		435
	1105— No.lu Câbir b. Semûre (R.A.) hadisi		435
	1106— No.lu Câbir b. Semûre (R.A.) hadisi		436
	Hadislerin izahı		436
	Peygamber (S.A.V.)'in minberi		438
	1107— No.lu Sa'd el-Karaz (R.A.) hadisi		440
	İZAHI		441
	1108— No.lu Alkame (R.A.) hadisi		442
	İZAHI		442
	1109— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		442
	İZAHI		443
86	Hutbeyi dinlemek ve onun için susmak hakkında gelen hadisler bâbı		443
	1110— No.lu Ebû Hûreyre (R.A.) hadisi		443
	İZAHI		443
	1111— No.lu Übeyy b. Kâb (R.A.) hadisi		445
	İZAHI		446
87	İmam hutbe okurken mescide giren hakkında gelen hadisler bâbı		446
	1112— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		446
	1113— No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi		447
	1114— No.lu Ebû Hûreyre (R.A.) hadisi		447
	İZAHI		448
88	Cuma günü cemaatin üstünden atlamaktan nehiy hakkında gelen hadisler bâbı		449
	1115— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi		449
	İZAHI		450
	1116— No.lu Muâz b. Enes (R.A.) hadisi		451
	İZAHI		451
89	İmam minberden indikten sonra konuşmak hakkında gelen hadisler bâbı		452
	1117— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi		452
	İZAHI		452
90	Cuma namazındaki kırâat hakkında gelen hadisler bâbı		453
	1118— No.lu Ubeydullah b. Ebi Râfi (R.A.) hadisi		453
	1119— No.lu Ubeydullah b. Abdillâh (R.A.) hadisi		454
	1120— No.lu Ebû İnebe el-Havlânî (R.A.) hadisi		455
91	Cuma namazından yalnız bir rekâte yetişen hakkında gelen hadisler bâbı		456
	1121— No.lu Ebû Hûreyre (R.A.) hadisi		457
	1122— No.lu Ebû Hûreyre (R.A.)		457
	İZAHI		457
	Cuma namazının bir rekâtine yetişen hakkındaki âlimlerin görüşleri		458
	Cuma namazının bir rekâtinden daha bir miktarına yetişen		

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
		nasıl niyet eder	459
	1123—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadîsi	460
		İZAHI	460
92		Cuma namazına ne kadar mesafeden gelineceğine dâir vârid olan hadis bâbı	460
	1124—	No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadîsi	461
		İZAHI	461
93		Özürsüz olarak Cuma namazını terkeden hakkındaki bâb	462
	1125—	No.lu Ebû'l Ca'd ed-Demrî (R.A.) hadîsi	462
		İZAHI	462
	1126—	No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadîsi	463
	1127—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi	464
		İZAHI	464
	1128—	No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadîsi	465
		İZAHI	465
94		Cuma farzından önce kılınacak namaz hakkında gelen hadis bâbı	465
	1129—	No.lu Abdullah İbn-i Abbâs (R.A.) hadîsi	466
		İZAHI	466
95		Cuma farzından sonra kılınacak namaz hakkında gelen hadisler bâbı	467
	1130—	No.lu Abdullah İbn-i Ömer (R.A.) hadîsi	467
	1131—	No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadîsi	467
	1132—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi	468
		İZAHI	468
		Zuhr-i Âhîr kılmak meselesi	470
96		Cuma günü namazdan önce halka hâlinde oturmak hakkında gelen hadisler bâbı	472
	1133—	No.lu Amr b. Şeybe (R.A.) hadîsi	472
		İZAHI	473
	1134—	No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadîsi	474
		İZAHI	474
97		Cuma günü ezan hakkında gelen hadis bâbı	475
	1135—	No.lu Sâid b. Yezîd (R.A.) hadîsi	476
		İZAHI	476
98		İmam hutbe okurken cemâatin ona yönelmesi hakkında gelen ha- disler bâbı	478
	1136—	No.lu Adıyy b. Sâbit (R.A.) hadîsi	479
		İZAHI	479
99		Cuma gününde duânın makbul olduğu umulan belirli saat hakkında gelen hadisler bâbı	481
	1137—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi	481
	1138—	No.lu Avf b. el-Mûzenî (R.A.) hadîsi	481
	1139—	No.lu Abdullah b. Selâm (R.A.) hadîsi	482
		İZAHI	483

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
100	On iki rekât sünnet hakkında gelen hadisler bâbı		486
	1140— No.lu Aîşe (R.A.) hadisi		486
	1141— No.lu Ümmü Hablbe bint-i Ebi Süfyan (R.A.) hadisi ...		487
	1142— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		487
	İZAHI		487
	Farza bağlı sünnet namaz hakkında dört mezhebin görüşleri		489
101	Sabah farzından önceki iki rekât sünnet hakkında gelen hadisler bâbı		490
	1143— No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadisi		490
	1144— No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadisi		490
	1145— No.lu Hafsa bint-i Ömer (R.A.) hadisi		490
	1146— No.lu Aîşe (R.A.) hadisi		491
	1147— No.lu Ali (R.A.) hadisi		491
	İZAHI		491
102	Sabah farzından önce iki rekâtte okunan sûreler hakkında gelen hadisler bâbı		492
	1148— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		492
	1149— No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadisi		493
	1150— No.lu Aîşe (R.A.) hadisi		493
	İZAHI		494
103	Namaz için ikâmete başlanacağı zaman farzdan başka namaz kılınmaz hakkında gelen hadisler bâbı		495
	1151— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		495
	İZAHI		496
	1152— No.lu Abdullah b. Sercis (R.A.) hadisi		498
	İZAHI		498
	1153— No.lu Abdullah b. Melik (R.A.) hadisi		499
	İZAHI		499
104	Sabah farzından önceki iki rekât sünneti kaçırın kimsenin bunu ne zaman kaza edeceğine dair gelen hadisler bâbı		500
	1154— No.lu Kays b. Amr (R.A.) hadisi		501
	İZAHI		501
	1155— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		503
105	Öğle namazı farzından önceki dört rekât namaz hakkında gelen hadisler bâbı		503
	1156— No.lu Kâbus (R.A.) hadisi		503
	İZAHI		504
	1157— No.lu Ebû Eyyûb el-Ensâri (R.A.) hadisi		505
	İZAHI		505
106	Öğleden önceki dört rekâtı kaçırın hakkındaki bâb		506
	1158— No.lu Aîşe (R.A.) hadisi		506
	İZAHI		506
107	Öğle farzından sonraki iki rek'ati kaçırın hakkında bir bâb		507
	1159— No.lu Abdullah b. El-Hâris (R.A.) hadisi		508

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	İZAHI	...	509
108	Öğle farzından önce dört, sonra da dört rekât kılan hakkında gelen hadis bâbı	...	511
	1160— No.lu Ümmü Hablbe (R.A.) hadisi	...	511
	İZAHI	...	511
109	Gündüz kılınması müstehab olan sünnet hakkında gelen hadisler bâbı	...	512
	1161— No.lu Âsım b. Damra (R.A.) hadisi	...	513
	İZAHI	...	514
110	Akşam farzından önceki iki rekât hakkında gelen hadisler bâbı	...	515
	1162— No.lu Abdullâh b. Mugaffel (R.A.) hadisi	...	515
	1163— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	...	516
	İZAHI	...	516
	Bu husustaki âlimlerin görüşleri	...	517
111	Akşam farzından sonraki iki rekât hakkında gelen hadisler bâbı	...	518
	1164— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	...	518
	1165— No.lu Râfî b. Hadîc (R.A.) hadisi	...	518
	İZAHI	...	519
112	Akşam farzından sonraki iki rekât sünnette Fâtîha'dan sonra okunan sûreler bâbı	...	520
	1166— No.lu Abdullâh b. Mesûd (R.A.) hadisi	...	520
	İZAHI	...	520
113	Akşam farzından sonraki altı rekât sünnet hakkında gelen hadis bâbı	...	521
	1167— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	...	521
	İZAHI	...	521
114	Vitir namazı hakkında gelen hadisler bâbı	...	522
	1168— No.lu Hârîce b. Huzafe (R.A.) hadisi	...	522
	İZAHI	...	522
	Hadisin fıkıh yönü	...	523
	1169— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	...	523
	İZAHI	...	524
	1170— No.lu Abdullâh b. Mes'ud (R.A.) hadisi	...	525
	İZAHI	...	525
115	Vitir namazında okunan sûreler hakkında gelen hadisler bâbı	...	526
	1171— No.lu Übeyy b. Ka'b (R.A.) hadisi	...	526
	1172— No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	...	526
	1173— No.lu Abdülaziz b. Cüreyc (R.A.) hadisi	...	527
	İZAHI	...	527
116	Vitir namazını bir rekât olarak kılmak hakkında gelen hadisler bâbı	...	528
	1174— No.lu Abdullâh b. Ömer (R.A.) hadisi	...	528
	1175— No.lu Ebû Miclez (R.A.) hadisi	...	529
	İZAHI	...	529
	1176— No.lu El-Muttalib b. Abdillâh (R.A.) hadisi	...	532

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	İZAHI	...	532
117	Vitir namazındaki Kunut duâsı hakkında gelen hadisler bâbı	...	533
	1178— No.lu Hasan b. Ali (R.A.) hadisi	...	534
	İZAHI	...	534
	Kunut duâsı hakkındaki dört mezhebin görüşleri	...	537
	1179— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	...	539
	İZAHI	...	539
118	Kunut'ta ellerini kaldırmayanın bâbı	...	540
	1180— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	...	540
	İZAHI	...	540
119	Duâ ederken ellerini kaldıran ve (sonunda) ellerini yüzüne sürenin bâbı	...	541
	1181— No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	...	541
	İZAHI	...	541
	Hadislerin arasım bulmak	...	542
	Hadislerin fıkıh yönü	...	543
	Kunut'ta el kaldırıp kaldırmamak husûsundaki âlimlerin görüşleri	...	543
120	Rükû'dan önce ve sonra Kunut okumak hakkında gelen (hadisler) bâbı	...	544
	1182— No.lu Übeyy b. Ka'b (R.A.) hadisi	...	544
	1183— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	...	544
	1184— No.lu Muhammed (b. Sîrin) (R.A.) hadisi	...	544
	İZAHI	...	545
121	Gecenin sonunda vitir (namazını) kılmak hakkında gelen hadisler bâbı	...	546
	1185— No.lu Mesrûk (R.A.) hadisi	...	546
	1186— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	...	546
	1187— No.lu Câbir (R.A.) hadisi	...	547
	İZAHI	...	547
122	Vitir kılmadan uyuyakalan veya unutanın bâbı	...	548
	1188— No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	...	548
	İZAHI	...	548
	Vaktinde kılınmayan vitir ne zaman kazâ edilir?	...	549
	1189— No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	...	550
	İZAHI	...	551
123	Üç, beş, yedi ve dokuz rekât olarak vitir (namazını) kılmak hakkında gelen (hadisler) bâbı	...	551
	1190— No.lu Ebû Eyyûb Ensâri (R.A.) hadisi	...	552
	İZAHI	...	552
	1191— No.lu Sa'd b. Hîşam (R.A.) hadisi	...	554
	İZAHI	...	554
	1192— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	...	556
	İZAHI	...	556

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
124	Yolculukta Vitir kılmak hakkında gelen hadisler bâbı	...	557
	1193— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	...	557
	1194— No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	...	558
	İZAHI	...	558
125	Vitirden sonra oturarak iki rekât namaz kılmak hakkında gelen (hadisler) bâbı	...	558
	1195— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	...	558
	1196— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	...	558
	İZAHI	...	560
126	Vitirden sonra ve sabah sünnetinden sonra (sağ) yan üstünde yatmak hakkında gelen (hadisler) bâbı	...	561
	1197— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	...	561
	İZAHI	...	562
	1198— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	...	562
	1199— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	...	563
	İZAHI	...	563
127	Binek devesi üzerinde Vitir namazı kılmak hakkında gelen (hadisler) bâbı	...	565
	1200— No.lu Said b. Yesâr (R.A.) hadisi	...	565
	1201— No.lu Abdullah İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	...	565
	İZAHI	...	566
	Hayvan üstünde sünnet kılmak	...	567
	Hayvan sırtında farz kılmak	...	567
128	Gecenin evvelinde Vitir kılmak hakkında gelen hadisler bâbı	...	568
	1202— No.lu Câbir b. Abdillâh (R.A.) hadisi	...	569
	İZAHI	...	569
129	Namazda sehiv etmek (unutmak) bâbı	...	570
	1203— No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi	...	570
	1204— No.lu İyaz (R.A.) hadisi	...	571
	İZAHI	...	571
130	Öğle namazını sehven beş rekât kılanın bâbı	...	574
	1205— No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi	...	574
	İZAHI	...	575
131	İkinci rekâtın sonra (teşehhüde oturmadan) sehven kalkan kişi hakkında gelen hadis bâbı	...	576
	1206— No.lu Abdullah b. Buhayne (R.A.) hadisi	...	576
	1207— No.lu Abdullah b. Buhayne (R.A.) hadisi	...	577
	İZAHI	...	577
	1208— No.lu El-Muğîre b. Şu'be (R.A.) hadisi	...	578
	İZAHI	...	578
132	Namazın (rek'at sayısının)da şek (= tereddüd) edip şübhesiz edildiği (rek'at adedine dönen kişi hakkında gelen (hadisler) bâbı	...	579
	1209— No.lu Abdurrahman b. Avf (R.A.) hadisi	...	580
	1210— No.lu Ebû Said-i Hudrî (R.A.) hadisi	...	580

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	İZAHI		580
133	Namazın (rek'at sayısının)da şek edip doğruyu taharri eden (araştıran) hakkında gelen hadisler bâbı		583
	1211— No.lu Abdullah b. Mes'ûd (R.A.) hadisi		584
	İZAHI		584
	1212— No.lu Abdullah b. Mes'ud (R.A.) hadisi		586
134	(Dört rekatlı namazda) sehven ikinci veyâ üçüncü rekâtı selâm veren hakkındaki bâb		587
	1213— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi		587
	1214— No.lu İbn-i Sirin (R.A.) hadisi		588
	İZAHI		589
	1215— No.lu İmrân b. el-Husayn (R.A.) hadisi		592
	İZAHI		592
135	Sehiv secdelerinin selâmdan önce olduğu hakkında gelen hadisler bâbı		593
	1216— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		593
	1217— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		594
	İZAHI		594
136	Sehiv secdelerini selâmdan sonra yapan hakkında gelen hadisler bâbı		595
	1218— No.lu Alkame (R.A.) hadisi		595
	1219— No.lu Sevbân (R.A.) hadisi		595
	İZAHI		595
	Sehiv secdesini selâmdan önce veyâ sonra yapılacağına dair âlimlerin görüşleri		597
137	Namaz üzerine bina etmek hakkında gelen hadisler bâbı		599
	1220— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi		599
	İZAHI		599
	Hadisin fıkıh yönü		602
	1221— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		604
	İZAHI		605
138	Namaz içinde abdesti bozulan kimsenin nasıl ayrılıp gideceği hakkında gelen hadis bâbı		609
	1222— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		609
139	Hastanın namazı hakkında gelen hadisler bâbı		610
	1223— No.lu İmrân b. Husayn (R.A.) hadisi		610
	1224— No.lu Vâil b. Hucr (R.A.) hadisi		610
	İZAHI		610
140	Nâfile namazı oturarak kılmak hakkında bir bâb		612
	1225— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi		613
	1226— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		613
	1227— No.lu Âişe (R.A.) hadisi		613
	İZAHI		614
	1228— No.lu Abdullah b. Şakik (R.A.) hadisi		615

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
141	Oturarak namaz kılanın sevâbı, ayakta namaz kılanın sevâbının yarısı kadardır bâbı		616
	1229— No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadîsi		616
	İZAHI		616
	1230— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi		617
	1231— No.lu İmrân b. Husayn (R.A.) hadîsi		618
	İZAHI		618
142	(Son) hastalığında Resûlullah (S.A.V.)'ın namaz kılışı hakkında gelen (hadisler) bâbı		619
	1232— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi		620
	1233— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi		621
	1234— No.lu Sâlim b. Ubeyd (R.A.) hadîsi		622
	1235— No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadîsi		624
	İZAHI		625
	Bu hadislerden çıkarılan hükümler		628
143	Resûlullah (S.A.V.)'ın ümmetinden bir adamın arkasında namaz kılması hakkında gelen hadîs bâbı		629
	1236— No.lu Muğîre b. Şu'be (R.A.) hadîsi		630
	İZAHI		630
144	İmam, kendisine uyulsun, diye imam edilir hükmü hakkında gelen hadisler bâbı		632
	1237— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi		632
	1238— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi		632
	İZAHI		633
	1239— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi		636
	1240— No.lu Câbir (R.A.) hadîsi		636
	İZAHI		636
145	Sabah farzındaki Kunut hakkında gelen hadisler bâbı		637
	1241— No.lu Ebû Mâlik el-Eşcaî (R.A.) hadîsi		637
	İZAHI		638
	1242— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadîsi		639
	İZAHI		639
	1243— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi		640
	İZAHI		640
	Sabah namazında Kunut okunup okunmayacağı husûsun- daki dört mezhebin görüşü		642
	1244— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi		643
	İZAHI		643
146	Namazda yılan ve akrebi öldürmek hakkında gelen (hadisler) bâbı		646
	1245— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi		646
	İZAHI		646
	1246— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi		647
	1247— No.lu Râfi (R.A.) hadîsi		647

